BENJAMIN FRANKLIN

Walter Isaacson

Çeviren: İsmail Hakkı Yılmaz

B. Franklin

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

BİYOGRAFİ

Walter Isaacson
BENJAMIN FRANKLIN

ÖZGÜN ADI
BENJAMIN FRANKLIN
AN AMERICAN LIFE

ÇEVİREN
İSMAİL HAKKI YILMAZ

Sertifika No: 29619

EDİTÖR
LEVENT CİNEMRE

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ/DİZİN
BURCU ÇAPANOĞLU

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: EYLÜL 2014, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-240-5

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
SERTİFİKA NO: 11931

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Walter Isaacson

Benjamin Franklin

Çeviren: İsmail Hakkı Yılmaz

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İÇİNDEKİLER

Teşekkür

Simon & Schuster'den Alice Mayhew yirmi yıl boyunca ve şimdi de üç kitabın hazırlanmasında özenli bir editör ve zarif bir dost oldu. Onun taslaklarıma düştüğü ayrıntılı notlar ve yaptığı değerli düzeltmeler hazine değerindedir. Başka şeylerin yanı sıra, mantıklı bir anlatımın tutturulmasında her zaman özenli oldu. Bu kitabın da hazırlanmasında bitmek tükenmek bilmez ve takdire değer bir çaba sarfetti. ICM'den Amanda Urban da aynı şekilde bütün bu yıllar boyunca değerli bir dost ve temsilci oldu. İlk taslakları o okudu, değerli önerilerde bulundu ve samimi bir şekilde cesaretlendirdi. Ayrıca zaman zaman çalışmalarım için kapısını açtı.

Yazdıklarımın elden geldiğince doğru olmasını sağlamak ve istemeyerek yanlış alıntılar yapmanın önüne geçmek amacıyla metinleri, kaynakları ve alıntıları dikkatle incelemek üzere Carole Le Faivre-Rochester'i işe aldım. Carole yirmi dört yıl Franklin'in kurduğu ve onun yazılarının korunmasında büyük payı olan Amerikan Felsefe Topluluğu'nda çalışmış ve 2001'de topluluğun editörlüğünden emekliye ayrılmıştı. Gerekli materyalin araştırılmasında ve faydalı öneriler getirme konusunda çalışkan bir performans sergiledi.

Franklin üzerine yapılan çalışmanın keyifli yanlarından biri de, Yale'de Franklin'in yazılarının derlenmesi sırasında uzun süre editör olarak görev yapan ve onunla ilgili birçok harika kitap ve makalenin yazarı olan cömert ve esprili Claude-Anne Lopez'le tanışmaktı. Kendisi nezaket göstererek metnin bazı bölümlerini okudu ve üzerinde uzman olduğu ve ilgi duyduğu, Franklin'in Fransa yıllarını anlatan üç bölümde de düzeltmeler yaptı.

Bayan Lopez, Edward Bancroft'un Franklin hakkındaki casusluk faaliyetleri üzerine bilgi toplamamı önerdi. Bu konuda yardımcı olmak üzere, Londra'da araştırmacılık yapan ve RSA'da (eski adı Kraliyet Sanat

Topluluğu) küratörlük yaparken başka konuların yanı sıra "Craven Sokaklı Benjamin Franklin" i yazan Susan Ann Bennett'ı işe aldım. Onun gayretli çalışmalarına, çevriyazılarına ve Bancroft'un şifreli ve görünmez mürekkeple yazılmış bazı raporlarının saklandığı British Library'de yaptığı zekice hafiyeliklerine çok şey borçluyum.

Ayrıca, bugüne kadar herhangi birinin yazılarından oluşan en büyük derlemeyi yapma görevine devam eden Yale'deki editörlere müteşekkirim. Ağustos 1782'de geçen otuz yedinci cilt bu kitapla aynı zamanda yayımlanacak. Franklin'le ilgilenen herkes bu kitabı almalı. Editörler söz konusu eserle birlikte 38, 39 ve 40. ciltlerin taslakları üzerinde çalışmama izin verme nezaketini gösterdiler. Ms. Lopez ve aralarında Ellen Cohen, Judith Adkins, Jonathan Dull, Karen Duval ile Kate Ohno'nun da bulunduğu şimdiki ekibin çekirdek üyeleriyle New Haven'da hareketli bir yemek yeme keyfini yaşadım.

Yemekte bulunanlardan biri de, Franklin ve yazılarını çözümlediği muhteşem bir kitap yazan ve haklı bir saygı gören, Yale'den emekli tarih profesörü Edmund Morgan'dı. Profesör Morgan bu konuda nazik, yardımsever, cömert ve son derece yararlı oldu. Taslağın bazı bölümlerini okumayı teklif etme nezaketini gösterdi, konuyla ve son bölümle ilgili olarak önerilerde bulundu ve özendirici oldu. Kronolojik bir biyografik anlatım yolu izleyerek ondan farklı bir yaklaşım sergilemeye çalıştım ama onun içgörüleriyle aşık atabildiğim söylenemez. Kitabımı ilginç bulanlar ve daha da önemlisi, bulmayanlar, henüz okumadılarsa, onun kitabını alıp okumalıdırlar.

Márcia Baliscano, Londra'da, Craven Sokağı'nda bulunan ve yakında (hepimizin umduğu gibi) güzel bir müzeye dönüştürülecek [2006'de müze olarak açıldı-e.] olan Franklin Evi'nin yöneticisi. Bütün bir taslağı Franklin'i bile hayran bırakacak müthiş bir beceri, entelektüel dikkat ve özenle, titizlikle inceleyip sayısız değerli öneride bulundu. Dahası, Craven Sokak'ta beni ağırlarken çok yardımcı oldu, enerjik bir şekilde benim ve diğerlerinin desteğini alarak görevini de yaptı. Franklin Evi'nin yönetim kurulu üyelerinden biri, Franklin hakkında büyük bir bilgi kaynağı olan Leydi Joan Reid idi. Taslakları okumak gibi zor bir göreve gönüllü olduğu ve doğruyla yanlışı ayırmakta gösterdiği özen ve kararlılık için kendisine çok müteşekkirim. Leydi Joan bu işe sadece müthiş bir

zaman ve entelektüel enerji harcamakla kalmayıp bir de önerilerle dolu koca bir renkli *post-it* yığını hazırladı. Bir gün, umarım, o da Franklin'in Londra'daki arkadaş çevresine dair bir kitap yazar.

Franklin üzerine kitap yazmanın keyiflerinden biri de Franklin hayranlarıyla tanışmaktı. Bunların başında, merkezi Philadelphia'da bulunan ve Franklin Dostları olarak anılan grup geliyor. Grup yemekler, seminerler düzenliyor ve o enfes *Franklin Gazette*'i çıkarıyor. (Bilgi için, www.benfranklin2006.org'a bakabilirsiniz.) Gösterdiği konukseverlik için yönetici sekreteri Kathleen DeLuca'ya teşekkür etmek isterim. Grup, 2006 Ocak'ında Franklin'in doğumunun üç yüzüncü yıldönümü nedeniyle düzenlenecek kutlama ve sergilerin organizasyonunda, Connover Hunt'un direktörlüğünde, Franklin Enstitüsü, Amerikan Felsefe Topluluğu, Philadelphia Kütüphanecilik Şirketi, Philadelphia Sanat Müzesi, Pennsylvania Üniversitesi ve Pew Vakfı ile birlikte çalışıyor.

Eski dostum ve esin kaynağım Strobe Talbott'a çok şey borçluyum. Hem 1986'da yayımlanan, yazarlarından biri olduğum *The Wise Men*'in [Bilge Adamlar] hem de 1992'de yayımladığım Henry Kissinger biyografisinin şekillendirilip düzeltilmesinde yardımcı olmuştu. Bu kez de taslakları yine gönüllü olarak okuyup bir yığın öneri ve yorumla çıkageldi. Tanıdığım en marifetli editörlerden biri olan Stephen Smith de bütün taslağı okuyup yararlı bakış açıları ve fikirler getirdi. *The Wise Men*'i birlikte yazdığımız Evan Thomas, hakkında müthiş bir kitap yazdığı John Paul Jones'la ilgili bazı hatalarımı buldu. Steven Weisman taslağı okuyup oldukça güçlü öneriler getirdi. Birçok dostum zekice öneriler ortaya koydular. Bunlardan bazıları: James Kelly, Richard Stengel, Priscilla Painton ve Tim Smith, Elisabeth Bumiller, Andrew ve Betsy Lack, David ve Sherrie Westin.

Time'daki eski asistanım Elliot Ravetz, Franklin'in yazılarından oluşan bir derlemeyi vererek kitaba başlamamı sağladı, sonra da bir Franklin büstü vererek esin kaynağı oldu, taslak üzerine değerlendirmelerde bulundu ve içten bir yoldaş oldu. Aynı zamanda, her ikisi de gerçekten harika insanlar olan CNN'den Tosca Laboy ile Ashley Van Buren'e müteşekkirim.

Babam ve üvey annem Irwin ve Julanne Isaacson da taslağı okuyup düzeltmeler yaptılar. Onlar, merhum annem Betsy Isaacson'la birlikte, tanıdığım en zeki insanlar.

Hepsinden öte, eşim Cathy'ye ve kızım Betsy'ye teşekkür ederim. Cathy yazdıklarımı müthiş bir dikkatle okudu ve konuların hatlarının belirginleştirilip bazı sorunların saptanmasında değerli katkıları oldu. Fakat bunlar onun hayat arkadaşım olarak kitapta ve hayatımda yaptıklarının sadece küçük bir bölümü. Betsy'ye gelince, biraz kışkırtmadan sonra zorlukla da olsa taslakları içtenlikle okudu. Bazı kısımları (on iki yaşındaki bir çocuktan beklendiği üzere, balonculukla ilgili bölümü beğendi) beğendi, (Anayasa Konvansiyonu gibi) bazı kısımları sıkıcı buldu. Sanırım bu da, özellikle bu bölümlerden bazılarının kısaltılmış versiyonlarını okumak isteyen okuyucular için bir çeşit yardım oldu. Cathy ve Betsy her şeyi mümkün hale getirdikleri gibi değerli de kılıyorlar.

Kuşkusuz ki, burada adı geçen insanların hiçbiri, mutlaka yapmış olduğum hata yahut kusurlardan sorumlu değildir. Franklin, 23 Mayıs 1785'te dostu George Whatley'e yazdığı mektupta hayatından söz ederken, "Yeni bir edisyona itirazım yok; ama önceki baskıdaki dizgi hataları düzeltilse iyi olur." Ben de bu kitap için aynısını hissediyorum.

Kronoloji

1706 17 Ocak'ta Boston'da dünyaya geldi (Eski takvime göre, 6 Ocak 1705).
1714 Boston Latin Okulu'na başladı.
1715 Brownell'in okuluna başladı.
1716 Babasının mum dükkânında çalışmaya başladı.
1718 Ağabeyi James'in yanına çırak olarak girdi.
1722 Silence Dogood makalelerini yazdı.
1723 Philadelphia'ya kaçtı. Keimer için çalışmaya başladı.
1724 Londra'ya gitti.
1725 "Özgürlük ve Zorunluluk, Haz ve Acı Üstüne Bir Risale"
1726 Philadelphia'ya döndü. Denham'la çalışmaya başladı.
1727 Keimer'in matbaasına döndü.
1728 Hugh Meredih'le beraber kendi matbaasını açtı.
1729 Busy-Body makalelerini yazdı. *Pennsylvania Gazette*'i aldı.
1730 Deborah Read'le resmi nikâhsız yaşamaya başladı. Willam doğdu?
1731 Masonlar'a katıldı. Kütüphane kurdu.
1732 Francis doğdu. *Fakir Richard'ın Almanağı*'nı çıkardı.
1733 Ahlaki mükemmelleştirme projesi.
1735 Vaiz Hemphill konusunda yaşanan anlaşmazlık.
1736 Pennsylvania Meclisi'nde kâtip. Francis hayatını kaybetti. Birlik İtfaiye Topluluğu'nu kurdu.
1737 Philadelphia posta şefliğine getirildi.
1739 İncil vaizi Whitefield ile dost oldu.
1741 *General Magazine*'i çıkardı, ancak dergi tutunamadı. Soba tasarımı yaptı.
1743 Sarah ("Sally") dünyaya geldi. Amerikan Felsefe Topluluğu'nu kurdu.

1745 Collinson elektrik kitapçıkları ve cam boru gönderdi.
1746 Elektrik deneyleriyle geçen yaz.
1747 *Açık Gerçek*'i yazdı. Milisleri örgütledi.
1748 Matbaacılık işini bıraktı.
1749 Akademi (Pennsylvania Üniversitesi) kurulmasını öneren yazıyı yazdı.
1751 Elektrik yazıları Londra'da yayımlandı. Pennsylvania Meclisi'ne seçildi.
1752 Uçurtma ve yıldırım deneyleri.
1753 Amerika'nın iki posta şefinden biri oldu. Carlisle Kızılderili zirvesi.
1754 Fransa-Kızılderili Savaşı başladı. Birlik için Albany Planı.
1755 General Braddock'a ikmal desteği sağladı. Milis yasasını kabul ettirdi. Mülk Sahipleri'ne karşı mücadeleye başladı.
1756 Gece bekçiliği ve sokak aydınlatma yasaları kabul edildi.
1757 Temsilci olarak Londra'ya gitti. "Zenginliğe Giden Yol"u ve son *Fakir Richard'ın Almanakı*'nı yazdı. Bayan Stevenson'la birlikte Craven Sokağı'na taşındı.
1758 Atalarını araştırmak üzere William'la birlikte Ecton'a gitti.
1759 Kuzey İngiltere ve İskoçya'yı gezdi. İngiliz ve Amerikan birlikleri Quebec'i işgal etti.
1760 Britanya'nın Kanada'yı elinde tutmasını istedi. Kraliyet Danışma Meclisi'nde Pennler'e karşı kısmi bir zafer kazandı. William'la birlikte İngiltere'yi gezdi.
1761 William'la birlikte Flandr ve Hollanda'ya gitti.
1762 Philadelphia'ya döndü. William New Jersey Kraliyet Valiliği'ne getirildi, evlendi.
1763 Market Sokağı'ndaki yeni evin inşaatına başladı. Virginia'dan New England'a kadar posta teftiş gezileri yaptı. Fransız-Kızılderili Savaşı sona erdi.
1764 Paxton Çocukları krizi. Çekişmeli geçen Meclis seçiminde yenildi. Temsilci olarak Londra'ya döndü.
1765 Damga Vergisi Yasası kabul edildi.
1766 Parlamento'da Damga Vergisi Yasası'na karşı tanıklık etti. Yasa reddedildi. David Hall'la ortaklığı bitti.
1767 Townshend vergileri konuldu. Fransa'ya seyahat etti.
1768 Londra'da koloniler adına basın seferberliği başlattı.

1769 Fransa'ya ikinci seyahat.
1770 Çay dışındaki Townshend vergileri reddedildi. Massachusetts temsilciliğine getirildi.
1771 Hillsborough ile hesaplaşma. *Autobiography*'ye başladı. İrlanda ve İskoçya'yı ziyaret etti. Damadı Bache ile tanıştı.
1772 Çalıntı Hutchinson mektuplarını Boston'a gönderdi.
1773 "Büyük Bir İmparatorluğu Küçük Bir İmparatorluğa Dönüştürmenin Yolları" ve "Prusya Kralı'nın Buyruğu" adlı parodileri yazdı. Boston Çay Partisi.
1774 Cockpit'teki Hutchinson mektupları hesaplaşması. Posta şefliğinden alındı. Zorunlu hükümler kabul edildi. Hem Lord Chatham hem de Lord Howe ile barış görüşmelerine başladı. Deborah öldü.
1775 Philadelphia'ya döndü. Lexington ve Concord muharebeleri. İkinci Kıta Kongresi'ne seçildi. İlk Konfederasyon Maddeleri'ni önerdi.
1776 William kraliyet valiliğinden alınarak Connecticut'ta hapse atıldı. Kanada görevi. Bağımsızlık Bildirgesi. Staten Island'da Lord Howe ile görüştü. Temple ve Benny ile birlikte Fransa'ya gitti.
1777 Passy'ye yerleşti, Paris eğlencelerine daldı.
1778 Fransa ile ittifak ve ticaret görüşmeleri. William serbest bırakıldı ve kraliyet yanlısı New York'a geçti.
1779 Tek Fransa elçisi oldu. Brillon ve Helvétius hanımların salonları. John Paul Jones'un *Bonhomme Richard*'ı [Fakir Richard-ç.] *Serapis*'i yendi.
1780 Adams geri döndü, Franklin de onu temsilcilikten aldırdı. İngilizler Charleston'ı ele geçirdi.
1781 Adams, Britanya ile görüşmeler yapmak üzere bakan olarak tekrar Paris'e döndü. Franklin de (Jay ve diğerleriyle birlikte) Adams'la birlikte görev yapmak üzere aynı komisyona atandı. Cornwallis, Yorktown'da teslim oldu.
1782 Adams ve Jay'le birlikte İngiltere ile barış müzakeresine katıldı. William Londra'ya döndü.
1783 Balon uçuşları.
1784 Mesmer komisyonu. Polly Stevenson, Passy'ye ziyarete geldi.

1785 William'la son görüşme. Philadelphia'ya döndü.
1786 Market Sokağı'ndaki eve ilave yaptırdı.
1787 Anayasa Konvansiyonu. Köleliğin Kaldırılmasını Destekleme Derneği'nin başkanlığına seçildi.
1790 17 Nisan günü, 84 yaşında öldü.

Kitapta Adı Geçen Kişiler

JOHN ADAMS (1735-1826). Massachusetts'li vatansever, ABD'nin ikinci başkanı. Jefferson'ın hazırladığı Bağımsızlık Bildirgesi taslağının düzeltilmesinde ve 1776'da Lord Howe ile yapılan görüşmelerde Franklin'le birlikte çalıştı. 1778 Nisan'ında Paris'e gelerek temsilci olarak Franklin'le birlikte çalışmaya başladı, 1779 Mart'ında ayrıldı, 1780 Şubat'ında tekrar döndü, 1780 Ağustos'unda Hollanda'ya gitti, 1782 Ekim'inde Britanya ile nihai barış görüşmeleri için geri döndü.

WILLIAM ALLEN (1704-1780). İlk başta Franklin'in dostu olan ancak Mülk Sahipleri'ni desteklediği için ilişkileri bozulan Pennsylvania'lı tüccar ve başyargıç.

BENJAMIN "BENNY" FRANKLIN BACHE (1769-1798). Sally ve Richard Bache'nin oğlu. 1776'da dedesi Franklin ve kuzeni Temple ile birlikte Paris'e gitti, Cenevre'de okula gönderildi, Passy'de matbaacılık öğrendi, Franklin tarafından matbaacı olarak Philadelphia'ya yerleştirildi, antifederalist çizgideki *The American Aurora*'yı çıkardı, Başkan John Adams'a hakaret etmekten tutuklandı. 29 yaşında sarıhummadan öldü.

RICHARD BACHE (1737-1811) 1767'de Franklin'in kızı Sally ile evlenen ve hayatı düşe kalka geçen tüccar. Doğumdan sonra yaşamayı başaran yedi çocukları oldu: Benjamin, William, Louis, Elizabeth, Deborah, Sarah ve Richard.

EDWARD BANCROFT (1745-1821) Franklin'le Londra'da tanışan Massuchusetts doğumlu doktor ve borsa spekülatörü. Amerikan Devrimi sırasında Fransa'daki Amerikan heyetinin sekreterliğini yaptı, sonradan İngiliz casusu olduğu ortaya çıktı.

PIERRE-AUGUSTIN CARON DE BEAUMARCHAIS (1732-1799). Dramatik piyes yazarı, borsa spekülatörü ve silah taciri. Devrim sırasında Fransa'nın Amerika'ya yardım etmesini sağladı ve Passy'de Franklin'in dostu oldu. 1775'te *Sevil Berberi*'ni, 1784'te *Figaro*'yu yazdı.

ANDREW BRADFORD (1686-1742). Philadelphia'lı matbaacı ve *American Weekly Mercury*'nin yayıncısı. Franklin'e rakip olarak Mülk Sahibi'ni destekledi.

WILLIAM BRADFORD (1663-1752). Franklin'in Boston'dan kaçarken tanıştığı ve onu Philadelphia'daki oğlu Andrew ile tanıştıran, New York'un önde gelen matbaacısı.

ANNE-LOUISE BOIVIN D'HARDANCOURT BRILLON DE JOUY (1744-1824). Franklin'in Passy'deki komşusu, onun en çok sevdiği kadın arkadaşlarından biri olan usta harpsikordcu. Saratoga'daki Amerikan zaferini kutlamak üzere "*Marche des Insurgents*"i [Asilerin Yürüyüşü- ç.] yazdı.

YAŞLI WILLIAM PITT, CHATHAM KONTU (1708-1778). "Halktan Gelen Büyük Adam" olarak 1756-63 arasındaki Yedi Yıl Savaşları sırasında başbakanlık yaptı. 1766'da soyluluk unvanını aldı. Toryler'in baskıcı önlemlerine karşı çıktı. 1776 başında, arabasını Bayan Stevenson'ın pansiyonunun yakınına park ederek Franklin'le görüşmeler yaptı.

JACQUES-DONATIEN LERAY DE CHAUMONT (1725-1803). Tüccar, hırslı savaş vurguncusu ve eski köle tüccarı. Franklin'in Passy'deki ev sahibi.

CADWALLADER COLDEN (1688-1776). New York'lu politikacı ve doğa bilimci. Franklin'le deneyler ve bilim üzerine sık sık mektuplaştı.

PETER COLLINSON (1694-1768). Franklin'in kütüphane kurmasına yardımcı olan ve ona elektrik cihaz ve malzemeleri sağlayan Londralı tüccar ve bilimadamı.

MARIE-JEAN-ANTOINE-NICOLAS CARITAT, CONDORCET MARKİSİ (1743-1794). Matematikçi ve biyografi yazarı, Diderot'nun *Ansiklopedisi*'nin yazarlarından. Franklin'in Paris'teki yakın dostu. Fransız Devrimi sırasında zehirlendi.

SAMUEL COOPER (1725-1783). Boston'lu politikacı ve vaiz. Bağımsızlık taraftarı ve Franklin'in yakın sırdaşı.

THOMAS CUSHING (1725-1788). Massachusetts'li politikacı ve 1766-74 arasında Meclis'te Massachusetts temsilcisi. Franklin'in sık sık yazıştığı mektup arkadaşı ve Hutchinson mektuplarını alan kişi.

SILAS DEANE (1737-1789). Connecticut'lı diplomat ve tüccar. Destek aramak üzere 1776 Temmuz'unda, Franklin'den hemen önce

Fransa'ya gitti. Franklin'in müttefiki ve kendisini yolsuzlukla suçlayıp geri çağrılması için baskı yapan Arthur Lee'nin iflah olmaz düşmanı oldu.

WILLIAM DENNY (1709-1765). Pennler'in 1756-59 arasında vali olarak atadığı İngiliz ordu subayı.

FRANCIS DASHWOOD, LE DESPENCER BARONU (1708-1781). İngiliz politikacı ve 1766'dan 1781'e kadar, Amerika'daki yardımcısı Franklin'i koruyan ve sonra da kovan posta şefi. Franklin, Dashwood'un kır evinde "Prusya Kralı'nın Buyruğu" adlı uydurma öyküsüyle herkesi kandırma zevkine ulaşmıştı.

JOHN DICKINSON (1732-1808). Mülk Sahipleri'yle mücadelesinde Franklin'e muhalefet eden ve bağımsızlık konusunda daha tedbirli davranan Philadelphia'lı politikacı. Franklin'in (yazarını bilmeden) Londra'da yayımlanmasına yardımcı olduğu "Letters from a Pennsylvania Farmer"ı [Pennsylvania'lı Bir Çiftçiden Mektuplar] yazdı.

JOHN FOTHERGILL (1712-1780). Londra'da yaşayan Quaker hekim. 1751'de Franklin'in elektrikle ilgili yazılarını yayımladı ve İngiltere'de onun doktorluğunu yaptı. Bir defasında Franklin, "Ondan daha iyi bir insan olabileceğini düşünemiyorum," demişti.

ABIAH FOLGER FRANKLIN (1667-1752). 1689'da Josiah Franklin'le evlendi ve on çocuğu oldu. Biri de Benjamin'di.

"BÜYÜK" BENJAMIN FRANKLIN (1650-1727). Franklin'in babası Josiah'ın kardeşi. Yeğenini (başarısız bir şekilde) şiire ve vaizliğe teşvik etti. 1715'te emekli bir dul olarak Boston'a gelerek burada yaşadı.

DEBORAH READ FRANKLIN (1705?-1774). Franklin'in sadık ve resmi nikâhsız eşi. Muhtemelen Birmingham'da doğdu, ancak Philadelphia'da Market Sokağı'nda büyüdü ve hayatı boyunca bu çevreden hiç ayrılmadı. Franklin'i ilk Ekim 1723'te, Philadelphia'da tekneden inerken görmüştü. John Rogers'la evlendi, ancak terk edildi. 1730'da Franklin'le nikâhsız yaşamaya başladı. Matbaanın muhasebe ve idari işlerini yürüttü. Damga Vergisi Yasası ayaklanmaları sırasında evini korudu. İki çocuğu oldu: 4 yaşında ölen Francis "Franky" ve birçok yönden kendisine benzeyen Sarah "Sally".

JAMES FRANKLIN (1697-1735). Franklin'in ağabeyi ve ilk ustası. 1721'de *New England Courant*'ı çıkardı. Kışkırtıcı Amerikan gazeteciliğinin öncülerindendi.

JANE FRANKLIN [MECOM] (1712-1794). Franklin'in en küçük kız kardeşi ve en sevdiği kardeşi.

JOHN FRANKLIN (1690-1756). Franklin'in ağabeyi. Rhode Island'da sabun ve mum imalatı yaptı, sonra da (Franklin'in yardımıyla) Boston'da posta şefi oldu. Franklin ona esnek bir kateter yaptı.

JOSIAH FRANKLIN (1657-1745). İngiltere, Ecton'da dünyaya gelen bir ipek boyacısı. 1683'te Amerika'ya göç etti ve mum imalatçısı oldu. İlk karısı Anne Child'dan yedi, ikinci karısı Abiah Folger Franklin'den (Benjamin'in de aralarında bulunduğu) on çocuğu oldu.

SARAH "SALLY" FRANKLIN [BACHE] (1743-1808). Tek ve sadık kızı. 1767'de Richard Bache ile evlendi. Franklin'in 1776'da ve 1785'te Philadelphia'ya dönüşlerinde ev sahibeliği ve ev kadınlığı yaptı. Annesi gibi o da hiçbir zaman Franklin'le birlikte Avrupa'ya gitmedi. Sadece 1763'te onunla birlikte Boston'a gitti.

[WILLIAM] TEMPLE FRANKLIN (Yaklaşık 1760-1823). William Franklin'in gayrimeşru oğlu. Büyükbabası tarafından büyütülüp okutuldu. Büyükbabası onu 1775'te Amerika'ya getirdi, 1776'ta Paris'e götürdü. Büyükbaba, çocuğun babasıyla yaşadığı mücadelede onun kendisine bağlı kalmasını sağladı. Temple'ın da gayrimeşru çocukları oldu. Büyükbabasının yazılarından rastgele bir seçim yaparak yayımladı.

WILLIAM FRANKLIN (Yaklaşık 1730-1813). Franklin'in yetiştirdiği gayrimeşru oğlu. Franklin'le birlikte İngiltere'ye gitti, Tory sempatizanı oldu, New Jersey'e kraliyet valisi olarak atandı, tahta sadık kaldı ve babasıyla ilişkisi bir daha düzelmemek üzere bozuldu.

JOSEPH GALLOWAY (Yaklaşık 1731-1803). Philadelphia'lı politikacı ve Mülk Sahipleri'yle mücadelesinde uzun süre Franklin'in müttefiki. Trevose'deki evi, Franklin'le oğlu arasındaki gergin tartışmalara sahne oldu. Tahta bağlı kaldı ve Devrim sırasında Franklin'le ters düştü.

DAVID HALL (1714-1772). William Strahan'ın tavsiyesiyle 1744'te Londra'dan gelerek Franklin'in ustabaşı oldu ve 1748'de yönetici ortak olarak işi devraldı.

ANDREW HAMILTON (Yaklaşık 1676-1741). 1730'lu yılların büyük bölümünde Pennsylvania Meclis Başkanı. Hakaret davasında John Peter Zenger'i savundu ve genellikle Franklin'i destekledi.

JAMES HAMILTON (1710-1783). Andrew'un oğlu. 1748-54 ve 1759-63 dönemlerinde Pennsylvania Valisi. Bir Mason, Kütüphane Şir-

keti ve Akademi yöneticisi olarak Franklin'in dostuydu, ancak siyasi konularda sık sık karşı karşıya gelirlerdi.

ANNE-CATHERINE DE LIGNIVILLE HELVÉTIUS (1719-1800). Franklin'in, Passy yakınlarındaki Auteuil'den yakın dostu. Franklin 1780'de yarıdan biraz daha ciddi olarak evlenme teklif etmişti. Ünlü filozof ve zengin çiftçi-general Claude-Adrien Helvétius'un ölmesiyle 1771'de dul kalmıştı.

LORD RICHARD HOWE (1726-1799). İngiliz amiral. 14 yaşında Kraliyet Donanması'na katıldı ve Amerika'da komutanlık yaptı. Franklin'le ilk olarak 1775 sonlarına doğru kız kardeşinin evinde santranç oyunu görüntüsü altında gizlice görüştü. 1776 Eylül'ünde Franklin ve Adams'la Staten Island'da görüşme yaptı.

WILLIAM HOWE (1729-1814). Amiral Lord Richard Howe'un küçük kardeşi. Önce Fransız - Kızılderili Savaşı'nda, sonra Bunker Hill Muharebesi'nde savaştı. 1775'te, kolonilerdeki İngiliz kara ordusu komutanı General Thomas Gage'in yerine geçerek, ağabeyinin genel komutanlığı altında hizmet verdi. 1799'da Vikont Howe oldu.

DAVID HUME (1711-1776). İskoç tarihçi ve filozof. Locke ve Berkeley ile birlikte en büyük İngiliz ampirik çözümlemecilerinden biri. Franklin onunla Londra'da arkadaş oldu, 1759 ve 1771'de Edinburgh'da ziyaretine gitti.

THOMAS HUTCHINSON (1711-1780). Başlangıçta Franklin'in arkadaşı ve 1754 Albany Konferansı'nda müttefiki. 1771'de Massachusetts kraliyet valisi oldu. Damga Vergisi Yasası krizi sırasında evi yakıldı ve Franklin kendisine üzüntülerini belirten bir mektup yazdı. Fakat 1773'te Franklin bazı mektuplarını ele geçirip Massachusetts'teki müttefiklerine gönderdi. Franklin bu yüzden Cockpit'te İngiliz bakanlar tarafından sorgulandı.

HENRY HOME, LORD KAMES (1696-1782). İngiliz yargıç ve ahlak felsefecisi. Çiftçiliğe, bilime ve tarihe ilgi duyuyordu. Franklin kendisiyle ilk kez 1759'da İskoçya seyahati sırasında tanışmıştı.

SAMUEL KEIMER (Yaklaşık 1688-1742). Londralı matbaacı. 1722'de Philadelphia'ya göç etti. Ertesi yıl Franklin'e ilk işini verdi. Franklin'in Keimer'le fırtınalı bir ilişkisi vardı ve onun rakibi oldu. Keimer 1730'da Barbados'a göç etti.

SIR WILLIAM KEITH (1680-1749). 1717-26 arasında Pennsylvania Valisi. 1724'te Franklin için güvenilmez bir hamilik yaptı ve söz verdiği kefalet mektubunu vermeden onu Londra'ya gönderdi. Keith, Mülk Sahipleri'ne meydan okuduğu için işinden oldu. Nihayet borçlarından dolayı hapsedildi ve hapiste öldü.

ARTHUR LEE (1740-1792). Virginia'lı politikacı ve diplomat. Franklin'le kişisel çekişmesi 1760'lı yıllarda her ikisi de Londra'dayken başladı. Çekişmeleri 1777'de her ikisi de Paris'te temsilciyken daha da arttı. Güçlü kardeşleri William, Richard Henry ve Francis Lightfoot Lee ile birlikte hep Franklin'e muhalefet etti.

JEAN-BAPTISTE LE ROY (1720-1800). Fransız bilimadamı. Franklin gibi o da elektriğe ilgi duyuyordu ve Paris'te Franklin'le yakın dost oldu.

ROBERT LIVINGSTON (1746-1813). New York'lu devlet adamı, 1781-83 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı.

JAMES LOGAN (1674-1751). Franklin'in kütüphane danışmanı iken arkadaş olduğu önde gelen Philadelphia'lı bir Quaker ve beyefendi.

COTTON MATHER (1663-1728). Önde gelen Püriten din adamı ve ünlü cadı avcısı. Boston'daki Old North Kilisesi'nde babası Increase Mather'ın yerine rahip oldu. Yazıları Franklin'in kamusal projelerini etkiledi.

HUGH MEREDITH (Yaklaşık 1697-Yaklaşık1749). Keimer'in dükkânında matbaacı. 1728'de önce Franklin'in Junto'suna üye, sonra da Franklin'in ortağı oldu. Fakat yeniden içmeye başlayınca, 1730'da ortaklıktan çıkarıldı ve Kuzey Carolina'ya gitti.

ABBÉ ANDRÉ MORELLET (1727-1819). Ekonomist, *Encyclopédie* yazarı ve şarap aşığı. 1772'de, Franklin'in suları yağla durultma hilesini yaptığı Lord Shelburne'ün evinde verilen bir partide Franklin'le tanıştı. Madam Helvétius'un çevresinin bir parçası.

ROBERT HUNTER MORRIS (Yaklaşık 1700-1764). 1754-56 arasında Pennler'in Pennsylvania valisi. Mülk Sahipleri'nin mallarının vergilendirilmesi için verilen mücadelede Franklin'in yanında yer aldı. New Jersey Valisi Lewis Morris'in oğlu.

JEAN-ANTOINE NOLLET (1700-1770). Fransız bilimadamı ve elektrikçi. Franklin'in teorilerinin kıskanç muhalifi.

ISAAC NORRIS (1701-1766). Philadelphia'lı tüccar, 1750-64 arasında Meclis Başkanı; Mülk Sahipleri'ne karşı Franklin'in yanında yer aldı.

THOMAS PAINE (1737-1809). İngiltere'deki müflis korse imalatçısı ve vergi memuru. Franklin'in sempatisini kazandı. Franklin onun için Richard Bache'ye bir tavsiye mektubu yazdı ve Paine bu mektup sayesinde Philadelphia'da gazeteci ve matbaacı olarak iş buldu. 1776 Ocak'ında Bağımsızlık Bildirgesi'nin önünü açan *Sağduyu*'yu yazdı. *Akıl Çağı*'nı yazdı, fakat muhtemelen Franklin'den gelen, halkın sapkın bulabileceği uyarısı üzerine 1794'e kadar yayımlamadı.

JAMES PARKER (Yaklaşık 1714-1770). New York'lu matbaacı, William Bradford'la birlikte çırak olarak çalıştığı yerden kaçtı. Franklin kendisini New York'taki matbaasına ortak etti, önce yerel posta şefi, sonra da posta sistemi müfettişi yaptı. Albany Konferansı'ndan önce bir birlik planı üzerinde Franklin'le mektuplaştılar.

JOHN PENN (1729-1785). Pennsylvania'nın kurucusu William Penn'in torunu. 1763-76 döneminin büyük bölümünde ailesinin valiliğini yaptı. 1754'te Franklin'le birlikte Albany Konferansı'na gitti, Paxton Çocukları ayaklanmasında Franklin'den yardım istedi. Fakat kısa bir süre sonra Mülk Sahipleri'nin hakları ve bunlara uygulanacak vergiler konusunda ters düştüler.

THOMAS PENN (1702-1775). William Penn'in oğlu ve John Penn'in amcası. 1746'da Pennsylvania'nın en önemli Mülk Sahibi oldu. Kardeşi Richard'la birlikte Londra'ya yerleşti. Franklin'in en büyük siyasi düşmanlarından biri.

RICHARD PETERS (Yaklaşık 1704-1776). Anglikan rahip. 1734'te Penn ailesinin sağ kolu olarak Pennsylvania'ya geldi. Akademi'nin kurulmasında birlikte çalışsalar da Franklin'in muhaliflerinden biri oldu.

JOSEPH PRIESTLEY (1733-1804). Sonradan bilime yönelen teolog. 1765'te Franklin'le tanıştı. Franklin'in çalışmalarına dikkat çeken bir elektrik tarihi yazdı (1767). Oksijenle diğer gazları ayrıştırdı.

SIR JOHN PRINGLE (1707-1782). İngiltere'de Franklin'in yakın dostu ve yol arkadaşı olan hekim.

CATHERINE "CATY" RAY [GREENE] (1731-1794). 1754'te New England'a yaptığı bir seyahat sırasında tanıştığı Franklin'in ilk önemli genç kadın flörtü oldu. 1758'de, Rhode Island Valisi olan William Gre-

ene ile evlendi fakat hep Franklin ve ailesinin dostu olarak kaldı. (İmzasını "Caty" diye atardı, ancak Franklin kendisine "Katy" yahut "Katie" diye seslenirdi.)

LOUIS-ALEXANDRE, LA ROCHEFOUCAULD DÜKÜ (1743-1792). Bilimadamı ve asilzade. Franklin'in isteğiyle Amerikan eyalet anayasalarını Fransızca'ya çevirip yayımladı. Fransız Devrimi'nde taşlanarak öldürüldü.

SHELBURNE KONTU (1737-1805). Franklin'in, ev partisinde yağ-su hilesini yaptığı İngiliz dostu. Daha sonra koloni sekreteri ve Franklin'in 1782'deki İngiliz-Amerikan barış görüşmeleri sırasında başbakan.

JONATHAN SHIPLEY, ST. ASAPH PİSKOPOSU (1714-1788). Anglikan piskoposu. Franklin otobiyografisine, Shipley'in Winchester yakınlarındaki Twyford'ta bulunan evinde başlamıştı.

WILLIAM SHIRLEY (1694-1771). Londralı avukat. Boston'a giderek, 1741-57 tarihleri arasında Massachusetts Valiliği ve kısa bir süre de İngiliz birliklerinin komutanlığını yaptı. Shirley ve Franklin, Amerikan koloni birliğinin alacağı şekil konusunda 1754 Albany Konferansı'ndan sonra mektuplaştılar.

WILLIAM SMITH (1727-1803). İngiliz din adamı ve yazar. 1750'lerde Franklin tarafından Philadelphia Akademisi'ne atandı ve buranın müdürlüğüne getirildi. Mülk Sahipleri'ni ateşli bir şekilde savunarak Franklin'le epeyce ters düştü.

MARGARET STEVENSON (1706-1783). Franklin'in, Strand'ın dışındaki Craven Sokağı'ndaki ev sahibesi ve zaman zaman da Londra'daki hayat arkadaşı.

MARY "POLLY" STEVENSON [HEWSON] (1739-1795). Bayan Stevenson'ın kızı. Uzun süre Franklin'in cilveli genç arkadaşı ve entelektüel yoldaşı. 1770'te tıp araştırmacısı William Hewson'la evlendi. 1774'te dul kaldı. 1785'te Franklin'i Passy'de ziyaret etti. 1786'da Philadelphia'ya taşındı. Franklin öldüğünde başucundaydı.

WILLIAM STRAHAN (1715-1785). Daha yüz yüze bile gelmeden mektuplarla Franklin'in yakın dostu olan Londralı matbaacı. David Hall'u Franklin'e gönderdi. Franklin, Hall ile ortak oldu. Franklin, Amerikan Devrimi sırasında Strahan'a o ünlü "Siz benim düşmanımsınız" mektubunu yazdı ancak göndermedi, fakat gerçekte hep dost kaldılar.

CHARLES THOMSON (1729-1824). İrlanda doğumlu öğretmen. Franklin kendisine Philadelphia Akademisi'nde iş verdi ve Pennsylvania'da siyasete soktu. Franklin Londra'dayken, onun gözü kulağı oldu. Daha sonra 1774-89 yılları arasında Kongre sekreterliği yaptı.

ANNE-ROBERT-JACQUES TURGOT (1727-1781). Ekonomist ve XVI. Louis'nin maliye bakanı, Franklin'in dostu ve Madam Helvétius'un ilgisini çekme konusunda zaman zaman Franklin'in rakibi. Ünlü taşlamayı yazdı: *Eripuit cœlo fulmen sceptrumque tyrannis*. Gökten yıldırımı, tiranlardan asalarını çaldı.

BENJAMIN VAUGHAN (1751-1835). Diplomat ve Lord Shelburne'ün meslektaşı. 1779'da Franklin'in yazılarının büyük bir kısmını topladı ve Britanya ile yürütülen nihai barış görüşmelerinde Franklin'e yardımcı oldu.

LOUIS-GUILLAUME LE VEILLARD (1733-1794). Ünlü bir kaplıcanın sahibi. Franklin'in Passy'den komşusu. Fransız Devrimi'nde giyotinle idam edildi.

CHARLES GRAVIER, VERGENNES KONTU (1717-1787). 1774-87 yılları arasında Fransa Dışişleri Bakanı, Franklin'in ittifak konusunu konuştuğu isim.

THOMAS WALPOLE (1727-1803). İngiliz banker ve milletvekili, Başbakan Robert Walpole'un yeğeni. Amerika'da bir toprak beratı elde etmek üzere Franklin'le birlikte Grand Ohio Co.'yu kurdu, daha sonra Edward Bancroft'tan aldığı içerden bilgilerle borsada spekülasyon yaptı.

PAUL WENTWORTH (Yaklaşık 1740-1793). Edward Bancroft'u casus olarak işe alan, Fransa'daki İngiliz casus şefi. New Hampshire'da doğdu, 1760'larda Londra'ya taşındı, borsa ve Guyana'da toprak alımlarıyla zengin oldu. 1777 Aralık'ında Paris'te Franklin'le görüşerek Amerika'nın Fransa'yla yaptığı anlaşmayı bozmaya çalıştı.

SAMUEL WHARTON (1732-1800). Philadelphia doğumlu tüccar. 1769'da Londra'ya göç etti ve Thomas Walpole ile beraber toprak alım satımı ve borsa spekülasyonu işleriyle uğraştı.

GEORGE WHITEFIELD (1714-1770). Vaiz. Oxford'ta Pembroke Koleji'ndeyken Wesley hareketine katıldı. Önde gelen Büyük Uyanış vaizlerinden biri olarak Amerika'ya yedi seyahat yaptı ve 1739'da Philadelphia'da Franklin'den yardım gördü.

Benjamin Franklin

(1706-1790)

1. Bölüm

Benjamin Franklin ve Amerika'nın İcat Edilişi

Franklin'in Philadelphia'ya ayak basışı, otobiyografik literatürün en bilinen sahnelerinden biridir: Mütevazı görünümüne karşın küstah tavırlı, pejmürde kılıklı, 17 yaşındaki kaçak tekneden iner ve Market Sokağı'nda amaçsızca dolaşırken üç kabarmış çörek alır. Ama bir dakika. Dahası var. Üstteki katmanı kaldırınca onu, bir İngiliz kır evinde oturmuş, bu sahneyi, bir kraliyet valisi olan aristokrasi özentili oğluna, mütevazı geçmişinin hatırlatılması gereken gayrimeşru oğluna yazdığı mektubun bir parçasıymış gibi kaleme alan, 65 yaşında alaycı bir gözlemci olarak görebiliriz.

Elyazmasına dikkatle bakınca ortaya yeni bir katman daha çıkar. Market Sokağı'nda yaptığı hac yolculuğunu anlatan cümleye sayfa kenarından başka bir cümlecik iliştirilmiştir. Burada müstakbel eşi Deborah Read'in evinin önünden geçtiğini söyleyerek, "Kapıda dururken beni görmüş ve oldukça gülünç ve sakar -ki kesinlikle öyleydim- olduğumu düşünmüş" diye yazmaktadır. Yani küçücük bir paragrafta ortaya, yazarının sevecen bir dille Benjamin Franklin diye andığı çok katmanlı bir kişilik çıkmaktadır: Öncelikle bir genç olarak, sonra yaşlı halinin gördüğü genç olarak, son olarak da eşi tarafından sonradan aktarılan bir hatıra olarak. Yaşlı hali, tüm bu katmanların üstüne "ki kesinlikle öyledim" ifadesiyle küçük ama ustaca bir de rötuş yapmıştır. Ancak kendi kendisiyle dalga geçen bu ifade, onun bu dünyadaki olağanüstü yükselişinden duyduğu gururu gizleyememektedir.[1]

Benjamin Franklin bize göz kırpan kurucu babadır.* George Washington'ın meslektaşları bu ciddi generalin omzuna dokunmayı

* On üç koloninin İngiltere'den bağımsızlığı fikrini geliştiren, bağımsızlık savaşını veren, döneminin en özgürlükçü metinlerinden biri olan Bağımsızlık Bildirgesi'ni oluşturan ve sonuçta ABD'yi kurarak anayasasını yazan kuşağın önde gelen isimleri, "ABD'nin kurucu babaları" olarak adlandırılır. Bu isimlerin en önde gelenleri, George Washington başta olmak üzere, John Adams, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, John Jay, Thomas Jefferson, James Madison'dır-e.n.

akıllarından bile geçirmemişti. Böyle bir şeyi bugün hayal etmek daha da güçtür. Jefferson ve Adams da en az onun kadar göz korkutmaktaydı. Ama Ben Franklin, o hırslı şehirli girişimci, mermerden ziyade etten ve kemikten yapılmıştır. Ona takma adıyla seslenmek mümkündür. O da tarih sahnesinden bize dönüp son moda gözlüklerinin ardından parıldayan gözlerle bakar. Mektupları, muziplikleri ve otobiyografisi üzerinden bizimle konuşur. Tantanalı söylemlerle değil, sohbet eder gibi, oldukça güncel ve zekice esprilerle, hatta bazen de karşısındakini sinirlendirerek yapar bunu. Onun etkilerini bugün de görebiliyoruz.

Franklin seksen dört yıllık yaşamı boyunca Amerika'nın en iyi bilimadamı, mucidi, diplomatı, yazar ve iş stratejisti oldu. Aynı zamanda Amerika'nın en derinlikli değilse bile en pratik siyasi düşünürlerinden biriydi. Uçurtma uçurarak yıldırımın bir elektrik olayı olduğunu kanıtladı ve onu zararsız hale getirecek çubuğu icat etti. Çift odaklı gözlük camını, temiz yanışlı sobayı icat etti, Gulf Stream haritaları yaptı, soğuk algınlığının bulaşıcı özelliği hakkında teoriler geliştirdi. Ödünç kitap veren kütüphane, kolej, gönüllü itfaiye birlikleri, sigorta birliği ve eşli bağış sistemiyle kaynak yaratma gibi çeşitli kentsel gelişim projeleri başlattı. Amerika'ya özgü saf mizah ve felsefi pragmatizm anlayışlarının gelişmesine katkıda bulundu. Dış politikada idealizm ile kuvvetler dengesine dayanan gerçekçiliği iç içe geçiren bir yaklaşım geliştirdi. Politikada ise, kolonileri birleştirip federal modele dayalı ulusal bir hükümet oluşturmayı amaçlayan ufuk açıcı planlar ortaya attı.

Ama Franklin'in tekrar tekrar icat ettiği en ilginç şey kendisiydi. Amerika'nın ilk büyük tanıtımcısı olarak hem yaşamında hem de yazılarında bilinçli bir şekilde yeni bir Amerikan modeli yaratmaya çalıştı. Bu süreç içinde kendi *persona*sını dikkatle geliştirdi, kamuoyu önünde resmetti ve gelecek kuşaklar için cilaladı.

Sorun, kısmen imaj sorunuydu. Philadelphia'da genç bir matbaacı olarak, çalışkan imajı vermek için el arabasıyla sokaklarda kâğıt tomarları dolaştırdı. Fransa'da yaşlı bir diplomat olarak, sade taşra bilgesi rolü oynamak için kürk şapka taktı. Aralarda da kendisi için, çalışkanlık, tutumluluk, içtenlik gibi esnaflık erdemlerini sürekli geliştiren, cemiyetin güvenilir ve hayırsever üyesi, basit ama gayretli bir tüccar imajı oluşturdu.

Ancak yarattığı bu imaj gerçekti. Deri önlüklü sınıfın üyesi olarak doğup büyüyen Franklin, en azından hayatının önemli bir bölümünde,

zanaatkâr ve düşünürlerin yanında, seçkinlerle olduğundan daha rahattı. Doğuştan soyluların şatafat ve ayrıcalıklarına alerji duyardı. Hayatı boyunca kendisini "Matbaacı B. Franklin" olarak tanıttı.

Franklin'in en önemli vizyonu bu tavırların bir ürünüdür. Bu vizyon, orta sınıf erdem ve değerlerine dayalı bir Amerikan ulusal kimliğidir. O demokrasiyi içgüdüsel olarak kurucu arkadaşlarından daha fazla içine sindirmişti ve daha sonraki muhaliflerin Franklin'in esnaf değerlerine karşı takındığı züppe tavır onda yoktu. Franklin sıradan insanın bilgeliğine inanıyor ve yeni ulusun, gücünü "orta halli" dediği insanlardan alacağını düşünüyordu. Kişisel meziyetleri geliştirmeyi amaçlayan kişisel gelişim önerileri ve ortak faydayı artırmayı hedefleyen kentsel gelişim projeleriyle, sıradan yurttaşlardan oluşan yeni bir yönetici sınıfın ortaya çıkarılıp ünlenmesine katkıda bulundu.

Franklin'in kişiliğinin farklı yönleri -pratik zekâsı ve tefekküre dayanmayan bilgeliği, dogmacı olmayan Protestan ahlakı, sıkı sıkıya tutunduğu ilkeleri ve uzlaşmaya istekli olduğu ilkeleri- arasındaki karmaşık etkileşim, ona yöneltilen her yeni bakışın, ulusun değişen değerlerinin doğrudan veya kırılmış bir yansıması olması anlamına gelir. Franklin romantik dönemlerde yerden yere vurulmuş, girişimci dönemlerde kahramanlık mertebesine çıkarılmıştır. Her dönem onu yeniden değerlendirmiş ve böylece o dönemin kendisi hakkında birtakım düşünceler ortaya koymuştur.

Franklin yirmi birinci yüzyıl Amerika'sında özellikle farklı bir yankı yaratmaktadır. İcat merakı olan başarılı bir yayıncı ve mükemmel bir örgütçü olarak, bilgi çağında kendini kesinlikle evindeymiş gibi hissederdi. Yükselen meritokrasinin* bir parçası olmak uğruna harcadığı bitmek tükenmez çabaları ise onu, toplumbilimci David Brooks'un deyişiyle, "kurucu Yuppie'miz"** yapardı. Kendimizi iş çıkışında onunla

* Meritokrasi yönetim erkinin, yetenek ve kişilerin bireysel üstünlüğüne yani liyakata dayandığı yönetim biçimidir. Bu yönetim şeklinde idare erki, üstün özellikleri olduğu düşünülen kişiler arasında paylaştırılmaktadır. Kayırma yoktur. Özellikle kamu yönetiminde daha bilgili ve yetenekli kişilerin seçilmesi ve yine hizmet içindeki ilerleme, yükselmelerinin bilgi-başarı-yetenek kıstaslarına göre yapılmasını amaçlar-ç.n.

** Yuppie'nin açılımı olan "young, urban, professional (genç, şehirli, profesyonel)" veya "young, upwardly mobile professional (genç ve gözü yükseklerdeki profesyonel)" sözüne gönderme. 1980'lerde yaygınlık kazanan bu terim, iyi bir eğitim almış, şehirli, görüntüsüne ve giyimine para harcayan, şık mekanlarda vakit geçirmeyi seven ve toplumun ortalama kesimiyle değil kendi benzerleri veya kendinden üst kesimde olanlarla ilişki içinde olmaktan hoşlanan genç (kırk yaşını aşmamış) profesyonel kesimi anlatmak için kullanılırdı-ç.n.

birlikte birer tek atarken, ona yeni çıkan dijital aleti nasıl kullanacağını anlatırken, yeni bir girişimin iş planlarını paylaşırken yahut son siyasi skandalları veya fikirleri tartışırken kolayca hayal edebiliriz. Bir rahip ve haham hakkında olduğu gibi bir çiftçinin kızıyla ilgili son esprilere de kahkahayla gülerdi. İçtenliğine ve kendi kendisiyle dalga geçmesine hayran kalırdık. Şan, zenginlik, dünyevi ve ruhani değerler arasında bazen zorlanarak da olsa denge kurma çabasını anlamaya çalışırdık.[2]

Franklin'in günümüz dünyasındaki yansımalarını gören bazı kişiler, materyalist kültürün içine işlemiş görünen manevi sığlık ve kayıtsızlıktan kaygı duyuyorlar. Franklin'in bizlere soylu bir varoluşu öğretmek yerine, işini bilen ve paralı bir hayat yaşanabileceğini öğrettiğini iddia ediyorlar. Aynı yansımayı gören başkalarıysa bugün elitistler, radikaller, gericiler ve burjuvazinin diğer muhaliflerinin saldırılarına hedef olan temel orta sınıf değerlerine ve demokratik düşüncelere hayranlık besliyorlar. Franklin'i modern Amerika'da eşine pek rastlanmayan bir kişisel karakter ve erdemli yurttaşlık örneği olarak görüyorlar.

Hayranlıkların olduğu gibi kaygıların da haklı gerekçeleri var. Ancak Franklin'in hayatından çıkarılması gereken dersler, genellikle hem hayranlarının hem de karşıtlarının çıkardıklarından çok daha karmaşıktır. Her iki taraf da onu çoğunlukla otobiyografisinde çizdiği didinip duran yolcuyla karıştırmaktadır. Bu kişiler onun benimsediği ılımlı ahlaki ilkelerle davranışlarına yön veren temel inançları da birbirine karıştırmaktadır.

Franklin'in ahlak anlayışının temelinde, erdemli bir hayat sürüp çok sevdiği ülkesine hizmet etmek ve iyi şeyler yaparak ebedi cennete ulaşmak yatmaktadır. Buradan yola çıkarak kişisel erdemle yurttaşlık erdemi arasında bağlantı kurmuş ve Tanrı'nın iradesi hakkında edindiği kıt bilgilere dayanarak bu dünyevi erdemlerle ilahi erdemler arasında bir bağlantı bulunmadığını düşünmeye başlamıştı. Kurduğu kütüphanenin mottosuna da yazdığı üzere, "Kamu yararına çalışmak kutsaldır." İnsanların öfkeli bir Tanrı'nın avucundaki günahkârlar olduğuna ve kurtuluşun yalnızca onun inayetiyle mümkün olabileceğine inanan Jonathan Edwards gibi çağdaşlarıyla karşılaştırıldığında, bu bir bakıma kendini beğenmişlik olarak görünebilir. Nitekim Franklin bazı yönleriyle öyleydi ama aynı zamanda da samimiydi.

Görüşümüz ne olursa olsun Franklin'i yeniden ele almakta yarar vardır. Bu yolla temel bir sorunla da yüzleşmiş oluruz: İnsan nasıl faydalı, erdemli, değerli, ahlaklı ve manevi bakımdan anlamlı bir hayat yaşar? Bu özelliklerden en önemlisi hangisidir? Bu sorular o zamanların devrimci çağı için olduğu kadar günümüzün halinden memnun bir çağ için de hayati önemdedir.

2. Bölüm

Hac Yolunda*

Boston, 1706-1723

Ecton'lu Franklinler

Geç ortaçağda İngiltere'nin taşra köylerinde yeni bir sınıf ortaya çıktı: Mülk ve servet sahibi olmasına karşın soylu aristokrasiye mensup olmayanlar. Bağımsız orta sınıf haklarına sahip çıkan bu gururlu ama fazla gösterişli olmayan mülk sahiplerine, Ortaçağ İngilizcesindeki "*frankeleyn*" sözcüğünden türeyen ve özgür insan anlamına gelen *franklin*ler denmekteydi[1]

Soyadı uygulamasıyla birlikte üst sınıflardan gelen aileler, Lancaster veya Salisbury gibi, sahip oldukları arazilerin isimlerini almaya başladılar. Kiracısı oldukları küçük çayırlara atfen, zaman zaman Hill veya Meadows gibi göndermelere başvurdular. Zanaatkârlar, örneğin Smith [demirci-ç.] Taylor [terzi-ç.] veya Weaver [dokumacı-ç.] gibi soyadlarını genellikle yaptıkları işlerden aldılar. Bazı aileleri en iyi tarif eden isimse Franklin'di.

Benjamin Franklin'in ataları arasında bu ismi ilk kullandığı en azından bugün itibariyle belgelenebilen kişi, 1540'lı yıllarda Ecton'un Northamptonshire köyünde dünyaya gelen büyük-büyük-büyükbabası Tho-

---

* John Bunyan'ın 1678 ve 1684'te iki bölüm olarak yayımladığı etkili kitabı Çarmıh Yolcusu'na [Pilgrim's Progress] gönderme. Çarmıh Yolcusu'nda, Bedfordshire'dan Londra'ya yapılan hayali bir yolculuk kurgulanır. Ancak bu yolculuk, bir Hrıstiyanın doğru yoldan sapmamak uğruna verdiği mücadele ve çektiği sıkıntıların, rastladığı karakterlerse kendisini yoldan çıkartmak isteyen şeytani güçlerle doğru yolu gösteren ve ona yardımcı olan tanrısal güçlerin alegorisidir. Bu çetin yolculuk sonucunda her türlü engellemelere rağmen hedefe ulaşılır. Elinizdeki kitabın çeşitli bölümlerinde hem Benjamin Franklin'in bu kitaba yaptığı gönderme ve ince eleştiriler aktarılmış hem de kimi yerlerde Franklin'in kişisel hayatıyla bu kitabın kahramanı olan Christian'ın zorlu yolculuğu arasında koşutluklar kurulmuştur-e.n.

mas Francklyne ya da Franklin idi. Onun bağımsız ruhu daha sonra aile geleneklerinden biri haline geldi. Franklin daha sonraları "Bizim bu sıradan ailemiz Reformasyon'da erken davrandı" diye yazmıştı "ve hararetli papalık karşıtlığı yüzünden zaman zaman başını derde sokmanın eşiğine kadar geldi." Kraliçe I. Mary, krallığında Roma Katolik Kilisesi'ni yeniden ayağa kaldırmak üzere kanlı bir savaşa giriştiğinde, Thomas Franklin yasaklanmış olan İngilizce İncil'i bir taburenin altına bağlayarak saklamıştı. İncil, tabure kucakta ters çevrilerek okunuyor, atlı nöbetçiler görününce de derhal saklanıyordu.[2]

Thomas Franklin'in güçlü fakat pragmatik bağımsızlığı, pratik zekâsıyla birlikte dört kuşak sonrasına geçmiş görünmektedir. Ailenin içinden bağnazlık noktasına varmasalar da otoriteye karşı çıkmaya meyilli Anglikan Kilisesi muhalifi olan Protestanlar çıkmıştı. Bunlar zeki zanaatçılar, öğrenme aşkıyla yanıp tutuşan demircilerdi. Okuma yazma hırsıyla dolup taşan bu insanların derin inançları vardı ama bunu çevrelerine fazla yansıtmıyorlardı. Girişken insanlar olan Franklinler komşularının güvenip danıştığı kişilerdi ve bağımsız esnaf, tüccar ve mülk sahiplerinden meydana gelen orta sınıfın bir parçası olmaktan gurur duyuyorlardı.

Bir kişinin karakterinin, aile köklerinin didik didik edilip o köklerde tekrar tekrar karşılaşılan ve sonra da söz konusu kişinin ayrılmaz bir parçası haline gelen özellikleri vurgulayarak aydınlatılabileceğini düşünmek biyografi yazarlarına özgü bir şımarıklık olabilir. Buna rağmen Franklin'in aile mirası bir araştırmaya başlamak için elverişli bir zemin gibi görünmektedir. Bazıları için en önemli şekillendirici unsur yerdir. Örneğin Harry Truman'ı anlamak için on dokuzuncu yüzyılın Missouri'sini anlamak gerekir. Aynı şekilde, Lyndon Johnson'ı anlamak için Teksas'ın Hill Country'sini incelemek gerekmektedir.[3] Ancak Benjamin Franklin'in bu türden bir kökeni yoktu. Onun mirası, belli bir yere bağlı olmayan insanların -orta sınıf zanaatçıların en küçük oğullarının- mirasıydı. Çoğu mesleki kariyerlerini babalarınınkinden farklı kasabalarda yapmışlardı. Dolayısıyla Benjamin Franklin'i en iyi şekilde anlayabilmek için, onu toprağın değil bir soyun uzantısı olarak ele almak gerekir.

Nitekim Franklin de böyle düşünmekteydi. Otobiyografisinin ilk cümlesinde "Atalarımla ilgili küçücük bir anekdot bile toplamaktan keyif alırdım" diye yazmıştı. Orta yaşlarda Ecton'a gidip uzak akrabalarla

sohbet etmek, kilise kayıtlarını incelemek ve aileye ait mezar taşlarındaki yazıları defterine kaydetmekten keyif almıştı.

Franklin, ailesindeki muhalif ruhun dini konulardan öteye geçtiğini keşfetmişti. Thomas Franklin'in babası, aile gelenekleri doğrultusunda, kapatma olarak bilinen ve toprak sahibi aristokrasinin arazilerini çitlerle çevirip yoksul çiftçilerin hayvanlarını buralarda otlatmasını engelleyen uygulama nedeniyle çıkan anlaşmazlıkta aktif rol oynayarak sıradan insanların avukatlığını yapmıştı. Thomas'ın oğlu Henry ise şiirler yazarak, torunlarından birinin deyişiyle, "bazı büyük adamları aşağıladığı" için bir yılını hapiste geçirmişti. Ailenin seçkinlere meydan okuma ve sıradan şiirler yazma hevesi daha birkaç kuşak sürecekti.

Henry'nin oğlu II. Thomas da daha sonra ünlü torununda da açıkça görülecek özellikler sergilemişti. II. Thomas okumayı, yazmayı ve tamir işlerini seven, girişken bir kişiliğe sahipti. Sıfırdan bir saat yapmış ve ölene kadar kullanmıştı. Babası ve büyükbabası gibi o da demirci olmuştu. Ancak küçük İngiliz köylerinde demirciler bazı başka işlerle de uğraşmaktaydı. Bir yeğeninin ifadesiyle, "eğlence olsun diye torna işleri (ağaç tornacılığı), silah tamirciliği, cerrahlık, arzuhalcilik yapıyordu ve yazısı gördüğüm en güzel elyazısıydı. Tarihçiydi, astronomi ve kimyadan da biraz anlardı."[4]

En büyük oğlu demircilik işini devraldı. Aynı zamanda bir okul sahibi ve hukukçu olarak da başarı gösterdi. Ama bu kitap en küçük oğullara dair bir öykü: Benjamin Franklin de beş kuşak boyunca en küçük oğulların en küçük oğlu idi. Çocukların en küçüğü olmak demek, ayakları üstünde durmayı kendini başına öğrenmek demekti. Bu da Franklin gibi insanlar için genellikle, herhangi bir meslekten bir ya da iki kişiden fazlasını kaldıramayacak kadar küçük olan Ecton gibi köyleri terk edip çırak olarak iş bulabileceği büyüklükte bir kasabaya gitmek demekti.

Küçük erkek kardeşlerin -özellikle de Franklin ailesinde- büyüklere çıraklık yapması sık rastlanan bir durumdu. Nitekim II. Thomas'ın en küçük oğlu Josiah Franklin de* 1670'li yıllarda Ecton'dan ayrılarak yakınlardaki Oxfordshire'a bağlı pazar kasabası Banbury'ye giderek, burada bir ipek ve kumaş boyama dükkânı açan girişken ağabeyi John'un yanında çalışmaya başladı. Cromwell yönetimindeki karanlık günlerden

* Bu kitapta adı geçen karakterler hakkında kısa bilgi için bkz. sayfa xv-xxiii.

sonra başa gelen Kral II. Charles döneminde giyim sanayi kısa bir süre de olsa canlanmıştı.

Josiah, Banbury'deyken İngiltere'yi sarsan ikinci dini çalkantının ortasında kaldı. İlk çalkantıyı yatıştıran Kraliçe Elizabeth olmuştu: İngiliz kilisesi Katolik değil Protestan olacaktı. Ancak hem o hem de halefleri, daha ileri giderek kiliseden bütün Roma Katolik izlerinin silinmesini isteyenlerin baskısıyla karşı karşıya kalmıştı. Püritenler, yani Papacı kalıntıların temizlenmesini isteyen bu Kalvenci muhalifler özellikle de Northamptonshire ve Oxfordshire'da etkiliydi. Bunlar cemaatlerin özerkliğini savunuyor, vaazın ve İncil okumalarının toplu ayin ve ritüellerden daha önemli olduğunu iddia ediyor ve Anglikan Kilisesi'ndeki birçok süslemeyi Roma Kilisesi'nin bir türlü yok olmak bilmeyen pislikleri olarak görüyorlardı. Kişisel ahlak konusundaki püriten görüşlerine rağmen, bu mezhep orta sınıf entelektüellerinin ilgisini çekmekteydi. Çünkü toplantı, tartışma ve vaazlara önem veriyor, İncil'in kişisel yorumunu savunuyordu.

Josiah, Banbury'ye geldiğinde, kasaba Püritenlik tartışmalarının ortasında kalmıştı. (Daha ileri giden kavgalardan biri sırasında bir grup Püriten, Banbury'nin ünlü haçını yere devirmişti.) Daha az şiddetli olmakla beraber, Franklin ailesi de bu bölünmeden nasibini almıştı. John ve III. Thomas Anglikan Kilisesi'ne sadık kalırken, küçük kardeşleri Josiah ile Benjamin (ünlü yeğeninden ayırmak amacıyla zaman zaman Büyük Benjamin de denmektedir) karşı tarafta yer almıştı. Ancak Josiah dini tartışmalarda asla fanatik olmadı. Ailenin bu konuda birbirine düştüğüne dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.[5]

Bakir Topraklara Yolculuk*

Franklin daha sonraları babası Josiah'ta Amerika'ya göç etme isteği uyandıran şeyin "dinini özgürce yaşama arzusu" olduğunu söyleyecekti.

---

* Burada 1600'lü yıllarda Anglikan Kilisesi'ne karşı çıkarak Amerika'ya göçen reformcu İngiliz Püritenlere gönderme yapılmaktadır. İngiliz Püritenlerin Amerika'da Tanrı'nın yeni krallığını kurup model oluşturarak Hıristiyanlıkta reform yapmak için gerçekleştirdiği bu Amerika yolculuğuna "Errand into the Wilderness" yani Bakir Topraklara Yolculuk adı verilmişti-ç.n.

Bu bir yanıyla doğrudur. 1660'ta Püriten Cromwell yönetiminin sona erip monarşinin yeniden iktidara gelmesi Püritenlerin hayatlarına kısıtlamalar getirmiş, muhalif rahipler kürsülerini terk etmeye zorlanmıştı.

Ancak Josiah'ın kardeşi Büyük Benjamin, bu yolculuğu dini nedenlerden çok ekonomik faktörlere bağlamakta muhtemelen daha haklıydı. Josiah din konusunda bağnaz değildi. Bu konuda, Anglikan kalan babasıyla ağabeyi John'a yakındı. Franklin'in hayatının ilk on yedi yılını anlatan geniş kapsamlı bir kitap yazan Arthur Tourtellot, "Bütün deliller, Püritenliği seçen tek Franklinler olan Büyük Benjamin'le Josiah'ın bu yolu seçmesinin altında, öğretisel inançlardan çok entelektüel canlılık ve dünyevi gerçekçilikle bütünleşmiş bir bağımsızlık ruhunun yattığını göstermektedir" diyordu.[6]

Josiah'ın asıl kaygısı ailesini geçindirmekti. 19 yaşında Ecton'dan arkadaşı Anne Child'ı Banbury'ye gelin getirdi. Birbiri ardına üç çocukları oldu. Çıraklık dönemi sona erdikten sonra kardeşinin dükkânında ücretli olarak çalışmaya başladı. Ancak hızla büyüyen iki aileyi de geçindirecek kadar iş yoktu ve yasalara göre Josiah'ın yeni bir çıraklık döneminden geçmeden başka bir işe soyunması da imkânsızdı. Büyük Benjamin'in deyişiyle, "İşler yolunda gitmeyip babasıyla arkadaşlarının da gitmesi üzerine, 1683'te New England'a göç etti."

Benjamin Franklin'in öyküsü gibi, Franklin ailesinin göç öyküsü de Amerikan karakterinin oluşumu hakkında ipuçları vermektedir. Okul kitaplarının da vurguladığı üzere, Amerika'yla ilgili en büyük romantik efsanelerden biri, ilk yerleşimcilerin başlıca gerekçesinin özgürlük, özellikle de dini özgürlük olduğudur.

Çoğu romantik Amerikan efsanesinde olduğu gibi bunda da epeyce gerçeklik payı vardır. Amerika'yı yaratan sonraki göç dalgalarında olduğu gibi, Massachusetts'e doğru gerçekleşen on yedinci yüzyıl Püriten göç dalgasında da birçokları için bu, zulümden kaçıp özgürlüğe doğru yapılan bir hac yolculuğu idi. Ama bu, yine birçok Amerikan efsanesinde olduğu gibi bazı önemli gerçekleri de perdelemektedir. Çünkü sonraki birçok dalgada olduğu gibi, birçok Püriten göçmenin yolculuk nedeni asıl olarak ekonomik arayıştı.

Ancak söz konusu ikilemi bu kadar keskin bir şekilde ortaya koymak Püritenleri -ve Amerika'yı- yanlış anlamak demektir. Zengin John Winthrop'tan yoksul Josiah Franklin'e kadar birçok Püritenin bakir

topraklara yolculuğunun ardında hem inanç hem de maddi nedenler yatmaktaydı. Nitekim Massachusetts Koyu Kolonisi de, Winthrop gibi yatırımcılar tarafından, hem bir imtiyazlı ticari girişim olarak hem de cenneti andıran bir "tepedeki şehir"* yaratmak amacıyla kurulmuştu. Bu Püritenler maddi ve manevi dürtüler arasında bir ayrım yapmıyordu. Bunların Amerika'ya miras bıraktıkları en pratik kavramlardan biri, dini özgürlükle ekonomik özgürlüğün birbiriyle bağlantılı olduğu ve maddi başarının manevi kurtuluşun önünde bir engel olmadığı şeklindeki Protestan ahlakı idi.[7]

Püritenler, eski Roma Kilisesi'nin kutsal olanın dünyevi ekonomik kaygılardan uzak durmayı gerektirdiği şeklindeki münzevi yaklaşımını reddediyor ve çalışmanın hem ilahi hem de dünyevi bir zorunluluk olduğunu vaaz ediyordu. Edebiyat tarihçisi Perry Miller'ın "Püriten maddecilik ve maneviyatçılık paradoksu" dediği şey Püritenler için paradoks değildi. Onlara göre para kazanmak Tanrı'yı yüceltmenin bir yoluydu. Cotton Mather'ın, Franklin'in dünyaya gelmesinden beş yıl önce verdiği "A Christian at His Calling" başlıklı ünlü vaazında dediği gibi, "bir Hıristiyanın düzenli bir işte çalışıp zamanının büyük bölümünü burada geçirerek hem başkaları hem de kendisi için iyi şeyler yapmak suretiyle Tanrı'yı yüceltmesi" önemliydi. Daha sonraları *Fakir Richard Almanağı*'nın da yazacağı üzere, Tanrı çok haklı olarak, dünyevi işlerinde gayret gösterenlere gülümser ve "kendine yardım edenlere o da yardım ederdi."[8]

Püriten göçü, Benjamin Franklin'in ve Amerikan karakterinin bazı yönlerini işte böyle etkilemişti: Manevi kurtuluş ve maddi başarı birbirine zıt şeyler değildi; dindarlığın ardından çalışkanlık gelirdi; özgür düşünce ile özgür girişim, birbirinden ayrılmaz biçimde iç içe geçmişti.

Sağduyu Sahibi Adam

Josiah Franklin, 1683 Ağustos'unda, eşi, henüz emekleme dönemindeki iki çocuğu ve birkaç aylık kızıyla beraber Amerika'ya gitmek üzere gemiye bindiğinde 25 yaşındaydı. Yüzlerce yolcuyla tıka basa dolu kü-

* Matta İncili, 5. bölümde geçen "tepenin üzerine kurulu şehir"e gönderme yapılmaktadır-ç.n.

çük yelkenli teknedeki yolculuk dokuz haftadan fazla sürdü ve aileye yaklaşık 15 sterline mal oldu. Bu para Josiah gibi bir esnafın yaklaşık altı aylık kazancı demekti. Yine de akıllıca bir yatırımdı. Çünkü Yeni Dünya'da ücretler iki üç kat daha fazla, hayatsa daha az pahalıydı.[9]

Boston gibi özellikle de Püriten bir sınır kasabasında parlak boyalı dokuma ve ipeğe talep çok da fazla değildi. Hatta fazla süslü elbise giymek suç kabul ediliyordu. Buna karşılık, İngiltere'den farklı olarak, bir işe atılmadan önce uzun bir çıraklıktan geçmeyi öngören bir yasa yoktu. Josiah da fazla cazip olmamakla beraber oldukça faydalı bir işe el attı. İçyağından mum yapma, yani hayvan yağını mum ve sabuna dönüştürme işiydi bu.

Bu zekice bir seçimdi. Mum ve sabun artık lüks olmaktan çıkmış, zorunlu ihtiyaca dönüşmeye başlamıştı. Küllerden berbat bir koku yayan, küllü suyu yapma ve yağla birlikte saatlerce kaynatma işi, yeni topraklardaki midesi en sağlam ev kadınlarının bile parayla başkasına yaptırmak isteyeceği bir işti. Bir zamanlar zor bulunan sığır artık bolca bulunduğundan büyük miktarlarda mum üretmek mümkün oluyordu. Buna karşılık, bu işi yapanların sayısı fazla değildi. Josiah'ın gelmesinden kısa bir süre önce Boston'da tutulan bir kayda göre şehirde on iki ayakkabı tamircisi, on bir terzi, üç bira yapımcısı varken, sadece bir mum imalatçısı bulunmaktaydı.

Milk Sokağı ile (bugün Washington Caddesi olan) High Sokağı'nın kesiştiği köşede, dokuza altı metrelik iki buçuk katlı, ahşap bir ev kiralayıp burayı hem dükkân hem ev olarak kullanmaya başladı. Zemin katta tek bir oda vardı. Arka tarafa küçük bir bölme eklenerek mutfak haline getirilmişti. Öteki Boston evleri gibi bunun da küçük pencereleri vardı. Böylece kolaylıkla ısıtılabiliyordu. Ama neşeli görünmesi için parlak renklere boyanmıştı.[10]

Sokağın karşısında, Boston'daki üç Püriten cemaatin en yeni ve (görece) en liberali olan Güney Kilisesi bulunuyordu. Josiah da gelişinden iki yıl sonra üyeliğe kabul edilmiş, "ahdi kabullenmesine" izin verilmişti.

Kilise üyeliği en azından Püritenler açısından toplumsal eşitleyiciliği olan bir şeydi. Josiah, ayakta durmaya çalışan basit bir esnaf olmasına karşın, Güney Kilisesi üyeliği sayesinde eski vali Simon Bradstreet ve Harvard üyesi ve çalışkan bir günlük yazarı olan Yargıç Samuel Sewall gibi koloni aydınlarıyla dostluklar kurabilmişti.

Josiah, güvenilir ve babacan kişiliği sayesinde Boston'un Püriten/şehir hiyerarşisinde yükseliverdi. 1697'de mahalle bekçisi oldu. Bir çeşit ahlak bekçisi olan mahalle bekçisinin görevi, Pazar ayinlerine katılımı ve burada düzeni sağlamak, "fahişeliğe, içki içenlere ve Sebt gününde çalışılmasına... yahut da her türlü ahlaksızlık, dine aykırı davranış, küfür ve tanrı tanımazlığa" karşı tetikte olmaktı. Altı yıl sonra polislik görevine getirildi ve mahalle bekçilerini denetleyen on bir kişiden biri oldu. Bu görev için ücret ödenmemesine karşın Josiah, daha sonraları oğlunun mükemmel hale getireceği kamusal erdemle kişisel çıkarı bir araya getirme sanatını hayata geçirdi: Denetimindeki gece bekçilerine mum sattı.[11]

Benjamin Franklin, otobiyografisinde babasını bir mücevher ustası inceliğiyle tarif etmektedir:

> Mükemmel bir fiziği vardı. Orta boyluydu ama hatları düzgündü ve çok güçlüydü. Eli her işe yatkındı. Güzel çizimler yapar, müzikten anlardı. Ve insanı rahatlatan hoş bir sesi vardı. Bazen günlük işlerin bitmesinden sonra onu kemanı eline alıp ilahiler söylerken dinlemek son derece hoştu. Elişlerine de özel bir yatkınlığı vardı. Zaman zaman başka zanaat aletlerini bile ustalıkla kullanırdı. Ama en büyük özelliği, ister özel ister toplumsal olsun, sağduyu gerektiren konularda gösterdiği kavrama ve anlayış yeteneği idi... İleri gelenlerin sık sık onu ziyaret ederek kasaba veya kiliseyle ilgili konularda fikir aldığını hatırlıyorum... Aynı şekilde, insanlar özel işleri için de gelir, karşılaştıkları güçlükler hakkında danışır, sık sık da anlaşmazlıklarda arabuluculuğuna başvururlardı.[12]

Bu tarif muhtemelen abartılıydı. Ne de olsa Benjamin'in kendi oğluna, kısmen evlada yakışır bir saygı telkin etmek üzere yazılmış bir otobiyografinin içinde yer almaktaydı. Daha sonra göreceğimiz üzere, Josiah kesinlikle zeki olmasına karşın, geniş ufuklu değildi. Oğlunun eğitim, meslek ve hatta şiirle ilgili hırslarını bastırmıştı.

Çalışkanlık ve eşitlikçilik konusunda son derece Püriten olan Josiah'ın en önemli özelliği, oğlunun, mezar taşına yazdırdığı şu cümlede özetlenmişti: "Çalışkan bir insandı." Bu cümle Josiah'ın en sevdiği ve oğluna sık sık hatırlattığı, Süleyman'ın bilgeliklerini anlatan parçadan (Mesel 22:29) alıntıydı: "Çalışkan insan Krallardan önce gelir." Franklin 78 yaşında, otobiyografisine sinen hafif kibir ve eğlenceli özfarkındalığın alaycı karışımıyla o günleri şöyle anlatmıştı: "Kralların önüne geçmem

gerektiğini düşünmeme rağmen, her ne kadar başıma bu dahi gelmiş olsa bile, o günden beri zenginlik ve şanın çalışkanlıktan geçtiğini düşündüm, bu beni yüreklendirdi. Hem de beş kez geldi başıma. Hatta biriyle, yani Danimarka Kralı'yla yemek yeme onuruna bile ulaştım."[13] Josiah zenginleştikçe ailesi de büyüdü. Otuz dört yılda on yedi çocuğu oldu. Sağlam yapılı ve cinsel iştahı yerinde olan Püritenlerde bu doğurganlık normaldi. Güney Kilisesi'nin rahibi Samuel Willard'ın yirmi çocuğu vardı; ünlü teolog Cotton Mather'ın ise on beş. Çocuk bir yük olmaktan çok kaynak olarak görülüyordu. Ev ve dükkân işlerine yardım ediyor, ufak tefek ayak işlerini görüyordu.[14]

Josiah ve Anne Franklin, İngiltere'den beraberlerinde getirdikleri üç çocuğa iki tane daha eklediler. İkisi de hayatta kalarak yetişkinlik çağına ulaşmayı başardı: 1685'te doğan Küçük Josiah ve 1687'de dünyaya gelen Küçük Anne. Sonra her nasılsa ölümün zalim darbeleri geldi. Josiah, sonraki on sekiz ayda Milk Sokağı'nın karşısındaki Güney Kilisesi'nin mezarlığına üç defa gitti. İlk olarak 1688'de doğduktan beş gün sonra ölen oğlu için gitti; ardından, 1689'da, sonraki oğlunu doğururken hayatını kaybeden eşi Anne için ve bir hafta sonra da o oğul için. (O zamanlar Boston'da doğan her dört çocuktan biri bir hafta içinde ölüyordu.)

New England kolonisinde erkeklerin ölene kadar iki veya üç kadınla evlenmesi sıradışı bir durum değildi. Örneğin 1628'de Massachusetts'e gelen ilk on sekiz kadından on dördü bir yıl içinde ölmüştü. Matemli kocanın çabucak evlenmesi de vefasızlık olarak görülmüyordu. Hatta Josiah'ın durumunda da olduğu gibi, bu genellikle ekonomik bir zorunluluktu. 31 yaşında, bakması gereken beş çocuğu, sürdürmesi gereken bir işi ve ilgilenmesi gereken bir dükkânı vardı. Sağlam bir yeni eşe ihtiyacı vardı, hem de çabucak.

Erdemli Bir Kadın

Tıpkı Franklinler gibi Folger (özgün hali Foulgier'dir) ailesi de asi ama aynı zamanda işini bilen bir aileydi. Onlar da aynı karışık dini ve ekonomik rahatsızlıkları hissediyordu. On altıncı yüzyılda İngiltere'ye kaçan reformcu Flaman Protestanlardan gelen Folgerler, I. Charles ve

Canterbury Başpiskoposu William Laud'ın Püritenleri ezmeye başlaması üzerine Massachusetts'e gelen ilk göçmen dalgası içinde yer almıştı. John Folger'in ailesi, 18 yaşındaki oğulları Peter ile birlikte, 1635'te Boston'a taşınmıştı. Boston o tarihte sadece beş yaşındaydı.

Peter gemide, Püriten bir rahibin sözleşmeli hizmetçiliğini yapan Mary Morrill adında genç bir kızla tanıştı. Boston'a vardıklarında 20 sterlin ödeyip kızın özgürlüğünü satın aldıktan sonra onunla evlendi.

Dini ve bireysel özgürlüğe kavuşan Folgerler bir an evvel ekonomik fırsat yakalamanın peşindeydiler. Boston'dan, Dedham adı verilen nehrin yukarısındaki yeni bir yerleşim merkezine, oradan Watertown'a ve nihayet Peter'ın okul müdürü olacağı Nantucket Adası'na taşındılar. Burada yaşayanların çoğu Kızılderili idi. Peter onların dilini öğrendi, o da onlara İngilizce öğretti ve (epeyce de başarılı olarak) onları Hıristiyanlığa çevirmeye çalıştı. Asi bir kişiliği olan Peter'ın kendisi de döndü ve Baptist oldu. Bu da, Hıristiyanlaştırdığı Kızılderililerin onu izleyip şimdi de bütün vücudu suya daldırarak vaftiz etmeyi gerektiren ritüeli kabul etmesi anlamına geliyordu.

Folger ve Franklin ailelerinin temsil ettiği otoriteye şiddetle karşı çıkan Peter, koloni Amerikası'nı dönüştürecek türden bir asiydi. Bir keresinde, Nantucket'ta mahkeme memuru olarak çalışırken, adanın zengin hissedarlarıyla esnaf ve zanaatkârlardan oluşan ve giderek büyüyen orta sınıf arasında çıkan bir anlaşmazlıkta yargıcın kararına itaatsizlik ettiği için hapse bile atılmıştı.[15]

1676'da Kral Philip'in Savaşı olarak adlandırılan savaş sırasında Kızılderilileri tutan, şiir diliyle kaleme alınmış kışkırtıcı bir risale yayımlamıştı. Savaşın, Tanrı'nın Boston'daki Püriten rahiplerin hoşgörüsüzlüğüne duyduğu öfkenin bir sonucu olduğunu iddia etmişti. Hırsı şiir yeteneğine ağır basmıştı: "Yargıçlar ve Rahipler / ne yaptıklarını iyi düşünsün; / Kaldırsınlar o şeytani yasaları / ve kırsınlar o zincirleri." Torunu Benjamin Franklin sonradan, şiirin "erkekçe bir açıksözlülük ve tatlı bir basitlikle yazıldığını" söylemişti.[16] Peter ve Mary Folger'in on çocukları vardı. En küçükleri Abiah 1667'de dünyaya gelmişti. 21 yaşına geldiğinde hâlâ evlenmemiş olan Abiah, Güney Kilisesi'ne üye olan ablası ve onun kocasının yanında yaşamak üzere Boston'a gitti. Abiah, Baptist olarak yetiştirilmesine rağmen, Boston'a geldikten kısa bir süre sonra cemaate katıldı. 1689 Temmuz'unda, herkesin saygısını kazanmış

bir mum imalatçısı olan Josiah Franklin eşini toprağa vermek üzere kiliseye gittiği sırada Abiah da sadık bir cemaat üyesiydi.[17]

Aradan beş ay geçmeden, 25 Kasım 1689'da evlendiler. Her ikisi de geniş ailelerinin en küçük çocuklarıydılar. Birlikte oldukça uzun bir hayat geçirdiler. Öldüklerinde Josiah 87, Abiah 84 yaşındaydı. Ünlü en küçük oğullarına miras bıraktıkları birçok özellikten biri de uzun yaşamalarıydı. Nitekim o da 84 yaşına kadar yaşayacaktı. Benjamin sonradan mezar taşlarına "Josiah dindar ve sağduyu sahibi bir adamdı, Abiah da saygılı ve erdemli bir kadın" diye yazacaktı.

Sonraki on iki yılda Josiah ve Abiah Franklin'in altı çocukları oldu: John (1690 doğumlu), Peter (1692), Mary (1694), James (1697), Sarah 1699) ve Ebenezer (1701). Josiah'ın ilk evliliğinden olanlarla birlikte toplam on bir çocukları vardı. Henüz hiçbiri evlenmemiş, hepsi de aynı zamanda içyağı, sabun ve mum malzemelerinin de saklandığı Milk Sokağı'ndaki küçük eve tıkışmışlardı.

Bu koşullarda bu kadar fazla çocuğa göz kulak olmak imkânsız gibi gelebilir. Nitekim Franklin'in başından geçen trajik olaylar da bunu doğrulamaktadır. Ebenezer henüz 16 aylık bir bebekken babasının sabunlu su teknesinde boğuldu. Aynı yıl yani 1703'te Franklinlerin başka bir oğlu daha oldu ama o da küçük yaşta öldü.

Dolayısıyla sonraki oğulları Benjamin bütün gençlik dönemini kendisinden büyük on kardeşiyle geçirdi. Bunların en küçüğüyle arasında yedi yaş fark vardı. İki de küçük kız kardeşi vardı: Ona hayranlık duyan (1708 doğumlu) Lydia ve Jane (1712).

Asabi Genç

Benjamin Franklin 17 Ocak 1706 Pazar günü dünyaya geldi ve aynı gün vaftiz edildi.* Boston o tarihte 76 yıllık bir şehirdi ve artık Püriten

* Bu kitaptaki olayların kısa kronolojisi için sayfa xi-xiv'e bakınız. 17 Ocak 1706 olan Franklin'in doğum tarihi de dahil bütün tarihler, aksi belirtilmedikçe günümüzde kullanılan Gregoryen takvimini esas almaktadır. İngiltere ve sömürgeleri 1752'ye kadar, o zamanlar 11 gün fark eden Jülyen takvimini kullanmaktaydı. Ayrıca 1 Ocak'ı değil, 25 Mart'ı yılın ilk günü kabul ediyorlardı. Dolayısıyla Franklin'in doğum tarihi eski takvime göre 6 Ocak 1705 Pazar olarak kaydedilmişti. Aynı şekilde, George Washington da eski takvime göre 11 Şubat 1731'de doğmuştu. Ancak bugün doğum tarihi olarak 22 Şubat 1732 kabul edilmektedir.

bir ileri karakol olmaktan çıkmış, vaizler, tüccarlar, denizciler ve fahişelerle dolup taşan gelişmiş bir ticaret merkezine dönüşmüştü. Şehirde binden fazla ev, limanına kayıtlı binden fazla gemi ve her yirmi yılda bir ikiye katlanan yedi bin kişilik bir nüfusu vardı.

Çocukluğu Charles Nehri'nin kıyılarında geçen Franklin, "çocuklar arasında genellikle lider konumunda" olduğunu söylüyordu. En sevdikleri buluşma yerlerinden biri, nehir ağzının yakınlarındaki, sürekli çiğnenmekten derin bir balçığa dönüşen tuz bataklığıydı. Arkadaşlar, Franklin'in liderliğinde kendilerine taştan bir iskele yapmışlardı. Yanına da bir ev yapacaklardı. "Akşamleyin işçiler evlerine gittikten sonra birkaç oyun arkadaşımı topladım. Karıncalar gibi çalıştık. Öyle ki bazen bir taşı iki veya üç kişi taşıdık. Sonunda kendi küçük iskelemizi yaptık." Ertesi sabah o ve öteki yaramazlar yakalanıp cezalandırıldı.

Franklin otobiyografisinde bu öyküye, babasının "dürüstlükle yapılmayan hiçbir şeyin işe yaramayacağı" şeklindeki ilkesini vurgulamak için yer vermişti.[18] Franklin'in çoğu mütevazı görünme çabası gibi aslında bu da, onun kötü bir çocuk olduğundan çok ne kadar iyi bir lider olduğunu göstermeye yönelikti. Hayatı boyunca, elbirliği ve ortak ruh gerektiren işleri organize etme yeteneğiyle apaçık bir gurur duymuştu.

Franklin'in Charles Nehri kıyısında oyun oynamakla geçen çocukluk yılları ona ölene kadar sürecek yüzme sevgisini kazandırdı. Yüzmeyi öğrenip arkadaşlarına da öğrettikten sonra daha hızlı yüzmenin yolları üzerine kafa yormaya başladı. İnsanın el ve ayaklarının büyüklüğünün yeterli miktarda su çekmesini ve dolayısıyla ilerleme gücünü sınırladığını keşfetmişti. Üzerinde başparmaklarını geçirebileceği delikler bulunan iki tane oval palet ve (sonradan bir arkadaşına mektupta anlattığı üzere) "ayrıca ayaklarının tabanlarına uyacak bir çeşit sandalet" yaptı. Bu palet ve yüzgeçler sayesinde artık suda hız yapabiliyordu.

Daha sonra mükemmel bir şekilde göstereceği üzere uçurtmalardan da faydalanılabiliyordu. Uçurtmayı havalandırdıktan sonra soyunup suya girerdi, sırt üstü yüzerken uçurtma da onu çekerdi. Sonradan "Elbiselerimi havuzun karşısına taşıması için bir çocuğa verirdim," diyecekti, "Ben de uçurtmaya asılarak havuzu geçmeye başlardım. Hiç yorulmadan ve hayal edilemeyecek kadar büyük bir keyifle karşıya geçerdim."[19]

Otobiyografisinde yer vermemesine karşın, yetmiş yıldan uzun bir zaman sonra Paris'te arkadaşlarını eğlendirmek için anlattığı bir ço-

cukluk anısı da, düdük çalarken rastladığı bir çocukla ilgiliydi. Aletin adeta büyüsüne kapılan Franklin, cebindeki bütün parayı verip aleti almıştı. Kardeşleri ederinin tam dört kat fazlasını verdiğini söyleyip onunla alay etmişti. Franklin bu olayı anlatırken "Sinirimden ağladım," demişti, "yaşadığım mahcubiyet düdüğün verdiği keyfi gölgede bırakmıştı." Onun için tutumluluk bir erdem olmaktan çok bir keyifti. Fakir Richard almanaklarında bu konuyu ele alırken "Zengin olmanın ve dolayısıyla erdemi korumanın yolu," diyecekti, "çalışkanlık ve tutumluluktan geçer."[20]

Benjamin 6 yaşındayken aile, on dört çocuğun yetiştiği Milk Sokağı'ndaki iki odalı küçük evden, kasabanın göbeğinde, Hanover ve Union sokaklarının kesiştiği noktada, hem ev hem de dükkân olarak kullanılan daha büyük bir yere taşındı. Annesi 45 yaşındaydı. O yıl (1712) sonuncu çocuğu Jane'i dünyaya getirdi. Jane, Benjamin'in en sevdiği kardeşi ve hayatının sonuna kadar da mektup arkadaşı olacaktı.

Josiah Franklin, ayrılanlar yüzünden sayıları giderek azalan çocuklarıyla birlikte yaşadığı evde, akşam yemeklerinde ilginç konuklar ağırlamayı severdi. Benjamin, "Sofrasında," diyecekti, "her fırsatta akıllı bir dostunu veya komşusunu ağırlayıp sohbet etmekten keyif alır ve daima, çocuklarının zekâsını geliştirecek zekice veya faydalı bir konudan söz açmaya dikkat ederdi."

Bu sohbetler o kadar ilginç olurdu ki, Franklin otobiyografisinde, yemekte ne yendiğiyle "ya çok az ilgilendiğini ya da hiç umursamadığını" yazacaktı. Bu eğitimler ona hayatı boyunca yemeklere "hiç dikkat etmeme" alışkanlığını kazandırmıştı. Yazılarındaki Amerikan ve Fransız mutfağına ait yemek tariflerinin sayısı farklı bir izlenim yaratsa da, bu özelliğin kendisine "müthiş bir rahatlık" sağladığını söylüyordu.[21]

Yeni ev, 1715'te kendisi 65 yaşında ve adaşı 9 yaşındayken İngiltere'den göç eden Josiah'ın kardeşi Benjamin'e de açılmıştı. Josiah gibi Büyük Benjamin de Yeni Dünya'nın ipek kumaş boyacılığı için uygun bir yer olmadığını görmüştü. Ama Josiah'tan farklı olarak o, kendinde yeni bir meslek öğrenecek gücü bulamıyordu. O da evde oturup (124 kıtalık bir otobiyografinin de aralarında bulunduğu) kötü şiirler ve daha sonradan işe yarayacak bir aile tarihi yazdı, vaazları dinleyip bunları kâğıda döktü, yeğenini eğlendirdi, ama giderek de kardeşinin tepesini attırdı.[22] Benjamin amca, yeğeninin değilse bile kardeşinin konukseverlik duygularını

fazlasıyla zorlayarak Franklinler'de tam dört yıl kaldı. En sonunda, kendisi gibi Boston'a göç eden ve bıçakçılıkla uğraşan oğlu Samuel'in yanına taşındı. Küçük Benjamin yıllar sonra kız kardeşi Jane'e yazdığı mektupta, babasıyla amcası arasında yaşanan "yanlış anlama ve tartışmaları" biraz da mizah yollu anlatacaktı. Babasının buradan çıkardığı ders şuydu: Uzak akrabaların ziyareti "dost kalacak kadar kısa olmalıydı." Franklin sonradan, *Fakir Richard Almanağı*'nda bunu daha veciz bir şekilde dile getirecekti: "Balık ve konuk üç günde kokar."[23]

Eğitim

Genç Benjamin'le ilgili plan rahiplik eğitimi almasıydı. Josiah'ın onuncu oğlu, onda birlik yükümlülük gereği Tanrı'nın payı olarak vaftiz edilmişti. Benjamin amca da bu fikri kuvvetle destekliyordu. Bu planın sağlayacağı birçok faydadan biri de, elindeki ikinci el vaazların değerlendirilebileceği bir yer çıkacak olmasıydı. On yıllarca en iyi vaizleri dinlemiş, kendi geliştirdiği kısa yazı yöntemiyle bunları kâğıda dökmüştü. Yeğeni sonradan, alaycı bir gülümsemeyle, "kısa yazıyla tutulan bu ciltleri galiba başlangıç sermayesi olarak bana vermek istedi" diyecekti.

Josiah oğlunu Harvard'a hazırlamak üzere 8 yaşında Boston'daki Latin Okulu'na gönderdi. Cotton Mather da burada okumuştu ve şimdi de oğlu Samuel'i okutmaktaydı. Franklin sınıfın en az yetenekli öğrencilerinden biri olmasına karşın ilk yıl mükemmel bir başarı göstererek orta seviyelerden birinciliğe kadar yükseldi. Sonra da sınıf atladı. Josiah bu başarıya rağmen aniden fikir değiştirerek Benjamin'i Harvard'a göndermekten vazgeçti. Franklin, "Ailenin geçim derdiyle bunalan babam," diye yazmıştı, "kolej giderlerini rahatça karşılayabilecek durumda değildi."

Ancak bu ekonomik gerekçe tatmin edici değildir. Ailenin hali vakti yerindeydi ve evde bakılan çocuk sayısı (sadece Benjamin'le iki küçük kız kardeşi kalmıştı) yıllar öncesine göre azalmıştı. Latin Okulu paralı değildi. Ayrıca sınıf birincisi olarak Harvard'tan kolayca burs alabilirdi. Franklin'in koleje gideceği yıl okula başlayan kırk üç öğrenciden yalnızca yedisi zengin aile çocuklarıydı. Bunlardan onu esnaf çocuğu, dördü de yetimdi. O dönemde üniversite, bütçesinin yüzde 11'ini burslara ayırmaktaydı ki bu rakam bugünkünden daha fazladır.[24] Büyük olasılıkla

başka bir neden vardı. Josiah, kesinlikle haklı olarak, en küçük oğlunun rahipliğe uygun olmadığı sonucuna varmıştı. Benjamin kuşkucu, muzip, meraklı, dinle fazla alakası olmayan ve amcasının yeni bir vaizin mesleğe onun ikinci el vaazlarıyla başlamasının yararlı olacağı şeklindeki sözlerine ömrü boyunca kıkırdayarak gülen bir tipti. Onun delikanlı zekâsına ve hınzır kişiliğine dair bolca anekdot vardır. Buna karşılık, dindar ve inançlı biri olduğunu gösteren tek bir anekdot bile yoktur.

Tam tersi söz konusudur. Otobiyografisinde yer almayan ancak torunu tarafından aktarılan bir öykü, sadece dine değil, Püriten inancın ayırt edici özelliği olan, ibadetin fazla uzatılmasına da sıcak bakmadığını göstermektedir. Torunu, "Dr. Franklin'in, çocukken, babasının yemekten önce ve sonra okuduğu şükran dualarını sıkıcı bulduğunu" söylemişti. "Bir gün kışlık yiyecekler tuzlandıktan sonra Benjamin dönüp 'Baba,' demişti, 'Şükran Duası'nı bütün fıçılar için tek bir defada okursan zamandan büyük tasarruf etmiş oluruz.'"[25]

Dolayısıyla Benjamin bir yıllığına, ılımlı ama işini bilen bir yönetici olan George Brownell adlı birinin işlettiği, iki blok ötedeki yazı ve aritmetik dersleri verilen bir okula gönderildi. Franklin yazıda mükemmel olmasına karşın matematikte kötüydü. Hiçbir zaman tam olarak kapatamadığı bu eksiklik, bu alanda hiçbir eğitim almamış olmasıyla da birleşince onun, Newton gibi gerçek büyük teorisyenler panteonuna yükselmek yerine, sadece döneminin en dahi bilimadamı olarak kalmasına neden olacaktı.

Peki, Franklin gerçek bir akademik eğitim alıp Harvard'a gitseydi ne olurdu? Arthur Tourtellot gibi bazı tarihçiler, Franklin'in edebi tarzındaki o "doğal" ve "sezgici" tarzın, zihinsel "canlılık", "tazelik" ve "sistemliliğin" kalmayacağını savunur. Gerçekten de Harvard bunları köreltmesiyle, hatta bazılarına daha da beterini yapmakla meşhurdur.

Franklin'in Harvard'ta sıkıntı çekeceğine dair fazla bir kanıt yoktur. Ayrıca bunu düşünmek hem ona hem de Harvard'a haksızlık olur. Kuşkucu zihin yapısına ve otoriteden hazzetmemesine bakarak, Franklin'in planlandığı gibi rahip olması pek mümkün görünmemektedir. Onunla aynı dönemde bu okula giden otuz dokuz kişinin yarısından azı sonuçta din adamları sınıfına katılmıştı. Asi kişiliği, yatışmak yerine daha da depreşebilirdi. O tarihte kolej yöneticileri, kampüse bulaşan aşırı eğlence ve yeme içme düşkünlüğüyle boğuşmaktaydı.

Franklin'in dehasının bir yönü de ilgi alanlarının çeşitliliğiydi. Bunlar, teorik olmaktan çok pratik yaklaştığı bilimden devlet idaresine, diplomasiden gazeteciliğe kadar uzanıyordu. Franklin, Harvard'a gitmiş olsaydı da bu çeşitlilik azalmazdı, çünkü liberal John Leverett'in idaresindeki kolej artık Püriten din adamlarının sıkı denetiminden çıkmıştı. 1720'lere gelindiğinde artık klasik ve teoloji derslerinin yanı sıra, o ünlü fizik, coğrafya, mantık ve etik dersleri verilmeye başlanmış, Massachusetts Salonu'nun çatısına kurulan teleskop burayı bir astronomi merkezi haline getirmişti. Neyse ki, Franklin neredeyse Harvard eğitimine denk bir eğitim kaynağına sahipti: Yayıncı, matbaacı ve gazeteci olarak edindiği deneyim ve eğitimdi bu.

Çıraklık

İki yıldan başka okul eğitimi olmayan Franklin, 10 yaşında ağabeyi John'un yerini alarak babasının mum ve sabun imalathanesinde tam gün çalışmaya başladı. Ağabey John ise çıraklık süresini tamamlayıp kendi işini kurmak üzere Rhode Island'a taşındı. Bu pek zevkli bir iş değildi. Özellikle de kaynamakta olan yağ kazanlarındaki erimiş yağın köpüğünü almak tehlikeli bir işti. Fitil kesip kalıpları doldurmak ona oldukça saçma geliyordu. Franklin bu işi sevmediğine karar verdi. Daha vahimi, "denize büyük ilgi duyduğunu" söylemişti. Üstelik de ağabeyi Josiah Jr. henüz kısa bir zaman önce denizin derinliklerinde kaybolmuşken...

Oğlunun "ipini koparıp denize açılmasından" kaygılanan Josiah, onu diğer esnaflarla tanıştırmak üzere Boston sokaklarında uzun yürüyüşlere çıkardı. Böylece "eğilimimi keşfedip beni karada kalmamı sağlayacak bir işe yönlendirecekti." Bu yürüyüşler Franklin'de, esnaf ve zanaatkârlara karşı ölene kadar sürecek bir sempati yarattı. Çeşitli zanaatlara karşı kazandığı aşinalık sayesinde becerikli bir tamirci oldu. Bu da mucit olarak çok işine yaradı.

Josiah sonunda Benjamin'den iyi bıçakçı olacağına karar verdi. Bıçak imal edip bileyicilik yapacaktı. Böylece Benjamin Amca'nın oğlu Samuel'in yanında çıraklığa başladı. Ama bu birkaç gün sürdü. Samuel çıraklık öğretimi karşısında ücret talep etti. Bu da Büyük Benjamin'in

kendi evinde geçirdiği günleri ve aralarındaki didişmeleri unutmayan Josiah'a makul gelmedi.[26]

Genç Benjamin bunun yerine, planlı olmaktan çok kendiliğinden bir gelişmeyle, 1718'de 12 yaşında, İngiltere'deki matbaacılık eğitiminden henüz dönmüş olan 21 yaşındaki ağabeyi James'in yanında çıraklığa başladı. İşe hevesli olan genç Benjamin başta çıraklık senedini imzalamaya yanaşmadı. Çıraklığa başlama yaşını biraz geçmişti. Ağabeyi de normalde yedi yıl olan çıraklık süresi yerine dokuz yıllık sözleşme istiyordu. Benjamin sonunda senedi imzaladı, ama 21 yaşına kadar çırak kalmayacaktı.

James Londra'dayken, Grub Sokağı'nda sokak çalgıcılarının şiirler yazıp cırlak sesleriyle bunları kafelerde okuduklarına tanık olmuştu. Dolayısıyla Benjamin'den yalnızca harf dizmekle yetinmeyip tez elden şiirler yazmasını da istedi. Genç Franklin amcasının da teşvikiyle yeni öykülere dayanan iki şiir yazdı. İkisi de deniz üzerineydi. Biri, tekne kazasında hayatını kaybeden bir aile hakkındaydı. Diğeriyse Karasakal isimli bir korsanın öldürülmesiyle ilgiliydi. Franklin'in sonradan deyişiyle "bunlar berbat işlerdi" ama iyi satmışlardı. Üstelik "gururu da okşanmıştı."[27]

Herman Melville günün birinde Franklin'in "şairden başka her şeye" benzediğini söyleyecekti. Nitekim pek romantik olmayan babası da aynı sonuca vardı ve Benjamin'i şiirden uzaklaştırdı. "Babam şiirlerimle dalga geçip moralimi bozuyor, daha çok dilencilerin şiir yazdıklarını söylüyordu. Ben de şair olmaktan vazgeçtim. Zaten büyük olasılıkla da kötü bir şair olacaktım."

Franklin'in çıraklığa başladığı dönemde Boston'da tek bir gazete vardı: Aynı zamanda şehrin posta müdürü olan John Campbell isimli başarılı bir matbaacının çıkardığı *The Boston News-Letter*. Tıpkı bugün olduğu gibi o zamanlar da medya işinde hem içeriği hem de dağıtımı elinde bulundurmak avantajlıydı. Campbell, New Hampshire'dan Virginia'ya kadar tanıdığı posta müdürlerinden bir ağ oluşturarak güçleri birleştirmişti. Diğer matbaacılardan farklı olarak, onun yayımladığı kitap ve gazeteler bu yoldan bedava gönderiliyor, ayrıca ağdaki posta müdürleri ona düzenli haber akışı sağlıyordu. Campbell ayrıca resmi görevine dayanarak, gazetesinin "resmi otorite tarafından yayımlandığını" da iddia edebiliyordu; bu da, basının henüz bağımsız olmakla övünç duymadığı bir çağda önemli bir referans demekti.

Posta müdürlüğü ile gazete yayıncılığı arasında o kadar doğal bir bağlantı vardı ki, Campbell'in işini kaybetmesinden sonra yerine posta müdürü olan William Brooker, aynı zamanda gazeteyi de devralacağını zannetti. Ama Campbell gazeteyi bırakmadı. Brooker da Aralık 1719'da rakip bir gazete çıkardı: *The Boston Gazette*. Gazeteyi basmak üzere de, şehirdeki en ucuz matbaacı olan James Franklin'le anlaştı.

Ancak James'in sözleşmesi iki yıl sonra iptal edildi. O da oldukça cüretkâr bir şey yaptı. O zamanların kolonilerindeki, gerçek anlamda bağımsız tek ve edebi hırsları olan ilk gazeteyi çıkardı. Haftalık *New England Courant* kesinlikle "resmi otorite tarafından" *yayımlanmayacaktı*.[28]

Tarihsel açıdan *Courant* asıl olarak Benjamin Franklin'in şiirlerinin basıldığı ilk gazete olarak hatırlanacaktı. James de kardeşinin otobiyografisinde sert ve kıskanç bir idareci olarak geçmesiyle tanınacaktı. Fakat adil olmak gerekirse, *Courant*'ın kendi çapında Amerika'nın ilk ateşli bağımsız gazetesi olarak hatırlanması gerekir. Ülkede otoriteye karşı çıkma geleneğinin oluşmasına katkıda bulunan, gözüpek ve muhalif bir gazeteydi bu. Edebiyat tarihçisi Perry Miller, "Var olan normlara meydan okuyan ilk açık girişimdi" diye yazmıştı.[29]

O dönemde Boston'da otoriteye meydan okumak demek, Mather'lara ve Püriten din adamlarının dindışı yaşamda oynadığı role karşı çıkmak demekti. James de gazetenin daha ilk baskısında bu misyonu üstlenmişti. Yazık ki seçtiği savaş çiçek aşısı üzerineydi ve yanlış tarafta yer almıştı.

Çiçek salgınları Massachusetts'i kurulduğu günden beri, yani doksan yıldır perişan etmekteydi. 1677'de patlayan salgın yedi yüz kişiyi öldürmüştü ki bu da nüfusun yüzde 12'si demekti. Cotton Mather, 1702'de çıkan ve üç çocuğunu da etkileyen salgın sırasında hastalık üzerine kafa yormaya başlamıştı. Birkaç yıl sonra bir siyah kölesi ona aşıdan söz etti. Kendisi de Afrika'da aşı olmuştu. Mather'a yarasını da gösterdi. Mather, Boston'daki diğer siyahları da kontrol edince, aşının Afrika'nın bazı bölümlerinde olağan bir uygulama olduğunu gördü.

James Franklin'in *Courant*'ının 1721'de çıkmasından kısa bir süre sonra, HMS *Seahorse* gemisi Batı Antiller'den yeni bir çiçek dalgası getirmişti. Boston'un on bin kişilik nüfusunun dokuz yüzü aylar içinde hayatını kaybedecekti. Vaiz olmadan önce tıp eğitimi alan Mather, Boston'da görevli on doktora (yalnızca birinin tıp doktorluğu diploması vardı) bir

mektup göndererek Afrika'daki aşı uygulaması hakkında bildiklerini anlattı ve onların da uygulamasını istedi. (Mather, Salem'deki cadı avını desteklemesine yol açan batıl inançlardan epeyce uzaklaşmıştı.)

Çoğu doktor uygulamayı reddetti. (Vaizlerin balonunu söndürme arzusundan başka bir gerekçesi olmayan) James Franklin'in gazetesi de onlara katıldı. *Courant*'ın ilk sayısında (7 Ağustos 1721), Oxford mezunu şımarık bir Anglikan olan, James'in genç arkadaşı John Checkley'in bir makalesi vardı. Checkley oklarını, "Ortodoks şeyler öğretip uygulatarak çiçeğe karşı dua ederken aslında hastalığı büyüten" Püriten din adamlarına yöneltti. Gazetede ayrıca şehrin tek diplomalı doktoru olan Dr. William Douglass'ın bir yazısı vardı. Douglass, aşıyı "eski Yunan'a ait bir kocakarı uygulaması" olarak niteleyip Mather ve onu destekleyen din adamlarına "konu hakkında hiçbir bilgisi olmayan altı dindar" diyordu. Amerika'da bir gazete ilk kez, hem de sert bir şekilde yönetici kesime saldırıyordu.[30]

Ailenin iyice kocayan büyüğü Increase Mather "Elimden, gençliğine rağmen bir an evvel Tanrı'nın hüküm sandalyesine oturması gereken zavallı Franklin'e acımaktan başka bir şey gelmiyor" diye gürledi. Oğlu Cotton Mather rakip bir gazeteye mektup göndererek, "*Courant* denilen adı kötüye çıkmış, saçmalık, korkaklık ve alayla dolu skandal gazeteyi" kınadı. Gazetenin yazarlarını da Londra'da iyi giyimli genç sapkınların kurduğu ünlü Hell-Fire Club'a* benzetti. Cotton'un kuzeni olan Thomas Walter adlı rahip de "Anti-*Courant*" başlıklı sert bir yazıyla tartışmaya katıldı.

Herkesin önünde gerçekleşen bu tartışmanın gazeteyi daha çok sattıracağını bilen ve tartışmanın her iki yanından da yağ çıkarmak isteyen Franklin, Thomas Walter'ın yazısını basıp satma işini de memnuniyetle üstlendi. Ancak tartışmanın giderek kişiselleşmesinden rahatsız olmaya başladı. İki hafta sonra bir başyazı yazarak, tartışmayı kan davasına çevirdiği için Checkly'nin yazılarını yayımlamayacağını açıkladı. *Courant*'ın artık "hafif eğlendirici" olacağını ve "art niyetli olmadıkları" sürece, aşı tartışmasında her iki tarafın da görüşlerine yer vereceğini söyledi.[31]

---

* 18. yüzyılda İngiltere ve İrlanda'da kurulan ve aralarında politikacıların da bulunduğu seçkinlerin üye olduğu bir kulüp. Seks partileri ve aşırıya kaçan eğlenceler gibi ahlak dışı faaliyetleriyle isim yapmıştı-ç.n.

Benjamin Franklin, ağabeyinin Mather ailesiyle girdiği çiçek aşısı savaşının dışında kaldı. Otobiyografisinde de mektuplarında da bundan hiç söz etmedi. Bu onun, gazetenin tuttuğu taraftan pek de gurur duymadığını gösteren ilginç bir atlamaydı. Sonradan ateşli bir aşı taraftarı oldu. 4 yaşındaki oğlu Francis'in 1736'da çiçekten ölmesinden sonra, acı ve kederle de olsa bu davayı sahiplendi. Benjamin, eli kalem tutan ve nüfuz sahibi büyüklerinin himayesini kazanmaya çalışan hırslı bir genç olarak günün birinde, önce Cotton Mather'ın hayranı ve birkaç yıl sonra da ahbabı olacaktı.

Kitaplar

Franklin'in yayıncılık işine doğuştan bir eğilimi vardı. Sonradan "Çocukluğumdan beri okumaktan hoşlanırdım," demişti, "elime geçen bütün parayı kitaplara yatırırdım." Gerçekten de hayatını en çok etkileyen şey kitaplardı. Boston'da büyümesi de şanstı. 1630'da şehrin ilk yerleşimcileriyle beraber ilk elli kitabı da getiren *Arabella*'dan* beri kütüphanelere özel bir dikkat gösterilmişti. Cotton Mather, Franklin daha dünyada yokken, klasikler ile bilimsel ve teolojik kitaplardan oluşan yaklaşık üç bin ciltlik zengin bir özel kütüphane kurmuştu. Kitaplara verilen bu değer, Benjamin'in kişiliğinde birleşecek olan iki dünyanın, yani Mather'ın Püritanizmi ile Locke'un Aydınlanmasının ortak özelliklerinden biriydi.[32]

Mather'ın kütüphanesine 1.5 km'den az bir mesafede Josiah Franklin'in küçük kitaplığı vardı. Kesinlikle küçük olmasına rağmen, eğitimsiz bir mum imalatçısının böyle bir kütüphaneye sahip olması yine de dikkate değerdi. Franklin elli yıl sonra o kitapların isimlerini hâlâ hatırlayabiliyordu: ("Defalarca okuduğum") Plutarkhos'un *Paralel Yaşamlar*'ı, Daniel Defoe'nun *An Essay Upon Projects*'i [Projeler Üzerine Bir Deneme], Cotton Mather'ın *Bonifacius: Essays To Do Good*'u [Bonifacius: İyilik Üzerine Denemeler] ve çeşitli "teolojik kitaplar."

Franklin, ağabeyinin matbaasında çalışmaya başladıktan sonra, temiz bir şekilde iade etmek kaydıyla, kitapçı dükkânlarında çalışan çıraklar aracılığıyla gizlice kitap aşırma şansı yakalamıştı. "Kitap akşam-

---

* İngiltere'den Amerika'ya yeni Vali John Winthrop'la birlikte yaklaşık 300 Püriten yerleşimciyi getiren gemi-ç.n.

dan alınmışsa ve ertesi sabah iade edilmesi gerekiyorsa, kayıp sanılıp aranmasın diye genellikle odamda oturur, gecenin büyük bölümünü okuyarak geçirirdim."

Franklin en çok seyahat kitaplarını severdi. Bunlar ruhani içerikli de olabilirdi, dünyevi de. Bunlardan en göze çarpanı her ikisini de içermekteydi: John Bunyan'ın 1678'de yayımlanan ve Püritenlerle diğer muhalifler arasında hızla popüler olan, Christian adlı bir adamın Gökyüzü Şehri'ne ulaşmak için yaptığı zorlu yolculuğun destansı öyküsünü anlattığı *Hac Yolunda* [kitap *Çarmıh Yolcusu* başlığıyla da yayımlandı-ç.]. En azından Franklin için kitabın dini mesajı kadar, berrak ve Restorasyon'un ağır uslubunun hakim olduğu bir dönemde, az rastlanan özellikteki düzyazı üslubu da önemliydi. Franklin doğru bir tespitle "Dürüst John," demişti, "hikâye etmeyle diyalogu bir araya getirerek okuyucuya oldukça hoş gelen bir yöntem uygulayan, benim bildiğim ilk kişiydi."

Bunyan'ın kitabının -ve Püritanizm'den Aydınlanma'ya geçişin ve Franklin'in hayatının- ana teması kitabın başlığında da yer almıştı: *İlerleme*, yani bireylerin ve genel olarak da insanlığın, bilginin ve yaşanan zorluklardan ortaya çıkan bilgeliğin düzenli bir şekilde artmasına bağlı olarak, ileri doğru gitmesi ve gelişmesi kavramı. Christian'ın ünlü açılış cümlesi atmosferi belirler: "Bu dünyanın ıssızlığında yürürken..." Bu ilerleme, inanç sahipleri için dahi yalnızca Tanrı'nın bir eseri değil, aynı zamanda insan mücadelesinin, bireylerin ve toplulukların engellerin üstesinden gelme mücadelesinin bir ürünüdür.

Aynı şekilde, Franklin'in sevdiği -burada durup 12 yaşındaki bir çocuğun boş zamanlarını bu tür uğraşlarla değerlendirmesine parmak ısırmak gerekir- diğer bir kitap da, bireysel çabanın tarihsel gelişimi olumlu yönde etkileyebileceği anlayışından hareket eden, Plutarkhos'un *Paralel Yaşamlar*'ı idi. Tıpkı Bunyan'ın Christian'ı gibi Plutarkhos'un kahramanları da kişisel mücadelelerinin insanlığın gelişimiyle iç içe geçtiğine inanan onurlu insanlardır. Franklin sonunda tarihin, değişmez güçlerin değil insan çabalarının bir öyküsü olduğuna inanmıştı.

Bu görüntü Franklin'in, daha az ürkütücü ve Aydınlanma'nın en gözde inancı olan deizme yaklaşıp sonunda tamamen koptuğu Kalvenciliğin doğuştan günahkârlık ve alınyazısı gibi bazı ilkeleriyle çelişiyordu. Yine de Püritanizmin, başta, pratik, girişken ve toplum yönelimli yanları olmak üzere, birçok kalıcı iz bırakan yanı da bulunmaktaydı.

Bunlar Franklin'in sık sık çok etkilendiğini söylediği, etkili bir dille kaleme alınmış bir eserde de dile getirilmekteydi: Cotton Mather'ın kaleme aldığı dört yüz dini risale arasındaki birkaç ılımlı risaleden biri olan *Bonifacius: Essays To Do Good* [Bonifacius: İyilik Üzerine Denemeler]. Franklin aşağı yukarı yetmiş yıl sonra Cotton Mather'ın oğluna "Eğer faydalı bir yurttaş olduysam," diye yazmıştı, "insanlar bunu o kitaba borçludur." Franklin'in yazı yazarken kullandığı ilk takma adı Silence Dogood, hem bu kitaba hem de Mather'ın ünlü vaazı "Silentiarius: The Silent Sufferer"a [Silentiarius: Sessiz Çilekeş] saygılı bir göndermedir.

Mather, makalesinde, topluluk üyelerine topluma faydalı gönüllü dernekler kurmaları çağrısında bulunmuş ve kendisi de Birleşik Aileler adıyla, komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan, Benjamin'in babasının da üye olduğu bir dernek kurmuştu. Mather ayrıca Birleşik Gençlik kulüpleri ile yerel yasaları ıslah edip yoksullara yardımı ve dine uygun davranışları teşvik etmeyi amaçlayan Düzensizliklerin Önlenmesi Amacıyla Reform Toplulukları'nın kuruluşuna katkıda bulunmuştu.[33]

Mather, Franklin'in de en sevdiği kitaplardan biri olan Daniel Defoe'nun *Projeler Üzerine Bir Deneme*'sinden etkilenmişti. 1697'de yayımlanan bu kitap, Londra için, daha sonraları Franklin'in Philadelphia'da hayata geçireceği birçok toplumsal proje önermekteydi: Yangın sigortası birlikleri, emekli aylığı için fon yaratacak gönüllü denizci dernekleri, yaşlılar ve dulların hayat standardını yükseltecek projeler, orta sınıfın çocuklarını eğitecek akademiler ve (Defoe'nun esprisine de göndermeyle) zekânın büyük kısmını doğdukları sırada kendileri alıp özürlülere çok azını bıraktıkları için, giderleri yazarlara konan vergilerden karşılanan, zekâ özürlüleri barındırma kurumları.[34]

Defoe'nun en ilerici görüşlerinden biri de, kadınları eşit eğitim fırsatından ve eşit haklardan mahrum bırakmanın "barbarca" ve "insanlık dışı" olduğuydu. *Projeler Üzerine Bir Deneme*'de cinsiyet ayrımcılığına sert eleştiriler yöneltilmişti. O günlerde Franklin'le John Collins adlı "başka bir kitap kurdu" entelektüel iyi vakit geçirmek için tartışmalar düzenlemeye başladılar. İlk konuları da kadınların eğitimiydi. Collins buna karşıydı. Franklin tamamen öyle düşünmese de, "Ben muhtemelen sırf tartışma olsun diye," diyecekti, "tersini savunmuştum."

Franklin, Collins'le yaptığı bu yapmacık tartışmalar sayesinde daha az çatışmacı, daha az kavgacı bir kişilik kazanmaya başladı ki bu da

onun büyüdükçe sevimli ve çekici görünmesini sağladı. Ya da lafını sakınmayan bazı düşmanlarının ifadesiyle, çıkarcı ve işbirlikçi olmasına yol açtı. "Kavgacı" olmanın "çok kötü bir huy" olduğu sonucuna varmıştı Franklin. Çünkü insanlarla çatışmak "tiksinti ve muhtemelen de düşmanlık" yaratıyordu. Daha sonraları tartışmayla ilgili olarak şu alaycı tespitte bulunacaktı: "Avukatlar, üniversite hocaları ve Edinburgh'ta yetişmiş her türlü insan hariç, sağduyu sahiplerinin bu hataya ender düştüklerini gözlemledim."

Franklin, Sokrates'in yumuşak sorular sorarak tartışma yöntemini savunan retorik kitapları arasında rastgele dolaştıktan sonra "tersini iddia etme" yönteminden vazgeçerek, bunun yerine Sokratesçi "mütevazı araştırmacı" yöntemini benimsedi. Franklin masum görünüşlü sorular sormak suretiyle karşısındakilerin ödün vermesini sağlayarak onları yavaş yavaş istediği noktaya getiriyordu. "Bunun benim için en güvenli, uyguladığım kişiler içinse oldukça rahatsız edici bir yöntem olduğunu gördüm. O yüzden de uygularken keyif aldım." Daha sonraları Sokratesçi yöntemin fazla sinir bozucu yanlarından vazgeçmesine karşın, görüşlerini ortaya koyarken doğrudan çatışma yerine nazik ve dolaylı yöntemi uygulamaya devam etti.[35]

Silence Dogood

Kadınların eğitimi konusunda Collins'le yaptığı tartışmanın bir kısmı mektuplar üzerinden yürümüş, babası da bunları okumuştu. Josiah bu tartışmada taraf tutmamakla beraber (kız ya da erkek hiçbir çocuğuna doğru dürüst bir eğitim sağlamama konusunda adil bir görüntü çizmişti) oğlunun yazı tarzını zayıf ve inandırıcılıktan uzak bularak eleştirdi. Erken gelişmiş genç bacaksız bunun üzerine, eline geçen bir *The Spectator* cildiyle kendi kendini geliştirmeye başladı.

1711-12'lerde yıldızı parlayan Londra gazetesi *The Spectator*, Joseph Addison'la Richard Steele gibi usta kalemlerin çağdaş yaşamın değerleri ve boş yanları üzerine kaleme aldıkları yazılara yer vermekteydi. Gazete görünüşte hümanist ve açık fikirli olmakla birlikte hafif kalıyordu. Addison'ın deyişiyle, "Ahlak'ı Zekâ ile renklendirip Zekâ'yı Ahlak ile yumuşatmaya çalışıyorum."

Franklin kendini geliştirme çabaları doğrultusunda makaleler okuyor, küçük notlar çıkarıyor ve bunları birkaç günlüğüne bir kenara bırakıyordu. Daha sonra makaleyi kendi sözcükleriyle yeniden yazıyor ve bunu özgün makaleyle karşılaştırıyordu. Bazen de tuttuğu notları önce karıştırıyor ve sonra bunları makalenin ana fikrini kendince en iyi anlatacak şekilde yeniden sıraya sokuyordu.

Bazı makaleleri şiir diline çeviriyor, böylece kendini aynı anlamda ama farklı ritim ve seslerde sözcükler bulmaya zorlayarak sözcük dağarcığını geliştiriyordu (ya da böyle olduğuna inanıyordu). Birkaç gün sonra bunları yeniden makaleye dönüştürüyor, özgün haliyle karşılaştırarak ne kadar benzediğine bakıyordu. Kendi yazdığında bir eksiklik görünce de düzeltiyordu. "Fakat bazen önemsiz de olsa bazı konularda yöntemimi veya dilimi geliştirdiğimi görüp keyifleniyordum. Bu da günün birinde orta halli bir İngiliz yazar olabileceğimi düşünme cesareti veriyordu ki bu konuda aşırı hırslıydım."[36]

Franklin sadece "orta halli" bir yazar olmakla kalmayıp koloni Amerikası'nın en ünlü yazarı oldu. Kendini yetiştirme biçimi, Addison ile Steel'in himayesine yaraşır bir şekilde, şiirsel bakımdan zayıf ama dolaysız oluşuyla güçlü, konuşma dilinde, eğlenceli bir yazı tarzı yaratmıştı.

İşte Silence Dogood böyle doğdu. *The Spectator*'ı örnek alan James Franklin'in *Courant*'ı, takma isimli yazarların küstah makalelerine yer veriyor, matbaası, etrafta dolanıp birbirlerinin yazılarını öven bir genç ve zeki yazarlar güruhunun çekim merkezi haline geliyordu. Benjamin de bu güruhun bir parçası olmak istiyor ama küçük kardeşinin sivrilmesinden zaten hazzetmeyen kıskanç James'in kendisini teşvik etmeyeceğini de biliyordu. "Onların konuşmalarını ve aldıkları övgüler hakkında yaptıkları yorumları dinlerken, ben de onların arasında şansımı denemek için yanıp tutuşuyordum."

Sonra bir gece Franklin elyazısını değiştirerek bir makale yazdı ve bunu matbaanın kapısının altından attı. Ertesi gün toplanan *Courant* kadrosu meçhul yazardan gelen bu yazıyı beğendi. Franklin, yazının bir sonraki Pazartesi günkü, yani 2 Nisan 1722 tarihli sayının birinci sayfasından basılmasına karar verişlerini "zevkten dört köşe olmuş bir şekilde" izledi.

Franklin'in yarattığı edebi karakter tam bir hayal gücü başarısıydı. Silence Dogood kırsal kesimden gelmiş, hafif utangaç bir dul kadındı.

Yaşadığı şehrin dışında tek bir gece bile geçirmemiş olan Boston'lu gözüpek bir bekâr delikanlı tarafından yaratılmıştı. Makalelerin inişli çıkışlı kalitesine karşılık, Franklin'in inandırıcı bir dille kadın gibi konuşabilme yeteneği olağanüstüydü. Bu hem ne kadar yaratıcı olduğunun hem de kadın zihnini ne kadar iyi anlayabildiğinin bir göstergesiydi.

Yazılarda Addison'un etkileri daha en baştan görülmektedir. Addison, *Spectator*'daki ilk yazısında "Okurun, okuduğu kitaptan, yazarın siyah mı yoksa beyaz mı, yumuşak huylu mu yoksa asabi mi, evli mi yoksa bekâr mı olduğunu öğrenmeden nadiren zevk aldığını gözlemledim" diye yazmıştı. Benzer şekilde Franklin de, hayali karakterinin ağzından otobiyografik bir giriş yapmıştı: "Bugünlerde çoğu insanın, yazarın kim veya ne, zengin mi yoksa fakir mi, genç mi yoksa yaşlı mı, bilimadamı mı yoksa bir deri önlüklü mü olduğunu şu veya bu şekilde öğrenmeden, okuduklarını övmeye ya da yermeye yanaşmadığı görülmektedir."

Silence Dogood'un tarihsel olarak bu kadar ilgi çekmesinin bir nedeni de, sonradan ortaya çıkacak Amerikan tarzı mizah anlayışının ilk örneklerinden biri olmasıdır. Franklin'in Mark Twain ve Will Rogers gibi torunlarının mükemmel hale getirdiği, halk hikâyeleriyle keskin gözlemleri yoğuran alaycı ve saf anlatım tarzıdır bu. Örneğin ikinci makalede Silence Dogood, yardımcılığını yaptığı rahibin nasıl kendisini eşi yapmaya karar verdiğini anlatır: "Cinsellik konusunda birkaç başarısız ve sonuç vermeyen girişimde bulunduktan, usandırıcı seyahatler ve amaçsız ziyaretler yapmaktan yorgun düştükten sonra, ansızın bana sevgi dolu gözlerle bakmaya başladı... Bir erkeğin kur yaparken ilk hücuma geçtiği anda içine düştüğü o aptalca ve komik durumun benzerine herhalde az rastlanır."

Franklin'in çizdiği Bayan Dogood karakteri, 16 yaşındaki bir çocuktaki gizli edebi cevheri de ortaya çıkarmıştır. Karakterine "Yeniden evlenmeye kolaylıkla ikna edilebilirim" dedirtmişti Franklin. "Kibar, hoş, (kızdırılmadığım sürece) yumuşak huylu, güzel ve bazen de zeki bir kadınım." Araya sıkıştırılan "bazen" sözcüğü özel bir maharet gerektirmektedir. Franklin, Bayan Dogood'un inanç ve önyargılarını anlatırken, ona kendisinin de teşvikiyle, giderek belirginleşen Amerikan karakterinin bir parçası olacak bir tavır da takındırır: "Ben... keyfi yönetime ve sınırsız güce ölümüne karşıyım. Doğal olarak ülkemin hak ve özgürlükleri konusunda çok titizim. Bu değerli ayrıcalıklara en ufak bir şekilde el uzatılması beni öfkeden deliye döndürür. Aynı şekilde, başkalarının

hatalarını bulup ayıplamaya doğal bir eğilimim vardır. Hatta bu konuda olağanüstü bir yeteneğim var." Burada aynı zamanda gerçek Benjamin Franklin – ve hatta örneğine her yerde rastlanabilecek tipik Amerikalı tarif edilmektedir.[37]

Franklin'in 1722 Nisan'ıyla Ekim ayları arasında yazdığı on dört Dogood makalesi arasında gerek gazetecilik gerekse kendini ifade etmesi açısından en fazla dikkat çekeni, hiç gitmediği okula yöneltitiği saldırıdır. Boston Latin'de geride bıraktığı sınıf arkadaşlarının çoğu kısa bir süre önce Harvard'a girmişti. Franklin onları ve onların bulunduğu kurumu taşlamaktan kendini alamamıştı. Yazı, rüyada geçen kurgusal bir hikâye olarak anlatılmıştı. Bunun için yine rüyada geçen kurgusal bir yolculuğu anlatan Bunyan'ın *Hac Yolunda*'sından yararlanmış ve muhtemelen onunla da hafiften dalga geçmişti. Biraz beceriksizce olmakla beraber aynı tarzı Franklin'in okuduğu *The Spectator* sayılarından birinde Addison da kullanmıştı. Hikâye, bir bankerin Kamu Kredisi adlı bakire bir kızla ilgili rüyasını anlatıyordu.[38]

Makaleye göre Bayan Dogood, bir elma ağacının dibinde oğlunu Harvard'a gönderip göndermemeyi düşünürken uyuyakalır. Rüyasında bu eğitim mabedine doğru giderken, oğullarını bu okula gönderenlerle ilgili bir şey keşfeder: "Birçoğu çocuklarının zekâsına bakacak yerde cüzdanlarına bakmıştı: Gördüm ki, oraya doğru gidenlerin çoğunun Ahmaklardan ve Mankafalardan fazla bir üstünlüğü yoktu." Mabedin kapısında "Zenginlik ve Yoksulluk adlı iki iri yarı bekçinin" beklediğini görür. Yalnızca ilkinden izin alanlar içeri girebilmektedir. Öğrencilerin çoğu Aylaklık ve Cehalet denen şahıslarla vakit öldürmektedir. "Hoşça ortalıkta salınıp odaya kibarca girmekten (bu kadarını dans okulunda da öğrenmek mümkün) başka bir şey öğrenmiyorlar. Başlarını bolca derde sokup bolca para ödedikten sonra, biraz daha kibirli ve kendini beğenmiş bir halde ama eskisi kadar koca bir mankafa olarak geri dönüyorlar."

Mather ve Defoe'nun gönüllü yurttaşlık dernekleri önerilerinden yola çıkan Franklin, iki Silence Dogood öyküsünü yalnız yaşayan kadınlara yardım konusuna ayırdı. Bayan Dogood kendisi gibi dullar için, evli çiftlerden alınacak aidatlarla oluşturulacak bir sigorta fonu önerir. Bir sonraki makalede öneriye hiç evlenmemiş kadınları da ekler. Bir "yardım derneği" kurularak, 30 yaşına gelip de hiç evlenmemiş olan her kadına "nakit" 500 sterlin ödenecektir. Paranın ödenmesi için Bayan

Dogood'un bir şartı vardır: "Para talep edip aldıktan sonra evlenme şansına erişen bir kadın, kocasını bir defada bir saatten fazla memnun etmemelidir. Aksi takdirde, ilk dargınlıkta paranın yarısını, ikinci dargınlıkta kalanını geri öder." Franklin bu yazılarda tamamen ciddi olmayıp biraz alaycıdır. Ancak göreceğimiz üzere, genç bir esnaf olarak Philadelphia'da kendine bir yer edindikten sonra sivil derneklere olan ilgisi giderek artacaktır.

Franklin'in havası, 1722 yazında ağabeyinin, korsanlarla baş etmede yetersiz kaldığını söyleyerek otoriteye "hakaret ettiği" için Massachusetts makamları tarafından -mahkemeye çıkarılmadan- üç hafta hapse atılmasıyla birlikte daha da arttı. Gazetenin üç sayısını Benjamin çıkardı.

Franklin, otobiyografisinde "Gazetenin yönetimini ben üstlendikten sonra yöneticilerimize biraz giydirme cüretini gösterdim. Bu ağabeyimin de hoşuna gitti. Ancak başkaları beni, eline karalama ve dalga geçme fırsatı geçmiş genç bir dahi olarak görmeye başladı" diyerek övünür. Aslında Benjamin'in çıkardığı üç sayıda, James'in hapisten gönderdiği, okuyucuya seslenen mektuptan başka sivil makamları doğrudan hedef alan tek bir yazı bile yer almamıştı. Franklin'in buna en fazla yaklaştığı nokta, konuşma özgürlüğünü savunan bir İngiliz gazetesinden Bayan Dogood'a yaptırdığı alıntı olmuştu. "Düşünce özgürlüğü olmazsa bilgelik diye bir şey de olamaz," diyordu Bayan Dogood, "Konuşma özgürlüğü olmazsa da kamusal özgürlük olamaz."[39]

Franklin'in hatırladığı "giydirmeler" ağabeyinin hapisten çıkmasından bir hafta sonra geldi. Franklin, Bayan Dogood adıyla sivil makamlara sert bir şekilde yüklendi. Bu belki de bütün kariyerinin en sert saldırısıydı. Bayan Dogood güya şu soruyu soruyordu: "Bir cemaate ikiyüzlü sahtekâr dindarlar mı yoksa dinsiz olduğunu saklamayanlar mı daha fazla zarar verir?"

Franklin'in Bayan Dogood'u doğal olarak "Son zamanlarda ortaya çıkan bu tür bazı düşünceler, ikiyüzlünün daha tehlikeli olduğunu düşünmeme neden oldu, hele de kamu yönetiminde bir koltuk sahibiyse" dedi. Yazı, Püriten cemaatin tam da temeli olan kilise-devlet bağlantısına saldırıyordu. (İsmi anılmadan) din adamlığından hukuk adamlığına geçen Vali Thomas Dudley örneği veriliyordu: "Bir cemaatin en tehlikeli ikiyüzlüsü, hukuk için İncil'i terk eden kişidir. Hukukla İncil'i birbirine sokan bir kişi bütün ülkeyi dinle kandırıp sonra da hukukla yok edebilir."[40]

Franklin 1722 sonbaharına doğru artık Silence Dogood için konu sıkıntısı çekmeye başladı. Daha da vahimi, ağabeyi yazıların kaynağı konusunda kuşkulanmaya başlamıştı. On üçüncü makalede, Silence Dogood bir gece bir beyefendinin, "Kadın karakteriyle yazmama karşın, o benim erkek olduğumun farkındaydı. Ama kafasını başkalarıyla dalga geçmeye yormak yerine kendisini geliştirmeye bakmasının daha iyi olacağını söyledi" dediğine kulak misafiri olduğunu söylemişti. Bir sonraki Dogood, Franklin'in sonuncu Dogood'u olacaktı. Franklin, Bayan Dogood'un gerçek kimliğini açıklayınca *Courant*'cıların gözündeki itibarı artmış ancak James "pek mutlu olmamıştı". "Muhtemelen haklı olarak fazla havalandığımı düşündü."

Silence Dogood ikiyüzlülük ve din konusundaki sert eleştirisinden dolayı paçasını kurtarmıştı ama 1723 Ocak'ında benzer bir yazı kaleme alan James'in başı tekrar belaya girdi. "Düzenbazların en kötüsü," demişti, "dindar düzenbazlardır." Gerçi din önemliydi ama küçük kardeşinin ölene kadar takınacağı tavrı tarif edercesine, "fazlası, hiç olmamasından daha kötüdür" diye eklemişti. Yerel makamlar "adı geçen gazetenin dinle alay ettiğini" belirterek alelacele, James'e gazeteyi yayımlamadan önce yetkili makama gösterip onay alma zorunluluğu getiren bir karar çıkarttılar. James bu karara zevkle karşı çıktı.

Mahkeme buna James Franklin'in *Courant*'ı yayımlamasını yasaklayarak karşılık verdi. Matbaada yapılan gizli bir toplantıda, bu yasağın etrafından dolanmanın en iyi yolunun gazeteyi James'in ismi olmadan çıkarmak olduğuna karar verildi. 11 Şubat 1723 Pazartesi tarihli *Courant*'ın künyesinde şöyle yazılıydı: "Benjamin Franklin tarafından basılıp satılmaktadır."

Benjamin'in *Courant*'ı ağabeyininkinden daha ihtiyatlıydı. İlk sayıdaki başyazıda "nefret saçan", "kötü niyetli" gazeteler kınanarak, *Courant*'ın bundan sonra "tamamen okuyucunun istekleri doğrultusunda ve okuyucuyu eğlendirecek şekilde düzenlenerek", "halkı insan hayatına dair en komik ve eğlenceli konularla keyiflendireceği" ilan edildi. Başyazıda, gazetenin patronunun aynı anda iki yöne bakabilen Roma tanrısı Janus olacağı bildirildi.[41]

Ancak sonraki birkaç sayıda bu taahhüde pek uyulmadı. Yazıların çoğu, dış kaynaklı haberlerden ya da eski konuşmalardan oluşan hafif bayat makalelerden ibaretti. Franklin'in kaleme aldığı kesin olan tek

bir makale vardı. Yazı Vikont ve Üstat gibi unvanlarla dalga geçiyordu. (Franklin'in miras yoluyla geçen soyluluk kavramına ve unvanlarına karşı duyduğu alerji ölene kadar sürecekti.) Birkaç hafta sonra James, resmen olmamakla birlikte yeniden Courant'ın dümenine geçti. Benjamin'e kardeş ve kalem arkadaşı gibi davranmak yerine tekrar çırak muamelesi yapmaya, hatta zaman zaman dövmeye başladı. Sonradan bu davranışların "kendisini çok aşağıladığını" söyleyen Franklin ayrılmayı kafasına koydu. İleride Amerikan karakterine de damgasını vuran bağımsızlık dürtüsü depreşmişti.

Kaçak

Franklin kaçmak için ağabeyinin hilesinden yararlanıverdi. James *Courant*'ı güya Benjamin'e devrederken, işi yasal kılıfına uydurmak için çıraklığın sona erdiğine dair resmi bir kâğıt imzalamıştı. Ama hemen ardından Benjamin'e yeni bir çıraklık senedi imzalatıp saklamıştı. Birkaç ay sonra Benjamin kaçmaya karar verdi. Ağabeyinin, bu gizli anlaşmayı uygulamaya kalkmanın pek de akıllıca olmadığını anlayacağını düşünmüştü ki bunda da haklıydı.

Benjamin Franklin geride, gazetesi giderek eriyen ve sonunda adı sönük bir tarihsel dipnota kadar düşecek olan bir ağabey bıraktı. James, kardeşinin keskin kalemi tarafından "hırsını dizginleyemeyip sık sık kendisine ihsan ettiği yumruklarla" hatırlanmaya mahkûm oldu. James'in, Franklin'in hayatındaki önemi, koloni temsilcisi olarak İngiliz yönetimine karşı savaştığı dönemde kaleme alınan ve dipnot olarak *Autobiography*'e de giren sert bir cümlede şöyle tarif edilmektedir: "Keyfi iktidara karşı bütün hayatım boyunca duyduğum bu tiksintinin ardında, onun bana karşı gaddarca ve zorbaca davranması yatıyor olabilir."

James daha iyisini hak ediyordu. Eğer Franklin "keyfi iktidara karşı duyduğu tiksintiyi" ondan öğrenmişse, bunun altında sadece o sözünü ettiği zorba tarz değil, aynı zamanda Boston'un yönetici seçkinlerine karşı kahramanca ve cüretkâr bir şekilde meydan okuyarak örnek olması da yatmaktaydı. James, Amerika'da bağımsız bir basın için mücadele eden ilk büyük savaşçıydı. Ayrıca küçük kardeşini en çok etkileyen gazeteci figürü de oydu.

Aynı zamanda edebi bakımdan da önemli etkisi olmuştu. Benjamin'e göre Silence Dogood, belki Addison ve Steele'i model almış olabilir. Ama o kırsal kesime özgü konuşma dili ve sempatik dünya görüşüyle aslında daha çok, James'in *Courant* için yarattığı Abigail Afterwit'i, Jack Dulman'ı ve öbür hayali karakterleri andırıyordu.

Benjamin'in ağabeyiyle bozuşması kariyeri açısından hayırlı oldu. Boston, büyümek ne kadar muhteşem olursa olsun, Harvard'a gitmemiş olan özgür ruhlu bir deist için muhtemelen kısıtlayıcı bir yer olacaktı. Sonradan "Yönetici kesime zaten sevimsiz görünmeye başlamıştım," diye yazmıştı, "Kalmış olsaydım kısa zamanda hepten güç duruma düşebilirdim." Franklin, dinle dalga geçtiği için, sokaklarda "kendisini imansız ve tanrı tanımaz olarak gören iyi insanların dehşet dolu bakışlarına hedef olmaktaydı." Özetle, hem ağabeyini hem de Boston'u geride bırakmanın tam zamanıydı.[42]

Amerikalı öncülerin, içinde bulundukları topluluk dar gelmeye başlayınca bakir topraklara yönelmek gibi bir geleneği vardı. Ama Franklin başka türden bir Amerikan asisiydi. Issız topraklar ona göre değildi. Onu baştan çıkartan yerler, kendi başına başarılı olabilme fırsatı sunan New York ve Philadelphia gibi yeni ticaret merkezleriydi. John Winthrop kendi Püriten grubunu ıssız topraklara götürmüş olabilir. Buna karşılık Franklin, şehrin çarşısının bulunduğu sokaklarına yönelen yeni bir kuşağın parçasıydı.

Ağabeyinin kendisini engellemesinden korkan Franklin, "takıldığı kötü karakterli kızdan" (ya da Franklin'in ilk müsveddede belirttiği üzere "çocuklu bir edepsiz kızdan") kaçması gereken bir delikanlı için olduğunu söyleyerek, bir arkadaşına New York'a giden bir yelkenli tekneden gizlice yer ayırttırdı. Parayı ödemek için bazı kitaplarını satan 17 yaşındaki Franklin, 25 Eylül 1723 Çarşamba akşamı sakin bir havada denize açıldı. Ertesi Pazartesi *New England Courant*'ta kısa, hafif hüzünlü bir küçük ilan yayımlandı: "Queen Sokak'ta matbaacı James Franklin uygun bir çırak arıyor."[43]

3. Bölüm

Kalfa

Philadelphia ve Londra, 1723-1726

Keimer'in Dükkânı

Franklin genç bir çırakken vejetaryenliği öven bir kitap okumuştu. O da vejetaryen oldu. Ama o bunu yalnızca ahlak ve sağlık gerekçeleriyle yapmıyordu. Asıl gerekçesi maddi nedenlerdi: Bu sayede ağabeyinin yiyecek almak için verdiği paranın yarısını artırıp kitap alırdı. İş arkadaşları mükellef sofralar kurarken, Franklin bisküvi ve kuru üzümle yetinmiş, kalan zamanlarda da çalışarak, "zihin açıklığını ve kavrayış gücünü geliştirirken yeme içme konusunda genellikle ölçülü bir tutum takınmıştı."[1]

Ama Franklin mantıklı biriydi. O kadar ki olayları bir mantığa oturtma konusunda son derece ustalaşmıştı. Boston'dan New York'a giderken teknesinin Block Island açıklarında rüzgârsızlıktan olduğu yerde çakılı kaldığı sırada personel morina balığı yakalayıp pişirmişti. Franklin önce reddetmişti. Ama kızarmış balığın kokusu ağzını sulandırmaya başlayınca ısrarından vazgeçmişti. İçine düştüğü gülünç durumun farkında olan Franklin, daha sonra olanları şöyle anlatmıştı:

> Başta ilkelerle istekler arasında bocaladım. Ancak balıkların karınları açılıp da midelerinden küçük balıklar çıkınca iş değişti. "Madem öyle," dedim kendi kendime, "siz birbirinizi yiyorsanız, ben niye sizi yemeyeyim ki." Sonra da morinaları büyük bir iştahla yedim. O günden beri ben de diğerleri gibi yemeye devam ediyorum. Sadece ara sıra vejetaryen diyet uyguluyorum.

Franklin bundan alaycı ama belki biraz da küçümseyen bir ders çıkarmış ve bunu bir özdeyişle dile getirmişti: "Mantıklı olmak iyi bir

şeydir. Böylece yapmak istediğin her şeye mantıklı bir açıklama bulabilir veya üretebilirsin."[2]

Franklin, rasyonelliği sayesinde, on sekizinci yüzyıl Avrupa ve Amerika'sında yeşeren akıl çağının, yani Aydınlanma'nın simgesi haline gelmişti. Ortasında doğduğu dinsel coşku çağına pek faydası dokunmamıştı. Aynı şekilde, ömrünün sonlarına doğru filizlenmeye başlayan Romantik dönemin yüce duygularına da bir katkısı olmadı. Ama Voltaire gibi o da, hem kendi hem de genel olarak insanlığın çabalarını bir mantığa oturtarak eğlenceli hale getirebilmekteydi. İnsanların olayları işlerine geldiği şekilde rasyonelleştirme yeteneğine duyduğu sempatiyi hem otobiyografisinde hem de öykü ve almanaklarında tekrar tekrar dile getirmişti.

17 yaşındaki Franklin göz alıcı bir fiziğe sahipti: Kaslı, geniş göğüslü, geniş yüzlü ve yaklaşık bir seksen boyundaydı. Esnafından zengin tüccarına, bilimadamından serserilere kadar herkesle kolayca ilişki kurabilmek gibi olumlu bir yeteneği vardı. En büyük özelliği de insanları kendisine çekmesiydi. Kendisine yardım etmek isteyen insanları çekiyordu. Asla utangaç olmayan, arkadaş ve hami kazanmaya yatkın bir kişi olarak bu cazibesini kullanıyordu.

Örneğin firar yolculuğu sırasında, Boston'daki "zalim ve yobazlara" karşı savaşında James Franklin'i destekleyen başyazılar yazan tek New York'lu matbaacı olan William Bradford'la tanışmıştı. Bradford'un elemana ihtiyacı yoktu ama genç kaçağın Philadelphia'ya giderek orada oğlu Andrew Bradford'tan iş isteyebileceğini söyledi. Andrew Bradford orada aileye ait matbaayı işletiyor ve bir de haftalık gazete çıkarıyordu.

Franklin, Boston'dan ayrıldıktan on gün sonra, bir Pazar sabahı Philadelphia'daki Market Sokağı rıhtımına çıktı. Yola çıktığında, cebinde bir Hollanda doları ile bakır bir şilinden başka hiçbir şey yoktu. Bu şilini de tekne sahiplerine Philadelphia'ya geçiş ücreti olarak vermişti. Franklin kürek çekmeye yardım ettiği için tekne sahipleri almak istememişler ama o ısrar etmişti. Satın aldığı üç kabarık çöreğin ikisini de yolculuk sırasında rastladığı bir anneyle çocuğuna vermişti. Sonradan, "Verecek bir şeyi olmadığının düşünülmesinden korktuğu için olsa gerek," diye yazmıştı, "insan bazen parasızken, çok paralı halinden daha cömert oluyor."[3]

Franklin daha Philadelphia'daki ilk anlarından itibaren bu tip şeylere dikkat etmeye başladı. Amerikalı bireyciler zaman zaman başkaları-

nın kendileri hakkında ne düşündüğüyle ilgilenmemeleriyle övünürler. Franklin ise şöhretini, hem gösteriş hem de fayda açısından her şeye dikkat ederek oluşturdu ve ülkenin ilk girişken halkla ilişkiler uzmanı oldu. Sonradan "*Gerçekten* çalışkan ve tutumlu olmaya özen göstermekle kalmayıp" demişti, "her türlü aksi *görüntü* vermekten de kaçınıyordum" (vurgular kendisine aittir). Özellikle de genç bir esnaf olarak çalıştığı ilk yıllarda, araştırmacı Jonathan Yardley'nin deyişiyle Franklin, "bütün hayatı boyunca önceden düşünülmüş sonuçlar doğrultusunda, önceden düşünülmüş adımlar atan, her şeyi kendi çabaları ve kendi iradesiyle elde etmiş biriydi."[4]

Philadelphia iki bin kişilik nüfusuyla o zamanlar Boston'dan sonra Amerika'nın en büyük ikinci köyüydü. William Penn'in "yeşil bir taşra kasabası" olarak tasavvur ettiği bu yerin, kenarlarına sıralanmış tuğla evlerin ortasından geçen geniş ve birbirini kesen sokaklarıyla iyi planlanmış bir görüntüsü vardı. İsmi kardeşçe sevgi anlamına gelen şehir, elli yıl önce buraya yerleşen ilk Quakerlardan başka, gürültücü ve girişimci Alman, İskoç ve İrlandalı göçmenleri de çekmiş, bunlar şehri dükkân ve tavernalarla dolu, canlı bir pazaryerine dönüştürmüştü. Ekonomisinin henüz emeklemesine ve sokaklarının pis ve bozuk olmasına rağmen, Quakerlarla göçmenler Franklin'in hoşuna gitmişti. Çalışkan, yapmacıksız, dost canlısı ve hoşgörülüydüler. Özellikle de Boston'un Püritenleriyle karşılaştırıldığında...

Franklin, Philadelphia'ya gelişinin ertesi günü dinlenmiş ve kıyafetine çeki düzen vermiş bir şekilde Andrew Bradford'un dükkânına gitti. Dükkânda yalnızca genç matbaacıyla değil, babası William'la da karşılaştı. William Bradford, New York'tan at sırtında, tekneden daha hızlı gelmişti. Andrew'un o anda kaçağa uygun bir işi yoktu. William da onu alıp şehirdeki diğer matbaacıya, Samuel Keimer'a götürdü. Bütün bunlar, Franklin'in hamileri etkileme yeteneğinin ve Amerikalı esnafta sıkça görülen garip dayanışma ve rekabet karışımının da bir göstergesiydi.

Keimer her türlü baskı işi yapan, dağınık ve sıra dışı bir adamdı. Franklin'e birkaç soru sordu, yeteneğini görmek için bir dizgi işi verdi. Sonra da işleri düzelir düzelmez onu işe alacağını vaat etti. William'ın, rakibinin babası olduğunu bilmeyen Keimer, Andrew Bradford'un işlerini elinden almak için yaptığı planları açık açık anlattı. Yaşlı Bradford'un

kurnazlığına hayran kalan Franklin sesini çıkarmadan bekledi. Sonradan anlattığına göre, Bradford'un ayrılmasından sonra "onun kim olduğunu söyleyince Keimer şaşkınlıktan donakaldı."

Franklin bu talihsiz başlangıca rağmen Keimer'dan iş koparmayı başardı. Bu arada da Bradford'un yanında kalmaktaydı. Nihayet Keimer işiyle çelişmeyecek bir barınak bulmasında ısrar edince, tesadüfen Joan Read'in kiralık odasını buldu. Read, tekneden indiği gün görünüşünden etkilenen kızın babasıydı. "Bu arada bavulumla kıyafetlerim de gelmiş, Bayan Read'in gözünde, beni sokakta çörek yerken gördüğü halimden daha saygın bir görüntüye kavuşmuştum," demişti.[5]

Franklin, Keimer'ı "tuhaf" buluyor ama onunla, ikisinin de sevdiği felsefi tartışmalar yapmaktan hoşlanıyordu. Franklin, karşısındakiyle çatışmadan tartışmayı kazanmasını sağlayan Sokratesçi yöntemini geliştiriyordu. Keimer'a masum ve yüzeysel görünen sorular soruyor ama sonunda karşısındakinin düşüncesini çürütüyordu. Eklektik dini inançlara yatkın olan Keimer tartışmalardan o kadar etkilenmişti ki, beraber bir mezhep kurmayı önerdi. Keimer, sakal kesmemek gibi öğretilerden sorumlu olacak, Franklin de bunları savunma işini yüklenecekti. Franklin bunu bir koşulla kabul etti: Öğretiye vejetaryenlik de dahil edilecekti. Pisboğazlı Keimer üç ay sonra bir akşam nefsine yenilip bütün bir domuz rostosunu tek başına mideye indirince bu tecrübe de bitiverdi.

Franklin'in cazibesi yalnızca hamileri değil arkadaşları da çekiyordu. Zekâsı, kendini karşısındakine kolayca sevdiren nüktedanlığı ve gülümsemesiyle genç esnafların arasına girdi. Arkadaş grubunda üç de genç satıcı vardı: Charles Osborne, Joseph Watson ve James Ralph. Aralarında edebiyata en yatkın olanı Ralph'tı. Şair olan Ralph yeteneğine güvenmesinin yanı sıra, büyük bir sanatçı olmanın keyfine düşkün olmaktan geçtiğine inanmaktaydı. Her şeyde bir kusur bulan Osborne kıskanç biriydi ve Ralph'ın çabalarını sürekli küçümsüyordu. Nehir kıyısında yaptıkları yürüyüşlerden birinde, dört arkadaş birbirlerine yazdıkları şeyleri okuyorlardı. Ralph, Osborne'un yazdığı şiiri eleştireceğini biliyordu. Şiir Franklin'inmiş gibi yapıp ona okutturdu. Oyuna gelen Osborne şiire övgüler yağdırdı. Bu olay Franklin'e, insan doğası hakkında (birkaç istisna dışında) meslek yaşamı boyunca faydasını göreceği bir kuralı öğretti: İnsanları kıskandırmazsanız eserlerinize hayranlık duyma ihtimalleri artar.[6]

Güvenilmez Bir Koruyucu

Franklin'in dostluğunu kazandığı en sadık koruyucu, Pennsylvania'nın yerinde duramayan valisi Sir William Keith idi. Sir Keith iyi niyetli ama sorumsuz bir işgüzardı. İkili, Franklin'in üvey kardeşine yazdığı bir mektup sayesinde tanışmıştı. Franklin mektupta, Philadelphia'da mutlu olduğunu, Boston'a dönmeyi veya anne babasının yerini bilmesini istemediğini söylüyordu. Üvey kardeş mektubu Vali Keith'e göstermiş, Keith de bu kadar genç birinin bu kadar güzel bir mektup yazmasına şaşırmıştı. Bölgesindeki iki matbaanın da sefil durumda olduğunu bilen vali, Franklin'i bulup teşvik etmeye karar vermişti.

Vali Keith süslü kıyafetleri içinde sokağa çıkıp Keimer'ın dükkânının önüne gelince, pejmürde kılıklı matbaacı telaşla dışarı fırlayıp valiyi karşıladı. Keith matbaacıyı şaşırtarak Franklin'i görmek istediğini söyledi. Franklin'e iltifatlar yağdıran Keith onu birlikte bir şeyler içmeye davet etti. Franklin sonradan, Keith'in "zehirlenmiş bir domuza benzediğini" söyleyecekti.[7]

Vali Keith, yakınlardaki bir tavernada yuvarlanan nefis bir Madeira şarabının ardından, Franklin'e kendi matbaasını kurması için yardım edeceğini söyledi. Bölgenin resmi işlerini ona verdirmek için de nüfuzunu kullanacağını vaat etti. Ayrıca oğluna maddi destekte bulunması için Franklin'in babasına da bir mektup yazacaktı. Keith, daha sonra Franklin'i akşam yemeğine davet edip övgüler yağdırmayı ve teşvik etmeyi sürdürdü. Franklin, elinde aşırı yapmacık bir mektup ve kazanacağı ün ve servetin ailesinin gözünde kendisine kazandıracağı prestijin hayalleri, ailesiyle yeniden karşı karşıya gelmeye hazırdı. 1724 Nisan'ında Boston'a giden bir gemiye bindi.

Evden kaçalı yedi ay olmuştu ve anne babası yaşayıp yaşamadığını bile bilmiyordu. O yüzden dönüşüne çok sevindiler ve sıcak karşıladılar. Ama Franklin, fazla övünmenin ve kıskançlıkları kaşımanın yaratacağı tuzaklar konusunda yeterince ders almamıştı. Geçmişte terk ettiği ağabeyinin matbaasına gitti. Yeni aldığı "kibar elbisesi" ve süslü saatiyle hava atıp cebindeki 5 sterlini şakırdattı. James onu yukarıdan aşağı şöyle bir süzdükten sonra arkasını dönüp işine devam etti.

Franklin açıkça hava atıyordu. James endişeyle kendisini izlerken, o da dükkândaki genç kalfalara Philadelphia'daki mutlu hayatına dair öy-

küler anlatıyor, cebindeki gümüş paraları masanın üzerine saçarak onları hayran bırakıyor ve onlara içki parası veriyordu. James daha sonra annesine, kendisine yapılanı asla unutmayacağını ve bağışlamayacağını söylemişti. Franklin ise "Ancak bu konuda yanılıyordu" diyecekti.

Ailenin eski rakibi Cotton Mather daha anlayışlı ve daha yol gösterici oldu. Genç Franklin'i davet edip onunla muhteşem kütüphanesinde sohbet etti ve *Courant*'taki sivri sözlerini affettiğini söyledi. Dışarı çıkmak üzere dar bir koridordan geçerlerken Mather aniden durup "Eğil! Eğil!" diye uyardı. Franklin daha ne olduğunu anlayamadan kafasını alçak bir kirişe çarpıverdi. Mather her zaman olduğu gibi vaazına başladı: "Bu sana ders olsun, başını her zaman dik tutma. Bu dünyadan geçerken eğil, genç adam, eğil. Daha beter çarpışmalardan ancak böyle kurtulursun." Franklin sonradan bu olayı Mather'ın oğluna anlatırken, "Kafama kazınan bu öğüt çok işime yaradı. Başlarını fazla dik tutan insanların içine düştüğü rezil ve utanç verici durumları gördüğümde aklıma hep bu geldi" demişti. Franklin ağabeyinin dükkânında fiyaka satmasından sonra başına gelen bu olaydan ders çıkarmasına rağmen, otobiyografisinde hiç söz etmedi.[8]

Josiah Franklin, Vali Keith'in mektubu karşısında ne yapacağını şaşırmıştı. Ancak birkaç gün düşündükten sonra henüz 18 yaşındaki asi bir kaçağa para vermenin pek mantıklı olmadığına karar verdi. Oğlunun kendisine böyle bir hami bulmuş olmasıyla gurur duymasına ve gösterdiği çalışkanlığa karşın, henüz yeterince olgunlaşmadığını biliyordu.

İki oğlunun arasını bulamayacağını gören Josiah, "orada insanlara saygılı davranmasını... eleştirme ve karalamaya fazla eğilimli olduğunu düşündüğü insanları eleştirme ve karalamaktan kaçınmasını" öğütleyerek, Benjamin'in Philadelphia'ya dönmesine izin verdi. "Düzenli bir şekilde çalışıp tutumlu olur" ve 21 yaşına kadar üç aşağı beş yukarı kendi dükkânını açacak kadar para kazanırsa, kalanını da kendisinin tamamlayacağına dair söz verdi.

Franklin'in eski arkadaşı John Collins de anlatılanlardan etkilenerek Boston'u terk etmeye karar verdi. Ama Philadelphia'ya geldikten sonra gençlerin arası açıldı. Teorik yönü Franklin'den üstün olmasına karşın daha disiplinsiz olan Collins kısa zamanda kendini içkiye verdi. Collins, Franklin'den borç almış ve sonra da ona içerlemeye başlamıştı. Bir gün Delaware'de başka arkadaşlarıyla da beraber tekneyle dolaşırken, Col-

lins sıra kendine geldiğinde kürek çekmeyi reddetti. Öbürleri üstünde durmadı. Ama arkadaşıyla itişmeye başlayan Franklin, onu apış arasından tutup suya attı. Collins ne zaman tekneye doğru yüzse, Franklin ve diğerleri küreğe asılıp tekneyi uzaklaştırıyor, küreği çekeceğine söz vermesini istiyorlardı. Olayı gururuna yediremeyen ve fena halde sinirlenen Collins kesinlikle reddetti ama buna rağmen sonunda onu tekneye aldılar. Collins ve Franklin bu olaydan sonra bir daha neredeyse hiç konuşmadılar. Sonra da Collins Barbados'a gitti ve ödünç aldığı parayı da asla ödemedi.

Franklin birkaç ay içinde dört kişiden -James Ralph, James Franklin, Cotton Mather ve John Collins- rekabet ve dargınlık, gurur ve alçakgönüllülük konusunda dersler almıştı. Sonraki hayatı boyunca da zaman zaman düşmanlar edinecekti. Örneğin Penn ailesi gibi ve John Adams örneğindeki kıskanç rakipler gibi. Ama çoğu insanla ve özellikle de çoğu mevki sahibi insanla karşılaştırıldığında Franklin'in düşmanlarının sayısı daha az olacaktı. Tepki çeken biri olmaktan çok saygı duyulan bir insan olmanın sırrının, kişinin kendisiyle dalga geçebilmesinden, içtenlikten ve saldırgan üsluptan uzak durmaktan geçtiğini öğrenmişti Franklin.[9]

Josiah Franklin'in, oğlunun matbaa macerasına para vermemesi Vali Keith'in hevesini kıramamıştı. Azametli bir havayla "Madem o vermiyor, biz de kendimiz yaparız" diye söz verdi, "Buraya iyi bir matbaacı kazandırmaya kararlıyım." Franklin'den gerekli malzeme listesini hazırlamasını istedi. Franklin yaklaşık 100 sterlinlik bir maliyet çıkardı. Vali Keith, Franklin'in Londra'ya giderek gerekli hurufat takımını bizzat almasını ve yüz yüze temaslar yapmasını önerdi. Seyahat ve malzemeler için de teminat mektupları yazacağını söyledi.[10]

Macerayı seven Franklin heyecanlanmıştı. Yola çıkmadan önceki aylarda sık sık Vali'yle yemek yedi. Ne zaman teminat mektupları konusu açılsa, mektuplar henüz hazır değildi. Franklin endişe etme gereği duymadı.

Bu arada Franklin ev sahibinin kızı Deborah Read'le flört etmekteydi. Cinsel iştahına rağmen, bir eşte ne araması gerektiğini biliyordu. Deborah oldukça gösterişsiz ama aile hayatına uygun ve bir erkeği rahat ettirecek bir kızdı. Franklin ise sağlam yapısı ve insanları çeken sıcaklığı dışında gelecek de vaat ediyordu. Deborah'ın Market Sokağı'nda dolaşırken gördüğü pejmürde kılıklı bir kaçaktan, şehirde en fazla gelecek

vaat eden, seçkin, Vali'nin iltifatını kazanmış ve akranları arasında popüler bir esnafa dönüşmüştü. Deborah'ın babası yeni ölmüştü. Babasının ölümüyle maddi açıdan zorlanmaya başlayan anne, kızı için uygun bir evlilik gözlemeye başlamıştı. Ama buna rağmen kızının Londra'ya gitmeye hazırlanan bir talible evlenmesine izin verme konusunda ayak sürüyordu. Nikâhın Londra dönüşünde yapılmasında direniyordu.

Londra

Franklin, 1724 Kasım'ında, Philadelphia'ya gelişinin üzerinden bir yılı aşkın bir zaman geçtikten sonra Londra'ya doğru yola çıktı. Yanında, Collins'in yerini alan, en iyi ama güvenilmez arkadaşı, hırslı şair James Ralph vardı. Ralph karısıyla çocuğunu geride bırakmıştı. Franklin, Vali Keith'in teminat mektuplarını hâlâ alamamıştı ama bunların son sevkiyat çuvallarıyla birlikte gönderileceğinden emindi.

Franklin gerçeği ancak Noel arifesinde Londra'ya ulaştığı zaman kavradı. Düşüncesiz Vali ne bir teminat ne de tavsiye mektubu vermişti. Ne yapacağını şaşıran Franklin, yolculuk sırasında tanışarak arkadaş olduğu tanınmış bir Quaker olan Thomas Denham'a danıştı. Denham, Franklin'e Keith'in iflah olmaz ölçüde maymun iştahlı biri olduğunu anlattıktan sonra "Vali'nin teminat verme fikrine kahkahayla güldü, çünkü verecek teminatı yoktu." Franklin'e göre bu bir kötülük olmaktan çok insani bir zaaftı. Franklin daha sonra Keith'ten söz ederken, "Herkesi mutlu etmek istiyordu," demişti, "ama verecek fazla bir şeyi olmadığı için o da ümit veriyordu."[11]

Franklin, Denham'ın öğüdüne uyarak, içinde bulunduğu durumun tadını çıkarmaya karar verdi. Londra huzur ve sakinlik bakımından altın çağını yaşamaktaydı. Bu yönüyle de entelektüel hırsları olan genç matbaacıya özellikle çekici gelmekteydi. Londra edebiyat dünyasını ışıldatan isimler arasında Swift, Defoe, Pope, Richardson, Fielding ve Chesterfield gibi isimler vardı.

Franklin, kanatları altına aldığı hayalperest ve savurgan Ralph ile birlikte ucuz bir pansiyona yerleşip Samuel Palmer's adlı ünlü bir matbaada iş buldu. Ralph ise önce aktör, sonra gazeteci ve kâtip olmaya çalıştı. Hepsinde de başarısız oldu. Franklin'den sürekli borç aldı.

Bu, hırslı ve becerikli insanlarla sorumsuz ve romantik arkadaşlar arasında eşine sık rastlanan, garip bir ilişki tarzıydı: Franklin çalışıp çabalayıp para kazanıyor, Ralph de bunu tiyatro ve benzeri eğlencelerde yiyordu. Buna "düşük kadınlarla iş çevirmeler de" dahildi. Ralph, Philadelphia'daki eşiyle çocuğunu kısa zamanda unuttu. Franklin de onu izleyerek Deborah ile nişanlı olduğunu unuttu ve ona sadece bir kez mektup yazdı.

Bu arkadaşlık, hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bir kadın yüzünden bozuldu. Ralph hoş ama yoksul bir tuhafiyeci kıza âşık oldu ve onunla birlikte yaşamaya başladı. Nihayet aşka gelip Berkshire'da bir köy okulunda öğretmen olarak iş buldu. Franklin'e sık sık mektup yazıp kötü epik şiirler yolluyor ve Franklin'den kız arkadaşına göz kulak olmasını istiyordu. Franklin de bunları fazlasıyla yerine getirdi. Kıza borç verdi, yalnızlığını giderdi ve sonra da ("O zamanlar hiçbir dini kısıtlama hissetmiyordu") baştan çıkarmaya kalktı. Ralph öfke içinde geri dönerek arkadaşlıklarını bitirdi. Franklin'in işlediği bu kabahat yüzünden artık borcunu ona geri ödemek zorunda olmadığını söyledi. Borcu 27 sterlini bulmuştu.[12]

Franklin daha sonradan verdiği borcun geri gelmemesinin, Ralph gibi bir arkadaşın yükünden kurtulmaya değdiğine karar verdi. Bir özellik giderek belirginleşiyordu. Franklin, Collins ve Ralph örneklerinden başlayarak, kolayca yüzeysel arkadaşlıklar, entelektüel ahbaplıklar kuruyor, işine yarayan koruyucular, flört edecek hayranlar ve şen şakrak arkadaş çevreleri buluyordu. Ama derin kişisel bağlara yahut duygusal ilişkilere dayanan, uzun süreli bağlar kurma konusunda o kadar iyi değildi. Hatta bunu ailesiyle bile kuramamıştı.

Kalvencilik ve Deizm

Franklin, Palmer's'ta William Wollaston'ın *The Religion of Nature Delineated*'ının [Tanımlanmış Doğa Dini] basımına da yardımcı olmuştu. Bu, dini gerçeklerin kutsal vahiylerden çok bilimsel çalışmalar ve doğa araştırmalarıyla elde edilebileceğini savunan bir Aydınlanma dönemi risalesiydi. Franklin, gençlik ve eğitimsizlikten kaynaklanan entelektüel cesaretle, Wollaston'ın genelde haklı olmakla birlikte bazı yerler-

de yanıldığına karar vererek, 1725'te kendi düşüncelerini dile getirdiği "Özgürlük ve Zorunluluk, Haz ve Acı Üstüne Bir Risale" başlıklı bir yazı kaleme aldı.

Franklin burada teolojik önermelerle mantıksal tasımları bir araya getiriyor ama ortaya karmakarışık bir şey çıkıyordu. Örneğin: Tanrı "akıllıdır, iyidir, güçlüdür" diyordu. Öyleyse var olan ya da meydana gelen her şey onun isteğiyle mümkündür. "O'nun istediği şey iyi olmalıdır, çünkü O iyidir; dolayısıyla kötülük diye bir şey yoktur."

Ayrıca mutluluk, sadece mutsuzluğun zıddı olarak vardı ve biri olmadan diğeri de olamazdı. Dolayısıyla birbirlerini dengeliyorlardı: "Acı doğal olarak ve şaşmaz bir şekilde, kendisiyle orantılı bir haz yarattığından, her birey ikisini de eşit oranda yaşamalıdır." Franklin bu arada, ölümsüz ruh kavramını, özgür irade olasılığını ve kimin cennete, kimin cehenneme gideceğinin önceden belirlendiği şeklindeki Kalvenci ilkeyi (en azından kendi çapında) çürütüyordu. "Bir insan iyilikten başka bir şey yapamaz," demişti, "Yaratıcı tarafından hepsine aynı ölçüde saygı duyulmalıdır."[13]

Franklin'in "Risale"si gelişmiş felsefe tarihinde yer almaz. Aslında kendisi de sonradan bunun utanç verici derecede yüzeysel ve inandırıcılıktan uzak olduğu sonucuna varmıştı. Yüz kopya basmıştı. "Yazım hatası" olduğunu söyleyip toplayabildiklerinin hepsini yaktı.

Ama haksızlık etmemek gerekir. Franklin'den daha büyük ve daha olgun filozoflar bile, yüzyıllar boyu özgür irade sorusuna bir cevap arar ve bunu her şeyi bilen Tanrı kavramıyla uzlaştırmaya çalışırken yollarını kaybetmişlerdi. Muhtemelen birçoğumuz 19 yaşında kaleme aldığımız benzer yazıları ya da yatakhanelerde attığımız çömez nutuklarını hatırlarız – ya da hatırlamamaya bakarız. Ancak Franklin olgunlaştıktan sonra da, Berkeley ve Hume gibi çağdaşları ölçüsünde titiz ve birinci sınıf bir filozof olamayacaktı. O da Dr. Johnson gibi, metafizik soyutlamalar veya tümdengelimli kanıtlardan çok pratik düşüncelerle ve somut hayata dair durumlarla yetinecekti.

"Risale"nin asıl değeri, Franklin'in ara ara Püriten teolojiyi terk etme arzusunu göstermiş olmasındadır. Franklin, genç bir delikanlı olarak John Locke'u, Lord Shaftesbury'i, Joseph Addison'ı, özgür düşünce dinini ve her bireyin Tanrı gerçeğini en iyi, var olan öğretilere ve kutsal vahye körü körüne inanmaktan çok akıl ve doğayı inceleyerek bulabi-

leceğini söyleyen Aydınlanmacı deizm felsefesini benimseyen diğer yazarları okumuştu. Bu tür sapkınlıklara karşı Kalvenciliğin dogmalarını savunan daha ortodoks yazılar da okumuş ama bunları fazla inandırıcı bulmamıştı. Otobiyografisinde yazdığı üzere, "Deistlerin çürütülmek üzere alıntılanan argümanları, onları çürütmeye yönelik açıklamalardan çok daha güçlü gelmişti."[14]

Buna rağmen, kısa bir süre sonra basit ve kendinden emin bir deizmin de kendine özgü eksiklikleri olduğuna karar vermişti. Collins ile Ralph'ı da deist yapmıştı, ama onlar hiçbir pişmanlık duymadan onu mağdur etmişlerdi. Aynı şekilde, bu özgür düşüncesinin Deborah Read ve ötekilere karşı saygısızca davranmasına neden olduğunu endişeyle görmeye başlamıştı. Franklin, dine karşı pragmatik yaklaşımını gösteren ve klasik bir özdeyişi andıran cümlesinde deizm için şöyle demişti: "Bu öğretinin, doğru olsa bile, yeterince yararlı olduğu konusunda kuşku duymaya başladım."

Kutsal vahyin "kendisini fazla etkilememesine" rağmen, ibadetin yararlı olduğuna karar vermişti. Çünkü ibadet güzel davranışı ve ahlaklı toplumu teşvik etmekteydi. O yüzden ahlaki boyutu güçlendirilmiş bir deizm anlayışını benimsemeye başladı. Buna göre, Tanrı'ya en iyi çalışarak ve başkalarına yardım ederek hizmet edilebilirdi.

Bu felsefe onun, kurtuluşun ancak Tanrı'nın inayetiyle mümkün olduğunu ve iyi şeyler yaparak kurtuluşa varılamayacağını vaaz eden Püritenlerle diğer Kalvencilerin birçok öğretisini reddetmesine yol açtı. Bunlar, Adem'in Tanrı'nın iyi şeyler yapma ahdini reddetmesiyle bu olasılığın ortadan kalktığına ve bunun yerini, kimin cennete gideceğinin Tanrı tarafından önceden belirlendiğini öngören inayet ahdinin aldığına inanmaktaydı. İnayet ahdi, Franklin gibi giderek gelişen bir akılcı ve pragmatiste "anlamsız" ve hatta daha kötüsü "faydasız" görünmüştü.[15]

Ahlaki Davranış Planı

Franklin, Palmer's'ta bir yıl çalıştıktan sonra çok daha büyük bir matbaada, John Watts's'da daha iyi ücretle iş buldu. Burada işçiler enerji versin diye bütün gün bardak bardak sulu bira içiyordu. Yumuşak huylu ve tutumlu bir kişiliği olan Franklin, arkadaşlarını, sıcak su ve ekmek-

le yapılmış bulamaç yemenin daha iyi geleceğine ikna etmeye çalıştı. Böylece adı "Sucu Amerikalı"ya çıkarken, gücü, düşüncelerinin netliği ve haftalıklarını birahanelerde tüketen arkadaşlarına borç verebilecek kadar iyi durumda olması yüzünden herkesin hayranlığını kazandı.

Franklin içki içmemesine karşın Watts's işçileri, içkiye harcanmak üzere ondan beş şilin aidat alıyorlardı. Matbaadan mürettiphaneye geçince kendisinden bir aidat daha istendi ama bu kez reddetti. Bu yüzden dışlandı ve kötü muamelelere hedef oldu. Nihayet, üç hafta sonunda inadından vazgeçip iş arkadaşlarına "ters düşmenin aleyhine olduğunu görerek" parayı ödedi. Anında eski popülerliğine kavuştu. Espri ve "sözlü taşlama" yeteneği sayesinde herkesin saygısını kazanarak "sevimli dalavereci" unvanını aldı.

Akla hayale gelebilecek en az utangaç insanlardan biri olan Franklin, Londra'da da en az Boston ve Philadelphia'da olduğu kadar girişkendi. Sık sık zamanın küçük edebiyat adamlarının davetlerine katılır, çeşitli ilginç insanlarla tanışmaya bakardı. Elde kalan ilk mektuplarından biri, Royal Society'nin* sekreteri Sir Hans Sloane'e gönderdiği mektuptur. Franklin mektupta, Amerika'dan asbestten yapılmış bir cüzdan getirdiğini belirterek, Sloane'in bunu satın almak isteyip istemediğini sormuştu. Sloane, Franklin'i arayıp onu Bloomsbury Square'deki evine götürdü. Kendi koleksiyonunu gösterdikten sonra cüzdanı iyi bir paraya satın aldı. Franklin ayrıca ödünç kitap almak üzere yakınlardaki bir kitapçıyla anlaştı.

Daha küçük bir çocukken yaptığı palet ve yüzgeçlerle Boston limanında kulaç atan Franklin yüzme denince kendini kaybediyordu. Yüzme üstüne yazılmış ilk kitaplardan biri olan *The Art of Swimming*'i [Yüzme Sanatı] okudu. 1696'da Melchisedec Thevenot adlı bir Fransız tarafından yazılan kitap kurbağalama yüzme tekniğinin yaygınlaşmasında rol oynamıştı. (Serbest yüzme stilinin yaygınlaşması için aradan bir yüzyıl daha geçmesi gerekecekti.) "Kolay ve işe yarar olduğu kadar zarif bir teknik arayan" Franklin hem su üstü hem de sualtı yüzme tekniklerini mükemmel hale getirdi.

---

* The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge: 1660 kurulan ve İngiliz Kralı II. Charles'ın beratıyla resmiyet kazanan bilim topluluğu. Kurucuları ve üyeleri arasında, Newton, Darwin, Faraday, Bacon gibi zamanın önde gelen filozof ve bilimadamları vardır. Topluluk, faaliyetini halen sürdürmektedir-ç.n.

Franklin'in yüzme öğrettiği arkadaşlarından biri de, matbaada birlikte çalıştığı Wygate adlı bir gençti. Bir gün, Wygate ve diğer arkadaşlarıyla birlikte Thames'te kayık gezisindeyken, Franklin bir gösteri yapmaya karar verdi. Soyunup nehre atladıktan sonra çeşitli stillerde kıyıya doğru bir ileri bir geri yüzmeye başladı. Teknede bulunanlardan biri Franklin'e bir yüzme okulu açmayı teklif etti. Parayı kendisi karşılayacaktı. Kendine göre Franklin'e "her gün daha çok bağlanan" Wygate, matbaacı kalfası ve öğretmen olarak Avrupa'yı birlikte dolaşmayı teklif etti. Franklin sonradan, "Başta kafama yattı," diyecekti, "Ancak konuyu boş zamanlarımda sık sık görüştüğüm Bay Denham adlı iyi bir dostuma açınca, o beni vazgeçirerek sadece Philadelphia'ya dönmeyi düşünmemi tavsiye etti. Kendisi de dönmek üzereydi."[16]

Franklin'in deniz yolculuğu sırasında tanıştığı Quaker tüccar Denham, Philadelphia'ya dönerek bir mağaza açmayı planlıyordu. Yıllık 50 sterlin maaşla yanında çalışmayı kabul edip imzayı attığı takdirde Franklin'in yol parasını da ödemeyi teklif etti. Franklin'in Londra'da durumu fena değildi ama bu teklif de ona hem Amerika'ya dönme hem de bir tüccar olarak kendine yeni bir hayat kurma şansını veriyordu ve tüccarlık, matbaacılıktan daha yüksek bir paye idi. 1726 Temmuz'unda birlikte yola çıktılar.

Franklin'in ağzı geçmişte, güvenilmez karakterli romantik serserilerden (Keith, Collins, Ralph) çok yanmıştı. Denham ise namuslu bir adamdı. Yıllar önce İngiltere'yi borç içinde terk etmiş, Amerika'da küçük bir servet yapmış, sonra da İngiltere'ye dönerek kendisine borç verenleri muhteşem bir yemekte ağırlamıştı. Onlara bolca teşekkür ettikten sonra tabaklarının altına bakmalarını söylemişti. Davetliler tabakların altında verdikleri parayla birlikte faizini de bulmuşlardı. Franklin o günden sonra hayalperest ve romantiklerden çok işini bilen, güvenilir insanlara yakınlık göstermeye başladı.

Franklin, böylesi güvenilir bir insan olma sanatını geliştirmek üzere, on bir haftalık Philadelphia yolculuğu sırasında bir "Gelecekteki Davranış Planı" yazdı. Bu, başarıya giden yolda gerekli pragmatik kuralları sıralayan ve onu kişisel gelişim rehberlerinin azizi yapan formüllerinin ilki olacaktı. Franklin böyle bir şeyin eksikliğini hissetmişti; çünkü hiçbir zaman davranışlarına yön veren belli bir çizgisi olmamış, o zamana kadar hayatı karmakarışık bir seyir izlemişti. "O yüzden bazı kararlar

alıp bazı davranış biçimleri saptıyorum. Böylece her bakımdan rasyonel bir varlık olarak yaşayabileceğim." Dört kural vardı:

1. Borçlarımı ödeyinceye kadar, bir süre kesinlikle tutumlu olmam gerekiyor.
2. Her zaman doğruyu söylemeye gayret göstermek, hiç kimsede yerine getirilemeyecek beklentiler yaratmamak ve her sözcükte, her harekette samimi olmaya çalışmak –akılcı bir yaratığın en muhteşem özellikleri.
3. Kendimi üstlendiğim işe bütün gayretimle vermek ve çabucak zengin olmak gibi aptalca tasarılarla dikkatimi dağıtmamak; çünkü bunun yolu çalışkanlık ve sabırdan geçiyor.
4. Ne olursa olsun, hiç kimse hakkında kötü konuşmamaya kararlıyım.[17]

Kural 1 çoktan hayata geçirilmişti. Aynı şekilde Kural 3'te de zorluk çekmedi. 2 ve 4'e gelince, bunlardan bol bol söz edecek, sık sık uyguluyor görüntüsü de verecek, ancak zaman zaman görüntü uygulamanın önüne geçecekti.

20 yaşındaki Franklin, eve dönüş yolculuğu sırasında kendisini, ölene kadar sürecek olan bilim merakına kaptırdı. Deniz yosunlarının üstünde bulduğu yengeçler üzerinde deneyler yapıp ay tutulmasının zamanlamasından yola çıkarak Londra'ya olan mesafesini hesapladı ve yunuslarla uçan balıkların davranışlarını inceledi.

Yolculuk sırasında tuttuğu günlük insan davranışlarını gözleme konusunda da yetenekli olduğunu gösteriyordu. Franklin, herkesin aziz gibi gördüğü ancak şatosunun uşağı tarafından dolandırıcının biri olarak nitelenen Wight Adası'nın eski valisiyle ilgili öyküyü dinledikten sonra, namussuz bir insanın ne kadar kurnaz olursa olsun gerçek kişiliğini ilelebet saklayamayacağı sonucuna vardı. "Gerçeğin ve dürüstlüğün, kendine özgü, farklı bir parıltısı vardır, tam olarak taklit edilemez; bunlar ateş ve alev gibidir, yani boyanamaz."

Gemide yolcularla parasına dama oynarken "şaşmaz bir kural" geliştirdi. "İki oyuncu eşit yetenekteyse ortaya yüksek para koy. Parayı çok seven çoğunlukla kaybeder. Çünkü oyunu kazanma endişesi kafasını karıştırır." Bu kuralın diğer mücadelelerde de geçerli olduğunu düşünüyor-

du: Fazla korkan taraf savunmaya çekilir ve böylece saldırı avantajını kaybeder.

Franklin ayrıca insanların toplumsal özlemlerine dair teoriler geliştirdi. Bunlar özellikle de kendisi için geçerliydi. Yolculardan biri kâğıt oyununda hile yaparken yakalanmış, diğerleri de ona ceza kesmişti. Yolcu ödemeye yanaşmayınca, ötekiler cezayı daha da ağırlaştırmaya karar vermişti: Oyundan atılacak ve pişman oluncaya kadar da oyun oynayamayacaktı. Kötü adam aforozdan kurtulmak için sonunda parayı ödemeye razı gelmişti. Franklin buradan şunu çıkarmıştı:

> İnsan sosyal bir varlıktır ve toplumdan dışlanmak, başıma gelmemiş olsa da, en kötü cezalardan biridir. Yalnızlık üzerine birçok güzel şey okudum. Tek başına kaldıklarında asla yalnız olmadıklarını söylemenin, zeki görünmeye çalışanlar arasında yaygın bir övünç malzemesi olduğunu biliyorum. Yalnızlığın meşgul bir zihnin tazelenmesi için gerekli olduğunu kabul ediyorum. Ancak bu düşünen insanlar sürekli yalnız kalmak zorunda kalırlarsa, kısa zamanda kendi kendilerine yetmediklerini göreceklerini sanıyorum.

Aydınlanmanın temel fikirlerinden biri, insanlar arasında, iyilik yapma içgüdüsünden kaynaklanan sosyal bir çekim gücü bulunduğu görüşüydü. Franklin de buna bir örnekti. Paragrafın girişindeki "İnsan sosyal bir varlıktır" cümlesi, Franklin'in hayatında belirleyici bir kural olacaktı. Seyahatin ilerleyen günlerinde başka bir tekneyle karşılaşmışlardı. Franklin şöyle yazmıştı:

> İnsanlığın geri kalanından uzun zaman önce ayrılıp uzak kaldıktan sonra, denizde bizimle aynı türden ve aynı koşullarda varlıklar taşıyan bir gemiyle karşılaşmak insanın ruhunu garip bir şekilde kıpır kıpır ettiriyor. O kadar insan yüzü gördüm ama daha önce hiç bu kadar içten bir gülüş arzusu uyanmadı.

Ama Franklin mutlulukların en büyüğüne Amerikan sahillerini görünce ulaştı. "Gözbebeğimi kaplayan iki mutluluk damlasıyla," diye yazmıştı, "gözlerim karardı." Topluma büyük önem vermesi, bilimsel merakı ve iş bitirici bir hayata kılavuzluk eden kurallarıyla Franklin, Boston veya Londra'dan daha fazla evi olarak benimsediği şehirde istikrarlı bir hayat kurup başarı peşinde koşmaya hazırdı.[18]

4. Bölüm

Matbaacı

Philadelphia, 1726-1732

Kendine Ait Bir Dükkân

Franklin'in esnaflığa doğuştan bir yatkınlığı vardı: Zeki, sevimli, insan sarrafı ve başarı arzusuyla doluydu. 1726'nın sonlarına doğru, Philadelphia'ya döndükten kısa bir süre sonra Denham'la birlikte Water Sokağı'nda açtıkları mağazada, kendi deyişiyle, "satış konusunda uzman" oldu. Denham 20 yaşındaki bu hırslı gence hem öğretmenlik hem de babalık yaptı. "Beraber oturuyor, beraber yiyip içiyorduk; bana bir baba gibi davranıyor, içten bir saygı duyuyordu. Ben de onu çok seviyor ve saygı duyuyordum."[1]

Ne var ki, Denham hastalanıp ölünce Franklin'in zengin bir tüccar olma hayalleri de birkaç ayda sona erdi. Denham sözlü vasiyetle, Franklin'e okyanus yolculuğu için verdiği 10 sterlinlik borcu sildi, ancak kurdukları işi ona bırakmadı. Beş parasız halde, sadece bir iki beklentiyle ortada kalan Franklin gururunu ayaklar altına alarak tuhaf Keimer'in matbaasına dönme teklifini kabul etti. Bu kez yönetici olarak.[2]

Amerika'da hurufat dökümcüsü bulunmadığından, Franklin Keimer'in harflerini kullanarak kurşun kalıplar döktü. Böylece Amerika'da harf döken ilk kişi oldu. Bugün en fazla kullanılan harf karakterlerinden birine, gazete başlıklarında sıkça kullanılan ve "Franklin Gothic" olarak bilinen tırnaksız fonta 1902'de onun adı verildi.

Keimer güç gösterisinde bulunmaya başlayınca, Franklin'in mirasının ve soyunun bir parçası olan keyfi güç tiksintisi alevleniverdi. Bir gün dükkânın dışında bir arbede çıkmış ve Franklin de olup biteni anlamak için başını pencereden dışarı uzatmıştı. Aşağıda, sokakta olan Keimer, Franklin'e bağırarak kendi işine bakmasını söyledi. Herkesin

önünde azarlanmak aşağılayıcı gelmişti ve Franklin o anda işi bıraktı. Ama birkaç gün sonra Keimer yanına gelerek geri dönmesi için yalvardı. Franklin de geri döndü. İkisinin de birbirine ihtiyacı vardı. En azından şimdilik.

New Jersey Meclisi için yeni banknot basma hakkını Keimer almıştı ve bu işi düzgün bir şekilde yapabilecek tek kişi Franklin'di. Banknotların kolayca taklit edilmelerini engellemek için, üzerlerine süslemeler basacak bakır baskı kalıpları yaptı ve birlikte Burlington'a gittiler. Saygın isimlerle dostluk kuran kişi, sünepe patronu yerine, bir kez daha zeki ve hoşsohbet Franklin oldu. "Çok okuduğumdan dolayı zihnim Keimer'inkine göre çok daha fazla gelişmişti. Sanırım bu yüzden sohbetime daha fazla değer veriliyordu. Beni evlerine çağırdılar, dostlarıyla tanıştırdılar ve büyük nezaket gösterdiler."[3]

Franklin'in Keimer'le ilişkisi sonsuza kadar devam etmeyecekti. Sürekli çabalayıp sürekli yıpranan Franklin kullanıldığını fark etti. Keimer ona dükkânda çalışan dört "ucuz işçiyi"yi eğitmesi için para ödüyordu. Onlar yetiştikten sonra Franklin'i kovacaktı. Buna karşılık Franklin de Keimer'i kullanmak niyetindeydi. Çıraklardan biri olan Hugh Meredith'le birlikte, çıraklığının bitmesinden sonra bir matbaa açmak üzere gizli planları vardı. Parayı Meredith'in babası koyacaktı. Ortalıkta açık bir namussuzluk olmadığı halde, bu davranış yine de Franklin'in "her sözcük ve her davranışta dürüst olmak" şeklindeki soylu yeminine tam olarak uymuyordu.

30 yaşındaki Meredith, okumayı da alkolü de seviyordu. Galler'de yetişmiş bir çiftçi olan babası, özellikle de oğlunu alkolden (hiç değilse geçici olarak) vazgeçirdiği için, Franklin'den hoşlanıyordu. İki gencin ortaklığı için gereken 200 sterlini vermeyi kabul etti. Franklin de sermaye olarak yeteneğini koyacaktı. Londra'dan malzeme* sipariş ettiler. Malzemeler 1728'in başlarında, New Jersey kontratının bitip Meredith'in çıraklık sözleşmesinin sona ermesinden kısa bir süre sonra geldi.

İki ortak talihsiz Keimer'e hoşça kal deyip Market Sokağı'nda bir bina kiralayarak matbaalarını kurdular. İlk müşterileri de bir arkadaş vasıtasıyla buldukları bir çiftçi oldu. "Bu köylünün beş şilini ilk kazan-

---

* Franklin'in sipariş ettiği fontlar 1720'lerin başlarında, Londralı ünlü hurufat imalatçısı William Caslon tarafından yaratılmıştı. Elinizdeki kitapta kullanılan harf karakteri Adobe Caslon'un modeli bu fontlardır.

cımız oldu. Öyle bir zamanda gelmişti ki, sonradan kazandığım bütün altınlardan fazla keyif vermişti."

Büyük ölçüde Franklin'in çalışkanlığı sayesinde işleri yolunda gitti. Bir grup Quaker'ın tarihini anlatan 178 sayfalık bir kitabı basma işini aldıklarında -kalanını da Keimer basacaktı- dört sayfalık bir folyoyu* tamamlamadan dükkândan ayrılmıyor, her gece on birlere kadar çalışıyordu. Bir gece o günkü folyoyu tam bitirmek üzereyken kalıp yere düşerek kırıldı. Franklin kalıbı yeniden yapmak için sabaha kadar çalıştı. Franklin "Nasıl çalıştığımızı komşularımız da görmüş, bu bize isim ve saygınlık kazandırmıştı" diye yazacaktı. Şehrin önemli tüccarlarından biri kulüptekilere şöyle demişti: "Franklin'in çalışkanlığı bugüne kadar gördüğüm her şeyin üstünde. Kulüpten eve dönerken bakıyorum, hâlâ çalışıyor. Komşuları yataktan kalkarken o hâlâ iş başında oluyor."

Franklin bir çalışkanlık -bir o kadar önemlisi de, öyle görünme- abidesi haline gelmişti. Başarıyı yakaladıktan sonra bile, satın aldığı kâğıt rulolarını parayla bir işçiye taşıtmak yerine, dükkânına bir el arabasıyla, sokaktakilere göstere göstere bizzat taşırdı.[4]

Öte yandan Meredith, çalışkanlıktan uzak olduğu gibi içkiye de yeniden başlamıştı. Ayrıca babası malzeme için vaat ettiği paranın sadece yarısını vermiş, malzemecilerden tehdit mektupları gelmeye başlamıştı. Franklin parayı verecek iki arkadaş buldu. Ancak bir şartları vardı; Meredith'i şutlayacaktı. Neyse ki, Meredith de çiftçiliğe dönmenin daha iyi olacağına karar vermişti. Her şey güzel bir şekilde sona erdi. Meredith payını Franklin'e satarak Carolinas'a gitti. Sonradan oradaki kırları anlatan mektuplar yazdı, Franklin de bunları bastı.

Artık Franklin'in kendine ait bir matbaası vardı. Dahası, bir kariyeri vardı. Matbaacılık ve bununla bağlantılı işler -yayıncı, yazar, gazeteci, posta şefi- basit bir iş olmakla kalmayıp hem saygı duyulan hem de eğlenceli, ilginç bir meslek haline gelmişti. Uzun hayatı boyunca Franklin'in başka birçok mesleği daha olacaktı: Bilimadamı, siyasetçi, devlet adamı, diplomat. Ama o kendini her zaman, altmış yıl sonra kaleme aldığı vasi-

---

* Matbaacılıkta bir tabaka kâğıdın bir kez katlanmasıyla (tek kırımlık) elde edilmiş iki yapraklık, yani dört sayfalık formalar halindeki baskı. Bu biçimde basılan kitaplar, en büyük boyu oluşturuyordu. Tabaka iki kere katlanınca elde edilen dört yaprak, yani sekiz sayfayla orta boy, üç kez katlanınca elde edilen sekiz yaprak, yani on altı sayfayla da küçük boy kitaplar basılıyordu-e.n.

yetnamesinin ilk cümlesinde de dile getirdiği gibi tanımlayacaktı: "Ben, Philadelphia'lı matbaacı Benjamin Franklin."[5]

Junto*

Franklin mükemmel bir örgütçüydü. Yöneticilik hayatını sosyal hayatıyla birleştirmeyi severdi. Nitekim bunları iş hayatını geliştirmekte de keyifle kullandı. Bu yaklaşımı, Philadelphia'ya döndükten kısa bir süre sonra, 1727 sonbaharında genç çalışanlar kulübünü kurarken de göstermişti. Deri Önlük Kulübü olarak tanınan kulübün resmi adı Junto idi.

Franklin'in küçük kulübü, kendi süslü centilmenlik kulüpleri bulunan seçkinlerden çok, girişimci esnaf ve zanaatkârlardan oluşmaktaydı. Üyeler ilk başlarda Cuma günü toplantılarını yerel bir tavernada yapmaktaydı. Ama bir süre sonra kendilerine bir bina kiraladılar. Orada güncel sorunlar üzerine konuşuyor, felsefi konuları tartışıyor, kendilerini geliştirmeye yönelik projeler üretiyor ve mesleki kariyerlerini ilerletecek bir ağ kuruyorlardı.

Bu, oldum olası kulüpler ve çıkar birlikleri kurmayı seven Franklin'in tipik girişimlerinden biriydi. Aynı zamanda da tipik bir Amerikan tavrıydı. Ülkede esnaflardan oluşan orta sınıf büyüdükçe, insanlar bireyci çizgilerini kulüpler, localar, dernekler ve kardeşlik tarikatlarıyla dengeliyorlardı. Franklin de bu eğilimin bir temsilcisiydi ve aradan iki yüz yıldan fazla geçmesine rağmen onun sembolü olarak kaldı.

Franklin'in Junto'sunda ilk başta on iki genç üye vardı. Matbaadaki ortağı Hugh Meredith; aynı zamanda Keimer'a çıraklık yapan zeki ve gözükara Oxford kaçağı George Webb; cam işçisi ve amatör matematikçi Thomas Godfrey; arzuhalci ve şiir aşığı Joseph Breintnall; aileden biraz parası olan, cömert ve nükteli söz aşığı Robert Grace; sonradan önemli bir tüccar olan, katı ahlakçı, açık zihinli ve iyi yürekli tezgâhtar William Coleman bunlar arasındaydı.

Junto üyeleri samimi kulüp arkadaşları olmanın yanında, birbirlerine hem kişisel hem de mesleki konularda yardımcı oluyorlardı. Godfrey,

* Aynı zamanda Deri Önlüklüler Kulübü (Örgütü) olarak da geçer-ç.n.

Franklin'in dükkânında takılır, karısı da onlara yemek pişirirdi. Quaker baskı işini ayarlayan arkadaş Breintnall idi. Meredith'le yollarını ayırdıklarında Franklin'e destek olanlar da Grace ile Coleman'dı.

Franklin, Junto toplantılarında ciddi bir tavır takınıyordu. Yeni üyelerin ayağa kalkıp ellerini göğüslerine dayayarak, sorulan dört soruya uygun cevaplar vermesi gerekiyordu: Mevcut üyelerden birine karşı bir saygısızlığınız oldu mu? İnsanları din veya meslek ayrımı gözetmeden seviyor musunuz? İnsanların düşüncelerinden ya da inançlarından dolayı cezalandırılması gerektiğini düşünüyor musunuz? Gerçeği yalnızca gerçek olduğu için seviyor ve gözetiyor musunuz?

Franklin konuşmayı sevme ve karşısındakini etkilemeye çalışma huyunun, "varlığından hoşlanılan, geveze, şakacı ve esprili bir kişi olarak algılanmasına" yol açmasından endişe etmekteydi. "Bilginin dilden çok kulağın kullanılmasıyla elde edildiği"ne karar vermişti. O yüzden Junto'da sessizliği ve nazik diyaloğu kullanmaya başladı.

Boston'da John Collins'le yaptığı yapmacık tartışmalar sırasında geliştirip Keimer'la ilerlettiği bir yöntem, konuyu yumuşak, Sokratesçi sorularla ele almaktı. Bu, Junto tartışmalarında da tercih edilen bir tarz haline geldi. Tartışmalar "ağız dalaşından ve zafer hırsından uzak durularak" yapılmaktaydı. Franklin arkadaşlarına, fikirlerini öneri ve sorular yoluyla ortaya koymayı ve karşısındakiyle çatışıp onu kırmaktan kaçınmak için naif merakı (en azından öyleymiş gibi davranma) kullanmayı öğretti. Sonradan, "Kesin fikir belirten ya da doğrudan çatışmaya yönelik ifadeler yasaklandı ve ihlaller küçük para cezalarıyla cezalandırıldı" diyecekti. Altmış yıl sonra Anayasa Konvansiyonu'nda da aynı tarzı teşvik edecekti.

Franklin, Junto'nun kurulmasından kısa bir süre sonra kaleme aldığı "Karşılıklı Konuşma Üstüne" başlıklı esprili bir makalede, başkasının fikrine saygı göstermenin ya da en azından öyle görünmenin önemli olduğunu yazmıştı. Aksi takdirde en zeki değerlendirmeler bile "kıskançlık ve tiksinti" yaratırdı. Dost kazanmaya ve insanları etkilemeye dair sırrı, tıpkı erken bir Dale Carnegie kursunda söylendiği gibiydi: "Başkalarının kalbini kazanmak istiyorsanız, onlarla rekabet etmek yerine onlara hayranmış gibi davranmalısınız. Onlara kendi meziyetlerini sergileme fırsatı tanıyın. Onların gururlarını okşarsanız, onlar da sizi över ve diğerlerinden üstün tutar... İnsanoğlunun böylesi bir gururu vardır.

Yani başkalarını mutlu etmenin en emin yolu, konuşmak yerine onların söylediklerine kulak vermektir."[6]

Franklin için en yaygın konuşma günahı "antipati yaratan konuşma", en büyük günah ise "kızgınlık yaratması kesin olan... gereğinden çok konuşma" idi. Bu kusurları işleyen kişilerin tek eğlenceli yanının ise, ikisinin birbiriyle karşılaşmasını seyretmek olduğunu söyleyerek dalga geçmişti: "Çektikleri eziyet yüz ve hareketlerine vurur; ağızları açık şekilde gözlerini dikip her fırsatta birbirlerinin sözünü kestikleri, büyük bir sabırsızlıkla karşılarındakinin öksürmesini veya duraklamasını bekleyip lafı kenardan sokuşturdukları görülür."

Listedeki diğer günahlar sırasıyla şunlardı: İlgisiz görünmek; kendinden fazla söz etmek; kişisel sırları açığa çıkarmaya çalışmak ("affedilmez bir kabalık"); uzun ve amaçsız hikâyeler anlatmak ("bu hataya en çok yaşlılar düşer ki onlardan uzak durulmasının başlıca nedeni budur"); biriyle doğrudan çatışmak veya ağız dalaşına girmek; küçük ve zekice espriler hariç, karşıdakiyle alay etmek veya onu küçümsemek ("bu tuza benzer; azı lezzet verir, avuçla atılırsa her şeyi bozar"); dedikodu yapmak (ancak sonradan dedikoduyu savunan yazılar yazmaktan rahatsız olmayacaktı).

Franklin ne kadar yaşlanırsa kendi öğütlerine de (bir ikisi dışında) o kadar fazla uydu. Sessizliği akıllıca kullandı, dolaylı ikna yöntemine başvurdu ve tartışmalarda ılımlı ve saf göründü. "Karşımdaki yanlış olduğunu düşündüğüm bir şey söylediğinde, kendimi ona karşı çıkma zevkinden yoksun bıraktım." Bunun yerine kısmen görüşlere katılıp kendisinin farklı düşündüğü yanları dolaylı yoldan ortaya koydu. Otobiyografisini yazarken, "Şu geçen elli yılda hiç kimse benim ağzımdan katı bir sözün çıktığını duymamıştır" diyecekti. Onun bu kadife dilli, tatlı bir pasiflik sergileyen, sakıngan tartışma tarzı, bazılarının gözünde bir bilge, bazıları içinse kinayeci ve düzenbaz biri olarak görülmesine yol açacak ama hemen hiç kimseyi kışkırtmayacaktı. Yöntem, Franklin'e de atıfta bulunan modern yönetim rehberleriyle kişisel gelişim kitaplarının temelini oluşturacaktı.

Franklin, Junto'nun en genç üyesi olmasına karşın, entelektüel karizması ve çekici konuşma yeteneğiyle buranın yalnızca kurucusu değil aynı zamanda itici gücüydü. Tartışma konuları toplumsal alandan bilimsel ve metafizik konulara kadar uzanmaktaydı. Çoğu ciddi, bazıları

tuhaf ama hepsi de ilgi çekiciydi. Sözleşmeli hizmetçi ithali Amerika'yı zenginleştirmiş midir? Bir yazıyı iyi yapan şey nedir? Soğuk kapta neden yoğunlaşma meydana gelir? Mutluluğun kaynağı nedir? Bilgelik nedir? Bilgiyle sağduyu arasında bir fark var mıdır? Egemen güç vatandaşın haklarını elinden alırsa, ona karşı direnmek meşru mudur?

Franklin, bu tartışma konuları dışında, üyelerin kullanabileceği bir konuşmaya katkıda bulunma rehberi hazırlamıştı. Toplam yirmi dört madde vardı. Franklin'in maksatlı yaklaşımında pratik uygulaması o kadar çok görülür ki bunların büyük kısmını alıntılamakta yarar var:

1. Son okuduğunuz kitapta dikkat çeken ya da Junto'da anlatmaya değer bir şeyle karşılaştınız mı?
2. Son zamanlarda konuşmaya değer ne gibi bir yeni hikâye duydunuz?
3. Tanıdığınız herhangi bir vatandaş son zamanlarda işinde başarısız oldu mu ve nedeni neydi?
4. Son zamanlarda başarılı olan bir vatandaş oldu mu ve başarısının sırrı neydi?
5. Burada veya başka bir yerdeki herhangi bir zenginin nasıl servet sahibi olduğuna dair bir şey duydunuz mu?
6. Son zamanlarda övgüye ya da taklit edilmeye değer bir şey yapan bir yurttaşınız oldu mu? Ya da, kim kaçınmamız veya uyarılmamızı gerektiren bir hata yaptı?
7. Son zamanlarda aşırı alkolün ne gibi olumsuz sonuçlarını gördünüz ya da duydunuz? Ya da basiretsizliğin? Ya da hırsın? Ya da herhangi bir ahlaksızlık veya budalalığın?
12. Son toplantıdan beri şehre sözünü etmeye değer bir yabancı geldi mi? Kişiliği veya meziyetleri hakkında bir şey duydunuz mu? Junto'nun ona yardım veya onu teşvik etmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
14. Son zamanlarda bölgenizdeki yasalarda, yasama organını değiştirme yönünde zorlamayı gerektiren herhangi bir eksiklik gözlemlediniz mi?
15. Son zamanlarda özgürlüklerin ihlaline tanık oldunuz mu?
16. Son zamanlarda kimse sizin onurunuza saldırıda bulundu mu? Junto bunu engellemek için ne yapabilir?

17. Dostluğunu kazanmak istediğiniz biri var mı? Junto'nun veya herhangi bir üyesinin bunun için yapabileceği bir şey var mı?
20. Junto veya üyeleri sizin saygın tasarılarınıza nasıl yardımcı olabilir?[7]

Franklin kamu hizmetiyle ilgili bazı tasarılarında Junto'yu sıçrama tahtası olarak kullandı. Junto ilk zamanlarda Pennsylvania'nın kâğıt para arzını artırıp artırmamasını tartışmıştı. Franklin bu öneriyi gönülden desteklemişti, çünkü bunun ekonomi için ve tabii kendi matbaası için iyi olacağını düşünmüştü. (Franklin ve Junto, hem kamunun hem de kendilerinin işine yarayacak şeylerden özellikle hoşlanmaktaydı.) Junto kendi kiralık binasına taşındıktan sonra, üyelerinin katkısıyla bir kütüphane oluşturdu. Burası daha sonra Amerika'nın ilk üyelik sistemiyle çalışacak kütüphanesinin temelini oluşturacaktı. Franklin Junto'da ayrıca, mahalle bekçiliğinin giderlerini karşılamak, gönüllü itfaiye gücü oluşturmak ve daha sonra Pennsylvania Üniversitesi'ne dönüşecek akademiyi kurmak üzere vergi konması önerilerini dile getirdi.

Junto'nun çoğu kuralı ve gündeme getirdiği sorular, ondan daha az eleştirel olmakla beraber, Cotton Mather'ın bir kuşak önce mahalle yardım dernekleri için Boston'da ortaya attığı kural veya sorulara benzemekteydi. Örneğin Mather'ın sorularından biri şuydu: "Şefkatli bir uyarı yapmamızı gerektirecek kadar utanç verici ve ölçüsüz davranan herhangi biri var mı?" Franklin'in de okumuş olduğu Daniel Defoe'nun "Dost Topluluklar" başlıklı makalesiyle John Locke'un "Faydalı Bilgiyi Geliştirmek Üzere Haftada Bir Toplanan Cemiyetin Kuralları" başlıklı makalesi de örnek oluşturmuştu.[8]

Fakat Junto, samimi tarzı ve kişisel gelişime verdiği önemle, daha çok Franklin'in kişiliğinin bir ürünü ve onun Amerikan benliğine vurduğu damganın bir parçasıydı. Onun yönetiminde otuz senede gelişip serpildi. Nispeten gizli faaliyet göstermesine karşın o kadar kişi buraya katılmaya çalıştı ki, Franklin her üyeye kendi kolunu açma yetkisi verdi. Ortaya dört veya beş kol çıktı. Junto da, Franklin'in girişken sosyal kişiliğinin etki alanının genişleyip büyümesine katkıda bulundu. Franklin gibi Junto da iş bitirici, çalışkan, araştırmacı, neşeli ve az buçuk da filozof karakterliydi. Erdemli yurttaşlığa, karşılıklı çıkara, kişisel ve toplumsal gelişime ve çalışkan vatandaşların iyi şeyler yaparak başarılı olacağı önermesine önem veriyordu. Özetle, Franklin'in kamuya mal olmuş şekliydi.

Busy-Body Yazıları

Tutumlu, çalışkan ve kendisine iş yaratabilecek bir Junto üyeleri ağına sahip olan Franklin'in durumu, sadece iki matbaayı kaldırabilecek bir şehirdeki üç matbaacıdan biri olarak fena değildi. Ama Boston'daki çıraklık günlerinden, gerçek başarının sadece basım işiyle değil, aynı zamanda içerik ve dağıtım ağına da hâkim olmakla geleceğini öğrenmişti. Şehirdeki tek gazeteyi rakibi Andrew Bradford çıkarıyordu. Gazetenin içeriği zayıf olmakla birlikte kârlıydı. Bradford gazete sayesinde şehrin tüccar ve politikacıları arasında nüfuz sahibi olmuştu. Aynı zamanda posta şefiydi. Bu da ona hangi gazetelerin dağıtılacağına karar verme gücü sağlıyor, uzak yerlerdeki haberlere ilk ulaşan kişi olma olanağı veriyordu.

Franklin, Bradford'la kapışmaya karar verdi. On yıl içinde hem üretim gücüne (baskı işleri, başka şehirlerde *franchise* matbaalar), hem ürüne (bir gazete, dergi, almanak) hem içeriğe (kendi yazıları, ikinci kişiliği Fakir Richard'ınkiler ve Junto'dakilerin yazıları) hem de dağıtıma (sonunda bütün koloni posta sistemini ele geçirecekti) hâkim olacağı bir medya imparatorluğu kurmayı başaracaktı.

Önce gazete geldi. Franklin, Bradford'un *American Weekly Mercury*'sine rakip çıkarmaya karar verdi; ancak planını, Junto üyesi olan ve Keimer'ın matbaasında çıraklık yapan George Webb'e açmak gibi bir gaflette bulundu. Webb, Franklin'in canını sıkacak bir şey yaparak olayı Keimer'a anlattı. Keimer da hemen şişirme bir gazete çıkardı. Gazeteye *The Universal Instructor in All Arts and Sciences and Pennsylvania Gazette* diye hantal bir isim koydu. Franklin o anda üçüncü bir gazete çıkarmanın zor olacağı sonucuna vardı. Zaten parası da yoktu. Dolayısıyla yeni bir plan yaparak, elindeki en güçlü silahı, yani henüz 23 yaşındayken Philadelphia'daki en iyi ve bütün Amerika'daki muhtemelen en renkli yazar olmasını kullanarak, öncelikle Keimer'ın gazetesini çökertmeye karar verdi. (Franklin'in biyografisini yazan ve 1930'ların önemli edebiyat eleştirmeni olan Carl Van Doren, kesin bir dille Franklin'in 1728'de "Amerika'nın en iyi yazarı olduğunu" söylemişti. Aynı dönemde ona en yakın rakip muhtemelen, çok daha az keyif verici ve renkli olmasına karşın kesinlikle daha birikimli olan ve daha edebi bir dil kullanan kişi, vaiz Jonathan Edwards idi.)

Franklin etkili bir adım atarak, Bradford'un *Mercury*'sinde isimsiz mektup ve yazılar kaleme almaya karar verdi. Bunlar gençliğindeki Silence Dogood'a benzer yazılar olacaktı. Böylece dikkatleri Keimer'ın gazetesinden uzaklaştıracaktı. Amaç, en azından Keimer yenilinceye kadar, Bradford'un on yıllık yayın hayatı boyunca benzeri tek bir yazı yayımlamamış olan sıkıcı gazetesini canlandırmaktı.

İlk iki yazı, o sırada bir ansiklopedinin maddelerini dizi halinde yayımlayan zavallı Keimer'a saldırıyordu. İlk bölümde kürtaj üzerine bir madde vardı. Bunun masum bir niyet taşıdığı açıktı. Ama Franklin üstüne atladı. "Martha Careful" ve "Celia Shortface" takma adlarıyla Bradford'un gazetesine mektuplar yazarak, Keimer'ın hakaretleri karşısında şok olduğunu ve bunu kınadığını belirtti. Bayan Careful olarak tehdit savurdu: "Eğer cinsimizin sırlarını böyle pervasız bir şekilde açığa vurmaya devam ederse, (kadınlar) onu yakaladıkları ilk yerde sakalından çekme cesaretini gösterir." Franklin böylece Amerika'daki ilk kürtaj tartışmasını başlatmış oldu. Konuyla ilgili güçlü görüşleri olduğundan değil, gazeteyi sattıracağını bildiğinden yapmıştı bunu.

Franklin sonraki hafta "Busy-Body" [başkasının işine burnunu sokan kişi, işgüzar-ç.] adıyla bir dizi klasik makale kaleme aldı. Bradford bunları büyük puntolu imzayla birlikte baş sayfadan yayımladı. Franklin kendi adıyla en az dört, başka adla da iki makale yazdı. Daha sonra diziyi Junto'dan dostu Joseph Breintnall'a devretti. "Böylece kamuoyunun dikkati bu gazeteye çekilmiş oldu. Keimer'ın taşlayıp alaya aldığımız önerilerine kulak asan olmadı."[9]

Busy-Body, Bradford'un ("genellikle çok sıkıcı olan") gazetesinin eksikliklerinin zekice görülüp bunları (en azından şimdilik) iyileştirme niyetiyle başladı. Bunu da, İngiliz makale yazarı Richard Steele'in yarattığı Isaac Bickerstaff karakteri gibi paylama ve dedikodu yoluyla yapacaktı. Böylece Franklin'nin yarattığı Amerika'nın ilklerine bir de dedikodu yazarlığı eklenmiş oldu. Değindiği konuların genellikle "başkalarını ilgilendirmediğini" ve bunları "sırf kamu çıkarı adına" gündeme getirdiğini daha baştan kabul ederek, "başkasını ilgilendirmeyen bu konuları her yönüyle ele almaya" talip oldu. Bazılarının kırılabileceği uyarısında bulundu. Buna rağmen dedikodunun insanlara neden çekici geldiğini de hatırlattı: "Çoğu insan hedefi kendisi olmadığı sürece eleştiriden hoşlanır. Herhangi biri yaramazlıklarını açığa vurduğum için kırılacak olursa

kendisinin, iyi arkadaşlarını ve komşularını da çok kısa zamanda aynı durumda görme keyfini yaşayacağına söz veriyorum."

Keimer buna demode bir uyarıyla karşılık verdi: Busy-Body dizisi, Bradford'un gazetesinin okuyucularında ilk başta "paralarının karşılığında biraz eğlenecekleri beklentisini" yaratabilirdi ama çok geçmeden "komşularının itibarıyla oynandığını görmekten gizli bir keder" hissetmeye başlayacaklardı. Busy-Body dikenini keyifle batırdıkça, telaşa kapılan Keimer daha acı sesler çıkarmaya başladı. O da kör topal bir şiirle yanıt verdi: "Gazetende bana dokundurdun. Ben de çektim kılıcımı. Nefretini görüyor, küçümsüyorum seni. Ve mutsuz kaderine acıyorum." Buna bir de "Busy-Body'i Tutun, Yakalayın" başlıklı karmakarışık bir öykü ekleyerek, Franklin'le Breintnall'ı iki başlı bir canavara benzetti. Franklin "postu gibi lime lime olmuş, kafası ayakkabı tabanı kadar kalın... sıradan maymun misali" diye tarif ediliyordu.[10]

Keimer böylece Franklin'in en büyük düşmanlarından biri oldu. Bütün bu ihanet, matbaa savaşı ve makale düelloları, Franklin ve Bradford'un ayrı ayrı dergi çıkarmaya karar vermesi üzerine, on yıl sonra bir kez daha tekrarlanacaktı.

Ancak Busy-Body yazıları heyecan peşinde koşanları hayal kırıklığına uğratarak dedikoduya fazla yer vermedi. Bunun yerine daha çok, kimliği hafifçe gizlenen gerçek karakterlerle ilgili öyküler ortaya çıktı (bir defasında okuyucunun biri, her karakterin kim olduğuna dair bir anahtar yayımladı). Franklin bugün sıradan sayılabilecek kurnazca bir tekzip yayımladı: "Gazetede yayımlanan olumsuz karakterlerin herhangi bir gerçek kişiyle alakası yoktur."

Franklin'in yazdığı son Busy-Body büyük ölçüde, çatal çubukla gömülü korsan hazinesi arayarak ormanı delik deşik eden hazine avcılarıyla dalga geçiyordu. "Normalde aklı başında kişiler olan bu insanlar, tutumluluk ve çalışkanlıkla zengin olmak gibi emin ve akılcı bir yöntem varken," diye yazmıştı, "ani bir zengin olma arzusuyla bu tür şeylere sürüklenmektedir." Zamanın tez elden zengin olma planlarını eleştiren öykü, Franklin'in çok sevdiği şu cümleyle sürüyordu: Zenginliğe giden gerçek yol, acelesiz ve istikrarlı çalışmadan geçer. Sonra da hayali dostu Agricola'nın, oğluna bir toprak parçası verirken söylediği bir sözü aktarıyordu: "İnan bana, burayı kazarak çok altın buldum. Sen de bulabilirsin. Ama dikkatli ol: Asla saban izinden fazla kazma."

Makalenin ikinci bölümünde, Pennsylvania'nın daha fazla banknot basması gerektiğinden söz ediliyordu. Makalenin büyük bölümünü Franklin kaleme almış, küçük bir kısım ise Breintnall tarafından yazılmıştı. Franklin daha fazla banknot basımına karşı çıkanların kendi çıkarlarını düşündüğünü söylüyordu. Ama matbaası için daha fazla iş getirebilecek bir onaydan kendisinin de çıkarı olduğu aşikârdı. Franklin ayrıca, eyalet arazilerinin sahibi Penn ailesi ile onların atadığı valiye karşı, sonradan çokça yapacağı saldırıların da ilkini gerçekleştirerek, Pennsylvania'lıları kitle halinde "kiracı ve vasalları" haline getirmeye çalışmakla suçladı. Bu kısım gazetenin baskılarının büyük bir bölümünden çıkarıldı. Neden, muhtemelen Bradford'un Penn ailesi ve onların partisinden yana olmasıydı.[11]

Kâğıt parayla ilgili sert bölümün geri çekilmesinin bir nedeni de, Franklin'in bu konu üzerine çok daha oturaklı bir yazı yazmış olmasıydı. Bu yazı Junto'da yapılan bir tartışmadan sonra kaleme alınmış ve ertesi hafta risale halinde yayımlanmıştı. "Kâğıt Paranın Niteliği ve Gerekliliği Üzerine Mütevazı Bir İnceleme", Franklin'in kamu politikaları üzerine kaleme aldığı ilk ciddi yazıydı. Üstelik din konusundaki metafizik düşüncelerinden çok daha nitelikliydi. Teolojik soyutlamaların aksine, para, sağlam fikir sahibi olduğu bir konuydu.

Franklin piyasada yeterli nakit para bulunmamasının, faizlerin yükselmesine, ücretlerin düşük kalmasına ve ithalata bağımlılığın artmasına yol açtığını savunuyordu. Kreditörlerle büyük toprak sahiplerinin kendi bencil çıkarları uğruna nakit para artışına karşı çıktığını iddia ediyor, "Buna karşılık, ticaret âşıkları ve üretimin teşvik edilmesini arzulayanlar nakit artışından yanalar" diyordu. Franklin'in temel görüşü şuydu: Gümüş ve altın gibi konvertibl paralar bir ülkenin zenginliğinin gerçek ölçütü değildi. "Bir ülkede yaşayanların zenginliği, sahip oldukları gümüş ve altın miktarıyla değil, satın alabildikleri işgücü miktarıyla ölçülür."

Makale zengin kesimler dışında çok tutulmuş, meclisi kâğıt para miktarını artırmaya ikna etmişti. İlk işi Bradford almakla birlikte, sonraki para basma işi Franklin'e verildi. Franklin, Fakir Richard'ın "iyi şeyler yaparak başarılı olma" anlayışı doğrultusunda, özel çıkarlarıyla kamu çıkarını birbirine karıştırmaya pek karşı değildi. Mecliste "çeşitli konularda hizmetimin geçtiğini düşünen bazı dostlar, banknot basma işini bana vererek beni ödüllendirmeyi uygun bulmuşlar. Oldukça kârlı

bir işti ve bana büyük katkısı oldu. Yazı yazmamın sağladığı avantajlardan biri de bu oldu."[12]

The Pennsylvania Gazette

Franklin'in Keimer'ı saf dışı etme planı, bu tuhaf matbaacının kendi beceriksizliği ve iğneli yazıları fazla ciddiye almasının da yardımıyla, kısa zamanda başarılı oldu. Keimer borca battı, kısa bir süre içeri atıldı ve Barbados'a kaçtı. Giderken de gazetesini Franklin'e sattı. Ansiklopedi dizisinden kurtulup gazetenin hantal ismini kısaltan Franklin, 1729 Ekim'inde iftiharla *The Pennsylvania Gazette*'nin sahibi oldu. Okuyucuya yazdığı ilk mektupta "Pennsylvania'da iyi bir gazete görmek isteyen çok insan bulunduğunu" söyleyerek hem Keimer'a hem de Bradford'a dokunduruverdi.[13]

Gazete editörleri çeşit çeşittir. Bazıları güçlü fikirler, partizanca tutkular ya da otoriteye meydan okuma arzusuyla kutsanmış, mücadeleci ideologlardır. Benjamin'in ağabeyi James bu kategoriye girmekteydi. Bazıları ise tam tersidir: Gücü ve güce yakın olmayı severler, mevcut sistemden memnundurlar ve onun içinde kendilerini güvende hissederler. Franklin'in Philadelphia'lı rakibi Andrew Bradford bu tipte biriydi.

Bir de dünyadan keyif alıp onun varlığından büyülenenlerle, başkalarını büyüleyip keyiflendirenler vardır. Bunlar hem katı inançlara hem de sapkınlıklara kuşkuyla bakarlar. Gerçeği arama ve toplumsal gelişime katkıda bulunma (ve de gazete satma) konusunda samimi bir arzu taşırlar. Franklin bu tipe uymaktadır. Franklin gazetecilerin, özellikle de bir zamanlar bolca Swift ve Addison okumuş olan gazetecilerin sahip olduğu -ve de başına dert açan- bir özelliğe sahipti. Hem yaşamın içinde olup hem de onu bir kenardan gözlemlemek istiyordu. Gazeteci olarak, onu tutkuyla çeken olaylarda bile kenarda durabiliyor, olay ya da kendisi üzerine esprili bir alaycılıkla yorum yapabiliyordu. Genellikle bilgiççe bir göz kırpmayla kendi inancının ayrıntılarını ustaca saklayabiliyordu.

Zamanın çoğu gazetesi gibi Franklin'in *Pennsylvania Gazette*'sinde de halkı ilgilendiren kısa haber ve öykülerin yanında, eğlence amaçlı makale ve okuyucu mektupları da vardı. Franklin'in gazetesine keyif katan şey bu tip yazılardan yana zengin olmasıydı. Bunların çoğu da

farklı takma adlarla bizzat Franklin tarafından yazılmaktaydı. Okuyucu mektubu görüntüsü, Franklin'e rakipleriyle daha rahat dalga geçip dedikodulara daha fazla dalma olanağı veriyor, böylece hem kendisi başkaları hakkında kötü bir şey söylememiş oluyor hem de giderek gelişen düşüncelerini test etme fırsatı buluyordu.

Franklin klasik ama kurnazca bir manevra yapıp hayali "J.T."nin ağzından bir mektup yazarak, başka hataların yanında bir dizgi hatasını da -birinin lokantada "yemek yediğini" [İngilizce "dine"-ç.] yazmak isterken yanlışlıkla "öldüğünü" [İng. "die"-ç.] yazmıştı- düzeltmişti. Örneğin İncil'in bir baskısında Davut'un "mükemmel bir şekilde yaratıldığı" [İng. "made"-ç.] yerine "mükemmel bir şekilde çıldırdığı" [İng. "mad"-ç.] yazılmış, "Cahil bir vaiz de buna dayanarak cemaate tam yarım saat ruhani çılgınlık üzerine nutuk çekmişti." Bunun üzerine Franklin (J.T.'nin ağzından) kendi gazetesine övgüler düzdükten sonra, rakibi Bradford'un yaptığı benzer bir dizgi hatasını diline dolayarak Bradford'u bu konuda daha özensiz olmakla suçlamış, ardından da (şirin bir alayla) Bradford'a sataşmadığı için Franklin'i övmüştü: "Gazeteniz genellikle hatasız. Ama siz asla bunu kullanmadınız ve meslektaşlarınızın sürekli yaptığı gafları teşhir ederek herkesin önünde dalga geçmediniz." Franklin veciz bir sözle bu sahte şirinliğini kendi dizgi hatasını affetmeye kadar götürdü: "Her kim ki başkalarının hatalarını görmezden gelir, o kişi hata yaptığında dünyadan çok daha fazla anlayış görmelidir."[14]

Atlatma ve çalıntı haber tartışmaları da Franklin-Bradford gazete savaşlarının bir parçasıydı. Franklin bir başyazıda "Bay Bradford haberi bizden sonra yayımladığında," demişti, "ve bizim *Gazette*'den bir iki makale aşırdığında -ki biz bundan memnuniyet duyarız- hiç olmazsa gazetesine bizimkinden bir gün öncesinin tarihini atmaması arzu edilir. Yoksa okuyucu bizim ondan aşırdığımızı sanabilir ki biz bundan daima ve dikkatle kaçınırız."

İkilinin rekabeti yaklaşık bir yıldır sürerken, Franklin, Pennsylvania Meclisi'nin baskı işlerini Bradford'un elinden almak için harekete geçti. Meclisin bazı üyelerini, özellikle de Penn ailesinin iktidarına ve onların yüksek sınıftan destekçilerine karşı direnen üyeleri çoktan ayarlamıştı. Bradford, valinin Meclis konuşmasını "kaba ve hatalarla dolu bir biçimde" yayımlayınca Franklin'e açık vermiş oldu. Franklin aynı mesajı kendi deyişiyle "zarif ve hatasız bir biçimde" basarak bütün üyele-

re gönderdi. Franklin daha sonra, "Bu, Meclis'teki dostlarımızın elini güçlendirdi" diye yazdı, "ve baskı işini bizim üslenmemizden yana oy kullandılar."[15]

Franklin politikaya daha fazla daldığı dönemlerde bile gazetesini katı partizan tavırlardan uzak tuttu. Yayıncı olarak ilkelerini, *Gazette*'deki "Yayıncılar Adına Savunma" başlıklı ünlü başyazıda ortaya koymuştu. Yazı bugün bile özgür basın üzerine kaleme alınmış en iyi ve en güçlü savunma yazılarından biridir.

Franklin, insanların fikirleri, diye yazmıştı "neredeyse yüzleri kadar birbirinden farklıdır". Yayıncıların işi insanların bu farklı düşüncelerini dile getirmelerine olanak sağlamaktır. Eğer yayıncılar sadece kimseyi kızdırmayan şeyler basarsa, "basılacak çok az şey bulunur" demişti. Burada sözkonusu olan şey ifade özgürlüğüydü. Franklin, Aydınlanma'nın tutumunu, bugün haber merkezlerinin duvarlarında çerçevelenerek asılan tek bir cümlede özetlemişti: "Yayıncılara, taraflar birbirinden farklı düşünüyorsa, her tarafa eşit şekilde düşüncelerini topluma duyurma hakkı tanınması gerektiği ve Gerçek ile Yalan eşit koşullarda karşılaştığı takdirde, birincinin daima ikinciye üstün geldiği öğretilir."

"Yayıncının bastığı her şeyi onayladığını düşünmek saçmadır" diye devam etmişti. "Aynı şekilde, bazılarının deyişiyle, yayıncının onaylamadığı bir şeyi basmaması gerektiğini düşünmek de saçmadır; çünkü ... o zaman özgür ifade diye bir şey kalmaz ve dünyada yayıncıların fikirlerinden başka okunacak bir şey bulunamaz."

Franklin okuyucularına hafif alaycı bir ifadeyle, yayıncının işinin hem para kazanmak hem de halkı bilgilendirmek olduğunu hatırlatmıştı. "Dolayısıyla" düşüncelerine katılmasalar bile, "kendilerine iyi para ödeyen bütün yazarlara zevkle hizmet ederler. Bu vilayette farklı düşünen herkes, sevmediği yazıların basmamam için, basmamdan kazanacağım kadar para ödemiş olsaydı, muhtemelen kolay bir hayatım olurdu. Bütün yayıncılar da aynı şekilde yapsaydı, yayımlanacak çok az şey bulunurdu."

Ancak Franklin kişiliği gereği hiçbir ilke konusunda dogmatik ya da aşırı değildi. Genellikle mantıklı bir denge arardı. Ona göre yayıncıların haklarına karşılık bir de sorumlulukları vardı. Dolayısıyla, yayıncıların saldırganca yazıları da yayımlama özgürlüğüne sahip olması gerekmekle birlikte, ağırlıkla sağduyu gözetilmelidir. "Ben şahsen... daha fazla ka-

zanma şansım olmasına rağmen, kötülüğü savunan ya da ahlaksızlığı teşvik eden şeyleri yayımlamayı her zaman reddettim. Aynı şekilde, herhangi birine gerçekten zarar verebilecek şeyleri yayımlamayı da reddettim."

Nitekim böyle bir örnek de yaşandı. Bir okuyucu, genç yayıncıdan bir yazısını *Gazette*'de yayımlamasını istedi. Ancak Franklin yazının "küfür ve hakaret dolu" olduğunu gördü. Franklin, müşterinin parasını alarak ilkelerini çiğneyip çiğnememe konusunda bir karara varmaya çalışırken, kendisine şöyle bir test uyguladı:

> Bu yazıyı basıp basmama konusunda bir karar vermek için akşam eve gittim. Fırından aldığım iki penilik ekmekle tulumbadan çektiğim sudan oluşan akşam yemeğimi yedim. Sonra koca paltoma sarınıp döşemeye uzandım ve sabaha kadar uyudum. Sonra da kalkıp ekmek ve bir fincan suyla kahvaltımı yaptım. Bu diyetten hiç rahatsızlık hissetmedim. Böyle de yaşayabileceğimi gördüm ve daha rahat yaşamak uğruna gazetemin namussuz amaçlar ve benzeri suiistimaller için orta malı gibi kullanılmasına izin vermeme kararı aldım.

Franklin'in "Yayıncılar Adına Savunma"sı, eşeğe binen bir babayla oğlunu anlatan bir öyküyle bitiyordu. Babanın eşeğe binip oğlunu yürüttüğünü görenler durumu ayıplamış; aynı şekilde çocuğun eşeğe binip babanın yürüdüğünü görenler de ayıplamış. Yine, her ikisinin eşeğe bindiğini görenler de, eşeğe kimsenin binmeyip ikisinin yürüdüğünü görenler de ayıplamış. Onlar da bunun üzerine eşeği köprüden aşağı atmaya karar vermiş. Franklin'in buradan çıkardığı ders, eleştiriden tamamen kaçınmaya çalışmanın aptallık olduğuydu. Franklin "herkesi memnun etme konusundaki ümitsizliğine" rağmen, "matbaayı yakmamaya ya da harfleri eritmemeye" karar verdi.[16]

Franklin bu yüksek ilkelerin yanı sıra, gazeteyi satabilmek için sıradan stratejilere de başvurdu. Bu çerçevede en güvenilir yöntemlerden biri de, eskiden beri işe yarayan ve şehvetle yanıp tutuşan bekâr yayıncının hoşuna da giden "seks sattırır" gerçeğiydi. Franklin *Gazette*'yi hafif seks kokan, iç gıcıklayıcı konularla renklendiriyordu. Örneğin, "Yayıncılar Adına Savunma"dan bir hafta sonraki sayıda, karısını yatakta Stonecutter isimli bir adamla yakalayan ve adamın başını bıçakla kesmeye çalışırken onu yaralayan bir kocayı yazmıştı. Franklin'in öyküsü hadım etmeyle ilgili yılışık bir kelime oyunuyla sona erer: "Bazı insanlar, guru-

ru kırılan kişinin hazır fırsatını yakalamışken nasıl olup da adamı St-n-c-tt-r haline dönüştürmediğine hayret ediyor."

Sonraki sayıda da "gece komşunun karısıyla *devriyeye çıkmak* için sözleşen" şehvetli bir bekçiyi anlatan benzer bir kısa öykü yer alıyordu. Bekçi yanlışlıkla başka bir kadının penceresine tırmanır. Kadının kocası ise öteki odadadır. Franklin şöyle devam ediyordu: "Yatak arkadaşının hiç alışık olmadığı okşamalarından bu kişinin kocası olamayacağını anlayan iyi yürekli kadın, kocasını uyandırmak için öyle bir yaygara kopardı ki, kendisinin yerine başkasının geçtiğini anlayan adam bekçiyi insafsızca dövdü."

Bir de kendisini tatmin edemediği için kocasından boşanmak isteyen ve seks hasretiyle yanan bir kadının öyküsü vardı. Kadın, hâkimlerin ilgisini içinde bulunduğu zor duruma çekmek için "zaman zaman büyük bir gayretle onları baştan çıkarmaya çalışmıştı." Ancak kocasına yapılan tıbbi muayeneden sonra ayrılma fikrinden vazgeçmişti. Franklin "Kocanın *durumunu* şeklen inceleyen ve her bakımdan *yeterli olduğuna* karar veren doktorların raporu kadını az da olsa tatmin etti" diye yazmıştı. "*Daha tatmin edici* deneyler yapılıp yapılmadığını bilemeyiz ancak kadın artık 'George'un bir hayvan kadar güçlü' olduğunu düşünüyor." Franklin, cinsel gücü konu alan başka bir yazıda da -bu aynı zamanda, onun yıldırım konusuna dikkat çektiği, yayımlanmış ilk yazısıydı- genç bir delikanlının pantolonundaki kurşun-kalay alaşımı düğmeyi eriten çubuğu anlatırken şöyle demişti: "Oradaki şey herhalde kurşun-kalay alaşımından yapılmış olmalı."

Franklin, "Casuist" [ahlak sorunlarını kafasına göre yorumlayan kimse-ç.] takma adıyla cinsel ve ahlaki öneriler köşesi tarzının oluşumuna bile katkıda bulundu. ("Casuistry", günlük yaşamda ahlaki ilkelerin uygulanmasına dair bir sözcük olmasına karşın, Franklin sözcüğü biraz da ironik olarak, konuşma dilindeki şekliyle yani bu ilkeleri çarpıtarak kullanmıştı.) Okuyucudan ya da okuyucuymuş gibi yapan Franklin'den gelen bir mektup şöyle bir ikilemden söz ediyordu: Karısının, komşusu tarafından baştan çıkartıldığını öğrenen bir adam düşünelim. Bu adam olayı komşunun karısına açarak kadınla yatmayı düşünmektedir. "Böyle yapmakla haklı mıdır?" Casuist adıyla yazan Franklin buna ciddi bir cevap vermişti: Eğer soruyu soran kişi Hıristiyan ise, "Kötülüğe kötülükle cevap verilmeyeceğini, kötülüğe ancak iyilikle karşılık verileceğini" bilir.

Yok, eğer Hıristiyan değilse, "O zaman davranışlarına bir meşruiyet gerekçesi yaratacaktır" diyerek aynı sonuca varmıştı: "Bu tür davranışlar topluma bir fayda getirmez."[17]

Franklin gazeteciliğin bir başka kuralını da iyi biliyordu: Suç hikâyeleri, özellikle de sıra dışı suç hikâyeleri satar. Örneğin genç bir kızın ölümünü haberleştirirken, hem haberi veriyor hem de öfke kusuyordu. Bu tarz daha sonra tabloid gazeteler tarafından mükemmel hale getirilecekti. Haber bir karıkoca hakkındaydı. Çift, kocanın önceki evliliğinden olan kızını öldürmekle suçlanıyordu. Kıza bakmamışlar, "onu kendi pisliği içinde yatmaya ve çürümeye" terk etmişler, "kendi dışkısını yedirmişler" ve "dışarı atmışlardı." Çocuk ölmüştü. Ancak bir doktor çocuğun başka bir hastalıktan dolayı hayatını kaybettiğini söylemiş, yargıçlar da bunun üzerine çifte sadece ellerini yakma cezası vermişti. Bu "etkisiz" cezaya öfkelenen Franklin kendi kararını verdi ve çiftin "yalnızca bütün milletlerin değil, aynı zamanda doğanın yasalarına da aykırı davrandığını" savundu.[18]

Satışı artırmanın emin bir yolu da, hafif ve nispeten masum şekilde dedikodu ve skandal tacirliği yapmaktı. Franklin, Bradford için yazdığı ilk Busy-Body yazısında, her şeye burnunu sokmanın ve gevezeliğin iyi bir şey olduğunu iddia etmişti. Artık kendi gazetesi vardı. Dolayısıyla *Gazette*'nin de bu hizmeti memnuniyetle hatta gururla sürdüreceğini yazdı. Busy-Body'deki üslupla kendi gazetesine imzasız mektuplar yazarak, dedikoduyu, arkadan konuşmayı ve eleştiriyi savundu. Toplum açısından çok faydalı ve iyi bir şey olduğunu iddia etti.

"Güçlü ve kötü niyetli siyasilerin fazla revaç bulmasını engellemenin yolu çoğunlukla budur" diye yazdı. "Yüzlerce gözü ve binlerce diliyle her şeyi sorgulayan Eleştiri, onların gerçek karakterlerinin parçası olan her türlü küçük suç ya da zaaflarını kolayca keşfeder ve aynı hızla ortaya koyar. Bu onların hırslarının kanatlarını keser." Franklin dedikodunun erdemi teşvik ettiğini yazmıştı. Çünkü bazı insanlar kendi ahlaki ilkelerinden çok toplum önünde küçük düşme korkusuyla hareket ederdi. "*'Böyle davranırsam benim için ne derler?'* korkusu bizi kötülük yapma ve suç işleme gibi güçlü eğilimlere karşı koruyabilir. Günahla sevap arasında bocalamanın önüne geçer, açgözlülüğü engeller, bazı din adamlarının kutsal, bütün bakirelerinse temiz kalmasını sağlar."

Franklin'in, "bütün" bakirelerin temiz kalmaya doğuştan azimli olduğu fikrine kuşkuyla bakma eğilimindeyken, aynı kuşkuyu sadece "bazı" din adamları için dile getirerek kendini korumaya çalışması ilginçtir. Ayrıca Franklin, çoğu insanın içsel iyilikten dolayı değil, toplumsal eleştiriden çekindiği için erdemli davrandığını söyleyerek, bir tür sinik tavır sergilemekteydi.[19]

Franklin ertesi hafta, anlamlı ve yerinde bir seçimle, Alice Addertongue [soyadı "yılandilli" anlamına gelir-e.] imzasıyla yazdığı daha renkli başka bir mektupta da dedikodunun önemini savunmuştu. O tarihte 26 yaşında olan Franklin kendisine hayal ürünü bir Alice karakteri yaratmıştı. Alice "Aşağı yukarı otuz beş yaşlarında bir genç kızdı." Annesiyle birlikte yaşıyor ve "Eleştiri yeteneğimi hemşerilerimin yararı için kullanmak hem görevim hem de arzumdur" diyordu.

Alice, Bradford'un *Mercury*'sindeki, kadınları dedikoduculukla suçlayan "budala" yazıyı yerden yere vurduktan sonra, bir zamanlar bu konuda nasıl annesiyle ters düştüklerini hatırlar. "Annem dedikodunun iletişimi zehirlediğini düşünüyordu, bense onsuz iletişim diye bir şey olamayacağını söylüyordum." Sonuçta Alice çaya misafir geldiğinde mutfağa sürgün edilmişti. Annesi oturma odasında misafirleriyle soylu konuşmalar yaparken, Alice de bir iki genç arkadaşıyla beraber, hizmetçisiyle kırıştıran komşuyu çekiştirerek eğleniyordu. Kahkahaları duyan annesinin arkadaşları oturma odasından bir bir mutfağa sıvışıp dedikoduya katılmışlardı. Sonunda annesi de onlara katılmıştı. "Uzun zamandır, eğer gazete dedikodu aracı yapılırsa, *abone sayısının ikiye katlanacağını* düşünüyorum."

Franklin'in başkalarının işine burnunu sokanları savunan, eğlenceli ve yazdığı en keyifli yazılar arasında yer alan makaleleri gazeteyi biraz hafifletmişti. Girişken kişiliği ve insanlarla ilişki kurmayı seven yapısı, insan davranışları ve zaaflarıyla ilgili öykülere ilgi göstermesine yol açıyor ve onların neden öyle davrandığını anlamasını sağlıyordu. Tabii dedikoduyu savunurken tamamen de ciddi değildi. Kişiliğinin diğer yanı daha ciddiydi. Hiç kimse hakkında kötü konuşmamaya çalışıyordu. Yani *Gazette*'deki dedikodu tartışmaları sahte tartışmalardı ve aslında bu işe fazla da girmek istemiyordu. Örneğin bir sayıda, bir çiftin ilişkisini ve aralarındaki anlaşmazlıkları anlatan bir mektup aldığını belirterek, "mektubun ahlaki nedenlerle yayımlanmaya uygun bulunmadığını" yazmıştı.[20]

Aynı şekilde, içki konusundaki yazılarında da muğlaklıklar vardı. Franklin alkole düşkün değildi ama tavernaların cümbüşünden de hoşlanıyordu. Sonradan sayısız barda poster olan *Gazette*'deki ünlü bir makalede "İçkici Sözlüğü" yapmış ve sarhoş anlamına gelen 250 civarında sözcük sıralamıştı: "Cılk... dertli... kocaman... ayyaş... çalılık... vızıltıcı... nur yüzlü... çatlak..." Buna karşılık içkiden ölüm vakalarıyla ilgili renkli haberler yaparak okuyucuların gözünü korkutmuş, viskinin "zehirli" etkisi üzerine başyazılar yazmıştı. Londra'da matbaacı olarak, iş arkadaşlarına çok içmenin çalışmalarını engellediğini söylemiş, Philadelphia'da da yayıncı olarak bu davasını sürdürmüştü.[21]

Franklin kendisiyle dalga geçme konusunda da ustaydı. Kendisinden sonraki Amerikan mizahçıları gibi Franklin de kendi kendiyle biraz dalga geçmenin onu daha sevimli göstereceğini düşünüyordu. *Gazette*'de yayımladığı küçük bir yazıda, "matbaacının birinin" iskelede yürürken kayarak bir bacağını katran fıçısına sıkıştırdığını anlatıyordu. Matbaacının kurtulmaya çalışırken yaptığı garip hareketler "katran fıçısındaki arının hali" deyişindeki duruma benziyordu. Makale küçük bir kelime oyunuyla bitiyordu: " O bir Bal Arısı [Honey Bee] değildi doğru, ama Yaban Arısı da [Humble Bee] değildi. Olsa olsa, adı B.F. olan vızıltıcı bir arı [Boo-bee] olabilirdi."[22]

1730'lara gelindiğinde Franklin'in işi giderek büyümekteydi. Yanında çıraklıklarını tamamlayan genç işçileri Charleston'dan Hartford'a kadar çeşitli yerlere gönderip ortak dükkânlar açmaya başlamıştı. Baskı makineleri ve harcamaların bir kısmıyla yayınların içeriğinin bir bölümünü o sağlıyor, karşılığında gelirin bir bölümünü alıyordu.

Gerçekçi Bir Evlilik

İş dünyasında kendine bir yer edinen Franklin iyi bir eşe ihtiyaç duymaya başlamıştı. Koloni Amerikası'nda bekâr erkeklere pek iyi gözle bakılmıyordu ve Franklin'in de artık disiplin altına alınması gereken bir cinsel iştahı vardı. Sonuçta tercihen drahomalı bir eş aramaya başladı.

Franklin evde Junto'dan arkadaşı olan perdahçı ve matematikçi Thomas Godfrey ve onun eşi ile birlikte kalmaktaydı. Yemekleri ve ev işlerini Bayan Godfrey yapmaktaydı. Bayan Godfrey, Franklin'in "oldukça

çekici" bulduğu yeğenlerinden biriyle aralarını yapmayı önerdi ve ikili flört etmeye başladı. O zamanlar drahoma yaygındı. Franklin de Bayan Godfrey aracılığıyla drahoma pazarlığına girişti: Yaklaşık 100 sterlin. Bu rakam matbaa işinden dolayı olan borcuna denk gelmekteydi. Kızın ailesi bu kadarına güçlerinin yetmeyeceğini söyleyince, Franklin pek de romantik sayılmayacak bir tavır sergileyerek evlerini rehin verebileceklerini söyledi.

Öfkeden mi, yoksa (Franklin'in kuşkulandığı gibi) flörtün artık çeyiz olmadan da geri dönülmeyecek bir noktaya geldiğini umduklarından mı bilinmez, kızın ailesi anında ilişkiyi kesti. Olaya içerleyen Franklin, Bayan Godfrey'in, ailenin pazarlığa hâlâ açık olduğunu söylemesine rağmen, artık bu kızla ilgili hiçbir şey duymak istemediğini söyledi.

Ama sadece flört bitmemiş, Franklin'in arkadaşlık ilişkisi de bozulmuştu. Godfrey evden taşındı, Junto'dan ayrıldı ve küçük almanağının yayın hakkını Franklin'in rakibi Bradford'a devretti. Franklin bir zamanlar evini, kulübünü ve muhtemelen de sevgisini paylaştığı bu adam hakkında sonradan hoş olmayan şeyler yazacaktı. "Karşılaştığım büyük matematikçilerin çoğu gibi Godfrey de iyi bir arkadaş değildi. Söylenen her şeye alınganlık gösteriyor, önemsiz şeyleri büyüterek ya da reddederek bütün tartışmayı mahvediyordu."

Franklin öyle öfkelenmişti ki, kısa süre sonra *Gazette*'de, Anthony Afterwit takma adıyla olayı tiye alan bir yazı yazdı. "Dürüst esnaf", karısıyla flört ettiği sıralar, kızın babası iyi bir drahomayla evlenebileceklerini söyleyince, parayı nasıl harcayacağına dair "güzel planlar yapmaya" başladı. "Yaşlı adam işin zaten epeyce ilerlediğini ve ilişkinin artık geri dönülemeyecek noktaya geldiğini görünce, ...evlerine girmemi yasakladı ve benimle evlendiği takdirde kızına hiçbir şey koklatmayacağını söyledi." Franklin'den farklı olarak, Afterwit aşığıyla kaçarak evlenir. "Bu olay sayesinde, kızlarını evlendiren bazı cimrilerin ellerindekini vermemek uğruna bu tip hilelere başvurduğunu öğrenmiş oldum."

(Anthony Afterwit makalesinin ilginç bir yan etkisi oldu. Franklin, Anthony Afterwit'in hayali karısı Abigail Afterwit karakterini yaklaşık on yıl önce, bozuştuğu ağabeyi James'in *New England Courant*'ında yaratmıştı. Sonradan Rhode Island'a taşınmış olan James, bu yazıyı yeniden bastı ve altına da Patience Teacraft diye birinden bir cevap ekledi. Buna karşılık Benjamin de Patience Teacraft yazısını kendi Philadelphia gaze-

tesinde yeniden bastı. Franklin ertesi yıl ağabeyini ziyaret etti. Duygusal bir barışma yaşandı. James'in sağlık durumu iyi değildi. Franklin'e 10 yaşındaki oğluna bakması için yalvardı. Benjamin kabul etti. Eğitimini ayarladıktan sonra çırak olarak yanına aldı. Franklin'in otobiyografisinde ağır basan konulardan biri, hatalar ve bunları telafi etmek için yapılan düzeltme girişimleriydi. Durum, hesabını dengelemeye çalışan dürüst kitapçının haline benziyordu. Franklin, ağabeyinden kaçmasının "hayatının en büyük hatalarından biri" olduğunu yazmıştı. Bu hatayı dengelemenin yolu da James'in oğluna yardım etmekti. "Böylece vaktinden evvel terk edip tek başına bıraktığım ağabeyime karşı hatamı telafi etmiş oldum.")

Franklin, Bayan Godfrey'in yeğeniyle ilişkisinin bozulmasından sonra yeni gelin adayları bakınmaya başladı. Ama genç matbaacılara sağlam bir çeyizi hak edecek kadar değer verilmediğini gördü. "Başka şartlarda evlenmeyi kabul etmeyeceği" bir kadınla evlenmediği takdirde parayı unutması gerekiyordu. Franklin, bir eş ararken sahip olduğu gayrimeşru oğluna yıllar sonra yazdığı bir mektup olarak başlayan otobiyografisinde ilginç bir satıra yer vermişti: "Bu arada gençliğin dizginlenemeyen arzuları beni, biraz para karşılığında önüme çıkan düşük kadınlarla sık sık ilişkiye girmeye itti. Bu büyük bir ayıptı."[23]

Franklin'in Philadelphia sokaklarında avare bir şekilde dolaştığı sırada kendisine gülen Deborah Read de hayli umutsuz bir durumdaydı. Franklin'in kendisini bırakıp Londra'ya gitmesinden sonra ondan sadece kısacık, tek bir mektup almıştı. O da John Rogers adlı çekici ama güvenilmez bir çömlekçiyle evlenmişti. Rogers doğru dürüst para kazanamıyordu. Çok geçmeden Deborah'ın kulağına adamın Londra'da bir karısının daha olduğuna dair dedikodular gelmeye başladı. O yüzden yeniden annesinin evine taşındı. Rogers da bir köle çalıp geride yüklü bir borç bırakarak Batı Hint Adaları'na kaçtı. Orada bir kavgaya karışıp öldüğüne dair haberler geliyor ancak doğrulanamıyordu. Bu da Deborah'ın yeniden evlenirken birtakım yasal güçlüklerle karşılaşacağı anlamına geliyordu. İki eşlilik suçtu. Cezası da otuz dokuz kırbaç ve ömür boyu hapisti.

Deborah'ın babasının ölümünden sonra annesi ev yapımı ilaçlar satarak idare etmeye çalışıyordu. Franklin'in bastığı bir el ilanında şöyle diyordu: "Dul Read... sayısız insanı iyileştiren kaşıntı merhemini yapmaya ve satmaya devam ediyor... Bir iki kullanımda her çeşit biti öldü-

rür ve uzaklaştırır.” Franklin, Readler’i sık sık ziyaret ediyor, iş konularında onlara tavsiyelerde bulunuyor ve kederli Deborah’ın durumuna acıyordu. Onun kötü durumundan dolayı kendisini suçluyordu. Bayan Read ise nezaket göstererek, Londra’ya gitmeden önce kızıyla evlenmelerine izin vermemekle hata yaptığını söylüyordu. Neyse ki, Franklin’e göre “karşılıklı sevgi yeniden canlanmıştı.”

Franklin o günlerde zor kararlar almasına yardımcı olan yeni bir yöntem geliştirmişti. Daha sonra “Bir kâğıdı ortasından bir çizgiyle ikiye bölüyordum. Bir tarafa *artılar* diğer tarafa *eksiler* yazıyordum” diye anımsamıştı. Sonra da her iki tarafa argümanları sıralayıp her birini tek tek tartıyordu. “Her biri bir tarafta olmak üzere eşit ağırlıkta iki tane görürsem bunları çıkarıyordum. *Artı* taraftaki bir argümanın *eksi* taraftaki iki argümana eşit olduğunu görürsem, üçünü de çıkarıyordum.” Bu muhasebeci hesabıyla sonunda “bir dengeye” ulaşıyordu.

Kararı ne kadar kesindir bilinmez, ancak denge hesabı sonunda Deborah’tan yana ağır bastı ve 1730 Eylül’ünde evli bir çift olarak birlikte yaşamaya başladılar. Resmi tören yapılmadı. Bunun yerine, Roger’ın beklenmedik bir şekilde ortaya çıkması halinde çift eşlilik suçlamasıyla karşı karşıya kalmalarının önüne geçecek bir hukuksal düzenleme yaptılar. Ama Roger hiçbir zaman ortaya çıkmadı. Franklin, ağabeyi ile yeniden barışması gibi, Deborah ile olan birlikteliğini de geçmişteki hatasının telafisi olarak görmekteydi. Sonradan genç Deborah’a karşı işlediği hatadan bahsederken, “Böylece yaptığım büyük hatayı elimden geldiği kadar düzeltmiş oldum” diye yazacaktı.

Franklin çoğunlukla romantik olmaktan çok gerçekçi, yani gönül adamı olmaktan çok mantık adamı olarak tanınır (ya da bununla suçlanır). Deborah ile evlenirken yaptığı hukuksal düzenleme de biraz bunu destekler niteliktedir. Fakat bu aynı zamanda Franklin’in kişiliğinin ne kadar karmaşık olduğunun da bir göstergesidir: Dizginlenemez arzularını gerçekçi bir yolla tatmin etme isteği ve birlikte olduğu bu insanlara karşı taşıdığı içten sevecenlik duygusu. Romantizm ve şiirsel aşk onun doğasında yoktu. Onun yerini, ortaklıktan, kişisel çıkardan, işbirliği, yoldaşlık ve yakınlıktan kaynaklanan sevgi bağlarına dayalı daha sıradan duygusal bağlar almıştı.

Drahoma getiren bir eş, yanında muhtemelen pahalı bir sosyal ortam ve pahalı istekler de getirecekti. Franklin ise onun yerine, tutumlu, bece-

rikli, yapmacıklıktan uzak, yani daha sonradan, yükselen bir esnaf için çok daha değerli özelliklere sahip olduğunu söylediği "iyi ve sadık bir can yoldaşı" bulmuştu. Her ne kadar derin bir romantizm taşımasa da, beraberlikleri her ikisi için de iyi şeyler getirdi. Bu Deborah'ın kırk dört yıl sonra ölümüne kadar sürdü. Franklin'in sonradan almanakta Fakir Richard'a söylettiği gibi: "Evlenmeden önce gözlerini dört aç, evlendikten sonra yarım."[24]

William

Yeni evlilerin önünde büyük bir pürüz vardı. Franklin o günlerde gayrimeşru bir çocuk sahibi olmuş ve William adlı bu çocuğun velayetini üzerine almıştı. Otobiyografisinde soğuk bir dille söz ettiği "düşük kadınlarla" düşüp kalkarak işlediği "büyük ayıp" muhtemelen buydu.

William'ın annesinin kimliği tarihin en hoş sırlarından biridir ve birçok araştırmacı için spekülasyon kaynağı olmuştur. Franklin bu sırrı asla açıklamadı; William da. Tabii biliyorsa. Aslında William'ın doğum tarihi bile belli değildir. Biz de buradan başlayalım.

Tarihçilerin çoğu William'ın 12 Nisan 1730 ile 12 Nisan 1731 arasında bir tarihte doğduğunu söylemektedir. Franklin'in 12 Nisan 1750'de kendi annesine gönderdiği bir mektuptan yola çıkılarak böyle bir tahmin yapılmıştır. Mektupta "William'ın artık 19 yaşında, uzun boylu, terbiyeli ve oldukça yakışıklı bir genç" olduğundan söz edilmektedir.

Franklin'in oğluyla yaşadığı sorunlu ilişkisini anlatan *A Little Revenge* [Küçük Bir İntikam] adlı ilginç ama spekülatif kitabında Willard Sterne Randall bunu sorgular. Randall, William'ın 1746 Eylül'ünde asteğmen rütbesiyle Kanada'ya askeri bir göreve gitmesinden yola çıkarak, sadece 15-16 yaşlarında olmasının zor olduğunu iddia eder. Franklin annesine böyle yazmakla belki de çocuğun yaşını bir iki yaş küçültüp durumu meşru göstermeye çalışmaktadır. Benzer şekilde, titiz bir Franklin araştırmacısı olan J. A. Leo Lemay de kendi internet sitesinde Franklin'in yaşamına dair ayrıntılar aktarırken, William'ın 1728 veya 1729 tarihlerinde doğmuş olabileceğini söylemektedir. Nitekim bazı on dokuzuncu yüzyıl biyografi yazarları da böyle düşünmektedir.

Ancak William'ın askere alınmadan önce, muhtemelen de 1746 başlarında, denize kaçmak istediğini ve babasının onu limandaki gemiden alarak eve getirdiğini biliyoruz. Bu da o tarihte 15 veya 16 yaşından daha büyük olmayabileceğini göstermektedir (Babası da 12 yaşında denize kaçmayı düşünmüş ve 17'sinde de Philadelphia'ya kaçmıştı). Sheila Skemp'in William üzerine kaleme aldığı ayrıntılı biyografi, okulu bitirdikten sonra 16 yaşında orduya katılmış olmasının oldukça mantıklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 1813 yılında öldüğünde 82 yaşında olduğunun sanıldığını yazan bir dergi haberinin kaynağı da kendisiydi (dergide doğum tarihi olarak 1730 sonları veya 1731 başları veriliyordu).

Bütün bunları hesaba katarak ve her iki adamın da William'ın gayrimeşru olduğu gerçeğini inkâr etmediğinden hareketle, Franklin'in annesine William'ın yaşı konusunda doğruyu söylediğini düşünmek akla yatkındır. Yine William'ın yaşı konusunda (bilerek ya da bilmeyerek) asla yalan söylemediğini düşünmek de aynı ölçüde akla yatmaktadır. Bu varsayımlardan hareketle William'ın, Franklin'in 1730 sonlarında Deborah ile yaşamaya başladığı sıralarda doğmuş olması muhtemeldir.[25]

Peki buna bakarak, bazı araştırmacıların da iddia ettiği gibi, William'ın annesi Deborah olabilir mi? Rogers'ın yeniden ortaya çıkıp kendisini iki eşlilik ve zinayla suçlaması ihtimaline karşı, William'ın anne babası konusu muğlak bırakılırken resmi olmayan evlilik düzenlemesi kısmen Deborah'ın hamileliğinden kaynaklanmış olabilir mi? Carl Van Doren'in dediği gibi, "O zaman skandal olurdu. Buna karşılık çocuk Franklin'den görünür ve annesi belli olmazsa daha az patırtı kopacağı açıktı. Şehvetli filozof bütün suçu üstlenebilirdi."

Ancak bu teori yeterli araştırmadan yoksundur. Eğer Deborah hamile kalmış ve doğurmuş olsaydı, mutlaka bazı dostların veya annenin de aralarında bulunduğu birtakım akrabaların haberi olurdu. H. W. Brands'in deyişiyle "Aradan yıllar geçip de Rogers'la ilgili kaygılar ortadan kalktığı halde Debbie, William'ın kendi oğlu olduğunu kabul etmedi. Hiçbir anne bunu yapamaz. Hele hele, oğlu piç etiketiyle yaşarken sürekli onun yakınında bulunan bir kadın asla böyle yapamaz." Tam aksine, Deborah ona açıkça düşmandı. Sonradan Franklinler'in yanında çalışan bir tezgâhtara göre Deborah, William'ın "dünyadaki en kötü insan" olduğunu söylüyor ve "ona bir kadının ağzından duyduğu en bayağı küfürleri" saydırıyordu.[26]

William'ın ebeveynlik konusu 1764'teki hararetli bir seçimde de gündeme geldi. Dağıtılan bir el ilanında William'ın, Franklinler tarafından ölene kadar hizmetçi olarak kullanılan ve öldükten sonra bilinmeyen bir yere gömülen Barbara adlı bir fahişenin oğlu olduğu iddia ediliyordu. Kampanyanın düzeysizliği ve Franklinler'in William'ın gerçek annesini yanlarında hizmetçi olarak çalıştırma ihtimalinin mümkün olmadığı düşünülürse, bu da olasılık dışı görünmektedir.

Konuyla ilgili en iyi açıklama, Philadelphia'lı zengin bir tüccar olan aile yakını George Roberts'ın 1763'te yazdığı ve iki yüzyıldan uzun bir süre sonra ortaya çıkarılan William'la ilgili bir mektupta dile getirilmektedir. Robert, Londra'da bir arkadaşına yazdığı mektupta, "Gayrimeşru doğduğu ve annesinin durumunun iyi olmadığı biliniyor," diye yazmıştı, "ama bu şehrin sokaklarında ekmek dilendiği iddiasının en ufak bir gerçek yanı yok. William onun için ufak tefek bir şeyler yapmaya çalıştı. Ama sanırım, kabul edilemez bir kadın olması onun için özel bir çaba harcanmasını veya babayla oğlunun açıktan onunla birlikte anılmasını engelliyor." Roberts'ın durumdan haberdar olabilecek bir konumda bulunduğunu ve başka bir gizli niyetinin olmadığını düşünürsek, elimizde en yakın senaryo olarak bu kalmaktadır.[27]

Tutumlu Bir Eş

Franklin ("çalışkanlık" ve "tutumluluk" erdemlerinden tam otuz altı kez söz eden) otobiyografisinde eşinden bahsederken "Çalışkanlığı ve tutumluluğu benim kadar seven bir karım olduğu için şanslıydım" diyordu. Hayatının sonuna doğru yazdığı bir mektupta ise karısına daha da fazla övgü yağdırmaktadır: "Tutumluluk insanı zenginleştiren bir meziyettir. Ben bu meziyete sahip değildim. Ama karım öyle olduğu için şanslıydım ki bu da benim için servet demekti." Franklin için bu gerçek aşkın yerine geçmekteydi. Deborah matbaada yardımcı oluyor, risaleleri ciltliyor ve kâğıt yapımı için paçavra satın alıyordu. En azından başlarda yardımcıları yoktu ve Franklin her sabah ekmek ve sütten oluşan lapasını iki penilik bir tastan yiyordu.

Tutumluluğa olan hayranlığının devam etmesine karşın süslü kıyafetler giyinmeye başlayarak kafası karışık bir görüntü sergileyen Franklin,

daha sonraki yıllarda, Deborah'ın da küçük sapmalar gösterdiğini belirterek alaylı bir dille, "Lüksün ailelerin içine sızıp ilkelerine rağmen ilerleyebildiğini" söyleyecekti. Bir sabah kahvaltıya oturduğunda masada porselen bir kâseyle gümüş bir kaşık gördü. Deborah "sırf kocasının da öteki komşular gibi gümüş kaşığı ve porselen kâseyi hak ettiğini düşündüğü için" bunlara 23 şilin gibi "dehşet bir rakam" ödemişti. Franklin, yıllar içinde nasıl zenginleşip sonunda birkaç yüz dolarlık porselen ve mobilyalara geçtiklerini gurur ve küçümseme karışımı tuhaf bir duyguyla hatırlayacaktı.

Genç Franklin, küçük kız kardeşi Jane'in evlenmeyi planladığını duyunca ona yazdığı mektupta iyi bir eşin tutumlu ve çalışkan olması gerektiğini anlatmıştı. İlk başta ona çay masası göndermeyi düşünmüştü ancak daha sonra kişiliğinin gerçekçi yanı ağır bastı. "İyi bir ev kadını olmanın sadece güzel bir hanımefendi olmaktan daha önemli olduğunu düşününce, sana bir el çıkrığı göndermeye karar verdim." Fakir Richard'ın ilk almanağında dediği gibi: "Kadınlar çay keyfi uğruna iplik eğirmekten ve örgüden vazgeçtiği için / Birçok servet heba olup gitmişti."[28]

Tutumluluk, genç Franklin'in gazetedeki başlıca yazı konularından da biriydi. Anthony Afterwit'in mektubunda, karısıyla çeyizi olmadan kaçarak evlendiği için yakındıktan sonra, karısının hanımefendi havalarına girip hanımefendi gibi para harcamasıyla dalga geçer. Önce süslü bir aynaya para döker, sonra bunun altına güzel bir masa almak gerekir, sonra bir çay takımı ve sonra da bir saat. Dağ gibi borca batan Anthony, karısının akrabalarını ziyaret etmek üzere şehirden ayrıldığı bir gün bütün bunları satmaya karar verir. Bunların yerine bir iplik eğirme makinesi ile örgü şişi alır. *Gazette*'den de mektubu bir an evvel yayımlamasını ister. Böylece karısı dönmeden önce olanları okuyacak ve hazırlıklı olacaktır. "Eğer bu hayat tarzına ayak uydurabilirse, çevredeki en mutlu çift biz olacağız." Ondan sonra ödül olarak süslü aynayı geri almasına izin verebilirdi.

Cinsiyet konusunda zamanın erkeklerinin çoğundan daha az ayrımcı olan Franklin'in eleştiri oklarından erkekler de paylarını almıştı. Afterwit'in mektubuna iki hafta sonra, yine Franklin'in yarattığı Celia Single'dan bir cevap geldi. Single, tıpkı Silence Dogood ve Alice Addertongue'da olduğu gibi, kadınlara özgü dedikoducu bir tonla, kocası tıpkı Afterwit gibi davranan bir arkadaşına gittiğini anlatır. Arala-

rında tatsız bir tartışma patlak verir. Koca "Çorap örmek ne günah ne de ayıp" der. Kadın "Şehirde örgü örebilecek yeterince yoksul kadın var" diye cevap verir. Single, "bir kadınla bir erkeğin başkalarının önünde, baş başa olduklarından daha şiddetli kavga edeceğini bildiği için" evden çıkıp gider. Sonunda örgü şişlerinin şömineye atıldığını öğrenir.

Single (ya da daha doğrusu, Franklin) erkeklerden çok, rahatına düşkün kadınlarla ilgili öyküler yayımladığı için Franklin'i eleştirir. "Eğer kusur arayan birisi olsaydım, sizin de birçok kusurunuzu bulurdum" der ve vaktini oyun sahalarında, zar atarak, dama başında ve süslü elbiseler almakla geçiren uzun bir erkek listesi sayar. Franklin son olarak da kahramanına, takma isimden oluşan bu örtüye zekice bir dokundurmada bulundurtur. "Başkalarının olduğu gibi sizin elbisenizde de delikler var. Dolayısıyla, yayımlayacağınız taşlamaların hedefindekiler, onları kimin yazdığına veya yayımladığına fazla takılmayacaktır."[29]

Franklin evlendikten dört hafta sonra yayımladığı daha ciddi ama daha az modern bir yazıda "Evlilikte Mutlu Olmanın Kuralları ve İlkeleri"ni sıralıyordu. Söze evliliğin "rahatlığın ve aşkın en kesin ve en uzun ömürlü kaynağı" olduğunu söyleyerek girmişti. Ancak bazılarının budalalığı yüzünden evlilik genellikle "bir sefalet ve perişanlık haline" dönüşüyordu. Aslında erkekler daha kusurlu olmakla birlikte, tavsiyelerini kadınlara yöneltti̇ği için özür diliyor ve "Ama ben kadınların bunları daha iyi anlayacağını ve daha iyi uygulayacağını düşünüyorum" diyordu.

Kurallardan bazıları şöyleydi: Kocanızı yönetme fikrinden vazgeçin, onu asla aldatmayın veya rahatsız etmeyin, onun "bir melek değil, bir erkek" olduğunu akıldan çıkarmayın, "her sabah yumuşak huylu ve neşeli olacağınıza dair kendi kendinize söz verin," evlenirken "itaat etmeye" söz verdiğinizi unutmayın, onunla ağız dalaşına girmeyin ve "kendi iradenizi kabul ettirerek tatmin olmak gibi önemsiz bir istekten uzak durun." Franklin, bir kadının güç ve mutluluğunun tek yolunun "kocasının saygı ve sevgisinden geçtiğini" yazıyordu. Dolayısıyla, bir eş "Kocasının endişelerini paylaşmalı, onu teselli etmeli ve onun zaaflarını elinden geldiğince saklamalıdır." Cinsellik konusuna gelince: "Karıkoca sevgisinin getirdiği sevecenliğin, bir fahişenin baştan çıkarıcı okşamalarından tartışmasız ve tamamen farklı bir şekilde, ahlak, zarafet ve sağduyu içinde açığa çıkmasına izin verin."[30]

Franklin'in makale ve hayali mektupları, Deborah'la evlendiğinde evlilik konusunda geleneksel fikirlere sahip olduğunu göstermektedir: Eşler yardımcı olmalıdır, ev işlerinde tutumlu ve çalışkan olmalıdır. Franklin'in şansına, Deborah da aynı fikirdeydi. Genel olarak mütevazı zevkleri vardı. Çalışmaya ve kocasını mutlu etmeye istekliydi. Tabii Franklin'in de belirttiği gibi, o zamanlar aynı şeyler kendisi için de geçerliydi.

Böylece geleneksel evliliğe benzeyen bir ortaklığa başlamış oldular. Hesapların çoğunu, hem evde hem de işyerinde yorulmak bilmez bir ortak olan Deborah tutuyordu. Deborah, dükkândaki stokları da genişletmiş, annesinin merhemlerini, Franklin'in Boston'daki akrabalarının yaptığı beş şilinlik sabunları, kahve, çay, çikolata, safran, peynir, balık ve diğer öteberileri de eklemişti. Mum ışığında kitap ciltlemekten, elbise dikmekten gözleri bozulmuştu. Yazısı ve kullandığı kelimeler eğitim konusundaki eksikliğini ele vermesine karşın –"sexton" [kilise hademesi-ç.] yazacağına "seck stone" [kısır taş-ç.] yazmıştı– bakkal defterine düştüğü notlar o günler hakkında ilginç bilgiler vermektedir.

Franklin'in onun çalışkanlığıyla duyduğu gurur sevgiye dönüşmüştü. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra, Londra'da Avam Kamarası'nda İngiliz mallarının boykot edilmesine yol açan adaletsiz vergileri tartışırken, genç bir esnaf olduğu sıralar karısının diktiği elbiseleri giyerken duyduğu gururu bir daha hiçbir zaman duymadığını söylemişti.

Ama Deborah, sık sık kendisine "sevgili çocuğum" (kocası da ona öyle diyordu) diyen, kendisininse kimi zaman herkesin ortasında "Pappy" diye seslendiği adamın itaatkâr ve yumuşak başlı ortağı değildi sadece. Çok da aksiydi. Ama Franklin yine de onun tarafını tutardı. Deborah'la kavga eden yeğenine "Bütün kadınlar daima haklıdır, bilmiyor musun?" demişti. Evlendikten kısa bir süre sonra kaleme aldığı "Huysuz Kadın" başlıklı yazıda, kendine güvenen kadınları savunarak bu tip kadınların "aile işlerinde daha aktif olduğunu, çok iyi ev kadınları olduklarını ve kocalarının çıkarlarını özenle koruduklarını" iddia etmişti.[31]

Var olan tek Deborah tablosu onu duyarlı, kararlı, balıketli, gösterişsiz ama çekici bir kadın olarak tasvir etmektedir. Franklin yıllar sonra Londra'dan Deborah'a gönderdiği bir mektupta, yanında gönderdiği kulplu bardağı tarif ederken onu Debaroh'la karşılaştırıyordu: "Ona daha ilk görüşte âşık oldum. Çünkü mavi, beyaz çizgili patiska

giymiş, temiz, düzenli, yumuşak huylu, sevimli ve neşeli, şişman bir kadına benziyordu. Bana sanki birini hatırlattı."

Öyle büyük şiirlere konu olacak bir aşk değildi bu. Ama Franklin yine de Fakir Richard'ın ağzından sevimli bir balad üretebilmişti. Franklin burada "Mütevazı Ülkemin Joan'u"na saygılarını sunarak, onu kendisine veren güne şükrediyordu. Güftenin bir bölümü şöyleydi:

Onun vücudundan, yüzünden ya da gözlerinden,
Gözlerinde parlayan alevden ve fırlayan oklardan söz eden
tek bir sözcük yoktur:
Ama ben hayranım yetmiş yıl geçse bile solmayan
Bu güzelliğe, bana armağan edilen bu erdeme...
Ev işlerimi huzur ve düzen içinde yapar,
Kazandıklarımı dikkatle saklar;
Ama ağırlamaktan zevk aldığım dostlar için
Keyifle harcar ve gülümser onlara...
En iyilerin bile bir kusuru vardır, tıpkı benim Joan'umda olduğu gibi,
Ama bunlar son derece küçüktür,
Ve ben de artık alıştım bunlara, sanki benimmiş gibi oldular.
Artık hissetmiyorum bile varlıklarını.

Yıllar içinde Deborah, Franklin'e yetmez olacaktı. Her ne kadar aynı değerleri paylaşsalar da Franklin dünyaya çok daha açık ve çok daha entelektüeldi ya da öyle olmak istiyordu. Deborah'ın Birmingham'da doğduğuna ve çocukken Amerika'ya getirildiğine dair bazı bilgiler var. Ancak yetişkin olarak Philadelphia'nın dışına bir gün bile çıkmamış, hayatının büyük bir bölümünü Market Sokağı'nda, büyüdüğü evin çevresinde geçirmişti.

Buna karşılık Franklin gezmeye bayılıyordu. Daha sonraki yıllarda zaman zaman Deborah'ın da kendisiyle birlikte gelmesini istemesine karşın, onun pek de meraklı olmadığını biliyordu. Deborah'ın yeni ortamlarda pek rahat etmeyeceğinin farkındaydı. O yüzden birbirlerinin bağımsızlıklarına saygı gösterdiler ve belki de hata yaptılar. Deborah'ın son on yedi yılının on beşinde, hatta ölümünde bile Franklin uzaklarda olacaktı. Ancak karşılıklı sevgi, saygı ve bağlılıkları -ve de ortaklık anlayışları- devam etti.[32]

Francis

Deborah evlenmelerinden iki yıl sonra, 1732 Ekim'in de bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Hem annesi hem de babası, Franky olarak bilinen Francis Folger Franklin'e son derece düşkündü: Daha bebekken portresi yaptırılmış, Francis 2, William da 4 yaşında geldiğinde, babası çocuklarını eğitmek üzere öğretmen ilanı vermişti. Franklin hayatı boyunca Franky'yi hep erken gelişmiş, meraklı ve özel bir çocuk olarak hayranlıkla anacaktı.

Ama ne yazık ki bunlar üzücü anılar olacaktı. Franklin'in hayatındaki yürek dağlayıcı trajedilerden biri meydana geldi ve Franky dördüncü doğum gününün ertesi günü çiçek hastalığından öldü. Franklin mezar taşına basit bir kitabe yazdırdı: "Onu tanıyanlara mutluluk verdi."

İşin acı yanı şu ki, Franklin, ağabeyinin yanında çalıştığı sırada *New England Courant*'ta çiçek aşısıyla dalga geçtikten sonra ateşli bir aşı taraftarı olmuştu. Franky'nin doğumundan önceki yıllarda *Pennsylvania Gazette*'de aşıyı savunan yazılar yazmış ve ne kadar etkili olduğunu kanıtlayan istatistikler yayımlamıştı. Örneğin 1730'da, Boston'da yaşanan salgının aşı sayesinde atlatıldığını anlatmıştı.

Franky'i de aşılatmayı planlıyordu. Ama çocuk ishal olduğu için ertelemişti. Çocuğun ölümünden sonra gazetede yayımlanan dokunaklı bir yazıda Franklin, aşıdan dolayı öldüğü iddialarını reddediyordu. "Burada samimiyetle ifade ediyorum ki, aşı yapılmamıştı. Hastalığı enfeksiyon yoluyla kapmıştı." Aşının "güvenli ve yararlı bir uygulama" olduğunu daha sonra da savunmaya devam etti.

Franky'nin hatırası, Franklin'e acı veren birkaç olaydan biriydi. Yıllar sonra Londra'dayken kız kardeşi Jane'den gelen ve torun sahibi olduğunu müjdeleyen mektuba, "Üzerinden otuz altı yıl geçmiş olmasına rağmen bu olay oğlum Franky'nin anılarını tazeledi. Bu dünyada bir eşi benzeri yoktu. Her aklıma geldiğinde bir ah çekmeden edemiyorum" diye cevap vermişti.[33]

Franklin adeta kederini katlamak istercesine, Franky henüz sağken, bir komşu çocuğunun ölümü nedeniyle gazetesinde "Çocukların Ölümü" başlıklı, insanı uzun uzun düşündüren bir yazı kaleme almıştı. Küçük Franky hakkındaki gözlemlerinden yola çıkarak bebeklerin büyüleyici güzelliğini anlatmıştı: "Bacaklarını ileri geri hareket ettiren ek-

lemleri ne kadar ilginç! Her bir organda ne kadar akıl almaz çeşitlilikte sinirler, atardamarlar, toplardamarlar, kaslar ve küçük görünmeyen unsurlar var!... Hayatı oluşturan, doğayı geliştiren ve aynı şeyi gelecek nesillerin artırarak yapmasını sağlayan ne çok mekanizma var!" Ardından da sormuştu: "Nasıl oluyor da, iyi ve merhametli Yaratıcı, bunca sayısız mükemmel makineyi amaçsız ve sonuçsuz bir şekilde ürettikten sonra, henüz iyiyi kötüden ayıracak, dostlarına ve Tanrı'sına hizmet edecek kadar yaşlanmasına izin vermeden karanlık mezar odalarına atıyor?" Bunun cevabı "bizim ölümlü aklımızın" kavrama gücünün ötesinde, diyordu. "Doğa bize gözyaşı vermekle, ağlama izni de vermiş oluyor."[34]

Kendi Tanrısını Tarif Ediyor

En son Franklin'in Londra'daki manevi yöneliminden söz ettiğimizde, o pek de iyi tasarlanmamış olan "Özgürlük ve Zorunluluk Üstüne Bir Risale"yi kaleme almıştı. Franklin orada, özgür irade fikrini ve Kalvenci teolojinin birçok yönünü eleştirmiş, sonra da kendi yazdığı bu risaleyi can sıkıcı bir "hata" olarak nitelemişti. Yani dinsel konularda bir ikilem içindeydi. Yetiştirildiği, kurtuluşun iyi işle değil ancak Tanrı'nın inayetiyle mümkün olduğunu söyleyen Püriten öğretilere artık inanmıyordu. Ama basit ve ilkel bir deizm anlayışı, yani ilahi vahiy yerine akıl ve doğa incelemeleriyle Yaratıcıyı tanımanın mümkün olduğunu söyleyen Aydınlanma dönemi inancı da onu tatmin etmiyordu. Deistlerin ahlak ilkeleri hiç de sağlam çıkmamıştı. Buna kendi gençlik hali de dahildi.

Franklin, Philadelphia'ya döndükten sonra örgütlü din anlayışına pek ilgi göstermediği gibi Pazar ayinlerine de daha az katılır olmuştu. Ama yine de "bir Tanrı'nın mevcut olduğu" ve "Tanrı'nın en iyi işinin insanlara iyilik etmek olduğu" şeklinde bazı temel dini inançları hâlâ varlığını korumaktaydı. Bütün mezheplere, özellikle de dünyayı daha iyi bir yer yapmaya çalışan mezheplere hoşgörüyle bakıyor ve "karşısındakinin kendi dini hakkında kötü düşünmesine yol açabilecek" her türlü söylemden kaçınıyordu. Kiliselerin toplum açısından yararlı olduğunu düşündüğü için, şehrin Presbiteryen rahibi Jedediah Andrews'u desteklemek amacıyla yıllık bağış ödüyordu.[35]

Bir gün Andrews onu Pazar ayinine gelmeye ikna etti. Franklin de beş hafta boyunca gitti. Ama ne yazık ki ayinleri "sıkıcı ve tatsız buldu, çünkü tek bir ahlaki ilkeden bile bahsedilmemişti; görünüşe göre amaçları insanları iyi birer vatandaş yapmaktan çok iyi Presbiteryen yapmaktı." Sonra Pazar ayininde Kutsal Kitap'tan erdemle ilgili bir bölüm (Filipililere 4:8) okunmuştu. Bu Franklin'in sevdiği bir bölümdü. Andrews'un, vaazında bu bölüm üzerine uzun uzadıya açıklama yapmasını bekliyordu. Oysa rahip erdem üzerine pratik bir şeyler söylemek yerine sadece dogma ve öğreti üzerinde durmuştu. Gördüklerinden "nefret eden" Franklin yeniden kendi Pazar okuma ve yazmalarına döndü.[36]

Franklin dini inançlarını bir dizi makale ve mektup aracılığıyla netleştirmeye başladı. Bunlar aracılığıyla hayatının sonuna kadar sürecek bir inanç oluşturdu: Erdemli, ahlaki yanı güçlü ve pragmatik bir deizm. Çoğu deistten farklı olarak, Tanrı inancının günlük davranışlarımıza çekidüzen vereceğine inanmanın yararlı (ve dolayısıyla muhtemelen de doğru) olduğu sonucuna varmıştı. Ama öteki deistler gibi onun inancı da katı dogmadan, ateşli bir maneviyatçılıktan, derin manevi arayışlardan ya da İsa ile kişisel ilişkiye geçmekten uzaktı.[37]

Din üzerine yazılardan ilki, 1728 Kasım'ında "kişisel amaçlarla" kaleme alınan "İnanç Akideleri ve Dinsel Ameller" başlıklı bir makaleydi. Londra'da kaleme aldığı, analitik felsefe taklitleriyle karmakarışık hale gelmiş makalelerin tersine bu makale, yalın ve düzenliydi. Basit bir olumlamayla başlıyordu: "Tek bir mükemmel Yüce varlık olduğuna inanıyorum."[38]

Bu önemli bir cümleydi, çünkü bazı ılımlı deistler bu kadarını bile söyleyemiyordu. Bir zamanlar Diderot'nun esprili bir dille ifade ettiği üzere, ateist olmaya fırsat bulacak kadar yaşamamış olan kişiye deist denirdi. Franklin oldukça uzun yaşadı. John Adams ve başkalarının Franklin'in gizli bir ateist olduğundan kuşkulanmasına karşın, o ısrarla ve hatta artan bir şekilde bir yüce Tanrı'ya inandığını söylemişti.

Deist geleneğe göre Franklin'in Yüce Varlık'ı biraz mesafeliydi ve günlük dertlerimize karışmazdı. Franklin, "Bütün değersizliğimle, Yüce ve Kusursuz Varlık'ın, insan denilen hiçliği en ufak şekilde bile dikkate almadığını tahayyül ediyorum" diye yazmıştı. Bu "Sonsuz Varlık"ın bizim dua veya övgülerimize ihtiyacı olmadığını da eklemişti.

Buna rağmen Franklin, her insanın, kendisine yakın bir Tanrı'ya tapınma arzusu duyduğunu veya böyle bir derin zorunluluk hissettiğini düşünmekteydi. O yüzden, diyordu, Yüce Varlık ölümlülerin tapması için daha küçük ve kişiliğe daha bürünmüş tanrılar yaratıyor. Böylece Franklin iki inancı da benimsiyordu. Yani, uzak bir İlk Neden olarak deist Tanrı anlayışını, insan hayatının içinde doğrudan yer alan bir Tanrı'ya tapan öteki dini inançlarla birleştiriyordu. Sonuçta ortaya, farklı inanç sahiplerinin ihtiyaçlarına bağlı olarak çeşitli şekillerde açıklanabilen bir Yüce Varlık çıkıyordu.

Başta A. Owen Aldridge olmak üzere bazı araştırmacılar, bu verilere bakarak Franklin'in bir tür çoktanrıcılığa inandığı sonucuna vardılar. Buna göre çeşitli âlem ve gezegenler bir grup küçük tanrı tarafından yönetilmektedir. Franklin zaman zaman "tanrılar"dan söz etmiştir ama bu göndermeler tamamen gelişigüzel ve halk diliyle yapılmış göndermelerdir. Franklin, 1728'de kaleme aldığı yazıda edebi dilden çok simgesel bir dil kullanmış görünmektedir. Kerry Walters'ın *Benjamin Franklin and His Gods* [Benjamin Franklin ve Tanrıları} adlı kitabında dile getirdiği gibi, "Bunun tamı tamına bir çoktanrıcılığa işaret ettiğini düşünmek hata olur. Böyle bir çıkarım, metin içeriği bakımından hatalı olduğu gibi felsefi olarak da tuhaf kaçmaktadır." (Franklin'in zaman zaman Tanrı'ya inanmakta güçlük çektiğini düşünürsek, çok tanrıya inanmış olması ihtimali zayıf görünmektedir.)[39]

Franklin kendi kişisel Tanrı'sına nasıl baktığının ve nasıl taptığının ana hatlarını belirginleştirmeye devam etti. Buna uygun dualar yazarak, bir dualar külliyatı oluşturdu. Burada da erdemli davranışa vurgu yapılmaktaydı. Franklin oldukça pragmatik ve hatta bir ölçüde de faydacı bir ahlaki denklem oluşturmuştu: "O'nun, kendi yarattıklarının mutlu olduğunu görmekten hoşnut olduğuna ve keyif aldığına inanıyorum. Ve insan erdem olmadan bu dünyada mutlu olamayacağına göre, beni erdemli olarak görmekten hoşnut olacağına kesinlikle inanmaktayım."

Franklin, sonradan Junto'daki arkadaşlarına da okuduğu bir yazıda "ilahi takdir" konusunu ele alırken, inancına dair yeni ayrıntılar ortaya koymuştu. Buna göre Tanrı dünyevi işlere de müdahale etmekteydi. Püritenler "özel ilahi takdir" denilen ayrıntılı ve içsel bir müdahaleye inanmakta ve düzenli olarak özel şefaat duaları etmekteydi. Calvin'in bizzat ortaya koyduğu gibi, "O'nun dünya ile hiç ilgilenmeden cennette

öylece oturduğunu düşünmek, Tanrı'nın etkin bir gücü olmadığını düşünmek demektir ve bu da çok çirkindir." Öte yandan çoğu deist, "genel bir ilahi takdire" inanmaktaydı. Buna göre Tanrı, iradesini, günlük yaşamlarımızı mikro düzeyde yönetmek yerine, doğa yasaları aracılığıyla ortaya koymaktaydı.

Franklin her zamanki gibi, Junto'daki, "Dünyayı İdare Eden Tanrı'nın İlahi Takdiri" adını verdiği konuşmasında pragmatik bir sonuca ulaşmaya çalıştı. Konuşmasına, manevi konularda konuşacak kadar "yetkin olmadığı" için "yakın arkadaşlarından" özür dileyerek başladı. Doğaya dair incelemelerinin sonucunda, evreni Tanrı'nın yarattığına ve Tanrı'nın sonsuz ölçüde zeki, iyi ve güçlü olduğuna ikna olduğunu söyledi. Sonra da dört olasılık saydı: (1) Tanrı meydana gelen her olayı önceden belirleyip önceden takdir ettiği için özgür irade diye bir olasılık kalmamıştır; (2) Şeyleri kendi başına bırakarak, doğa yasalarına göre meydana gelmesine izin vermiş, kendi yarattıklarının özgür iradesini serbest bırakmıştır ve asla müdahale etmemektir; (3) Bazı şeyleri kendisi takdir etmiş, bazılarını da özgür iradeye bırakmıştır ama yine müdahale etmemektir; (4) "Zaman zaman ilahi takdiriyle müdahale etmekte ve aksi takdirde yukarıdaki nedenlerden birinin sebep olacağı etkileri bertaraf etmektedir."[40]

Franklin dördüncü seçenekte karar kıldı. Bunun nedeni, onu kanıtlamış olması değildi. Bir ayıklama sürecinden sonra ve insanlar açısından buna inanmanın en hayırlısı olacağı inancıyla bu sonuca varmıştı. İlk üç seçenek, Tanrı'nın sonsuz ölçüde güçlü, iyi veya zeki olmadığı anlamına gelmekteydi. "Zorunlu olarak dördüncü önermede karar kıldık," diye yazmıştı. Hem Tanrı'nın sonsuz ölçüde güçlü hem de insanların özgür iradeye sahip olduğuna inanmanın çoğu insan açısından çelişkili görünebileceğini o da kabul ediyordu (Londra'da yazdığı ve sonradan vazgeçtiği yazıda da aynı bilmeceye takılmıştı). Ama Tanrı gerçekten de mutlak güçse, Franklin'e göre o zaman kendi yarattığı varlıklara birazcık özgür irade vermenin de bir yolunu da pekâlâ bulacaktı.

Bekleneceği üzere Franklin'in bu kararı uygulamaya da yansıdı: İnsanlar Tanrı'yı sevmeli ve "bize verdiği armağanlar ve bizi koruduğu için O'na dua etmelidir." Ama deizmden de fazla uzaklaşmadı. Özel kişisel istekler veya mucizeler için dua etmeye pek inanmıyordu. Sonraları ağabeyi John'a yazdığı alaycı bir mektupta, Kanada'daki müstahkem Fransız gar-

nizonunun yenilmesi için bütün New England'ta 45 milyon dua edildiğini söylüyordu. "Eğer başarılı olunamazsa, korkarım yaşadığım sürece böyle durumlarda Presbiteryen duaları pek ciddiye almayacağım. Aslında güçlü şehirlere saldırırken *inançtan* çok *gayrete* güvenmek gerekiyor."

Franklin'in inançlarını her şeyden çok pragmatizm yönlendirmekteydi. Junto'da yaptığı konuşmanın son cümlesinde, insanların ilahi takdire ve bunun ortaya koyduğu özgür iradeye inanmasının toplumsal açıdan faydalı olduğunun altını çiziyordu: "Bu din, davranışlarımız açısından güçlü bir düzenleyici olacak, bize huzur verecek, zihinlerimizi sükûnete kavuşturacak ve bizi başkalarına karşı cömert, faydalı ve hayırlı insanlar yapacaktır."[41]

Franklin'in din hakkındaki bütün düşünceleri bu kadar ciddi değildi. Yazısını Junto'da okuduğu günlerde, gazetesinde de "Kutsal Dağda Cadı Avı" başlıklı bir masal kaleme almıştı. Masalda bilimsel deney yöntemiyle çelişen mistik Püriten inançlarla dalga geçiyordu. Cadılıkla suçlananlar iki teste tabi tutulacaktı: Terazinin bir kefesine İncil, diğerine de onlar konarak tartılacaklar ve elleri ayakları bağlanıp nehre atılarak yüzüp yüzemediklerine bakılacaktı. Suçlananlar öneriyi kabul etmişlerdi. Yalnız bir şartları vardı. Suçlayanlardan ikisi de aynı teste tabi tutulacaktı. Franklin bütün o saçmalıkları en renkli ayrıntılarına kadar anlattı. Suçlananlar da suçlayanlar da İncil'den daha ağır bastılar. Ama ne suçlananlar ne de suçlayanlar nehirde batmadılar. Bu da hepsinin cadı olduğu anlamına geliyordu. Bazı zeki seyirciler çoğu insanın batmamasının normal olduğu sonucuna vardı. Ama diğerleri o kadar emin değildi. Şahısları suya çıplak sokarak deneyi tekrarlamak üzere yaza kadar beklemeye karar verdiler.[42]

Franklin'in özgür düşünceleri ailesinin canını sıkıyordu. Franklin, "yanlış düşüncelerinden" dolayı kaygılarını ileten anne babasına dini bir felsefeyle cevap verdi. Ölene kadar sürecek olan bu felsefe hoşgörü ve fayda esasına dayanıyordu. Anne babasına gönderdiği mektupta, bir insanın "benimsediği bütün öğretilerin doğru, bütün reddettiklerinin de yanlış olduğunu" savunmasının anlamsız olduğunu yazdı. Aynı şey farklı dinlerin görüşleri için de söylenebilirdi. Genç pragmatist, bunlar da faydalarına göre değerlendirilmelidir dedi: "Bana göre fikirler etkilerine ve sonuçlarına göre değerlendirilmelidir. Eğer bir insan kendisini daha az erdemli veya daha ahlaksız yapacak bir düşünceyi benimsememişse,

o zaman tehlikeli bir düşüncesi de yok demektir. Benim durumumun da öyle olduğunu umuyorum." Franklin, annesinin endişe ettiği doktrinsel farklılıklardan hoşlanmıyordu. "Ortodoksluk erdemden daha fazla kabul gördüğü için, hayati önem taşıyan din sürekli yara aldı. Kutsal Kitap bana, hüküm gününde *düşüncelerimizle* değil *eylemlerimizle*... hemcinslerimiz için yaptığımız iyiliklere bakarak yargılanacağımızı söylüyor. Bkz. Matta 26." Matta'yı ondan biraz daha iyi bilen anne babası, Matta 25'i kastettiğini muhtemelen anlamışlardır. Buna rağmen, sonunda oğulları için endişelenmeyi bıraktılar.[43]

Ahlaki Mükemmelleşme Projesi

Hem taraftarları hem de karşıtları için Franklin'in tarihsel ünü büyük ölçüde otobiyografisinde sözünü ettiği ünlü "ahlaki mükemmelleşme" projesinden kaynaklanmaktadır. Bir erdem listesini sırayla hayata geçirmeyi öngören bu tuhaf girişim ilk bakışta insana o kadar ciddi, o kadar mekanik gelir ki, insan buna ya hayranlık duyar ya da alay eder. Romancı D. H. Lawrence'ın küçümser bir ifadeyle dile getirdiği gibi, Franklin "Kendisine bir erdem listesi yapmış, çayırdaki sıkıntılı beygir gibi bunların arasında koşuşturmaktaydı."

O yüzden, Franklin 79 yaşında "ahlaki mükemmeliyete ulaşmaya yönelik cüretkâr ve zahmetli projesi"ni alaycı bir dille anlatırken, kendi kendisiyle dalga geçen ironik bir üslubun ipuçlarına rastlamak dikkat çekicidir. Otobiyografisinin bu bölümünü yazdığı günlerde Fransa'da kaleme aldığı küçük, komik öykülerde kendi gençliğinden eğlenerek söz eden satırlara rastlanmaktadır. Buna rağmen, Franklin'in genç bir adam olarak, ahlaki mükemmelleşme programında samimi olduğunu ve yaşlandıktan sonra bile bununla gurur duyduğunu vurgulamakta yarar var.

Franklin'in yeni arayışı, Presbiteryen kilisesine yaptığı rahatsız edici ziyaretlerden sonra başladı ve o da kendi dini ilkelerini yazmaya koyuldu. Her zamanki gibi bu da pragmatik bir girişimdi. Bunlarda hiçbir soyut felsefeye yer vermediği gibi dini öğretilere de herhangi bir gönderme yapmıyordu. Sonradan gururla dile getireceği üzere, bunlar yalnızca erdemli olmaya yönelik öğütler olmaktan çok, o amaca varmaya yarayan pratik bir rehber niteliği taşımaktaydı.

Önce cazip olduğunu düşündüğü on iki maddelik bir erdemler listesi oluşturdu ve her birine kısa açıklamalar ekledi:

Ölçülü olmak: Tıkanacak kadar yeme, sarhoş olacak kadar içme.
Susmak: Başkalarının veya kendinin işine yaramayacaksa konuşma. Gereksiz yere konuşma.
Düzen: Her şeyin yerli yerinde olsun. Her işini zamanında yap.
Kararlılık: Yapman gerekeni yapma konusunda kararlı ol. Karar verdiğin şeyi mutlaka yap.
Tutumluluk: Paranı sadece kendine veya başkalarına yarayacak şeyler için harca; (başka bir deyişle, hiçbir şeyi boşa harcama).
Çalışkanlık: Zamanı boşa harcama; daima faal ol; gereksiz işlerle uğraşma.
İçtenlik: Zararlı yalanlar söyleme; olumlu ve adil düşün ve konuşacaksan ancak ondan sonra konuş.
Adalet: Başkalarına zarar verecek veya sorumluluğun olan menfaatleri yok edecek yanlışlıklar yapma.
Ilımlılık: Aşırılıklardan kaçın; karşındakinin hak ettiğini düşünsen bile pişman olacağın şeyler yapmaktan sakın.
Temizlik: Bedensel temizlik, giysi ve ev temizliği konusunda tavizsiz ol.
Sükûnet: Boş konuşmalardan, sıkça rastlanan ya da kaçınılmaz kazalardan uzak dur.
Namus: Sağlık ve üreme amacı dışında cinsel haz peşinde fazla koşma, yavanlığa düşme, zaaf gösterme, kendinin veya başkasının huzurunu veya şöhretini rahatsız edecek bir şey yapma.

Bir Quaker arkadaşı ona "nazikçe" bazı şeyleri unuttuğunu söyledi: Arkadaşı, Franklin'in "kibir" gibi bir kusuru olduğunu belirtti, birçok örnek sıraladı ve bunun "buyurganlığı aşıp küstahlığa" dönüşebileceğini savundu. Bunun üzerine Franklin listeye on üçüncü erdem olarak "alçakgönüllülük"ü ekledi. "İsa'yı ve Sokrates'i örnek al."[44]

Özellikle de namus başlığındaki gibi yumuşak açıklamalar bizlere bazı fikirler vermektedir. Tabii bizzat girişimin kendisi de fikir vericidir. Kendini kararlılıkla geliştirme tutkusu aynı zamanda hoş bir Amerikan davranış tarzıdır.

Franklin ahiret için ruhunu kuvvetlendirmek yerine, bu dünyada başarılı olmasını sağlayacak bir kişisel gelişim çabasına girmişti. Sosyal kuramcı David Brooks, "Franklin tipik burjuva değerleri ortaya koymuştu" diye yazıyordu. "Bunlar kahramanlık erdemleri değildir. Aristokratik şeref aşkı gibi tutkuları kamçılamamakta ya da bu tip bir hayal gücünü tetiklememektedir. Bunlar kişiye özel ruhani değerler de değildir. Daha pratiğe dönük ve demokratiktirler."

Edmund Morgan ve diğerlerinin de dediği gibi, bu erdemler listesi biraz benmerkezci idi. Örneğin cömertlik ve yardımseverliğe yer verilmemişti. Ama adil olmak gerekirse bu, Franklin'in bütün ahlak dünyasını ortaya koyan bir beyanname değil, sadece genç bir esnafın kişisel gelişim planıydı. Cömertlik onu motive eden bir idealdi ve öyle de olmaya devam edecekti. Hayırseverliğe gelince, Morgan'ın deyişiyle, "o da aslında Franklin'in hayatının temel ilkesiydi." Tekrar tekrar vurguladığı gibi, onun ahlak anlayışının temel ilkesi "Tanrı'ya hizmet etmenin en iyi yolu insana iyilik yapmak" idi.[45]

Franklin sonradan, bu on üç erdemin hepsini birden hayata geçirmenin "tahmin ettiğinden daha güç bir iş" olduğunu söyleyecekti. Sorun şuydu: "Dikkatini belli bir hatayı yapmamak için yoğunlaştırdığı bir sırada önüne başkası çıkıveriyordu." O da sorunlarla "elinde yabancı otlardan temizlemesi gereken bir bahçesi olan ama aynı anda hepsini birden temizleyecek gücü olmadığı için bahçeyi tarhlara bölerek çalışan" adam gibi başa çıkmaya karar verdi.

Küçük bir defterin sayfalarına her biri haftanın bir gününe denk gelen yedi kırmızı sütun çizdi. Bu sütunların üstüne de on üç erdeme denk gelen on üç çizgi çekti. İhlalleri siyah bir noktayla işaretledi. İlk hafta bütün dikkatini ölçülü olmak üzerinde yoğunlaştırdı. Diğerlerine kafa yormadan bu çizgiyi temiz tutmaya çalıştı. Bu erdemi geliştirdikten sonra dikkatini bir diğerine, yani susmaya verdi. Bu arada ölçülü olma bölümünün de temiz kalmasına dikkat etti. Böylece on üç haftalık dönemleri yıl içinde dört kez tekrarladı.

"Tahmin ettiğimden de fazla kusurum bulunduğunu görmek beni şaşırttı" diye kuru bir not düşmüştü. Sayfaları yeniden kullanmak üzere eski işaretleri sildiği için, defteri delik deşik olmaya başlamıştı. O da tabloları, daha kolay silinebilen fildişi tabletlere geçirdi.

En fazla düzen erdeminde zorlanmıştı. Franklin pasaklı bir adamdı. Sonunda, yapacak başka işleri olduğuna ve hafızası yeterince kuvvetli olduğu için düzenli olması gerekmediğine karar verdi. Kendisini, baltasını parlatmaya giderken sabrını yitirip "Ben zaten en çok baltanın paslısını severim" diyen adamın haline benzetiyordu. Sonradan hoş bir gülümsemeyle hatırladığı kadarıyla, başka bir uygun bahane daha bulmuştu: "Mantıkmış gibi görünen bir şey her fırsatta bana, bu kadar iyi olmanın ahlaki bir züppelik olabileceğini -ki o zaman da komik görünürdüm- ve mükemmel bir karakterin de kıskanılmak ve nefret edilmek gibi bir sıkıntısı olduğunu söylüyordu."

Aynı şekilde alçakgönüllülük de bir sorundu. "Bu erdeme *gerçek anlamda* sahip olma konusunda övünecek kadar fazla bir başarım yok ama *görünüşte* epeyce başarılıyım" diye yazmıştı. Bu sözler, kendi kâğıtlarını Philadelphia sokaklarında taşıyarak etrafa çalışkan görüntüsü verişini hatırlatıyordu. "Tutkularımız arasında belki de bastırılması en zor olanı kibir; ne kadar gizleseniz de, mücadele edip bastırsanız ve yerden yere vursanız da bir türlü ölmez. Her fırsatta başını bir yerden çıkarır ve kendini gösterir." Kibre karşı verdiği savaş onu bütün hayatı boyunca uğraştıracak ve bu savaştan zevk alacaktı. "Zaman içinde muhtemelen sıkça karşınıza çıkacaktır. Çünkü bunu tamamen yenmiş olsaydım bile, bu kez de muhtemelen alçakgönüllü olduğum için kibirlenecektim."

Gerçekten de ahlaki mükemmelleştirme projesinden her söz edişinde birazcık gurura kapılacaktı. Elli yıl sonra, Fransa'daki hanımlarla flört ederken fildişi tabletlerini çıkarıp erdemleriyle övünecek, Fransız bir arkadaşının "bu kıymetli risale"ye dokunduğu için sevinçten havalara uçmasına sebep olacaktı.[46]

Aydınlanmacı Hayat Felsefesi

Bu erdemli olma planı, aynı sıralarda oluşmakta olan dinsel görüşlerle birlikte, ölene kadar devam edecek olan hayat felsefesinin temelini oluşturmaktaydı. Bu felsefe, pragmatik bir hümanizm ile en iyi başkalarına yardım ederek hizmet edilebilecek olan koruyucu ama uzak bir tanrıya dayanmaktaydı. Franklin'in fikirleri hiçbir zaman sağlam bir ahlaki veya dinsel felsefeye dönüşmedi. O Tanrı'nın bağışlayıcılığından

çok erdemi anlama çabası üzerinde yoğunlaşmıştı. Hayat felsefesi de dini inançtan çok rasyonel faydaya dayanmaktaydı.

Franklin'in üzerinde hâlâ Püriten yetişme tarzından bazı kalıntılar vardı. Özellikle de tutumluluğa olan eğilimi, içtenliği ve Tanrı'nın çalışkan insanları sevdiği inancı varlığını hâlâ korumaktaydı. Ancak o bu kavramları, seçilmiş kulların kurtuluşu gibi dünyevi yaşamı açısından faydalı bulmadığı diğer ortodoks Püriten inançlardan ayırmıştı. Yale'li araştırmacı A. Whitney Griswold'un deyişiyle Franklin'in hayatı, "Püriten inançlardan koparılan Püriten alışkanlıkların hangilerinin başarıya ulaşabileceğini" göstermektedir.

Ayrıca Franklin'in manevi yönü, Cotton Mather'a veya diğer Püritenlere göre çok daha zayıftı. Hatta Franklin dünyevi işlerden uzak duran ruhani mesleklerle dalga geçerdi. A. Owen Aldridge'in yazdığı gibi, "Püritenler sürekli iç gözlem yapmalarıyla, gerçek ya da hayali şekilde günah işlemekten çekinmeleriyle ve ebedi kurtuluşun kesin olmayışından dolayı çektikleri acılarla tanınmaktaydı. Oysa böyle bir manevi arayışa Franklin'de hiçbir şekilde rastlanmaz. Eserinin ilk sayfasından son sayfasına kadar, manevi bir kaygı belirtisi gösteren tek bir ifade bile görülmez."[47]

Aynı şekilde, önce Avrupa'da, ardından Franklin'in hayatının ikinci yarısında Amerika'da yükselen ve Romantik dönemin duygusal olan ve ilham verene önem atfeden aşırı hassas öznelliğiyle de fazla bir işi yoktur onun. Nitekim bu yüzden Keats, Carlyle, Emerson, Thoreau, Poe ve Melville gibi Romantiklerin eleştirilerine hedef olacaktır.[48]

Buna karşılık Aydınlanmacı gelenekle ve onun Akıl Çağı ile sonuna kadar uzlaşmaktaydı; hatta kendisi bunun Amerika'daki ilk büyük örneğiydi. On yedinci yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da yükselen bu hareketin başlıca özelliği, akla ve deneysel gözleme önem vermesi, dini tutuculuğa ve geleneksel otoriteye kuşkuyla bakması ve eğitim ve ilerleme konusundaki iyimserliğiydi. Franklin bu karışıma kendi pragmatizminden bazı parçalar ekledi. (Romancı John Updike ile tarihçi Henry Steele Commager ve diğerlerinin dediği gibi) Püritanizme özgü kuvvetleri takdir etmiş ve bunları katı dogmadan ayırarak Aydınlanma'nın özgür düşünce ortamında çiçek açmalarını sağlamıştı.[49]

Franklin'in sonraki elli yıl içinde kaleme aldığı dinsel içerikli yazılar öyle pek ateşli yazılar değildi. Çünkü büyük olasılıkla, deneysel kanıt-

lardan yoksun ve dolayısıyla bir fikir oluşturabilmek için akılcı temeli bulunmayan teolojik sorularla boğuşmanın boşa kürek çekmek olduğunu düşünüyordu. Gökyüzündeki yıldırımlar onun için sadece uçurtma ipiyle yakalanıp incelenmesi gereken şeylerdi.

Yani o bir hoşgörü peygamberiydi. Doktrin tartışmalarının insanların arasını bozduğu ve kutsal kesinlikleri anlamanın ölümlü aklımızı aştığı görüşündeydi. Dahası, bu tip girişimlerin topluma hiçbir faydası olmadığını düşünüyordu. Dinin amacı insanı daha iyi yapmak ve toplumu geliştirmek olmalıydı. Bunu gerçekleştirebilen her mezhep ya da inanç onun için kabul edilebilirdi. Otobiyografisinde ahlaki gelişim projesini anlatırken şöyle demişti: "Bunun içinde herhangi bir mezhebe ait doğrudan hiçbir ilke yok. Bundan özellikle kaçındım. Uyguladığım yöntemin tamamen faydalı ve mükemmel olduğunu, bunların her dinden insana seslendiğini ve günün birinde bunları basabileceğimi düşündüğüm için, herhangi bir mezhebe karşı önyargı oluşturabilecek her şeyden uzak durdum."

Tabii Franklin'in hayat felsefesinin böyle basit olması demek, entelektüeller tarafından küçümsenmesi ve gelişmiş felsefe külliyatına girmeye değer bulunmaması demekti. On dokuzuncu yüzyılda Franklin'in yazılarını toplayan Albert Smyth hayret içinde "Onun felsefesi dünyevi sağduyudan bahseden basit ilkelerden başka bir şey değil" demişti. Ama dini ve ahlaki görüşlerinin öyle derin çözümlemelere veya metafizik düşüncelere dayanmadığını zaten Franklin de açıkça kabul ediyordu. Yaşlılık yıllarında bir arkadaşına söylediği gibi, "Metafizik yaklaşımların belirsizliği beni tiksindiriyordu. O yüzden bu tip kitapları okumayı bırakıp daha doyurucu şeyler üzerinde çalıştım."

Metafizikten, şiirden ya da soylu romantik duygulardan daha doyurucu bulduğu şey ise, olaylara pragmatik ve gerçekçi bir gözle bakmaktı. Peki bunun bir yararı oldu mu? Ona göre yurttaşlık erdemiyle dini erdem arasında, çevresine hizmet etmekle Tanrı'ya saygı göstermek arasında bağlantı vardı. Franklin, karısına yazdığı şirin bir mektupta da dile getirdiği gibi, hayat felsefesinin bu kadar basit olmasından rahatsız değildi. "Tanrı bize karşı çok iyi," diye yazmıştı. "Biz de çevremizdekilere iyilik yaparak, O'nun iyiliğinin bilincinde olduğumuzu... gösterelim."[50]

Fakir Richard ve Zenginliğe Giden Yol

1732 sonlarından itibaren yayımlamaya başladığı *Fakir Richard Almanağı*, Franklin'in iyi şeyler yaparak iyi kazanmak felsefesinin iki hedefini birleştirmekteydi: Para kazanmak ve erdemliliği yaymak. Almanak yayımlandığı yirmi beş yıl içinde Amerika'nın ilk büyük mizah klasiği haline geldi. Hayali Fakir Richard Saunders ile (kendinden önceki Silence Dogood, Anthony Afterwit ve Alice Addertongue gibi) dırdırcı karısı Bridget, Amerikan halk mizahına damgasını vuracak bir gelenek yarattı: Görünüşte insanı cezbedecek kadar masum ama seçkinlerin yapmacık davranışlarına ve gündelik yaşamın budalalıklarına karşı acımasız olan, temiz ve taşralı bir bilgelikle saf ama huysuz bir zekâya sahip basit insan. Tarihçi Alan Taylor, Fakir Richard ve benzeri karakterlerin "hınzırca sezgilerini daha iyi kullanabilecekleri basit insanlar gibi göründüklerini" söylemektedir. Franklin'in yarattığı prototipler -Davy Crockett'ten Mark Twain'e ve Garrison Keillor'a kadar- bir dizi mizahçı tarafından hâlâ tekrar tekrar işlenmektedir."[51]

Almanaklar bir matbaacı için iyi bir gelir kaynağıydı ve İncil'den bile fazla satmaktaydı (çünkü her yıl yeniden satın alınmak zorundaydı). O zamanlar Philadelphia'da altı almanak basılmaktaydı. Bunların ikisi Franklin'e aitti: Thomas Godfrey ve John Jerman'ın almanakları. Fakat 1732 sonbaharında, başarısız çöpçatanlığının ardından Godfrey'le bozuşan ve Jerman'ı da rakibi Andrew Bradford'a kaptıran Franklin'in elinde, matbaasına kâr getirecek tek bir almanak bile kalmamıştı.

O da alelacele kendi almanağını hazırladı. Almanak, format ve tarz olarak ötekilere ve özellikle de babası gibi kendisi de Philadelphia'nın en popüler almanağını basan Titan Leeds'inkine benziyordu. *Fakir Richard Almanağı*, hafiften Franklin'in ağabeyi James'in *Fakir Robin'in Almanağı*'nı andırmaktaydı. Richard Saunders ise on yedinci yüzyılda İngiltere'de yaşamış ünlü bir almanak yazarının gerçek adıydı.[52]

Ancak Franklin buna kendi özel yeteneğini kattı. Olaylarla arasına mizahi bir mesafe koymak amacıyla takma ad kullandı ve Titan Leeds'in ölümü üzerine kehanette bulunup sonra da öldüğü yolunda haberler uydurarak, rakibiyle giderek tırmanan bir kavganın fitilini ateşledi. *Pennsylvania Gazette*'deki ilanda pervasızca söz verdiği üzere:

> Sadece 1733 yılı içindir: Fakir Richard: Çok sayıda keyifli ve nükteli şiirler, mizahi söz ve deyişler, yazara ilham veren şeyler ve arkadaşı Bay Titan Leeds'in ölümüne dair kehanete ek olarak, kameri aylar, ay ve güneş tutulmaları, gezegen hareketleri ve özellikleri, hava durumu, güneş ve ayın doğuş ve batış saatleri, gelgitler, vs. bulunmaktadır... Yazan Richard Saunders, bilgi aşığı, B. Franklin tarafından yayımlanmakta ve satılmaktadır, fiyatı 3s, düzinesi 6d.[53]

Franklin yıllar sonra almanağını "halkı bilgilendirme aracı" olarak gördüğünü ve o yüzden de "zenginlik elde etme ve dolayısıyla erdemi koruma yolu olarak çalışkanlık ve tutumluluğu öğreten" atasözleriyle doldurduğunu yazacaktı. Fakat o sıralar oldukça açıksözlü bir şekilde dile getirdiği bir amacı daha vardı. Hayali bir yazar icat etmenin güzelliği şuydu ki, böylece Fakir Richard'ın kaleminden kendisiyle dalga geçebilecek ve asıl amacının para kazanmak olduğunu söyleyecekti. Fakir Richard ilk önsöze "Almanak yazmaktaki amacımın halkın iyiliğinden başka bir şey olmadığını söyleyerek sempatinizi kazanmaya çalışabilirdim; ama bu dürüstçe olmazdı," diye girmişti. "İşin aslı şu ki, oldukça fakirim ve karım... ikide bir ailem için kullanmadığım takdirde bütün kitaplarımla Takırdayıp Duran Malzemelerimi (aletlerime öyle diyor) yakacağını söyleyip duruyor."[54]

Fakir Richard, tam günü ve saatini de vererek, rakibi Titan Leeds'in "kesinlikle öleceğini" söylemeye devam etti. Bu Jonathan Swift'ten alınmış bir eşek şakasıydı. Leeds de bu tuzağa düştü ve (öleceği söylenen tarihten sonra hazırladığı) 1734 almanağında Franklin'in "bir budala ve yalancı olduğunu kabul eden", "kendini beğenmiş bir yazar bozuntusu" olduğunu yazdı. Kendi almanağını basmadan önce Leeds'i okuma şansını yakalayan Franklin de buna cevap olarak, bütün bu aşağılayıcı suçlamaların, Leeds'in gerçekten ölmüş olduğunu ve yeni almanağının da kendisi değil başka biri tarafından kaleme alındığını gösterdiğini yazdı. "Bay Leeds ağzı bozuk ve edepsiz birini kullanmayacak kadar iyi yetişmiş biriydi. Ayrıca o beni çok sayar ve severdi."

Franklin 1735 almanağında "ölmüş" rakibinin sert cevaplarıyla dalga geçmeye devam ettiği gibi -"Titan Leeds sağken benimle bu kadar uğraşmazdı!"- dedikten sonra bir de Leeds'in kelime açığını yakaladı. Leeds söz konusu tarihe "kadar yaşayacağı"na yönelik bizzat kendisinin kehanette bulunduğu yolundaki iddiaların "doğru olmadığını" yaz-

mıştı. Franklin de o tarihe kadar yaşayacağı doğru değilse, kendisinin "gerçekten tedavülden kalkmış ve ölü" olması gerektiğini yazdı. Fakir Richard, "Son iki almanağını okuyan herkes onun ölü olduğunu biliyor," diyordu, "Yaşayan hiç kimse böyle şeyler yazmaz, yazamaz."[55]

Franklin, Leeds 1738'de gerçekten öldükten sonra bile yumuşamadı. Leeds'in hayaletinin ağzından, "o tarihte, yani Fakir Richard'ın söylediği tarihte, sadece 5 dakika 53 saniyelik bir farkla gerçekten öldüğünü" kabul eden bir mektup yayımladı. Sonra da hayalete, Fakir Richard'ın öteki rakibiyle ilgili bir kehanette bulundurdu: John Jerman ileriki yıllarda Katolik olacaktı. Franklin, Jerman'ın almanağını tekrar kendisi basmaya başlamasına rağmen, bu şakayı dört yıl sürdürdü. Ama sonunda Jerman'ın sabrı taştı ve 1743'te işi ondan alıp tekrar Bradford'a verdi. "Okuyucu benden R --- S'ye ya da namı diğer B --- F'ye Protestan olmadığımı kanıtlayan bir cevap bekleyebilir," dedi. Çünkü "bu şakadan sonra bu yıl benim almanağımı basamayacak" diye de ekledi.[56]

Franklin, Fakir Richard örtüsünün altına saklanmaktan keyif alıyordu. Ama ara sıra bu örtünün altından iğnelerini batırmayı da seviyordu. 1736'da Fakir Richard'a sadece hayali bir varlık olduğu yolundaki dedikoduları reddettirdi. "Düşmanlarımın, benim yazdığım şeylerden dolayı sorumlu tuttuğu ve artık gözünden düşmeye başladığım için çocuğuma babalık yapmaya isteksiz görünen yayıncımın hatırı olmasa, bu kadar asılsız bir haberi ciddiye almazdım" dedi. Ertesi yıl, Fakir Richard yayıncısını (Franklin'i), hava tahminlerini tatillere göre değiştirerek yanlış tahminler yapmakla suçladı. 1739'da da yayıncısının kârları cebine indirmesinden yakındı, ama "yine de ona kızmıyorum; kendisi çok saygı duyduğum bir insandır" diye de ekledi.

Richard ve Bridget Saunders ikilisi, birçok bakımdan Benjamin ve Deborah Franklin ikilisini andırmaktaydı. Franklin 1738'de, almanağın önsözünü Fakir Richard'ın yerine hayali Bridget'e yazdırdı. Bu, Deborah Franklin'in kocasına porselen kahvaltı kâsesi almasının hemen ertesine ve Franklin'in de gazetede lüks çay takımlarına merak salan kadınlarla dalga geçtiği döneme denk gelmişti. Bridget Saunders, kocasının hazırladığı önsözü okuduğunu ve "o bayatlamış iğneli laflarını şimdi de kendisine dokundurduğunu" görüp yazıyı çöpe attığını söylüyordu. "Benim de küçük hatalar yapma hakkım yok mu! İlle de bütün ülkenin duyması mı gerekir! Bir ara kibirli olduğum söylendi, başka bir sefe-

rinde yaygaracı olduğum. Sonra yeni bir iç eteğim ve onun gibi sayısız şeylerim olduğundan bahsedildi. Ama şimdi hepsi gerçek oldu! Fakir Richard'ın karısı ara sıra çay içmek için geçenlerde lüks bir takım satın aldı." Aradaki bağlantı kaçırılmasın diye de çayın "yayıncının hediyesi" olduğunu söyledi.[57]

Fakir Richard'ın yıllık önsözleri hiçbir zaman Franklin'in almanağın kıyısına köşesine serpiştirdiği atasözü ve özdeyişler kadar meşhur olmadı. Bu özdeyişlerin en meşhuru şöyleydi: "Erken yatıp erken kalkmak insanı sağlıklı, zengin ve zeki yapar." Kendinden sonraki kişisel gelişim savunucularının bunları nasıl sadakatle övdüklerini görseydi, Franklin herhalde mutlu olurdu. Hele de bunların bazı mizahçılar tarafından nasıl tiye alındığını görmüş olsaydı daha da mutlu olurdu. Mark Twain, "Merhum Benjamin Franklin," diye dalga geçmişti, "Sanki bir çocuğun sağlıklı, zengin ve de zeki olmak gibi bir hedefi varmış gibi. Annemle babamın benim üstümde hayata geçirmeye çalıştıkları bu özdeyişin başıma açtığı dertler kelimelerle anlatılamaz. Bunun kaçınılmaz sonucu bugünkü halim, yani halsizlik, yoksulluk ve zihinsel bozukluk oldu. Çocukken ailem beni sabahları bazen dokuzdan önce kaldırırdı. Doğal uykumu almama izin verselerdi şimdi kim bilir nerelerde olurdum? Kuşkusuz sağlıklı ve herkes tarafından saygı duyulan biri olurdum." Groucho Marx da anılarında bu konuya değinmişti: "'Erken yatıp erken kalkan, şimdi neyse o olur. Bu koca bir aldatmaca. Tanıdığım zenginlerin çoğu geç yatıyor. Üstelik kendilerini öğleden sonra üçten evvel kaldıranı da kovarlar... Marilyn Monroe'nun sabahın altısında kalktığı görülmemiştir. İşin kötüsü, aslında ben Marilyn Monroe'nun herhangi bir saatte kalktığını da görmedim."[58]

Franklin'in de kabul ettiği üzere, aslında Fakir Richard'ın sözlerinin çoğu tamamen kendisine ait değildi. Otobiyografisinde, bunların "birçok çağın ve halkın bilgeliğini de içerdiğini" söylüyordu. Son baskıda ise "bu bilgeliklerin onda birinin bile kendisine ait olmadığını" yazmıştı. Hatta "erken yatan erken kalkar" düsturu bile bir yüzyıl önce yayımlanan bir İngiliz atasözleri kitabında küçük bir değişiklikle yer almaktaydı.[59]

Franklin'in yaptığı, birkaç özlü söz uydurmak ama daha çok da eskileri parlatıp daha etkileyici hale getirmekti. Örneğin "Taze balık ve yeni misafir üç günden önce iyi kokar" şeklindeki eski İngiliz atasözü

Franklin'de "Balık ve konuk üç günde kokar"a dönüşmüştü. Aynı şekilde, "Sarılıp sarmalanan kedi fare avlayamaz", "Eldivenli kedi fare tutamaz" olmuştu. Yine "Üç kişi arasındaki sır ancak ikisi giderse sır olur"u keskinleştirip "Üç kişinin bildiği şey, ikisi ölmeden sır olmaz" yapmıştı. "Dinleyen bir genç kızla konuşan bir şatonun hikâyesi namuslu bitmez" şeklindeki İskoç deyişi, "Bir kez konuşmaya başladıktan sonra ne kale ne de bakire kendini tutamaz"a çevrilmişti.[60]

Deyişlerin çoğu başkalarından uyarlanmakla birlikte, bunlar Franklin'in fayda ve zevk anlayışına dair ipuçları vermektedir. Bu deyişlerin en iyileri arasında şunlar bulunmaktadır:

> Doktorunu mirasçı yapana budala denir... Yaşamak için ye, yemek için yaşama... Köpekle yatan pireyle kalkar... Aşksız evliliğin olduğu yerde evliliksiz aşk da vardır... İhtiyaç iyi pazarlığa engeldir... Yaşlı sarhoşların sayısı yaşlı doktorlardan fazladır... Bir musibet bin nasihatten iyidir... Hiç kimse karıncadan iyi nasihat vermez, o da bir şey söylemez... En iyi para cepteki paradır... Suyun değeri kuyu kuruyunca anlaşılır... Uyuyan tilki tavuk yakalayamaz... İşleyen demir ışıldar... Ümitle yaşayan osurukla ölür (Sonradan bunu "açlıktan ölür" diye değiştirdi. Ayrıca ilk versiyonun yanlış olması da mümkün)... Bahtın anası çalışkanlıktır ... Aynı anda iki tavşanı kovalayan ikisini de kaçırır... Başkalarının iyi, kendinin kötü yanlarına bak... Kralla ayıya bakıcı olanın endişesi bitmez... Acele işe şeytan karışır... Yavaşça acele et... Paran varsa derdin var... Bilgeliğini saklayamayan budaladır... Emeksiz yemek olmaz... Kötülük çirkin olduğunu bilir, o yüzden maske takar... En mükemmel aptallık, en iyi bilgelikten doğar... Düşmanını sev, çünkü hatanı bir tek o söyler... Gerçek acıdır... Göz kırpacak zamanı bulan görecek zamanı da bulur... Eğitimsiz deha madendeki gümüşe benzer... Kötü çelikten iyi bıçak olmaz... Yarım gerçek genellikle büyük bir yalandır... Kendine yardım edene Tanrı da yardım eder.

Franklin'in almanağının farkı, hınzır zekâsıydı. 1738 baskısını tamamladığı sırada, "Philomath" takma adıyla gazetesinde bir mektup yayımladı. Yazıda rakiplerine almanak yazımı üzerine alaycı tavsiyeler veriyordu. "Yetenek" diye yazmıştı, "sıkıcılıkla saçmalık arasında uygun bir mesafe bırakan yerçekimi gibidir." Çünkü "insanlar ağırbaşlı kişilere bilge gözüyle bakar." Bunun dışında, yazar "ne kendisinin ne de başkasının anlayamayacağı cümleler yazmalı ve ipuçları vermelidir. Franklin örnek olarak da Titan Leeds'in cümlelerini göstermişti.[61]

Franklin, 1757'de İngiltere'ye giderken tamamladığı son almanakta, Fakir Richard'ın çalışkanlık ve erdemle ilgili bütün atasözlerini bir araya toplayan Baba Abraham adlı bir ihtiyarın ağzından hayali bir sonsöz yazacaktı. Ancak Franklin o anda bile alaycı tonunu korur. Kalabalığın gerisinde duran Fakir Richard sonunda şöyle der: "Halk dinledi, söylenenleri onayladı ve derhal tersini yaptı."[62]

Bütün bunlar Fakir Richard'ı bir başarı öyküsü haline getirirken, sahibini de zengin etti. Almanak yılda on bin adet satarak Philadelphia'lı rakiplerini geçti. 1735'te, Franklin'in gazetesine de konu olan, ünlü yayın yoluyla hakaret davasında yargılanan John Peter Zenger, bir yıl bunlardan otuz altı düzine almıştı. James'in dul karısı yılda seksen düzine satmaktaydı. Fakir Richard'ın özdeyişlerini bir araya getiren Baba Abraham'ın konuşması *The Way To Wealth* [Zenginliğe Giden Yol] adıyla yayımlanmış ve bir dönem koloni Amerikası'nda en meşhur kitap olmuştu. Kitap kırk yılda 145 baskı yapmış ve yedi dile çevrilmişti. Fransızcasının kapağında *La Science du Bonhomme Richard* [İhtiyar Richard'ın Bilimi] yazmaktaydı. Kitap bugüne kadar bin üç yüzden fazla baskı yaptı.

Franklin'in ahlaki mükemmelleşme projesiyle *Autobiography*'si gibi Fakir Richard'ın özdeyişleri de, tutumluluk konusunda ukala bir bakış açısı sergilediği gerekçesiyle eleştirilere hedef oldu. D. H. Lawrence, "Fakir Richard'ın uydurduğu dikenli telden yapılmış ahlaki engellerden kurtulabilmem için sayısız acılar çekmem ve yıllar geçmesi gerekti" diye yazdı. Fakat bu tespit Franklin'in ustaca hazırladığı zekâ ve ahlak karışımını görmediği gibi buradaki mizah ve ironiyi de gözden kaçırmaktadır. Ayrıca Franklin'le onun yarattığı karakterleri birbirine karıştırmaktadır. Gerçek Franklin bir ahlak abidesi olmadığı gibi hayatını da para kazanmaya adamamıştı. "İnsanoğlunun zaafı şu ki," demişti bir dostuna, "zenginliğin sonu yok." Onun amacı hırslı tüccarlara daha çok çalışmalarını öğütlemek ve böylece daha faydalı ve daha erdemli yurttaşlar olmalarını sağlamaktı.

Fakir Richard Almanağı Franklin hakkında, özellikle de onun zekâsı ve görünüşü hakkında da bazı yararlı fikirler vermektedir. Franklin, hayali bir silüetin arkasına yarı saklanarak, bir kez daha düşüncelerini dolaylı yoldan dile getirme şeklindeki Junto kuralını hayata geçirmişti. Bu konuda Fakir Richard'ın ağzından dile getirdiği öğüde göre davranıyordu. "Bırak, herkes seni tanısın. Ama kimse sonuna kadar tanımasın: İnsanlar sığ yerlerden rahat geçerler."[63]

5. Bölüm

Sorumlu Vatandaş

Philadelphia, 1731-1748

Kamu Yararına Örgütler

Franklin'in başlıca özelliği, yurttaşlık sorumluluklarının bilincinden olan biri olmasıydı. İç sofuluktan çok kamusal davranışlara, Tanrı Şehri yaratmaktan çok İnsan Şehri kurmaya önem verirdi. Londra'ya yaptığı ilk seyahatte dile getirdiği temel düsturu olan "İnsan sosyal bir varlıktır" sözü yalnızca meslek yaşamına değil, aynı zamanda yardımseverlik konusundaki düşüncesine de yansımaktaydı. Ona göre toplumu bir arada tutan erdem yardımseverlikti. Fakir Richard'ın deyişiyle, "Elma şarabını tek başına içen, kaçan atını da tek başına yakalar."

1730'larda henüz yirmili yaşlarında bir matbaacı iken bile bu girişkenliği sayesinde Junto'yu yönlendirerek, ödünç kitap veren kütüphaneden itfaiyeye ve gece bekçileri örgütüne, sonra da hastane, milis kuvveti ve koleje kadar çeşitli toplumsal örgütlerin kurulmasını sağlayacaktı. "İyi insanlar, tek başlarına," diye yazmıştı, "birlikte yaptıklarından daha az şey yapabilirler."

Franklin hayır dernekleri kurma eğilimini Cotton Mather ve diğerlerinden almıştı. Fakat bu eğilimini Amerikan hayat tarzının kalıcı bir parçası haline getiren en etkili güç, Franklin'in örgütlenme tutkusu ve coşkulu kişiliği oldu. Tocqueville hayret ifadesiyle dolu o ünlü cümlesinde, "Her yaştan, her mevkiden, her yaradılıştan Amerikalılar sürekli dernekler kuruyor," demişti. "Hastaneler, hapishaneler ve okullar hep bu şekilde ortaya çıkıyor."

Tocqueville, Amerika'da birbirine karşıt iki güdü arasında doğal bir mücadele olduğu sonucuna varmıştı: Güçlü bir bireycilik ruhu ve bununla çatışan topluluk ve birlikler oluşturma ruhu. Franklin, bu görü-

şe katılmazdı. Franklin'in yaşamının ve oluşmasına katkıda bulunduğu Amerikan toplumunun temel özelliklerinden biri, görünüşte birbiriyle çelişen bireycilik ve toplumculuğun iç içe geçmiş olmasıydı. Hudut bölgelerinin cazibesine kapılan imece usülü ahır inşa eden* öncüleri bir yandan sağlam bireyciyken öte yandan da topluluk hayatının ateşli destekçileriydiler. Franklin, bu kendi kendine yetme ve topluluk hayatı karışımının somut bir örneğiydi ve onun kişiliğinde somutlaşan bu örnek, Amerikan karakterinin de bir parçası haline gelmişti.[1]

Franklin'in Amerika'da türünün ilk örneği olan üyelik sistemine dayalı kütüphanesi, Junto üyelerine kitaplarını, başkalarının da yararlanması için kulübe getirmelerini önermesiyle başladı. Sistem iyi işliyordu ama kitaplığı genişletmek ve işi yürütmek için para gerekiyordu. O da üyelik sistemine geçmeye karar verdi. Buna göre üyeler, çoğu Londra'dan getirtilen kitapları ödünç alabilmek için aidat ödeyeceklerdi.

1731'de, Franklin 27 yaşındayken, Library Company of Philadelphia [Philadelphia Kütüphanecilik Şirketi] kuruldu. Franklin tarafından kaleme alınan şirket mottosu, onun iyilikle kutsallık arasında kurduğu bağlantıyı da göstermekteydi: *Communiter Bona profundere Deum est* (Toplum yararına çalışmak kutsaldır).

Para bulmak kolay değildi. "O zamanlar Philadelphia'da çok az kitap okuyan vardı ve insanların çoğu yoksuldu. Öyle ki, onca çabaya karşın en fazla elli kişi bulabildim. Bunların çoğu da para ödemeye gönüllü genç esnaflardı." Franklin bu sayede kıskançlık ve yumuşak huyluluğa dair pragmatik derslerinden birini daha çıkardı: İnsanların "faydalı bir iş yaparak ün kazanabilecek birinin projelerini" desteklemeye istekli olmadığını gördü. O da kendisini "mümkün olduğu kadar geri planda tutarak" diğer arkadaşlarını öne çıkardı. Bu yöntem o kadar işe yaradı ki, "ondan sonra hep bu yöntemi kullandı." Siz o anda kendinizi göstermeye çalışmasanız bile insanlar sonunda değerinizi anlarlar, diye yazdı. "Gösterişten kaçınarak yaptığın bu küçük fedakârlığın bedeli fazlasıyla geri ödenir."

Franklin'in araştırmacılığı sayesinde tanışma şansını bulduğu zengin bir kürk tüccarı ve kibar bir araştırmacı olan James Logan gibi

* Özellikle 18. ve 19. yüzyılda Kuzey Amerika'nın kırsal yerleşimlerinde yaşayan ve genellikle benzer dinsel inançları paylaşan çiftçiler, bir aile için mümkün olmayan ahır inşaatını imece usülüyle hep birlikte yaparlardı. Günümüzde bazı bölgelerde ve Amishler gibi bazı dinsel cemaatler arasında aynı uygulama devam etmektedir-e.n.

okumuş-yazmış Philadelphia'lıların tavsiye ettiği kitaplar aynı zamanda onun pratik kişiliğini de yansıtmaktaydı. Satın alınan ilk kırk beş kitabın dokuzu bilim, sekizi tarih ve sekizi de siyaset üzerineydi. Geri kalanların büyük bölümü referans kitaplarıydı. Hiç roman, drama, şiir veya Homeros'la Virgilius gibi iki klasik dışında büyük edebiyat yapıtı yoktu.

Franklin her gün bir veya iki saatini kütüphanede kitap okuyarak geçirir "ve bu yolla babasının bir zamanlar kendisi için düşünmüş olduğu eğitimin eksikliğini bir dereceye kadar giderirdi." Bu çabası toplumsal yükselişini de kolaylaştırıyordu. Junto'dakiler genellikle yoksul esnaflardı. Oysa Kütüphanecilik Şirketi, Franklin'in şehirdeki daha seçkin bazı isimlerin desteğini almasını sağladığı gibi, kitapların temininde yardımcı olmayı kabul eden Londralı tüccar Peter Collinson ile de ömür boyu sürecek bir dostluk kurmasına yardımcı oldu. Üyelik sistemine dayalı kütüphanecilik fikri ve dolayısıyla bunun sağladığı faydalar sonunda diğer kolonilere de yayıldı. Franklin sonraları, "Bu kütüphaneler Amerikalılar arasındaki düşünce alışverişini geliştirerek," diye yazmıştı, "sıradan esnafla çiftçileri diğer ülkelerdeki birçok beyefendinin düzeyine çıkardı." Kütüphanecilik Şirketi bugün de faaliyetini sürdürmektedir. 500 bin kitap ve 160 bin elyazmasıyla önemli bir tarihi hazine olduğu gibi, ABD'deki en eski kültür kurumudur.[2]

Franklin sık sık takma bir adla şehirdeki gelişmeler konusundaki fikirlerini gazetede yayımlıyordu. Pennsylvanus adıyla, yangınla mücadelede gönüllü olan "kahraman adamlar"ın hikâyesini anlatan bir makale yazmış ve bunlara katılmayanların merdiven, kova ve pompa masraflarına katılarak yükü paylaşmaları gerektiğini savunmuştu. Bir yıl sonra da, Junto'da okumasının ardından mektup şeklinde gazetede yayımladığı bir yazıda, bir itfaiye şirketinin kurulmasını önerdi. Aynı şekilde bundan da kendine pay çıkarmamaya dikkat ederek, mektup ("Bir gramlık önlem bir kiloluk tedaviden iyidir" diyerek adeta Fakir Richard'ı hatırlatan) yaşlı bir adam tarafından gönderilmiş gibi davrandı. Philadelphia ateşli gönüllülerle doluydu, diye yazmıştı, ama "düzen ve yöntem" yoktu. O yüzden Boston örneğini izlemeyi düşünmeli ve salt bu işle görevli itfaiye kulüpleri oluşturmalılardı. Ayrıntılar konusunda her zaman titiz olan Franklin, bu görevleri de en ince ayrıntısına kadar sıralamıştı: "Bir

buçuk metre uzunluğunda kırmızı değnek" taşıyan görevliler, baltacılar, kancacılar ve diğer malzemeciler olmalı.

Franklin otobiyografisinde, "Bu yazının çok ses getirdiğini" yazmıştı. Dolayısıyla Union Fire Company'yi [Birlik İtfaiye Topluluğu'nu] kurmak üzere harekete geçti ve ilk topluluk 1736'da kuruldu. Kurallar ve bunların ihlali durumunda uygulanacak cezalar konusunda son derece titizdi. Bir Franklin projesi olduğunu gösterircesine, projenin bir de sosyal ayağı vardı. Ayda bir yemekte bir araya geliyor, "yangınla ilgili akla gelen fikirler üzerinde görüş alışverişinde bulunuyor ve tartışıyorlardı." Junto'da olduğu gibi o kadar çok insan katılmak istiyordu ki, kentin çeşitli yerlerinde başka itfaiye toplulukları oluşturuldu.

Franklin, Birlik İtfaiye Topluluğu'nun çalışmalarına yıllarca aktif bir şekilde katıldı. 1743'te *Gazette*'de küçük bir ilan yayımlandı: "Water Sokağı'nda çıkan son yangında, B. Franklin&Co.'ya ait iki kova kaybolmuştur. Bulup matbaaya getirenlere zahmetlerinin karşılığı ödenecektir." Elli yıl sonra, Devrim'in ardından Fransa'dan döndüğünde şirketin kalan dört üyesini kovalarıyla birlikte yeniden toplayacaktı.[3]

Franklin şehrin verimsiz polis güçlerini de geliştirmeye çalışmıştı. O zamanlar ayak takımından oluşan bekçilerin başında polisler bulunuyordu. Bu kişiler polis tarafından mahalledekiler arasından belirlenir, görev üstlenmek istemeyenler, karşılığında belli bir ücret öderdi. Franklin'e göre sonunda ortaya, küçük paralar kazanıp gecenin büyük bölümünü sarhoş olarak geçiren serseri çeteleri çıkmıştı. Franklin bir kez daha Junto için yazdığı bir yazıda çözüm önerileri sundu. Her evin değerine göre alınacak gayrimenkul vergileriyle finanse edilecek, tam zamanlı bir bekçilik sistemi önerdi. Bu aynı zamanda Amerika'daki ilk yenilikçi vergi tartışmalarından biri oldu. Franklin, "bekçinin koruyacağı mülkünün değeri, belki elli sterlini bile geçmeyen yoksul ve dul bir ev kadınının, dükkânlarında binlerce sterlinlik mal bulunan zengin bir tüccar kadar vergi ödemesinin" adil olmadığını yazmıştı.

Yangın topluluğundan farklı olarak, bu polis devriyeleri hükümetin görev alanına girmekteydi. Dolayısıyla Meclis onayı gerekiyordu. O yüzden "kulüplerin üyelerinin etkisinin iyice arttığı" 1752'ye kadar kurulmaları mümkün olmadı. O tarihteyse Franklin meclis üyesiydi ve bekçilerin nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair ayrıntılı yasanın taslağının oluşmasına yardım etti.[4]

Masonlar

Philadelphia'da Junto'dan daha önce kurulmuş güçlü bir kardeşlik birliği vardı ve görünüşe göre bu Franklin'in özlemlerine mükemmel bir şekilde uymaktaydı: Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası. Eski taş ustası loncalarının ritüel ve sembollerini benimseyen yarı gizli bir kardeşlik örgütü olan Mason örgütü, 1717'de Londra'da, ilk Philadelphia locası ise 1727'de kurulmuştu. Franklin gibi Masonlar da dostluğa, gönüllü faaliyetlere ve herhangi bir mezhebe bağlı olmaksızın dini hoşgörüye önem vermekteydi. Masonlar, Franklin'in gözünde, aynı zamanda toplumsal basamakta bir üst adımı temsil etmekteydiler. Çünkü şehrin üst düzey tüccar ve avukatlarının çoğu Mason'du.

On sekizinci yüzyılda toplumsal sınıflar arasında geçişler fazla yaygın değildi. Fakat Franklin, bir tüccarın bu dünyada yükselip kralların karşısına çıkabileceğini göstermeyi gururla kendine misyon edindi – hatta bunun Amerika'nın misyonun da bir parçası olmasını sağladı. Bu her zaman kolay olmadı. İlk başta kendini Masonlar'ın arasına davet ettirmekte zorlandı. O yüzden gazetesinde onları öven küçük yazılar yazmaya başladı. Bu işe yaramayınca sert bir taktiğe başvurdu. 1730 Aralık ayında, kısa bir süre önce ölen bir üyenin tuttuğu kayıtlara dayanarak, örgütün bazı sırlarını açığa döken uzun bir yazı kaleme aldı. Ortaya dökülen gerçeklerden biri de, o sırların büyük bölümünün sadece birer şişirmeceden ibaret olduğu idi.

Birkaç hafta sonra, *Gazette*'deki Aralık makalesini geri çekip yerine pohpohlayıcı bir iki küçük ilan koyunca davet edildi. Franklin sadık bir Mason oldu. 1732'de Philadelphia locasının içtüzük taslağının hazırlanmasına yardım etti. İki yıl sonra Büyük Üstat oldu ve lonca tüzüğünü yayımladı.[5]

Franklin, Masonlar'a olan bağlılığı yüzünden bir skandala karıştı. Bu aynı zamanda onun çatışmacı insanlara karşı duyduğu tiksintiyi de göstermekteydi. 1737 yazında Daniel Rees isimli toy bir çırak gruba katılmak istedi. Mason olmayan birtakım tanıdık zorbalar onunla dalga geçmeye karar verdiler ve tuhaf yeminler, müshil ilacı ve kıç öpmeceden oluşan bir tören düzenlediler. Eşek şakasını duyan Franklin kahkahalarla gülerek sahte yeminin kopyasını istedi. Zorbalar birkaç gün sonra bir tören daha düzenledi. Ancak bu kez talihsiz Rees üzerine dökülen

bir şişe brendinin alev alması sonucu yanarak öldü. Franklin'in olayla ilgisi yoktu ancak olaydan sonra açılan cinayet davasına tanık olarak çağrıldı. Franklin'den de Masonlardan da hazzetmeyen rakibi Andrew Bradford'un çıkardığı gazete, onu işkencecileri teşvik ederek dolaylı şekilde cinayete karışmakla suçladı.

Suçlamaya kendi gazetesinden cevap veren Franklin, başta bu eşek şakasına güldüğü için sorumlu olduğunu kabul etti. "Ama iş şiddete dökülüp T'nin arkasını öptürmeye ve R---n'nin bize okuduğu şeytani yeminleri ettirmeye kadar uzayınca gerçekten sinirlendim." Ama yemini görmek istemesi ve sonra bunu keyifle arkadaşlarına göstermesi, prestiji için iyi olmadı.

Hem olay hem de Franklin'in adı, kolonilerde yayımlanan Masonluk karşıtı bütün gazetelere haber oldu. Bunlardan biri de Boston'da yayımlanan *News Ledger* idi. Dolayısıyla haberi anne babası da duydu. Franklin bir mektup yazarak, annesinin Masonlarla ilgili kaygılarını yatıştırmaya çalıştı. "Aslında çok zararsız insanlar," diye yazdı, "dinle veya ahlakla çelişen hiçbir ilke veya davranışları yok." Buna karşılık annesinin, kadınların kabul edilmemesine gösterdiği tepkiye hak vermekteydi.[6]

Büyük Uyanış

Franklin deist olmanın çok az ötesine geçmiş olsa bile, yine de dine ve özellikle de dinin toplumsal etkilerine ilgi duymaktaydı. 1730'larda iki vaiz onu çok etkilemişti. Bunlardan ilki kendisi gibi, özgür düşünceli biriydi. Diğeri de, Franklin'in inançlarına neredeyse tamamen ters düşecek kadar muhafazakâr bir evangelist uyanışçı idi.

Samuel Hemphill, İrlandalı genç bir vaizdi. 1734'te Philadelphia'ya geldikten sonra, Franklin'in ara sıra ziyaret ettiği Presbiteryen kilisesinde rahip yardımcısı olarak göreve başlamıştı. Kalvenci öğretilerden çok ahlak üzerine vaaz vermeyi seven Hemphill, büyük kalabalıklar toplamaya başlamıştı. Bunlardan biri de, "dogmatik yanı çok az olduğu gibi, daha çok erdemin hayata geçirilmesini kuvvetle telkin eden vaazlarından keyif alan" meraklı Franklin idi. Ancak Hemphill'in dogmadan uzak duruşu kilisenin yaşlı müdavimlerine o kadar da çekici gelmiyordu. Vaazları Franklin'e sıkıcı gelen başrahip Jedediah Andrews, Hemphill'in

kilisesine zorla dayatıldığından ve "özgür düşüncecilerin, deistlerin ve hiçbir şeycilerin onun kokusunu alarak başına üşüşmesinden" yakınıyordu. Çok geçmeden Hemphill sapkınlık suçlamasıyla sinodun [kilise meclisi-ç.] önüne çıkarıldı.

Dava başladıktan sonra Franklin de, iki yerel Presbiteryen arasında geçen bir diyalogdan oluşan, ustalıkla kaleme alınmış bir yazıyla Hemphill'in yardımına koştu. Franklin'i temsil eden Bay S., "yeniyetme vaiz"in iyi şeyler yapmaktan bu kadar çok bahsetmesinden şikâyet eden Bay T.'yi dinlemektedir. "Bu kadar ahlaktan söz edilmesinden hoşlanmıyorum. Bunun hiç kimseyi cennete götürmeyeceğine eminim."

Bay S., "İsa ve havarilerinin de böyle vaaz ettiğini" söyleyerek cevap verir. İncil'e göre, der, Tanrı bizim "erdemli, dürüst ve iyilikle dolu bir hayat yaşamamızı" ister.

Ama, diye sorar Bay T., kurtuluşa giden yolda inanç erdemden daha önemli değil mi?

Franklin'in ağzı olan Bay. S., "İnanç, ahlaki değer üretmenin bir aracıdır" diye cevap verir ve heretik bir üslupla devam eder: "Sadece inançla kurtuluşa ulaşmayı beklemek bana göre ne Hıristiyan öğretisine ne de sağduyuya uyar."

Hoşgörülü bir inanç sahibi olarak Franklin'in, Presbiteryenlerin de kendi rahiplerine istedikleri öğretiyi dayatmasına hoşgörü göstermesi beklenebilir. Ancak o Bay S.'ye, bu katı inançlara itaat etmemeleri gerektiğini söyletmişti. Bay S., Franklin'in felsefesinin özünü anlatırcasına, " İnancın hiçbir noktası, ahlakın görevimiz olduğu gerçeği kadar açık değildir" der. "Erdemli bir heretik, ahlaksız bir Hıristiyan'dan önce cennete gidecektir."

Bu tipik bir Franklin tartışma yöntemiydi: Zekiceydi, dolaylıydı ve istediği noktaya dikkat çekmek için hayali karakterler kullanmıştı. Ancak sinod Hemphill'i oybirliğiyle kınayarak görevden uzaklaştırınca, kendi deyişiyle her zamanki kadife eldivenlerini çıkarıp "ateşli bir taraftara" dönüştü. Öfkeler saçan imzasız bir risale bastı (ve gazetedeki diyaloğun aksine, bu risalenin sahibinin gizli kalmasına büyük özen gösterdi). Sinodun yönelttiği suçlamaları ayrıntılı bir şekilde teker teker çürütmekle yetinmeyip üyeleri "fesatlık ve kıskançlıkla" suçladı.

Hemphill'i suçlayanlar buna kendi risaleleriyle cevap verdi. Bu Franklin'i yeni bir risale yazmaya itti. Öncekine göre çok daha sert olan

bu seferki imzasız risalede "yobazlık ve önyargı" ile "din kisvesi altında sahtekârlık" gibi ifadeler vardı. Yazının sonunda yer alan şiirde de Hemphill'i eleştirenlere "Kıçımın Rahipleri" diyordu.

Bu, Franklin'in doğrudan çatışma ya da ağız dalaşından uzak durma şeklindeki Junto kuralını çiğnediği ender durumlardan biriydi. Dahası, garipti. Çünkü geçmişte kuramsal tartışmalardan uzak durmaya karar vermişti. Güya dindar olan bu köklü ruhban sınıfa karşı duyduğu öfke bu kez ağır basmış gibiydi.

Hemphill'in verdiği vaazların çoğunun çalıntı olduğu ortaya çıkınca Franklin onu savunmakta zorlanmaya başlamıştı. Ama yine de onu bırakmadı. Daha sonra bunu açıklarken, "Kendi ürünü olan kötü vaazları dinlemektense, başkası tarafından yazılmış iyi vaazları dinlemeyi tercih ederim" diyecekti. Sonunda Hemphill şehri, Franklin de sonsuza kadar Presbiteryen cemaati terk etti.[7]

Hemphill olayı tam da, Büyük Uyanış olarak bilinen bir duygusal uyanış dalgasının bütün Amerika'ya yayıldığı döneme rastlamıştı. Başta Jonathan Edwards olmak üzere ateşli Protestan gelenekçiler, cemaat mensuplarını sarsıcı cehennem azabı öyküleriyle ruhsal çılgınlıklara sürüklüyordu. Edwards'ın o meşhur "terör" vaazında cemaate dediği gibi, "Öfkeli Tanrı'nın Elindeki Günahkârlar" olan onları ebedi lanetten kurtaran tek şey, "bir örümceği ya da iğrenç bir böceği ateşin üzerinde tutar gibi Cehennem çukurunun üzerinde tutan Tanrı'nın" nedeni anlaşılmaz merhametidir.

Bunun Franklin'in teoloji anlayışıyla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Aslında, kendi dönemlerinde Amerika'nın iki önde gelen ismi olan Edwards ve Franklin, Carl Von Doren'in ifadesiyle, "kendi çağlarına hâkim olma mücadelesi veren iki düşman hareketin simgeleri" olarak da görülebilir. Edwards ve Büyük Uyanışçılar Amerika'yı Püritenizm'in ıstıraplı maneviyatına çekmeye çalışırken, Franklin ise hoşgörüyü, bireysel erdemi, yurttaşlık değerlerini, iyi davranışı ve akılcılığı öne çıkaran bir Aydınlanma'ya çekmeye çabalıyordu.[8]

İşte bu yüzdendir ki, Franklin'in, Büyük Uyanış'ın en ünlü gezgin vaizi olan ve 1739'da Philadelphia'ya gelen George Whitefield'tan etkilenmesi şaşırtıcı, hatta biraz da tuhaftır. İngiliz misyoner, Oxford'ta Pembroke Koleji'nde mutsuzdu. Önce Metodizm, sonra da Kalvencilik'le "yeniden doğmuştu". Saf öğreti açısından kurtuluşun ancak Tanrı'nın merhame-

tiyle mümkün olduğunu savunuyordu, ama yine de kendini iyice hayır işlerine vermişti. Hatta Georgia'daki yetimler için para toplamak amacıyla bir yıl boyunca Amerika'yı dolaşmıştı. Avrupa ve Amerika'daki okullar, kütüphaneler ve yoksul evleri için zamanının bütün din adamlarından fazla yardım toplamıştı. Dolayısıyla, her ne kadar din anlayışını sevmese de, Franklin'in ondan hoşlanması şaşırtıcı değildir.

Whitefield'ın (on üç binlik nüfusuyla o zamanlar Amerika'nın en büyük şehri olan) Philadelphia'da akşamları düzenlediği açık hava toplantıları büyük kalabalıkları çekiyordu. Sıkı bir haber kokusu alan Franklin de *Pennsylvania Gazette*'de ona geniş yer ayırmaktaydı. Haberde "Sayın Vaiz Bay Whitefield," diye yazmıştı, "Perşembe günü akşam saat altıda, caddede toplanan yaklaşık 6 bin kişiye mahkeme binasının önünden vaaz vermeye başladı. Kalabalık kendisini büyük bir sessizlik içinde dinledi." Whitefield'ın şehirde kaldığı bir hafta içinde kalabalıklar daha da büyüdü. O da bir yıl süren Amerika seferi boyunca şehre üç kez daha uğradı.

Franklin hayran kalmıştı. Whitefield'ın konuşmalarına *Gazette*'de kırk beş hafta boyunca yer verdi. Sekiz defa da baş sayfasını tamamen onun vaazlarına ayırdı. Franklin otobiyografisinde, aradan geçen yıllardan kaynaklanan eğretilikle, o zamanlar kendisini saran heyecanı şöyle anlatıyordu:

> Bir müddet sonra ben de vaazlarından birine gittim. Vaazın sonunda para toplayacağını anladım. Ama içimden, benden hiçbir şey alamayacağına karar verdim. Cebime sokulu bulunan elimde bir avuç bakır para, üç veya dört gümüş dolar ve beş altın sikke vardı. Ama o konuştukça ben yumuşamaya başladım ve bakır para vermeyi kararlaştırdım. Belagatinin başarısı bundan utanç duymama sebep oldu ve gümüş dolarda karar kıldım. Ancak konuşmasını öyle hayranlık verici bir şekilde tamamladı ki, altın, gümüş, cebimde ne var ne yok hepsini yardım tabağına boşalttım.

Franklin, Whitefield'ın Philadelphia'lılar üzerindeki dönüştürücü etkisine de hayran kalmıştı. *Gazette*'de "İnsanlar vaazlara katılmakta hiç bu kadar istekli olmamışlardı" diye yazmıştı. "Bu aralar çoğu konuşmanın ana konusu din oldu. Sadece dini kitaplara ilgi var."[9]

Bu son gözlemin parasal boyutu Franklin'in gözünden kaçmadı. Whitefield'la görüşerek, onun vaaz ve günlüklerini yayımlama hakkını aldı. Tabii bu da onun propagandasını yapma şevkini artırdı. Franklin,

Whitefield'ın ilk ziyaretinden sonra bir ilan yayımlayarak, cildi iki şilinden satışa çıkardığı vaazlar için sipariş toplamaya başladı. Birkaç ay sonra yayımladığı ilanda ise, çok fazla sayıda sipariş geldiğini belirterek, "ödemeyi dükkâna gelerek elden yapanlara öncelik tanınacağını" duyurdu.

Binlerce kitap satıldı. Bu da Franklin'i zengin, Whitefield'ı ünlü yaptı. Franklin, Whitefield'ın günlüklerini de on kez bastı. Her biri almanaklardan beş kat daha pahalı olan bu günlükleri pazarlamak üzere kolonilerdeki on bir matbaadan oluşan bir satış ekibi oluşturdu ve günlükler bestseller oldu. Newport'taki üvey kız kardeşi Anne Franklin'e 250 kitap yolladı. Franklin'in 1739 ile 1741 arasında bastığı kitapların yarısından fazlası ya Whitefield'ındı ya da onun hakkındaydı.

Bazı tarihçiler bunlara bakarak, Franklin'in Whitefield'a olan ilgisinin paradan kaynaklandığı sonucuna vardılar. Fakat bu fazla basit bir açıklama olur. Franklin, çoğu zaman olduğu gibi bu kez de parasal çıkarla gönüllü faaliyetlerini ve kişisel coşkusunu ayrılmaz biçimde iç içe sokmuştu. Franklin sıcakkanlı birisiydi ve Whitefield'ın büyüleyici karizmasından ve sevecen kişiliğinden etkilenmişti. Whitefield'ı evine davet etti. Vaiz bu davete "Tanrı aşkına" övgü düzünce Franklin onu düzeltti: "Beni yanlış anlama; Tanrı aşkına değil, senin aşkına."

Ayrıca, dini konulardaki görüş farklılıklarına karşın, Franklin de Whitefield'ın ilgisini çekmişti, çünkü Franklin mevcut yerel yapıyı sarsıyordu. Uzun zamandır dini seçkinlerden hazzetmeyen Franklin, kitleleri çılgına çeviren popüler gezgin vaizlerin bu seçkinlerin egemenlik alanlarına zorla girerek onları bölmesinden de keyif alıyordu. Hoşgörülü Franklin, Whitefield taraftarlarının kendisinin de maddi desteğiyle büyük bir yeni salon yapmalarından memnun oldu. Salon başka amaçlarla kullanılmasının yanı sıra, her türden inanca da açık olacaktı. "Hatta Konstantinopolis [İstanbul-ç.] Müftüsü bile bir misyoner gönderip Muhammedcilik [İslam-ç.] üzerine bize vaaz verebilir, bunun için burada kendisine bir kürsü bulabilirdi."[10]

Franklin'in seçkinlerin rahatsızlığından duyduğu keyfi, eşrafın *Gazette*'ye gönderdiği bir mektuba karşı aldığı tavırdan da görmek mümkündür. Mektupta, Whitefield'ın "iyi insanlar arasında pek hoş karşılanmadığı" yazmaktaydı. Franklin ertesi hafta "Obadiah Plainman" adıyla bir yazı döşendi. "İyi insanlar" ifadesiyle dalga geçen

Franklin, bu ifadeden Whitefield taraftarlarının da "aşağılık, serseri veya ayaktakımı" olduğu anlamının çıktığını yazdı. Bay Plainman hem kendisinin hem de dostlarının ayaktakımının bir parçası olmaktan gurur duyduklarını söyledi, ama kendilerini "iyi taraf"a koyan insanların bu tür ifadeler kullanmasından ve sıradan insanların "aptal yığınlar" olduğunu ima etmesinden nefret ediyorlardı.

Ertesi hafta Tom Trueman adlı (ya da ["doğru adam" anlamına gelen-e.] soyisme bakarak, belki de böyle birini uyduran Franklin) mağrur ifadeli bir beyefendi, William Bradford'un üst düzeye hitap eden gazetesine bir mektup yazarak, böyle bir imanın söz konusu olmadığını savundu ve Bay Plainman'i, kendisini şehirdeki sıradan insanların lideri gibi göstermeye çalışmakla suçladı. Tekrar Bay Plainman adıyla cevap veren Franklin, kendisinin sadece işten sonra "birahaneye gitmek yerine, Kütüphanecilik Şirketi'nin kitaplarıyla oyalanan" "zavallı ve sıradan bir" zanaatkâr olduğunu yazdı. Aynı şekilde, kendilerini iyi ilan edip "kendileri dışında kalanlara tepeden bakan" kişilere karşı öfke duyuyordu. Franklin, eğer böyle şeylere eğilimi olsaydı aristokratik bir havaya girmesine izin veren bir konuma yükselmesine karşın, züppe tavırlardan hoşlanmıyor ve orta sınıftan insanların hakkını savunan Plainman [sıradan adam-ç.] olmaktan gurur duyuyordu.[11]

Franklin 1740 sonbaharına doğru, Whitefield'ın kitaplarını basarak elde ettiği kârlara değilse bile, bizzat Whitefield'a karşı soğukluk belirtileri göstermeye başladı. Vaizin kendisini "yeniden doğmuş" bir Kalvenci inancın taraftarı yapma çabaları işe yaramamış, bu arada Philadelphia eşrafı içindeki önemli patronlar da *Gazette*'nin ateşli sözcülüğünü açıkça eleştirmeye başlamıştı. Franklin bu eleştirilere karşı bir başyazı yayımlayarak, kendisinin "taraf tuttuğu" iddialarını (ikna edici olmayan bir şekilde) reddetti ve ilk kez 1731'de yayımladığı "Yayıncılar Adına Savunma"da dile getirdiği felsefesini tekrarladı. "Eşit koşullar altında karşılaşırlarsa, gerçek yalana her zaman üstün gelir." Ama aynı sayıda ayrıca bir vaizin, Whitefield'ın "coşkulu saçmalıklarını" eleştiren mektubunu yayımladı. Ardından da Whitefield'ı ve onun cevabını sert bir şekilde eleştiren iki risale yayımladı. 1740'ın ilk dokuz ayında yüzde 90'ı Whitefield'a övgülerle dolu olan *Gazette*'deki mektuplar, Eylül'den itibaren tersine bir çizgi izlemeye başladı. Sadece bizzat Franklin tarafından kaleme alınan yazılar olumlu kaldı.

Franklin, daha az ateşli olmakla birlikte sonraki yıllarda da Whitefield'ı desteklemeyi sürdürdü. Vaizin 1770'te ölümüne kadar sıcak bir şekilde mektuplaştılar. Franklin, Whitefield'ın ölümünden sonra kaleme aldığı otobiyografisinde, bu sıcaklığa hafif alaycı bir mesafe koyuyordu. Dinlediği bir vaazı anlatırken, Whitefield'ın sözlerinin kendisini nasıl etkilediğini anlatmak yerine, sesinin nerelere kadar gittiğini hesaplamakla oyalanıyordu. Whitefield'ın kendi manevi dünyasındaki etkisine gelince, Franklin biraz da alaycı bir dille şöyle diyordu: "Hatta bazen beni döndürmek için dua ederdi ama hiçbir zaman dualarının duyulduğuna inanma keyfini yaşayamadı."[12]

Yayın Savaşları

Franklin'in yayıncılık işi büyüdükçe, şehirdeki diğer yayıncı Andrew Bradford'la rekabeti de kızıştı. 1730'lar boyunca birbirlerinin gazetelerindeki hatalarla dalga geçip hırslı genç Mason'un ölümü ve Samuel Hemphill'in vaazları gibi konular üzerinden atıştılar. Bu rekabetin siyasi ve toplumsal nedenleri vardı. Zengin bir ailenin çocuğu olan Bradford ve onun gazetesi *American Weekly Mercury*, Penn ailesiyle onların atadığı hükümeti destekleyen, Pennsylvania'nın "mülk sahiplerinin" safında yer alıyordu. Deri önlüklü Franklin ile onun *Pennsylvania Gazette*'si ise mevcut sisteme karşı çıkıyor ve seçimle gelen Meclis'i destekliyordu.

1733'te, Franklin'in hükümetin baskı işlerini Bradford'un elinden almasını sağlayan, Mülk Sahibi karşıtı Meclis Başkanı Andrew Hamilton'ın yeni seçim kampanyası sırasında Bradford ile Franklin siyaseten tekrar karşı karşıya geldiler. Franklin, Hamilton'ın aristokrasi karşıtı popülizmine hayranlık duymaktaydı. "Güce karşıydı" diye yazmıştı, "O yoksulların dostuydu." Öte yandan Bradford, Hamilton'a sert bir dille saldırıyordu. Bunlardan Hamilton'ı hedef alan "Sadakatsizlik Üstüne" başlıklı bir yazı aynı zamanda Franklin'e vuruyordu. Bir diğeri de Hamilton'ı, Penn ailesine hakaret etmek ve kredi dairesinin başı olarak gücünü kötüye kullanmakla suçluyordu.

Franklin, olgun ama ezici bir cevapla Hamilton'ın yardımına koştu. Hamilton'la "Yarım Saatlik Sohbet" başlığıyla yayımlanan yazı, Bradford'u, sözcükleri ("aşağılayıcı" demek isterken "aşağılık" diyerek)

yanlış kullanmaktan, anonimlik perdesinin arkasına gizlenmeye kadar ("imzasız yazılara tepki gösterilmemesine bakarak, kimsenin bunları dikkate almayacağını düşünmüştü") uzanan çeşitli suçlardan şişe geçiriyordu. Hamilton, bir tutam Fakir Richard bulaşmış kibar bir Junto ziyaretçisi izlenimi verir. İç çekerek "çamur at, izi kalsın" der.[13]

Hamilton seçimi tekrar kazandı. 1736'da da Franklin'i Meclis kâtipliğine seçtirdi. Kamu hizmeti ve kişisel çıkar bir kez daha bir araya gelmişti. Kâtipliğin "kendisine Meclis üyeleri nezdinde çıkarlarını daha iyi savunma, oy pusulası, kanun, kâğıt para ve genel olarak hayli kârlı diğer kamusal işlerin basım işini alma fırsatı verdiğini" Franklin de açıkça kabul etmişti.

Bu iş ona aynı zamanda rakipleri yanına çekmesine yarayan bir hileyi de öğretmişti. Zengin ve iyi yetişmiş bir üyenin kendisine sataşması üzerine, Franklin bu adamın dostluğunu kazanmaya karar vermişti:

> Ancak onun önünde onursuz bir şekilde eğilerek kendimi beğendirmek istemiyordum. Bir süre sonra başka bir yönteme başvurdum. Kütüphanesinde çok nadir ve ilginç bir kitap bulunduğunu duyunca, ona bir not göndererek kitabı incelemeyi arzu ettiğimi söyledim ve kitabı birkaç günlüğüne ödünç vermesini istedim. Derhal gönderdi. Ben de kitabı bir hafta sonra, gösterdiği lütuftan dolayı çok teşekkür ettiğimi bildiren başka bir notla kendisine geri gönderdim. Daha sonra Meclis'te karşılaştığımızda benimle (daha önce olmadığı şekilde) büyük bir nezaket içinde konuştu. Sonra da her fırsatta bana yardımcı olmak istediğini dile getirdi. Böylece sıkı dost olduk. Dostluğumuz ölümüne kadar sürdü. Bu daha önce öğrendiğim bir düsturun doğruluğunu bir kez daha göstermiş oldu. Yani "Sana bir kez iyilik yapan kişi, bir kez daha yapmaya fazlasıyla hazır demektir. Ondan sonra sen de kendini aynısını yapmak zorunda hissedersin."[14]

Franklin ile Bradford arasındaki rekabetin sıra dışı görünmekle birlikte hem o gün hem de bugün az çok yaygın olan ilginç bir yanı vardı. Bazı alanlarda rekabet etseler bile, tıpkı bugünün medya patronları gibi bazı alanlarda da işbirliği yapıyorlardı. Örneğin 1733'te, Hamilton'ın seçiminde şiddetli bir rekabete girmiş olmalarına rağmen, birlikte pahalı bir *Zebur* basarak riski paylaştılar. Bradford'un önerisiyle, basım işini Franklin üstlendi. Bradford da kâğıdı temin etti. Masrafları paylaşıp basılan beş yüz kitabı yarı yarıya bölüştüler.[15]

Bradford'la rekabette Franklin'in büyük bir dezavantajı vardı. Bradford, Philadelphia'nın posta şefiydi ve bu konumunu kullanarak Franklin'in *Gazette*'yi posta yoluyla dağıtmasını en azından gayriresmi şekilde engelliyordu. Dağıtım sisteminin herkese açık olması konusundaki mücadeleleri, içerik üretenlerle dağıtımı elinde tutanlar arasında sık sık meydana gelen gerilimlerin ilk örneklerinden biri olmuştu.

Franklin bir noktada kolonilerin posta şefi Albay Alexander Spotswood'u devreye sokarak, Bradford'un rakip gazeteleri de dağıtmasını sağladı. Fakat Bradford, Franklin'e gazete dağıtımı konusunda güçlük çıkarmayı sürdürdü. Franklin de postacılara rüşvet vermek zorunda kaldı. Franklin'in tek kaygısı maliyetler değildi. Bir de kamuoyunda bıraktığı izlenim vardı. Franklin, Philadelphia posta sisteminin Bradford'un elinde olmasından dolayı, "insanların onun daha iyi haber aldığını ve reklamlarının kendisininkinden daha etkili olduğunu düşündüğünü" yazmıştı.

Bradford'un muhasebe işinde gevşek davrandığı ortaya çıkınca, Philadelphia posta şefliği Franklin'in eline geçti. Albay Spotswood, Franklin'in de teşvikiyle, 1737'de Bradford'un yetkilerini elinden alıp işi Franklin'e teklif etti. Franklin, "Ben de anında kabul ettim," diye yazmıştı "ve gördüm ki, ücreti az olmakla birlikte bir sürü avantajları varmış; haber akışı kolaylaşınca gazete de iyileşti; gazeteye talep arttığı gibi reklam sayısı da arttı; sonuçta gelirim önemli ölçüde yükseldi." Buna karşılık Bradford'un gazetesi inişe geçti.

Franklin, Bradford'a misilleme yapmak yerine, en azından başlarda *Gazette* ve diğerleriyle birlikte *Mercury*'i de dağıttı. Franklin otobiyografisinde bu hareketinden dolayı kendisini kutluyordu. Ama aslında bu politika sadece iki yıl devam etti. Bradford, Philadelphia posta şefliği üzerindeki iddiasından hiçbir zaman vazgeçmeyince, Spotswood Franklin'e bir mektup göndererek, "ona karşı dava açmasını" ve "hiçbir gazetesini de dağıtmamasını" emretti.

Bradford da gazetelerini gayriresmi yoldan dağıttırabilmek için Franklin'in yöntemine başvurarak rüşvet vermek zorunda kaldı. Franklin durumun farkındaydı ama tıpkı daha önce Bradford'un yaptığı gibi o da ses çıkarmadı. Ama bu kısmi hoşgörü de uzun sürmeyecekti.[16]

Franklin ve Bradford 1740'ta Amerika'nın ilk genel kültür dergisi için yarışa tutuştu. Fikir ilk Franklin'den çıkmıştı ama ilk gazetesini çıkarmayı planladığında olduğu gibi bir kez daha güvendiği bir kişinin ihanetine

uğramıştı. Bilge ruhlu Fakir Richard'ın 1741 almanağında yazacağı üzere, "Sırrını düşmanından saklamak istiyorsan, dostuna söyleme."

Bu seferki hain, *Gazette*'ye makaleler de yazan John Webbe adlı bir avukattı. Franklin, Albay Spotswood'un Bradford'a karşı açılmasını istediği davayı ona açtırmıştı. Kafasındaki dergiyi Webbe'e anlattıktan sonra ona editörlük teklif etti. Fakat Webbe bu fikri Bradford'a götürüp daha iyi bir anlaşma yaptı. Bradford, 6 Kasım 1740'ta *The American Magazine*'i çıkarma planını ilan etti. Bir hafta sonra da Franklin *The General Magazine*'i çıkarma planını duyurdu.

Franklin bu duyuruyu yaparken Webbe'i de ihanetle suçladı. "Bu dergi... çok önceden tasarlanmıştı," diye yazdı. "Aslında, kendisine güvenilip de projeden söz edilen bir Kişi *Mercury*'nin son sayısında bunu ilan edip... işin bütün ekmeğini kendisi yemeye kalkmasaydı, dergi yakın zamanda yayımlanmayacaktı." Bu tartışma üzerine Franklin, Bradford'un gazetesinin dağıtılmasını tamamen yasakladı. Bu olaydan sonra posta hizmetinden yararlanma tartışması kamuoyunun önüne taşındı.

Ertesi hafta Webbe buna *Mercury*'den sert bir karşı saldırıyla cevap verdi. Webbe, özellikle de Franklin'in pek sevimli olmayan bir özelliğine, yani karşısındakini açıkça suçlamak yerine bunu kurnaz ve sinsice yollardan dile getirmesine itiraz etmekteydi. Franklin'in "bir yankesicinin sinsiliğine benzeyen" bu hareketinin, "lafı dolandırmayan bir yalancınınkinden" "daha alçakça" olduğunu yazmıştı. "Darbe yandan ve dolaylı gelince insan kendisini buna karşı kolay savunamıyor." Franklin, üstü kapalı konuşma yönteminin doğrudan çatışmaya göre daha az saldırganca olduğuna inanmayı seviyordu. Ancak bazen bu yöntem daha büyük düşmanlıklar yaratıyor ve usta yalancı sıfatına yol açıyordu.

Franklin karşılık vermedi. Webbe'le Bradford'u tahrik etmek için mükemmel bir taktiğe başvurarak, bir sonraki *Gazette*'de Webbe'i ikiyüzlülükle suçlayan ilk yazıyı yeniden basmakla yetindi. Bu durum Webbe'in *Mercury*'de uzun bir yazı daha yayımlamasına yol açtı. Franklin bir kez daha karşısındakini çileden çıkaracak şekilde kendisini dizginledi: Cevap vermedi, ilk yazıyla ilk suçlamayı tekrar bastı.

Webbe 4 Aralık tarihli *Mercury*'de tartışmayı tırmandırarak, Franklin'i cevap vermeye mecbur bırakacak bir suçlamada bulundu. Franklin'in "*Mercury*'yi Posta hizmetinden mahrum bırakmak için kendisini kullandığını" yazdı. Franklin ertesi hafta buna kurnaz bir açıklamayla cevap

verdi. Bradford'un *Mercury*'sinin posta hizmetlerini kullanmaktan bir yıldır men edilmiş olduğunu söyledi. Bunun dergi tartışmasıyla bir ilgisi yoktu. Aksine, yasaklama emri doğrudan Albay Spotswood'tan gelmişti. Franklin bunu kanıtlamak için de Spotswood'un mektubunu bastı. Bradford'la Webbe'in de bunu bildiğini, özellikle de Franklin'in avukatı olarak dava açan Webbe'in durumdan haberdar olduğunu söyledi.

Webbe buna geçmişteki uygulamayı anlatarak cevap verdi. Evet, o da kabul ediyordu, Spotswood, Franklin'e Bradford'un gazetesini dağıtmama emri vermişti. Fakat Franklin'in de pek iyi bildiği gibi, postacılar gayriresmi yoldan dağıtmaya devam etmişti. Dahası, bu düzenlemeye izin verdiğini postacılara bizzat Franklin söylemişti; çünkü böylece Bradford kendisine zarar verecek bir şey yazmamaya dikkat edecekti. Webbe, "Franklin, postacılara gazeteyi dağıtma izni verip Bradford'a iyilik yaparak," diye yazmıştı, "onun dizginlerini elinde tutacağını söylemişti."

Tarafların dergi çıkarma yarışı hızlandıkça, kamuoyunun önünde yapılan dağıtım tartışması da yatışmaya başladı. Sonunda Bradford'la Webbe yarışı üç gün önce tamamladı. *American Magazine* 13 Şubat 1741'de, Franklin'in *General Magazine*'i ise 16'sında yayımlandı.

Magazine [dergi-ç.] sözcüğü o zamanlar gazete ve diğer kaynaklardan derleme anlamına gelmekteydi. Franklin'in Londra'da on yıldır yayımlanan *Gentleman's Magazine*'i örnek alan dergisi beklenmedik ölçüde renksizdi: Resmi duyurular, hükümet icraatları üzerine haberler, kâğıt para tartışmaları, şiir üzerine bazı yüzeysel bilgiler ve Whitefield'ın yetimhanesi hakkında bir haber.

Formül tutmamıştı. Bradford'un dergisi üç, Franklin'inki de altıncı ayda topu dikti. Bu süreç içinde Franklin'den, Bradford'un dergisinde yayımlanan bir ilandaki İrlanda lehçesiyle dalga geçen bir şiir dışında kayda değer tek bir yazı çıkmadı. Buna karşılık, dergi rekabeti Franklin'in dağıtım sisteminin gücüne duyduğu ilgiyi daha da ateşledi.[17]

Sally Franklin

1743'te, kısa ömürlü olan oğulları Franky'nin doğumundan on bir yıl sonra, Franklinler'in bir kız bebeği oldu. Deborah'ın annesi Sarah'ın adı verilen ancak Sally diye çağrılan bebek, anne babasının neşe ve ilgi

kaynağı oldu. Dört yaşındayken, Franklin annesine "Torunun bugüne dek gördüğüm en büyük kitap ve okul aşığı" diye yazdı. İki yıl sonra buna benzer bir haber daha verdi: "Sally iyi bir çocuk oldu. Dikiş konusunda çok hamarat. Kitapları da seviyor. Çok sevecen bir kişiliği var. Anne babasına ve başkalarına karşı çok saygılı ve nazik. Belki de fazla böbürleniyorum, ama onun becerikli, duyarlı, saygın ve önemli bir kadın olmasını arzu ediyorum."

Franklin yarı şakayla, günün birinde kızının, İngiltere'de yazıştığı Londralı matbaacı William Strahan'ın oğluyla evlenebileceğini söylemişti. (Bu konuda cinsiyet ayrımı yapmıyordu: Aynı şekilde oğlu William'a ve daha sonra da iki erkek torununa İngiliz ve Fransız arkadaşlarının çocuklarını yapmaya çalışmış, ancak hiçbiri başarılı olmamıştı.) Strahan'a yazdığı mektuplarda Sally hakkında yaptığı tarifler hem ona karşı duyduğu sevgiyi hem onda aradığı özellikleri de göstermekteydi. Sally 7 yaşındayken, "Her gün biraz daha çalışkanlığı ve tutumluluğu, özetle kadınlığın erdemlerini keşfediyor," diye yazmıştı. Altı yıl sonra da "Sally gerçekten iyi bir kız. Sevgi dolu, saygılı, çalışkan ve dünyanın en iyi kalbine sahip. Çok zeki olmasa da, yaşına göre hiçbir zekâ sorunu yok" diye yazıyordu.

Franklin, çocukluğunda John Collins'le giriştiği tartışmalardan birinde kızların da erkekler gibi eğitim alması gerektiğini savunmuştu. Bunu Silence Dogood olarak da tekrarlamıştı. Tahmin edileceği gibi pratik meseleleri vurgulayarak bu öğütleri bir dereceye kadar Sally'de de uyguladı. Sally'ye okuma, yazma ve aritmetik dersleri aldırdı. Sally'nin isteği üzerine Fransızca dersleri de alındı, ancak bu heves kısa sürdü. Ayrıca kızının muhasebe öğrenmesini istiyordu. Charleston'daki ortağı ölüp de işleri karısı devralmak zorunda kalınca, Franklin'in kızların da muhasebe öğrenmesi gerektiği yolundaki fikri pekişti. "Çünkü dul kalmaları halinde muhasebe, kadınlara ve onların çocuklarına, muhtemelen müzik veya danstan daha fazla gerekli olacaktı."

Sally daha 8 yaşındayken, Franklin onun için İngiltere'den koca bir sandık dolusu kitap getirtti. Amacı, kitapların matbaadaki satış işinin sorumluluğunu ona vermek ve bu arada da onlardan bir şeyler öğrenmesini sağlamaktı. Sipariş listesi, Winchester School'dan üç düzine elkitabı, dört sözlük ve iki düzine "kıssalı hikâye ve fabl" kitabından oluşmaktaydı.

Ama Franklin, Sally'yi asıl olarak ev işlerinde mükemmelleştirmeye çalışıyordu. Bir gün Sally'nin bir düğmeyi dikemediğini görünce terzisi-

ni çağırıp kızına ders verdirmişti. William'a sağlanan resmi akademik eğitim, Sally'ye hiçbir zaman sağlanmadı. Franklin, Philadelphia'da bir akademi kurma planlarında da -o zamanlar Sally 6 yaşındaydı- kızların eğitimine yer vermemişti.[18]

Koloni döneminde Deborah gibi güçlü kuvvetli bir kadının sadece bir kızının (ve de bir üvey oğlunun) olması pek normal bir durum değildi. Kendisi yedi çocuklu bir ailenin kızıydı. Franklin'in babasının ise iki evlilikten on yedi çocuğu olmuştu. Dahası, o zamanlar ortalama bir ailenin aşağı yukarı sekiz çocuğu olurdu. Franklin çocuklar üstüne güzel şeyler yazmıştı. Hatta Fakir Richard'ın ağzından hamile kadınların görünüşleri konusunda hoş şeyler söylemişti. "Polly Baker" gibi hiciv yazılarında ve "İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler" gibi makalelerde doğurganlığı övmüştü. O yüzden, Franklin'in az çocuk sahibi olması bilinçli bir seçim gibi görünmemektedir. Bu durum daha çok, pek yoğun bir cinsel yaşamlarının olmadığına ya da öyle her zaman kolayca gebe kalınamadığına yahut her ikisinin birden söz konusu olduğuna işaret etmektedir. Nedeni her ne olursa olsun, sonuçta bu durum, Franklin'e iş dünyasından erken emekli olup kendisini bilimsel araştırmalara verme ve dünyanın ücra noktalarına diplomatik yolculuklar yapma fırsatı verecekti. Bu durumun, onun hayatı boyunca genç insanlarla -özellikle de genç kadınlarla- arkadaş olmasına ve onlarla adeta çocuklarıymış gibi ilişki kurmasına da muhtemelen katkısı olmuştur.[19]

Polly Baker

Franklin'in kadınlara bakışı ancak bir noktaya kadar zamanının anlayışı içinde değerlendirilebilir. Kesin olan şu ki, kadınlardan, onlarla birlikte olmaktan ve sohbet etmekten gerçekten hoşlanıyordu. Onlarla flört ettiği gibi, ciddiye de alabiliyordu. Sally'nin henüz küçük bir çocuk olduğu dönemlerde iki meşhur yazı kaleme almıştı. Franklin birbirinden farklı tarzdaki bu yazılarda evlilik dışı ilişkiye karşı takındığı müsamahakâr yaklaşımıyla kadınlara karşı gösterdiği değer bilen yaklaşımını eğlenceli bir dille bir araya getirmişti.

1745'te kaleme alınan "Metres Seçimi Konusunda Genç Bir Adama Tavsiyeler" bugün de oldukça meşhurdur. Ancak bu yazı on dokuzuncu

yüzyılda gerek Franklin'in torunları gerekse Franklin'in yazılarını derleyenler tarafından, yayımlanamayacak kadar açık saçık olduğu gerekçesiyle gizli tutulmuştur. Franklin kısa makaleye, evliliğin cinsel dürtüleri tatmin edecek "uygun bir yol" olduğunu yazarak başlıyordu. Ama okuyucusu "bu tavsiyeyi dikkate almaz" ve hâlâ da "seks isterse", o zaman "hür türlü aşk maceranız için gençleri değil yaşlı kadınları tercih edin" diyordu.

Franklin bunun için de sekiz maddelik arsız bir liste sıralıyordu: Çünkü yaşlılar daha tecrübelidirler, daha güzel sohbet ederler; güzelliklerini kaybetmiş olduklarından "erkekleri etkilemek için" binlerce başka telafi yöntemi öğrenirler; "çocuk tehlikesi yoktur"; daha ağırbaşlıdırlar; yukarıdan aşağı doğru yaşlandıkları için, yüzleri kırışsa da alt tarafları hâlâ sıkıdır, "dolayısıyla üst tarafı bir sepetle kapatıp sadece göbeğin altına bakarsak, iki kadından hangisinin genç, hangisinin yaşlı olduğunu anlamak bile imkânsızdır"; yaşlı bir kadınla düşüp kalkmak bir bakireyle düşüp kalkmaktan daha az günahtır; daha az suçluluk hissedilir çünkü yaşlı kadın mutlu olurken, gençler mutsuz olur. Franklin son olarak yazıya arsızca bir espri ekler: "Nihayet, yaşlılar müteşekkir kalır!"[20]

"Polly Baker'ın Savunması (The Speech of Polly Baker)" bir kadının gözünden anlatılan bir seks ve keder öyküsüdür. Franklin'in sıkça ve ustalıkla kullandığı başkasının ağzından anlatım yöntemi, aynı zamanda onun karşı cinsi anlama yeteneğinin de bir göstergesidir. Yazı, beşinci gayrimeşru çocuğunu doğurduğu için hakkında dava açılan genç bir kadının savunmasını anlatmaktadır. İlk olarak Londra'da yayımlanan öykü, daha sonra hem İngiltere'de hem de Amerika'da üst üste baskılar yaptı, ama hiç kimse bunun hayali bir öykü olduğunu fark etmedi. Franklin ancak otuz yıl sonra bu öykünün uydurma olduğunu açıkladı.

Yazıdaki ince mizah, aslında bunun kadınlar ve seks hakkındaki ikiyüzlü geleneklere ve adaletsiz yaklaşımlara yöneltilmiş sert bir eleştiri olduğu gerçeğini bastırmaktadır. Polly, Tanrı'nın meyve verme ve çoğalma emrine uyarak doğru bir şey yaptığını savunur. "Hayatımı tehlikeye atmak pahasına beş güzel çocuk dünyaya getirdim; onlara elimden geldiğince iyi baktım." Polly, aslında mahkeme onu cezalandırmamış olsa çocuklarına daha da iyi bakabileceğini söyleyerek yakınır. "Gerçekten nüfusa ihtiyaç duyan yeni bir ülkede kralın tebaasına (doğal yollardan) bir kişi daha eklemek suç olabilir mi? Ben onu sahiplendim. Yaptığım şeyin cezalandırılmak yerine takdir edilmesi gerektiğini düşünüyorum."

Kendisi de gayrimeşru bir çocuk sahibi olan ama onu sahiplenen Franklin, özellikle de Polly'yi utanç verici duruma düşüren çifte standarda -onunla yatan adama değil- dokundurmaktadır. Polly şöyle der: "Henüz bakireyken gelen tek evlenme teklifini seve seve kabul ettim. Bu teklifin sahibine çok kolay kandım. Maalesef ona güvenmekle namusumu kaybettim, çünkü ondan bir çocuk doğurdum ve sonra da o beni terk etti. Bu adamı hepiniz tanıyorsunuz. O şimdi bu ülkede yargıç oldu."

Kimsenin kendisiyle evlenmeyecek olmasına ve toplumun kendisini hor görmesine rağmen dünyaya çocuk getirme görevini yaparak, "kendi mütevazı fikrine göre, kırbaçlanmak yerine heykelinin dikilmesi gerektiğini" söyledi Polly. Franklin'e göre mahkeme bu savunmadan öyle etkilendi ki beraatına karar verildi. Yargıçlardan biri de ertesi gün onunla evlendi.[21]

Amerikan Felsefe Topluluğu

Franklin, Amerika'daki İngiliz yerleşimlerini yalnızca ayrı birer koloni olarak değil, aynı zamanda potansiyel bir birleşik ülkenin parçası olarak gören ilk kişilerden biriydi. Çünkü birçok Amerikalıdan daha ileri görüşlüydü. Rhode Island'dan Güney Carolina'ya kadar koloni koloni geziyor, buralardaki matbaacılarla anlaşmalar yapıyor, Amerika'daki diğer yayınları da okuyarak kendi gazete ve dergisi için haber topluyordu. Philadelphia'nın posta şefi olarak diğer kolonilerle bağlantı kurmak artık daha kolaylaşmış, onlar hakkındaki merakı da artmıştı.

1743 Mayıs'ında yayımlanan "Amerika'daki İngiliz Çiftlikleri Arasında Faydalı Bir İletişim Kurma Önerisi" başlıklı bir ilanda, Amerikan Felsefe Topluluğu [American Philosophical Society] adıyla koloniler arası bir Junto kurmayı önerdi. Fikir daha önce doğa araştırmacısı John Bartram ve başkaları tarafından da gündeme getirilmişti. Ancak Franklin'in hem matbaası, hem arzusu ve hem de aradaki bağlantıyı sağlayacak posta olanakları vardı. Topluluğun merkezi Philadelphia olacak, farklı şehirlerden bilimadamlarını ve düşünürleri bir araya getirecekti. Üyeler çalışmalarını posta yoluyla paylaşacak ve yılda dört kez rapor hazırlanarak üyelere gönderilecekti.

Franklin tıpkı Junto için hazırladığı ayrıntılı tüzükte olduğu gibi, araştırılacak konuları da en ince ayrıntılarına kadar belirledi. Tahmin edileceği üzere bunlar tamamen teorik olmaktan çok pratiğe dönük konulardı: "Yeni keşfedilen bitkiler, şifalı bitkiler, ağaçlar, kökler, bunların yararları, kullanım alanları, vb.; ...elma suyu, şarap, vb. gibi meyve suyu üretimi; yeni tedavi veya hastalık önleme yöntemleri; ...matematikteki gelişmeler... yeni sanatlar, ticaret dalları ve üretim alanları... araştırmalar, haritalar ve deniz haritaları... hayvan üretimini geliştirme yöntemleri... ve şeylerin yapısına ışık tutacak her türlü felsefi deneyler." Franklin gönüllü olarak sekreterlik işini üstlendi.

Topluluk 1744'ten itibaren düzenli olarak toplanmaya başladı. Ukala matematikçi Thomas Godfrey de topluluğa üyeydi. Bu Franklin'le drahoma ve almanak konusunda yaşadığı sürtüşmenin de bittiği anlamına gelmekteydi. En önemli üyelerden biri, Franklin'in bir önceki yıl tanıştığı New York'lu bir araştırmacı ve resmi görevli olan Cadwallader Colden idi. İkilinin arkadaşlıkları ölene kadar sürecek ve birbirlerinin bilimsel meraklarını teşvik edeceklerdi. Kulüp ilk başlarda pek aktif değildi -Franklin üyelerin "çok tembel beyefendiler" olduklarından yakınıyordu- ancak zaman içinde gelişerek nihayet bugün önemli bir topluluk haline geldi.[22]

Pennsylvania Milis Kuvvetleri

Franklin'in o zamana kadar kurduğu gönüllü birliklerin çoğu -Junto, kütüphane, felsefe topluluğu, hatta itfaiye- devletin temel sorumluluk alanına girmemekteydi. (Polis devriyesi fikrini ortaya attığında da bunun Meclis tarafından onaylanıp denetlenmesini önermişti.) Ama 1747'de, kendisi tam olarak fark etmese de, çok daha radikal bir teklif ortaya attı: Pennsylvania koloni hükümetinden bağımsız bir askeri güç.

Franklin'in gönüllü bir Pennsylvania milis gücü oluşturma planının ardında, koloni hükümetinin Fransa ve onun Kızılderili müttefiklerinden gelen tehditler karşısında kayıtsız kalması yatmaktaydı. 1689'dan beri İngiltere ile Fransa arasında ara ara patlak veren savaşlar Amerika üzerinden yapılmış, taraflar Kızılderili kabilelerini ve korsanları yanlarına çekerek üstünlüğü ele geçirmeye çalışmışlardı. Amerika son paylaşımı Kral George Savaşı (1744-48) olarak bilinen savaşta yaşamıştı.

Bu savaş Avrupa'daki Avusturya Veraset Savaşı ile İngiltere ve İspanya arasındaki (bir İngiliz kaçakçının kulağının bir İspanyol tarafından kesilmesine atfen) Jenkins'in Kulak Savaşı adı verilen bir mücadelenin bir devamıydı. 1746'da İngiltere adına Fransızlar ve Kızılderililerle dövüşmek üzere Kanada'ya doğru yürüyüşe geçen Amerikalılardan biri de o zamanlar yaklaşık 16 yaşlarında olan William Franklin'di. Aynı yaşlarda kendisi de aynı duyguları yaşayan babası, oğlunun seyahat tutkusunu engellemeye çalışmanın boşuna olduğunu anlamıştı.

William hiç çatışma yaşamamıştı ama Fransız ve İspanyol korsanlar Delaware Irmağı kıyısındaki şehirleri basmaya başlayınca, savaş kısa zamanda Philadelphia'nın da güvenliğini tehdit etmeye başlamıştı. Pasifist Quakerların hâkimiyeti altında bulunan Meclis kararsız kalmış ve herhangi savunma önlemi almamıştı. Franklin kolonideki çeşitli grupların -Quakerlar, Anglikanlar, Presbiteryenler, şehir ve taşra ahalisi- bir araya gelmekteki isteksizliğinden dehşete kapılmıştı. Bunun üzerine 1747 Kasım'ında "Philadelphia'lı Bir Esnaf" imzasıyla kaleme aldığı "Açık Gerçek" başlıklı coşkulu bir risaleyle o da kavgaya dalıverdi.

Franklin'in bir korsan saldırısının yaratacağı yıkımı tarif ederken kullandığı sözler adeta bir Büyük Uyanış terör vaazını andırmaktaydı:

> Daha ilk alarmda terör her yanı kaplar... Karısı ve çocukları adamın boynuna atılarak şehri terk etmeleri için yalvarır... Şehir önce yağmalanır ve muhtemelen düşmanın son oyunu olarak en sonunda yakılır... Evlerine sığınanların düşmanın insafına sığınmaktan başka yapabilecekleri hiçbir şey yoktur... Yakınlarının, servetinin, eşlerinin ve kız çocuklarının şehvet düşkünü ahlaksızların, dizginlerinden boşalmış öfkenin, yağmanın ve şehvetin hedefi haline geldiği bir sırada, kim korsanların vereceği ıstırabı dehşete kapılmadan hayalinde canlandırabilir.

"Arkadaşlar," sözcüğüne kinayeli bir anlam yükleyen Franklin, önce Meclis'teki Quakerları suçladı: "Arkadaş olarak değilse bile en azından meclis üyeleri olarak, hükümetin asıl görevinin halkı korumak olduğunu düşünmeleri için onlara yalvarmamız mı gerekiyor?" Eğer pasifist ilkeleri yüzünden harekete geçemiyorlarsa kenara çekilsinler, dedi. Sonra da, Meclis'e karşı duydukları "kıskançlık ve öfkeden" dolayı harekete geçmeyi reddeden Mülk Sahibi hizbinin "önemli ve zengin adamları"na yüklendi.

Peki koloniyi kim koruyacaktı? İşte Franklin bu noktada Amerikan orta sınıfına seslendi. Gururlu bir ifadeyle "Biz, sıradan insanlar," diye iki kez seslendi risalede. "Bu bölgenin ve şehrin esnafları, dükkân sahipleri ve çiftçileri!"

Sonra da ileriki yıllarda sık sık kullanacağı bir tablo çizdi. "Şu anda ip haline getirilmeyi bekleyen, birbirinden ayrılmış keten lifleri gibiyiz. Güçsüzüz, çünkü birbirimize kenetlenmiş değiliz," dedi. "Ama Birlik bizi güçlendirecek."

Burada Franklin'in sınıf ayrımına yer vermeyen popülist bir yaklaşım sergilediğine dikkat çekmek gerekir. Milis gücü, toplumsal katmanlara göre değil coğrafi bölgeye göre örgütlenecekti. "Bunda amaç," demişti, "insanların normal yaşamdaki sınıflarına, niteliklerine veya statülerine göre bölünmesini önlemektir. Düzenleme küçükle büyüğü karıştıracak şekilde yapılacaktır... Zenginlik bir ayrım kaynağı olmamalı, herkes eşit olmalıdır." Başka bir demokratik yaklaşımda da hükümet ya da Kraliyet tarafından atanmak yerine, her milis bölüğünün kendi komutanını kendisinin seçmesini önerdi.

Franklin bildirinin sonunda, önerisinin kabul görmesi halinde bir milis birliği kurulması için gerekli düzenlemelerin yapılması çağrısında bulundu. Sonradan, "Bildiri beklenmedik ve şaşırtıcı bir etki yarattı," diye yazacaktı. Bunun üzerine bir hafta sonra gazetesinde ayrıntılı bir makale kaleme alarak milis gücüne ilişkin planlarını açıkladı. Her zamanki gibi bu makale de örgütlenme, eğitim ve kurallara dair ayrıntılarla doluydu. Franklin hiçbir zaman coşkulu veya etkili bir hatip olamamıştı gerçi ama bir tekne imalathanesinde toplanan sıradan insanlardan oluşan bir kalabalığın önünde konuşmaya razı oldu. İki gün sonra da, Whitefield için yapılan Yeni Salon'da "beyefendiler, tüccarlar ve diğerlerinden" oluşan üst düzey bir seyirci kitlesine seslendi.[23]

Çok geçmeden koloninin her yanından on bin kişi kayıt yaptırdı ve yüzer kişilik bölükler oluşturuldu. Philadelphia'daki yerel bölük Franklin'i albay seçti, fakat o "bu işe uygun olmadığını" söyleyerek görevi reddetti. Bunun yerine "sıradan bir asker" oldu ve Delaware Irmağı boyunca kurulmasına yardımcı olduğu mevzilerde nöbet tuttu. Bu arada da bölükler için semboller ve sloganlar tasarladı.

Franklin, Milis Birliği'ni top ve teçhizatla donatabilmek için bir de piyango çekilişi düzenledi. Bu yolla 3 bin sterlin toplandı. Topların New

York'tan alınması gerekiyordu. Franklin, başına geçtiği bir heyetle New York'a giderek Vali George Clinton'ı satış konusunda ikna etmeye çalıştı. Sonradan bu olayı gülümseyerek anlatacaktı:

> Vali ilk başta kesin bir dille reddetti. Ama akşam yemeğinde danışmanlarıyla birlikte, o zamanlar oralarda adet olduğu üzere bolca Madeira şarabı içince giderek yumuşadı ve bize altı top ödünç vereceğini söyledi. Birkaç kadeh daha içince ona razı oldu. Sonunda iyice yumuşayıp on sekize kadar çıktı. Bunlar on sekiz puntluk, kundaklı, iyi toplardı. Kısa zamanda getirip mevzilere yerleştirdik.

Franklin, devletin elindeki askeri güç oluşturma ve yönetme yetkisinin özel bir birliğe devredilmesinin ne kadar radikal bir gelişme olduğunun farkında değildi. Hazırladığı sözleşme, hem ruhuyla hem de kullandığı sözcüklerle, soluk da olsa, otuz yıl sonra yayımlanacak bildirgenin ipuçlarını şimdiden vermekteydi. "Yönetimi altında yaşadığımız hükümet tarafından korunmayınca," demişti, "kendi savunmamız ve güvenliğimiz, eşlerimizin, çocuklarımızın ve mallarımızın savunması ve güvenliği için... bir Birlik oluşturuyoruz."

Mülk sahibi Thomas Penn, Franklin'in girişiminin sonuçlarını kavramıştı. Vilayet Konseyi sekreterliğine bir mektup yazarak, "Bu birlik hükümete karşı bir girişimdir, hainlikten farkı yoktur" demişti. Başka bir mektupta da Franklin'in "halkın liderliğine soyunduğunu" öne sürerek şöyle yakınmıştı: "O tehlikeli bir adam; başka bir ülkeye giderse memnun olurum, çünkü huzursuzluk yarattığını düşünüyorum."

1748 yazında savaş tehlikesi ortadan kalktı ve Milis Birliği dağıtıldı. Franklin popülerliğinden yararlanarak elindeki gücü tutmaya kalkmadı. Ama bundan çıkardığı dersleri bir kenara yazdı. Kolonicilerin İngiliz valilere güvenmek yerine kendi kendilerini korumak zorunda kalabileceklerini, güçlü seçkinlerin saygıyı hak etmediğini, işçiler ve esnaftan oluşan "sıradan insanların" yeni vatanın onurlu gücünü oluşturması gerektiğini gördü. Aynı zamanda insanların ve belki günün birinde kolonilerin, keten lifleri gibi ayrı durmak yerine güçlerini birleştirerek, tek başlarına hareket etmek yerine birlikler oluşturarak daha başarılı olabileceği yolundaki temel inancı da pekişti.[24]

Emeklilik

Bu arada Franklin'in basım işi büyümüş, başarılı, dikey olarak bütünleşmiş bir medya topluluğuna dönüşmüştü. Bir matbaası, yayınevi, gazetesi, almanağı vardı ve posta sistemi de kısmen onun elindeydi. İncil ve Mezmurlar kitabından, müstehcenlikle ahlakın karışımından oluşan bir kitap olduğu için muhtemelen kendisinin de hoşlandığı *Pamela* adlı Samuel Richardson romanına kadar birçok başarılı kitap basmıştı. (1744'te yeniden basılan *Pamela*, Amerika'da yayımlanan ilk romandı.) Ayrıca Newport ve New York'tan Charleston'a ve Antigua'ya uzanan kârlı bir ortaklık ağı kurmuştu. Para adeta akıyordu. Franklin de akıllıca bir seçimle kazancının çoğunu Philadelphia'da gayrimenkule yatırıyordu. Sonradan geriye bakarken "Şunu gözlemlemiştim ki," demişti, "ilk 100 sterlinden sonra ikincisi kolayca gelmişti."

Ancak Franklin'in para biriktirmek gibi bir amacı yoktu. Fakir Richard'ın para heveslisi sözlerine ve bunlar yüzünden üstüne yapışan paragöz etiketine rağmen, Franklin açgözlü bir kapitalist olmak istemiyordu. Annesine yazdığı bir mektupta, "Zengin öldü denmesindense," demişti, "Faydalı bir ömür sürdü, denmesini yeğlerim."

İşte bu yüzden 1748'de 42 yaşında -yani sonradan anlaşılacağı üzere ömrünün tam ortasında- emekli olarak matbaa işini ustabaşı David Hall'a devretti. Yaptığı ayrıntılı ortaklık anlaşması sayesinde çoğu insana göre zengin bir hayat sürdü. Anlaşmaya göre, on sekiz yıl boyunca kârın yarısı onun olacaktı. Bu da yıllık 650 sterlin demekti. O zamanlar ortalama bir memur yılda 25 sterlin kazanmaktaydı. Dolayısıyla bu miktar Franklin'i fazlasıyla rahat ettirmeye yeterdi. Daha fazla para biriktirmek adına kendisini sıkması için bir neden yoktu. Cadwallader'e yazdığı gibi, "Artık boş zamanlarında kitap okuyabilir, araştırmalar ve deneyler yapabilir, dostluklarıyla kendisini onurlandırmaktan memnuniyet duyacak zeki ve değerli insanlarla sohbet edebilirdi."[25]

Franklin o güne kadar, kendisini aristokrat gibi görünmekten kaçınan, hatta bundan nefret eden deri önlüklü, sıradan bir esnaf olarak nitelemekten gurur duymuştu. Aynı şekilde, İngiliz otoritesiyle çatışmasının giderek büyüdüğü (ve politikada yükselme umutlarının söndüğü) 1760'larda da kendisini yine bu şekilde nitelemişti. 1771'de kaleme almaya başladığı otobiyografisinde de yine bunu yapmıştı. Hayatta daha

sonra da kürk şapkalı devrimci bir vatansever ve her türlü soyluluk unvanına ve ayrıcalığına şiddetle karşı çıkan biri rolünü oynayacaktı.

Ancak emekli olduktan sonraki on yılda zaman zaman kibar bir beyefendi olarak görülmekten de keyif alacaktı. Gordon Wood, yeni bir çığır açan *The Radicalism of the American Revolution* [Amerikan Devrimi'nin Radikalizmi] adlı eserinde Franklin'i "kurucu babaların en aristokrat isimlerinden biri" olarak nitelemişti. Bu niteleme belki biraz fazla abartılıdır yahut da aristokrat sözcüğüne geniş bir anlam yüklemektedir. Çünkü Franklin emekli olduktan sonra da seçkinci görünmekten kaçınmış, yerel politikada genellikle halkçı bir tavır sergilemişti. Fakat emekliliği, aristokrasinin bir parçası olma arzularının olmasa bile, Wood'un deyişiyle "entelektüel bir soylulukla" cilalanmış "beyefendi bir filozof ve kamu görevlisi" olma arzularının depreştiği bir döneme denk gelmişti.[26]

Franklin'in yeni bir sosyal statü elde etmek adına harcadığı ikircikli çaba, Philadelphia'ya o yıl gelen Boston'lu kendi kendini eğitmiş ünlü ressam Robert Feke'nin tuvaline de yansımıştı. Franklin'in bilinen (ve bugün Harvard'taki Fogg Sanat Müzesi'nde bulunan) ilk portresi Feke tarafından yapılmıştı. Portre Franklin'i kadife ceketli, buruşuk gömlekli, peruk takmış bir beyefendi olarak tasvir etmektedir. Feke'nin diğer tablolarıyla karşılaştırıldığında Franklin, sosyal şatafattan uzak, sade bir tasviri tercih etmişti. Koloni dönemi portre ressamlığı üstüne uzman olan sanat tarihçisi Wayne Craven, "Franklin'in neredeyse insanı rahatsız edecek kadar sade ve mütevazı tasvir edildiğini" yazmaktadır. "Franklin'nin sadeliği tesadüf değildir: Gerek ressam, gerekse portresini yaptığı kişi, başarılı ama aslında zengin olmayan bir kolonyal ticaret toplumu mensubu tasvirinin bu olduğuna karar vermiş olmalıdır."

Franklin'in amacı emekli olup boş boş dolaşan bir sefa adamı olmak değildi. Matbaayı bırakmıştı, çünkü kendisini çeken öteki uğraşlarına yönelmek ve hiç eksilmeyen tutkularını tatmin etmek istiyordu: Önce bilim, sonra siyaset, ardından diplomasi ve devlet işleri. Fakir Richard'ın o yılki almanakta dediği gibi, "Giden zaman geri gelmiyordu."[27]

6. Bölüm

Bilimadamı ve Mucit

Philadelphia, 1744-1751

Sobalar, Fırtınalar ve Sondalar

Franklin'in entelektüel merakı ve evrenin düzenine duyduğu Aydınlanma Dönemi hayranlığı, onu daha gençliğinde bilime yöneltmişti. 20 yaşında İngiltere'ye yaptığı yolculuk sırasında yunusları incelemiş, ay tutulmasını analiz ederek bulunduğu konumu hesaplamış ve Philadelphia'da gazetesinde, almanağında, Junto'da ve felsefe topluluğunda doğa olayları üzerine tartışmalar yapmıştı. Bilimsel merakı ölene kadar sönmeyecek, Gulf Stream akıntısı, meteoroloji, dünyanın manyetik alanları ve soğutma işlemi üzerine araştırmalar yapacaktı.

Franklin 1740'larda kendini iyiden iyiye bilime vermiş, 1748'de emekli olduktan hemen sonraki yıllarda bu ilgi doruğa çıkmıştı. Ne akademik eğitimi vardı ne de büyük bir kuramcı olacak kadar matematik temeli. "Bilimsel hobiler" dediği şeylere olan merakı bazıları tarafından basit bir tamircilik olarak görülmüştü. Ama daha hayattayken, yaşayan en büyük bilimadamı ilan edilmiş ve son akademik çalışmalar da ona bilim mabedindeki itibarını iade etmiştir. Harvard'lı Profesör Dudley Herschbach'ın söylediği gibi, "Franklin'in elektrik üzerine yaptığı araştırmalar, bilimsel devrimde, en az önceki yüzyılda Newton'ın veya Watson'ın yazıları ve bugün de Crick'inkiler kadar yol gösterici olmuştur."[1]

Bilimsel araştırmalarının arkasında sadece merak ve keşfetme heyecanı vardı. Franklin aslında bu tuhaf merakları sayesinde eğleniyordu da. Elektrik şokuyla hindi kızartıyor veya Meclis'te kâtiplik yaptığı sıralarda, enine, boyuna veya çapraz toplandığında hep aynı toplamı veren sayılardan oluşan "sihirli kare" oyunlarıyla vakit geçiriyordu.

Bunun ucunda kimi diğer uğraşlarında olduğu gibi para yoktu. Meşhur icatlarının patentlerini almayı reddetmiş ve buluşlarını bir karşılık beklemeksizin paylaşmaktan keyif almıştı. Ancak bütün bunların ardında sadece işe yarar bir şeyler bulma dürtüsü de yoktu. Sihirli karelerinin "pratik olarak herhangi bir işe yaramadığını" o da kabul ediyordu. Yine, elektriğe olan ilgisinin altında da işe yarar bir şey yapmaktan çok merak vardı.

Bununla birlikte, karısının Fakir Richard'a "takırdayıp duran malzemelerinden" işe yarar bir şeyler yaptırması gibi, o da bilimden faydalanma amacını hiç aklından çıkarmadı. Genellikle bilimsel bir araştırmaya salt entelektüel merakla başlar ve sonra da bunun pratikte ne işe yarayacağına bakardı.

Franklin'in, koyu renk kumaşların ısıyı açık renklilere göre nasıl daha fazla emdiğini anlamak için yaptığı çalışma bu yaklaşıma bir örnektir. Junto'dan meslektaşı Joseph Breintnall ile birlikte Isaac Newton ve Robert Boyle'ın teorilerinden yola çıkılarak gerçekleştirdiği bu deneylerde farklı renklerde kumaş parçaları karın üzerine serilmiş ve meydana gelen erimeye bakılarak güneşin hangi kumaşı, ne kadar ısıttığı tespit edilmişti. Franklin daha sonra bu deneylerin pratik sonuçları üzerinde yoğunlaştı. Örneğin "sıcak ve güneşli havada siyah giysiler giymek uygun değildi" ve meyve depolarının duvarları siyaha boyanmalıydı. Franklin bu sonuçları açıklarken şu ünlü tespitte bulunmuştu: "İşe yaramayan felsefenin değeri var mıdır?"[2]

Franklin'in bilimsel teoriyi faydalı bir uygulamaya dönüştürmesine çok daha önemli bir örnek de, 1740'larda yaptığı, ısıyı arttırıp duman ve külü en aza indirecek şekilde odacıklara bölünen odun sobasıydı. Franklin, ısı yayımı ve transferi hakkında bildiklerini kullanarak dâhice (ve muhtemelen de fazla karmaşık) bir tasarım ortaya çıkarmıştı.

Soba, ateşin çıkardığı ısı ve dumanın yükselmesi suretiyle yukarıdaki demir levhayı ısıtacak, sonra ısı yayımı sayesinde bir kanal aracılığıyla duvarın altından geçip yükselerek bacadan çıkacak şekilde yapılmıştı. Bu sırada ateş, zemin kısmından soğuk hava çeken içerdeki bir metal bölmede bulunan havayı ısıtıyor ve sonra da bu havayı deliklerden odaya salıyordu. Teori buydu.

1744'te Junto'dan arkadaşı olan bir demirciye bu yeni sobayı yaptırıp iki kardeşi ve birkaç arkadaşı aracılığıyla kuzeydoğuda pazarladı.

Franklin'in hazırladığı risale hem bilimsel bilgiyle hem de tanıtım bilgileriyle doluydu. Sıcak havanın nasıl genleşerek soğuk havadan daha fazla yer kapladığını, soğuk havadan nasıl daha hafif olduğunu ve ısının sadece hava yoluyla taşınan dumanla birlikte nasıl yayıldığını ayrıntılarıyla anlatıyordu. Sonra da yeni tasarım hakkında kullanıcı referanslarına yer veriyor, sobanın soğuk hava cereyanını ve dumanı engelleyerek ateş ve öksürüğün önüne geçtiğini yazıyordu. Aynı zamanda yakıttan da tasarruf sağladığını söylüyordu.

Pennsylvania Şömineleri adını verdiği yeni sobalar 5 sterlinden satılıyordu ve başlarda belli bir ilgi de görmüştü. Koloninin çeşitli köşelerinde yayımlanan gazetelerde de kullanıcıların deneyimlerine yer verilmekteydi. *Boston Evening Post*'ta yayımlanan bir mektup, "Bunlara haklı olarak ve minnettarlıkla Bay Franklin'in sobaları demek gerekir," diyordu. "Bu sobanın konforunu tadan ve onun sayesinde rahat eden herkes, bu güzel icadın sahibinin heykelinin dikilmesi konusunda bana katılacaktır."

Sobaya ilgi gösterenlerden biri de Pennsylvania Valisi idi. Vali, Franklin'e epeyce yüksek bir patent ücreti teklif etti. Franklin biyografisinde, "Ama ben reddettim," diye yazıyordu, "Nasıl biz başkalarının buluşlarından büyük faydalar sağlıyorsak, bizim buluşlarımızın da başkalarına hizmet etmesinden memnun olmalıyız. Bu da karşılıksız ve cömertçe yapılmalıdır." Soylu ve içten bir yaklaşımdı bu.

Bir araştırmacı tarafından gerçekleştirilen ayrıntılı bir çalışma Franklin'in tasarımının umduğu kadar verimli olmadığını ve fazla yaygınlaşmadığını göstermektedir. Çünkü baca ve alt kanallar sıcak olmadığı takdirde, dumanın odaya geri dolmasını engelleyecek kadar ısı yayılımı olmuyordu. Bu da sobanın tutuşturulmasını zorlaştırıyordu. Satışlar giderek düştü ve yirmi yıl içinde üretim tamamen durdu. Çoğu modelin üzerinde sahipleri tarafından değişiklik yapılarak arka kanalı ve metal bölmesi söküldü. Franklin bacayla ilgili teorileri ve soba tasarımları üzerinde ölünceye kadar düzeltmeler yaptı. Ancak bugün genel olarak Franklin Sobası olarak bilinen soba, kendisinin ilk öngördüğü şeklinden çok daha basittir.[3]

Franklin aynı zamanda bilimle el becerisini birleştirerek Amerika'da kullanılan ilk idrar sondasını üretti. Bu Avrupa'da bulunan modelin değiştirilmiş şekliydi. Boston'daki ağabeyi John çok hastaydı ve Franklin'e bir mektup yazarak, rahatça idrar yapmasına yardımcı olacak esnek bir boru istemişti. Franklin yeni bir tasarım geliştirdi. Bunu sadece tarif etmekle yetinmek yerine, Philadelphia'lı bir gümüşçüye giderek yapımına bizzat refakat etti. Boru esneyebilecek kadar inceydi. Franklin, borunun sokulduğu sırada bükülmemesi için içine bir tel yerleştirdi. Boru bükülmesi gereken noktaya doğru ilerlerken tel de ağır ağır geri çekilecekti. Sondanın dönerek sokulabilmesi için ayrıca bir de burgulu bir parçası vardı. Franklin sondanın kolayca çıkarılabilmesini sağlamak için de katlanabilecek şekilde yapmıştı. Franklin kardeşine "Her yeni alet veya aracı doğru şekilde kullanabilmek için deneyim gerekiyor. Bu sayede bazı geliştirmeler de mümkün oluyor," demişti.

Aynı şekilde, doğa araştırmaları da Franklin'in ilgisini çekmeye devam etmekteydi. En dikkat çekici keşiflerinden birisi, rüzgârları kuzeydoğudan estiği için kuzeydoğu rüzgârları olarak bilinen büyük Doğu Sahili fırtınalarının, aslında rüzgârlarının ters yönünde ilerleyerek güneyden sahile doğru gelmesiydi. Franklin 21 Ekim 1743 günü saat 8:30'da başlayaca-

ğını bildiği ay tutulmasını gözlemeyi umuyordu. Ancak Philadelphia'da şiddetli bir fırtına patladı ve gökyüzü simsiyah oldu. Sonraki birkaç hafta boyunca fırtınanın Virginia'dan Boston'a kadar verdiği zararlara dair haberler okudu. Daha sonra arkadaşı Jared Eliot'a, "Boston gazetelerinde," demişti, "ay tutulmasının izlendiğine dair haberleri görünce şaşırdım." Franklin kardeşine bir mektup yazdı. O da fırtınanın, ay tutulmasının sona ermesinden bir saat sonra başladığını söyledi. Eliot'a, sahil boyunca meydana gelen bu ve başka fırtınaların zamanlaması üzerine yaptığı ayrıntılı araştırmaların kendisini, "yepyeni bir düşünceye", "rüzgârın kuzeydoğudan güneybatıya doğru esmesine karşılık, fırtınanın güneybatıdan kuzeydoğuya doğru estiği" düşüncesine götürdüğünü söyledi. Daha ileri giderek, güneyde ısınarak yükselen havanın alçak basınç sistemleri oluşturarak kuzeydeki rüzgârları çektiğini isabetli bir şekilde tahmin etti. Ünlü araştırmacı William Morris Davis 150 yıldan fazla bir zaman sonra, "Hava tahmini bilimi işte böyle başladı" diyecekti.[4]

Bu dönemde Franklin'in ilgi alanına düzinelerce başka bilimsel olgu da girmekteydi. Örneğin, dostu Cadwallader Colden ile kuyrukluyıldızlar, kan dolaşımı, terleme, eylemsizlik ve dünyanın dönüşü üzerine yazışmalar yapmıştı. Franklin'in diğerlerine göre büyük farkla en meşhur olmuş bilimsel girişimini tetikleyen şey ise 1743'te izlediği basit bir sihirbazlık gösterisi oldu.

Elektrik

Franklin 1743 yazında Boston'a yaptığı bir ziyaret sırasında bir akşam Dr. Archibald Spencer adlı İskoçyalı bir gezgin bilimsel gösteri ustasını izlemişti. (Franklin otobiyografisinde isim ve tarihi yanlış bir şekilde Dr. Spence ve 1746 olarak aktarmaktadır.) Spencer eğlence amaçlı şova kaçan şaşırtıcı gösteriler konusunda uzmandı. Newton'un ışık teorilerini tasvir etmiş ve kan akımını ölçen bir makine göstermişti. Bunların her ikisi de Franklin'in ilgisini çekmişti. Ama ondan da önemlisi, bir cam boruyu sürterek statik elektrik üretmek ve ipek şeritle tavana asılan bir çocuğun ayaklarından kıvılcımlar çıkartmak gibi elektrik oyunları yapmıştı. Franklin sonradan bu olayı anlatırken, "Bunlar benim için yepyeni şeylerdi," demişti, "beni hem şaşırttılar hem de eğlendirdiler."

Galileo ve Newton önceki yüzyılda yerçekimini bir sır olmaktan çıkarmışlardı. Ama evrenin diğer büyük gücü elektrik konusunda eskilerin pek ötesine geçilememişti. Dr. Spencer gibi elektrikle gösteri yapanlar vardı. Fransa Kralı XV. Louis'nin bilim sorumlusu Abbé [başkeşiş-e.] Nollet saraylıları eğlendirmek için önce 180 askeri, sonra da 700 keşişi birbirine bağlayıp statik elektrik akımı vererek aynı anda zıplatmıştı. Fakat elektriği basit bir sihirbazlık gösterisinden alıp bilime dönüştüren muhteşem kişi Franklin idi. Bu iş matematik veya teorik bir birikimden çok, pratik deneyler yapabilen zeki ve becerikli bir kişilik ve bir sürü garip aletle hünerli şeyler yapabilecek yetenek ve zaman gerektirmekteydi.

Franklin'in Philadelphia'ya dönmesinden birkaç ay sonra Dr. Spencer bu kente geldi. Franklin onun menajerliğini üstlendi, gösterilerinin reklamını yaptı ve dükkânında biletlerini sattı. Ayrıca Kütüphanecilik Şirketi de 1747 başlarında statik elektrik üretmek amacıyla Londra'daki temsilcisi Peter Collinson'dan cam boru ve deney tarifleri satın almıştı. Franklin, Collinson'a gönderdiği teşekkür mektubunda, aletin eline geçmesinden ne kadar mutlu olduğunu heyecanla anlatıyordu: "Daha önce beni bu kadar çeken bir çalışma olmamıştı." Kentteki bir camcıyla gümüşçüye aynı tipte yeni aletler yaptırdı ve Junto'daki arkadaşlarını da deneylere kattı.[5]

Franklin'in ilk ciddi deneylerinden biri, elektrik akımını toplayarak özelliklerini incelemek oldu. Arkadaşlarına cam boruyu sürttürerek elektrik akımı yüklettirdi, sonra da birbirlerine dokundurtup kıvılcımlar çıkarttırdı. Sonuçta şunu keşfetmişti: Elektrik "sürtünme yoluyla *üretilmiyor*, sadece *toplanıyordu*." Diğer bir deyişle, yük B adlı kişiden A adlı kişiye geçiyor, bu iki kişi birbirine dokunduğu zaman da geri akıyordu.

Franklin bunu açıklamak üzere Collinson'a yazdığı mektupta bazı yeni terimler üretmişti. "B'nin *pozitif* elektrik yüklendiğini söylüyoruz, A'nın da *negatif*: Yahut da B'nin *artı*, A'nın *eksi* elektrik yüklendiğini." Yeni icat ettiği sözcükler için İngiliz dostundan özür diledi: "Sizin felsefeciler daha iyilerini üretene kadar bunlarla idare edebiliriz."

Franklin'in ürettiği bu terimleri bugün de kullanmaya devam ediyoruz. Tıpkı yeni buluşlarını tarif etmek üzere ürettiği diğer yeni sözcükleri olduğu gibi: Batarya, yüklü, nötr, yoğunlaşmak ve iletken. Franklin'in bir bilimadamı olarak önemi, biraz da kullandığı açık yazma yönteminden kaynaklanmaktadır. On dokuzuncu yüzyılın başlarında yaşayan İn-

giliz kimyacı Sir Humphry Davy, "Yazdıklarını bir filozof da sıradan bir insan da anlayabilirdi," demişti, "ve ayrıntıları bile hem keyifli hem de açık bir dille kaleme alabilirdi."

O zamana kadar elektriğin saydam ve reçineli olmak üzere iki tip akışkandan meydana geldiği ve bunların birbirinden ayrı olarak üretilebileceği düşünülmekteydi. Franklin'in pozitif yük üretildiği anda eşit miktarda negatif yükün de üretildiğini ortaya koyan keşfi, yük korunumu ve tek fazlı akışkan teorisi olarak tanındı. Bu kavramlar Franklin'in muhasebeci mantığının bir ürünüydü. Bunun ilk örneğini de Londra'da kaleme aldığı, haz ve acının her zaman dengede olduğunu öne sürdüğü "Risaleler"de ortaya koymuştu.

Bu tarihsel bir buluştu. Harvard'lı Profesör I. Bernard Cohen, "200 yıllık pratik sınama sürecinden başarıyla çıkan bir genelleme olarak," demişti, "Franklin'in ortaya koyduğu yükün korunumu yasası, fizik bilimi açısından, Newton'un ortaya koyduğu momentumun korunumu yasası kadar önemlidir."

Franklin aynı zamanda elektrik yükünün temel özelliklerinden birini, yani "noktaların olağanüstü etkileri"ni keşfetti. Bu keşif çok geçmeden Franklin'in en ünlü uygulamalarından birine kadar uzanacaktı. Küçük bir demir topa elektrik vererek yanına bir mantar sarkıttı. Toptaki yük mantarı geri itti. Sivri uçlu bir metali topa yaklaştırdığında da yük metale geçti. Ancak küt uçlu metal aynı etkiyi göstermiyordu ya da öyle kolayca kıvılcım çıkmıyordu. Metal toprağa değdirilmek yerine yalıtıldığında ise yükü hiç çekmiyordu.

Franklin, üretildiği Hollanda'daki kasabaya atfen Leyden şişesi adı verilen ilkel bir kondansatörde elektrik depolama deneyleri yapmayı sürdürdü. Bu şişelerin dışı metal folyoyla kaplanmıştı. Şişenin içinde, dışarıdaki folyodan camla yalıtılmış bulunan ve bir kablo aracılığıyla elektrik yüklenen kurşun veya su bulunmaktaydı. Franklin şişenin içine elektrik yüklendiğinde, dışarıdaki metalin de eşit miktarda ters elektrik yüklendiğini gösterdi.

Franklin ayrıca, elektrik yüklü Leyden şişesinin içindeki suyu döküp metali çıkardığında herhangi bir kıvılcım çıkmadığını görünce, yükün bunlarda depolanmadığını anladı. Doğru bir tespitle, yükün depolandığı yerin bizzat cam olduğu sonucuna vardı. Bunun üzerine bir dizi camı yan yana yerleştirip aralarına metal levhalar koydu ve bunları telle bir-

birine bağlayarak elektrik yükledi. Böylece yeni bir alet üretti (ve buna bir de isim verdi): "Elektrik bataryası dediğimiz şey."[6]

Elektrik aynı zamanda Franklin'in eski eğlence duygusunu da harekete geçirmişti. Elektrik verildiğinde gerçeği gibi zıplayan bir örümcek yaptı. Ziyaretçileri eğlendirmek için evinin çevresindeki demir çite elektrik vererek kıvılcımlar çıkardı. Kral II. George'un portresine bir elektrik donanımı yerleştirdi. Kralın altın yaldızlı tacına dokunan "büyük ihanet" şokuna uğruyordu. Franklin, "Dokunanlardan bazıları şok yiyince," diye espri yapmıştı, "bunlara Komplocular diyoruz." Arkadaşları yaptığı gösterileri görmek için akın ediyor ve şakacı kişiliği giderek yayılıyordu. (Thomas Pynchon'un *Mason & Dixon* adlı romanındaki ilginç sahnelerden birinde Franklin, bir tavernada birkaç genci yan yana dizerek bataryasıyla zıplatır ve "Herkes eller yukarı, Züppeler Sürüsü" diye bağırır.)

1749 yazı yaklaşıp da artan nem deneyleri zorlaştırınca, Franklin sonbahara kadar deneylere ara vermeyi kararlaştırdı. Buluşları tarihsel açıdan büyük önem taşımasına karşın, bunların henüz gündelik hayatta kullanılması mümkün değildi. Franklin, Collinson'a "şimdiye dek insanoğlunun işine yarayabilecek bir şey üretemediği için biraz hayal kırıklığına uğradığından" yakınmıştı. Kibrini sürekli bastırmaya çalışan Franklin, tekrar tekrar gözden geçirilmiş birçok teoriden ve bilincini yitirmesine yol açan birkaç acılı şoktan sonra, aslında "elektriğin keşfedilmiş tek faydasının, kendini beğenmiş bir adamı alçakgönüllü yapma ihtimali olduğunu" söylemişti.

Deney sezonunun sona ermesi, nehir kıyısında "keyif partileri" yapma fırsatı yaratmıştı. Franklin, Collinson'a yazdığı bir mektupta bunu şöyle tarif ediyordu: "Elektrikli şişeyle ateş tutuşturulmadan önce, akşam yemeği için elektrik şokuyla bir hindi öldürülecek, elektrik kablosuyla kızartılacak. Bu arada, elektrik bataryasıyla çalışan tüfekler ateşlenirken, İngiltere, Fransa ve Almanya'daki bütün ünlü elektrikçilerin sağlığına elektrikli kadehler kaldırılacak."

Bu saçma eğlencelerden iyi şeyler de çıktı. Her ne kadar hindileri öldürmek tavukları öldürmekten daha zor olsa da, Franklin ve arkadaşları sonunda küçük bataryaları birbirine bağlayarak büyük bir batarya yapmayı başardılar. "Bu şekilde öldürülen kuşların etleri daha yumuşak oluyor," diye yazdı. Franklin böylece kızarmış hindi pişirmede de öncü

oldu. Daha işe yarar bir şeyler yapmaya gelince, bunun için sonbaharda yeterince zaman olacaktı.[7]

Gökten Yıldırımı Çalmak

Franklin, 1749 Kasım'ında deneylerini kaydettiği günlüğe, elektrik kıvılcımlarıyla yıldırım arasında şaşırtıcı benzerlikler bulunduğuna dair bir not düşmüştü. On iki benzerlik sıralamıştı. Bu benzerliklerden bazıları şunlardı: "1. Saçtıkları ışıklar. 2. Işıkların rengi. 3. Işıkların çarpık şekli. 4. Ani hareket. 5. Metallerle iletilmeleri. 6. Patlama sırasındaki ses veya çatırtı... 9. Hayvanları öldürmeleri... 12. "Kükürte benzer koku."

Daha önemlisi, yıldırımla ilgili bu tahminleriyle, sivri uçlu metallerin elektrik yükünü çektiğini gösteren önceki deneyleri arasında bağlantı kurmuştu. "Sivri uç elektrik akımını çekiyor. Yıldırımda da aynı özelliğin bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Ama karşılaştırma sırasında bulduğumuz benzerliklere bakılırsa, bu konuda da aynı tepkiyi göstermeleri mümkün değil mi?" Sonra da buna yüreklendirici bir çağrı ekledi: *"Deney başlasın."*

Yıldırımın yıkıcı etkisi yüzyıllar boyu doğaüstü bir olay ya da Tanrı'nın iradesi olarak görülmüştü. Fırtına yaklaştığında kilise çanları çalar, herkes sağa sola kaçışırdı. Aquina'lı Aziz Thomas, "Kutsanmış metalin sesleri şeytanı püskürtüp fırtınayla yıldırımı defetti," demişti. Fakat en dindar insanlar bile bunun pek de etkili olmayacağını bilir. 1700'lerin ortalarında sadece Almanya'da, otuz beş yıllık bir dönemde 386 kiliseye yıldırım düşmüş, yüzden fazla zangoç yıldırım çarpması sonucunda ölmüştü. Venedik'te içi tonlarca barutla dolu bir kiliseye yıldırım düşmesi sonucu yaklaşık üç bin kişi hayatını kaybetmişti. Franklin'in sonradan Harvard'lı Profesör John Winthrop'a dediği gibi, "Yıldırım çan kulelerini ve üstelik tam da çanın çaldığı anı seçiyor; buna rağmen yeni çanları kutsayıp fırtına patladığında eskilerini çalmayı sürdürüyorlar. Artık başka bir çare bulmanın zamanı geldi."[8]

Newton da dahil birçok bilimadamı elektrikle yıldırım arasındaki açık bağlantıyı fark etmişti. Ama hiçbiri "Deney başlasın," demediği gibi, metodik bir test uygulamamış veya bütün bunlarla sivri uçlu metal çubuklar arasında bir bağlantı kurmamıştı.

Franklin 1749 Nisan'ında, yani hindi kızartma sezonunun bitmesinden hemen önce, ilk olarak yıldırımla ilgili teorilerini ortaya koydu. Buluttaki su buharına elektrik yüklenebileceğini ve pozitif yükün negatif yükten ayrılabileceğini düşünüyordu. "Elektrik yüklü bulutlar geçerken," diye ekliyordu, "uzun ağaçlar, yüksek kuleler, sivri çan kuleleri, gemi direkleri... elektrik ateşini çeker ve bulut boşalır." Bu fena bir tahmin değildi. Buradan bazı pratik tavsiyeler de çıkarılmıştı: "Dolayısıyla fırtına patlak verdiğinde ağaç altında durmak tehlikelidir." Franklin'in en ünlü deneyi de yine buradan çıkmıştı.[9]

Franklin sözünü ettiği deneyleri gerçekleştirmeden önce, bunları 1750'de Collinson'a yazdığı iki ünlü mektupta anlatmıştı. Bu mektuplar önce Londra'daki Kraliyet Topluluğu'na sunulmuş, sonra da yayımlanmıştı. Ana fikir, tıpkı laboratuvarında iğneyle demir toptaki yükü boşalttığı gibi, uzun bir metal çubuk kullanarak bir buluttaki elektrik yükünü çekmekti. Deneyin ayrıntılarını şöyle anlatmıştı:

> Yüksek bir kulenin veya çan kulesinin tepesine, içine bir adam ve bir elektrik sehpası sığacak kadar büyük bir nöbetçi kulübesi yerleştir. Sehpanın ortasına ucu oldukça sivri, 6 veya 9 metrelik demir bir çubuğu... dik olarak oturt. Eğer elektrik sehpası temiz ve kuru tutulursa, bulutlar alçaktan geçerken, çubuk buluttaki elektriği bunun üzerinde duran adama doğru çeker ve adam elektrik yüklenip kıvılcım çıkartabilir. Adamın tehlikeye düşmesinden endişe ediliyorsa (ki ben böyle bir tehlike olduğunu sanmıyorum), kulübenin tabanına basarak ayakta dursun. Sonra da diğer ucu kurşuna bağlanmış bir kablonun düğümlü ucunu ara sıra çubuğa doğru yaklaştır. Adam kabloyu bir mum tutacağı ile tutsun [yalıtım sağlamak için]. Bu sayede, çubuk elektriklendiğinde kıvılcım buradan tele geçecek, ancak adam etkilenmeyecektir.

Avrupa'da en az bir deneycinin hayatını kaybetmek pahasına keşfettiği gibi, Franklin'in hatası hiçbir tehlike olmayacağını sanmasıydı. Teli mum tutacağıyla tutup yalıtım sağlaması ise zekiceydi.

Franklin, Collinson'a yazdığı başka bir mektupta, önermesinin doğru çıkması halinde insanoğlunun karşı karşıya bulunduğu en büyük tehlikelerden birinin yıldırım çubukları sayesinde alt edilebileceğini söylüyordu. "Evler, gemiler ve hatta şehirler ve kiliseler bu sayede yıldırımın etkisinden ciddi şekilde korunabilir," diyordu. "Bir bulutun içindeki elektrik ateşinin sessizce çekilebileceğini düşünüyorum." Ancak tam

olarak da emin değildi. "Bu kapris gibi gelebilir ama deney sonuçlarını etraflıca gönderene kadar şimdilik böyle kalsın."[10]

Londra'da yayımlanan *The Gentleman's Magazine* 1750'de Franklin'in mektuplarından alıntılar yaptı, ertesi yıl da mektuplar seksen altı sayfalık bir kitap olarak yayımlandı. Bundan da önemlisi, mektuplar 1752 başlarında Fransızca'ya çevrildi ve büyük ses getirdi. Kral XV. Louis, kendisi için özel olarak laboratuvar testleri yapılmasını istedi. Bunun üzerine Franklin'in deneylerini Fransızca'ya çeviren üç Fransız, Şubat ayında, Comte de Buffon ve Thomas-François D'Alibard adlı doğabilimcilerin gözetiminde bu deneyleri gerçekleştirdi. Kral öyle heyecanlandı ki, Franklin'in yıldırım çubuğu deneyini de gerçekleştirmelerini istedi. Londra Kraliyet Topluluğu'na gönderilen bir mektupta belirtildiği üzere, "Majestelerinin takdirlerinden cesaret alan Mösyö de Buffon ile D'Alibard ve de Lor, Bay Franklin'in fırtına ve elektrik benzeşmesine ilişkin varsayımını doğrulamak istediler ve deney için hazırlık yapmaya başladılar."

Fransızlar Paris'in kuzeyindeki Marly köyünde bir nöbetçi kulübesi yaptılar ve içine 12 metre uzunlukta bir demir çubuk yerleştirdiler. Prometheus rolü de emekli bir askere verildi. 10 Mayıs 1752 günü öğleden sonra saat 2'yi henüz geçmişti ki, üzerlerinden bir fırtına bulutu geçti ve tıpkı Franklin'in tahmin ettiği gibi asker kıvılcımları üstüne çekti. Olayın heyecanına kapılan bir rahip yalıtılmış teli tutarak deneyi altı kez tekrarladı. Bir kez şoka da uğradı, ancak hayatta kalarak başarıyı kutlama şansı bulabildi. Deney birkaç hafta boyunca Fransa'nın çeşitli yerlerinde düzinelerce kez tekrarlandı. D'Alibard, Fransız Kraliyet Akademisi'ne gönderdiği raporda, "Bay Franklin'in fikri bir varsayım olmaktan çıktı," diye yazdı. "Artık gerçek oldu."

Franklin henüz kendisi bilmese de ülke dışında heyecan yaratmıştı. Gördükleri karşısında mest olan Collinson, Londra'dan "Soylu Fransa Kralı'nın, elektrik alanındaki keşifleri ve yıldırımlı fırtınaların korkunç etkilerini önlemek için geliştirdiği sivri uçlu çubuktan dolayı Philadelphia'lı Bay Franklin'e açık teşekkürlerini iletmesi için" kendi bilimadamlarına "kesin emir verdiğini" yazdı.[11]

Hem kendisinin hem de bilimadamı arkadaşı Joseph Priestley'in sonradan belirttiklerine göre sonraki ay, yani Fransa'daki başarı haberlerinin Amerika'ya ulaşmasından önce, Franklin kendi deneyini gerçek-

leştirdi. Franklin, yüksekliğinden dolayı en elverişli yer olarak gördüğü Philadelphia'daki İsa Kilisesi'nin çan kulesinin bitirilmesini bekliyordu. Ancak sabredemeyip yerine bir uçurtma kullanmaya karar verdi. Uçurtma Franklin'in sevdiği ve Boston'daki çocukluk günlerinden beri deneyler yaptığı bir oyuncaktı. Franklin deneyi gizli tutmak için, ipek uçurtmayı uçurma işini oğlu William'a verdi. Uçurtmanın tepesinde sivri uçlu bir tel vardı ve ıslak ipin alt ucuna da bir anahtar bağlanmıştı. Böylece kıvılcımları çekecek tel anahtara kolayca yaklaştırılabilecekti.

Bulutlar geçti ama hiçbir şey olmadı. Franklin tam umudunu yitiriyordu ki, birden ipin bazı kısımlarının gerildiğini gördü. Bileğini anahtara değdirerek kıvılcımları çekti (ve görünen o ki hayatta kaldı). Deneye devam ederek elektrik yükünün bir bölümünü Leyden şişesine toplayınca, bunun laboratuvarda üretilen elektrikle aynı özellikte olduğunu gördü. Sonraki Ekim ayında yazdığı bir mektupta, "Sonuç olarak normal elektrikle yıldırımdaki elektriğin aynı olduğu" diyordu, "tamamen kanıtlanmış oldu."

Franklin ve uçurtması yalnızca bilim tarihine değil, aynı zamanda popüler kültüre de girecekti. Benjamin West'in 1805'te yaptığı *Franklin Gökyüzünden Elektrik Çekerken* adlı ünlü tablosu Franklin'i, 46 yaşında hayat dolu bir kişi olarak değil, hatalı bir şekilde, suratı kırışmış yaşlı bir bilge olarak tasvir etmektedir. En az onun kadar meşhur olan on dokuzuncu yüzyıl Currier and Ives baskısı da William'ı 21 yaşında bir adam olarak göstermek yerine küçük bir çocuk olarak tasvir etmektedir.

Bilim tarihçileri arasında bile Franklin'in ünlü uçurtması konusunda bazı soru işaretleri bulunmaktadır. Görünüşe göre bu deneyin, Fransa'daki testlerin bilgisinin kendisine ulaşmasından birkaç hafta önce, 1752 Haziran'ında gerçekleştirilmesine karşın, Franklin bunu aylarca gizli tutmuştu. O yaz Collinson'a yazdığı mektuplarda bundan söz etmemiş ve görünüşe göre o zamanlar Philadelphia'da elektrik üzerine dersler veren dostu Ebenezer Kinnersley'e de söylememişti. Hatta Fransa'daki başarının muhtemelen Temmuz sonlarında veya Ağustos'ta kendisine ulaşmasından sonra bile kimseye uçurtma deneyinden söz etmemişti. *Pennsylvania Gazette* 27 Ağustos 1752'de Fransa'daki deneylerden söz eden mektubu yayımlamış, ancak Franklin ve oğlunun da bu sonuçları çoktan doğruladığından bahsetmemişti.

Deney ilk kez, geçekleştirildikten dört ay sonra, yani Ekim ayında Franklin'in Collinson'a gönderdiği bir mektup ve *Pennsylvania Gazette*'de yayımlanan bir yazıyla açıklandı. "Gazeteler Philadelphia Deneyi'nin Avrupa'da başarıyla gerçekleştirilerek bulutlardan elektrik çekildiğini bildirdiğine göre," diyordu, "meraklıların, aynı deneyin Philadelphia'da da farklı ama daha basit bir şekilde gerçekleştirildiğini bilmelerinde yarar var." Franklin sonra da, yaptığı uçurtmayla aygıtı ayrıntılı bir şekilde anlattı. Ama ne tuhaftır ki, deneyi kendisiyle oğlunun gerçekleştirdiğini gösterecek birinci tekil şahıs ifadesini asla kullanmadı. Son olarak da, Fransa'da yapılan deneyin başarıyla sonuçlanmasından sonra yıldırım çubuklarının kullanılmaya başlanmasından duyduğu memnuniyeti dile getirdi ve "biz bunları akademi ile hükümet binasının kulesine daha önce yerleştirmiştik" diye ekledi. Gazetenin aynı sayısında *Fakir Richard Almanağı*'nın yeni baskısının reklamı da vardı. Reklamda "evlerin vb. yıldırımdan nasıl korunacağından da" söz edilmekteydi.

Uçurtma deneyinin daha renkli ve kişisel öyküsü ilk kez, 1767'de John Priestley'in yazdığı *Elektriğin Tarihi ve Bugünü* adlı kitapta anlatıldı. Burada William'ın katkılarından da söz ediliyordu. Priestley, Franklin için "Sıradan bir uçurtmayla, fırtına bölgelerine kuleyle olduğundan daha çabuk ve kolay ulaşabileceğini anlamıştı," diyordu, "Amacına uygun bir kulübe bulunan bir araziye giderek, çıkan ilk fırtınaya kolayca yaklaşabiliyordu." Ünlü bir İngiliz bilimadamı olan Priestley bu bilgileri bizzat, 1766'da Londra'da tanıştığı Franklin'den almıştı. Franklin, Priestley'e bilimsel materyal gönderdi ve deneyin anlatıldığı metni yeniden elden geçirdi. Metin şu net açıklamayla sona eriyordu: "Bu deney Fransa'daki elektrikçilerin aynı teoriyi doğrulamalarından bir ay sonra, 1752 Haziran'ında gerçekleştirilmiştir. Ancak Franklin'in kendi deneyini gerçekleştirmeden önce Fransa'da yapılan deneyden haberi yoktu."[12]

Franklin'in deneyini açıklamakta gecikmesi, bazı tarihçilerin deneyin o yaz gerçekten yapılıp yapılmadığı konusunda kuşku duymasına yol açmıştı. Hatta son zamanlarda yayımlanan bir kitap Franklin'i "yalan söylemekle" dahi suçlamaktadır. Kılı kırk yaran I. Bernard Cohen bir kez daha eksiksiz bir tarih dedektifliği yaptı. Mektuplar, raporlar ve o yaz Philadelphia'ya yıldırım çubukları dikildiği gerçeğinden yola çıkan Cohen, kırk sayfalık bir analizden sonra "Franklin'in uçurtma deneyini, Fransa'daki deneylerden haberdar olmadan önce tasarlayıp gerçek-

leştirdiğinden kuşku duymak için bir neden olmadığı" sonucuna vardı. Ayrıca deneyin "sadece Franklin değil başkaları tarafından da" gerçekleştirildiğini belirterek, "Rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Franklin uçurtma deneyini 1752 Haziran'ında gerçekleştirmiştir ve ilk yıldırım çubukları bundan kısa bir süre sonra, yani Haziran sonlarıyla Temmuz başlarında Philadelphia'da kullanılmıştır" diye ekledi.[13]

Aslında ben de Franklin'in Haziran tarihini veya deneyle ilgili diğer şeyleri uydurduğuna inanmanın saçma olduğunu düşünüyorum. Franklin'in bilimsel başarılarını abarttığını kanıtlayan hiçbir gösterge bulunmadığı gibi, yaptığı tarif ve Priestley'in hikâyesi de yeterince inandırıcı olacak kadar canlı ve ayrıntılıdır. Franklin eğer abartmış olsaydı, uçurtmasını Fransa'daki bilimadamlarının deneyinden önce uçurduğunu iddia edebilirdi. Ama o, teoriyi ilk kanıtlayanın Fransız bilimadamları olduğunu açık yüreklilikle kabul etmişti. Franklin'in daha sonradan fena halde bozuştuğu oğlu da uçurtma deneyi konusunda asla farklı bir şey söylememiştir.

Peki öyleyse, Franklin kendisinin en büyük bilimsel başarısı olabilecek bu deneyin açıklanmasını neden geciktirmişti? Bunun birçok yanıtı var. Franklin hiçbir zaman yaptığı deneyleri kendi gazetesinde veya başka bir yerde hemen açıklamamıştı. Bu olayda da olduğu gibi, alelacele bir duyuru yapmak yerine ayrıntılı bir açıklama hazırlamak için genellikle beklemişti. Bu açıklamaları hazırlayıp yeniden kopyalaması genellikle zaman alıyordu. Örneğin 1748'de gerçekleştirdiği deneylerini de, 1749 Nisan'ında Collinson'a yazdığı mektuba kadar açıklamamıştı. Aynı şekilde, ertesi yıl sonuçları değerlendirirken de benzer bir gecikme yaşanmıştı.

Franklin ayrıca, ilk sonuçların hatalı çıkması halinde kendisiyle alay edilmesinden de çekinmiş olabilir. Nitekim Priestley de elektriğin tarihini anlatırken, Franklin'in uçurtma deneyini gizli tutmasının altında bu tür kaygıların bulunabileceğinden söz etmekteydi. Aslında deneylerin o yaz gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, Abbé Nollet'in de aralarında bulunduğu bilimadamları ve eleştirmenler bu deneyleri aptalca bulmaktaydı. Dolayısıyla, Cohen'in de iddia ettiği gibi, Franklin'in deneyleri tekrarlayıp eksiklerini gidermeyi beklemiş olması mümkündür. Van Doren'in ortaya attığı başka bir olasılığa göre ise açıklamayı, yıldırım çubukları hakkındaki makalesinin de bulunduğu yeni almanağın Ekim ayında yayımlanmasıyla birlikte yapmayı düşünmüş olabilirdi.[14]

Gecikmenin nedeni ne olursa olsun, Franklin o yaz yüksek binalara en az iki topraklı yıldırım çubuğu takmak için Philadelphia'lıları ikna etmek üzere harekete geçmişti. Görünüşe göre bunlar dünyanın, korunmak üzere dikilecek ilk yıldırım çubukları olacaktı. Franklin o yılın Eylül ayında kendi evine de bir çubuk dikti. Çubuğun yanında bir de fırtınanın yaklaştığını haber veren dâhice bir alet vardı. Collinson'a yazdığı mektuba göre, çubuk bir tel aracılığıyla kuyudaki tulumbaya bağlanmıştı. Yatak odasının kapısının yanından geçtiği için telde on beş santimlik bir boşluk bırakmıştı. Bu boşlukta bir top ve iki zil vardı. Yıldırım bulutu çubuğa elektrik verdiğinde bu zil çalacaktı. Bu da tipik bir eğlence, araştırma ve uygulama bileşimiydi. Franklin bunu deneylerinde elektriği çekmek için kullanmıştı. Ancak boşluk, yıldırım düştüğünde güvenli bir boşalma sağlayabilecek şekilde küçük bırakılmıştı. Fakat Deborah olan bitenden o kadar da hoşnut değildi. Franklin yıllar sonra Londra'da yaşadığı sıralarda, Deborah'ın yakınmalarına cevap verirken, "şayet zil kendisini korkutuyorsa" zil boşluğunu metal bir telle kapatmasını söylemişti. Böylece çubuk evi sessiz bir şekilde korumuş olacaktı.

Franklin'in buluşları, başta dini çevreler olmak üzere çeşitli çevrelerde rahatsızlık yaratmıştı. Kıskanç ruhlu Abbé Nollet, Franklin'in fikirlerini eleştirerek yıldırım çubuğunun Tanrı'ya hakaret olduğunu öne sürdü. Franklin bir dostuna yazdığı mektupta, "İnsanın, Tanrı'nın fırtınalarına karşı kendini korumak istemesinin haddini aşmak olduğunu düşünüyormuş gibi konuşuyor!" demişti. "Tanrı'nın fırtınası da kesinlikle, çatılarla veya sundurmalarla aralıksız korunduğumuz Tanrı'nın yağmurundan, dolusundan yahut güneş ışığından daha mucizevi bir şey değil."

Buluş kısa zamanda dünyanın büyük bir bölümü tarafından benimsendi ve yıldırım çubukları bütün Avrupa ile sömürgelerine yayılmaya başladı. Franklin bir anda ünlü biri olup çıkıverdi. Harvard ve Yale, 1753 yazında kendisine onursal unvanlar verdi. Londra Kraliyet Topluluğu da onu altın Copley Madalyası'yla ödüllendirdi. Franklin, Britanya dışından bu madalyayı alan ilk kişi olmuştu. Topluluğa yazdığı yanıt da aynı ölçüde zekâ pırıltıları taşımaktaydı: "Bilge kurumlarınızdan herhangi birinin şu eski altını çoğaltma sanatına vakıf olup olmadığını bilmiyorum ama altını sonsuza kadar değerli kılma sanatını keşfettiğiniz kesin."[15]

Panteonda Bir Yer

Franklin, Collinson'a metal uçların elektrik yükünü nasıl çektiğini anlatırken, temel fizik üzerine birtakım teoriler de ortaya atmıştı. Ama bu varsayımlar konusunda "bazı kuşkuları" olduğunu kendisi de kabul etmekteydi. Ayrıca doğanın *nasıl* işlediğini bilmenin teorik *nedenleri* bilmekten daha önemli olduğunu düşündüğünü söylüyordu: "Doğanın kendi yasalarını nasıl uyguladığını bilmek de bizim için çok önemli değildir; bu yasaların kendilerini bilsek yeter." Havaya atılan bir porselenin düşerek kırılacağını bilmenin gerçekten de bir yararı var. Fakat nasıl olup da düştüğü ve neden kırıldığı teorik bir sorundur. Kuşkusuz bunları bilmek de güzel ama bunları bilmeden de porselenimizi koruyabiliriz."

Franklin'in, zekâsına rağmen niçin bir Galileo veya Newton olmadığının yanıtı, hem bu tutumunda hem de teorik matematik ve fizik birikimine sahip olmamasında yatmaktadır. Franklin sistematik bir teorisyen olmaktan çok, pratiğe dayalı bir deneyci idi. Franklin'in ahlak ve din felsefesi gibi bilimsel çalışmaları da soyut teorik düşüncelere dayanmaktan çok, olguları ortaya çıkarıp bunlardan faydalanmak üzerine yoğunlaşmaktaydı.

Ancak yine de buluşlarının teorik önemini küçümsememek gerekir. Franklin çağının önde gelen bilimadamlarından biriydi. Doğayla ilgili en temel kavramlardan birini, elektriğin tek bir akım olduğunu görmüş ve bunu kanıtlamıştı. Franklin'in deneylerinden 150 yıl sonra elektronları bulan on dokuzuncu yüzyılın büyük İngiliz fizikçisi J. J. Thompson, "Tek akım teorisinin elektrik bilimine yaptığı katkı," demişti, "hiç yabana atılamaz." Franklin iletkenlerle yalıtkanların birbirinden farklı olduğunu bulmuş, elektriğin topraklanması fikrini, kondansatör ve batarya kavramlarını ortaya atmıştı. Van Doren'in deyişiyle, "Merakıyla bulduğu elektriği, bilim olarak bırakmıştır."

Bir zamanlar esrarengiz bir olay olarak görülen yıldırımın, kontrol altına alınabilecek bir tür elektrik olduğunu kanıtlamasının pratik önemi de küçümsenmemelidir. Çok az bilimsel keşif bu kadar kısa bir zaman içinde insanlığın hizmetine sunulabilmiştir. Büyük Alman filozof Immanuel Kant, gökteki ateşi çaldığı için Franklin'i "yeni Prometheus" olarak nitelemişti. Franklin sadece Amerika ve Avrupa'nın en ünlü bilimadamı olmakla kalmamış, aynı zamanda bir halk kahramanı hali-

ne gelmişti. Evrenin en büyük gizemlerinden birini çözerek, doğanın en korkunç tehlikelerinden birini yenmişti.

Franklin bilimsel çalışmalarını ne kadar severse sevsin, bunların, kamu yararına yaptığı çalışmalardan daha değerli olmadığını düşünüyordu. Politikacı ve doğabilimci dostu Cadwallader Colden da aşağı yukarı aynı zamanlarda emekli olmuş ve tüm zamanını "felsefi zevklere" ayırmaya karar verdiğini söylemişti ki on dokuzuncu yüzyılda bunun anlamı bilimsel deney demekti. Franklin ise buna cevap olarak "Felsefi zevklere olan düşkünlüğün aşırılığa kaçmasın," demişti. "Newton sıradan bir gemi dümencisi olsaydı, yapacağı en iyi keşif bile, tehlike anında dümeni bir saat boş bırakmasına gerekçe olamaz ya da bunu telafi edemezdi. Hele de gemi İngiliz İmparatorluğu'nun kaderini taşıyorsa..."

Franklin bilimsel -deneysel, pragmatik- akıl yürütme tarzını bir süre sonra doğayla birlikte toplumsal sorunlara da uygulayacaktı. Bilimadamı olarak kazandığı ün bu siyasi hedefleri büyütecekti. Bilimadamlığı ile devlet adamlığı iç içe geçecek ve bu iki yanı birbirini güçlendirecekti, öyle ki Fransız devlet adamı Turgot, bir vecizesinde, "Göklerden yıldırımı aldı, tiranların asasını kaptı ellerinden" diyecekti.[16]

7. Bölüm

Politikacı

Philadelphia, 1749-1756

Akademi ve Hastane

Harvard'a gidemeyen, genç bir makale yazarı olarak bu kurumu marazi bir şekilde yerden yere vuran ve bilgiye olan susamışlığı sayesinde zamanının kendi kendini yetiştiren en iyi yazar ve bilimadamı olan zeki adam, yıllardır kendi üniversitesini hayata geçirmenin rüyasını kurmaktaydı. Bu fikri ta 1743'de Junto'da da ortaya atmış, emekli olduktan sonra bilimden ve okumadan aldığı keyif bu arzusunu daha da kamçılamıştı. Sonuçta, 1749'da "Pensylvania'da Gençliğin Eğitimi Üstüne Öneriler" başlıklı bir kitapçık yayımladı. Franklin'in her zamanki ayrıntıcılığıyla kaleme alınan risalede, niçin bir akademiye ihtiyaç duyulduğu, akademide neler öğretileceği ve okul için nasıl kaynak yaratılacağı anlatılmaktaydı.

Bu akademi, kolonilerdeki diğer dört üniversite (Harvard, William & Mary, Yale ve Princeton) gibi dini bağlantıları olan bir seçkinler kalesi olmayacaktı. Franklin'den beklendiği gibi, "öğrencilerin seçtikleri mesleklere göre değişecek şekilde" yazı, aritmetik, muhasebe, hitabet, tarih ve iş idaresi gibi uygulamalı konuların öğretimine ağırlık verilecekti. Dünyevi erdemler aşılanmalı; öğrenciler "sade, ağırbaşlı ve alçakgönüllü" yaşamalı ve "sık sık koşu, atlama, güreş ve yüzme sporları yapmalıydı."

Franklin'in planları klasik akım yanlısı bir eğitim reformunun özelliklerini taşımaktaydı. Ona göre yeni akademi sadece Tanrı'yı yücelten veya sadece öğrenmek için öğrenen araştırmacılar yetiştirmektense, "insanlık, ülke, arkadaşlar ve aile için yetenekle güçlendirilmiş bir çalışma eğilimi" aşılamalıydı. Franklin yazıyı "Bütün eğitimlerin yüce *amacı* ve *sonucu* bu olmalıdır" diye bağlamıştı.

Kitapçık eski çağ bilginlerine ve yüzmeden yazı tarzına kadar kendi deneyimlerine göndermeler yapan dipnotlarla doluydu. Bütün iyi Aydınlanmacı düşünürler gibi Franklin de düzeni ve kesinliği seviyordu. Bu tutkusunu da, Junto, Mason locası, kütüphane, Amerikan Felsefe Topluluğu, itfaiye, polis devriyesi ve milisin kurallarını akla gelebilecek en ince noktasına kadar ayrıntılandırmasıyla göstermişti. Telaffuzdan askeri tarihe kadar her şeyi en iyi şekilde öğretmenin yollarını anlatan bitmek tükenmek bilmez yöntemlerle dolup taşan akademi önerisi bunu en uç noktalara götürmüştü.

Franklin hızla (otobiyografisinde 5 bin sterlin olduğunu söylese de) 2 bin sterlin bağış topladı; ilk önerisinde olduğu gibi ayrıntılı bir tüzük hazırladı ve yönetim kurulu başkanlığına seçildi. Franklin aynı zamanda, Rahip Whitefield için yapılan ve dinsel yeniden uyanışın sönmesiyle birlikte kullanılmaz olan Büyük Salon'un da yönetim kurulundaydı. Bu sayede binanın yeni akademiye devredilip katlara ve sınıflara bölünmesi ve ziyarete gelen vaizlerle yoksul çocukların ücretsiz yararlanabileceği bir okula uygun alanlar bırakılması için yapılan görüşmeleri de o yürüttü.

Amerika'da herhangi bir mezhebe bağlı olmayan ilk yüksek okul olan akademi 1751 Ocak ayında açıldı (1791'de Pennsylvania Üniversitesi adını aldı). Franklin'in reform hevesleri zaman zaman kösteklendi. Mütevelli heyetindekilerin büyük bölümü zengin Anglikan çevrelerden gelmekteydi ve bunlar Franklin'in itirazı üzerine rektörlüğe bir İngiliz yerine bir Latin'i seçtiler. Franklin'in arkadaşı ve aynı zamanda kolay fikir değiştiren bir rahip olan William Smith okul müdürü yapıldı. Ancak bir süre sonra siyasi nedenlerle Franklin'le fena halde bozuştular. Franklin buna rağmen ölene kadar mütevelli heyetinde kaldı ve bu okulu en fazla gurur duyduğu başarılarından biri olarak gördü.[1]

Franklin, üniversitenin açılmasının üzerinden çok geçmeden yeni bir projeye, hastane için para toplama projesine soyundu. *Gazette*'de yayımlanan ve hastalara yardım etmenin ahlaki bir görev olduğunu etkileyici bir dille savunan çağrı yazısı Franklin'in tipik nakaratını tekrarlıyordu: "Hastaları iyileştirmek için toplu halde hareket eden iyi insanlar, tek başlarına olduklarından daha yararlı olurlar."

Para toplamak kolay değildi. O da kurnazca bir yönteme başvurdu: Kendisi tek başına 2 bin sterlin topladığı takdirde, 2 bin sterlin de kamu kasasından çıkılması için Meclis'i ikna etti. Franklin sonradan "yapılan

her bağışın bu yolla ikiye katlanmasının ayrı bir motivasyon yarattığını" söyleyecekti. Siyasi muhalifleri daha sonradan Franklin'i entrikacılıkla suçlayacak, ancak o bunu zekâsının bir örneği olarak görerek keyfini çıkartacaktı. "Siyasi manevralarla elde ettiğim başarılar arasında bana bunun kadar keyif veren başka bir manevra olduğunu ya da üzerinde düşündüğümde kandırmaca yöntemine başvurduğum için bunun kadar içime sinen başka bir manevra hatırlamıyorum."[2]

Bir Amerikan Siyaset Felsefesi

Franklin, katlamalı bağış [*matching grant*] denilen bu yöntem sayesinde hükümetle özel girişimin nasıl bir araya gelebileceğini göstermişti. Bu yöntem tipik bir Amerikan yaklaşımı olarak bugün de aynen kullanılmaktadır. Franklin gönüllülüğe ve sınırlı devlet müdahalesine inanmaktaydı. Ancak devletin ortak fayda adına daha fazla rol oynaması da meşruydu. Devletin, kamu-özel girişim ortaklığı sayesinde, yukarıdan fazla müdahale etmeden en iyi sonucu alabileceğini görmüştü.

Franklin'in siyaset tarzında, bugün şefkatli muhafazakârlık olarak nitelenebilecek başka muhafazakâr yönler de vardı. Franklin düzene fazlasıyla inanıyordu. O yüzden radikalleşerek bir Amerikan devrimcisine dönüşmesi hayli güç olacaktı. Bir hayırsever ve iyi bir gönüllü katılımcı olmasına karşın, aşırıya kaçan toplum mühendisliğinin istenmeyen sonuçlarından da kaygı duymaktaydı.

Bu kaygı, Londra'daki arkadaşı Peter Collinson'a yazdığı, insan doğası üstüne epeyce düşünüp taşınılmış mektupta da görülmekteydi. "Ne zaman ilahi takdiri değiştirmeye kalksak," diyordu, "iyilikten çok kötülük yapmamak için ihtiyatlı olmamız gerekti." Hatta belki yoksulların refahı da buna bir örnekti. Franklin "zenginlerin yoksullara bakmasını zorunlu kılan İngiliz yasalarının yoksulları bağımlı hale getirip getirmediğini" soruyordu. "İnsanları mutlu etmek," diye ekliyordu, "yüce" ve övgüye değer bir şeydir. Ama en sonunda "insanları tembelliğe itmez mi?" Sonra da mısırları yiyen karatavuklardan kurtulmaya karar veren New England'lıların öyküsünü aktarıyordu. Sonuç şu olmuştu: Karatavukların yediği solucanlar çoğalıp hem otları hem de tahılları yok etmişti.

Fakat bunlar iddiadan çok soruydu. Franklin'in din ve bilim anlayışı gibi siyasi anlayışı da genelde ideolojik değildi. Hatta dogma kokan her şeye antipati duyardı. Aslında o, hayatının çoğu alanında olduğu gibi siyasetin de işe yarayan taraflarıyla ilgilenmekteydi. Bir yazarın dediği gibi Franklin, Aydınlanma'nın "akla ve doğaya duyduğu saygıyı, onun toplumsal bilincini, ilericiliğini, hoşgörüsünü, kozmopolitliğini ve yumuşak başlı insancıllığını" temsil etmekteydi. Coşkulu tutkulardan uzak duran deneyci bir mizacı vardı ve dünyevi açıdan çevresindekilere "faydalı olmayı" öngören bir tür duygusal (ama yine de oldukça gerçek) amaca önem veren yardımsever bir hümanizmden yanaydı.[3]

Franklin'i biraz -ve sonra da iyiden iyiye- asi yapan şey, yaradılışından kaynaklanan otoriteye karşı çıkma arzusuydu. Hiyerarşiden hoşlanmıyordu. O yüzden İngiltere'nin katı sınıf yapısını Amerika'ya taşımak istemiyordu. Tersine, emekli bir beyefendi olmak üzere olduğu sırada bile yazı ve mektuplarında tüccar, esnaf ve deri önlüklülerden oluşan orta sınıfın çalışkanlığını övmeyi sürdürdü.

Kökeni ya da toplumsal sınıfı ne olursa olsun, insanların çalışma ve yeteneklerini değerlendirme arzuları ölçüsünde (tıpkı kendisi gibi) zengin olabilecekleri bir Amerika vizyonu işte buradan doğdu. Franklin'in idealleri bu anlamda, Thomas Jefferson'ın, "erdem ve yetenek" açısından gelecek vaat eden insanları ortaya çıkarıp bunları yeni liderlerden oluşan seçkin sınıfın bir parçası olarak hazırlamayı öngören "doğal aristokrasi" anlayışından bile daha eşitlikçi ve demokratikti. Franklin'in fikri daha kapsamlıydı: Bütün insanların, çalışkanlıkları, gayretleri, nitelikleri ve tutkuları doğrultusunda başarı elde etmeleri için teşvik edilip onlara fırsatlar tanınması gerektiğine inanıyordu. Gelecekteki Pennsylvania Üniversitesi için ortaya koyduğu öneriler (Jefferson'ın Virginia Üniversitesi'nden farklı olarak), yeni bir elit çıkarmayı değil, bütün "hırslı" gençleri teşvik edip zenginleştirmeyi amaçlıyordu.

Dini ve bilimsel tavırları gibi, Franklin'in siyasi tavırları da kendi içinde oldukça tutarlıdır. Ama o derin bir dini ya da bilimsel teorisyen -bir Aquina'lı ya da bir Newton- olmadığı gibi, bir Locke veya hatta bir Jefferson kadar derin bir siyaset felsefecisi de değildir. Bir siyasi düşünür olarak Franklin'in gücü, diğer alanlarda olduğu gibi, teorik yanından çok pratik yanından kaynaklanmaktaydı.

1751'de kaleme aldığı "İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler" başlıklı en önemli siyasi yazılarından birinde de bu açıkça görülmekteydi. Amerika'da boş arazilerin bol olması, diyordu, nüfusun hızla artmasına yol açtı. Bu felsefi bir çıkarım olmaktan çok ampirik bir hesaplamaydı. Franklin, kolonicilerin evlenme olasılığının İngilizlerinkinin iki katı olduğunu, daha genç evlendiklerini (yaklaşık 20 yaşlarında) ve ortalama olarak iki katı çocuk sahibi olduklarını gözlemlemişti (yaklaşık sekiz çocuk). Dolayısıyla, diyordu, Amerika'nın nüfusu her yirmi yılda bir ikiye katlanacak ve yüz yıl sonra İngiltere'ninkini geçecektir.

Haklı çıktı. Amerika'nın nüfusu 1851'de İngiltere'ninkini geçti ve aynı yüzyılın sonunda boş olan topraklar tamamıyla bitinceye kadar her yirmi yılda bir ikiye katlandı. Adam Smith, 1776'da yayımlanan *Ulusların Zenginliği* adlı klasik eserinde Franklin'den alıntı yaptı. Aşırı nüfus artışı ve kaçınılmaz yoksulluk konusundaki karamsar görüşleriyle tanınan Thomas Malthus da yine Franklin'in hesaplamalarını kullandı.

Ancak Franklin, Malthus gibi karamsar değildi. En azından Amerika'da, verimliliğin nüfustan daha hızlı artacağını ve dolayısıyla ülke büyüdükçe refahın da artacağını düşünüyordu. Aslında Franklin gelecekte Amerika'nın nüfus artış hızını frenleyecek şeyin yoksulluk değil zenginlik olacağını (doğru bir şekilde) tahmin ediyordu. Çünkü zenginler evlenme ve çocuk sahibi olma konusunda daha "dikkatli" olma eğilimindeydi.

Franklin en çok ses getiren -ve de sonraki mücadelelerde önemli bir rol oynayacak olan- savını, İngiliz merkantilistlerin Amerika'da üretimin sınırlanmasını öngören ve geniş destek bulan talepleri karşısında dile getirdi. Kolonilerin bir hammadde kaynağı ve tamamlanmış ürünler için de bir pazar olarak kullanılmasına dayanan bir ekonomik sistemi benimseyen Parlamento kısa bir süre önce Amerika'da demir eşya üretimini yasaklayan bir yasa kabul etmişti.

Franklin, Amerika'daki açık arazi bolluğunun şehirlerdeki ucuz emek rezervinin gelişimini engelleyeceği düşüncesine karşı çıkıyordu. "Bu kolonilerin Anavatan'daki emek ve üretime dayanan iş alanlarını baltalama ihtimali, Büyük Britanya'nın kaygılanmasını gerektirmeyecek kadar düşüktür." Britanya kısa bir süre sonra Amerika'nın ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelecekti. "Bu yüzden Britanya kolonilerde üretimi engellememelidir. Zeki ve iyi bir anne bunu yapmaz. Sıkıntıya sokmak

demek zayıflatmak demektir ve çocukları zayıf düşürmek bütün aileyi zayıf düşürmek demektir."[4]

Franklin imparatorluk üzerine kaleme aldığı bu ciddi yazıyı aynı günlerde yazdığı bir taşlama yazısıyla dengeledi. Britanya suçluları Amerika'ya sürgün ediyordu. Gerekçe olarak da, bu yolla kolonilerin büyümesine katkıda bulunduğunu söylüyordu. *Gazette*'de "Americanus" adıyla bir yazı kaleme alan Franklin, "Anavatanın çocuklarına gösterdiği bu müşfik ilgi teşekkürlerin en büyüğünü hak ediyor" diye dalga geçti. Teşekkür nişanesi olarak da bir gemi dolusu çıngıraklı yılanın İngiltere'ye gönderilmesini önerdi. Hava değişimi belki onları yola getirirdi. Öyle ya, İngilizler suçluların böyle olduğunu iddia ediyordu. Hem böyle olmasa bile yine de İngilizler avantajlıydı, "çünkü çıngıraklı yılan kötülük yapmadan önce uyarırdı; oysa suçlular öyle değildi."[5]

Kölelik ve Irk

Tarihçilerin Amerika'nın kurucularını değerlendirirken karşı karşıya kaldığı önemli ahlaki konulardan biri, Franklin'ini de uğraştıran köleliktir. O dönemde köleler Philadelphia nüfusunun yüzde 6'sını oluşturmaktaydı. Franklin de gazetesinde ilanlar aracılığıyla köle alışverişine katkıda bulunmaktaydı. Kayınvalidesi adına verdiği bir ilanda "Güzel bir Zenci kadın satılıktır. Dul Bayan Read'in Yeri'nden bilgi alınabilir" yazmaktaydı. Başka bir ilanda "genç ve güzel bir Zencinin" satılık olduğu belirtildikten sonra, yazının sonunda "konu hakkında matbaacıdan bilgi alınabileceği" söyleniyordu. Franklin'in de karıkoca bir çift kölesi vardı, fakat 1751'de bunları satmaya karar vermişti. Çünkü annesine söylediğine bakılırsa, "Zenci hizmetçi" istemiyordu. Ayrıca ekonomik de bulmuyordu. Buna rağmen, zaman zaman kişisel hizmetçi olarak aldığı köleler olmuştu.

"İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler"de köleliği ekonomik gerekçelerle eleştirmişti. Köle sahibi olmanın maliyet ve faydalarını karşılaştırdıktan sonra, hiç de akılcı olmadığı sonucuna varmıştı. "Bir ulusu zayıflatan şeylerden biri de" demişti, "köleliktir." Ama o kölelere karşı yapılan muamelenin ahlaki boyutundan çok, köle sahipleri üzerindeki olumsuz etkileriyle ilgilenmekteydi. "Köle sahibi olan beyazlar çalışma-

dıkları için zayıf düşüyorlar," demişti. "Ayrıca köleler kendilerini kullanan aileleri de bozuyorlar; beyaz çocuklar kibirli oluyor, çalışmaktan nefret ediyorlar."

Aslında yazı yer yer oldukça önyargılıydı. Almanların göçüne karşı çıkıyor, Amerika'ya daha çok beyaz İngilizlerin yerleşmesini istiyordu. "Dünyada safkan beyaz nüfus nispeten oldukça az," diye yazmıştı. "Bütün siyahlarla esmerleri engelleyip sevimli beyazlarla kızılları arttırmak varken, niye Afrikalıların çocuklarını Amerika'ya getirip sayılarını artırıyoruz ki? Belki ülkemin ten rengi konusunda tarafım. Ama bu konuda taraf olmak gayet insani bir durum."

Son cümlede de görüldüğü üzere, kendi ırkı konusundaki "taraflılığını" yeniden sorgulamaya başlıyordu. "Gözlemler"in birinci baskısında "hemen hemen bütün kölelerin doğuştan hırsız olduğunu" yazmıştı. Kitap on sekiz yıl sonra tekrar basıldığında bunu "köleliğin doğası gereği" hırsız oldukları şeklinde değiştirmişti. Amerika'nın ağırlıkla beyazlardan oluşmasına yönelik arzularını dile getirildiği bölümü ise tamamen çıkarmıştı.[6]

Bu konudaki tavrının değişmesine neden olan ise, yardım girişimlerinden biriydi. Franklin, 1750'lerin sonlarında önce Philadelphia'da, sonra da Amerika'nın başka bölgelerinde siyah çocuklar için okullar açma çalışmalarına aktif olarak katılmıştı. 1763'te Philadelphia'daki okulu ziyaretinden sonra kaleme aldığı bir mektupta geçmişteki önyargılarına da değinmişti:

> Genel olarak çok memnun oldum ve gördüklerimden, siyah ırkın daha önce düşündüğümden daha üstün olduğu sonucuna vardım. Onlar da beyaz çocuklar kadar hızlı kavrıyorlar, hafızaları onlarınki kadar güçlü ve beyaz çocuklar gibi onlar da her yönden uysal yaradılışlılar. Daha önceden niçin farklı düşündüğümü merak edenler olabilir. Ama ben eski önyargılarımı haklı göstermeye kalkmayacağım.[7]

Göreceğimiz üzere, Franklin daha sonradan Amerika'da köleliğin kaldırılmasının en ateşli savunucularından biri olmuş, köleliği ahlaki olarak lanetlemiş ve siyahların haklarının geliştirmesine katkıda bulunmuştu.

"Gözlemler"de sözünü ettiği, Amerika'daki "sevimli beyaz ve kızıl" yüzlerin arttırılmasından da anlaşılacağı üzere, Franklin Kızılderililer için genel olarak olumlu duygular beslemekteydi. Collinson'a yazdığı

bir mektuba bakılırsa, Kızılderililerin vahşi yaşam biçimindeki basitliğin romantik bir yanı olduğunu düşünerek buna hayranlık duyuyordu. "Bizimki gibi yaşamak uğruna kendi hayat tarzlarından en ufak bir taviz vermediler," diye yazmıştı. "Kızılderili bir çocuk bizim aramızda büyümüş, bizim dilimizi ve geleneklerimizi benimsemiş olsa dahi, akrabalarının yanına gidip onlarla biraz takıldıktan sonra onu geriye dönmeye ikna etmenin yolu yok."

Franklin zaman zaman beyazların da Kızılderililerin yaşam biçimine özendiğini yazmıştı. Beyaz bir çocuk esir alınıp Kızılderililer tarafından büyütüldükten sonra, beyaz topluma geri dönse bile "kısa zamanda bizim hayat tarzımızdan, onu sürdürmek için gösterilen özenden ve çekilen acılardan nefret ediyor ve ilk fırsatta ormana kaçıyor."

Franklin sonra da, Kızılderililere bir düzine çocuğu ücretsiz olarak Harvard'a göndermelerini teklif eden Massachusetts heyetinin başına gelenleri anlatmıştı. Kızılderililer yıllar önce gençlerden birkaçını okula gönderdiklerini, ancak döndüklerinde "gençlerin ellerinden hiçbir şey gelmediğini, ne doğru dürüst geyik öldürebildiklerini, ne kunduz avlayabildiklerini, ne de düşmana görünmeden yaklaşabildiklerini" söylemişler. Bunun yerine, bir düzine kadar beyaz çocuğu Kızılderililerin yaşam biçimine göre eğitip "onları adam etmeyi" teklif etmişler.[8]

Meclis Üyesi, Kızılderili Diplomat ve Posta Şefi

Franklin 1736'dan beri Pennsylvania Meclisi'nde kâtip olarak çalışıyordu, ama bu iş onu sıkıyordu. Tartışmalara katılamadığı için kendi hazırladığı sihirli kareleriyle oyalanıyordu. Derken, 1751'de Philadelphia'lı üyelerden biri öldü ve yerine hemen Franklin seçildi (kâtiplik görevi de işsiz oğlu William'a geçti). Sonradan "Üyelik sayesinde çok daha faydalı olacağımı düşünüyordum," demiş ama arkasından eklemişti: "Ancak tutkularımı tatmin edebildiğimi söyleyemem."[9]

Franklin'in Pennsylvania Yürütme Konseyi başkanlığından emekli olmasına kadar neredeyse otuz yedi yıl sürecek siyasi kariyeri işte böyle başladı. Sade bir vatandaş olarak, kütüphane, itfaiye ve polis devriyesi gibi çeşitli kamu projeleri önermişti. Şimdi Meclis üyesi olarak daha fazlasını yapabilir, kendi deyişiyle "önemli bir faydalı proje adamı" olabilirdi.

Bunun en güzel örneği de kentlerin temizlenip kaldırımlarla donatılarak ışıklandırılması için yaptığı çalışmalardı. Bu girişimleri başlatan şey de, çiftçi pazarına bakan evinin önündeki can sıkıcı tozlar oldu. Franklin aylık ücretle sokağı süpürecek "yoksul ama çalışkan bir adam" buldu. Sonra da böyle bir adam tutmanın sağladığı yararları anlatan bir mektup kaleme aldı. Sokaktaki evler daha temiz oluyor, diyordu, dükkânlar da daha fazla müşteri çekiyor. Bu mektubu komşularına gönderdi. Herkes çöpçünün aylık ücretinin bir bölümünü üstlenmeyi kabul etti. Ortaya çıkan manzara daha büyük kamusal girişimlerin önünü açtı. Franklin sonradan, "Bu olaydan sonra bütün sokakların kaldırımla döşenmesi yönünde genel bir talep geldi," diyecekti, "ve insanlar bu amaçla vergi ödemeye daha gönüllü oldular."

Sonuçta Franklin sokakların kaldırımla döşenmesi için Meclis'ten karar çıkarttı ve buna bir de her evin önüne bir sokak lambası dikme teklifini ekledi. Bilimi ve ayrıntıları seven Franklin lambalar için tasarımlar bile yaptı. Londra'dan getirtilen cam karpuzların dibinde hava girişi sağlayacak delik bulunmadığını fark etti. Bu yüzden duman içerde kalarak camı karartıyordu. Franklin delikleri ve bacası bulunan yeni bir model yaptı. Böylece lambalar temiz ve parlak kalacaktı. Ayrıca yeni bir lamba tasarımı geliştirdi. Bugün de kullanılmakta olan bu lamba tek bir küreden oluşmak yerine dört düz yüzeye sahipti. Bu da kırıldığında onarılmasını kolaylaştırıyordu. Franklin, "Bazıları bu kadar önemsiz şeyler üstüne kafa yormanın gereksiz olduğunu düşünebilir," demişti, ama "insanların refahının... günbegün elde edilen küçük kazanımlar sayesinde sağlandığını" unutmamaları gerekir.[10]

Kuşkusuz üzerinde tartışılacak çok daha ciddi konular vardı. Parlamentoda genelde pasifist ve azla yetinme taraftarı Quakerların ağırlığı vardı. Bunlar büyük William Penn'in o kadar da büyük olmayan oğlu Thomas'ın başını çektiği Mülk Sahibi aileyle sık sık ihtilafa düşüyorlardı. Thomas bir Anglikan'la evlenip Quaker inancından uzaklaşarak ilişkileri büsbütün çıkmaza sokmuştu. Mülk Sahipleri'nin asıl derdi Kızılderililerden daha fazla toprak koparmak ve topraklarını vergiden muaf tutmaktı.

(Pennsylvania kolonisi Özel Mülk'tü. Yani meskûn olmayan toprakların büyük bir bölümü tek bir aile tarafından yönetilmekteydi. İngiltere Kralı II. Charles 1681'de bir borca karşılık olarak William Penn'e böyle bir imtiyaz vermişti. Kolonilerin büyük bölümü başlangıçta özel

mülktü, fakat 1720'li yıllardan itibaren doğrudan kral ya da bakanlar tarafından yönetilen Kraliyet kolonilerine dönüştüler. Yalnızca Pennsylvania, Maryland ve Delaware, Devrim'e kadar özel mülk statüsünde kaldı.)

O dönemde Pennsylvania'nın önünde iki büyük sorun vardı: Kızılderililerle iyi ilişkiler kurmak ve koloniyi Fransızlardan korumak. İkisi birbiriyle bağlantılıydı, çünkü ne zaman Fransızlarla bir savaş çıksa Kızılderililerle ittifak büyük önem kazanmaktaydı.

Kızılderililerle iyi geçinebilmek için hediye olarak epeyce para harcamak gerekmekteydi. Ayrıca koloninin savunması da pahalıya mal olmaktaydı. Bu da Pennsylvania'da karmaşık mücadelelere yol açmaktaydı. Quakerlar ilke olarak askeri harcamalara karşıydı. (İşlerini dalkavuk valiler aracılığıyla gören) Penn ailesi ise kendilerine pahalıya patlayacak ya da topraklarının vergilendirilmesine yol açacak her şeye karşıydı.

Franklin 1747'de gönüllü milis kuvvetini kurarak ustaca bu sorunların üstesinden geldi. 1750'lerin ilk yıllarında Ohio Vadisi'nin denetimi yüzünden Fransızlarla gerginlik yeniden tırmanmaya başladı ve çok geçmeden (Avrupa'da Yedi Yıl Savaşı olarak bilinen savaşın devamı niteliğindeki) Fransa-Kızılderili Savaşı'na dönüştü. Franklin bu gelişmeler karşısında iki önemli adım attı. Bu adımlar yalnızca onun siyasi kariyerini değil Amerika'nın kaderini de şekillendirecekti:

- Franklin, Mülk Sahipleri'ne karşı giderek tavır almaya başladı. Franklin'in otorite karşıtı, halkçı yaklaşımının bir sonucu olan bu tavır, sonunda kolonilerin vergi ve yönetim haklarını inatla elinde tutmaya çalışan İngilizleri de hedef aldı.
- Franklin daha önce birbirinden bağımsız olan ve kendi aralarında kavga eden kolonileri bir araya getirerek ortak amaçlar etrafında birleştirme çabalarının lideri oldu. Yine bu da birlikler oluşturma eğiliminin, büyük bir Amerika vizyonunun ve insanların birlikte hareket ederek tek tek olduklarından daha fazla şey elde edebilecekleri inancının bir sonucuydu.

1753'te Franklin'in, Kızılderili liderlerinden oluşan bir grupla, Philadelphia ile Ohio Nehri'nin ortasında bulunan Carlisle'da düzenlenecek zirve toplantısına katılacak üç kişilik Pennsylvania heyetine atanmasy-

la süreç başladı. Amaç, "Yürüyüş Alımı" denilen işlem sırasında hile yapan Penn ailesine kızgın olan Delaware Kızılderililerinin kopmasını engellemekti. ("Yürüyüş Alımı", bir kişinin bir buçuk günlük yürüyüşle kat ettiği mesafe kadar Kızılderili toprağını Pennler'e veren eski bir anlaşmaydı. Ancak Thomas Penn bunun için üç iyi koşucu kiralayıp otuz altı saat koşturarak daha fazla toprak ele geçirmişti.) Aralarında Mohawk ve Seneca kabilelerinin de bulunduğu İrokua Konfederasyonu'na bağlı Altı Kabile Pennsylvania'lılarla ittifak halindeydi.

Carlisle toplantısına yüzden fazla Kızılderili katıldı. Pennsylvania'lıların bu durumda epeyce büyük sayılabilecek 800 sterlinlik geleneksel boncuk dizisini hediye* etmesinden sonra İrokua şefi Scaroyady bir barış planı sundu. Buna göre beyaz yerleşimciler Appalaş Dağları'nın doğusuna çekilecek, tüccarların Kızılderililerle alışverişlerinde dürüstçe davranması ve daha çok mühimmat ve daha az rom satması için düzenlemeler yapılacaktı. Ayrıca Ohio Vadisi'ne asker yığan Fransızlara karşı İngilizlerden yardım garantisi istiyorlardı.

Pennslyvania'lıların tüccarları biraz daha denetim altına alacak düzenlemeler dışında başka bir şeye yanaşmaması, Delaware Kızılderililerinin Fransa tarafına geçmesine yol açtı. Franklin son gece romun ürkütücü etkilerini gözler önüne seren bir olaya bizzat tanık oldu. Pennsylvania'lılar zirvenin bitimine kadar Kızılderililere rom vermeyi reddetmişti. Zirve bitip yasak kalkınca tam bir içki âlemi başladı. Franklin o sahneyi şöyle anlatıyordu:

> Meydanın ortasında büyük bir ateş yaktılar. Kadın erkek hepsi sarhoş olmuşlar, birbirleriyle dalaşıyor, kavga ediyorlardı. Ancak loş ateş ışığında seçilebilen esmer ve yarı çıplak bedenleriyle birbirilerinin peşinden koşturuyor, yanan odunlarla birbirlerine vuruyor, bir yandan da korkunç sesler çıkartıyorlardı. Manzara tam da hayallerimizde canlandırdığımız o cehennem sahnelerini andırıyordu.

Franklin ve heyet arkadaşları Kızılderililere sürekli rom satan beyaz tüccarları kınayan öfkeli bir rapor yazdılar. Böyle yaparak "bu zavallı Kızılderilileri sürekli alkolün etkisi altında tutuyor" ve "Kızılderililerin İngilizlere duyduğu sevgiyi tamamen yok ediyorlardı."[11]

---

* 2002'nin dolarıyla yaklaşık 128 bin dolar. Para karşılıkları için bkz. Sayfa 497.

Franklin dönüşte, İngiliz hükümeti tarafından, Virginia'lı William Hunter'la birlikte, Koloniler Yardımcı Posta Müdürü sıfatıyla Amerikan posta idaresinin başına getirildiğini öğrendi. İki yıldır bu işin peşindeydi. Hatta Collinson'un Londra'da bu amaçla lobi yapması için 300 sterlin harcamıştı. Franklin şaka yollu takılarak, "Ancak," demişti, "ne kadar aza mal olursa o kadar iyi olur, çünkü iş sadece ölene kadar sürüyor; yani ne kadar süreceği belli değil."

Franklin'in bu çabasının ardında her zamanki nedenler vardı: Posta üzerindeki denetimi aracılığıyla Amerikan Felsefe Topluluğu'nu güçlendirmek, Amerika'nın her yanında posta işlerine arkadaş ve yakınlarını yerleştirerek yayıncılık işini geliştirmek ve belki biraz da para kazanmak. Philadelphia postasının başına oğlunu getirdi. Ağabeyleri Peter ile John'a, John'un üvey oğluna, kız kardeşi Jane'in oğluna, Deborah'ın iki akrabasına ve New York matbaasındaki ortağı James Parker'a çeşitli şehirlerde işler verdi.

Franklin işi daha verimli hale getirmek için her zamanki gibi ayrıntılı kurallar hazırladı, ilk eve teslim sistemini ve ilk mektup iade bürosunu kurdu. Denetleme turlarına çıktı. Bir yıl gibi bir zaman içinde, New York'tan Philadelphia'ya mektup teslim süresini bir güne indirdi. Yeniden yapılandırma çalışmaları pahalıya mal oluyordu. Franklin ve Hunter ilk dört yılda 900 sterlin borç yapmıştı. Ama ondan sonra kâra geçmeye ve yılda en az 300 sterlin kazanmaya başladılar.

Asi politikaları nedeniyle İngilizlerin kendisini kovduğu 1774'te yıllık kazancı 700 sterline çıkmıştı. Ama hem kendi yönünden hem tarihsel açıdan, paradan daha önemli bir şey vardı. Franklin'in birbirinden bağımsız Amerikan kolonilerini ortak çıkarlar ve ihtiyaçlar temelinde birleştirip bir ulus yaratma fikri bu sayede daha da pekişmişti.[12]

Amerikan Birliği İçin Albany Planı

Pennsylvania'lılarla Kızılderililer arasında gerçekleşen Carlisle zirvesi Fransızları yıldırmadı. Onların hedefi, Ohio Nehri boyunca, Kanada'dan Louisiana'ya kadar bir Fransız yayı oluşturacak şekilde bir dizi kale inşa ederek İngiliz yerleşimcileri Doğu Sahili'ne hapsetmekti. Virginia Valisi buna cevap olarak, George Washington adlı gelecek vaat eden genç bir

askeri 1753 sonlarında Ohio Vadisi'ne gönderdi. Washington, Fransızların bölgeyi terk etmesini istedi. Sonuç alamadı, ancak yarattığı heyecan onu hem kahraman hem de albay yaptı. Washington ertesi ilkbaharda Fransız kalelerine bir dizi plansız baskın düzenledi. Baskınlar giderek topyekûn savaşa dönüştü.

Britanyalı bakanlar daha önce koloniler arasında işbirliğini fazla teşvik etmemeye özen göstermişti fakat Fransız tehdidi işbirliğine mecbur bıraktı. Sonuç olarak Londra'daki Ticaret Komitesi, 1754 Haziran'ında New York, Albany'de düzenlenecek bir konferansa bütün kolonilerin heyet göndermesini istedi. Bunların iki görevi olacaktı: İrokuaların sadakatini kazanmak için İrokua Konfederasyonu'yla görüşmek ve kendi aralarında daha birleşik bir koloni savunması oluşturma yollarını konuşmak.

Koloniler arasında işbirliği öyle kolayca gerçekleşmedi. Bazı kolonilerin meclisleri daveti reddetti. Daveti kabul eden yedi kolonin çoğu da temsilcilere herhangi bir koloni konfederasyonu planından uzak durmaları talimatını verdi. Öte yandan Franklin daha fazla birliği teşvik etme niyetindeydi. 1751'de dostu James Parker'a yazdığı mektupta, "Cahil vahşilerden (İrokualar) oluşan altı kabile böyle bir birlik oluşturur da... böyle bir birliğe daha fazla ihtiyaç duyan on ya da bir düzine İngiliz kolonisi bunu yapamazsa," diyordu, "çok garip bir durum olur."

Franklin, Parker'a yazdığı mektupta, koloniler arası işbirliğinin şeklini anlatan bir şema da hazırlamıştı: Bütün kolonilerden gelen ve sayısı ortak hazineye ödedikleri vergi miktarına göre belirlenen temsilcilerden oluşan bir Genel Kurul kurulmalı ve kral tarafından atanan bir vali olmalı, demişti. Toplantı yerleri rotasyon usulüne göre her defasında farklı bir koloni başkentinde yapılmalıydı. Böylece temsilciler Amerika'nın diğer taraflarını da daha iyi tanıma olanağı bulacaktı. Gerekli para ise içki vergisinden karşılanacaktı. Franklin her zamanki gibi, kurulun Londra tarafından dayatılmak yerine bizzat kendi inisiyatifleriyle kurulması gerektiğini düşünmekteydi. Ona göre bunu sağlamanın en iyi yolu da, bir avuç akil adamın bir araya gelip kolonilerde sözü geçen insanları ziyaret ederek destek sağlamasıydı. "Sağduyu sahibi, duyarlı insanlar, sağduyulu bir girişimin, öteki sağduyu sahibi insanlara her zaman sağduyulu görünmesini sağlayabilirler."

Washington'ın yenildiğine dair haberler, Albany konferansından hemen önce, 1754 Mayıs'ında Philadelphia'ya ulaşınca, Franklin

Gazette'de bir başyazı yayımladı. Fransızların başarısından "İngiliz kolonilerinin dağınık durumunu" sorumlu tuttu. Başyazının yanında da Amerikan tarihinin ilk ve en ünlü editoryal karikatürü vardı: Kesilerek parçalara ayrılmış bir yılan, parçaların üzerlerinde kolonilerin adları ve altında da şu söz: "Ya Birleş ya da Öl."[13]

Pennsylvania'yı (Mülk Sahipleri'nin özel sekreteri Richard Peters, Thomas Penn'in yeğeni John ve Meclis Başkanı Isaac Norris ile birlikte) Albany Konferansı'nda temsil etmek üzere seçilen dört temsilciden biri de Franklin'di. Konferans, Franklin'in itirazına rağmen "koloniler arasında birlik önerisini" reddetti ama Franklin yılmadı. Philadelphia'dan ayrılırken yanına kendi kaleme aldığı "Kuzey Kolonilerini Birleştirme Tasarısı Üstüne Kısa İpuçları" başlıklı bir yazıyı da almıştı. Bu yazı James Parker'a daha önce gönderdiği mektuplarda anlattıklarından bir noktada farklıydı: Koloni meclisleri söz dinlemediğine göre, temsilcilerin Albany'de böyle bir planı kabul etmesi halinde, belki de yapılacak en iyi şey, bunu Londra'ya gönderip "birlik kurulması için Parlamento'dan bir yasa çıkartmaktı."

Franklin yol üzerinde New York'a uğrayarak hazırladığı taslağı arkadaşlarıyla paylaştı. Bu arada Peters ve diğerleri de Meclis'in onayıyla Kızılderililere hediye etmek üzere 500 sterlinlik alışveriş yapmaya gitti. Bu hediyeler, battaniyeler, kurdeleler, barut, silahlar, yüzde kullanılmak üzere parlak kırmızı boya, tencere-tava ve giysilerden oluşmaktaydı. 9 Haziran'da ağzına kadar yüklenmiş bir tekneyle Albany'e doğru yola çıktı. Yanlarında bir de "çok eski bir pipo ile en iyisinden Madeira şarabı vardı."[14]

Yirmi dört koloninin temsilcileri, Kızılderililer gelmeden önce kendi aralarında tartışmak üzere toplandı. New York Valisi James DeLancey batıda iki kale kurulmasını teklif etti ama plan ertelendi. Çünkü temsilciler maliyetlerin paylaşımı konusunda anlaşamadı. O yüzden, muhtemelen Franklin'in teşvikiyle, "kolonilerin birliği konusunda plan veya tasarılar hazırlamak veya toplamak üzere" bir komisyon oluşturulmasını öngören bir önerge kabul edildi. Komisyona atanan yedi kişiden biri de Franklin'di. Komisyon, Franklin'in cebinde hazır bekleyen plana destek toplamak için mükemmel bir ortamdı.

Bu arada, aynı zamanda Hendrick Peters olarak tanınan Mohawk şefi Tiyanoga'nın liderliğindeki Kızılderililer de geldi. Tiyanoga karşı-

sındakileri aşağılıyordu. Altı Kabile'nin ihmal edildiğini söylüyor, "eğer işinizi ihmal ederseniz, bu Fransızlara yarar" diyordu. Başka bir konuşmada da, "Fransızlara bakın! Erkek adamlar. Her yerde tahkimat yapıyorlar. Söylemeye utanıyorum ama siz hepiniz kadınlar gibisiniz" diye ekliyordu.

Bir hafta süren tartışmalardan sonra temsilciler Kızılderililere bir dizi söz verdiler: Yerleşim yerleri ve ticaret yolları konusunda Kızılderililere daha fazla danışılacaktı, bazı toprak satışları yeniden incelenecek ve rom ticaretini sınırlamak üzere yasalar çıkartılacaktı. Fazla seçenekleri bulunmayan Kızılderililer hediyeleri kabul ettiler ve kendilerini İngilizlere bağlayan anlaşma zincirinin "resmen yenileneceğini" açıkladılar. Franklin bundan etkilenmemişti. Peter Collinson'a yazdığı mektupta, "Zinciri onlarla birlikte parlattık," diyordu, "ancak bana göre, kendi aramızda bir birlik oluşturup saldırıya uğradıkları takdirde onları destekleyemediğimiz sürece Fransızlarla bir anlaşmazlık halinde onlardan yardım beklenemez."

Franklin'in Albany'de birlik oluşturma çabalarında en önemli müttefiki, Thomas Hutchinson adlı, deniz ticaretiyle uğraşan Massachusetts'li zengin bir tüccardı. (Bu ismi aklınızda tutun; sonradan sadık bir yoldaş olacaktır.) Komisyonun kabul ettiği plan Franklin'in yazdığı plana dayanmaktaydı. Sayısı her eyaletin nüfus ve zenginliğine göre belirlenerek seçilecek temsilcilerden oluşan ülke çapında bir kongre kurulacaktı. Kongrenin başında "Genel Başkan" sıfatıyla, kral tarafından atanacak bir yönetici bulunacaktı.

Planın özünde federalizm olarak bilinen az çok yeni bir kavram bulunmaktaydı. Ülke savunması ve batıya doğru yayılma gibi konulara bir "Genel Hükümet" bakacak, fakat her koloninin kendi anayasası ve yerel yönetim organı bulunacaktı. Franklin, ileriyi gören bir adam olmaktan çok bir uygulamacı olarak görülerek küçümsenmesine karşın, Albany'de -derli toplu, dengeli ve açık fikirli- federal bir anlayış oluşturmayı başarmıştı. Bu anlayış en sonunda birleşik bir Amerika'nın temelini oluşturacaktı.

Kızılderililerin Albany'den ayrılmasının üzerinden bir haftadan fazla bir zaman geçtikten sonra, 10 Temmuz'da, temsilciler nihayet planı oyladılar. Pennsylvania Meclisi'nin Quaker lideri Isaac Norris ile New York'lu bazı temsilcilerin muhalefetine rağmen plan kolayca geçti.

Franklin'in Albany'ye getirdiği "Kısa İpuçları"nın üzerinde sadece birkaç değişiklik yapılmış, Franklin de uzlaşma adına bunlara karşı çıkmamıştı. Dostu Cadwallader Colden'a, "Bu kadar farklı görüşlerdeki bu kadar fazla insan yeni bir konuyla uğraşıyorsa," demişti, "büyük şeyler elde edebilmek için küçük şeylere takılmamak gerekir." Franklin bu görüşünü otuz üç yıl sonra Anayasa Konvansiyonu'nda arabuluculuk yaparken benzer sözcüklerle bir kez daha tekrar edecekti.

Temsilciler planın onaylanmak üzere hem koloni meclislerine hem de İngiliz Parlamentosu'na gönderilmesine karar verdi. Bu arada Franklin de kamuoyu oluşturmak üzere kendi inisiyatifiyle bir kampanya başlattı. Bu çerçevede Massachusetts Valisi William Shirley ile coşkulu bir açık yazışma süreci başlattı. Vali, federal kongrenin koloni meclisleri yerine kral tarafından seçilmesinden yanaydı. Franklin, sonraki mücadelelerin de özünü oluşturacak bir ilkeyle yanıt verdi: "İngilizlerin* yetki verdikleri temsilcilerin onayladıkları dışında hiçbir şekilde vergilendirme kabul edilemez."

Ama işe yaramadı. Albany Planı, yetkilerinin büyük ölçüde gasp edileceğini düşünen bütün koloni meclisleri tarafından reddedildi. Aynı şekilde Londra da seçmene çok fazla yetki verdiği ve koloniler arasında tehlikeli bir birliği teşvik ettiği gerekçesiyle planı rafa kaldırdı. Franklin sonradan, "Meclisler, çok fazla *ayrıcalık* tanındığı için planı reddetti," diyecekti, "İngiltere'deyse fazla *demokratik* bulundu."

Franklin, ömrünün sonlarına doğru geriye dönüp tekrar baktığında, Albany Planı'nın kabul edilmiş olması halinde Devrim'in önlenip uyumlu bir imparatorluk yaratılacağını düşünmüştü. "Bu şekilde bir araya gelen koloniler kendilerini koruyabileceklerdi," demişti. "Dolayısıyla İngiltere'den asker getirmeye gerek kalmayacak; o zaman da Amerika'ya vergi koyma iddiası gündeme gelmeyecek ve bunun yol açtığı kanlı mücadele olmayacaktı."

Franklin bu hesapta muhtemelen yanılıyordu. Çünkü İngiltere'nin kolonilere vergi salma ve onları itaate zorlama hakkı üzerinde başka çatışmalar da çıkması neredeyse kaçınılmazdı. Ama Franklin, kolonilerin

* Burada kullanılan terim, "Englishmen". O dönemlerde kolonilerde yaşayanlar, kendilerini Britanya kralına tabi, dolayısıyla en az Britanya'dakiler kadar İngiliz olan ve dolayısıyla onların sahip olduğu haklara sahip insanlar, yani kısacası "Englishmen" olarak görüyorlardı-e.n.

birleşmesinin gerekliliğine her gün daha fazla inanmasına karşın, soruna uygun bir çözüm bulunması için yirmi yıl daha mücadele edecekti.[15]

Catherine Ray

Franklin, Albany Konferansı'ndan sonra posta şebekesini kapsayan bölgede bir tura çıktı. Bu çerçevede Boston'a gitti. Annesinin iki yıl önceki ölümünden beri buraya gelmemişti. Dolayısıyla, giderek genişleyen ailesiyle zaman geçirdi, onlara işler ve çıraklıklar ayarladı. Ağabeyi John'un yanında kaldığı sırada büyüleyici bir genç kızla tanıştı. Bu, Franklin'in yaşayacağı birçok romantik -ve de muhtemelen yarım kalmış- aşk ilişkisinin ilki olacaktı.

Block Island'lı Catherine Ray, 23 yaşında, hayat dolu bir kızdı. Kız kardeşi, John Franklin'in üvey oğluyla evliydi. O zamanlar 48 yaşında olan Franklin daha ilk anda hem etkilenmiş hem de etkilemişti. Kız çok hoş konuşuyordu. Franklin de karşısındakini pohpohlamak istediğinde aynen öyleydi. Üstelik iyi bir dinleyiciydi. Kızın düşüncelerini tahmin etme oyunu oynuyorlardı. Catherine onun büyücü olduğunu söylüyor, dikkatini çekmekten hoşlanıyordu. Şekerlemeler yapıyor, Franklin de bunların şimdiye kadar yediği en güzel şekerlemeler olduğunu söylüyordu.

Catherine'in Newport'taki diğer kız kardeşini ziyaret etmek üzere Boston'dan ayrılma zamanı gelince Franklin de ona katılmaya karar verdi. Kötü nallanan atları buzlu tepelerde sorunlar yaşadı; soğuk yağmurlara yakalandılar ve bir defasında da yanlış yola saptılar. Ama yıllar sonra, konuşarak geçirdikleri o hoş saatleri, çeşitli konular üzerindeki tartışmalarını ve birbirlerine inceden inceye yaptıkları kurları keyifle anacaklardı. Franklin, Catherine'in ailesiyle New Port'ta geçirdiği iki günden sonra onu Block Island'a yolcu etti. Kısa bir süre sonra Catherine'e, "Kıyıda durdum," diye yazacaktı, "ve gözden kaybolup da artık gözlüklerimle bile seçemez hale gelinceye kadar ardından baktım."

İsteksizce ve ağır ağır Philadelphia'ya doğru yola çıktı. Yollarda haftalarca oyalandı. Sonunda eve vardığında onu Catherine'den bir mektup bekliyordu. Sonraki birkaç ayda ona altı kez yazdı. Hayatları boyunca da birbirlerine kırk mektup gönderdiler. Franklin, belki de ihtiyaten mektupların çoğunu saklamamıştı ama kalan mektuplar aralarındaki

sıra dışı arkadaşlığı gözler önüne sermekte ve Franklin'in kadınlarla ilişkileri hakkında fikir vermektedir.

Birbirlerine gönderdikleri mektupları ve onların satır aralarını okuyan biri, Franklin'in latifeyle karışık bir iki adım attığı ancak bunların Caty tarafından nazikçe geri çevrildiği izlenimine kapılabilir. Ama Franklin buna rağmen ona olan saygısını korumuştu. Tanışmalarından sonra ona yazdığı ilk mektupta, "Bunu bir Kuzeydoğu kar fırtınası sırasında yazıyorum," demişti. "Kar beyazı örtü, bakire masumiyetin kadar saf, sinen kadar beyaz ve onun kadar soğuk." Birkaç ay sonra yazdığı mektuptaysa, hayattan, matematikten ve evlilikte "çoğalmanın" rolünden söz etmiş ve hınzırca eklemişti: "Bunu memnuniyetle sana bizzat öğretirdim ama sen bunun henüz erken olduğunu düşünüp öğrenmezdin."

Buna rağmen Caty'nin gönderdiği mektuplardan heyecan fışkırıyordu. "Ayrılık içimdeki sevgiyi azaltacağı yerde artırıyor" diye yazmıştı. "Beni, seni sevdiğimden bin kat daha fazla sev." Mektupları duygu ve gözyaşı yüklüydü. Bir yandan ona duyduğu sevgiden söz ederken, diğer yandan da flört ettiği adamı anlatıyordu. Mektupları okuduktan sonra yok etmesi için yalvarıyordu. "Asla söylememem gereken bir sürü şey söyledim."

Franklin ağzını sıkı tutacağı konusunda teminat vermişti: "Mektubunu benden başka kimsenin görmeyeceğinden kesinlikle emin olarak, istediğin her şeyi rahatça yazabilirsin," demişti. "Farklı cinslerden insanlar arasındaki... masumane sıcak dostluk ifadelerinin kuşkucu beyinler tarafından yanlış anlaşılabileceğinin çok iyi farkındayım." Kendi mektupları konusunda işte bu yüzden ihtiyatlı davrandığını söylüyordu. "Sen bana fazlasını söylesen de ben düşündüğümden azını söyleyeceğim."

Özetle elimizde, içlerinde boş ümitler uyandıran karşılıklı kurlardan başka bir şey bulunmayan, bugüne kadar ulaşmış bir dizi mektup bulunmaktadır. Catherine, Franklin'e üzerinde öpücük izleri bulunan (ya da öyle olduğu farz edilen) şekerlemeler göndermişti. "Tıpkı senin istediğin gibi tatlandırdım," diye yazmıştı. Franklin de, "Şekerlemeleri aldım, bahsettiğin nedenden dolayı o kadar tatlılardı ki şekerin tadını bile alamadım," diye yanıt vermişti. "Hayatın zevklerinden" söz etmiş ve "Bunları sonuna kadar yaşıyorum," diye eklemişti. Catherine uzun saç örgüsünden söz etmiş, Franklin de "Keşke bir ucundan tutsam ve sen de beni yukarı çeksen" diye yanıt vermişti.

Peki, sadık ve sabırlı karısı Deborah'ın bu uzun mesafeli flörtteki yeri neydi? Ne tuhaftır ki, Franklin hem Caty ile hem de daha sonra oynaştığı diğer kadınlarla ilişkilerinin toplumsal adaba aykırı görünmemesi için Deborah'ı kalkan olarak kullanmış görünmektedir. Caty'ye yazdığı neredeyse tüm mektuplarda sürekli Deborah'tan söz ediyor ve onun meziyetlerini övüyordu. Adeta, Caty'ye duyduğu sevginin gerçek olmasına rağmen flörtlerinin hoşça vakit geçirmeden öte gitmediğini unutmamasını ve ona göre davranmasını ister gibiydi. Ya da belki cinsel yakınlaşma girişimi karşılık görmeyince, o da ilişkilerinin ciddi olmadığını göstermek (ya da öyleymiş gibi yapmak) istemişti. İlk tanışmalarından sonra eve dönüşünün ardından Caty'ye yazdığı mektupta, "Neredeyse bir evim olduğunu unutuyordum," demişti. Ama kısa zamanda "evini düşünmeye ve arzu etmeye başlamış, hatta evine yaklaştıkça bu arzusu daha da artmıştı." O da "evine ve eşiyle çocuklarının kollarına, Tanrı'ya şükürler olsun, yaşadığı yere çabucak varabilmek için" iyice hızlanmıştı.

O yılın sonbaharında Caty'ye evli bir adam olduğunu daha açık bir dille hatırlatmıştı. Caty'nin hediye olarak gönderdiği bir peynir üzerine, "Bayan Franklin, genç bir hanımın kocasına, böyle bir hediye gönderecek kadar saygı beslemesinden dolayı gurur duyuyor. Masaya her peynir geldiğinde seni anıyoruz," diye yanıt vermişti. Aslında hem bu mektupta hem de sonrakilerde ilginç bir şey vardı: Mektuplar, Franklin'in Caty ile olan ilişkisi hakkında, Deborah ile olan daha az tutkulu ama oldukça huzurlu ilişkisinden daha az fikir vermekteydi. Caty'ye dediği gibi, "Deborah senin duyarlı bir kız olduğundan emin ve... öldüğünde beni sana emanet etmekten söz ediyor. Ama ben senin için daha iyisini diliyorum ve onun da yüz yıl yaşamasını umuyorum. Çünkü onunla birlikte ihtiyarladık ve onun hatalarına o kadar alıştım ki artık hata olarak bile görünmüyor... Yaşlı hanıma hep birlikte uzun ve mutlu bir ömür dileyelim."

Franklin sadece flörtle yetinmeyip Caty'ye aynı zamanda görev ve erdem üzerine babacan tavsiyelerde bulunmaya başlamıştı. "İyi bir koca buluncaya kadar," demişti, "İyi bir kız ol. Ondan sonra da evine bağlı ol ve çocuklarına bak. İyi bir Hıristiyan gibi yaşa." Bir sonraki ziyaretinde, onu "anneleri gibi tombul, meraklı, utangaç ve sevimli yaramazlarla" sarılmış olarak bulmayı ümit ediyordu. Öyle de oldu. Sonraki karşılaş-

malarında Caty, kendisinden altı çocuk sahibi olacağı, geleceğin Rhode Island Valisi William Greene ile evlenmişti.[16]

Peki bu ilişkiden ne çıkarmamız gerekiyor? Burada romantik bir çekimin tatlı ipuçları bulunduğu açıktır. Ama eğer Franklin, Caty'nin (ve de kendisinin) onurunu korumak adına mektuplarda duygularını saklamıyorsa, fiziksel bir gerçeklikten çok eğlenceli hayaller söz konusudur. Sonraki yıllarda genç kadınlarla yaşayacağı birçok flört de bu şekildedir: Şakacı ve hafif muzip, tarafların birbirlerine iltifatlar yağdırdığı, açık sözlerden çok imalarla dolu, hem kalbin hem de aklın devrede olduğu flörtler. Franklin'in seks düşkünü olarak tanınmasına ve bunu tatmin etmek için fazla bir şey yapmamasına rağmen, Deborah'la evlendikten sonra ciddi bir cinsel ilişkiye girdiğine dair hiçbir kanıt yoktur.

Yale'deki Franklin Papers [Franklin'in Yazıları] projesinin eski editörü Claude-Anne Lopez, Franklin'in özel hayatını araştırmaya yıllarını vermiştir. Franklin'in Catherine Ray gibi kadınlarla yaşadığı ilişkiler üzerine yaptığı çözümlemeler hem kayda değer hem de zekice görünmektedir:

> Bir aşk macerası mı? Evet, ama Franklin'e özgü bir aşk macerası. Biraz riskli, biraz babacan, bir cüretkâr adım ileri ve bir ironik adım geri. Bir erkek olarak baştan çıktığını ima eden, ama bir dost olarak saygılı... Bütün duygu tonları arasında en zarifi, Fransızların *amitié amoureuse* [romantik dostluk-ç.] adını verdiği, platonik aşkın biraz ötesine geçen ama büyük tutkunun da gerisinde kalan bu duygudur.[17]

Franklin erkek arkadaşlarıyla çok ender olarak yakın dostluklar kurmuştu. Bunlar da ağırlıkla ya entelektüel arkadaşlar ya da kulüpteki neşeli meslektaşlar olmuştu. Ama kadınlarla arkadaşlık yapmaktan zevk alıyordu. Birçok kadınla yakın ve uzun süreli ilişkiler kurmuştu. Ne kadar farklı görünürse görünsün, ona göre bu ilişkiler basit bir eğlence veya oyun olmaktan çok, saygı duyulması ve sonuna kadar tadı çıkartılması gereken birer keyifti. Franklin hayatı boyunca birçok erkek arkadaş kaybetti ama tek bir kadın bile kaybetmedi. Buna Caty Ray de dahildi. Otuz beş yıl sonra, ölümünden bir yıl önce Caty'ye dediği gibi, "hayatındaki mutluluk kaynaklarından biri de onun dostluğu" idi.[18]

General Braddock'un Donatılması

Franklin, Caty Ray'le yaşadığı maceranın ardından, 1755 başlarında Philadelphia'ya döndükten sonra burada -en azından o an için- siyasi liderlerin büyük bölümüyle yararlı ilişkiler kurdu. Mülk Sahipleri, Robert Hunter Morris adlı yeni bir vali atamıştı. Franklin ona görevde olduğu sürece "Meclis'le tartışmaya girmemeye özen gösterdiği takdirde" rahat edeceğini söyledi. Morris buna yarı şakayla cevap verdi. "Tartışmayı sevdiğimi bilirsin," dedi. "En büyük zevklerimden biridir." Yine de "mümkün olduğu sürece" kaçınacağına dair söz verdi.

Aynı şekilde Franklin de yeni valiyle tartışmaya girmemek için -ve özellikle de Pennsylvania sınırının korunması söz konusu olduğunda- epeyce çaba harcadı. Dolayısıyla İngilizler'in, General Edward Braddock'u, Fransızları Ohio Vadisi'nden çıkarmak üzere Amerika'ya gönderme kararından memnun oldu ve Vali Morris'in birlikleri donatmak üzere Meclis'e yaptığı fon oluşturma talebini destekledi.

Meclis üyeleri bir kez daha Mülk Sahipleri'ne vergi koyulmasını istedi. Franklin yaşanan kördüğümü çözmek üzere borçlanma ve tüketim vergisi gibi zekice projeler gündeme getirdi ama bunlar da o anda sorunu çözmedi. O da Braddock'a gerekli ikmali sağlamak için yeni yollar aramaya başladı.

Generali Virginia'da karşılamak üzere üç validen -Pennsylvania'dan Morris, Massachusetts'ten Shirley ve New York'tan DeLancey- oluşan bir heyet seçildi. Pennsylvania Meclis'i Franklin'in de heyete katılmasını istiyordu. Arkadaşı, Vali Shirley de aynı fikirdeydi. Ayrıca Franklin de bu konuda istekliydi. Sonuçta Franklin posta şefi şapkasıyla heyete dahil oldu. Görünüşte işi Braddock'un iletişimini kolaylaştırmanın yollarını bulmaktı. Yolculuk sırasında beraberindeki temsilcileri bilimsel merakıyla etkilemişti. Franklin yolda küçük bir hortum görünce atını ona doğru sürüp yarattığı etkiyi incelemiş, hatta kamçısıyla hortumu bozmaya bile çalışmıştı.[19]

General Braddock son derece küstah biriydi. Böbürlenerek, "Niagara üstüne yürümemi engelleyebilecek bir şey göremiyorum," dedi. Franklin, Kızılderili pusularına dikkat etmesi gerektiğini söyledi. Braddock şöyle cevap verdi: "Bu vahşiler sizin acemi milislerinize göre önemli bir düşman olabilir ama kralın düzenli ve disiplinli ordusunun gözünde hiç-

bir anlamları yoktur bayım." Franklin'in daha sonra dediği gibi, "Kendine fazla güveniyordu."

Braddock'un alçakgönüllülük dışında sahip olmadığı başka bir şey de teçhizattı. Amerikalılar söz verdikleri at ve arabaların sadece bir bölümünü sağlayabilince, Braddock eve geri dönmek istediğini söyledi. Araya Franklin girdi. Pennsylvania'nın onun davasına destek vereceğini söyledi. General de derhal Franklin'i malzeme teminiyle görevlendirdi.

Franklin'in, Braddock'un at ve araba ihtiyacını anlatmak üzere kaleme aldığı ilanlar korkulara, kişisel çıkarlara ve vatanseverlik duygularına seslenmekteydi. General atlara el koymayı ve Amerikalıları zorla askere almayı önerdi, diyordu ama "adil ve eşitlikçi yöntemi" denemeye ikna olmuştu. Franklin anlaşma koşullarının iyi olduğunu söylüyordu: "At ve arabalar için ödenecek kira miktarı 30 bin sterlini buluyor. Bu para gümüş, altın ve Kral parası şeklinde ödenecek." Çiftçilere adeta rüşvet teklif eder gibi, "işin hafif ve kolay" olduğuna dair garanti veriyordu. Son olarak da tehdit geliyordu. Eğer gönüllü olarak gelmezlerle "bu kişilerin sadakatinden şiddetle şüphe duyulacak," "belki de sert önlemlere başvurulacaktı" ve "bir sürü süvari derhal eyalete girecekti."

Franklin özverili ve olağanüstü bir tavır sergilemekteydi. Çiftçiler tanımadıkları bir generalin mali destek taleplerine güvenmeye niyetli olmadıklarını söyleyince, Franklin bizzat kefil olarak bütün borçların geri ödeneceğini söyledi. Çiftçilerin ikna edilmesine oğlu William da yardımcı oldu. Böylece iki hafta içinde 259 at ve 150 araba buldular.[20]

General Braddock, Franklin'in performansından etkilenmişti. Meclis de aynı şekilde Franklin'e bol bol övgüler yağdırdı. Ancak Vali Morris, Franklin'in tartışmalardan kaçınma öğüdüne uymadı. Kendini tutamayıp doğru dürüst bir katkısı olmayan Meclis'i eleştirdi. Franklin buna fena halde öfkelenmekle birlikte arabuluculuğa devam etti. Londra'daki dostu Collinson'a, "Bugünkü durumdan şiddetle rahatsızım. Valinin de Meclis'in de tavrını beğenmiyorum" diye yazmıştı "ve iki tarafın da güvenine sahip biri olarak onları uzlaştırmaya çalıştım, ama boşuna."

Eskiden beri valiyle yakın arkadaş olan Franklin kişisel ilişkilerini şimdilik iyi götürmekteydi. Bir gün sokakta karşılaştıklarında vali, "Benimle birlikte eve gelmeli ve gece bende kalmalısın" demişti. "Senin de seveceğin bazı konuklar gelecek." Konuklardan biri Sanço Panza'yla ilgili bir öykü anlatmıştı. Sanço Panza'nın başa gelmesi istenince o da,

tebaasının siyahlar olmasını istemişti. Böylece sorun yaratırlarsa onları satabilirdi. Sonra da Franklin'e dönüp "Niye bu lanet olası Quakerlara destek oluyorsun ki?" demişti. "Onları satsan daha iyi değil mi? Mülk sahipleri, karşılığında iyi para verir." Franklin de, "Vali henüz onları yeterince *siyaha dönüştürmedi*," diye cevap vermişti.

Herkes gülmüştü ama çatlak da büyümekteydi. Franklin sonradan, valinin Meclis'i karalayarak aslında "kendisini zenci yaptığını" yazmıştı. Aynı şekilde Morris de Franklin'e olan güvenini giderek kaybetmekteydi. Mülk Sahibi Thomas Penn'e yazdığı mektupta Franklin'i "Amerikan meclislerinin akıldışı davalarına sokaktaki adamlar gibi sahip çıkmakla" suçlamıştı.[21]

Bu arada Braddock da kendinden emin adımlarla batıya yürüyordu. Çoğu Philadelphia'lı Braddock'un zafer kazanacağından emindi. Hatta kutlama yapmak üzere havai fişek almak için para bile toplamışlardı. Bu konuda daha ihtiyatlı olan Franklin ise para vermemişti. "Savaşta ne olacağı hiç belli olmaz," diye de uyarmıştı.

Franklin kuşkularında haklı çıktı. İngiliz ordusu pusuya düşürülerek bozguna uğratıldı. Braddock da askerlerin üçte ikisiyle birlikte hayatını kaybetti. Braddock ölmeden hemen önce bir yardımcısına, "Kimin aklına gelirdi ki?" diye fısıldamıştı. Sağ kalan birkaç kişiden biri Amerikalı Albay George Washington'dı. Onun da bindiği iki at vurulmuş ve giysisine dört mermi isabet etmişti.

Buna bir de Franklin'in bizzat kefil olduğu borçların üzüntüsü eklenmişti. Sonradan, "Miktar yaklaşık 20 bin sterlini buluyordu. Bunu ödemek beni yıkardı," diyecekti. Çiftçiler tam dava açmaya hazırlanıyordu ki, imdadına İngiliz ordularının generalliğine getirilen Massachusetts Valisi Shirley koştu. Vali ödemenin ordu kaynaklarından yapılmasını emretti.

Braddock'un uğradığı hezimet Fransız ve Kızılderili tehdidini daha da artırırken, Philadelphia'daki siyasi çatlak da derinleşmeye başlamıştı. Meclis savunma için süratle 50 bin sterlin ayrılmasını öngören bir yasa çıkardı. Ama bir kez daha "mülk sahiplerine ait olanlar dahil olmak üzere" bütün topraklardan vergi alınmasını istedi. General Morris buna karşı çıkarak, "dahil" sözcüğünün "hariç" olarak değiştirilmesini istedi.

Franklin küplere bindi. Arabuluculuğu bıraktı ve Meclis'in Morris'e cevabını kendi eliyle kaleme aldı. Valiyi "özgür insanları onursuz köle-

lere çevirmeye çalışan kötü niyetli bir unsur" olarak nitelerken, Mülk Sahibi Thomas Penn'i de "halkın yaşadığı felaketten faydalanmak" ve "toplumsal adalet ve sağduyuya aykırı yasaları halkın boğazından zorla geçirmeye kalkmakla" suçladı.

Franklin, kendi kurulunda çaktırmadan araya sıkıştırılan bir maddeyle Mülk Sahipleri'ne ait arazilere koyulacak vergileri reddetme hakkının vali olarak Morris'e tanınmak istendiğini duyunca daha da öfkelendi. Morris'in "kölelik" ifadesine itiraz etmesi üzerine Meclis'ten gönderilen başka bir cevabi mesajda Franklin, Penn için şöyle dedi: "Tanrı onun mülkünü kendimiz pahasına korumamızı isteyecek! Bu yalnızca kölelik değil, bildiğimiz her türlü kölelikten de beter bir şeydir. Bunu tanımlayabilecek bir kelime bulunamaz. Köleliğin kendisinden bile daha kölece bir şeydir." Sonraki mesajda ise, devrimci bir çağrıya dönüşecek bir ifade ekledi: "Geçici güvenlikleri uğruna temel özgürlüklerden vazgeçenler ne özgürlüğü ne de güvenliği hak ederler."

Sonunda bir dizi konuda yarım yamalak uzlaşma sağlandı. Mülk sahipleri Meclis'in öfkesini yatıştırmak için, oluşturulacak herhangi bir kaynağa gönüllü olarak 5 bin sterlin katkıda bulunmayı kabul etti. Bu, krizi o an için yatıştırsa da sorun temelde devam etti. Hem Franklin için hem de tarihsel açıdan daha önemlisi şuydu ki, Franklin uzun zamandır sürdürdüğü tartışmadan kaçınma tavrından artık vazgeçmişti. Bundan sonra giderek artan bir şekilde Mülk Sahipleri'ne düşman olacaktı.[22]

Milis Albayı Franklin

Meclis ve Mülk Sahipleri arasında varılan zoraki anlaşmalarla sınır savunma giderlerinin nasıl karşılanacağı konusu şimdilik çözülmüştü. Franklin'e de bu paranın nerelere harcanacağını saptama ve bir milis kuvveti oluşturma görevi düşmüştü. Franklin tamamen gönüllülerden oluşacak bir milis kuvveti için yasa çıkartılmasını sağladı. Bu yolla Quakerların desteğini de aldı. Sonra da plana destek sağlamak üzere kurgusal bir makale yayımladı. Bir karakter, Quakerların kendilerine katılmak zorunda olmadığı fikrine itiraz ederek, "Quakerlar için savaşırsam beni assınlar," der. Arkadaşı cevap verir: "Yani seninle birlikte fareler de kurtulacak diye gemideki suyu boşaltmıyorsun."

Franklin'in planı 1747'de oluşturduğu Milis Birliği'ni model almıştı. Ama kuvvet bu kez devletin himayesinde olacaktı. Franklin bir kez daha eğitim, örgütlenme ve subay seçimi konularını uzun uzadıya ayrıntılandırdı. Bir mektupta köpeklerin gözcü olarak kullanılmasını öngören hayli özgün bir tasarı ortaya attı. "Bunlar iri yarı, güçlü ve azgın olmalı," diyordu "ve sağa sola koşuşturarak ve serçelere havlayıp eğlenerek yorulmalarını engellemek için her köpek sağlam kayışlarla bağlanmalıdır."

Vali Morris, gönüllülük esasına dayanmasından ve subayların demokratik seçimle belirlenmesinden hoşlanmasa da, Franklin'in milis kuvveti yasasını istemeye istemeye kabul etti. İşin daha sinir bozucu yanı, Franklin'in fiilen koloninin lideri ve en güçlü adamı olmasıydı. Morris, Penn'i uyararak, "Franklin'in Meclis liderliğini ele geçirmesinden beri," demişti, takipçileri "iktidarı elinizden almak için, ülkeleri işgal altındayken bile ellerindeki her türlü aracı kullanıyorlar." Franklin'e gelince, Morris'e karşı müthiş bir nefret duyuyordu. Meclis'in Londra'daki lobicisine yazdığı mektupta, "Bu adam yarı deli," diyordu.[23]

Franklin'in askeri üniforma giyip kazıklı duvar inşaatını denetlemek üzere oğluyla birlikte cepheye gitmesi de Mülk Sahipleri'nin korkularını dindirmedi. Franklin, Ocak 1756'da ellinci yaş günü haftasını, Lehigh Gap'teki bir kampta, vefakâr eşinin gönderdiği erzaklarla idare ederek geçirdi. "Gönderdiğin bifteği afiyetle yedik, bugün de dana bifteğini yemeğe başladık," diye yazacaktı eşine. "Yemeklerini sıcak sıcak yiyen vatandaşlar güzel yemeğin ne olduğunu bilmiyorlar. Mutfağın yemek odasından 120 km uzakta bulunmasının çok daha mükemmel bir şey olduğuna karar verdik."

Franklin cephe komutanlığını sevmişti. Yaptığı zekice işlerden biri de, komutasındaki beş yüz askerin dini ayine katılmasını sağlamak üzere güvenilir bir yöntem geliştirmek oldu: Milis papazına, günlük rom istihkakını ayinden hemen sonra dağıtma emri verdi. "Dua törenleri hiç bu kadar kalabalık ve coşkulu olmamıştı." Bölgedeki Moravia'lıların görücü usulü evlenme geleneklerini o kendine özgü alaycı tavrıyla gözleyerek notlar alma fırsatı da buldu. Franklin sonradan bu olayı anlatırken, "Tarafların karşılıklı anlaşarak evlenmemesi halinde mutsuzluklar yaşanabileceğini söyledim," demişti. Karşımdaki de, "Tarafları kendi başına bırakırsan da öyle olabilir," diye cevap vermişti, "Doğrusu buna itiraz edemedim."[24]

Franklin cephede geçirdiği yedi haftanın ardından Philadelphia'ya döndü. Mülk Sahipleri ile valinin endişelerine rağmen, onun at üstünde kahraman rolü oynamaya ya da gördüğü ilgiyi siyasi güce tahvil etmeye pek niyeti yoktu. Tam tersine, taraftarlarının coşkulu karşılama planlarını atlatmak için elini çabuk tutup eve gece yarısı dönmüştü.

Ancak Philadelphia'daki milis alayının kendisini albay seçmesine itiraz etmedi. Kriz sırasında Franklin'in yardımını istemeye istemeye kabul eden Vali Morris bu seçime karşı direndi. Fakat yapacak bir şeyi yoktu, çünkü Franklin'in hazırladığı yasa subayların demokratik seçimle belirlenmesini öngörmekteydi. O da birkaç hafta sonra gönülsüzce de olsa kabul etti.

Franklin bütün hayatı boyunca, alçakgönüllü olma iddiasıyla kişiliğinde bulunan ön plana çıkma arzusu arasında sıkışıp kalmıştı (ve bundan keyif almıştı). Albaylığında da böyle oldu. Gösteriş merakını yine bastıramadı ve birlikleriyle büyük bir gösteri düzenledi. Bini aşkın asker Market Sokağı'ndaki evinin önünde büyük bir geçit töreni yaptı. Bölükler flüt ve obua eşliğinde yürüyüp yeni boyanmış toplarını sergilediler ve arkalarından gelen bölüğü selamlamak için atış yaptılar. Franklin sonradan alaylı bir dille, bu atışların sarsıntısıyla "elektrik araç gereçlerinin bazı cam parçalarının düşüp kırıldığını" söyleyecekti.

Franklin birkaç hafta sonra posta hizmetlerini teftiş etmek üzere yola çıkarken de, "subaylarının aklına şehrin dışına kadar kendisine refakat etme fikri gelmişti." Kılıçlarını çekip kendisine gemiye kadar eşlik etmişler, Londra'da bunu duyan Thomas Penn küplere binmişti. Franklin, "Bu budalaca davranış," diyecekti, "bana duyduğu kini iyice artırdı... ve subaylarımın yaptığı bu gösterinin, benim eyalet yönetimini onun elinden zorla alma niyetimin bir kanıtı olduğunu söyledi." Aynı şekilde Franklin de bu gösteriden "rahatsız" olmuştu, ya da en azından geriye dönüp baktığında öyle demişti. "Önceden haberim yoktu, yoksa engellerdim. Çünkü kesinlikle devlet anlayışına aykırı."

Adil olmak gerekirse, Franklin öyle törenlerde eğlenip caka satmayı veya elindeki gücün olanaklarından yararlanmayı seven biri değildi. Penn ve müttefikleri, Philadelphia'da rakip milis kuvvetleri oluşturup sonra da kralın bakanlarını milis yasasını iptale ikna ederek onu etkisizleştirmeye kalkınca, Franklin derhal temsilcilik görevinden çekildi. Dostu Peter Collinson'a yazdığı mektupta durumu anlatırken, halkın sevgi

gösterilerinden hoşlandığını itiraf etmiş ve böyle bir şeye izin vermemesi gerektiğini söylemişti. "İnsanlar beni seviyordu," diye yazmış ama sonra da şöyle eklemişti: "Aramızda kalsın ama dostunun biraz gösteriş yapma merakını bağışla... Şimdi bana halk desteğinin en güvenilmez şey olduğunu söyleyeceksin. Haklısın. Buna bakarak kendimi yükseklerde gördüğüm için yüzüm kızarıyor."[25]

Yeni Görev

Kriz anlarında pragmatik uzlaşma yolları arayıp bulan Franklin'in usta politikacılık günleri şimdilik sona ermişti. İlk gerginlikler sırasında Vali Morris'le samimi görüşmeler yapmış, sosyal ilişki kurmuştu. Ama bunlar artık geride kalmıştı. Morris ve Mülk Sahipleri'nin tarafında bulunan diğerleri onu aşağılamak adına ellerinden geleni ardlarına koymuyorlardı. Franklin bir ara Connecticut'a, hatta Ohio bölgesinde yeni bir koloni kurmak üzere daha da batıya gitmekten söz etmeye başlamıştı.

İşte bu sırada, posta teftişi amacıyla Virginia'ya yaptığı seyahat ona biraz soluklanma fırsatı verdi. O da bu fırsatı olabildiğince uzattı. Williamsburg'ten karısına yazdığı mektupta, "bir kuş kadar neşeli olduğunu, henüz evini özlemeye başlamadığını ve işiyle ilgili kaygıları hâlâ kafasından atamadığını" söylüyordu. Albay Washington ve diğer tanıdıklarla görüştü, şeftalilerin büyüklüğüne hayran kaldı, William&Mary'den fahri derece aldı ve kırlarda at sürüp sakin sakin posta hesaplarını teftiş etti.

Bir aydan uzun bir süre sonra nihayet evine döndüğünde, Philadelphia'da kutuplaşma daha da artmıştı. Mülk Sahipleri'nin sekreteri Richard Peters, Franklin'in Pennsylvania Akademisi'nin başına getirdiği William Smith'le anlaşarak onu yönetim kurulu başkanlığından atmaya çalışıyordu. Smith, Franklin'e sert eleştiriler yöneltiyordu. İki adam ilişkilerini kesti. Böylece Franklin'in bozuştuğu erkek arkadaşlarına bir yenisi eklenmiş oldu.

1756 yazının sonlarında Morris'in yerine vali olarak profesyonel bir asker olan William Denny'nin atanmasıyla birlikte kısa bir yumuşama umudu dönemi yaşandı. Taraflar yeni valiyi kutlayıp bağırlarına basmak için birbiriyle yarış etti. Yeni vali, onuruna düzenlenen akşam yemeğin-

de Franklin'i özel bir odaya alarak onu kendi yanına çekmeye çalıştı. Şarap sürahisinden bolca Madeira içen Denny, kurnazca bir yaklaşımla Franklin'e övgüler yağdırdı. Sonra da onu maddi birtakım sözlerle satın almayı denedi ama olmadı. Denny, Franklin'in muhalefet etmekten vazgeçmesi halinde "gerekli şekilde ödüllendirilip referanslar bulabileceğine" dair söz verdi. Franklin, "Tanrı'ya şükürler olsun, durumum bu takım maddi iyilikler gerektirmeyecek kadar iyi," diye karşılık verdi.

Denny rüşvet konusunda daha az müşkülpesentti. Selefi gibi o da Mülk Sahipleri'nin mallarından vergi alınmasını öngören yasayı geri çevirerek Meclis'i karşısına aldı. Ama Meclis'ten hatırı sayılır bir aylık önerilince, Pennler'in onayını almadan tavrını değiştirdi.

Bu arada Meclis, Mülk Sahipleri'nin direncine artık hoşgörü göstermeme kararı aldı. 1757 Aralık'ında üyeler Franklin'i temsilci olarak Londra'ya göndermeye karar verdi. Franklin'in en azından başlangıçtaki amacı, Mülk Sahipleri'nin vergi ve diğer konularda Meclis'e karşı daha uzlaşmacı olmasını sağlamaktı. Ama bu olmadığı takdirde Meclis'in davasını İngiliz hükümetine taşıyacaktı.

Mülk Sahipleri'nin sekreteri Peters kaygılıydı. Londra'daki Penn'e yazdığı mektupta, "B.F.'nin amacı hükümeti değiştirmek," diyordu, "buralarda sevilen bir kişilik olduğunu ve elektrikle ilgili keşiflerinden dolayı iyi tanındığını, dolayısıyla her yere kolayca girip çıkabileceğini düşünürsek, tehlikeli bir düşman olabilir." Penn ise daha iyimserdi. "Bay Franklin'in popülerliği burada bir işe yaramaz," diye cevap verdi. "Önemli kişiler ona yüz vermeyecektir."

Aslında hem Peters hem de Penn haklı çıktı. Franklin, kolonicilerin kendi aralarında daha sıkı bir birlik oluşturacağına ve İngiltere Kralı'nın uyrukları olarak bütün hak ve özgürlüklerini elde edeceklerine duyduğu kesin inançla, 1757 Haziran'ında denize açıldı. Amerikan kolonileri için bağımsızlık peşinde koşmaktan çok majestelerinin imparatorluğunun güçlenmesini isteyen sadık ve gururlu bir İngiliz sıfatıyla böyle düşünmekteydi. Ancak çok daha sonraları, Londra'daki büyük adamların soğuk tavırlarına maruz kalınca Franklin, imparatorluğun tehlikeli bir düşmanı olabileceğini ortaya koyacaktı.[26]

8. Bölüm

Fırtınalı Sular

Londra, 1757-1762

Bayan Stevenson'ın Kiracısı

1757 yazında Atlantik'i geçerken, konvoydaki diğer gemilerdeki bir şey Franklin'in dikkatini çekmişti. Çoğu arkasında büyük köpüklü izler bırakıyordu. Ancak bir gün iki geminin arkasındaki sular garip bir şekilde durgun görünüyordu. Her şeye meraklı olan Franklin bunun nedenini araştırdı. "Aşçılar yağlı suları frengi deliklerinden [güvertedeki suların denize akması için bordada açılan delikler-ç.] boşaltırken bunlar geminin bordasını yağlıyor, ondan" denildi.

Bu açıklama Franklin'i tatmin etmedi. Aklına birinci yüzyılda yaşayan Romalı senatör ve bilimadamı Yaşlı Plinius'un azgın suları yağ dökerek durgunlaştırdığını anlatan yazı geldi. Franklin sonraki yıllarda çeşitli su ve yağ deneyleri yapacak, hatta bir sihirbazlık gösterisi yapıp içine yağ şişesi saklanmış bir çubukla dalgalı suya dokunarak durulmasını sağlayacaktı. Fakat bu metafor son derece açık olmasına karşın, karşı çıkmak için fazla iyiydi: Franklin, kişiliği gereği azgın suları durultmanın özgün bir yolunu bulmak istiyordu. Ancak İngiltere'deki diplomatlık dönemi sırasında bu istek bir sonuç vermeyecekti.[1]

Yine Atlantik'i geçtikleri sırada, Franklin'in gemisi siste Fransız korsanlardan kaçmak isterken az kalsın Scilly Adaları'nda parçalanıyordu. Franklin eşine yazdığı mektupta kurtuluşuna şükrediyordu: "Katolik olsaydım, bu vesileyle azizler adına bir şapel yaptırmayı ahdederdim," diyordu. "Ama olmadığıma göre, ille de bir şey ahdedeceksem, bu bir *deniz feneri* olurdu." Franklin sorunlara pratik çözümler bulma yeteneğiyle gurur duyardı, ama İngiltere'de bu konuda da başarılı olamayacaktı.[2]

Franklin genç bir matbaacı olarak yaptığı ilk ziyaretten otuz üç yıl sonra, 51 yaşında İngiltere'ye yeniden dönmüştü. Pennsylvania temsilcisi olarak görevi, lobicilikle diplomatik yeteneği bir araya getirmekti. Ne yazık ki, o her zamanki gözlem yeteneği, iş bitiriciliği ve sağduyusu, karşısındakine huzur veren tarzı ve soğukkanlılığı, önce öfkeye, sonra da karamsarlığa yenilecekti. Ancak diplomatik görevinin başarısızlığa uğradığı anda bile, kendisini Londra'ya bağlayan çeşitli nedenlerden -onu çok seven kozmopolit entelektüellerin varlığı, Philadelphia'dakine benzer bir ev hayatı olması- dolayı oradan kopamayacaktı. Önceleri işinin beş ayda biteceğini düşünüyordu; ama önce beş yıldan fazla, kısa bir süreliğine evinde döndükten sonra da on yıl daha kalacaktı.

Franklin Temmuz ayında Londra'ya ulaştı. Yanında, o zamanlar 26 yaşında olan oğlu William ile ev işlerinde hizmetçilik yapan iki de köle vardı. Onları uzun zamandır mektup arkadaşlığı yaptığı, Junto'nun ilk kütüphanesine kitap temin eden ve Franklin'in elektrikle ilgili mektuplarını yayımlayan Londralı Quaker tüccar ve botanikçi Peter Collinson karşıladı. Collinson, Franklin'i, Londra'nın hemen kuzeyindeki görkemli malikânesinde ağırladı ve hemen, yıllardır sadece mektuplarından tanıdığı efsanevi adamla nihayet tanışmaktan memnun olan matbaacı William Strahan gibi kişileri davet etti.[3]

Franklin birkaç gün içinde Craven Sokağı'ndaki sıralı evlerden konforlu ama bütçesine uygun (elektrik deneylerini gerçekleştireceği bir odanın da bulunduğu) dört katlı bir bina kiraladı. Bina Strand ile Thames Nehri'nin arasında, bugünkü Trafalgar Meydanı'nın hemen dışında ve Whitehall'un bakanlıklarına kısa bir yürüme mesafesindeydi. Ev sahibesi, Margaret Stevenson adlı, anlayışlı ve alçakgönüllü, orta yaşlı bir duldu. Franklin onunla ailevi bir ilişki kuracaktı. Daha baştan itibaren hem sıradan hem de tuhaf, Philadelphia'da Deborah'la yaşadığı, kendisine konforlu bir rahatlık sağlayan evliliği andıran bir ilişkiydi bu. Londralı dostları Franklin'le Bayan Stevenson'a adeta çiftlermiş gibi davranıyor, onları akşam yemeklerine davet ediyor ve mektuplarda her ikisinin de hatırlarını soruyorlardı. İlişkilerinin cinsel boyutunun da bulunması muhtemel olmakla birlikte, aralarında özel bir tutku yoktu ve ilişki Londra'da çok az dedikodu ya da skandal konusu olmuştu.[4]

Franklin'in, Bayan Stevenson'ın Polly olarak bilinen kızı Mary ile ilişkisi daha karmaşıktı. Mary, Franklin'in kadınlarda görmeyi sevdiği

türden bir merakla dolu, canlı ve sevimli, 18 yaşında bir kızdı. Polly; bazı yönleriyle Franklin'in kızı Sally'nin Londra'daki karşılığı gibiydi. Franklin ona bir amca hatta zaman zaman bir baba gibi davranır, hayat ve ahlak üstüne, bilim ve eğitim üstüne dersler verirdi. Fakat Polly aynı zamanda da Caty Ray'in İngiliz versiyonu gibiydi: Şen şakrak ve renkli, genç ve güzel bir kadındı. Franklin ona yazdığı mektuplarda zaman zaman kur yapar, hoşlandığı kadınlara gösterdiği özel ilgiyle ona övgüler yağdırırdı.

Sabırsız merakıyla kendisini büyüleyen Polly ile saatler boyu konuşur, Polly taşraya, teyzesinin yanına gittiğinde de aralarında insana hayret veren bir mektuplaşma başlardı. Franklin, Londra'da kaldığı dönemde Polly'ye, ailesine yazdığından daha çok mektup yazdı. Bazı mektuplar çapkınca sözlerle doluydu. "Seni düşünmediğim bir gün bile geçmiyor" diye yazmıştı, tanışmalarının üzerinden bir yıldan az bir zaman geçtikten sonra. Polly de ona küçük hediyeler yollardı. Franklin bir mektubunda, "İncelik gösterip benim için ördüğün diz bağlarını aldım," diye yazmıştı. "Tam da bana göreler. 20 yıldır böylelerini giymemiştim... Nasıl sen bunları örerken beni düşündüysen, ben de giydikçe seni hatırlayacağım."

Caty Ray'le olduğu gibi Polly ile ilişkisi de, gönül ilişkisi olduğu kadar da akıl ilişkisiydi. Ona barometrelerin nasıl çalıştığı, renklerin ısıyı nasıl emdiği, elektriğin nasıl üretildiği, deniz hortumlarının nasıl oluştuğu ve ayın gelgiti nasıl etkilediği üstüne uzun ve karmaşık ayrıntılarla dolu mektuplar yazardı. Sonradan, bu mektuplardan sekizi, yeniden gözden geçirilerek yayımlanan elektrik üzerine yazıların arasına dahil edilmişti.

Franklin ayrıca Polly'ye çeşitli konularda dersler vermiş, bunlar bir çeşit mektupla öğretim kursuna dönüşmüştü. "Sanırım, en kolay ilerleme şekli, sana önereceğim bazı kitapları okuman olacak," demişti. "Bu kitaplar bana yazdığın mektuplara malzeme sağlayacak, dolayısıyla da benim sana yazacağım mektuplara malzeme sağlamış olacak." Ona göre genç bir kadına kompliman yapmanın en yüksek şekli entelektüel eğitimdi. Bir mektubun sonunda şöyle yazmıştı: "Genç bir kıza altı sayfa boyunca felsefe anlattıktan sonra, böyle bir mektubu bir iltifatla bitirmek gerekir mi? Zaten böyle bir mektubun kendisi bir iltifat değil mi? Bilgiye aç ve onu alabilecek bir zekâsı var, demiş olmuyor mu?"[5]

Franklin'in endişesi, Polly'nin bu dersleri *fazla* ciddiye almasıydı. Polly'nin zekâsını takdir ediyordu ama onun evlenip aile kurmak yerine kendini öğrenmeye adamak istediğini duyunca ürkmüştü. O yüzden Polly'yi babacan bir yaklaşımla teşvik etti. Polly bütün hayatı boyunca "yalnız yaşayabileceğini" söyleyince, ona bir kadının "görevinin" aile kurmak olduğunu anlattı.

> Ancak bu tür çalışmalarda ihtiyatlı bir dengelilik içinde olmak gerekiyor. Doğa bilgisi hayatı renklendirebilir, hatta faydalı da olabilir. Fakat bu bilgiye erişmek uğruna zorunlu görevleri öğrenmeyi ve yerine getirmeyi ihmal ediyorsak, uyarıyı hak ediyoruz demektir. Çünkü doğa bilgisi iyi bir anne-baba, iyi bir çocuk, iyi bir koca veya karı olmak kadar önemli ve saygın bir şey değildir.

Polly bu öğüde içerlemişti. "Merakımı tatmin etmek adına gösterdiğiniz hoşgörü için teşekkür ederim, sayın hocam," diye cevap verdi. "En büyük arzum size sevimli görünmek olduğu için çizdiğiniz sınırların dışına çıkmamaya dikkat edeceğim." Sonraki birkaç hafta boyunca da, gelgitin nehir ağızlarında suyun akışını nasıl etkilediğine dair teorik ve pratik çalışmalar üzerine yoğun tartışmalar yaptılar.[6]

Polly sonunda evlenecek, üç çocuğu olacak ve sonra da dul kalacaktı. Ama bütün bu süre boyunca Franklin'e olağanüstü şekilde yakın oldu. Franklin'in, 1783'te ömrünün son günlerinde yazdığı gibi, "Dostlukları güneş ışığı kadar berrak oldu, üzerine en küçük bir gölge düşmedi." İlk tanışmalarından otuz üç yıl sonra Franklin ölüm döşeğindeyken de başucunda o olacaktı.[7]

Margaret ve Polly Stevenson, Franklin'in Philadelphia'da bıraktığı ailesinin kopyasıydı. Onun kadar huzur verici ve entelektüel açıdan onun kadar ilham vericiydi. Peki bu, Franklin'in gerçek ailesi açısından ne anlama gelmekteydi? Franklin'in İngiliz dostu William Strahan'ın endişeleri vardı. Deborah'a bir mektup yazarak, onu Londra'ya kocasının yanına gelmeye ikna etmeye çalıştı. Yerinde duramayan Franklin'in tersine, Deborah'ın seyahate çıkmak gibi bir niyeti yoktu. Ayrıca denizden de çok korkuyordu. Strahan, Philadelphia'dan Londra'ya geçen hiç kimsenin ölmediğini söyledi. Tabii onun verdiği bu istatistiksel bilginin aynı rota üzerinde hayatını kaybeden birçok kişiyi kapsamadığından söz etmedi. Strahan ısrar ederek, yolculuğun Sally için de güzel bir deneyim olacağını savundu.

Bu, mektubun şirin kısmıydı. Yani ikna etmek için önce havuç uzatılmıştı. Ama bunu, Strahan'ın Franklin'i iyi tanıdığını gösteren, kibarca örtülmüş olmasına karşın yine de açık uyarılar içeren, rahatsız edici derecede küstahça tavsiyeler izledi: "Şimdi madam, buradaki hanımlar da onu tam olarak benim gördüğüm gibi göreceğinden, kendi çıkarınız için en hızlı şekilde buraya gelmeniz gerektiğini düşünüyorum. Her nefes alan insan gibi onun da Joan'ına (Franklin'in Deborah'a taktığı şiirsel isim) sadık olduğunu düşünüyorum. Ama ileride, hem de sizden bu kadar uzaktayken, neler olacağını, ne gibi baştan çıkarıcı şeyler yaşanacağını kim bilebilir?" Strahan, Deborah'ın sorunu yeterince kavrayamayabileceği ihtimaline karşı, mektubun en sonuna zehirli bir de not düştü: "Bay F.'nin oldukça saygın bir hanımefendinin yanında kalma şansına eriştiğini size bildirmekten kendimi alıkoyamadım. Üzerine adeta titriyor. Bir defasında çok ciddi bir şekilde üşütünce ona, belki de yalnızca sizin gösterebileceğiniz bir gayret, ilgi ve şefkatle baktı. Öyle ki, bizzat buraya gelip onu kendi korumanız altına alana kadar ondan daha iyi bir vekil bulamazsınız."[8]

Franklin, Deborah'ı seviyor, güveniyor ve ona karşı yalın ve açık bir saygı besliyordu. Ancak bu daha karmaşık Londra dünyasında ona yer olmadığını da biliyordu. O yüzden de onu Londra'ya gelmeye ikna etme konusunda oldukça kararsız kalmıştı. Ayrıca bunun gerçekleşme olasılığı konusunda da her zamanki gibi gerçekçiydi. "(Strahan) Gönderdiği mektubun seni derhal buraya getireceği konusunda benimle bahse girmek istedi," diye yazdı. "Ben de ona cebindeki parasını almak istemediğimi söyledim, çünkü hiçbir şeyin seni denizleri geçmeye ikna edemeyeceğinden eminim." Deborah gerçekten de Philaladelphia'dan ayrılmak istemediğini söylediğinde de Franklin pek üzüntü belirtisi göstermedi. "Bay Strahan'a gereken cevabı vermişsin. Buna çok memnun oldum. İkna yeteneğiyle seni buraya getireceğini sanıyordu."

Franklin eve yazdığı mektuplarda ince bir çizgi izleyerek, kendisine iyi bakıldığını söylüyor ama Deborah'ın sevgisini de özlediğini ekliyordu. Londra'ya geldikten birkaç ay sonra hastalanmasının ardından Deborah'a, "Bayan Stevenson'a selamlarını ilettim. Gerçekten çok nazik biri. Sağlığıma büyük özen gösteriyor. Rahatsızlandığımda çok koşuşturuyor. Ama ben binlerce kez senin ve küçük Sally'ciğimin yanımda olmanı isterdim... Hastalık sırasında içten bir sevgiyle bakılmak çok daha farklı bir şey."

Mektuba çeşitli hediyeler eşlik etmekteydi. Söylediğine göre bazılarını Bayan Stevenson seçmişti. Bunlar arasında porselenler, dört tane Londra işi "yeni ama son derece çirkin" gümüş tuz kepçesi, "küçük bir elma çekirdeği çıkarma aleti, turp kesme aleti," Bayan Stevenson'dan bir sepet, Polly'nin Deborah için ördüğü diz bağları ("benim için de bir çift ördü"), halılar, battaniyeler, masa örtüleri, Bayan Stevenson'ın Deborah için beğendiği gecelik kumaşı, mum söndürücü ve herhangi bir kabahati hafifletecek kadar başka malzeme.[9]

Deborah, Franklin'in hayatındaki kadınlar konusunda genellikle iyi niyetliydi. Caty Ray'in aşk hayatı (ve bununla ilgili her konu) hakkında tavsiye istemesi de dahil olmak üzere, evde olup biten bütün haber ve dedikoduları Franklin'e iletiyordu. Franklin, "Bayan Ray'in iyi olduğunu duyduğuma sevindim," diye cevap verdi. Ama "böyle durumlarda tavsiye işini ileri götürmemesini" de ekledi.

Franklin ile Deborah'ın yazışmalarında, bir Polly, Caty Ray ya da daha sonra Paris'teki kadın arkadaşlarıyla yazışmalarının taşıdığı türden bir duygusal veya entelektüel boyut yoktu. Ona, kız kardeşi Jane Mecom'a çektiği türden siyasi söylevler de çekmezdi pek. Mektupları Deborah'a ve onunla yaşadığı ortaklığın gerçekçi tarzına karşı duyduğu sıcaklığın işaretlerini taşımakla birlikte, örneğin John Adams'ın eşi Abigail ile yazışmalarında açıkça hissedilen derin ortaklıktan bir iz yoktu.

Nihayet, Franklin'in görev süresi uzadıkça ve özellikle de 1760'ta annesinin korkunç bir mutfak yangınında hayatını kaybetmesiyle Deborah'ın mektupları da daha acıklı ve zavallı bir hal almaya başlayacaktı. Kısa bir süre sonra, o acemi üslubuyla, yalnızlığından ve Franklin ile başka kadınlar hakkında duyduğu dedikodulardan bahseden bir mektup yazdı. Franklin'in cevabı, güven verici olmakla birlikte, kısa ve soğukkanlıydı. "Asılsız haberler yüzünden hayli üzülmüş olmalısın," dedi. "Şundan emin ol ki, sevgilim, aklım başımda olduğu ve Tanrı benden korumasını esirgemediği sürece, dürüst ve ailesini seven bir insana yakışmayan bir şey yapmayacağım."[10]

Franklin'in Londra'daki Dünyası

Hızla artan 750 bin kişilik nüfusuyla Londra, Avrupa'nın en büyük şehriydi. Dünyada ise (900 bin nüfuslu) Pekin'den sonra ikinciydi. Sı-

kışık ve pisti. Hastalık, fahişe ve suç kaynıyordu. Uzun zamandır soylu aristokratlardan oluşan üst sınıf ve açlıkla boğuşan yoksul işçilerden oluşan alt sınıf olarak ikiye bölünmüştü. Buna karşılık canlı ve kozmopolit bir şehirdi. 1750'lere doğru şehirde tüccar ve sanayicilerle, entelektüeller, yazarlar, bilimadamları ve sanatçıların meydana getirdiği ve giderek büyüyen bir kafe topluluğundan oluşan bir orta sınıf ortaya çıkmaya başlamıştı. Amerika'nın en büyük şehri olan Philadelphia, sadece 23 binlik nüfusuyla (aşağı yukarı bugünün Franklin, Wisconsin'i ya da Franklin, Massachusetts'i kadar) Londra'nın yanında küçük bir köy gibi kalmaktaydı.

Franklin, Londra'yı meydana getiren eski ve yeni sınıflardan oluşan kozmopolit karışımdaki entelektüel ve yazar topluluğu arasında kendine kolayca yer buldu. Fakat toplum içinde kendine kolayca yer açma konusundaki becerisine karşın Tory aristokrasisinin üyelerine fazla yaklaşmadı. Bu karşılıklı bir duyguydu. O renkli ve yalın erdemleri olan insanlar arasında olmayı seviyordu. Güçlü kurumlara ve içi boş seçkinlere karşı doğuştan bir alerjisi vardı. İlk ziyaretlerinden birini bir zamanlar kendisinin de çalıştığı basına yaptı. Orada kovalarla bira aldı ve "yayıncılığın başarısına" kadeh kaldırdı.

Franklin'in yeni arkadaş çevresinin merkezinde Strahan ve Collinson vardı. Bu yeni çevre Franklin'in eski Junto'nun daha entelektüel ve daha saygın insanlardan oluşan bir kopyasıydı. Franklin, matbaacılık yapan ve Londra *Chronicle*'ın ortağı olan Strahan'la, çırağı David Hall için tavsiye mektubu verdiği 1743'ten beri mektuplaşmaktaydı. Franklin de Hall'u önce işe almış, sonra da ortağı yapmıştı. Daha hiç karşılaşmadıkları halde birbirlerine altmıştan fazla mektup yazmış ve nihayet karşılaştıklarında Strahan efsanevi Franklin'e adeta vurulmuştu. Deborah, Franklin'e "Hayatımda her bakımdan bu kadar mükemmel bir adam görmedim," diye yazmıştı. "Bazıları şu yönüyle sevimlidir, bazıları bu yönüyle. Ama o her yanıyla sevimli."

Elektrik üzerine yazıştığı tüccar Collinson, Franklin'i Kraliyet Topluluğu'na tanıttı. Zaten topluluk Franklin'i daha Londra'ya gelmeden bir yıl önce ilk Amerikalı üyesi yapmıştı. Franklin, Collinson aracılığıyla, daha sonra doktoru olan ve Pennler hakkındaki tavsiyeleriyle kendisine destek veren Londra'nın en ünlü doktorlarından Dr. John Fothergill'le ve sonradan kraliyet doktoru olan İskoçyalı aksi ahlak fel-

sefesi profesörü Sir John Pringle ile tanıştı. Sir Pringle, Franklin'in yolculuk arkadaşı olacaktı. Collinson ayrıca onu, Amerikan yanlısı liberal entelektüellerin kurduğu bir tartışma kulübü olan Dürüst Whigler'le [Honest Whigs] tanıştırdı. Franklin buradaki üyelerden, elektriğin tarihini yazarak Franklin'in ününü pekiştiren ve oksijeni ayrıştırmaya başaran Joseph Priestley ve St. Asaph Piskoposu Jonathan Shipley ile dost oldu. Franklin otobiyografisinin büyük bölümünü de Shipley'in evinde yazacaktı.[11]

Franklin ayrıca gençlik dönemindeki dağınık dostu ve ilk Londra yolculuğundaki yol arkadaşı James Ralph'ı buldu. Ralph'la para ve bir kadın yüzünden bozuşmuşlardı. Ralph'ın karakteri fazla değişmemişti. Franklin, Ralph'a Philadelphia'da bıraktığı, artık on çocuk annesi olan kızından bir mektup getirmişti. Ancak Ralph, İngiliz karısıyla kızının Amerika'daki ilişkilerini öğrenmesini istemiyordu. O yüzden mektuba cevap vermedi. Sadece Franklin'e "derin sevgilerini" iletmesini söyledi. Bu olaydan sonra Franklin'in bir daha Ralph'la işi olmadı.[12]

Aristokrasinin kibar beyleri için St. James'te White's ve sonra da Brookes's ve Boodle's gibi şık yemek ve kumar kulüpleri açılmaya başlamıştı. Franklin'in birlikte olmayı tercih ettiği, yeni yeni filizlenmekte olan yazarlar, gazeteciler, meslek sahipleri ve entelektüeller sınıfı içinse kafeler vardı. O dönemde Londra'da beş yüzden fazla kafe bulunmaktaydı. Buralarda müdavimlerin okuması için gazeteler, dergiler ve etrafında tartışma gruplarının oluştuğu masalar vardı. Kraliyet Topluluğu üyeleri genellikle Craven Sokağı'na kısa bir yürüyüş mesafesinde bulunan Strand'deki Grecian adlı kafede buluşuyordu. Dürüst Whigler Kulübüyse iki haftada bir perşembe günleri St. Paul'ün kafesinde buluşuyordu. Massachusetts ve Pennsylvania kafeleri gibi kafeler ise Amerikalıların buluşma noktası işlevi görmekteydi. Franklin kulüplerden ve ara sıra Madeira içmekten her zaman keyif almış, buralara sık sık gitmişti.[13]

Böylelikle Junto'dakine benzer yeni bir çevre ve yeni takılma yerleri edinmiş, buralar ona şehrin entelektüelleri arasında mütevazı bir güç merkezi sağlamıştı. Fakat Thomas Penn'in önceden kestirdiği gibi bu sınırlı bir güç merkeziydi. Penn, Franklin'in görevlendirilmesinden sonra müttefiklerine, bilimsel deneylerine ilgi duyanlar arasında kendine taraftar bulabileceğini ancak Pennsylvania'nın kaderine orta sınıf Whig entelektüellerin karar veremeyeceğini söylemişti. Penn, "Elektrik

deneylerinin öyle fazla bir sonucu olmadı, sadece belli bazı gruplar bu tip şeylere ilgi gösterdi," diye yazmıştı. "Ama aramızdaki tartışmanın sonucunu belirleyecek olanlar tamamen başka türden insanlar." Gerçekten de öyleydi.[14]

Pennler'le Savaş

Franklin Londra'ya yalnızca tahta sadık biri olarak değil, aynı zamanda Amerika'nın da ayrılmaz bir parçası olduğunu düşündüğü bir imparatorluk taraftarı olarak gelmişti. Ama kısa zamanda yanıldığını gördü. O, Majesteleri'nin kolonilerde yaşayan tebaasının ikinci sınıf yurttaşlar olmadığına inanıyordu. Tersine, onların da İngiliz vatandaşlarının sahip olduğu tüm haklara sahip olmaları gerektiğini düşünüyordu. Tıpkı Parlamento [Britanya Parlamentosu-ç.] gibi yasama ve vergi koyma yetkisi bulunan meclisleri [koloni meclisleri-ç.] seçme hakkı da bunlardan biriydi. Pennler böyle bakmıyor olabilirdi ama Franklin, aydın İngiliz bakanların Pennler'e baskı yaparak onları otokratik yöntemlerden uzak tutacağına emindi.

Franklin, Londra'ya gelişinden kısa bir süre sonra, kral adına hareket eden kıdemli bakanlardan oluşan Kraliyet Özel Danışma Meclisi'nin Başkanı Lord Granville'le buluştuğunda işte bu yüzden büyük hayal kırıklığına uğradı. Lord Granville, "Siz Amerikalılar, anayasanızı anlamamışsınız," dedi. Koloni valilerine verilen talimatlar "anayasa" hükmündeydi ve koloni yasaları bunlarla uyumlu olmak zorundaydı. Franklin, "Bu benim için yeni bir ilke," diye cevap verdi. Koloni anlaşmalarına göre yasama yetkisinin koloni meclislerinde olduğunu savundu. Valilerin bunları veto etme yetkisi olsa bile yeni yasa dikte edemeyeceklerini söyledi. Dehşete kapılan ve Craven Sokağı'na döner dönmez bu konuşmayı kelimesi kelimesine not eden Franklin, sonradan bu olayı anlatırken, "Bana tamamen yanıldığımı söyledi," diyecekti.[15]

Franklin'in yorumu doğruydu. Parlamento yıllar önce yasama yetkisini valilere bırakan bir maddeyi geri çevirmişti. Evlilik nedeniyle Pennler'le akrabalık ilişkisi olan Granville'den gelen bu çıkış, Mülk Sahipleri'nin yorumunun kraliyet çevrelerinde destek bulduğunu göstermekteydi.

Franklin bundan birkaç gün sonra, Ağustos 1757'de, baş Mülk Sahibi Thomas Penn ve kardeşi Richard'la bir dizi toplantı yaptı. Philadelphia'da bir süre yaşamış olan Thomas'ı daha önceden tanıyordu. Hatta dükkânında ona ait kitap levhaları bile vardı (Franklin'in muhasebe defterlerine göre, faturaların bir kısmını da ödememişti). İlk toplantılar karşılıklı nezaket atmosferinde geçti. Her iki taraf da sağduyulu olma arzularını dile getirdi. Ancak Franklin'in daha sonra söylediği üzere, "Taraflar *sağduyu* kelimesinden farklı şeyler anlamaktaydı."[16]

Pennler Meclis'in taleplerinin yazılı hale getirilmesini istedi. Franklin de iki gün içinde hazırladı. Franklin, "Şikâyet Konuları" başlıklı memorandumda, tayin edilen valinin "mümkün olduğu kadar sağduyulu davranmasını" istiyor ve Mülk Sahipleri'nin, topraklarını savunmak üzere toplanan vergilerden muaf tutulma taleplerini "gayri adil ve insafsız" olarak niteliyordu. İşin daha kışkırtıcı yanı, Franklin'in teklifsiz üslubuydu. Mektup doğrudan Pennler'e hitap etmediği gibi, Pennler'in resmi sıfatı olan "Meşru ve Mutlak Mülk Sahipleri" ifadesini de kullanmamıştı.

Franklin'in kendilerini görmezden gelen tavrı karşısında öfkelenen Pennler, bundan sonra onunla sadece avukatları Ferdinand John Paris'in muhatap olacağını söylediler. Franklin bunu reddetti. "Kibirli ve öfkeli biri" olan Paris'in kendisinden "ölümüne nefret ettiğini" düşünüyordu. Uzlaşmazlık Mülk Sahipleri'nin işine yaradı. Mülk Sahipleri bir yandan hükümet hukukçularının yasal bir karara varmasını beklerken, bir yıl boyunca herhangi bir cevap vermekten de kaçındılar.[17]

Franklin'in o ünlü soğukkanlılığı ve sempatikliği 1758 Ocak'ında Thomas Penn'le yaptıkları hiddetli bir toplantı sırasında uçup gitti. Konu, Penn'in, Meclis'in Kızılderililerle görüşecek komisyon üyelerini veto etme yetkisiydi. Ancak Franklin toplantıda bu konuyla sınırlı kalmayarak, Pennsylvania'daki Meclis'in İngiltere'deki Parlamento'nun gücüne eşdeğer bir gücü olduğunu savundu. Penn'in saygıdeğer babası William Penn'in 1701 tarihli "İmtiyazlar Beratı" ile Pennsylvania Meclisi'ne bu yetkileri açıkça tanıdığını iddia etti.

Thomas ise karşılık olarak, babasının elindeki kraliyet beratının ona böyle bir yetki vermediğini söyledi. "Eğer babam kraliyet beratının kendisine tanımadığı bir yetkiyle bu tür imtiyazlar dağıtmışsa," dedi, "böyle bir imtiyazla hiçbir şey iddia edemezsiniz."

Franklin, “Eğer babanız dağıtmış gibi yaptığı ve bütün Avrupa’ya öyle duyurduğu imtiyazları dağıtma yetkisine sahip değilse, bu bölgeye yerleşmeye gelenler... aldatılmış, oyuna getirilmiş ve ihanete uğramış demektir” diye cevap verdi.

Penn de bunun üzerine, “Kraliyet beratı gizli değildi,” dedi. “Eğer aldatılmışlarsa, bu onların kabahati.”

Franklin bu konuda tam olarak haklı değildi. Aslında William Penn’in 1701 tarihli beratı, Pennsylvania Meclisi’nin “özgür doğmuş İngiliz tebaanın haklarına uygun, yani Kral’ın Amerika’daki diğer Kolonilerinde olduğu tarzda hak ve yetkilere sahip olacağını” söylüyordu. O yüzden de yoruma açıktı. Ancak Franklin öfkelenmişti. Yaşanan tartışmayı renkli bir üslupla Meclis Başkanı Isaac Norris’e anlatırken, mektubun kamuoyuna sızmasından sonra Mülk Sahipleri nezdinde etkili lobi yapma şansını yitirmesine neden olan sözcükler kullanmıştı: “(Penn) Atı satın alırken aldatıldığını söyleyen alıcının karşısındaki aşağılık binicininkine benzer bir muzaffer üslupla, arsızca kahkahalar atarak konuştu. Babasını bu kadar alçakça bir şekilde satmasına şaşırdım ve o anda ona karşı, daha önce hiçbir insana hissetmediğim kadar derin ve yürekten bir nefret duydum.”

Franklin’in suratı kıpkırmızı olmuş, sinirleri bozulmaya başlamıştı. O yüzden duygularını açığa vuracak bir şey söylememeye çalıştı. Sonradan bu olayı anlatırken, “Cevap vermedim.” diyecekti, “Sadece yoksul insanların hukukçu olmadığını ve babasına güvendiği için kimseye danışmadığını söylemekle yetindim.”[18]

Kötü geçen toplantı Franklin’in görevi açısından bir dönüm noktası oldu. Penn, Franklin’i “kötü niyetli bir edepsiz” olarak niteleyerek bir daha onunla yüz yüze gelmeyi reddetti ve “Şu andan itibaren onunla hiçbir şekilde konuşmayacağım,” dedi. Franklin, daha sonra ne zaman karşılaşsalar, “zavallı suratında garip bir nefret, öfke, korku ve sıkıntı karışımı beliriyordu,” diye yazacaktı.

O bildik pragmatizmini bir kenara atan Franklin, öfkesini Pennsylvania’daki müttefiklerine de dile getirmeye başlamıştı. Pennsylvania’daki müttefiki Joseph Galloway’e, “Mülk Sahipleri’ne karşı sabrım tamamen tükenmese de artık sonuna gelmeye başladı,” diye yazdı. Oğluyla birlikte Pennsylvania tartışmalarının öyküsünü yayımlamaya hazırlanıyordu. “Mülk Sahipleri hak ettikleri şekilde teşhir edilecekler, pis kokuları ve çürümüşlükleri gelecek kuşakların burunlarına kadar erişecek.”[19]

Böylece Franklin'in temsilcilik rolü en azından şimdilik sona ermişti. Ama Philadelphia'lı dostlarına içerden bilgiler göndermeye devam ediyordu. Örneğin Pennler, Mülk Sahipleri'nin mallarının vergilendirilmesini öngören uzlaşmaya izin vererek emirlere karşı gelen Vali William Denny'yi kovmayı planlıyorlardı. Deborah'a, "Bunu benden gizleyeceklerdi," diye yazmış ve biraz da Fakir Richard'ın pratik zekâsıyla şöyle eklemişti: "Dolayısıyla, eğer istiyorsan sen de gizleyebilir ve arkadaşlarının da gizlemesini isteyebilirsin."

Aynı şekilde, tıpkı gençliğinde olduğu gibi, basını propaganda kampanyasında kullanma konusunda da faaldi. Strahan'ın Londra *Chronicle*'ında imzasız yazılar yazıyor, Pennler'in tutumlarının Britanya'nın çıkarlarına aykırı olduğunu savunuyordu. William Franklin imzasıyla yayımlanan ancak babasının yardımıyla yazıldığı açık olan bir mektup, daha çok Pennler'in kişiliğine saldırıyordu. Bu mektup daha sonra Franklin'in de derlenmesine katkıda bulunduğu Pennsylvania tarihi hakkındaki bir kitaba da girecekti.[20]

1758 yazı yaklaşırken Franklin'in önünde iki seçenek vardı: Ya planlandığı gibi eve, ailesinin yanına dönecekti -ki bu da görevinin başarısızlıkla sonuçlandığı anlamına gelecekti-; ya da kalıp İngiltere'de dolaşarak vakit geçirecek ve entelektüel hayranlarının övgülerinin tadını çıkaracaktı.

Franklin'in bu konuda bir karar vermekte zorlandığına dair bir işaret yoktur. Haziran ayında Deborah'a yazdığı nispeten soğuk mektupta, "Gelecek bahara kadar dönmeye niyetim yok" diyordu. Yazı kırlarda dolaşarak geçireceğini yazmıştı. "Sağlığım asıl olarak bu önceden planlı seyahatlere bağlı." İş Deborah'ın sağlığıyla ilgili yakınmalarına gelince, Franklin bu konuda sadece biraz endişeliydi: "Hastalığınla ilgili sık sık şikâyetler almak beni endişelendiriyor ama zaman içinde ikimiz de yaşlandık. Ne kadar iyi olursak olalım, bedenlerimizin artık yavaş yavaş zamanın getirdiği hastalıklara boyun eğmesi kaçınılmaz."

Mektupları her zamanki gibi nazik ve uzundu ama romantik değildi. Babacan ve belki zaman zaman da yukardan bakan bir havaları vardı. Ancak kız kardeşi Jane Mecom'a veya Polly Stevenson'a yazılan mektuplar gibi entelektüel boyutları olmadığı kesindi. Buna karşılık mektuplarda gerçek bir sevgi ve hatta adanmışlık görülüyordu. Franklin, Deborah'ın duyarlı gerçekçiliğini ve ortaklıklarının dengeleyici özelliği-

ni takdir ediyordu. Deborah uzun zaman önce yaptıkları düzenlemeyi büyük ölçüde benimsemiş görünüyordu. Uzun yolculuklarda onun peşine takılmaktansa, evinde, bildik bir çevrede oturmaktan da genel olarak mutluydu. Mektuplarında, neredeyse son zamanlara kadar her iki taraftan da serzenişler ender görülüyordu. Franklin sorumluluk duygusuyla ona dedikodular aktarıyor, yıldırım çubuğunun zillerini nasıl sökeceğini anlatıyor, kadınlar ve politika üstüne birtakım eski moda tavsiyeler veriyordu. Bir defasında, "Parti kavgalarına karışmamakla akıllılık ediyorsun," diye yazmıştı. "Kadınlar, kocalarını, kardeşlerini ve dostlarını uzlaştırmaya çalışmak dışında asla böyle şeylere karışmamalı. Siz kadınlar sakin olursanız, başkalarını da sakinleştirebilirsiniz."

Franklin, aynı şekilde, geride bıraktığı kızı için de kaygılanmaktaydı. Ama bu da yüzeysel bir kaygıydı. Sally'nin portresini almaktan memnun olduğunu söylemiş ve ona beyaz bir şapka, pelerin, öteberi ve Fransız işi imitasyon pırlantalarla süslü bir toka yollamıştı. "Üç gineye aldım. Bu fiyata ucuz olduğunu söylüyorlar," diye yazmıştı. Eğer omuzlarında ailesinin yükünü hissettiyse -ki çok da fazla değildi- bunun nedeni, Londra'da da bir ailesinin bulunmasındandı. O Haziran'da Deborah'a yazdığı üstünkörü bir mektubun altına eklediği kibirli dipnotta belirttiği üzere, "Bayan Stevenson ve kızı size saygılarını iletmemi istedi."[21]

William ve Soy Ağacı

William Franklin, muhtemelen ailenin düşmanları tarafından sürekli piç diye nitelenmesine tepki olarak, babasınınkinden çok daha yüksek bir toplumsal statü peşindeydi. En fazla ilgi gösterdiği kitaplardan birinin adı *Soylu İnsanlar Nasıl Davranır* [1692'de Paris'te yayınlanan adab-ı muaşeret kitabı-e.] idi. Babasının gittiği kafelere ve entelektüel salonlara gitmek yerine, genç kontların ve düklerin kibar evlerine gitmekten hoşlanırdı. William, gerek sosyal yaşamında gerekse babasının kaydettirdiği Inns of Court'taki* eğitimi sırasında daha çok Tory'lere [muhafazakâr ve gelenekçi siyasi felsefe-ç.] yakın olacak ve krala sadık bir profil çizecekti. Ama bu, yavaş yavaş, kesik kesik ve çelişkilerle dolu bir değişim olacaktı.

---

* Aynı zamanda hukuk okulu olan İngiltere'deki avukat locaları-ç.n.

William, Philadelphia'dayken, Elizabeth Graeme adlı soylu bir aileye mensup genç bir kızla flört etmişti. Elizabeth'in babası Thomas Graeme doktordu ve Valilik Danışma Kurulu üyesiydi. Society Hill'de büyük bir malikânesi ve taşrada bin iki yüz dönüm arazisi vardı. Burası Philadelphia'nın en iyi arazisi olarak biliniyordu. Annesi ise, Benjamin Franklin'in güvenilmez patronu Vali Keith'in üvey kızıydı. Graemeler'le Franklinler'in arası iyi değildi. Dr. Graeme, Benjamin Franklin'in kendisini yeni Philadelphia Hastanesi'ne almamasına kırılmıştı. Penn ailesinin Meclis'le mücadelesinde de Pennler'in tarafını tutmuştu.

Buna rağmen, Dr. Graeme'in istemeye istemeye de olsa onaylamasıyla ilişki, Elizabeth'in William'ın evlilik teklifini kabul etmesi noktasına kadar gelmişti. Elizabeth 18 yaşındaydı, William ise ondan yaklaşık on yaş büyüktü. Evliliğin bir şartı vardı: William politikadan uzak duracaktı. Ama Elizabeth buna rağmen onunla Londra'ya gelmeyi ya da William Londra'ya gitmeden önce evlenmeyi kabul etmedi. William'ın geri dönüşünde evlenmeyi kararlaştırdılar.

Görünüşe göre, İngiltere'ye geldikten sonra William'ın ona karşı duyduğu heyecan politikaya duyduğu hevesten daha hızlı sönmeye başladı. Londra'ya varışının ardından gönderdiği kısa bir nottan sonra ona beş ay boyunca bir daha yazmadı. Bir zamanlar aşkları üzerine kaleme aldığı o basmakalıp süslü sözler artık geride kalmış, onların yerini "bu büyüleyici ülkenin" verdiği hazzı anlatan sözler almıştı. Daha da vahimi, Londra *Chronicle*'da yayımlanan ve Mülk Sahipleri'ni topa tutan o siyasi mektubu Elizabeth'e de yollamış ve makalenin Philadelphia'da nasıl yankılandığını soracak kadar da ileri gitmişti.

İlişki böylece sona erdi. Elizabeth ancak aylar sonra soğuk ve sert bir mektup göndererek onu "parti kötülüklerinin bir araya gelmiş hali" olarak niteledi. William da ertesi gün bir ortak arkadaşları aracılığıyla cevap verdi. Kabahatin onun kararsız tavırlarından kaynaklandığını belirterek, mutluluğu başka bir erkekte aramasından memnun olacağını söyledi. William'a gelince, o mutluluğu Londra'nın kibar hanımefendilerinde ve babasının oğlu olarak da zaman zaman fahişelerle diğer kötü şöhretli kadınlarda bulmaktaydı.[22]

Bu ilişki konusunda kararsız olan Benjamin Franklin ayrılığa üzülmüş görünmüyordu. O oğlunun Polly Stevenson'la evlenmesini istiyordu. Ama bu zayıf bir olasılıktı, çünkü William'ın sosyal hırsları babası-

nınkinden fazlaydı. Aslında William'ın sosyal ortamı ve para harcama şekli Franklin'i endişelendirmeye başlamıştı. O yüzden William'ı üst sınıf özentilerinden vazgeçirmeye çalıştı. Bu çaba otobiyografisinde de bir bölüme konu olacak ve Franklin orada bunu oğluna bir mektup şeklinde dile getirecekti. Ama çabalar bir yere varmayacak ve politikanın da etkisiyle ilişkileri bozulacaktı.

Franklin yıllar önce William'ı fazla bir miras beklememesi konusunda uyarmıştı. Kendi annesine, "Ona elimdeki azıcık şeyin ancak kendime yeteceğini söyledim," diye yazmıştı. Franklin, İngiltere'ye geldikten sonra, günün birinde geri ödenecek avanslar gözüyle baktığı William'ın harcamalarını -yemeklerini, kirasını, giyim ve kitap harcamalarını- yakından izlemeye başladı. Franklin 1758'de, Pennsylvania'nın parasıyla lükse kaçarak kendisine at arabası alırken, William'ı yemeklerde daha tutumlu olması ve Londra'nın yüksek sosyete hayatından uzak durması konusunda uyardı. O sırada arkadaşlarıyla İngiltere'nin güneyini dolaşan William gerekli mesajı aldı. "Senin yardımına ve parana kesinlikle ihtiyacım var," diye bir cevap yazdı ve kaldığı yerden ayrılarak "çok daha kötü ve ucuz bir yere" geçtiğini söyledi.[23]

Franklin, William'ı, "orta halli" mirasında hak sahibi olmasını sağlama alma çabaları çerçevesinde, 1758 yazında bir soy ağacı gezisine çıkardı. Josiah'ın Amerika'ya göç etmesinden önce Franklinler'in kuşaklar boyu yaşadığı, Londra'nın doksan altı kilometre kuzeybatısındaki Ecton'a gittiler. Josiah'ın kardeşi Thomas'ın kızı ve Franklin'in birinci dereceden kuzeni Mary Franklin Fisher hâlâ orada yaşamaktaydı. Franklin, "oldukça yaşlandığını" yazmıştı, fakat "çok zeki ve mantıklı bir kadın gibi görünüyor."

Franklinler bir cemaat kilisesinde, ailenin iki yüz yıllık doğum, evlenme ve ölüm kayıtlarını buldular. Papazın eşi onlara Franklin'in amcası Thomas'la ilgili hikâyeler anlattı. Onun yaşamı da yeğenininkiyle bazı benzerlikler göstermekteydi. Franklin, Deborah'a şöyle yazmıştı:

> (Thomas Franklin) yörenin bütün işleriyle ilgilenirmiş ve zamanının çoğunu toplumsal işlerle geçirirmiş. Kilise kulesine çan alınması için bağış toplamış ve almış. Çanın sesini biz de dinledik. Köy otlaklarının ırmak taşmasıyla zaman zaman sular altında kalmasını önleyecek kolay bir yol bulmuş. Bu yöntem hâlâ kullanılıyor... Her fırsatta ona danışılır ve herkes onun fikrini alırmış. Bazıları onu büyücüye benzetirmiş. Ben doğmadan dört yıl önce, tam da aynı ayın aynı gününde ölmüş.

Franklin bir zamanlar Caty Ray'in de aynı şekilde kendisini "büyücüye" benzettiğini söylemiş olabilir. Franklin'in doğum günü ve ayı ile Thomas'ın ölüm tarihinin aynı olmasından etkilenen William ise bir "ruh göçü" olduğu sonucuna varmıştı.

William mezarlıkta, Franklin'in hizmetçisi Peter'ın sert bir fırçayla yosunları kazıyarak açığa çıkardığı mezar taşlarının üstündeki yazıları deftere kaydetti. Franklin'in bu manzarayı anlatma tarzından, İngiltere'ye iki köleyle geldiği şeklinde bir izlenim çıkmaktadır. Nitekim sonuçta da öyle olduğu ortaya çıkacaktır. Ama Franklin onları maldan çok emektar aile hizmetkârları olarak görmekteydi. Kölelerden birinin İngiltere'ye ayak bastıktan sonra ayrılmasına rağmen, Franklin onu geri dönmeye zorlamamıştı. Oysa İngiltere yasaları buna izin vermekteydi. Franklin'in, daha sonraları durumlarını soran Deborah'a yazdığı cevap bu konuda bir fikir vermektedir:

> Peter hâlâ benimle birlikte ve zaten kırk yılda bir iyisi bulunan hizmetçileri baştan çıkaracak birçok fırsatın bulunduğu bir ülkede umduğumdan da iyi davranıyor. Çoğu gibi onun da bazı eksiklikleri var. Ama bunları görmezden ve duymazdan geliyorum. O yüzden oldukça iyi idare ediyoruz. Merak ettiğin King bizimle değil. Yaklaşık iki yıl önce, biz taşradayken evden kaçtı. Ama çok geçmeden onu Suffolk'ta bulduk. Bir leydinin hizmetine girmiş. Leydi onu Hıristiyan yapmak ve eğitimine yardım edip geliştirmek istiyor.[24]

Franklin o zaman için Peter'a nasıl bakıyorsa, köleliğe de öyle bakıyordu: Kusurları görmezden ve duymazdan geliyor, durumu oldukça iyi idare ediyordu. Ama bu giderek değişecekti. Irk ve kölelik hakkındaki düşünceleri değişmeye devam ediyordu. Kısa bir süre sonra kolonilerdeki siyahlar için okullar yapan Dr. Bray'in Dostları adlı İngiliz yardım grubunun yönetim kuruluna seçilecekti.

William'ı yanından ayırmayan Franklin, 1758 ilkbahar ve yazını İngiltere'yi dolaşıp entelektüel hayranlarının övgü ve konukseverliklerinden yararlanarak geçirdi. Cambridge Üniversitesi'ne yaptığı ziyaret sırasında, ünlü kimyacı John Hadley ile birlikte buharlaşma üstüne bir dizi deney gerçekleştirdi. Franklin daha önce, sıvıların donma hızlarının buharlaşma hızlarına paralel olarak değiştiğini gösteren deneyler yapmıştı. Hadley ile yaptıkları deneyde çok hızlı buharlaşan eteri kullandı-

lar. 65 derece sıcaklıktaki bir odada termometrenin cıva haznesini tekrar tekrar eterle kapladılar ve bunu buharlaştırmak için körük kullandılar. "Birimiz hazneyi ıslatırken, diğerimiz de buharlaşmayı hızlandırmak için körükle üstüne hava üfleyerek işleme devam etti. Cıva her defasında 7 dereceye, yani donma noktasının 25 derece altına kadar indi," diye yazmıştı. "Buradan da anlaşılacağı üzere, bir adamı sıcak bir yaz gününde dondurarak öldürmek mümkün." Ayrıca doğru bir şekilde, yaz rüzgârlarının tek başına insanları üşütemeyeceğini söylüyordu Franklin. Üşüme etkisi, yaz rüzgârının neden olduğu terlemeyle artan buhardan kaynaklanmaktaydı.

Isı ve soğuma üstüne çalışmaları her ne kadar elektrik çalışmaları gibi yeni ufuklar açmasa da, hayatının sonuna kadar devam etti. Buharlaşma deneyleri dışında, farklı renklerin ısıyı nasıl emdikleri üzerine, elektriği ileten metallerin nasıl ısıyı da aynı şekilde ilettiği üzerine ve daha gelişmiş soba tasarımları üzerine araştırmalar yaptı. Her zamanki gibi onun gücü soyut teoriler üretmekten değil, günlük yaşamı kolaylaştıran pratik uygulamalardan kaynaklanmaktaydı.[25]

Cambridge ziyareti o kadar etkili olmuştu ki, o yaz üniversitedeki diploma törenine davet edildi. Deborah'a, "Gösterilen saygıdan büyük gurur duydum," diye yazdı. Fakat o yılın sonbaharında Londra'ya geri döndüğünde aynı saygıyı görmeyecekti.[26]

Pennler'in Cevabı

1758 Kasım'ında, yani Franklin'in "Şikâyet Konuları"nı sunmasının üzerinden bir yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra, nihayet Pennler'den yanıt geldi. Franklin'i yok sayan Pennler, avukatları Ferdinand Paris aracılığıyla doğrudan Pennsylvania Meclisi'ne cevap yazdılar. Mektubun bir kopyasını da Franklin'e gönderdiler. Daha sonra bunu Meclis'e bizzat yazdıkları bir mektup izledi.

Mülk Sahipleri, Meclis'in gücü konusunda tavize yanaşmıyordu: Valilere verdikleri talimatlar kesindi ve ana sözleşme "yasa yapma yetkisini Mülk Sahipleri'ne vermişti". Meclisin sadece "tavsiye ve onay hakkı" vardı. Ancak Pennler vergilendirme konusunda uzlaşma kapısını açık bırakmıştı. Paris, "Mülklerinden elde ettikleri yıllık gelirin incelenme-

sine açıklar," diye yazmıştı. Ayrıca "vergilendirilebilecek" şeyler konusunda da katkıda bulunmaya hazırlardı.

Para konusunda hiçbir somut güvence içermeyen bu muğlak yanıt üzerine Franklin net bir yanıt istedi. Ama Mülk Sahipleri artık onunla muhatap olmayacaklardı. Paris üstüne basa basa Meclis'e hitap ederek, herhangi birini "tarafsız" arabulucu olarak seçmediklerini söyledi. Pennler de kendi mektuplarında, bundan sonraki müzakerelerde "çok farklı bir temsil" gerekeceğini söylediler. Paris konunun altını çizmek üzere Franklin'i bizzat ziyaret ederek Pennler'in "Gerekli önlemleri alma yetkisi olmadığını söyleyen bir kişiyle yazışmanın gereksiz olduğunu düşünüyoruz" şeklindeki mesajını iletti. Paris, Franklin'in "tek bir kelime bile söylemediğini ve epeyce düş kırıklığına uğramış göründüğünü" belirtti.

Franklin, Meclis Başkanı Norris'e "Böylece onlarla aramızdaki bütün görüşmeler nihai olarak son buldu" diye yazdı. Görevi başarısız olmuştu, evine dönebilir ve vergilendirme konusundaki uzlaşmanın ayrıntılarını belirleme işini başkalarına bırakabilirdi. Yarım ağızla istifa teklifinde bulundu. Norris'e "Mülk Sahipleri ile görüşmeleri sürdürüp sürdürmeyeceğime, geri dönmem gerekip gerekmediğine ve benden daha kabul edilebilir veya esnek yahut da Mülk Sahipleri'nin deyişiyle tarafsız biri veya birilerinin atanıp atanmayacağına," diye yazdı, "Meclis karar verecektir."

Fakat kendisi bu seçeneği tavsiye etmiyordu. O her zamanki pragmatik sezgileri; bir zamanlar uzak durmak için kendi kendini eğitmeye çalıştığı karamsarlık, yaralı gurur, duygusallık ve siyasette ateşlilik gibi duygulara yenik düşmüştü. Onun yerine tümüyle farklı bir seçenek önerdi: Pennsylvania'yı Pennler'den alıp kral ve bakanlarının yönetiminde bir Kraliyet kolonisine dönüştürmek. "Güç ve mülkiyetin giderek bu tarz ilkeleri olan bir ailenin elinde toplanmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak halkın özgürlüklerinin tehlikeye girmesinden endişe duyan Meclis, yönetim ve mülkiyetin farklı ellerde bulunmasının uygun olduğunu düşünür ve bu çerçevede Kraliyet'in eyaleti derhal kendi koruması altına almasını arzu ederse, bunun kolayca yapılabileceğine inanıyorum." Mektubu biraz da coşkuyla şöyle noktaladı: "Bu durumda hizmete devam edebilirim."[27]

İngiltere'nin bakanlarının mülkiyet yasasına karışacağını veya kolonilerde demokrasi adına yasaya darbe indireceğini düşündürecek herhangi bir neden yoktu. Öyleyse Franklin, Pennsylvania'yı bir kraliyet kolonisine

dönüştürmek adına niçin böylesine düşüncesizce ve başarısızlığa mahkûm bir mücadeleye girmişti? Sorunun bir cevabı, Franklin'in Pennler'e karşı duyduğu düşmanlığın gözlerini karartmasıydı. Yale'li tarihçi Edmund Morgan'a göre "uzun süren bu siyasi körlük" şaşırtıcı, hatta anlaşılmaz görünmektedir. Morgan, "Franklin'in, Mülk Sahipleri'nin ayrıcalıklarıyla, takıntı haline getirmese de bu kadar meşgul olması, yeteneklerinin boşa harcanmasına yol açtığı gibi, siyaseten neyin mümkün olup olmadığını görüp anlamasını da engellemişti." diye yazmaktadır.

Franklin'in bu tavrı kısmen de olsa, kralın büyüyen imparatorluğunun ihtişamına duyduğu hayranlıkla açıklanabilir. Brown Üniversitesi'nden Profesör Gordon Wood "Franklin'in 1760-64 yılları arasında İmparatorluğun parçalanmakta olduğunu görmeyen ya da göremeyen coşkulu ve iflah olmaz bir kralcı olduğunu ve davranışlarındaki bu kafa karışıklığı ve sis perdesinin bir süre sonra sürpriz bir şekilde ortadan kalktığını kesinlikle söyleyebiliriz," demektedir.[28]

Amerika'da başka kişiler, sadece Mülk Sahipleri'in değil, çoğu İngiliz lideri arasında da, kolonilerin hem siyasi hem de ekonomik olarak kendilerine tabi olması gerektiği görüşünün ağır bastığını Franklin'den önce fark etmişti. Öte yandan Franklin'in Pennsylvania Meclisi'ndeki müttefikleri, asıl mücadelenin Mülk Sahipleri'ne karşı yürütüldüğü görüşünü paylaşıyor ve Franklin'in onlarla mücadele etmek için kalması gerektiğini kabul ediyorlardı. Zaten İngiltere'den ayrılmak istemeyen Franklin bunun üzerine Pennler'e karşı üç cepheden saldırıya geçti.

İlki, Pennler'in Kızılderililer'e karşı tutumlarıydı. Franklin, Kızılderililerin ve özellikle de Pennler'in toprak konusunda aldattığı Delawareler'in haklarına uzun zamandır sempati beslemekteydi. 1758 sonbaharında Kraliyet Danışma Meclisi'ne Delawareler adına bir rapor verdi. Raporda Pennler'i kızdıracağını bildiği "dalavereci" deyimini kullandı. Pennler'in "Kızılderililerin İngilizler hakkında kötü düşünmesine yol açan dalaverelerle" mülklerini genişlettiğini yazdı. Yazı Franklin'e pek fazla taraftar kazandırmadı ama Franklin davasını duyurarak Pennler'in kolonilerini yönetme tarzına karşı bir propaganda zaferi elde etmiş oldu.[29]

Franklin ikinci cephede, Pennsylvania Meclisi'nin siyasi hasmı haline gelen Akademi müdürü William Smith'e karşı kazandığı hakaret davasından yararlandı. Smith kararı temyiz etmek için Londra'da bulunan

Kraliyet Danışma Meclisi'ne başvurunca, Franklin davayı büyüterek Meclis'in haklarını koruma mücadelesine dönüştürdü. Smith'i temsil eden Ferdinand Paris, "Pennsylvania Meclisi'nin bir Parlamento olmadığı gibi, Avam Kamarası'nın yetkilerine de sahip olmadığını" savundu. Kraliyet Danışma Meclisi, Haziran 1759'da Franklin aleyhine karar verdi. Ayrıca dava konusu Meclis'in görevinin sona erdiği ve oylamayla yeni bir Meclis seçildiği hatırlatılarak, kararın yeni Meclis'i bağlamadığı belirtildi. Daha da kötüsü, kolonilerdekine benzer "alt meclisler"in "güç ve yetki bakımından Avam Kamarası'yla karşılaştırılamayacağı" kaydedildi.[30]

Ancak Franklin savaşın üçüncü cephesinde biraz daha başarılı oldu. Bu cephe, Mülk Sahipleri'nin varlıklarının vergilendirilmesini öngören yasayı onaylayarak talimatları çiğneyen Vali William Denny'nin davasıyla ilgiliydi. Bazı kanıtlara dayanarak Denny'yi rüşvet almakla suçlayan Pennler, valiyi görevden azletmekle yetinmeyip yasanın iptali için Kraliyet Danışma Meclisi'ne başvurmuştu.

Ticaret Komisyonu* ilk başta Franklin ve Meclis aleyhine görüş belirtmişti. Ancak Kraliyet Danışma Meclisi davayı dinlerken sürpriz bir şey oldu. Avukatlar davayı tartışırken Danışma Meclisi üyesi Lord Mansfield baş işaretiyle Franklin'i memur odasına çağırdı. Franklin vergilendirmenin, Pennler'in mülklerine zarar vermeyecek şekilde yapılması görüşünde samimi miydi?

Franklin, "Tabii," diye cevap verdi.

Lord Mansfield, "O zaman," dedi, "bu yönde bir anlaşmaya fazla bir itirazın olmaz."

Franklin, "Kesinlikle," dedi.

Böylece uzlaşma sağlandı. Franklin, Mülk Sahipleri'ne ait "henüz haritası çıkarılmamış çorak arazilerin" vergi yasasından muaf tutulmasını ve tartışmalı toprakların da "benzer durumdaki diğer toprak sahiplerinden fazla olmayacak şekilde" vergilendirilmesini kabul etti. Franklin eski pragmatizmine dönerek kısmi bir zafer elde etmişti. Ancak bu uzlaşma Meclis'in gücü konusundaki anlaşmazlığa kalıcı bir çözüm getirmediği gibi, Meclis'le Mülk Sahipleri arasındaki uyumsuzluk da giderilemedi.[31]

---

* Anlaşmazlıkları incelemek üzere kurulan, Kraliyet Danışma Meclisi'ne bağlı geçici komisyon-ç.n.

Uzlaşma, Franklin'in Pennsylvania'yı Penn ailesinin elinden alma mücadelesine herhangi bir katkıda bulunmadı. Hatta tam tersi oldu. Kraliyet Danışma Meclisi, hiçbir kararında, Mülkiyet Sahipleri yasasını değiştirme yönünde bir niyet göstermediği gibi, Franklin de bu yönde bir kamuoyu desteği sağlayamadı. Franklin, İngiltere'de bir kez daha çaresiz bir duruma düşmüş, eve dönmemek için geçerli bir nedeni kalmamıştı. Ama o bir kez daha İngiltere'den ayrılma arzusu duymadı.

"En Büyük Mutluluk"

Franklin'in en büyük zevklerinden biri yaz seyahatleriydi. 1759'da oğlu William ile beraber İskoçya'ya gitti. Seyahat sırasında ikisi de Edinburgh'lu olan William Strahan'dan John Pringle'a kadar çeşitli entelektüel seçkinlerle tanıştı. Ünlü hekim ve bilimadamı Sir Alexander Dick'in malikânesinde kaldı. Orada İskoç Aydınlanması'nın önde gelen isimleriyle tanıştı: ekonomist Adam Smith, felsefeci David Hume ve hukukçu ve tarihçi Lord Kames.

Franklin bir gece akşam yemeğinde konuklarını eğlendirmek için daha önce yazdığı ünlü hikâyelerinden birini anlattı. Bu, "Zulme Karşı Mesel" adlı kendi uydurduğu bir İncil öyküsüydü. Öyküye göre İbrahim, 198 yaşındaki bir ihtiyara yemek ve yatacak bir yer verir. Ancak yaşlı adam İbrahim'in Tanrısına inanmadığını söyleyince onu dışarı atar. Öykü şöyle bitiyordu:

> Ve Tanrı geceyarısı İbrahim'e seslenerek, "İbrahim, yabancı nerede?" diye sorar.
>
> Ve İbrahim cevap verir ve "Tanrım, o sana tapmadı, adını ağzına almadı. Ben de onu gözümün önünden kovup dışarı attım" der.
>
> Ve Tanrı şöyle dedi: "Ben ona yüz doksan sekiz sene sabrettim ve onu besledim ve giydirdim, bana karşı isyanını görmezden geldim. Bir günahkâr olarak sen ona bir gece tahammül edemedin mi?[32]

Franklin'den ve onun hoşgörü felsefesinden etkilenen konuklar hikâyenin bir kopyasını istedi, o da gönderdi. Franklin aynı günlerde Hume'a da, Bahar Bayramı Direği hakkında yapılan bir tartışmanın öyküsü hakkında yazmıştı. Öyküde her tür cehennem mahkûmiyetinin

sonsuza kadar sürüp sürmediği konusunda fikri sorulan bir Lord Mareşal'in de adı geçmekteydi. Franklin, Lord Mareşal'in durumunu, Bahar Bayramı Direği dikmek isteyenlerle bunu dinsizlik olarak görenler arasındaki tartışmayı çözmesi istenen Püriten bir Massachusetts köyü belediye başkanının içine düştüğü zor duruma benzetmişti:

> Atışmaları büyük bir sabırla dinledikten sonra ciddi bir tavırla şu karara vardı: Bahar Bayramı Direği'ne karşı çıkanlara direk verilmeyecek; Bahar Bayramı Direği isteyenlere direk verilecek. Şimdi işinizin başına dönün ve bir daha da bu tartışmayı duymak istemiyorum. Bence Lord Mareşal de şöyle demiştir: Günahlarının karşılığı kadar cehennemde kalınmasından yana olanlar, o kadar kalsınlar; sonsuza kadar cehennemde kalınmasından yana olanlar, Ta...ı sizi de sonsuza kadar Ceh...m'de tutsun. Ve bir daha da bu tartışmayı duymak istemiyorum.[33]

David Hume, zamanının en büyük İngiliz felsefecisi ve tüm zamanların en önemli mantıkçı ve çözümlemeci düşünürlerinden biriydi. *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme* ve *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* başlıklı, yeni ufuklar açan ve bugün ampirik düşüncenin gelişmesinde rol oynayan en önemli eserler olarak görülen iki eser kaleme almış ve bu eserleriyle ulusal kahramanlar panteonunda Locke ve Berkeley'in yanına yerleştirilmişti. Hume, Franklin'le tanıştığı sıralarda kendisini zengin ve meşhur edecek olan *İngiltere Tarihi*'nin altıncı cildini tamamlamaktaydı.

Franklin, Hume ile yakından ilgilenerek koloni davasına dikkatini çekmeyi başardı. Hume'a "Amerika'yla ilgili bazı konularda düşüncelerinizin değiştiğini duymaktan çok memnun oldum," diye yazdıktan sonra, İngilizlerin yanlış anlamalarını "düzeltebilecek daha güçlü bir isim tanımıyorum" diyerek pohpohladı. Franklin, Hume'un kolonilerle serbest ticareti savunan bir yazısını överek, yazının "bencil insanların fazla kafa yormadığı faydaya... yani insanlığın çıkarına yahut insanoğlunun ortak faydasına büyük hizmet edeceğini" söyledi.

Franklin ve Hume'un ortak ilgili alanlarından biri de dildi. Franklin, Hume'un kendisini yeni sözcükler uydurmakla suçlaması üzerine "kolonileştirme" [colonize] ve "sarsılmaz" [unshakeable] sözcüklerini kullanmaktan vazgeçti. Fakat "Dilimizin, dilediğimiz zaman yeni sözcükler üretmeye elvermesini isterdim" diye de hayıflandı. Örneğin, Franklin'e

göre "inaccessible" [ulaşılmaz-ç.] sözcüğü, yeni ortaya atılan "uncomeatable" sözcüğünün yerini tutamazdı. Hume'un buna ne cevap verdiği bilinmemekle birlikte, bunun yeni dostuna karşı duyduğu ateşli hayranlığı eksiltmediği açıktır. Hume cevap mektubunda, "Amerika bize altın, gümüş, şeker, tütün, çivit gibi birçok şey gönderdi," diye yazdı. "Fakat siz ilk filozof ve hatta ilk büyük bilimadamısınız. Bunun için Amerika'ya borçluyuz."[34]

Franklin, İskoçya gezisi sırasında ayrıca ilgi alanları çiftçilikten bilime, edebiyat eleştirisinden tarihe kadar uzanan Henry Home ve Lord Kames ile tanıştı. Kırlarda yaptıkları at gezileri sırasında tartıştıkları konulardan biri de İngiltere'nin, Fransız-Kızılderili Savaşları sırasındaki en önemli çatışmalardan birinde, bir Anglo-Amerikan birliğin Quebec'i ele geçirmesi sonucunda o yılın başlarında Fransa'dan koparılan Kanada'nın kontrolünü elinde tutmasının gerekliliğiydi. Franklin konuya "yalnızca bir kolonici olarak değil, aynı zamanda bir İngiliz olarak" yaklaşmıştı. Geri döndükten sonra Kames'e yazdığı mektuba göre, "İngiliz İmparatorluğu'nun büyüklüğü ve istikrarı Amerika'ya bağlı idi." Franklin, Pennler'le yaşadığı bütün sorunlara rağmen henüz isyan etmemişti.

Franklin, İskoçya gezisinin sonunda St. Andrews Üniversitesi'nden fahri doktora unvanı aldı. Kırmızı ipekli, beyaz saten cüppe Franklin'in omuzlarından dökülürken yapılan takdim konuşmasında onun "dürüst ahlakından, güzel sohbet ve tavırlarından" övgüyle söz edildi. "Doğa felsefesi bilimini ve özellikle de -şimdiye kadar az bilinen- elektrik bilimini zenginleştiren yaratıcı buluşları ve başarılı deneyleriyle bütün dünyadan övgüler alarak entelektüel dünyanın* saygısını kazandığı" eklendi. O günden sonra Franklin, genellikle Dr. Franklin olarak anıldı. Hatta kendisi de bu unvanı kullandı.

Dönüş yolunda Lord Kames'a, İskoçya'da geçirdiği günlerin "hayatının en mutlu altı haftası olduğunu" yazdı. Muhtemelen biraz abartmıştı. Ama bu Philadelphia'ya dönmekte niçin acele etmediğini açıklıyordu.[35]

Aslında Franklin 1760 başlarında Deborah ile Sally'nin İngiltere'ye, yanına gelmelerini arzulamaya başlamıştı. William'ın Polly Stevenson'la

---

* Özgün metinde entelektüel dünyanın karşılığı olarak Republic of Letters kullanılmaktadır. Rebuplic of Letters, 17. ve 18. yüzyıl Avrupa ve Amerika'sında entelektüel topluluklar için kullanılmaktaydı. Bu topluluklar Aydınlanma Çağı'nın entelektüellerini bir araya getirmekteydi-ç.n.

evlenmeyeceğini anlayan Franklin'in hayali, başka bir orta sınıf evlilikti: Yani Sally ile William Strahan'ın oğlu Billy'yi evlendirmekti. Franklin bu birlikteliği Sally'nin daha yeni yürümeye başladığı ve Strahan'ı da sadece mektuplarından tanıdığı günlerden beri hayal etmekteydi. Görücü usulü evlenmeler artık revaçta olmamakla beraber yine de yaygındı ve Strahan da mektuplarında çocukları birleştirme planından söz etmişti. Franklin, Deborah'ı ikna etmenin mümkün olmadığını düşünmekle beraber ağzını yoklamak için konuyu açtı:

> Bir süre önce Bay Strahan'dan ekteki mektubu aldım. Sonra bir akşam kendisiyle konuyu konuştuk. Benim İngiltere'de kalmam ve senin de Sally ile birlikte buraya gelmen konusunda epeyce ısrar etti. Bunun sağlayacağı avantajlardan söz etti ki bana da makul geldi. Çok iyi bir ailesi var. Bayan Strahan duyarlı ve iyi bir kadın. Çocuklar cana yakınlar. Özellikle de genç delikanlı ağırbaşlı, becerikli, çalışkan ve çekici biri.
>
> Şartlar itiraz edilmeyecek kadar iyi. Bay Strahan'ın işleri, aile giderlerini ve bütün masrafları karşıladıktan sonra kenara yılda bin sterlin koyacak kadar iyi... Buna rağmen, kendisine buraya taşınmamı engelleyen iki neden bulunduğunu söyledim. Birincisi, Pennsylvania'yı seviyorum ve bütün dostlarımla bağlantılarım orada. İkincisi de senin denizden ölesiye nefret etmen.

Sally neredeyse 17'sine gelmişti ve böyle bir evlilik de kibar ve eğlenceli bir çevrede rahat bir hayat vaat ediyordu. Ama Franklin kararı eşine bırakmıştı. "Bize karşı gösterdiği ilgi için kendisine teşekkür ettim, ancak teklifi sana iletmekle beraber ona herhangi bir umut vermedim." diye yazdı. "Dolayısıyla nasıl uygun bulursan öyle olsun." Deborah'ın buna az da olsa olumlu baktığına dair bir belirti yoktur.[36]

William'a gelince, Franklin kötü bir çöpçatan olduğu gibi, daha vahimi kötü de bir örnekti. William aşağı yukarı o günlerde, yani muhtemelen 1760 Şubat'ında babasının izinden giderek gayrimeşru bir çocuk sahibi olmuştu. Çocuğun adı William Temple Franklin'di. Temple olarak anılıyordu. Annesi bir sokak kadınıydı ve (tıpkı William'ın kendi annesi gibi) ondan da bir daha haber alınamadı. William babalığı kabul etmiş ancak alelacele bir eş bulup çocuğu (babasının yaptığı gibi) eve götürmek yerine, onu yetiştirilmek üzere gizlice bir bakıcı ailenin yanına göndermişti.[37]

Benjamin Franklin ilerde Temple'a büyük değer verecek ve onun eğitimiyle ilgilenip sonra da özel sekreteri olarak kanatlarının altına alacaktı. Temple sonradan, Devrimci Savaş'ta babasıyla büyükbabasının ters düştüğü sırada, kendisinin sadakat ve bağlılığını kazanmak için verilen yürek burkucu mücadelenin piyonu olacak ve bu mücadeleyi büyük kişisel fedakârlıklar pahasına Benjamin Franklin kazanacaktı. Ama şimdilik gözlerden uzak tutuluyor ve William da hızlı Londra hayatının tadını çıkartarak ünlü babasıyla yolculuklar yapıyordu.

Bunlardan en unutulmazı 1761 yazında kıta Avrupası'na yapılan yolculuktu. İngiltere hâlâ Fransa'yla savaşta olduğu için Hollanda ve Flandr'a gittiler. Franklin burada dini hayatın ve özellikle de Pazar günleri Şabat uygulamasının Amerika'daki kadar katı olmadığını memnuniyetle tespit etti. Connecticut'taki bir dostuna "Öğleden sonraları hem seçkinler hem de sıradan halk eğlenceye veya operaya gidiyor, bolca şarkı söyleyip dans ederek vakit geçiriyor." diye yazdı. "Etrafta Tanrı'nın hükümlerini aradım ama en küçük bir işaret görmedim." Espriyle karışık bunun, katı Püritenlerin halkı inandırdıkları gibi Tanrı'nın Şabat günleri keyif yapılmasına aldırmadığının bir kanıtı olduğuna karar verdi. Flandr'daki mutluluk ve refah, diye yazdı, "Tanrı'nın bu kabahati bir New England geleneği olarak gördüğü için fazla kızmadığını düşündürtüyor insana."

Franklin bir bilimadamı olarak kazandığı ün sayesinde gittiği her yerde el üstünde tutulmaktaydı. Lorrains Prensi Charles, Brüksel'de, Franklin'in elektrik deneylerini tekrarlamak için satın aldığı aletleri gösterdi. Ve Leyden dünyanın en büyük iki elektrikçisinin buluşmasına sahne oldu: Franklin, bir süre Leyden şişesinin mucidi Pieter van Musschenbroek ile vakit geçirdi. Profesör, yayımlamak üzere olduğu kitapta Franklin'in kendisine gönderdiği elektrikle ilgili bir mektuptan da yararlandığını söyledi. Ama ne yazık ki Franklin'in ayrılmasından iki hafta sonra öldü.[38]

Kanada ve İmparatorluk

Franklin, Kral III. George'un 1761 Eylül'ündeki taç giyme törenine yetişmek için kıta gezisini kısa keserek Londra'ya döndü. İngiliz Sarayı'na duyduğu bağlılıkla gurur duyan biri olarak yeni krala dair bü-

yük umutlar besliyor ve onun kolonileri Mülk Sahipleri'nin zulmünden koruyabileceğini sanıyordu.

Amerika'daysa, Fransız-Kızılderili Savaşı neredeyse sona ermiş, İngiltere ve kolonileri, Fransa ve İspanya'ya ait, şeker yetiştirilen birçok Karayip adasıyla Kanada'nın kontrolünü ele geçirmişti. Ama Avrupa'da Yedi Yıl Savaşları olarak bilinen İngiltere ile Fransa arasındaki büyük mücadele, 1763'te imzalanan Paris Antlaşması'na kadar devam edecekti. Franklin, kralın imparatorluğunun genişlemesinden yana olduğu için, Kanada'nın görüşmeler sonucu varılacak bir uzlaşmayla bazı Karayip adalarına karşılık olarak Fransa'ya verilmesi yerine, kontrolün bırakılmaması için İngiltere'yi ikna etme çabalarını sürdürdü. Strahan'ın Londra *Chronicle*'ına yazdığı imzasız bir makalede o eski parodi hilesine başvurarak, Kanada'nın niçin Fransa'ya *bırakılması gerektiğini* anlatan on esprili gerekçe saydı. Bunlardan bazıları şöyleydi:

> Kanada'yı bırakmalıyız, çünkü Kızılderililerle su üzerinden ulaşımın çok kolay olduğu uçsuz bucaksız bir ülkede kesintisiz bir alışveriş zaten büyük olan ticaret hacmimizi daha da artırır...
>
> Bırakmalıyız, çünkü bolca kunduz kürkü gelirse o görgüsüz mezhebin üyeleri yani Quakerlar daha ucuza geniş kenarlı şapka giyerler.
>
> Kanada'yı bırakmalıyız, çünkü yakında yeni bir savaş çıkabilir ve Amerika yıllık iki üç milyon dolar daha harcama fırsatı yakalayabilir ve böylece çok fazla zenginleşme tehlikesi engellenebilir.

Franklin "Büyük Britanya'nın Kolonilerdeki Çıkarı" başlığını taşıyan elli sekiz sayfalık çok daha ciddi bir kitapçık yayımlayarak, Kanada'nın kontrolünü elinde tutmanın Britanya İmparatorluğu'nun çıkarına olduğunu ve bunun Amerikan kolonilerini Fransızlarla Kızılderili müttefiklerinin sürekli tacizinden koruyacağını savundu. "Fransa'yı atacak gücümüz olduğu halde Kanada'yı onlara bırakmak," diye yazdı, "ne güvenli ne de sağduyulu görünmektedir."

Kitapçık büyük ölçüde Kanada sorununu ele almakla beraber çok daha önemli bir konuyu da gündeme getirmekteydi: Britanya ile kolonileri arasındaki ilişkiler. Franklin yazıyı imparatorluğun hâlâ sadık ve hatta "Kralların en iyisinin yönetimi altında olmaktan mutlu olan" ateşli bir destekçisi olarak kaleme almıştı. Kolonilerde yaşayanların

"tacın şan ve şerefi için, gücünün ve ticaretin yayılması için, bütün İngiliz halkının refah ve gelecekteki huzuru için endişe duyduğunu" savunuyordu. Sürekli bir uyum ortamı oluşturmanın en iyi yolunun, kolonilerin yayılabileceği emniyetli ve geniş topraklar elde etmekten geçtiğini yazıyordu.

Franklin'in, Britanya ile kolonileri arasında giderek büyüyen sürtüşmenin temel nedeni konusunda bir teorisi vardı. Bunu ilk kez dokuz yıl önce "İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler"de dile getirmişti. Çatışmanın, Mülk Sahipleri'yle ortak noktaları olan İngiliz merkantilistlerin tavrından kaynaklandığına inanıyordu: İki grup da kolonileri sömürülecek bir pazar olarak görmekteydi. O nedenle de kolonilerde imalatın gelişmesini istemedikleri gibi daha fazla özyönetim tanınmasına da karşı çıkıyorlardı. Franklin kitapçıkta bu tavrın "ileride kolonilerimizi bağımsızlığa" bile kışkırtabileceğinden korktuğunu vurguluyordu.

Franklin, Amerika'yı bir imalat merkezine dönüştürmeden refaha kavuşturmanın en iyi yolunun Kanada'yı elde tutup kolonicilere her zaman yerleşebilecekleri kadar geniş toprak sağlamaktan geçtiğini söylüyordu. "Kendi emeğiyle ailesini rahatça geçindirebilecek kadar bir toprak parçası olan hiç kimse imalatçı olacak ya da bir efendiye çalışacak kadar yoksul değildir" diye yazıyordu. "Dolayısıyla Amerika'da insanlarımız için yeterince toprak varken, hangi değer ve miktarda olursa olsun, kimse imalata yönelmez." Böylece, genişleyen bir Amerika, İngiliz malları için her zaman bir pazar olur.

Franklin ayrıca, Britanya "zulüm ve baskıdan" uzak durduğu sürece kolonilerin isyan etme tehlikesinin bulunmadığını savundu. "Hükümet yumuşak ve adil olduğu, önemli yurttaşlık hakları ve dini haklar güvence altında bulunduğu takdirde halk da saygılı ve itaatkâr olur." Sonra da fırtınalı sularla ilgili çalışmalarından çıkardığı bir metafora başvurdu: "Rüzgâr esmezse dalgalar yükselmez."

Dolayısıyla İngiltere koloni halklarına imparatorluğun gerçek yurttaşları gibi davrandığı, aynı hak ve özgürlükleri ve aynı ekonomik fırsatları tanıdığı sürece en iyi şekilde hizmet alacaktı. Ancak Franklin, İngiliz hükümetini bu imparatorluk düzeninin yayılmacı vizyonu konusunda ikna etmeyi başaramayacaktı. Buna rağmen İngiltere'nin Kanada'yı elde tutmasından yana olan Franklin ve diğerlerinin dediği oldu.[39]

Buruk Veda

Franklin,1762 yazında, yani İngiltere'ye gelişinden beş yıl sonra eve dönme zamanının geldiğine karar verdi. Zıt duygular içinde kalmıştı. İngiltere'deki hayatını, methiyeleri (daha yeni Oxford'tan fahri doktora unvanı almıştı), dostlarını ve kurduğu vekil aileyi seviyordu.

Ama karar almakta zorlanmadı çünkü pek yakında geri döneceğini düşünüyordu. Strahan'a "*Mantık* suyun öbür tarafından ama gönül buradan yana," diye yazmıştı. "Genelde hangisinin baskın olduğunu biliyorsun." Nitekim İngiltere'de olma eğilimi iki yıl içinde yine ağır basacaktı. Ancak "Muhtemelen bu tereddüdü aşıp tamamen buraya yerleşeceğim. Eğer umduğum gibi Bayan F.'yi de bana katılmaya ikna edebilirsem hiçbir şey beni tutamaz,"şeklindeki sözlerine bakılırsa gerek kişisel gerekse kamusal yaşamı konusunda fazla iyimserdi.[40]

William da dönmeye hazırdı ve iş arıyordu. Kuzey Carolina Eyalet Sekreter Yardımcılığı* için başvuruda bulunmuştu. Ayrıca gümrük hizmetlerinde Karayipler'de iş kolluyordu. Ancak şans ve iyi bağlantılar önüne çok daha güzel bir sürpriz çıkardı. New Jersey kraliyet valisi kısa bir süre önce geri çağrılmış, yerine düşünülen isim de görevi reddetmişti. Pennler'i uyandırmamak için sessizce harekete geçen William, yeni başbakan Lord Bute'un doktoru ve yakın danışmanı olan, babasının dostu John Pringle'ın da desteğiyle başarılı bir lobi çalışması yaptı. Askıda bekleyen atamanın duyulması üzerine Pennler, William'ın piç olduğu söylentisini yayarak el altından kararı bozmaya çalıştılar, ama başaramadılar.

Atama kısmen de Bute ve diğerlerinin, William'ın meşhur babasının sadakatini sağlama alma çabasının bir sonucuydu. Ama yaşlı Franklin'in oğluna yardımcı olduğunu gösteren pek bir işaret yoktur. Franklin yıllar sonra Fransa'daki dostlarına, çocukken bir düdüğe nasıl fazla para ödediğini anlatarak oğlunu bu işten veya her türlü torpilli atamadan vazgeçirmeye çalıştığını söyleyecekti. William'a "O düdüğün günün birinde sana kaça mal olacağını aklından çıkarma," demişti. "Sana bıraktığım mülkler yetmiyorsa, neden marangoz ya da tekerlek tamircisi

* Eyalet Sekreterliği, ABD'de valilikten hemen sonra gelen ve görevi idari işler olan bir makam-ç.n.

olmuyorsun? Emeğinin gücüyle yaşayan adam en azından özgürdür." Ancak "ekselans" unvanıyla babasının gölgesinden kurtulma düşüncesi William'ın aklını bir kez çelmişti.[41]

Artık resmi bir iş sahibi olan William şimdi de bir eş arıyordu. Sonuçta, aynı zamanda atamayı da sağlama almak üzere, Londra balolarında tanıştığı, büyük toprak sahibi soylu bir ailenin kızı ve Tory sosyetesinin bir üyesi olan sevimli Elizabeth Downes'la evlenme planları yapmaya başladı. Babası William'ı Polly Stevenson'la evlendirme umudundan vazgeçmekte epeyce zorlansa da, sonunda evliliğe "onay ve izin" verdi.

Franklin, kız kardeşi Jane'e yazdığı bir mektupta, William'ın hem atamasından hem de evliliğinden memnuniyet duyduğunu söylüyordu. "Leydi o kadar cana yakın ki, evliliği beni atamadan daha çok mutlu etti. Tabii William'ın iyi bir eş olduğu kadar iyi bir vali olacağından da kuşkum yok, çünkü prensip sahibi ve sağlam bir karakteri var. Ayrıca çok zeki olduğunu düşünüyorum." Ama genelde genç hanımlardan ve vekil aile mensuplarından o kadar hoşlanan Franklin, Elizabeth'e ısınamadı ve hiçbir zaman da ısınamayacaktı.

Aslında Franklin oğlunun başarılarıyla ilgilenmiyor ve hatta belki rahatsız bile oluyordu. William'ın üst sınıftan biriyle evlenmesi bir bağımsızlık ilanı demekti. Vali atanması ise artık babasına boyun eğmeyeceği anlamına geliyordu. Dahası, 31 yaşındaki William'ın konumu babasınınkinden daha yüksek olacak, bu konum Franklin'in oğlunun seçkinci tavırlar sergileme eğilimini de besleyecekti.

Ufukta kara bulutlar toplanmaktaydı ve ortalıkta bu bulutların duygusal yükünü boşaltabilecek bir paratoner yoktu. Babayla oğul arasındaki ilk gerginlik işaretleri, Franklin'in 24 Ağustos 1762 günü, yani William'ın eli kulağında olan atamasının gazetelerde yayımlandığı gün İngiltere'den ayrılmaya karar vermesiyle ortaya çıktı. Düğüne de iki haftadan az bir zaman kalmıştı. William, 4 Eylül günü Hanover Meydanı'ndaki şık St. George Kilisesi'nde Elizabeth Downes ile evlendi. Babası törende yoktu. Birkaç gün sonra St. James Sarayı'na gidip genç Kral III. George'un yüzüğünü öperek kraliyet atama belgesini aldı. Geçen yıl III. George'un tahta çıkma törenine katılmak için Flandr'dan Londra'ya apar topar dönen babası bu kez orada değildi. William ve Elizabeth bunun ardından William'ın gizlenen oğlu Temple'ı İngiltere'de bırakarak gemiyle New Jersey'e gittiler.

Franklin, ailesine karşı takınabildiği o soğuk kayıtsızlıkla, oğlunun hayatındaki bu önemli olaylara katılmadığı için asla üzüntü belirtisi göstermediği gibi özür de dilemedi. Öte yandan Polly Stevenson'a gönderdiği veda mektubunda, kendisinin gelini olmadığı için büyük üzüntü ve keder duyduğunu anlattı. Portsmouth'ta "sefil bir handan" yazdığı mektupta üçüncü tekil şahsın ağzından iç çekerek "Bir zamanlar Polly'nin kendi çocuğu olabileceğini aklından geçirdiğini ama artık bu tür tatlı umutlar besleyemediğini" söyledi. Ama oğlu kendisiyle evlenmemiş olsa da Franklin ona duyduğu babacan sevginin hiç bitmeyeceğine söz verdi. Gerçek kızına gönderdiği mektuplarda bile sergilemediği bir duygusallıkla Polly'ye veda etti. "Adieu, sevgili çocuğum: Sana böyle hitap edeceğim. Seni bir babanın bütün şefkat ve sıcak duygularıyla severken neden böyle hitap etmeyeyim ki?"[42]

Franklin'in Londra görevi karmaşık sonuçlara yol açtı. Mülk Sahipleri'nin vergilendirilmesi tartışması şimdilik uzlaşmayla sonuçlanmış ve Fransız-Kızılderili savaşının sona ermesiyle koloni savunması için kaynak bulma tartışmaları durulmuştu. Ancak en yakıcı olan, kolonilerin yönetimi sorunu çözülememişti. Kendisini eşit derecede hem Britanyalı hem de Amerikalı gören Franklin için cevap açıktı. Koloni meclislerinin gücü Parlamento'nun gücüne eşit olacak şekilde artırılmalı ve okyanusun her iki tarafındaki İngilizler aynı özgürlüklere sahip olmalıydı. Ancak Franklin, İngiltere'de geçen beş yıldan sonra olaylara farklı bakanların sadece Pennler olmadığını görmüştü.

Franklin eve dönüş yolculuğu sırasında yağın su üzerindeki durgunlaştırıcı etkisiyle ilgili çalışmalarını yeniden başlattı. Ama bu kez ortaya daha kaygı verici sonuçlar çıktı. Gemideki fenerlerin içinde bulunan su tabakasının üstünde kalın bir yağ tabakası vardı. Tepeten bakıldığında suyun yüzeyi daima durgun ve düzdü. Yağ sanki çalkantılı suyu durgunlaştırıyormuş gibiydi. Ama fenere yandan yani her iki tabaka da görülebilecek şekilde bakıldığında, Franklin'in deyişiyle "yağın altındaki suda büyük hareketlilik olduğu" görülmekteydi. Yağın çalkantıyı durdurucu bir görüntü sergilemesine karşın, yüzeyin altındaki su hâlâ "düzensiz dalgalar şeklinde alçalıp yükselmekteydi." Franklin alttaki bu çalkantının en makul yağ uygulamasıyla bile kolayca durdurulabilecek bir şey olmadığını anlamıştı.[43]

9. Bölüm

Memleket İzni

Philadelphia, 1763-1764

Gezgin Posta Müdürü

William Franklin babasından üç ay sonra, 1763 Şubat'ında Philadelphia'ya geldiğinde ikili arasındaki bütün gerginlik dağıldı. William ve eşi dört gün Franklin'in evinde kalarak ürkütücü kış yolculuğunun yorgunluğunu üzerlerinden attılar. Sonra da baba oğul New Jersey'e doğru yola çıktı. Önüne kattığı her şeyi silip süpüren bir kar fırtınası sırasında bölgenin ileri gelenleri kızaklarla onları karşılayarak Perth Amboy adlı iki yüz haneli küçük bir köye kadar eşlik ettiler. William'ın burada yemin ederek göreve başlamasından sonra, töreni koloninin diğer başkenti olan Burlington'da da tekrarlamak üzere yola koyuldular. Burada "şenlik ateşleri yakılıp çanlar çalınarak ve silahlar patlatılarak" kutlamalar yapıldı.

Kraliyet ataması Franklin'in Philadelphia'daki düşmanlarını dehşete düşürmüştü. Fakat Londra'dan bir mektup gönderen Mülk Sahibi Thomas Penn bu atamanın yatıştırıcı bir etki yaratabileceğini söyledi. "Bana Bay Franklin'in biraz daha uysallaşacağı söylendi, ben de böyle olacağına inanıyorum," dedi. "Oğlu talimatlara uymak zorunda. Babası da ona verilen emirlere Pennsylvania'dan fazla karşı çıkamaz."[1]

Ama bunun sadece hüsnükuruntu olduğu ortaya çıkacaktı; çünkü Franklin (en azından o sıralarda) Mülk Sahibi Penn ile kralın emirlerini birbirinden ayrı tutmaktaydı. Buna rağmen Amerika'daki ilk yılı sakin geçecekti. Aslında Franklin Pennsylvania siyaseti konusunda çok daha uysaldı. Bunun bir nedeni politikayla fazla uğraşmaması ise, diğer nedeni de Pennsylvania'daki hayata fazla bulaşmamasıydı. Seyahatle ve birbirinden farklı şeylerin peşinden koşmakla hayat bulan ve beş yıl-

dır uzak kaldığı yuvasıyla memleketine kesinlikle bağlılık hissetmeyen Franklin, Nisan ayında yedi ay ve 2.865 km sürecek bir posta teftiş turuna çıktı. Bu tur onu Virginia'dan New Hampshire'a kadar götürdü.

Franklin Virginia'da, kendisine en ihtilaflı zamanlarda bile düşmandan çok sadık dost kazandıran o cömertliklerinden birini sergiledi. Koloni posta müdürlüğünü ortaklaşa yürüttüğü William Hunter geride muhtaç bir gayrimeşru çocuk bırakarak ölmüştü. Hunter'ın bir arkadaşı, Franklin'den çocuğa bakıp eğitimine göz kulak olmasını istedi. Bu zor bir taahhüttü. Nitekim Franklin de biraz isteksizlik gösterdi. "Ben de diğer ihtiyarlar gibi çoğu şeye önce rahatımı düşünerek bakıyorum," dedi. "Ama bana önerdiğiniz görevi memnuniyetle üstleneceğim." Franklin, hem gayrimeşru bir evlat hem de gayrimeşru bir torun sahibi olarak konuya duyarlıydı. Böyle bir durumda Hunter'ın da kendisi için aynı şeyi yapacağını söyledi.[2]

Franklin, yirmi dört yıldır bu görevde bulunan biri olarak, Hunter'ın ölümünden sonra kolonilerdeki tek posta müdürünün kendisi olacağını umuyordu. Nitekim başlangıçtaki anlaşma da böyleydi. Ama öyle olmadı. Londra'daki üstlerine yaptığı ısrarlı başvurulara rağmen, Virginia Valisi, Franklin'in ortaklığına kendi sekreteri John Foxcroft'u getirdi. Bu noktada Franklin'in paylaşımcı özelliği öne çıktı ve Virginia'ya yaptığı ziyaret sırasında Foxcroft'la dostluk kurdu. Yapılacak çok iş vardı. Kanada'nın Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası olmasıyla, posta dağıtımını Montreal'a kadar genişleten bir sistem kurdular. Batı Hint Adaları'na kargo gemileri işletmeye başladılar ve geceleri de yol alan posta sürücüleri sistemi oluşturdular. Philadelphia'dan Boston'a gönderilen bir mektubun cevabı altı gün içinde alınabiliyor, yirmi dört saatte New York'a gidip gelinebiliyordu. Bu günümüzde dahi kayda değer sayılabilecek bir hizmetti.

Philadelphia'ya yapılan kısa bir gezide Foxcroft da Franklin'e katıldı. İkili buradan New York'a geçerek kuzeydeki posta bürolarını dolaştı. Franklin ısrarla Deborah'ın da gelmesini istedi. Kendisinin seyahat ve dünyayı tanıma aşkını paylaştığı takdirde belki bir gün onunla birlikte Londra'ya gelmeyi de kabul edebileceğini düşünüyordu. Ama Deborah beklendiği gibi yaşadığı yerden ayrılmayı reddetti. Franklin gibi o da kendi hayatını yaşıyordu. Ama ilişkileri yine de Londra'dan Franklin'e gelen mektupları Deborah'ın açmasına izni verecek kadar yakındı.

"Orada beni uzun zamandır çok yakından tanıyan insanların bana ne kadar içten saygı duyduğunu görmek seni de memnun edecektir." Ama bu sözde gururdan fazlası vardı: Franklin mektupların, Deborah'ın İngiltere inadını kırmasını umuyordu.[3]

Franklin seyahate Deborah'ın yerine o zamanlar 19'unda olan Sally'yi götürdü. Bu Sally için vitrine çıkma partisi olacaktı. Franklin ve Sally, New Jersey'de William ve Elizabeth'in yanında kaldılar. Karı koca onları resmi partilerin yanı sıra keyifli kır gezintilerine de götürdüler. Franklin'le Sally daha sonra tekneyle Newport'a geçtiler. Sally burada, artık Catherine Ray Greene olarak anılan ve iki kız annesi evli bir kadın olan, babasının uzun zaman önceki flörtü Caty ile tanışma mutluluğuna erişti (gerçekten de böyle oldu). (Geniş ailesinin birer parçası haline gelen kadınları asla unutmayan Franklin, seyahat sırasında Polly Stevenson'la da mektuplaşarak, mektubunda "eski dostuna karşı sergilediği evlada yakışır yumuşak tavrın çok şirin" olduğunu yazdı.)[4]

Franklin arabadan düşerek kolunu çıkardı. Sally de Caty ile birlikte babasına göz kulak olmak için Newport'ta kalmak istedi. Ama Franklin, Boston'a devam etmek istiyordu. İki ay Boston'da kaldılar. Franklin, kız kardeşi Jane Mecom'la, Sally de klavsenleri bulunan kuzenleriyle vakit geçirdi. Franklin, Jane'e "Sally'nin pratiğini kaybetmesini istemiyorum," dedikten sonra sevgi dolu bir sesle "ve bundan sonra sevgili kardeşimle daha çok beraber olacağım," diye ekledi.

Franklin, Boston'da kaldığı sürenin büyük bölümünde evden dışarı çıkmadı. New Hampshire'a yaptığı kısa gezi sırasında tekrar düşerek bir kez daha kolunu çıkardı. Boston'daki artık hayatta olmayan akrabalarının çoğuyla beraber, 57 yaşında eski canlılığını yitiren Franklin'in mektupları artık daha düşünceli olup daha az çapkınlık kokmaktaydı. "Henüz zor yollarda seyahat edemem" diyerek Caty'ye yakındı. Ama o buna rağmen tekrar İngiltere'ye gitme umudundan vazgeçmemişti. Strahan'a, "Hiçbir dostum İngiltere'ye dönmemi benim kadar arzulayamaz," diye yazmıştı. "Ama yola çıkmadan önce aklımda kalan her şeyi yoluna koymalıyım ki bir daha Amerika'ya dönme gereği duymayayım."[5]

Franklin, Kasım ayında Philadelphia'ya geri döndüğünde, işleri İngiltere'de sakin bir emeklilik yaşayacak şekilde hal yoluna koymanın her zamankinden daha zor olduğunu gördü. Önünde çok daha

şiddetli siyasi kargaşalar ve dört Atlantik geçişi daha bulunmaktaydı. Franklin'in yedi aylık koloni turu ve İngiltere'de geçirdiği zaman, ona sonraki fırtınalarda oynayabileceği rol için eşsiz bir konum kazandırdı. Franklin, önce bir gazete patronu, sonra da posta müdürü olarak bütün Amerika'yı gören birkaç kişiden biriydi. Ona göre koloniler yalnızca bambaşka birimler değil, ortak çıkarları ve idealleri olan yeni bir dünya idi.

Franklin posta gezisi sırasında Market Sokağı'nda, ailesinden kaçmış bir delikanlı iken Deborah'ın kendisini ilk gördüğü yerden sadece birkaç adım ötede tuğladan, üç katlı yeni bir ev yapmak üzere plan yapıp gerekli talimatları verdi. Franklin ve Deborah resmi nikâhsız olarak beraber yaşamaya başladıkları 1730 yılından beri en az altı kiralık ev değiştirmelerine karşın, hiç kendi evleri olmamıştı. Deborah'ın Franklin'e aldığı ilk porselen kahvaltı kâsesinden itibaren sahip oldukları tüm o süslü eşyalar, yani armonika, klavsen, soba ve bilimsel malzemeler, kütüphane ve dantelli perdeler için ilk kez mekânları olacaktı.

Yoksa Franklin evcimenleşiyor muydu? Seyahat aşkına ve ev halkına karşı zaman zaman takındığı mesafeli tavra karşın, yaşlı kaçak nerede yaşarsa yaşasın hep evcimen olmuştu. Junto'yu, kulüpleri, rutin alışkanlıklarını ve İngiltere'deki vekil aile düzenini seviyordu. Seyahat tutkusuna rağmen, aynı zamanda eşi ve kızıyla akrabalarına da bir şekilde özen gösterip ilgilenmekten geri durmamıştı. Evi kendi mi yoksa asıl olarak ailesinin keyfi için mi yaptığı belli değildi. Hatta belki bunu kendisi bile bilmiyordu. Fakat proje sevgisi yüzünden kapı tokmaklarından menteşelere kadar bütün ayrıntılarla sonuna kadar ilgilenmişti.

Strahan'a yazdığı cümlelere rağmen okyanusun hangi tarafında yaşayacağı konusu hâlâ bir sonuca ulaşmamıştı. Deborah'ın büyüdüğü yerden birkaç yüz metreden fazla uzaklaşmaya niyeti olmadığı kesindi. William, Strahan'a gönderdiği mektupta "Annem denize açılmaya o kadar karşı ki, korkarım babam bir daha asla İngiltere'yi yeniden görmek istemeyecek," diye yazmıştı. "Şu anda kendisi için bir ev yapıyor." Franklin'in kafasından ayrıca Ohio'da hibe arazi elde etme fikri geçmekteydi. Doğudan çok batıya bakıyordu. 1763'ün sonlarında Strahan'a, kalan yıllarını nerede geçireceği konusunda kafasının karışık olduğunu itiraf ediyordu: "İşlerin nasıl bir şekil alacağını kısa zamanda göreceğiz."[6]

Paxton Çocukları

Franklin'in gelecek planları, Mülk Sahibi Thomas Penn'in yeğeni olan ve Franklin'le birlikte delege olarak Albany Konferansı'na katılan yeni Pennsylvania Valisi John Penn'in tavrına bağlıydı. Franklin umutluydu. Collinson'a, "O bir sivil," diye yazmıştı, "O yüzden, kişisel olarak bir farklılığımız olacağını sanmıyorum, en azından ona böyle bir fırsat yaratmayacağım."

Penn'le Pennsylvania Meclisi'nin karşı karşıya kaldığı ilk sorun sınır savunmasıydı. İngiltere'nin Fransız-Kızılderili Savaşı'ndan zaferle çıkmasına rağmen Kızılderililerle tam bir barış sağlanamamıştı ve batıdaki yerleşimciler Pontiac adlı Ottawa şefinin baskınlarından bunalmıştı. Çatışmalar 1763 sonbaharına doğru azalsa da, Pennsylvania'lı birçok kaba taşralının öfkesi geçmemişti.

Bu öfke 14 Aralık'ta patladı. Paxton kasabası çevresinde yaşayan elli kişiden fazla bir grup sınır bölgesi sakini, altı silahsız Kızılderiliyi öldürdü. Kızılderililerin tümü de Hıristiyanlığı benimsemiş, barışsever insanlardı. İki hafta sonra daha büyük bir kalabalık, can korkusuyla yakınlardaki bir düşkünlerevine sığınan on dört Kızılderiliyi daha katletti.

"Paxton Çocukları" diye anılan ve giderek büyüyen sınır sakinleri güruhu yeni hedeflerinin, 140 kişinin üzerinde başka bir barışçı Kızılderili grubunun sığındığı Philadelphia olduğunu ilan etti. Güruh sadece Kızılderilileri değil, onlara kol kanat geren beyazları da öldürmekle tehdit ediyordu. Buna önde gelenler de dahildi. Bu tehdit bazı Quakerların pasifizmi bir yana itip silahlanmasına yol açarken, diğerleri de şehirden kaçtı.

Ayaklanma, Pennsylvania'nın o güne kadar karşı karşıya kaldığı en ciddi krize, yani gerçek bir toplumsal ve dini iç savaşa dönüşmek üzereydi. Bir tarafta ağırlıkla Presbiteryenlerden oluşan sınır sakinleriyle, aralarında çok sayıda Alman Luteryen ve İskoç-İrlandalı Presbiteryenin de bulunduğu şehirdeki işçi sınıfından sempatizanlar vardı. Diğer tarafta ise Philadelphia'nın, Kızılderililerle ticaret yapmak isteyen pasifist eğilimli, köklü Quakerları vardı. Yeni Alman göçmenlerin sayıca daha fazla olmasına rağmen, Meclis'te Quakerların ağırlığı vardı ve bunlar sınır savunmasına fazla para harcanmasına sürekli karşı çıkıyordu. Mülk Sahipleri'nin Meclis'le mücadelesinde birincilerden yana tavır alma eği-

liminde olan Philadelphia'nın üst sınıf Anglikan tüccarları Quakerları destekliyordu; en azından geçici olarak.

Nefret dolu bir risale yayımlandı. Taşralı kardeşlerini destekleyen Philadelphia'lı Presbiteryenler, Quakerları, bir yandan Kızılderilileri şımartmakla, öte yandan da sınır sakinlerine berata uygun olarak Meclis'te yeterli temsil fırsatı tanımamakla suçluyordu. Franklin buna 1764 Ocak'ında yayımladığı risaleyle cevap verdi. "Lancaster Kasabası'ndaki Son Katliamların Öyküsü" başlıklı yazı, Franklin'in o güne dek kaleme aldığı en duygusal yazılardan biriydi.

Franklin uzun yazısına öldürülen her bir Kızılderilinin dokunaklı hayat öyküsüyle başladı. Kızılderililerin nazik kişiliklerine dikkat çektiği yazıda onların İngilizce adlarını kullandı. Katliamın insanın kanını donduran ayrıntılarını anlatırken, "Bu zavallı, savunmasız yaratıklar, üzerlerine ansızın ateş açılarak, bıçaklanarak ve baltalarla öldürüldüler!" diye yazdı. Yaşlı Kızılderili "yatağında paramparça edildi," ötekilerin "kafa derileri yüzüldü ya da korkunç bir şekilde kafaları ezildi."

Franklin iki hafta sonra meydana gelen ikinci katliamı çok daha tüyler ürperten bir dille anlattı:

> Kendilerini savunacak en küçük bir silahları olmaksızın küçük ailelere bölündüler, çocuklar anne babalarına sarıldı. Dizlerinin üstüne çöküp masum olduklarını haykırdılar, İngilizlere olan sevgilerini ve bütün hayatları boyunca onları bir kez bile incitmediklerini anlattılar. Hepsi bu halde baltalarla doğrandılar! Erkekler, kadınlar ve küçük çocuklar, her biri, insanlık dışı bir şekilde -soğukkanlılıkla- katledildiler!

Paxton Çocukları'na göre bütün Kızılderililer aynıydı ve onlara birey muamelesi yapmaya gerek yoktu. Sözcüleri "Kim," diye ilan etti, "bu milletin tamamına değil de sadece bir kısmına savaş açtığını söyledi ki?" Öte yandan Franklin, risaleyi, önyargıyı lanetleyip siyasi öğretisinin merkezinde bulunan bireysel hoşgörünün gerekliliğini anlatmak için kullandı. "Bir Kızılderili beni incitti diye bütün Kızılderilileri inciterek mi intikam almam gerekir?" diye sordu. "Galiba bu zavallı biçarelerin tek suçu, kızılımsı kahverengi bir derileri ve siyah saçları olması." Franklin, bir bireyden, kendi ırk, kabile veya grubundan başka birilerinin yaptığı bir şey için öç almanın ahlaksızlık olduğunu savundu. "(Bu mantığa göre) kızıl saçlı, çilli bir adam karımı veya çocuğumu öldürdü

diye bunun intikamını karşılaştığım bütün kızıl saçlı, çilli erkek, kadın veya çocuklardan almam doğru demektir."

Franklin iddiasını desteklemek için çeşitli halkların -Yahudiler, Müslümanlar, Mağribiler, siyahlar ve Kızılderililer- benzer durumlarda nasıl büyük bir ahlak ve hoşgörü sergilediklerini gösteren tarihsel örnekler verdi. Sonuç olarak bütün eyaletin, Philadelphia'ya yürümeye hazırlanan Paxton Çocukları'na karşı ayağa kalkıp onları adalet önüne çıkarması gerektiğini söyledi. İddiasındaki küçük çelişkiyi görmezden gelerek, aksi takdirde bütün beyazların kolektif sorumluluğu paylaşacağı uyarısında bulundu: "Katillere karşı adalet yerini buluncaya kadar sorumluluk bütün ülkeye ait olacaktır."[7]

Franklin'in Alman yerleşimcilere karşı duyduğu önyargıları ve Presbiteryen-Kalvenci öğretiye karşı duyduğu antipatiyi yansıtan risale, sonradan Franklin'e siyaseten zarar verecekti. Franklin sınır sakinlerinin sorunlarına fazla sempati duymuyor, onları "ülkelerinin ve ırklarının yüzkarası" olan "barbarlar" olarak niteliyordu. Birçok yönüyle popülist olmasına karşın ayak takımından uzak duruyordu. O dünyaya her zaman olduğu gibi yeni bir orta sınıfın penceresinden bakmaktaydı: Ayak takımına da kemikleşmiş seçkinlere de güvenmiyordu.

Aşağı yukarı bir hafta sonra, yani 4 Şubat Cuma günü Franklin'in risalesi yayımlandı. Paxton Çocukları kente yaklaşırken, Vali John Penn hükümet binasının önündeki meydanda bir miting düzenledi. Başta kararlı bir tavır sergiledi. Çete liderlerinin tutuklanmasını emretti, İngiliz birliklerini sahaya sürdü ve halka Franklin'le diğerlerinin örgütlediği milis birliklerine katılma çağrısı yaptı. Kentteki Presbiteryenlerin çoğunun reddetmesine karşılık birçok Quaker bile silahlara sarıldı.

250 kişilik grup Pazar gecesi kentin hemen kuzeyindeki [Alman göçmenlerinin yaşadığı-ç.] Germantown'a ulaştı. Kilise çanları alarm sesleriyle çınlarken, kaosun ortasında sürpriz bir ittifak oluştu. Franklin bir dostuna, "Vali Penn alarm verilmesi üzerine, geceyarısı danışmanlarıyla birlikte benim evime gelip evimi bir süre karargâh olarak kullanarak beni onurlandırdı," diye yazdı. Penn, Franklin'e milislerin komutasını dahi önerdi, ancak Franklin ihtiyatlı davranarak geri çevirdi. "Bir tüfek alıp onun emirlerine itaat etmek suretiyle örnek olarak otoritesini pekiştirmeyi tercih etti."[8]

Franklin ve birçok Quaker da dahil olmak üzere diğerleri valinin saldırı emri vermesini istiyordu. Penn bunun yerine, içinde Franklin'in de bulunduğu kent ileri gelenlerinden oluşan yedi kişilik bir heyeti Paxton Çocukları'yla konuşmaya gönderdi. Franklin sonradan olayı anlatırken, "İsyancılara karşı takındığımız kavgacı yüz ifadesi ve konuşma tarzımız" diyecekti, "şehre eski sükûnetini kazandırdı." Kalabalık, bazı liderlerini şehre gönderip sorunlarını anlatmalarına izin verilmesi halinde dağılmayı kabul etti.

Paxton Çocukları'yla ilgili gerginliğin sona ermesiyle beraber Franklin'le Penn arasındaki uzlaşmaz çelişki de yeniden su yüzüne çıktı. Franklin sertlik yanlısı bir çizgi izledi. Vali ve Meclis'in Paxton heyetine karşı birlikte hareket ederek onları katliamlardan sorumlu tutmalarını istedi. Ancak Vali, sınır sakinlerini destekleyen (Franklin'in kendileri için sarfettiği ağır hakaretlerden dolayı rencide olan) Presbiteryenler ve Almanlarla kurulacak bir ittifakın sağlayabileceği siyasi avantajın farkına varmıştı. O yüzden Paxton heyetiyle özel bir görüşme yaparak onları nazikçe dinledi ve onlara karşı herhangi bir suçlama yöneltmemeyi kabul etti. Vali ayrıca, Paxtonlar'ın teklifi üzerine kadın veya erkek Kızılderili kafa derisi getirenleri ödüllendirme politikası başlattı.

Franklin öfkeden mosmor kesilmişti. Bir dostuna, "Bu şeyler onu ve hükümetini bir anda nefretin hedefi yaptı," diye yazdı. "Meclis'te kendisine duyulan saygı bitti. Mülk Sahibi bir hükümetin yönetimi altında mutlu olma umutları sona erdi." Bu duygu karşılıklıydı. Vali John Penn de, Mülk Sahibi amcası Thomas Penn'e yazdığı mektupta, Franklin'i aynı şiddetle lanetliyordu: "Bu çıbanbaşı o kronik kötülük zehrini ve kapkara yüreğinin derinliklerine işlemiş hastalıklı ruh halini yayma fırsatı bulduğu sürece asla rahat ve mutluluk yüzü görmeyeceğiz."

Franklin'in genelde iyimser olan yüreğini gerçekten de bir karanlık kaplamaya başlamıştı. Kendini Philadelphia ve onun kokuşmuş politikalarına mahkûm edilmiş hisseden, evinde huzursuz olan ve oyalanacak fazla bir bilimsel ve mesleki uğraş bulamayan Franklin, o eğlenceli ve alaycı havasını yitirmeye başlamıştı. Mektuplarında politikadan söz ederken esprili ifadelerden çok sert sözler kullanıyor, hatta özel konularda bile karamsar bir ifade takınıyordu. Franklin, Londra'da yaşayan Quaker arkadaşı, Doktor John Fothergill'e, "İyi yaptığın düşüncesiyle keyifleniyor musun? Yanılıyorsun. Kurtardığın hayatların yarısı buna

değmez, çünkü bir işe yaramazlar; kalan yarısının da kurtarılması gerekmez, çünkü zararlılar."[9]

Yeniden Mülk Sahipleriyle Mücadele

Böylece Vali'yle Meclis arasındaki kavgalar bu kez eskisinden çok daha şiddetli olarak yeniden başladı. Milis atamaları, deniz feneri ve tabii ki vergi konularında çatıştılar. Franklin, Meclis'in, Kraliyet Danışma Meclisi'nde varılan kesin formül yerine genel ilkeler çerçevesinde, Mülk Sahipleri'nin mülklerini vergilendirmeyi öngören bir yasa çıkarmasından sonra Meclis'ten Vali'ye bir mesaj göndererek, yasanın veto edilirse, "Mülk Sahibi ailenin işlediği suç ve rezaletlerin daha da çoğalacağı ve hükümetlerine karşı duyulan nefretin daha da artıracağı" uyarısında bulundu. Vali yasayı veto etti.[10]

Söz konusu olan ilke değil güçtü. Franklin, Mülk Sahibi kesimin sınır sakinleriyle onların İskoç-İrlandalı ve Alman akrabalarının desteğini aldığını gördü. Bu Franklin'in, bütün zorluklarına rağmen İngiltere'yi Mülk Sahipleri sözleşmesini iptal edip Pennsylvania'yı bir Kraliyet kolonisi yapmaya ikna etme hayalinin peşinden koşma kararlılığını tekrar ateşledi.

Pennsylvania'da çoğu kişi Franklin'in Mülk Sahibi hükümet yerine kraliyet hükümeti hevesini paylaşmıyordu. Philadelphia ticaret aristokrasisinin mensupları Pennler'le ahbaptı. Presbiteryen sınır sakinleriyle etnik işçi sınıfı, Paxton Çocukları olayından sonra yeni bir ittifak kurmuştu. Ayrıca bu kesim hükümetin kraliyete geçmesinin, Anglikan Kilisesi'nin resmen kurulmasına yol açmasından korkuyordu. Halbuki zaten onlardan kaçmışlardı. Hatta Franklin'le ittifak yapan Isaac Norris ve Israel Pemberton gibi birçok Quaker ileri geleni dahi, yeni bir sözleşmenin, ölmüş olan William Penn'in uzun zaman önce teminat altına aldığı dini özgürlüklerin bir kısmını ortadan kaldırmasından kaygı duyuyordu. Franklin bu inatçı girişimiyle dostlarını bölerken düşmanlarını birleştiriyordu.

Aynı şekilde Londra'da da, Franklin'in orada temsilciyken başlattığı girişime eskisinden daha fazla bir destek yoktu. Franklin'in İngiliz posta idaresindeki patronu Lord Hyde, "koloniye el atmaktan" hoş-

lanabilecek kraliyet bakanlarının dahi Penn ailesiyle kapışmaya istekli olmadığını yazmıştı. "Kraliyetin bütün memurlarının hükümete yardımcı olmasının beklendiğini" söyleyerek Kraliyet tarafından atanan Franklin'i herkesin önünde açıkça uyarmıştı. Franklin ise bu uyarıya kendisinin "Hyde bağımlısı olmayacağı" şeklinde küçük bir espriyle karşılık vermişti.[11]

Franklin buna rağmen Meclis'in kontrolünü hâlâ elinde tutmaktaydı. 1764 Mart'ında, Mülk Sahipleri'nin hükümetine son verilmesini öngören yirmi altı yasa tasarısı -kendisi bunlara tasarı kolyesi diyordu- sundu. Mülk Sahipleri, diye yazdı, "gaddarca ve insanlık dışı bir şekilde" hareket ediyor. "Vahşilerin bıçaklarını halkın boğazına dayamak suretiyle... haklarını ellerinden almak için" Kızılderili tehdidini kullanmışlardı. Son tasarıda Meclis'in, krala "bu bölgenin halkını bizzat koruması ve yönetimi altına alma merhametini göstermesini dileyen" "saygılı bir dilekçe" gönderip göndermeme konusunda yurttaşlara danışacağı bildiriliyordu.

Tasarı Mülk Sahipleri'nin atılmasını talep eden bir dilekçe girişimine dönüştü. Franklin dilekçeyi İngilizce ve Almanca olarak bastı. Hatta Quaker cemaati için hafif farklı bir versiyonunu yazdı. Ama taraftarları sadece üç bin beş yüz imza toplayabildi. Değişikliğe karşı çıkanlarsa kendi dilekçelerine on beş bin imza toplayacaktı.

Tekrar bir risale savaşı patlak verdi. Franklin'in "Mevcut Durum Üstüne Soğukkanlı Düşünceler" başlıklı yazısı aslında başlıkta ima edilenden daha hararetliydi. Franklin, tartışmada kullandığı o eski espri, alay, ima ve kibarca küçümseme araçlarını, en azından henüz yitirmemişti. Risalede Mülk Sahipleri'ni Paxton Çocukları'na boyun eğmek ve koloniyi yönetmekten aciz olmakla suçluyordu. "Farklılıkları ağız dalaşına çevirmek için harcanan büyük gayretlere rağmen, ne mutlu ki mevcut farklılıklarımızın dinle hiçbir ilgisi yok," diye yazdı. Her halükârda, diye devam etti, dini özgürlükleri en iyi koruyacak olan Mülk Sahipleri'nden çok Kraliyet'tir.

Franklin'in son muhalifi, çok ünlü bir Quaker olan Isaac Norris'in damadı John Dickinson'du. Dickinson önceleri Franklin'le dosttu ve Mülk Sahiplerine de pek sıcak bakmıyordu. Fakat akılcı bir yaklaşımla, Penn yasasının getirdiği teminatlardan kolayca vazgeçilmemesi gerektiğini savunuyor, kraliyet bakanlarının Mülk Sahipleri'nden daha kültürlü olacağının sanılmaması gerektiğini söylüyordu. Arada kalmak

istemeyen Norris hastalığını bahane ederek Mayıs ayında Meclis başkanlığını bıraktı. Yerine Franklin seçildi.

Franklin aynı zamanda daha sert bir muhalifle karşı karşıyaydı: Bir zamanlar dostu olan ancak Mülk Sahipleri'ne verdiği ateşli destek nedeniyle araları fena halde bozulan Başyargıç William Allen. Allen Ağustos'ta İngiltere'den döndüğünde Franklin kendisini ziyaret ederek "bir başlangıç" yapmıştı. Allen ise, Mülk Sahipleri'ne saldırdığı için Franklin'i tüm konukların önünde alenen suçlamıştı. Kraliyet hükümetine dönmek, demişti, Pennsylvania'ya 100 bin sterline mal olacağı gibi, Londra'dan da destek görmez.

1 Ekim Meclis seçimleri yaklaşırken, rakiplerinin Franklin'in yeniden seçilmesini engelleme girişimleriyle birlikte risale savaşları da şiddetlenmeye başladı. "Sen Ne Yaparsan Ben de Aynısını Yaparım" başlıklı imzasız bir risale Franklin'in geçmişini kurcalayarak akla gelebilecek her türlü suçlamayı -ve özellikle de William konusunu- kullanmaktaydı. William, "Barbara" adlı bir mutfak hizmetçisinin piçiydi. Yazıda ayrıca Franklin'in daha önce kaleme aldığı çeşitli Alman karşıtı pasajlara yer veriliyor ve bunlar biraz da abartılıyordu. Yazı, iftiracı ve yaygaracı bir dille, Franklin'i parayla fahri doktoralar satın almak, kraliyet valiliği peşinde koşmak ve elektrik deneylerini başka bilimadamlarından aşırmakla suçluyordu.

Başka bir risalede ise Franklin için ateşli bir zampara tasviri çiziliyordu:

> Eli ayağı tutmayacak yaşa geldiği,
> Artık onu heyecanlandıracak hiçbir şey kalmadığı halde,
> Koşmaya hazır ve nazır Franklin,
> Genç kolların davetine.[12]

Modern seçim kampanyaları sık sık negatif olmakla eleştirilirken, günümüz basını da ağzı bozuklukla suçlanır. Ancak modern zamanlardaki en acımasız saldırı bile 1764 Meclis seçimlerindeki risale yağmurunun yanında sönük kalır. Franklin gibi Pennsylvania da bütün bunları atlattı ve Amerikan demokrasisi kontrolsüz ve hatta fırtınalı bir ifade özgürlüğü ortamında gelişebilmeyi öğrendi. 1764 seçimlerinin de gösterdiği gibi Amerikan demokrasisi sınırsız bir ifade özgürlüğünden oluşan temeller

üzerinde yükselmiştir. O zamanda bu yana geçen asırlar içinde en çok gelişmeyi başaran ülkeler, tıpkı Amerika gibi, çetin söylemlerin yarattığı kakofoni ve hatta zaman zaman karmaşa karşısında en sakin kalabilmiş ülkeler olmuştur.

Seçim günü de en az risaleler kadar fırtınalıydı. Hükümet binasının merdivenleri 1 Ekim günü seçmen kalabalıklarıyla dolup taştığı gibi, uzun kuyruklar gece yarılarına kadar sürdü. Franklin taraftarları bir yandan bulabildikleri oy kullanmamış herkesi toplarken, diğer yandan da seçim sandıklarını şafak vaktine kadar açık tutmayı başardılar. Bu bir taktik hatasıydı. Mülk Sahipleri'nin partisi Germantown'a işçileri yollayarak daha fazla taraftar toplattı. Franklin, Philadelphia'ya ayrılan sekiz koltuk için yapılan seçimde on dört aday arasında on üçüncü olabildi.

Buna rağmen Franklin grubu Meclis'te denetimi elinde tuttu ve fazla gecikmeden Mülk Sahipleri'ne karşı İngiliz bakanlara dilekçe verme yönünde oy kullandı. Aslında bu sonuç teselli armağanı olarak zaferden bile daha iyiydi. Çünkü Meclis, 11 oya karşı 19 oyla Franklin'i temsilci olarak İngiltere'ye geri gönderme kararı aldı.

Bu karar yeni bir risale dalgasına yol açtı. Dickinson, Franklin'in başarısız olacağını, çünkü Pennler'in kendisinden nefret ettiğini, bakanların kendisini ciddiye almadığını ve Pennsylvania'daki "ciddi ve saygın çevrelerin büyük bir bölümünün kendisinden hoşlanmadığını" söyledi. Başyargıç Allen ise Franklin'i "bölgede hiç sevilmeyen ve nefret edilen... öfkeden, hayal kırıklıklarından ve kötülükten gözü dönmüş biri" olarak niteledi. Ancak İngiltere'ye geri dönen Franklin'in dengeli kişiliği de geri dönmüştü. Cevabi bir mektupta "Artık çok sevdiğim ülkemden (belki de son kez) ayrılıyorum," diye yazmıştı. "Bütün dostlarıma mutluluklar dilerim, düşmanlarımı da bağışlıyorum."[13]

Karısı, onunla birlikte İngiltere'ye gitmeyi bir kez daha reddetti. Ayrıca kızını götürmesine de izin vermedi. Peki, Franklin evden uzaklaşmaya niçin bu kadar istekliydi? Bir taraftan Londra'yı özlemişti, diğer taraftan da kendisini Philadelphia'da baskı altında ve hapsedilmiş gibi hissetmekteydi.

Bir de ulvi bir neden vardı. Franklin'in kafasında Pennsylvania'yı Mülk Sahipleri'nin elinden koparıp almanın ötesine geçen bir müstakbel Amerika vizyonu şekillenmekteydi. Bu vizyonun içinde, Albany Pla-

nı çerçevesinde bir araya gelmiş büyük bir koloni birliği ve Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası olarak kolonilerle anavatan arasında daha eşit bir ilişki kurma da vardı. Franklin bu vizyona Parlamento'da temsilin de eklenebileceğini söylüyordu. Franklin, Britanya'nın kolonilere vergi koyabileceği şeklindeki haberlere karşılık olarak, Pennsylvania'nın diğer temsilcisi olarak Londra'da bıraktığı Richard Jackson'a şöyle bir cevap önerisi yazmıştı: "Eğer bize vergi koyarsanız, o zaman mecliste bize de sandalye verin ve tek bir halk olalım."

Franklin, 1764 Kasım'ın da İngiltere'ye doğru yola çıkmak üzere hazırlandığı sırada kızına bir mektup gönderdi. Mektupta "iyi annene karşı saygılı ver nazik ol" gibi babaca tembihlerin yanı sıra "aritmetik ve muhasebecilik gibi becerilere sahip olmasını" salık veren tipik Franklin tavsiyeleri vardı. Ama çok ciddi bir not daha vardı. Franklin, "Birçok düşmanım var," diyordu. "Düşünmeden yaptığın en küçük bir hareket, beni yaralayıp üzmek için abartılarak suça dönüştürülecektir. O yüzden oldukça dikkatli davranmalısın ki, onların kötü niyetlerine koz verilmesin."

Franklin'in birçok taraftarı da vardı. Gemiye binmek üzere Philadelphia'dan ayrılırken kendisini üç yüzden fazla insan yolcu etti. Uğurlama töreni sırasında top atışları yapıldı ve [İngiliz milli marşı-e.] "Tanrı Kralı Korusun" şarkısının son bölümüne "Franklin biz senin yanındayız / Tanrı hepimizi korusun" sözleri eklendi. Franklin bazı dostlarına sadece birkaç ay sonra dönmeyi umduğunu söylerken, bazılarına da bir daha hiç dönmeyebileceğini söyledi. Franklin'in -tabii eğer bir tahmini varsa- hangisine gerçekten inandığı bilinmiyor, ancak sonuçta ikisi de doğru çıkmadı.[14]

10. Bölüm

Ajan Provokatör

Londra, 1765-1770

Geniş Aile

Franklin, haber vermeden Craven Sokağı'ndaki eski evine döndüğünde Bayan Stevenson evde değildi, hizmetçisi de nerede olduğunu bilmiyordu. Franklin daha sonra kızı Polly'ye gönderdiği mektupta, "Ben de oturup dönmesini bekledim," diye yazacaktı. "Beni oturma odasında görünce çok şaşırdı." Şaşırmıştı belki, ama hazırlıklıydı. Franklin'in odası boş tutulmuştu, çünkü İngiliz dostlarıyla vekil ailesi bir gün geri döneceğinden emindi.[1]

Gerçek karısına bunun çok kısa bir seyahat olacağını söylemişti. Hatta belki kendisi de buna inanıyordu. İngiltere'ye varışından hemen sonra Deborah'a, yaz sonuna kadar evde olacağını yazmıştı. "Birkaç ay içinde işleri istediğim gibi bitirip emekli olarak küçük ailemle birlikte huzurlu bir hayat sürmeyi umuyorum." Deborah bunu daha önce defalarca duymuştu. Gerçekte Franklin onu bir daha hiç görmeyecekti. Kadının ricalarına ve giderek kötüleşen sağlığına rağmen, giderek anlamsızlaşan görevini on yıl daha, yani Devrim arefesine kadar sürdürecekti.

Görev, Franklin'in bütün kurnazlık yeteneklerini kullanmasını gerektiren karmaşık dengeler oluşturma faaliyetinden ibaretti. Franklin, bir yandan, Pennsylvania'yı nefret ettiği Pennler'in elinden alabilmek için kralın bakanlarıyla ilişkilerini iyi tutmaya çalışan sadık bir kralcıydı. Ayrıca kişisel hedefleri de vardı: Posta müdürlüğü işini korumak, hatta belki daha üst bir göreve atanmak ve toprak bağışı hayalinin peşinden koşmak. Diğer yandan ise, İngiliz hükümetinin koloni haklarına sıcak bakmadığı anlaşılınca, eski Amerikan vatanseveri imajını yeniden oluşturmaya çalışacaktı.[2]

Franklin bu arada Londra'da sevdiği hayata ayak uydurmanın keyfini yaşamaktaydı. Ünlü fizikçi Sir John Pringle en iyi dostu olmuştu. Birlikte satranç oynuyor, düzenli olarak gittikleri kafe ve kulüpleri dolaşıyorlardı. Kısa bir süre sonra yaz tatillerine de birlikte çıkmaya başladılar. Samuel Johnson'un ünlü biyografi yazarı James Boswell de tanıdıklar arasındaydı. Boswell, ikilinin santranç oyunlarından birini izledikten sonra günlüğüne, Pringle'ın "tuhaf somurtkanlığına" karşılık Franklin'in daima "neşeli ve şakacı" olduğunu yazmıştı. Franklin ve Bayan Stevenson uyumlu ev ilişkilerine yeniden başlamışlardı. Franklin'in, hâlâ taşrada teyzesinin yanında kalan Polly'ye karşı duyduğu babaca şefkatle entelektüel kurlar da devam etmekteydi.

Franklin, İngilizce yazımı basitleştirmek amacıyla giriştiği hayalperest arayışlar sonucunda icat ettiği yeni fonetik alfabeyi kullanacak ilk kurban olarak da Polly'yi seçmişti. Bu alfabenin niçin ilgi görmediğini anlamak zor değil. Franklin, nispeten kolay anlaşılabilir bir cümlesinde, "Kandiser chis alfabet, and giv mi instanses af syts Inlis uyrds and saunds az iu mee hink kannat perfektlyi bi ekspresṭ byi it," diyordu. Polly ise, özetle ve yarım ağızla alfabenin "myit bi uv syrvis," ["Might be of service - Belki işe yarar"- ç.] olduğunu söylediği, çevirmesi neredeyse olanaksız uzun bir cevaptan sonra, standart İngilizce'ye dönerek "Rahatlıkla ve içtenlikle söyleyeyim, ben ancak eski tarzdan devam edebilirim..." diyordu.

Bu, aralarındaki entelektüel bağın da bir göstergesiydi. Polly, bu dil fantezisine bütün içtenliğiyle hoşgörü göstermişti. Franklin'in fonetik reformu o her zamanki faydalılık ölçüsüne pek uymadığı gibi, toplumsal ilerleme tutkusunun ne kadar aşırı noktalara vardığını gösteriyordu. Bu reforma göre altı yeni harf icat edilmişti, ancak bunlara uyan bir matbaa fontu yoktu. Franklin fazla bulduğu başka altı harfiyse atmıştı. Polly'nin sayısız itirazlarına cevap olarak, yeni yazım kurallarını öğrenirken karşılaşılan zorlukların bunların arkasındaki mantıkla aşılabileceğini söylüyor; Polly'nin, sözcüklerin etimolojik köklerinden kopartıldığı ve bu yüzden güçlerini yitirdiği şeklindeki itirazlarını reddediyordu. Fakat yakında bu uğraşından vazgeçecekti. Franklin yıllar sonra bu tasarısını Noah Webster'a açtı. Ünlü sözlükçü, projeyi "hayli ilginç" olarak niteleyerek, Franklin'in Polly'ye gönderdiği mektupları (Franklin'e ithaf ettiği) 1789 tarihli *Dissertations on the English Language* [İngiliz Dili Üzerine Denemeler] adlı kitapta yayımladı. Ama şöyle de bir eklemede

bulundu: "Bunu saygısızlık ve önyargıların hedefi yapıp yapmamak ise vatandaşlarıma kalmış."[3]

Franklin gayrimeşru oğlunun gayrimeşru oğlu Temple'ı gölgelerin ardından çıkartıp Craven Sokağı'ndaki sıradışı aile ortamına soktu. İlişki Franklin'in aile standartlarına göre bile tuhaftı. Franklin yeniden buluştuğunda çocuk 4 yaşındaydı ve bir dizi kadın tarafından bakılmaktaydı. Kadınlar harcamalar (saç tıraşı, aşılar, giysiler) için Bayan Stevenson'a ayrıntılı faturalar gönderiyor, Bayan Stevenson da daha sonra bunları New Jersey'de bulunan William'dan tahsil ediyordu. Franklin, o zamanlar Deborah'a gönderdiği mektuplarda çeşitli dost ve tanıdıklarından ayrıntılı olarak söz etmesine karşın Temple'ın adını bir kez bile ağzına almamıştı. Fakat çocuk 9 yaşına geldiğinde William epeyce korkak bir dille oğlunun Amerika'ya getirilerek kendisiyle birlikte yaşamasını istemeye başladı. "Sonra kendisine uygun bir isim bulunur ve kötü bir ilişkinin meyvesi olduğu söylenir. Ben de çocuğun manevi babası olur, kendi çocuğum gibi yetiştiririm."

Franklin, sonradan patlak verecek olan çocuğu kazanma mücadelesinin ilk adımını atarak çocuğu kanatları altına aldı. Çocuk, Craven Sokağı'nda sadece "William Temple" olarak biliniyordu. Franklin, çocuğu, kendisinin yazım reformu tutkusunu paylaşan sıra dışı bir eğitmen olan William Strahan'ın kayınbiraderinin yönettiği bir okula verdi. Temple geniş Stevenson ailesinin bir parçası olmasına karşın, aile üyeleri (en azından görünürde) onun gerçek kökenini bilmiyormuş gibi davrandılar. (Polly, nedimelik yaptığı bir düğünü anlattığı 1774 tarihli bir mektupta ondan "Bay Temple burada, Dr. Franklin'in himayesinde okuyan genç bir beyefendi" diye söz etmişti. Polly ancak Franklin'le torununun Amerika'ya dönüp Temple'ın gerçek soyadını almasından sonra aralarında bir tür bağlantı olduğundan şüphelendiğini itiraf edecekti. "[Adına] Franklin soyadının eklenmesine sevindim, çünkü bir şekilde buna hakkı olduğunu hep biliyordum.")[4]

1765 Damga Vergisi Yasası

Franklin, Philadelphia'da hâlâ "halkın koruyucusu" ve haklarının savunucusu olarak görülüyordu. 1765 Mart'ında Londra'ya salimen

vardığı haberleri ulaşınca "neredeyse bütün gece boyunca" çanlar çalınmış, taraftarları "deliler gibi oradan oraya koşuşturmuş" ve sağlığına bolca "libasyon [tanrıların şerefine toprağa dökülen şarap-e.]" içilmişti. Ama bu coşku kısa sürecekti. Franklin kendini, her gazete, kitap, almanak, yasal belge ve iskambil destesinden damga vergisi alınmasını öngören ünlü Damga Vergisi Yasası ihtilafının ortasında bulacaktı.[5]

Parlamento kolonilere ilk kez büyük bir dahili vergi getiriyordu. Franklin, Parlamento'nun dış ticareti düzenlemek üzere gümrük ya da ihracat vergisi gibi harici vergiler koyma hakkı olduğuna inanıyordu. Ancak Parlamento'nun, bünyesinde temsil edilmeyen bir halka dahili vergi koymasının mantıksız, hatta muhtemelen anayasaya aykırı olduğunu düşünüyordu. Buna rağmen Damga Vergisi Yasası'na karşı fazla direniş göstermedi. Onun yerine arabulucu olmaya çalıştı.

Franklin ve küçük bir grup koloni temsilcisi 1765 Şubat'ında Başbakan George Grenville ile görüştü. Grenville, Kızılderili savaşlarının yüksek maliyeti nedeniyle kolonilerin vergilendirilmesinin zorunlu hale geldiğini söyledi. Bu işin daha iyi bir yolu var mıydı? Franklin bunun "her zamanki anayasal çerçeve içinde", yani kralın, kendi halkına vergi koyma yetkisi olan koloni meclislerine bulunacağı taleple yapılması gerektiğini savundu. Grenville, Franklin ve temsilci arkadaşlarının, kolonilerin gerekli vergiyi ödemeyi kabul edeceğine dair garanti verip veremeyeceklerini ve bunu kendi aralarında nasıl paylaşacaklarını sordu. Franklin ve diğerleri bu konuda kesin bir garanti veremeyeceklerini söyledi.

Franklin birkaç gün sonra yeni bir seçenek sundu. Bu seçenek, Franklin'in hem oldukça tecrübeli bir ekonomi teorisyeni hem de bir matbaacı olarak Amerika'da dolaşımda daha fazla kâğıt para bulunması yolundaki eski arzusundan kaynaklanmıştı. Parlamento'nun kolonilere para yerine geçecek yeni bir kâğıt [*bill of credit*] için istikraz yetkisi tanıması karşılığında yüzde 6 faiz almasını önerdi. Bu kâğıtlar para yerine geçecek ve onun gibi dolaşıma girecek, böylece Amerika'da para arzı artarken Britanya da doğrudan dahili vergi koymak yerine faiz geliri sağlayacaktı. Franklin, "Bu sayede koloniler vergilendirilirken kimse de rahatsız olmayacak," diyordu. "Aslında verginin büyük bölümünü, paranın büyük bölümünü ellerinde tutan zenginler ödemiş olacak." Franklin'in deyişiyle "damga vergisi planından kafası karışan Grenville" teklifi reddetti. Belki de bu Franklin için şans olmuştu, çünkü

sonradan duyduğuna göre Philadelphia'daki dostları da bono fikrinden hoşlanmamıştı.[6]

Damga Vergisi Yasası Mart ayında kabul edilince Franklin pragmatik davranmak gibi bir hata yaptı. Yakın dostu John Hughes'un Pennsylvania'ya tahsilat memuru olarak atanmasını önerdi. Hughes'a gönderdiği bir mektupta, "Tahsilat işi seni bir süre sevilmeyen adam yapabilir, ama soğukkanlı ve kararlı davranarak ve eline geçen her fırsatı halk için kullanarak onları yavaş yavaş yanına çekebilirsin" deme hatasına düştü. "Bu arada, halk nasıl bir çılgınlık yaparsa yapsın, senin ve benim için en akıllıca yol Taht'a sıkı sıkıya bağlı kalmak ve bu milletin hükümetini sadakatle desteklemektir." Franklin kraliyet bakanlarıyla iyi geçinmeyi arzularken, kendi topraklarındaki halkın çılgınlığını fena halde hafife almıştı.

Diğer taraftan Thomas Penn durumu daha zekice idare etti. "İnsanlar bu yükün onlara yıkılmasını onayladığımızı düşünebilir," diyerek, tahsildarlık işine kendi adamını önermekten kaçındı. Mülk Sahipleri partisinin Meclis'teki lideri ve Franklin'in rakibi John Dickinson, gürültülü bir şekilde kabul edilen Damga Vergisi Yasası'ndan üzüntü duyduklarını belirten bir bildiri yayımladı.[7]

Bu, Franklin'in en vahim siyasi hatalarından biri olmuştu. Pennler'e duyduğu nefret, Pennsylvania'lı dostlarının büyük bölümünün Londra'dan koyulan vergilerden daha fazla nefret ettiğini göremeyecek kadar gözlerini kör etmişti. Philadelphia'lı dostu Charles Thomson'a, hiç de inandırıcı olmayan bir dille "Damga Vergisi Yasası'nın geçmesini engellemek için elimden geleni yaptım," dedi, "Fakat karşı taraf bize çok daha ağır bastı." Sonra da pragmatik tavrını savunmaya çalıştı: "Güneşin batmasını pekâlâ önleyebilirdik. Ama yapamadık. Ama madem batmış sevgili dostum ve yeniden doğmasına daha uzun zaman var, o zaman gecenin tadını çıkartalım. Biz de mumları yakabiliriz."

Herkesin duyduğu mektup Franklin için tam bir halkla ilişkiler faciası oldu. Thomson, Philadelphia'lıların mum yakmaktansa "karanlıkta iş" yapmaya razı olduğunu söyleyerek cevap verdi. Eylül ayına doğru, karanlıkta yapılacak işlerden birinin toplumsal şiddet olabileceği belli olmuştu. Korkuya kapılan Hughes, kendisini pek de kıskanılmayacak bir göreve dönüşen bu işin başına getirten kişiye, "Her tabakadan insan-

lar bir öfke ve çılgınlığa kapıldı, bu yangın söndürülene kadar birtakım insanlar ölecek sanırım," diye yazdı.[8]

Franklin'in matbaadaki ortağı David Hall da benzer bir uyarı gönderdi. "Halk, Damga Vergisi Yasası'yla en küçük bir ilgisi olduğunu düşündüğü insanlardan bile fena halde nefret ediyor" diye yazdı. Öfkeli Philadelphia'lılar, "Bu yasanın çıkarılmasında sizin de payınız olduğu fikrine kapılmışlar ki bu da size epeyce düşman kazandırmıştır." Hall, Franklin'in geri dönmesi halinde güvenliğinden endişe duyduğunu da ekledi. Philadelphia'da yayımlanan bir karikatürde şeytan, Franklin'in kulağına şöyle fısıldamaktaydı: "Franklin, seni bütün dominyonlarımın temsilcisi yapıyorum."[9]

1765 Eylül'ünün sonlarına doğru bir akşam Philadelphia'daki bir kahvehanede toplanan kalabalıkla beraber öfke doruk noktasına çıktı. Kalabalığın liderleri Franklin'i, Damga Vergisi Yasası'nı desteklemekle suçlayarak, Franklin'in yeni eviyle Hughes ve öteki Franklin taraftarlarının evlerini yerle bir etmek için yola koyuldular. Hughes, Franklin'e sonradan gönderdiği bir günlüğe, "Eğer yarın sabaha kadar sağ kalmayı başarırsak, sana daha ayrıntılı bilgi veririm," diye yazmıştı.

Deborah kızını güvenliği için New Jersey'e gönderdi. Fakat kendisi, o güne dek evinden bir an bile uzaklaşmayan biri olarak kaçmayı reddetti. Kuzeni Josiah Davenport, yirmi arkadaşıyla birlikte Deborah'ı korumaya geldi. Deborah'ın o akşama ilişkin üzücü anıları, aynı zamanda onun ne kadar güçlü olduğunun da bir kanıtıdır. Kocasına gönderdiği mektupta olanları şöyle anlatıyordu Deborah:

> Gece yarısına doğru, (kuzen Davenport'a) bir iki silah bulmasını söyledim, çünkü hiç silahımız yoktu. Kardeşime birini gönderip gelmesini ve gelirken yanında silah getirmesini istedim. Bir odayı da cephaneliğe çevirdik. Üst katta bizzat idare edebileceğim bir çeşit savunma oluşturulmasını istedim. Oradan uzaklaşmam gerektiği söylenince, ne senin kimseyi incitecek bir şey yaptığını ne de benim herhangi birinin kalbini kırdığımı söyledim. Ne biri tarafından rahatsız edildim. Ne de ben birini rahatsız ederim.

Kendilerine Beyaz Meşe Çocukları adı veren bir grubun kalabalığın önüne dikilmesiyle Franklin'in eşi ve evi kurtuldu. Grup, Franklin'in evinin yıkılması halinde, olaya karışanların evlerinin de yıkılacağını açık-

ladı. Kalabalık en sonunda dağıldı. Franklin, Deborah'ın başından geçenleri duyunca, "Gösterdiğin kararlılık ve cesaretle onur duyuyorum," diye yazdı. "Kadın, güvenliğini sağlayacak iyi bir evi hak ediyor."[10]

Damga Vergisi Yasası krizi Amerika'da radikal bir dönüşüme yol açtı. Başta Virginia ve Massachusetts olmak üzere, İngiltere'nin uşağı olmaktan rahatsız olan yeni bir koloni liderleri grubu ön plana çıkmaya başlamıştı. Amerikalıların çoğunda 1775'e kadar ayrılıkçı veya milliyetçi duygular görülmemesine karşın, çeşitli cephelerde imparatorluğun kontrolüyle koloni hakları arasında çatışmalar çıkmaya başlamıştı. 29 yaşındaki genç Patrick Henry, Virginia Kasaba Meclisi'nde, temsil olmadan vergilendirmeye karşı çıktı. "Sezar'ın Brütüs'ü vardı, Birinci Charles'ın Cromwell'i, Üçüncü George'un ise..." Henry'nin sözleri "İhanet!" haykırışlarıyla kesildi. Kolonicilerin giderek sertleşmekte olduğu açıktı. Henry çok geçmeden Thomas Jefferson'ı da yanına alacaktı. Boston'da Özgürlük Çocukları adını alacak olan bir grup, bir içki fabrikasında buluşarak Massachusetts vergi komiseriyle Vali Thomas Hutchinson'un evlerine saldırdı. Sonunda asilere dönüşecek olan buradaki vatanseverler arasında John Hancock adlı genç bir tüccarla, Samuel Adams adında ateşli bir ajitatör ve onun asık suratlı hırçın avukat kuzeni John Adams da vardı.

Amerika'nın farklı bölgelerinden liderler 1754 Albany Konferansı'ndan beri ilk kez bir araya gelerek kolektif bir birim gibi düşünmeye başlamışlardı. Aralarında Pennsylvania'nın da bulunduğu dokuz koloni Ekim ayında New York'ta bir kongre gerçekleştirdi. Damga Vergisi Yasası'nın kaldırılmasını isteyen kongre, Parlamento'nun kolonilere dahili vergi koyma hakkını da tanımadığını açıkladı. Kongre, Franklin'in on yıldan uzun bir süre önce Albany'de birliği sağlamak için bir karikatüre yazdığı sloganı benimsedi: "Ya Birleş ya da Öl."

Franklin, Londra'dan bu öfkeyi paylaşmakta yavaş kalmıştı. Hughes'a, "Virginia'daki Meclis'in cüretkârlığı şaşırtıcı," diye yazmıştı. "Ama umarım, bizimkiler sağduyu ve ılımlılık sınırları içinde kalırlar." Franklin o sıralar hâlâ, sonradan büyük düşmanı olacak olan Massachusetts Valisi Hutchinson'a sıcak bakmaktaydı. Her ikisi de kalabalıkların kuralsızlığından dehşete düşen makul insanlardı. Hutchinson, Franklin'e, "On yıl önce seninle birlikte Albany'deyken," diye yazmıştı, "Bu tür amaçlar için birlik önermezdik."[11]

Franklin'in ılımlılığı, mizacından, Britanya sevgisinden ve uyumlu bir imparatorluk hayallerinden kaynaklanmaktaydı. Bir devrimci olmaktan çok yumuşak bir uygulamacı olmak onun yaradılışında vardı. Madeira konusunda zekice tartışmalara girmekten hoşlanır, düzensizlikten ve sürü davranışlarından nefret ederdi. Güzel şaraplar ve yemekler yalnızca midesine değil, memleketinde oluşmakta olan kin ve düşmanlık havası hakkındaki bulanık görüşlerinin netleşmesine de katkıda bulunurdu. Belki bundan da önemlisi, Franklin, Pennsylvania'yı Mülk Sahipleri'nin kolonisi olmaktansa bir kraliyet kolonisi haline getirmek için son bir çaba gösteriyordu.

Bu hep sonuçsuz bir çaba olarak kalmıştı. Şimdiyse, Pennsylvania'da kraliyet yönetiminin gözden düşmesine, Londra'da da koloni taleplerine daha az sıcak bakılmasına yol açan Damga Vergisi Yasası tartışmalarından sonra hepten sonuçsuz kalacaktı. 1765 Kasım'ında, yani Franklin'in Londra'ya gelmesinden bir yıl sonra, Damga Vergisi Yasası konusundaki gevelemelerinin itibarına verdiği zararı onarmaya çalıştığı bir sırada, Kraliyet Danışma Meclisi, Franklin'in verdiği Pennler aleyhindeki dilekçeyi işleme koymayı erteledi. Franklin ilk başta (ya da en azından başkalarının önünde) bunun geçici bir yenilgi olduğunu düşünüyordu. Ama çok geçmeden, yeğeni Vali John Penn'e, bu ertelemeyle konunun "sonsuza kadar" kapandığını yazan Thomas Penn'in haklı olduğunu anladı.[12]

Kıvırış

Damga Vergisi Yasası'yla ilgili kaçamak sözleri yüzünden bir koloni hakları savunucusu olarak itibarı sarsılan Franklin, 1765 yılının sonlarında, siyasi hasar kontrolü tarihinin en zorlu sorunlarından biriyle karşı karşıya kaldı. Franklin bir mektup kampanyası başlattı. Ortağı David Hall ile diğerlerine yasayı kesinlikle desteklemediğini söyledi. Ayrıca Londralı Quaker ileri gelenlerine kendi adına mektuplar yazdırdı. John Fothergill, Philadelphia'lı bir dostuna "Franklin'in, Damga Vergisi Yasası'nın geçmesini engellemek için elinden geleni yaptığını rahatlıkla söyleyebilirim," diye yazmıştı. "Amerika'nın hak ve imtiyazlarını bütün gücüyle savundu." Hall da mektubu *Pennsylvania Gazette*'de yayımladı.

Franklin yasayı iptal ettirmeye zorlamanın en iyi yolunun, Amerikalıların İngiltere'den ithal edilen malları boykot edip damga vergisi gerektiren işlemlerden kaçınması olduğunu -ki bu, Fakir Richard'ın tutumluluk ve kendine güven arzusuna da uygundu- düşünüyordu. Bu yaklaşımla ihracatın kesilmesinden zarar gören İngiliz tüccar ve üreticiler de iptal davasının yanına çekilecekti. "Homespun" [sade/basit adam-ç.] takma adıyla bir İngiliz gazetesine makale yazan Franklin, Amerikalıların çay gibi İngiliz ithal ürünleri olmadan yapamayacağı düşüncesiyle dalga geçti. Gerekirse mısırdan bile çay yapabilirlerdi. "Mısırın yeşil kabukları kızartılınca anlatılamayacak kadar lezzetli oluyor."[13]

Franklin'in Homespun imzasıyla yazdığı iki alaycı makale, Damga Vergisi Yasası'na karşı üç ay içinde kaleme aldığı en az on üç makaleden sadece ikisiydi. "Bir Yolcu" imzasıyla kaleme aldığı muzip bir yazıda, Amerika'nın İngiliz yününe ihtiyacı olmadığını, çünkü "Amerikan koyunlarının kuyruklarının yünle dolu olduğunu ve bu kuyrukları kaldırıp yerde sürüklenmelerini önlemek için her birinde dört küçük tekerlekli bir yük arabası ya da vagon bulunduğunu" iddia etti. "Pacificus Secundus" imzasıyla kaleme aldığı yazılarda, eski sert hiciv taktiğine başvurarak, kolonilerde askeri yönetim uygulanması fikrini destekliyormuş gibi yaptı. Bunun için sadece elli bin İngiliz askeri gerekecekti. O da yılda sadece 12 milyon sterline mal olurdu. "Kolonilerimizi yıkıp halkın yarısını öldürdükten sonra geri kalanı dağlara sürerek, üreticilerimize koydukları gümrük vergisinden kurtulabileceğimiz ileri sürülebilir; ama biraz düşününce, Avrupa'yla yaptığımız ticaretin büyük bir kısmını kaybettiğimize göre, sadece Amerika'daki talep bu ürünlerin fiyatını yukarıda tutabilir ve nitekim son zamanlarda da öyle olmuştu. Dolayısıyla talebin kesilmesi bizim avantajımıza olacaktır. Çünkü böylece kendi ürünlerimizi daha ucuza alabiliriz." Franklin, İngiltere açısından tek dezavantajın "yoksul yığınlarımızın işsizlikten kıvranması" olduğunu yazdı.[14]

(Sık sık hatırlatıldığı üzere, Franklin yazılarını ya imzasız olarak ya da genç bir delikanlıyken kullandığı Silence Dogood'tan başlayıp ardından Busy-Body, Alice Addertongue, Fakir Richard, Homespun ve diğerleriyle devam eden takma adlarla kaleme almaktaydı. Franklin bazen gerçekten gizli kalmak istiyordu. Bazen de sadece ince bir maskenin ardında duruyordu. Bu uygulamaya on sekizinci yüzyıl yazarları ara-

sında seyrek rastlanmıyor, hatta aslında oldukça da yaygın bir şekilde kullanılıyordu. Franklin'in kahramanları olan Addison, Steele ve Defoe da bunlar arasındaydı. Bir defasında Addison biraz da abartarak, "Yayımlanan on değerli kitaptan sadece birinde yazarın gerçek imzası var," demişti. O zamanlar imzasız yazı yazmanın daha zekice ve daha az kaba olduğu, iftira ve fesat suçlamalarına daha az hedef olduğu düşünülmekteydi. Bazen de beyefendiler risale veya gazete yazılarında imzalarının bulunmasını statülerine yakışmayan bir şey olarak görüyorlardı. Bu uygulama sayesinde muhalif siyasi ve dini yazılar, kişisel saldırılarla değil içeriklerine göre değerlendiriliyordu.)[15]

Franklin ayrıca "Birleş ya da Öl," sloganına benzer bir siyasi karikatür üretti. Kanlar içinde kalmış ve parçalanmış olarak gösterilen Britanya İmparatorluğu'nun kol ve bacaklarında kolonilerin adları yazmaktaydı. Altında yazan "Belisarius'a Bir Peni Ver," sloganı, hükümranlığı altındaki topraklarda zulüm yapan ve yoksulluk içinde ölen [Doğu-e.] Romalı generale gönderme yapıyordu. Franklin karikatürü not kartlarına bastırtıp Parlamento'nun önünde dağıttırmak üzere bir adam tuttu, bir kartı da kız kardeşi Jane Mecom'a gönderdi. "Düstur şu ki," diyordu kız kardeşine, "koloniler yıkılırsa, Britanya da sakat kalır." Bir İngiliz bakana da, Damga Vergisi Yasası'nın uygulanmasının "iki ülke arasında derin nefret yaratarak ileride topyekün bir ayrılığın tohumlarını atacağını" söylemişti.[16]

Hâlâ sadık bir Britanyalı olan Franklin böyle bir ayrılığı önlemek istiyordu. Önerdiği çözüm ise kolonilerin Parlamento'da temsil edilmesiydi. Franklin'in bakanlarla yapacağı toplantılar için hazırladığı bir dizi notta şu iddia dile getirilmekteydi: "Temsil iki bakımdan faydalıdır. Büyük konseye istihbarat ve bilgi getirir. İmparatorluğun uzak bölgelerine devlet idaresinin görüşlerini götürür... Aksi halde çeşitli şekillerde dağılabilecek olan birliğin sonsuza kadar korunmasını sağlar."

Franklin aynı zamanda bu fırsatın giderek kaçmakta olduğu uyarısında bulunuyordu. 1766 Ocak'ında bir dostuna, "En uygun zaman, kolonilerin Parlamento'ya temsilci göndermelerine izin verilmesinin kendileri için büyük bir avantaj ve onur olduğunu düşündükleri zamandı," diye yazmıştı. "Artık bunu umursamıyorlar ve muhtemelen de böyle bir talepte bulunmayacaklar. Ama yine de önerilirse belki kabul edebilirler. Fakat bir zaman gelecek ve bunu kesinlikle reddedecekler."

Parlamentoda temsil olanağı bulamayan Franklin, "ikinci en iyi şeyin," koloni meclislerine tek tek tahsis etmek üzere kaynak istemek olduğunu yazıyordu. Bakanlarla yapacağı görüşmeler için hazırladığı notlarda, üçüncü bir alternatifin de kolonilerin bağımsızlık yolunda şöyle bir adım atması olduğunu yazmıştı: "Her koloni meclisinden, ortak bir konseye temsilci gönderme yetkisi verilmesi." Diğer bir deyişle, Amerikan kolonileri Parlamento'nun yasalarına tabi olmak yerine kendi federal meclislerini kuracaklardı. Bu durumda Britanya İmparatorluğu'nun iki parçasını birleştirecek tek şey krala sadakat olacaktı. Bu öneri Franklin'in on yıldan uzun bir süre önce ortaya attığı plandan çıkmıştı. Franklin notlarında bu fikrin yanına "Albany Planı" ibaresini düşmüştü.[17]

Franklin 13 Şubat 1766'da önerisini doğrudan Parlamento'ya sunma şansı buldu. Koreografisi Parlamento'daki destekçileri tarafından hazırlanan etkili konuşması tam bir lobicilik ve tiyatro başyapıtıydı. Franklin, oldukça heyecanlı bir konuşmayla geçen bir öğleden sonrasında Amerikan davasının en önde gelen sözcüsü haline gelmiş ve anavatandaki itibarını zekice kurtarmış oldu.

Kolonilere sempatiyle bakan ve Damga Vergisi Yasası felaketinden bir çıkış yolu arayan yeni Lord Rockingham'ın yeni Whig hükümetinin önde gelen isimleri, sorulacak 174 sorunun büyük bir bölümünü Franklin'e önceden vermişti. Geri kalan sorular çok daha düşmancaydı. Franklin'in konuşması ikna edici ve sakindi. İlk soru, ticaretin kesilmesi yüzünden zarara uğrayan bir imalatçıdan geldi. İmalatçı, Franklin'e, Amerikalıların Britanya'ya gönüllü olarak vergi ödeyip ödemediğini sordu. Franklin, "Kesinlikle çok sayıda ve oldukça ağır vergiler," diye cevap verdi ve vergilerin geçmişini (Mülk Sahipleri'ne ait toprakların vergilendirilmesiyle ilgili tartışmaların bir bölümünü atlamış olsa da) ayrıntılarıyla anlattı.

Bir muhalif araya girdi. "Koloniler," diye başladı, "damga vergisini rahatça ödeyemeyecek durumda mı?" Franklin cevap verdi: "Kolonilerde bir yıllık damga vergisini bile ödeyecek kadar altın ve gümüş yok."

Yasayı ortaya atan Grenville, Franklin'e, kolonilerin, kraliyet kuvvetleri tarafından sağlanan korumanın bedelini ödemesi gerekliliğine katılıp katılmadığını sorarak yasayı savundu. Franklin, Amerikalıların kendi kendilerini ve dolayısıyla Britanya'nın da çıkarlarını koruduklarını söyleyerek karşı çıktı. "Son savaşta koloniler yaklaşık 25 bin asker toplayıp onları giydirdi, paralarını ödedi ve milyonlar harcadı," dedik-

ten sonra, bu paranın sadece küçük bir kısmının kendilerine geri ödendiğini ekledi.

Franklin asıl sorunun, Britanya İmparatorluğu ile nasıl uyum sağlanacağı olduğunu söyledi. Grey Cooper adlı bir Franklin taraftarı, Damga Vergisi Yasası'nın çıkmasından önce, "Amerika'nın Büyük Britanya'ya karşı bakışı nasıldı?" diye sordu.

Franklin: Dünyadaki en olumlu bakış. Kraliyet hükümetine gönüllü olarak itaat ettiler ve bütün mahkemelerde Parlamento'nun çıkardığı yasalara saygı gösterdiler... Kalelerin, hisarların, kışlaların ya da orduların bağlılığını korurken size hiçbir maliyetleri olmadı. Bu ülke tarafından sadece bir dolma kalem, mürekkep ve kâğıt bedeline yönetildiler. Emir komuta zinciri içinde hareket ettiler. Büyük Britanya'ya, onun yasalarına, gelenek ve göreneklerine sadece saygı değil sevgi de duydular. Hatta modasından hoşlandılar ve bu da ticareti epeyce artırdı.

Cooper: Peki şimdi nasıl bakıyorlar?

Franklin: Ah, epeyce değişti.

Cooper: Amerika halkı Parlamento'yu nasıl görüyordu?

Franklin: Parlamento'yu sahip oldukları özgürlüklerin büyük kalesi ve güvencesi olarak görüyorlardı.

Cooper: Peki, hâlâ aynı saygıyı duymuyorlar mı?

Franklin: Hayır, bu saygı oldukça azaldı.

Franklin dahili ve harici vergiler arasındaki ayrımın altını bir defa daha çizdi. "Ticareti düzenlemek üzere gümrük vergileri koyulmasına karşı çıkıldığını hiç görmedim. Ama Parlamento'ya asla dahili vergi koyma hakkı verilmemelidir, çünkü biz orada temsil edilmiyoruz."

Amerika bu konuda ödün verecek miydi? Franklin, hayır, dedi, bu bir ilke sorunu. Öyleyse onları Damga Vergisi'ni ödemeye sadece askeri güç mü zorlayabilirdi?

Franklin, "Böyle bir amaç için nasıl askeri kuvvet kullanılabileceğini anlayamıyorum," diye cevap verdi.

Soru: Neden olmasın?

Franklin: Amerika'ya askeri kuvvet gönderildiğini varsayalım. Karşılarında silahlı tek bir kişi bulamayacaklar. Ne yapacaklar o zaman? Damga vergisi ödemeden yaşama yolunu seçmiş birine zorla damga ver-

gisi ödenmiş kâğıt aldıramazlar. Karşılarında bir isyan görmezler; aslında o isyanı kendileri çıkarttırırlar.

Damga Vergisi Yasası taraftarlarının dahili ve harici vergiler arasında ayrım yapmaya yanaşmaması toplantının sonunu getirdi. Koloniler dahili vergiyi engellemeyi başardığı takdirde, bu sefer gümrük ve diğer harici vergilere de karşı çıkmaya başlayabilirler miydi?

Franklin, "Şimdiye kadar böyle bir şey yapmadılar," diye cevap verdi. "Arada hiçbir fark olmadığını kanıtlamak için son zamanlarda birçok görüş ortaya atıldı... Şu anda başka türlü düşünemiyorlar. Fakat zamanla bu görüşlere ikna olabilirler."

Etkileyici ama aynı zamanda başka gelişmelerin habercisi olan bir kapanış oldu. Franklin, dahili vergilerle gümrük vergilerini birbirinden ayırarak bir kez daha, Massachusetts Meclisi'nin çoğu üyesinin de aralarında bulunduğu, Londra'nın ağır ithalat vergileri koymasından rahatsız olan yeni sivrilmiş bazı Amerikalı liderlerden daha ılımlı ve daha pragmatik bir tavır sergilemişti. Fakat Boston Çay Partisi'ne daha yaklaşık sekiz yıl vardı. Atlantik'in öte yakasında ise, Parlamento'nun Damga Vergisi Yasası'nı gecikmeden iptal etmesi nedeniyle büyük bir sevinç yaşanmaktaydı. Ancak Parlamento, kolonilerle ilgili "her konuda yasa çıkarma yetkisine sahip olduğunu belirten bir yasa [Declaratory Act-ç.] çıkararak gelecekteki çatışmalara zemin hazırladı.[18]

Franklin, kadife eldiven içine gizlenmiş çelik gibi sözcüklerle sağduyu ve kararlılık sergilemişti. Genellikle kalabalıkların önünde konuşmaktan hoşlanmayan bir konuşmacı olarak hayatının en uzun kesintisiz konuşmasını yapmıştı. Franklin etkili konuşmasıyla değil, Amerika'daki gerçekler üzerinde tartışmaya odaklanmakta ısrar ederek amacına ulaşmıştı. Anlattığına göre, en inatçı muhaliflerinden biri dahi sonradan "ülkesini savunmak adına sergilediği o kararlılıktan beri kendisinden hoşlandığını söylemişti." İngiltere'de yazar ve bilimadamı yönüyle tanınan Franklin, Amerika'nın en etkili sözcüsü olarak da meşhur oldu. Franklin aynı zamanda fiilen Amerika'nın büyükelçisi haline geldi. Pennsylvania'nın yanı sıra çok geçmeden, önce Georgia, ardından da New Jersey ve Massachusetts temsilciliklerini üstlendi.

Philadelphia'da da eski itibarını geri kazandı. Dostu William Strahan, Franklin'in yaptığı konuşmanın dökümünü Philadelphia'da yayımlanmak üzere David Hall'a göndererek bunu pekiştirdi. "Bu iğrenç

yasanın hızla ve kökünden iptal edilmesini," diye yazmıştı, "bu sınava borçlusunuz." *The Franklin* adı verilen bir mavnadan selamlama atışı yapıldı, İngiltere'den zafer haberleri getirenlere tavernalarda bedava içki ve hediyeler dağıtıldı. Charles Thomson, "Düşmanların nihayet rezilce imalarından utanmaya ve kolonilerin sana tabi olduğunu anlamaya başladılar," diye yazdı.[19]

Sally ve Richard Bache

Bu mücadele Franklin'e geride, evinde bıraktığı eşinin değerli özelliklerini hatırlattı. Ya da en azından eşini ihmal ettiği için kendisini suçlu hissetmesine yol açtı. Deborah'ın kanaatkârlığı ve kendine güveni, Amerika'nın adil olmayan bir vergiye karşı boyun eğmektense kendini feda etme gücünün sembolleri olmuştu. Franklin yasanın iptal edilmesinden sonra Deborah'ı, gemiyle armağanlar yollayarak ödüllendirdi: On iki buçuk metre Pompadour sateni (satenin metresinin on bir şilin olduğunu yazmıştı), iki düzine eldiven, Sally için bir ipek sabahlık ve iç eteği, bir Türk halısı, peynir, bir tirbuşon, kibarca Bayan Stevenson tarafından seçildiğini söylediği birkaç masa örtüsü ve perdeler. Franklin, armağanlarla birlikte yolladığı mektupta şöyle diyordu:

> Sevgili Çocuğum,
>
> Damga Vergisi Yasası tamamen iptal edildiğine göre, yeni bir geceliğin olmasını isterim. Daha önce göndermedim, çünkü senin, kendi eğirdiğin iplikle yaptığın bir gecelik olmadığı sürece, komşularından daha kaliteli giyinmek istemeyeceğini biliyordum. İki ülke arasındaki ticaret tamamen dursaydı, bir zamanlar baştan ayağa karımın elleriyle yaptığı yün ve ketenler -ki, hayatımda hiçbir giysiden onlar kadar gurur duymadım- giydiğimi hatırlamaktan ve karımla kızımın gerektiği takdirde bunu yine yapabileceklerini düşünmekten mutluluk duydum.

Franklin ayrıca, belki peynirin bir kısmının kendisi geri dönünceye kadar saklanabileceğini de keyifle eklemişti. Ama Franklin iptal mücadelesi sırasında 60'ına basmasına ve İngiltere'deki işinin bitmiş görünmesine rağmen geri dönmeye hazır değildi. Bunun yerine 1766 yazını Almanya'da hekim dostu Sir John Pringle ile geçirme planları yaptı.[20]

Deborah'ın kocasına gönderdiği mektuplar acemice yazılmış olmalarına karşın onun gücüyle birlikte yalnızlığını gayet güzel yansıtmaktaydı: "Hiçbir faaliyete katılmıyorum. Evde oturup yeni posta gemisinin senden bana getireceği mektubu bekliyorum." Franklin'in yokluğuyla ve siyasi gerginliklerle başa çıkmak için ev temizliği yaptığını ve (muhtemelen Franklin'in talimatları üzerine) siyasi konulardaki endişeleriyle onun canını sıkmak istemediğini söylüyordu. "Hemen her gün bir tane olmak üzere sana birkaç mektup yazdım, fakat kendimi tutamayıp yine devlet işlerinden söz edince mektubu yırtıp attım ve yeniden yazdım ve bu sefer yaktım, öyle sürüp gitti." Deborah, inşaatı yeni tamamlanan evlerini tarif ederken, Franklin'in resimlerini henüz asmadığını, çünkü onayını almadan duvarlara çivi çakmaktan çekindiğini yazdı. "Bir erkeğin evde olmasıyla yurtdışında olması arasında büyük fark var, çünkü herkes yanlış yapmaktan korkuyor ve dolayısıyla hiçbir şey yapılmıyor."

Franklin'in mektuplarıysa çoğunlukla iş mektubu havasındaydı ve ağırlıklı olarak evin ayrıntıları üzerinde yoğunlaşmaktaydı. "Mutfak yapılırken orada olmayı isterdim," diye yazmıştı. "Sanırım sen nasıl yapılacağını bilmezsin. Bazı buhar, koku ve duman tahliye düzeneklerini sana tam olarak anlatmadım." Her bir odanın nasıl boyanması gerektiğine dair ayrıntılı talimatlar, arada bir eve nihai olarak dönüşüne dair boş umutlar verdi: "Eğer demir (ocak) kurulmazsa, ben gelene kadar beklesin, gelirken bakırdan daha uygun bir şey getiririm."[21]

Franklin'in David Hall'la matbaadaki on sekiz yıllık ortaklığı 1766'da sona erdi. Biraz keyifsiz bir son oldu. Hall, *Pennsylvania Gazette*'nin sayfalarını Mülk Sahipleri'ne karşı saldırılarda kullanmakta daha az istekli davranmaya başladı. Bunun üzerine Franklin'in arkadaşları davayı üstlenecek yeni bir matbaacı ile yeni bir gazeteye maddi destek vermeye başladılar. Anlaşma süresinin zaten sona ermiş olmasına rağmen, Hall bunu ortaklık anlaşmasının ruhunun ihlal edilmesi olarak değerlendirdi. Kederli bir ifadeyle, "Burada yayıncılık işi yapman tamamen yasaklanmamış olsa da, böyle olması gerektiği ima ediliyor," diye yazdı.

Franklin, Londra'dan verdiği cevapta, rakip matbaa hakkında, "benim bilgim veya katkım olmadan kurulmuş ve bundan ilk kez senin gazetende çıkan ilanla haberdar oldum," diye yazdı. Hall'a derin bir sevgi duyduğunu belirterek, bazı siyasi müttefikleri farklı düşünse de onun politik anlayışına ve yayın politikasına karşı olmadığını söyledi. "Ben

senin asla taraf olduğunu düşünmedim. Nasıl sen beni devlet işlerinde tuttuğum taraf için suçlamadınsa, ben de asla seni aynı tarafta olmadığın için suçlamadım, çünkü ben böyle konularda herkesin sonuna kadar kendine göre değerlendirme yapma özgürlüğüne sahip olduğuna ve olması gerektiğine inanıyorum."

Franklin buna rağmen, anlaşmanın vadesi dolduğuna göre, rekabeti engelleyecek bir şey kalmadığını söylemekten de geri durmadı: "18 yıl sonra hâlâ çalışmadan yaşayabilecek kadar zengin olup olmayacağımı şimdiden bilemem." Ardından, rakibi tarafından kendisine ortaklık teklif edildiğini, ancak Hall'ın, kendisine olduğunu düşündüğü borcun bir kısmını ödemesi halinde ortaklık kurmayacağını söyleyerek, bir vaadin içine sarılmış örtülü bir tehdit yolladı. Hall'ın rakibiyle birleşme ihtimalini kastederek, "Umarım buna gerek kalmaz," dedi. "Müşteri alacaklarından epeyce yüklü bir miktarın bana düşmesi gerektiğini biliyorum ve senin, tahsil ettiğin alacakların büyük bölümünü kendine tutmak yerine bana aktaracağını ümit ediyorum." Franklin, böyle olduğu takdirde, eline geçecek paranın diğer gelirleriyle beraber emekliliğini sürdürmesine yeteceğini söyledi. "Maddi bakımdan yeterince rahat olabilirim, özellikle de fazla para harcama eğilimim olmadığı düşünülürse. Bu durumda tekrar matbaacılıkla uğraşmak gibi bir niyetim yok."[22]

Ortaklığın bitmesi demek, Franklin'in yıllık 650 sterlinlik gelirden olması demekti ki, bu da tasarruf ruhunu canlandırmıştı. Londra'da tutumlulukla haz karışımından oluşan bir orta sınıf hayatı yaşamaktaydı. Kendi statüsünde birinden beklendiği şekilde eğlenmemekle veya yaşamamakla beraber gezmeyi seviyordu. Ayrıca hesap kayıtları evine, fıçısı 30 şilinlik en kaliteli biraları aldığını göstermektedir (Bu, biranın yerine ekmek ve suyun erdemlerini savunduğu ilk Londra macerasının tamamen zıddı bir durumdu). Tasarruf girişimleri de çoğunlukla karısına dönüktü. 1767 Haziran'ında karısına şunları yazmıştı:

> Gelirimizin önemli bir kısmı kesildi. Eğer posta işini kaybedersem... ki bu da uzak bir ihtimal değil, sadece kira ve faiz gelirleriyle geçinmek zorunda kalırız. O zaman da alıştığımız yüklü ev ve eğlence giderlerini kesinlikle karşılayamayız. Kendi hesabıma, ben burada hayatın hoşluklarından mahrum kalmamak için elimden geldiği kadar hesaplı davranıyorum, akşam yemeklerinde kimseyi ağırlamıyorum, evde tek başıma olduğum zamanlar bir tek tabakla idare ediyorum. Ama burada hayat o ka-

dar pahalı ki harcamalarıma ben bile şaşırıyorum. Yokluğumda çektiğin miktarlardan anladığıma göre epeyce fazla harcıyorsun. İçinde bulunduğun durum gereği doğal olarak oldukça fazla misafir ağırladığının ve bunun da harcamaların kısılmasını zorlaştırdığının çok iyi farkındayım... Fakat insanların geliri azalınca, giderlerini de aynı ölçüde kısamıyorlarsa sonları yoksulluk olur.[23]

Mektubu özellikle soğuk yapan şey, kızlarının âşık olduğu ve evlenmek için onayını almak istediğini belirten habere cevap olarak yazılmasıydı. Sally, Philadelphia sosyetesinde seçkin bir ortamda büyümüş, bütün balolara katılmış ve hatta Franklin'in rakibi Vali Penn'in arabasıyla dolaşır olmuştu. Ancak karakteri ve maddi gücü tartışmalı görünen bir adama âşık olmuştu.

Söz konusu talip Richard Bache, İngiltere'den göçtükten sonra New York'ta kardeşiyle birlikte ithalatçılık ve gemi sigorta acenteliği yapmış, sonra da Philadelphia'ya taşınarak Chestnut Sokağı'nda bir manifatura dükkânı açmıştı. Aşkta kazanmakla beraber işte bahtsız olan Bache, Sally'nin en yakın arkadaşı Margaret Ross'la nişanlıydı. Hastalanan Margareth ölüm döşeğinde Sally'den Bache'ye göz kulak olmasını istemişti. Sally de bu isteği karşılamaya fazlasıyla gönüllü davranmıştı.[24]

Deborah için, kocasının yokluğunda bir karar vermek oldukça zor bir sorumluluktu. Hafif suçlayıcı bir tonla Franklin'e, "Hem baba hem anne olmak zorundayım," diye yazmıştı. "Umarım, kararımdan sen de memnun olursun, verebileceğim en iyi kararı verdim."

Herhalde bunun Franklin'in dönüşünü çabuklaştırması gerekirdi. Ama Franklin ailesinden uzak durdu. Philadelphia'daki evine bir tek oğlu -Londra'da- evlenirken dönmekte acele etmişti. Deborah'a, "Bu yaz eve dönüp dönemeyeceğim belli olmadığı için," diye yazdı, "Eğer sen uygun buluyorsan, onun mutluluğunu geciktirmek istemem." Uzaktan hoşgörülü bir tavır takınan Franklin, Sally'ye bir mektupla beraber iki yazlık şapka gönderdi.

Birkaç hafta sonra da tasarruf hakkındaki uzun nutkunu yolladı. Deborah'a, "Fazla masraflı bir düğün yapmayın," diye yazdı, "Her şeyde tasarruflu ve tutumlu olun, çünkü durumumuz gerçekten bunu gerektiriyor." Sally'nin Bache'ye şık ama fazla pahalı olmayan bir çeyiz getireceğini de anlatması gerektiğini ekledi:

Umarım, biz ölmeden önce kızımızdan öyle büyük servet beklentileri filan yoktur. Sadece, Sally'ye iyi bir koca ve bana iyi bir oğul olduğu takdirde, kendisine elimden geldiği kadar iyi babalık yapacağımı söyleyebilirim. Ama şu anda, Sally'ye hepsi beş yüz sterlini geçmeyecek güzel elbiseler ve eşyalar almak dışında bir şey yapamayacağımızı sen de takdir edersin sanırım.[25]

Sonra daha sinir bozucu haberler geldi. Franklin'in isteği üzerine Bache'nin maddi durumunu araştıran William batakta olduğunu ortaya çıkardı. Daha beteri, Margaret Ross'un babasının da daha önce aynı şeyi öğrenerek evliliklerine karşı çıktığını öğrendi. William, "Bay Bache, maddi durumu hakkında sık sık onu (Ross) aldatmaya çalışmış," diye yazdı. "Kısacası o, kendisini destekleyecek bir aileye girerek durumunu düzeltmeye çalışan bir servet avcısı." William mektubun sonuna bir de not düşmüştü: "Bu mektubu yak." Franklin yakmadı.

Dolayısıyla evlilik ertelendi. Bache de Franklin'e bir mektup yazarak kendini anlatmaya çalıştı. Ciddi bir mali sıkıntıda olduğunu kabul ediyordu fakat bu kendi kabahati değildi. Damga Vergisi Yasası boykotu yüzünden zarara uğrayan bir geminin faturaları haksız bir şekilde kendi üstüne kalmıştı.[26]

Franklin belki biraz da abartarak, "Ben kızımı bir anne-babanın çocuğunu sevebileceği kadar seviyorum," diye cevapladı. "Ama sana daha önce mülkümün az olduğunu ve karımla beni zar zor geçindirdiğini söylemiştim... Sally'nin dostlarını onu doğru dürüst geçindirebileceğin konusunda ikna edemediğin sürece, sonucu her ikiniz için de yıkım olabilecek bir evlilikte ısrar etmeyeceğini umuyorum." Franklin aynı gün Deborah'a da bir mektup yazarak, Bache'nin geri adım atacağını sandığını söyledi. "Son zamanlarda işlerinde yaşadığı talihsizlikler yüzünden," diye yazdı, "evlilik konusunda muhtemelen aceleci davranmayacaktır." Sally'nin İngiltere'ye gelebileceğini söyledi. Orada, William Strahan'ın oğlu gibi başka erkeklerle tanışabilirdi.[27]

Franklin'in bu konudaki düşünceleri net olmasına karşın, mektuplarında kızının evliliğini kesin bir dille reddetmiyordu. Belki de hem etik hem de pratik açıdan kendinde bir fikir beyan etme hakkını görmüyordu çünkü konuyla ilgilenmek için eve dönmek istemiyordu. Evden sadece mesafe olarak değil, duygusal olarak da uzaklaşmıştı.

Bayan Stevenson konuya ağırlığını koyarak aile dinamiklerini daha da karmaşık hale getirdi. Franklin'le yaşadığı için kendini Deborah'ın ruh eşi olarak gören Bayan Stevenson, dertleşmek üzere bir mektup yazdı. Franklin'in huysuzluğunun üzerinde olduğunu anlattı. Franklin'in huysuzluklarından sıkıldığı için biraz ipekli kumaş alıp Franklin'in hiç tanışmadığı kızı için iç etekliği dikerek kendini avutuyordu. Aslında bu muhtemel evlilikten o kadar heyecanlanmıştı ki daha fazla hediye almak istiyordu ama Franklin izin vermiyordu. Deborah'a, onunla oturup sohbet etmek için can attığını söyledi. "Arada bir Bay Franklin'i görme özleminizin yumuşak ve sevecen bir eşin taşıyamayacağı kadar ağır bastığını gerçekten anlayabiliyorum."[28]

Franklin, Philadelphia'daki aile dramını bir yana bırakıp yaz tatili için 1767 Ağustos'unda Fransa'ya kaçtı. Deborah'a, "Bu yaz Londra'da fazla kaldım, sağlığımı korumak için mutat seyahatime çıkmak istiyorum," diye yazdı. Ruh hali o kadar bozuktu ki, Polly'ye "Yolda sürekli hancılarla itiştim," dedi. Bindikleri araba o kadar aşırı süslenmişti ki, süslerden dışarıyı göremedikleri için Franklin ve yol arkadaşı John Pringle'ın sinirleri bozulmuştu. Franklin, "Arabacının gerekçesi bana, daha önce yüzlerce defa olduğu gibi, keşke insanoğluna mantık yürütme yeteneği verilmemiş olsaydı, çünkü nasıl kullanacaklarını bilmiyorlar, dedirtti." diye homurdandı.

Ancak Paris'e vardıklarında işler düzeldi. Hanımların yanaklarına allık sürme şekli ilgisini çekmişti. Bunu kendi kızı yerine Polly ile en ufak ayrıntısına kadar paylaştı. "Bir kâğıt üzerinde yedi buçuk santim çapında bir delik aç, bunu deliğin bir kenarı tam gözün altına gelecek şekilde yanağına yerleştir; sonra da boyaya daldırılmış fırçayı hem yüzüne hem kâğıda sür. Kâğıdı kaldırınca yüzünde yuvarlak bir kırmızı boya kalacak."[29]

Franklin, elektrik deneyleri yapan kişilerin *franklinistes* olarak isimlendirildiği Fransa'da önemli biri olarak ağırlandı. Franklin ve Pringle, Kral XV. Louis ve Kraliçe Marie ile birlikte yemek üzere Versailles'a, *grand couvert*'e (halka açık akşam yemeği) davet edildi. Franklin, Polly'e, "Kral bizden zarif ve hoş ifadelerle söz etti," dedi. İngiliz bakanlarla yaşadığı eziyetlere rağmen hâlâ "kendi Kral ve Kraliçemin dünyadaki en iyi ve en hoş kral ve kraliçeler olduğu" düşüncesine bağlı olduğunun altını çizdi.

Franklin, Versailles muhteşem bir yerdi ama "kırık dökük yarım tuğlalı duvarları ve kırık pencere camlarıyla" ilgisizlikten dökülüyordu. Öte yandan Paris, eski yapılarıyla kentin gelişimini göstermesi bakımından ilgisini çekmişti. Her gün süpürülen caddeler, Londra'dakilerin aksine "yürümek için idealdi." "Kum dolu sarnıçlarda filtre edilen su en güzel kaynak suları kadar temiz" hale getirilmekteydi. Franklin, Polly'ye, kızının kendi yokluğunda evlenmeye hazırlandığı sırada, kendisinin de yeni giysiler ve kendisini "yirmi yaş genç" gösterecek "küçük bir peruk" aldığını anlatıyordu. Yolculuk sağlığına o kadar iyi gelmişti ki, "Bir defasında az kalsın arkadaşımın karısıyla yatacaktım," diye de espiri yapmıştı.[30]

Franklin, Fransa dönüşü gecikmeden Polly ve diğerlerine hoş mektuplar yazarken, eve kısa bir not yolladı. Philadelphia'dan gelen mektuplarda kızına dair fazla haber bulunmamasına kırılmış gibiydi. Sally de evlilik planlarının muallakta kalmasından hayal kırıklığına uğramıştı. Franklin, Deborah'a, "döndüğünden beri oldukça dinç ve iyi olduğunu" yazdıktan sonra kızının durumunu sorma lütfunda bulundu.

Sally ve Richard, Franklin'den habersiz olarak, o zamana kadar bir adım daha atmış ve evlenmişlerdi. 1767 Ekim'inde (Franklin'in eski *Gazette*'inin yeni rakibi) *Pennsylvania Chronicle*'da yazıldığı üzere, "Şehrimizden tüccar Bay Richard Bache, ünlü Doktor Franklin'in tek kızı olan, seçkin erdem sahibi Bayan Sally Franklin'le evlendi. Limandaki bütün gemiler bu mutlu olay vesilesiyle ertesi gün renkli flamalarla donatıldı."[31]

Franklin'in, tek kızının evlilik törenini kaçırdığı için üzüntü belirtisi gösterdiğine dair hiçbir işaret yoktur. Kız kardeşi Jane Mecom, Aralık ayında Franklin'e bir mektup yazarak, "sevgili kızının sevdiği ve kendisini mutlu edebilecek tek kişi olan değerli bir beyefendiyle evlenmesinden dolayı" tebriklerini iletti. Franklin, takip eden Şubat ayında soğuk bir cevap yazdı: "Kendisini ve annesini mutlu etti, umarım iyi olur; ama evlenmeden önce ailenin geçimini nasıl sağlayacağı konusunda daha iyi hesap yapmaları gerekirdi diye düşünüyorum."[32]

Franklin sonraki birkaç ay boyunca ara ara gönderdiği mektuplarda, Deborah ile Sally'ye sevgilerini gönderiyor ama asla Bache'yi ağzına almıyordu. Nihayet 1768 Ağustos'unda Bache'ye bir mektup yazarak aileye kabul etti. Mektuba vaatkâr bir ifadeyle "Sevgili oğlum," diye başlamış ve sonra da biraz mesafe koymuştu. "Attığın adımın, yani iş-

lerinin bir aileyi geçindirebilecek durumda olmamasına rağmen bir aile sorumluluğunu üstlenmenin ihtiyatsız ve aceleci bir davranış olduğunu düşünüyorum." Bache'nin önceki mektuplarına işte bu yüzden cevap vermemişti Franklin. "Ağzımdan güzel bir şey çıkmayacaktı: İçimden geçenleri yazmak istemedim, çünkü mutluluk veremediğim bir yere acı da vermek istemiyordum." Fakat bir paragraflık mektubun sonunda Franklin, "Zaman içinde yumuşadım," dedi. "Sana en iyi dileklerimi gönderiyorum; iyi bir koca ve iyi bir oğul olursan, beni de karşında sevgi dolu bir baba olarak göreceksin." Tek cümlelik bir notla da Sally'ye sevgilerini iletip ona yeni bir saat gönderdiğini belirtti.

Deborah heyecanlanmıştı. Franklin'in mektubunu Boston'u ziyaret eden Bache'ye iletirken eklediği bir notta şöyle yazmıştı: "Bay Bache (ya da oğlum Bache), sizi tebrik ederim: Bazıları gibi güzel konuşamasam da, baban (ya da ben öyle diyeceğim) ve senin birlikte nice mutlu günleriniz olur, umarım."[33]

Deborah, 1769 başında Franklin'den daha güzel haberler aldı. Franklin sağlığının çok iyi olduğunu yazıyordu, ancak "doğa yasaları gereği bu uzun süre böyle devam etmez." Franklin kısa bir süre önce 63 yaşına basmıştı. O yüzden, "Philadelphia'ya dönüp hayatımın sonbaharını dostlarım ve ailemle geçirmekten başka bir şey düşünmüyorum." Sally ile kocası, Franklin'i orada bulma umuduyla Boston'dan geri dönmüşlerdi. Ama Franklin, o mektuplara rağmen henüz dönmeye hazır değildi.

O bahar Deborah'ın küçük bir felç geçirdiğini duyduğunda da dönmedi. Doktoru, Franklin'e, "Bunlar ileri yaşlarda kötü semptomlar ve tehlike alametleri," diye yazdı. Franklin, kraliçenin doktoru olan arkadaşı John Pringle'a danıştıktan sonra, tavsiyelerini Deborah'a iletti. Deborah asi kocasına karşı ilk ve son kez tahammülsüzlük gösterip tavsiyesini görmezden gelerek, hastalığının asıl sebebinin, Franklin'in uzun zamandır yokluğundan kaynaklanan "giderilememiş üzüntü" olduğunu söyledi: "Artık dayanamadım ve düştüm, bir daha da kalkamam."

Güzel haberler dahi Franklin'i Philadelphia'ya döndürmeye ikna edemedi. Franklin o yaz Sally'nin hamile olduğunu duyunca, küçük ve lüks bir hediye ile sevgilerini iletti: Hamile kadınların şarap, ekmek ve baharattan oluşan şurubu paylaşmak için kullandığı altı şerbet fincanı. Onu etkilemeye çalışan Sally fırsatı kaçırmadı. 1769 Ağustos'unda dünyaya gelen çocuğa Benjamin Franklin Bache adı verildi. Franklin, torununa

kendi çocuklarından daha yakın olacak, kuzeni Temple gibi Benny Bache de Franklin'in maiyetine girecekti. Bu arada Franklin en iyi dileklerini ilettikten sonra Benny'ye mutlaka çiçek aşısı yaptırılmasını istedi.[34]

Vekil Aile

Franklin, kişisel hayatında olduğu gibi aile hayatında da kesinlikle derin bağlılıklar aramadı. Buna rağmen bir ev konforuna ve entelektüel teşvike ihtiyaç duymaktaydı. İşte Londra'daki vekil ailesinde bulduğu şey buydu. Craven Sokağı'nda, Market Sokağı'nda bulunmayan bir zekâ ve ruh vardı. Ev sahibesi Bayan Stevenson, Deborah'a göre daha hayat dolu, kızı Polly de Sally'den biraz daha zekiydi. 1769 Eylül'ünde, Franklin'in Fransa'dan dönmesinden kısa bir süre sonra Polly kendine Bache'den daha seçkin bir talip buldu.

William Hewson, 30'una gelen ve henüz hiç evlenmemiş olan Polly için iyi bir koca adayı idi. Hewson'u bir tıp araştırmacısı ve öğretmeni olarak seçkin bir kariyer beklemekteydi. Polly, kalmakta olduğu kır evinden gönderdiği mektupta, "Zeki olmalı, çünkü *bizim* gibi düşünüyor," diye ağzından kaçırmıştı. "Bu genç adamla gideceksem, sizi ve annemi sürprizle karşı karşıya bırakmamalıyım. Elbette böyle bir şey 30 gibi olgun bir yaşta düşüncesizce olurdu."

Polly bu yarı şaka sözlerin arasında, Hewson'la evlenmeye istekli olmadığını itiraf ederek (ya da öyleymiş gibi yaparak) Franklin'le cilveleşmekteydi. Yaşlı hayranına, "Benim için fazla genç olabilir," demişti. Mutluluktan uçtuğunu eklemişti, ancak "bu uçuşun tanıdığı bu yeni insandan mı yoksa (kısa bir süre önce Paris'te olan) ihtiyarın bu ülkeye dönüşünden mi kaynaklandığını" tam olarak bilmiyordu.

Franklin'in hemen ertesi gün kaleme aldığı cevapta tebrikten çok kur havası vardı. "Gerçeği söylemek gerekirse, kendini kurnazca kabul ettiren bu yakışıklı genç doktoru kıskanmam için nedenlerim var." Kendi kendine böbürlenip "aklıselime kulak tıkayarak seni neşelendiren şeyin benim salimen geri dönüşüm olduğunu varsaymaya" karar verdiğini söyledi.

Franklin, Hewson'un teklifini kabul etmesini öğütlemeye yanaşmayınca, Polly evliliği yaklaşık bir yıl erteledi. Nihayet 1770 Mayıs'ında Franklin herhangi bir itirazı olmadığını yazdı. Bunun net bir onay ol-

duğu söylenemezdi. "Kendinle ilgili olan bu konuda benden daha iyi karar verebileceğine eminim," diye yazdıktan sonra evliliğin "mantıklı" göründüğünü ekledi. Polly'nin fazla bir maddi çeyiz yapamayacağı konusundaki endişesine gelince, Franklin "sen benim için tek bir şilin bile gerektirmeyen bir servetsin," demekten kendini alamadı.[35]

Kendi çocuklarının evlilik törenlerine gitmeyen Franklin bu töreni kesinlikle kaçırmayacaktı. Törenin, Franklin'in genellikle yurtdışında bulunduğu yaz ortasında yapılmasına rağmen, orada bulunup sıraların arasındaki koridordan Polly ile birlikte yürüyerek baba rolünü oynadı. Birkaç hafta sonra Polly'nin mutlu olmasından memnun olduğunu söyledi ancak onun dostluğunu yitirmiş olmaktan dolayı şimdi de "ara sıra kendisinin moralinin bozulduğunu" itiraf etti. Neyse ki öyle olmayacaktı. Franklin yeni çifte yakın olacak ve Franklin'le Polly, hayat boyu süren dostlukları boyunca birbirlerine 130'un üzerinde mektup yazacaktı.

Hatta Polly ve William Hewson evlendikten birkaç ay sonra, Bayan Stevenson'ın taşradaki dostlarını ziyarete gittiği uzun hafta sonlarından birinde, Franklin'in yanında kalmaya geldiler. Bu günün anısına beraberce uydurma bir gazete çıkardılar. 22 Eylül 1770 Cumartesi tarihli *The Craven Street Gazette*, "Kraliçe Margaret"in gitmesi üzerine Franklin'in suratının asılmasını haber veriyordu. "Yeni bakanlığın bu akşam için kendisine omuzdan koyun eti kızartması ve patates sözü vermesine rağmen, KOCA adam (dev cüssesinden dolayı böyle denmişti)... bu sabah keyifsiz." Haberde, Kraliçe Margaret'in dolap anahtarlarını yanında götürmesinden dolayı dantelli gömleklerini bulamayan ve bu yüzden St. James Sarayı'ndaki Taç Giyme Yıldönümü'ne katılamayan Franklin'in biraz kızgın olduğu belirtiliyordu. "Bu nedenle majesteleri hakkında büyük patırtı kopartıldı... Çok geç de olsa gömlekler sonradan başka bir yerden çıktı."

Gazete dört gün boyunca Franklin'in zaaflarıyla dalga geçti: Herkes dışarıdayken yatak odasında soba yakarak yakıt tasarrufu hakkında attığı nutukları bizzat nasıl çiğnediği, ön kapıyı tamir edeceğini söyledikten sonra yeni bir kilit mi yoksa yeni bir anahtar mı alması gerektiği konusunda nasıl kararsız kaldığı, nasıl Pazar günleri kiliseye gitme sözü verdiği... Gazetenin Pazar sayısında, "söz vermenin o sözü tutmaktan daha kolay olduğunun hazin örneklerle görüldüğü" yazıyordu. "Dünkü önemli kanun hükmünde kararnameye rağmen, bugün kimse kiliseye gitmedi. KOCA adamın iri gövdesini uzun süre yataktan çıkarmaması

nedeniyle kahvaltı oldukça geç yapılmış görünüyor." Fakir Richard olsaydı bu kıssadan şu hisseyi çıkarırdı: "Büyük adamlarımızı örnek alarak bir şeylerin düzeltilebileceğini sanmak boşunadır."

Görünüşe göre, özellikle dikkat çeken bir paragrafta da Franklin'in karşılıksız bir flört yaşadığı yakınlardaki bir kadından söz edilmektedir. O Pazar Franklin onu ziyarete gittiğini söylemişti: "Dr. Şişgöbek odanın içinde 469 tur attı. Bu tam da evinde bulamadığı Lady Barwell'e olan mesafeydi. Dolayısıyla bir öpücük mücadelesi yaşanmadı. O da rahat koltuğuna oturup rüyalara dalarak bu işi başı hiç derde girmeden yaptı." Bayan Stevenson'ın yokluğunda geçen üçüncü gün *Gazette*, Dr. Şişgöbek'in "Majestelerinin dönüşünü iple çekmeye başladığını" bildiriyordu.

Son sayıda Franklin'in editöre yazdığı benzersiz mektuplardan birine yer verilmekteydi. "Öfke" takma adıyla kaleme alınan mektupta yemeklerden ve şartlardan şikâyet edilmekteydi. Mektup Polly ile kocasını kastederek şöyle yakınıyordu: "Bu alçak hainler bir hafta daha iktidarda kalırsa memleket harap olur -mahvolur!- Kraliçe dönmezse tamamen mahvolur; yahut (daha iyisi) bu işi halletmek için hepsini kovup beni ve arkadaşlarımı başa getirin." Bu mektuba "Skandaldan Nefret Eden Biri" imzasıyla verilen cevapta, huysuz Franklin'e akşam yemeğinde lezzetli bir sığır kaburgası ikram edildiği ve onun "bifteği kolay eritemediği gibi sırtında kaşıntı yaptığını, Majestelerinin kendisine hediye ettiği, sırt kaşıyıcı denilen Çin malı çubuğun ucundaki fildişi eli kaybettiği için de çok eziyet çektiğini" söyleyerek geri çevirdiği belirtildi.[36]

Franklin, Craven Sokağı'nda uçuk şeyler yapmaktan keyif alıyordu. Bunlardan biri, her sabah erken saatlerde bir saatlik "hava banyosu" almaktı. Bu bir saat boyunca pencereleri açar ve "üzerindeki bütün giysileri çıkarıp odada otururdu". Bir diğeri küçük flörtleşmelerdi. Ünlü ressam Charles Willson Peale, bir defasında Craven Sokağı'na habersiz gittiği bir gün "Doktoru dizinde genç bir hanımla otururken" bulduğunu anlatmıştı. Her ne kadar Peale'in sonradan çizdiği manzara bu konuda bir muğlaklık yaratsa da sözü edilen hanım muhtemelen Polly idi.[37]

Polly ve William Hewson sonunda Craven Sokağı'na taşındılar. Taşınırken yanlarında Hewson'un iskeletleriyle, "korumaya alınmış fetüsler" ve tıp araştırmalarında kullandığı diğer aletleri de getirdiler. Daha sonra, Franklin ve Bayan Stevenson da birkaç ev öteye taşındılar. Aralarındaki garip ilişki, Bayan Stevenson'ın taşradaki ahbaplarına yaptığı

mutat ziyaretlerden biri sırasında Franklin'in yazdığı mektuba da yansımıştı. Bayan Stevenson'a Fakir Richard'ın misafirlerin üç günden sonra bıkkınlık verdiği yolundaki özdeyişini hatırlatan Franklin, ilk posta arabasıyla geri dönmesini istemişti. Bayan Stevenson kendisine fazla bağlandığını düşünmesin diye de yalnızlıktan memnun olduğunu yazmıştı. "Birazcık kendi başıma kalmak, canımın istediğini, istediğim zaman ve istediğim gibi yapmak ve istediğim yere gidebilmek iyi geliyor," demişti. "Ama bu, Azizlerden ve keşişlerden başkasına verilemeyecek kadar büyük bir mutluluk. Benim gibi yahut bizim gibi günahkârlar bir arada yaşamaya ve birbirine sataşmaya mahkûmdur."[38]

Hillsborough ve Townshend Vergileri

Franklin, Damga Vergisi Yasası'nın geri çekilmesi için yaptığı dramatik konuşmada ciddi bir hata yapmıştı: Amerikalıların, ülke içinde yapılan işlemlerden alınan dahili vergiler hariç, Parlamento'nun gümrük ve ihracat vergisi gibi harici vergiler koyma hakkını tanıdığını söylemişti. 1767 Nisan'ında bir Londra gazetesine önce "Her İki Ülkenin Dostu", sonra da "Hayırsever" imzasıyla yazdığı yazılarda da bu savını tekrarladı. Bozulan ilişkileri düzeltmek adına, Amerikalıların, imparatorluğun savunmasına katkıda bulunmak için para toplama konusunda her zaman büyük gayret gösterdiğini hatırlattı. "Koloniler, ülkelerine ithal ettikleri mallara uygulanan gümrük harçları üzerinden bütün harici vergileri ödemeye hazır olduğu gibi, Parlamento'nun bu tür vergiler koymasını da hiçbir zaman tartışma konusu yapmadı," diye yazdı.[39]

Yeni Maliye Bakanı Charles Townshend de Parlamento'da Franklin'in dahili vergiye hayır ama harici vergiye evet demesini sorgulayanlar arasındaydı. Townshend bu ayrımın baştan aşağı "mantıksız" olduğunu düşünüyordu. Buna rağmen öneriyi kabul ederek kolonileri -ya da blöflerini- memnun etmiş gibi görünmeye karar verdi. Townshend, yarı sarhoş bir halde yaptığı için kendisine "Şampanya Charlie" lakabını kazandıracak olan parlak bir konuşma yaparak, cam, kâğıt, porselen, boya ve çaya uygulanacak gümrük vergileri üzerine bir plan açıkladı. Daha vahimi, buradan elde edilen gelirin bir kısmı kraliyet valilerine ayrılacak ve böylece valiler koloni meclislerine bağımlı olmaktan kurtulacaklardı.

Franklin Damga Vergisi Yasası'nda olduğu gibi, Townshend'in gümrük vergilerinin 1767 Haziran'ında kabul edilmesi sırasında da fazla bir tepki göstermedi ve kolonilerin bazı kısımlarında giderek büyüyen radikalizmin çok gerisinde kaldığını da fark etmedi. Yeni gümrük vergileri özellikle de liman şehri Boston'da büyük öfkeye yol açtı. Samuel Adams'ın liderliğindeki Özgürlük Çocukları'nın meydan yakınlarındaki "Özgürlük Ağacı"nın etrafında yaptıkları danslar halkı iyice coşturdu. Massachusetts Meclisi, Adams'ın girişimiyle diğer kolonilere birer genelge göndererek yasanın geri çekilmesi için dilekçe yazılmasını istedi. İngiliz hükümeti bu genelgenin geri çekilmesini istedi. Meclis'in bu isteği reddetmesi üzerine de Boston'a askeri kuvvet gönderdi.

Amerika'daki öfke haberlerini Londra'da alan Franklin ılımlı tavrını koruyarak, her iki tarafa da "uygarca ve ılımlı davranma" çağrısı yapan bir dizi makale yazdı. Philadelphia'daki dostlarına, Boston'daki artan radikalizmi onaylamadığını yazdı. İngiltere'de yayımlanan makalelerdeyse, iki tarafı da ustaca idare etmek adına epeyce -gerçekten de, epeyce- çaba gösterdi.

Franklin'in bu denge oyunu, 1768 Ocak'ında Londra *Chronicle*'a yazdığı "Amerikan Hoşnutsuzluğunun Nedenleri" başlıklı uzun ve imzasız yazıda da görülmekteydi. Bir İngiliz gözüyle kaleme alınan yazıda Amerikalıların, gelirlerle ilgili bütün kararların kendi meclisleri tarafından alınması gerektiğine inandıklarını belirterek, huzursuz bir ifadeyle, "Benim bu görüşleri desteklemek gibi bir yükümlülüğüm yok," dedi. Amacının, insanlara "Amerikalıların görüşlerini" aktarmak olduğunu söyledi. Franklin bu yolla her iki tarafı da idare etmeye çalışıyordu: Önce Amerikalıların, Parlamento'nun koyduğu vergilere olan öfkesinin ülkeyi parçalayabileceği uyarısında bulunuyor, sonra da "Destekliyormuş gibi davranamam!" dediği bu "öfkeli çılgınlıklar"dan üzüntü duyuyormuş gibi yapıyordu.[40]

Franklin, Philadelphia'da yayımlanan "Pennsylvania'lı Bir Çiftçiden Mektuplar" başlıklı bir dizi makaleye de benzer bir tepki gösterdi. O sırada bu mektupların Mülk Sahipleri konusunda Philadelphia'da yaşanan mücadelelerde rakibi olan John Dickinson tarafından yazıldığını bilmiyordu. Dickinson mektuplarında Parlamento'nun ticareti düzenleme hakkı olduğunu teslim ediyor fakat bu hakkı -kolonilerin onayını almadan- vergileri artırmak için kullanamayacağını savunuyordu.

Franklin bu mektupları bir kitapçık haline getirip kendi eklediği bir giriş yazısıyla 1768 Mayıs'ında Londra'da yayımladı. Ancak yazıları sonuna kadar desteklemekten kaçındı. "Bu düşüncelerin ne dereceye kadar doğru veya yanlış olduğu konusunda şimdilik bir yargıda bulunamam."

Bu arada Franklin dahili ve harici vergiler arasında bir ayrım yapmanın pratikte muhtemelen mümkün olmadığını düşünmeye başlamıştı. Mart ayında William'a yazdığı mektupta, "Konu üzerinde ne kadar düşünür ve okursam," diyordu, "Bu konuda bir orta yol bulmanın pek mümkün olmadığı fikrimin pekiştiğini görüyorum." Sadece iki seçenek vardı: "Ya Parlamento bizim adımıza *her türlü* yasayı yapma hakkına sahiptir, ya da *hiçbir yasa* yapma hakkı yoktur." Franklin ikinci seçeneğe sıcak bakmaya başlamıştı, ancak bundan emin olmadığını da kabul ediyordu.[41]

Franklin'in 1768'in ilk yarısı boyunca parlamentonun gücü etrafında yaptığı bu incelikten uzak dans, çağdaşlarının (ve sonraki tarihçilerin) onun gerçek düşünceleri ya da ne oyun oynadığı konusunda farklı sonuçlara varmalarına yol açtı. Aslında Franklin'in kafasında bir sürü tilki dolaşmaktaydı: Ilımlılık ve makul davranışın İngiltere'yle koloniler arasındaki uyumu yeniden tesis edeceğini umuyordu; Pennsylvania'yı Mülk Sahipleri'nin elinden almak için son bir girişimde bulunmak istiyordu ve hâlâ İngiliz hükümetinin teveccühüyle bir toprak beratı kapmanın peşindeydi. Bazı mektuplarda itiraf ettiği üzere, hepsinden önemlisi de kafası bulanıktı ve hâlâ düşüncelerini netleştirmeye çalışıyordu.

İşleri karmaşıklaştıran bir etken daha vardı. Franklin'in çekişmeleri sona erdirme arzusu, Britanya hükümetine koloni işlerinden sorumlu bir yetkili olarak atanma umuduna dönüşmüştü. Lord Hillsborough kısa bir süre önce bu işlerden sorumlu devlet bakanlığına getirilmişti. Franklin de (hatalı bir şekilde) Hillsborough'nun kolonilere daha sıcak bakabileceğini düşünmüştü. Ocak ayında bir dostuna yazdığı mektupta, "Bu soylu adamın genelde Amerika'ya düşman olduğunu sanmıyorum," demişti. Franklin, oğluna gönderdiği bir mektuptaysa daha kişisel olan ihtirasını itiraf etmişti. "Lord Hillsborough'nun yardımcılığına atanmamın konuşulduğu söylendi," demişti. Bu ihtimalin zayıf olduğunu kabul ediyordu: "Ama burada fazla Amerikalı kaldığım da kesin."

Franklin'in yaşadığı ikilemin püf noktası işte buydu. Bir dostuna yazdığı mektupta, "İngiltere'de fazla Amerikalı, Amerika'daysa fazla İn-

giliz" bir porte çizdiğini söylüyordu. Franklin, uyumlu ve büyüyen bir Britanya rüyasıyla beraber hâlâ bunların ikisi de olabileceğini düşünüyordu. "Bu ülkelerden birisinde doğup büyümüş ve uzun süre diğerinde yaşayıp hatırı sayılır bağlantılar kurmuş biri olarak her ikisine de refah dilerim," demişti. Dolayısıyla imparatorluğun her iki parçasını bir arada tutmayı deneyebileceği bir devlet işi kapmaya odaklanmış, hatta bundan umutlanmıştı.[42]

Hillsborough'nun hem ticaret bakanı hem de koloni sekreteri olarak gücünü sağlamlaştırmasından sonra Franklin, kendisine bir devlet görevi verilmesiyle denge sağlanacağını düşünen diğer İngiliz bakanların desteğini aldı. Bunlar arasında en dikkat çekeni, Townshend'in ölümü üzerine maliye bakanı olan Lord North idi. Haziran ayında North'la görüşen Franklin, Amerika'ya dönme planından söz etti. Bununla beraber "Devlete katkıda bulunmasının bir yolu varsa memnuniyetle kalabileceğini" de ekledi. Mesajı alan North, Franklin'in ataması için destek aramaya başladı.

Ama bu mümkün olmayacaktı. 1768 Ağustos'unda Lord Hillsborough'yla yaptığı uzun ve tartışmalı görüşmeyle beraber Franklin'in hükümete katılma umutları tükeniverdi. Hillsborough, Franklin'i atamaya niyeti olmadığını, onun yerine sadık bir bürokrat olan yardımcısı John Pownall'ı seçeceğini söyledi. Franklin hayal kırıklığına uğramıştı. Pennsylvania Meclisi'ndeki müttefiki Joseph Galloway'a, Pownall "bize şiddetle karşı görünüyor," diye yazdı. Hillsborough, Pennsylvania'nın Mülk Sahipleri'nin elinden alınmasını öngören dilekçeyi bir daha görüşülmemek üzere ilk ve son defa reddederek yaraya iyice tuz basmış oldu. İki amacında da hayal kırıklığına uğrayan Franklin, kolonilerin Parlamento'ya karşı verdiği savaşta artık ılımlı olmaktan vazgeçmek üzereydi. Kırılma noktasına gelinmişti.[43]

Amerikalı Vatansever

Franklin, kafasında durumun netleşmesi üzerine kaleme sarılarak Hillsborough ve Townshend vergilerini eleştiren bir yazı yazdı. Yazılarının çoğunu imzasız kaleme almıştı, ama bu kez kimliğini fazla saklamaya çalışmadı. Hatta bir yazıya açık bir şekilde "Francis Lynn" imzasını attı.

Britanya ile Amerika arasındaki ilişkilerin, "bakanlarınızın kafasına, Parlamento'ya bizi vergilendirme hakkı tanıma fikri girinceye kadar" dostane olduğunu savundu. Franklin, kolonilerin krala karşı başkaldırmak istemediğini, ancak yanlış yoldaki bakanların, "Parlamento'ya uzaklardaki bir halka vergi koymak gibi yeni icat edilmiş bir hak tanınması uğruna Kral'ın milyonlarca kişilik sadık tebaasını asiye dönüştüreceğini" ileri sürdü. Bir şeyler yapılmalıydı. "Britanya'da bu hatayı düzeltecek bir orta yol formül bulabilen aklı başında, dürüst biri yok mu?" Franklin, kaygılı bir İngiliz tarafından yazılmış gibi gösterilen başka bir makalede ise, "Amerikalılara karşı bu arsızca uygulamalardan yana olan bayların" cevaplandırması gereken yedi "soru" ortaya attı. Bunlardan biri şöyleydi: "Niçin Amerikalıların varlıkları kendi rızaları olmadan alınmak zorundaydı?" Franklin, bizzat Hillsborough'yu da "yeni Haman'ımız"* diye nitelemişti.[44]

Rakipleri ateşe ateşle karşılık verdi. *Gazetteer*'da "Machiavel" imzasıyla yayımlanan makale, bu yazıyı, birçok Amerikalının, bir yandan perde arkasında dostlarına atama tavsiyelerinde bulunup kendileri için "memuriyet ayarlamaya çalışırken", diğer yandan vergilendirmeye yakılan ağıtlarla "gazeteleri doldurup özgürlüğe ağaçlar adadığı" bir "vatanseverlik komedisi" olarak niteledi. Machiavel bu türden on beş maddelik bir ikiyüzlüler listesi sıraladı; posta şefi Franklin de en baştaydı. Franklin buna (imzasız olarak), Amerikalıların kralı değil Parlamento'yu eleştirdiğini söyleyerek cevap verdi. "Amerikalılar, hükümdarın sadık tebaası olarak, tıpkı bir İskoç'un İskoçya'da yahut bir İngiliz'in İngiltere'de memuriyet sahibi olması gibi kendilerinin de Amerika'da, kralın yönetimi altında memuriyet yapma hakkına sahip olduklarını düşünüyorlar."

Franklin, 1769'da durumun kopmaya doğru gittiğinden her gün biraz daha fazla endişe etmeye başladı. Amerika'nın İngiliz askerleri tarafından işgal edilemeyeceğini ve yakında bağımsızlığını kazanacak güce kavuşacağını savunuyordu. O zaman da Britanya bir imparatorluk uyumu sistemi yaratma fırsatını kaçırdığı için dizini dövecekti. Düşüncesini dile getirmek için de, 1770 Ocak'ında kaleme aldığı bir yazıyla, bir gemide birlikte yolculuk eden bir aslan yavrusuyla iri bir İngiliz köpeğinin

---

* Musa Peygamber'e karşı acımasızca mücadele eden firavunun veziri-ç.n.

hikâyesini anlattı. Köpek aslan yavrusuna sataşıyor, "her fırsatta zorla önündeki yemeği alıyordu". Ancak aslan sonunda büyüdü ve köpekten daha güçlü hale geldi. Bir gün, geçmişte maruz kaldığı hakaretlere cevap olarak köpeğe "okkalı bir şamar" indirdi. Köpek, "aslanın dostluğunu kazanmak yerine düşmanlığını çektiğine pişman oldu". Hikâye Lord Hillsborough'ya "naçizane" ithaf edildi.[45]

Birçok parlamenter uzlaşma yolu aramaktaydı. Önerilerden biri, Townshend vergilerinin büyük bir bölümünün kaldırılıp yalnızca çay vergisinin kalması yolundaydı. Böylece ilkesel olarak Parlamento'nun ticaret ve gümrük vergilerini düzenleme hakkı, korunmuş olacaktı. Bu, geçmişte Franklin'e sıcak gelebilecek türden pragmatik bir çözümdü. Ama artık Franklin o ılımlı havada değildi. Strahan'a, "Bizim şikâyet ettiğimiz şey, çaya uygulanan vergi miktarı değil, bizzat yasanın dayandığı ilke," diye yazmıştı. Kısmi iptal "sorunu daha da alevlendirebilir" ve "çılgınca bir harekete" yol açabilir. Böyle bir tırmanma da "topyekün ayrılığa kadar gider."[46]

Aslında ayrılıkçı düşünceler en başta da Boston'da çoktan alevlenmişti. 5 Mart 1770 günü genç bir çırak, Townshend'in vergilerini uygulatmak üzere gönderilen kırmızı urbalılara [kırmızı ceketli İngiliz askerleri-e.] hakaret edince kavga çıktı, çanlar çalındı. Silahlı ve öfkeli Boston'lulardan oluşan kalabalık bir grup toplandı. Kalabalık, "Ateş edin de belanızı bulun," diye alay etmeye başladı. İngiliz askerler de ateş etti. Boston Katliamı olarak anılan bu olayda beş Amerikalı hayatını kaybetti.

Parlamento o ay Townshend vergilerini kısmen iptal ederek sadece çay vergisini bıraktı. Franklin, Philadelphia'daki arkadaşı Charles Thomson'a gönderdiği ve bütün kolonilerde de yayımlanan mektubunda, İngiltere'de üretilen bütün ürünlere daimi boykot uygulanması çağrısında bulundu. Amerika "alınan kararların arkasında durmalı ve kararlı davranmalıdır" dedi.

Sonunda bütün kolonileri ve özellikle de Massachusetts'i saran ateşli vatanseverlik, Franklin'i de yakalamıştı. Boston'lu rahip Samuel Cooper'a yazdığı mektupta, Parlamento'nun kolonilere vergi koyma ve buralara İngiliz birlikleri gönderme yetkisi olmadığını söyledi: "Gerçekte böyle bir hakları yok, bunu ancak gasp yoluyla elde edebilirler."

Birçok Amerikalı gibi Franklin de hâlâ Britanya ile ipleri tamamen koparmaktan yana değildi. Ona göre çözüm, koloni meclislerinin sa-

dece krala bağlı kalıp Britanya Parlamentosu'na tabi olmadığı yeni bir düzenlemeden geçmekteydi. Cooper'a söylediği üzere, "Bu yüzden (bize karşı en olumlu tavır alan ve ailesinin çıkarı bizim refahımızda yatan) Kral'a olan sadakatimizi sıkı sıkı koruyalım. Zira çürümüş, bizden hoşlanmayan ve çıkarının bize boyun eğdirip kazıklamakta yattığını düşünen bir Parlamento'nun keyfi tutumundan bizi koruması en mümkün araç kararlı bir sadakattir." Bu, uluslar topluluğunun yönetimi açısından zekice bir formüldü. Ne yazık ki formül, kralın koloni haklarına Parlamento'dan daha saygılı olduğu varsayımına dayanmaktaydı.[47]

Franklin'in Cooper'a gönderdiği ve her tarafta yayımlanan mektup, Massachusetts alt kamarası tarafından Londra temsilcisi olarak atanmasını sağladı. 1771 Ocak'ında Lord Hillsborough'yu ziyaret ederek güven mektubunu sundu. Bakan o sırada meclis için giyinmekte olduğu halde, Franklin'i sıcak bir tavırla odasında kabul etti. Ama Franklin yeni atamadan söz edince Hillsborough'un suratı küçümseyici bir ifade aldı. "Sizin orada durmanız lazım Bay Franklin, siz temsilci değilsiniz."

Franklin, "Benden üstün değilsiniz," diye cevap verdi. Atama yazısı cebimde."

Hillsborough, Massachusetts Valisi Hutchinson'un, Franklin'in atama tezkeresini reddettiğini savundu.

Franklin, "Tezkere diye bir şey yok," dedi. "Bu Meclis oylamasıyla alınan bir karar."

Hillsborough öfkeyle, "Temsilciler Meclisi'nin temsilci atama yetkisi yok," diye karşılık verdi. "Vali tarafından onaylanan Meclis yasalarıyla atananların dışındaki temsilcileri muhatap almayacağız."

Hillsborough'nun savı açıkça yanıltıcı bir savdı. Franklin Pennsylvania Meclisi tarafından atanmış ve kesinlikle Penn ailesinin oradaki valisinin onayı alınmamıştı. Bakan halkın kendi Londra temsilcisini seçme hakkını elinden almaya çalışıyordu. Franklin dehşete düşmüştü. "*Halkın* temsilcisinin atanması için niye *vali* onayı gerektiğinin düşünüldüğünü anlayamıyorum, Lordum."

Tartışma giderek büyüdü. Beti benzi atan Hillsborough, asi kolonileri yola getirmek için nasıl "sert" olmak gerektiğine dair bir söyleve girişti. Franklin buna kişisel bir hakaret ekleyiverdi: "Bu atamanın tanınıp tanınmamasının fazla bir önemi olmadığını düşünüyorum. Çünkü *şu anda* koloni temsilcilerinin bir işe yarayacağına dair en ufak bir inancım

yok. O yüzden Lord hazretlerine daha fazla sorun çıkarmayacağım." Bunun ardından Franklin hızla odayı terk etti ve evine giderek aralarında geçen konuşmayı yazıya döktü.[48]

Franklin, Boston'dan Samuel Cooper'a, Hillsborough'ya söylediği "son sözlerinden bazılarına onun çok kızdığını, olağanüstü kaba ve tacizkâr olarak nitelediğini" söyledi. "Görüyorum ki beni yanlış anlamamış."

Franklin başta Hillsborough'nun düşmanca tavırlarını önemsemiyormuş gibi davrandı. Cooper'a yazdığı mektupta, "Kabinedeki meslektaşlarının onu kendisinin sevdiğinden daha fazla sevmediğini" yazmıştı. Başka bir mektupta da Hillsborough'yu "kibirli, başkalarına tepeden bakan ve kerameti kendinden menkul siyasi bilgi ve yetenekleriyle aşırı böbürlenen, önünde eğilip kendisini pohpohlayan herkesten hoşlanan ve kendisine uymayan gerçekleri dile getiren herkese düşman olan" biri olarak tarif ediyordu. Franklin, Hillsborough'nun iktidarda kalabilmesinin ardındaki tek nedenin, diğer bakanların "onun gibi enerji dolu ters birini başlarından nasıl atacaklarını ya da ne yapacaklarını bilmemeleri" olduğunu düşünüyordu.

Ancak çok geçmeden Hillsborough'yla yaşanan restleşmenin Franklin'i depresyona soktuğu ortaya çıktı. Dostu Strahan, "yapısı gereği zaten hareketsiz olan Franklin'in iyice içine kapandığından ve hiçbir faaliyete gitmediğinden" söz ediyordu. Bu, Franklin'i Amerika'nın Britanya ile büyüyen gerginliğinin varacağı nokta konusunda da daha kötümser yapmıştı. Massachusetts Haberleşme Komisyonu'na gönderdiği ve kendisinin daha radikal yanını da gösteren raporda, Parlamento'nun tutumunun "iki ülke arasındaki topyekün kopuşun tohumlarını attığını" yazıyordu. "Kanlı mücadele ya Amerika'nın tam köleleşmesiyle ya da kolonilerini kaybeden İngiltere'nin yıkımıyla sonuçlanacak."[49]

Franklin bu kötümser ruh haline rağmen hâlâ bir uzlaşmadan umutluydu. Massachusetts Meclisi'ne, Parlamento'nun otoritesini "açıkça reddedip direnmekten" kaçınarak, bunun yerine "Parlamento'nun Amerika üzerindeki sözde otoritesini yavaş yavaş sarsmaya" yönelik bir strateji geliştirme çağrısında bulundu. Hatta işi Cooper'a, "Bu konuda Anavatanın onurunu kurtarmak için biraz taviz vermenin akıllıca olacağını" söylemeye kadar vardırdı. Ve Parlamento'ya değilse bile Taht'a bağlılık politikasını savunmayı sürdürdü.

Bu da düşmanlarının Franklin'i fazla uzlaşmacı olmakla suçlamasına yol açtı. Hırslı Virginia'lı Arthur Lee, dostu Samuel Adams'a "Doktor, Lord Hillsborough'nun ihanetinin kurbanı değil aleti," diye yazdı. Lee, Franklin'i ayrıca posta şefliği işine yapışmak ve oğlunu görevde tutmak istemekle suçladı. Bütün bunlar, dedi, "Amerika'yla ilgili konularda niçin ılımlı tavır takındığını açıklıyor."

Lee'nin de kendine göre niyetleri vardı: Franklin'in Londra temsilciliği görevini kendisi istiyordu. Ancak Samuel Adams da (en azından o gün için) dahil olmak üzere Massachusetts'li vatanseverlerin çoğu hâlâ Franklin'i destekliyordu. Adams, Lee'nin mektubuna kulak asmayıp başkalarına sızdırınca, aralarında Thomas Cushing'le Samuel Cooper'ın da bulunduğu Boston'lu dostları Franklin'e olan desteklerini yinelediler. Cooper, Franklin'e, Lee'nin saldırısı "Sana verilen önemin ne kadar doğru ve yazarınınsa ne kadar aşağılık olduğunu gösterdi," diye yazdı. Ama bu olay aynı zamanda, Franklin'in tıpkı Damga Vergisi Yasası krizinde olduğu gibi, hem Britanya'ya sadık kalıp hem de Amerikalı bir vatansever olmasının ne kadar zor olduğunu da gösterdi.[50]

11. Bölüm

Asi

Londra, 1771-1775

1771'deki Tatiller

Franklin 1771 yazının yaklaşmasıyla beraber devlet işlerinden bir süre el çekmeye karar verdi. En azından şimdilik, bütün siyasi çalışmalarında bozguna uğramıştı: Önce Mülk Sahipleriyle, sonra da Parlamento'yla mücadele, bir toprak beratı elde etme girişimi ve kraliyet ataması. Ama hâlâ eve dönmeye hazır değildi. Dolayısıyla o da, siyasetin baskılarından kaçmak için eve dönmek yerine en sevdiği yönteme başvurarak yıl sonuna kadar süren uzun seyahatlere çıktı: Mayıs ayında İngiltere'nin endüstriyel iç bölgelerine ve kuzeye, önce Haziran'da, ikinci kez de Ağustos'ta Güney İngiltere'deki bir dostun malikânesine ve sonra da sonbaharda İrlanda ve İskoçya'ya.

Franklin Mayıs ayındaki gezinti sırasında Clapham köyüne gitti. Burada büyük bir su birikintisi vardı. Hava rüzgârlı ve suyun yüzeyi pürüzlüydü. Franklin de yağın durgunlaştırıcı etkisiyle ilgili teorisini test etmeye karar verdi. Sadece bir çay kaşığı yağın "anında yarattığı durgunluğu" şaşkınlık içinde seyretti. Durgunluk ağır ağır "birikintinin dörtte birini, yani yaklaşık iki dönümlük bir alanı kaplayarak suyu cam gibi yaptı."

Franklin bir yandan yağın su üzerindeki etkilerini ciddiyetle araştırmayı sürdürürken, diğer yandan da her zaman bu işi bir sihirbazlık hilesine çevirerek eğlenmenin bir yolunu buluyordu. "Bundan sonra ne zaman kırlara gitsem, bambu bastonumun en üst boğumuna biraz yağ koyarak yanıma alıyordum," diye yazmıştı. Lord Shelburne'ün evine yaptığı bir ziyaret sırasında bir grup arkadaşla beraber bir akarsuyun yanından yürüyorlardı. Aralarında ünlü oyuncu David Garrick ile

İngiltere'yi ziyaret eden Fransız filozof Abbé Morellet de vardı. Franklin arkadaşlarına suyu sakinleştirebileceğini söyledi. Akarsuyun üst kısmına gidip bastonu üç kez sallayınca suyun yüzeyi durgunlaştı. Franklin ancak ondan sonra bastonunu göstererek sihrini açıklayıverdi.[1]

İki bilimadamı dostuyla birlikte İngiltere'nin iç ve kuzey bölgelerine yaptığı gezi Franklin'e gelişmekte olan Sanayi Devrimi'ni inceleme fırsatı verdi. Rotherham'daki bir demir ve kalay fabrikasını, Birmingham'daki metal dökümhanelerini ve 63.700 makaranın durmaksızın döndüğü ve "bükme işleminin aşağı yukarı 5 ila 7 yaşındaki çocuklar tarafından yapıldığı" Derby'deki bir ipek fabrikasını gezdi. Manchester'da "atlar tarafından çekilen lüks bir tekneye" bindi. Teknenin sahibi olan ve iskelenin adına uygun bir soyadı bulunan Bridgewater Dükü, Franklin'i, nehri geçerek bir kömür madenine uzanan bir su kemerine götürdü. Leeds yakınlarında bilimadamı Joseph Priestley'e uğradılar. Priestley burada onlara "birtakım hoş elektrik deneyleri yaptı" ve keşfetmiş olduğu çeşitli gazları anlattı.

Franklin (biraz da ikiyüzlü bir tavırla) İngiltere'nin, Amerika'nın kendisine endüstriyel rakip olmasından korkmasına asla gerek olmadığını savunarak, kolonilerde üretim yapılmasını engellemek için çıkarılan İngiliz ticaret yasalarını açıkça eleştirmişti. Ancak 1771'deki gezi sırasında yazdığı mektuplarda kolonileri kende kendilerine yeterli hale getirecek şekilde ipek, giyim malzemesi üretimi ve metal sanayi hakkında ayrıntılı tavsiyelerde bulundu. Massachusetts'li dostu Thomas Cushing'e gönderdiği mektupta, İngiltere'nin, Amerika'nın gün geçtikte artan giyim ihtiyacını karşılamasının "imkânsız olduğuna" "giderek daha fazla inandığını" yazdı. "Dolayısıyla, zorunluluk ve sağduyu yakında bizi kendi endüstrimiz içinde kaynaklar aramaya itecektir."

Franklin, Deborah'a, Haziran ayının başında kısa bir süreliğine Londra'ya dönerek "Kral'ın doğum günü törenlerine zamanında yetiştiğini" yazdı. Parlamento'nun vergi politikalarına katılmamasına rağmen, hâlâ sadık bir III. George taraftarıydı. O hafta Cushing'e, "Parlamento'nun zorla gasp ettiği yetkilerini tanımasak da," diye yazdı, "Kral'a ve ailesine karşı daimi bir itaatkâr bağlılık göstermeyi arzuluyorum."[2]

Franklin, Londra'da iki hafta kaldıktan sonra güney İngiltere'ye geçerek, Winchester'ın hemen dışındaki Twyford'daki Tudor tarzı

malikânesinde dostu Jonathan Shipley'i ziyaret etti. Shipley, görev bölgesi Galler'de olan bir Anglikan Kilisesi piskoposuydu ama zamanının büyük bölümünü eşi ve beş neşeli kızıyla Twyford'ta geçirirdi. Çok hoş bir gezi olmuştu (Franklin burada hoş sözcüğünü beş neşeli genç kadınla dolu, entelektüel açıdan ilham verici kır evi için kullanmış olmalı). O kadar ki, Londra'da biriken yazışmalar nedeniyle bir hafta sonra buradan istemeye istemeye ayrıldı. Amerika'dan gelen kuru elmalardan oluşan bir armağanla birlikte Shipleyler'e gönderdiği teşekkür mektubunda, "Londra'nın dumanını istemeye istemeye çekmek zorunda olduğundan" yakınarak, yaz sonunda "Twyford'un tatlı havasına" daha uzun bir süre için yeniden dönmeyi umut ettiğini söyledi.[3]

Otobiyografi

65 yaşında olan Franklin aile işlerine daha fazla kafa yormaya başlamıştı. Onlardan uzakta yaşamaya devam ettiği gerçeğine rağmen -ya da muhtemelen kendi ifadesiyle, bu gerçekten dolayı- bütün yakın akrabalarına karşı muhabbet hisleri duymaktaydı. O yaz hayattaki tek kardeşi Jane Mecom'a yazdığı uzun bir mektupta, eşinin Philadelphia'daki ailesiyle iyi geçindiği için Jane'i övmüş ve etkili bir pasajda akrabaların birbirinden uzakken daha iyi geçindiklerinden söz etmişti. "Oldukça bilge bir adam olan babamız, birbirlerini uzaktan çok sevenlerin yan yana geldikleri zaman birbirlerinde bir sürü nefret gerekçesi bulmasından daha sık rastlanan bir şey olmadığını söylerdi." Franklin, bunun iyi bir örneğinin de babasıyla amcası Benjamin'in ilişkileri olduğunu yazmıştı. "O zamanlar küçük bir çocuk olmama rağmen, Benjamin'in İngiltere'de olduğu sıralardaki "mektuplaşmalarının ne kadar sevgi dolu olduğu hâlâ hatırımdadır". Ama ne zaman ki Benjamin Amca Boston'a göç etti, "tartışma ve yanlış anlamalar da" başlayıverdi.

Franklin, Jane'e ayrıca Craven Sokağı'ndaki vekil ailesine katılan 16 yaşındaki Sally Franklin'den de söz etmişti. Sally, Franklin ailesinin Leicestershire'daki tekstil boyama işini devam ettiren ikinci göbekten bir kuzenin tek çocuğuydu. Mektuba bir de, hepsinin Ecton'lu Thomas Franklin'in torunları olduğunu gösteren ayrıntılı bir soyağacı eklenmişti. Sally de İngiltere'de ailenin soyadını devam ettiren son üyeydi.

Londra'daki gözde ikinci el kitapçılarından birine gittikten sonra Franklin'in ailesine olan ilgisi daha da arttı. Kitapçı Franklin'e, dipnotlarla dolu eski siyasi risalelerden oluşan bir koleksiyon göstermişti. Franklin bunların Franklin Amca'sına ait olduğunu görünce hayretler içinde kalmıştı. Başka bir kuzenine yazdığı mektupta, "İngiltere'den ayrılırken bunları da yanında götürdüğünü sanıyordum," demişti. Franklin bunları derhal satın almıştı.[4]

Franklin, Temmuz sonuna doğru nihayet işlerini bitirip Shipleyler'de daha uzun bir süre kalmak üzere Twyford'a giderken düşünceliydi. Kariyeri çıkmaza girmişti ve aklında aile tarihi vardı. Franklin'in en uzun süreli edebi çalışmasının, yani *Benjamin Franklin'in Otobiyografisi*'nin ilk bölümünün temelleri işte böyle atıldı.

Hikâyesini yedi yıldır görmediği William'a bir mektup şeklinde kaleme alan Franklin söze "Sevgili oğlum," diye başlamıştı. Bu mektup üslubu Franklin'in yazılarına daha sıcak ve samimi hava veriyordu. En azından başlangıçta, bu edebi bir çalışma değil de sadece kişisel bir iletişimmiş gibi davranıyordu. İlk gün kaleme aldığı şecere konusundaki rastgele ara sözlerden bazılarını yeniden okurken satır arasına sokuşturduğu bir paragrafta, "Eskiden daha sistemli yazardım," demişti. "Ama insan özel işlerde halk balosuna gider gibi giyinmiyor."

Otobiyografi gerçekten de sadece oğlu için mi yazılmıştı? Hayır. Franklin'in daha en baştan itibaren kamuoyu için yazdığı belliydi. Oğlunu en fazla ilgilendirecek olan aile bilgileri, William'ın annesinin kimliği ve onunla ilgili açıklamalar tamamen çıkarılmıştı. Franklin mektubu normal mektup kâğıdına da yazmamış, mektup kâğıdı yerine büyük folyo kâğıtlarının sol yarısını kullanmıştı. Sağ taraf düzeltme ve eklemeler için boş bırakılmıştı.

Franklin ikinci yazı gününün başında durup bütün kariyerinin bir özetini çıkardı. Böylece ortaya eksiksiz bir biyografi koyma niyetini de göstermiş oldu. Yine o ikinci sabah, ilk sayfaların sağındaki boş sütunlara, "ihtiyar adamların kendi kendilerine konuşma eğilimini hoş görme" kararının "kibir" olduğunu doğrulayan uzun bir ek girdi. Amacının, yokluktan şöhrete nasıl yükseldiğini anlatıp nasıl başarılı olduğuna dair faydalı ipuçları vermek olduğunu belirterek, başkalarının da bunlardan kendilerine uygun dersler çıkarmasını umduğunu söylüyordu.

Otobiyografinin hedefi besbelli ki 40'ına basmış New Jersey Valisi oğlunun dışındaki bir okuyucu kitlesiydi. Ancak oğluna yönelik bir alt metin de vardı: Vali olduğundan beri havalara girmiş, egemen çevrelerle ve aristokrasiyle babasından çok daha fazla içli dışlı olmuştu. Otobiyografi mütevazı köklerinin hatırlatıcısı, çok çalışmanın, tutumluluğun, esnaflık değerlerinin ve soylu seçkinlerin gösterişlerine özenmek yerine bunlara karşı çıkan çalışkan bir orta sınıfın oynadığı rolün zafer şarkısı olacaktı.

Franklin yaklaşık üç hafta boyunca her gün yazdı ve akşamları da belli kısımları yüksek sesle Shipleyler'e okudu. Metin mektup şeklinde kaleme alınıp yüksek sesle okunduğu için sevimli bir eski öykü tadındaydı. Edebi bir yanı olmayan, hiçbir metaforik ya da şiirsel unsur barındırmayan öykü, alaycı bir anektodlar ve öğretici dersler dizisi şeklinde akıp gidiyordu. Franklin arada bir herhangi bir olayı anlatırken gösterişte fazla abartıya kaçtığını düşündüğünde, her iyi gece yarısı öykücüsü gibi araya kendisini değersiz gösteren bir yorum ya da ironi ekleyerek metni değiştirirdi.

Sonuçta ortaya Franklin'in en keyifli edebi eserlerinden biri çıktı: Kendi gençliğini çizdiği bir portre. Romancı John Updike, eseri o unutulmaz "tasasız bir esnekliği olan, hoş çelişkiler ve esprili çarpıtmalarla dolu bir eser – çok hırslı bir gence, yaşlılığın verdiği rahatlıkla yaklaşan, kendi geçmişine sevgi dolu bir bakış" sözleriyle tanımlamıştı.

Franklin, kendini azıcık dışa vurarak ama asla derine gitmeyerek alaycı bir objektiflik ve eğlenceli bir özfarkındalık karışımıyla, eserini belli bir mesafede tutmayı başarmıştı. Bütün o aydınlatıcı anekdotlarda sadece birkaç samimi iç ıstıraba yer vermiş, ruhunun derinliklerine yahut ruhsal mücadelelere girmemişti. Olayların derinliğine inmekten çok yorumlara yer veren anılar, basit bir yaklaşımla hayata güler yüzlü bir bakış getirmekteydi. Bu bakış, hemşerilerine ve dolayısıyla Tanrı'ya hizmet etmekte bulduğu derin anlamların sadece ipuçlarını vermekteydi. Yazılarında gösteriş değil, her türlü gösterişle dalga geçen bir hava vardı. Bu, hikâyeler anlatmayı ve bunları kıssalara dönüştürüp basit derslerin derinliklerini araştırmayı seven girişken bir adamın eseriydi.

Bazılarına göre eserin kusuru da işte bu basitlikti. Ünlü edebiyat eleştirmeni Charles Angoff, bu eserde "gerçekten büyük bir *belles letters*'ın [edebi eser-ç.] gerektirdiği hemen hiçbir şeyin, yani ifade inceliği, etkileyici kişilik ve entelektüel akışın" bulunmadığını söylemektedir. Ancak

eserde etkileyici kişilik bulunmadığını söylemek kuşkusuz haksızlık olur. Yine tarihçi Henry Steele Commager'ın dikkat çektiği gibi, "Yalınlık, açıklık, süslü olmayan deyimler, canlılık ve mizah duygusu eserin her kuşağa hitap etmesini sağlamıştır." Aslında iyi niyetli bir bakışla okunduğunda, eser tam bir keyif kaynağı olduğu gibi, sade Amerikan edebiyatının da ilk örneklerinden biridir. Dahası, eser, hemen her dilde yaptığı yüzlerce baskıyla dünyanın en ünlü otobiyografisi haline gelecekti.

Her şeyin anlık yaşandığı bu çağda, Franklin'in kendi zamanı için nispeten yeni bir şey ürettiğini görmek de önemlidir. Aziz Augustine'in *İtiraflar*'ı esas olarak dini dönüşümünü anlatıyordu. Rousseau'nun *İtiraflar*'ıysa henüz yayımlanmamıştı. Carl Van Doren, "Franklin'den önce öyle meşhur bir otobiyografi yok gibiydi. Ayrıca Franklin'in önünde bir model de yoktu," diye yazmaktadır. Bu tam doğru değildir. Benvenuto Cellini, Cherbury Lordu Herbert ve Piskopos Gilsert Burnet, daha önce yayımlanmış, otobiyografi sayılabilecek kitaplardan bazılarıydı. Fakat Van Doren, Franklin'in "sadece birkaç tane tarihçisi bulunan bir orta sınıf için yazdığını ve kitabının kendi kendini yetiştirmiş bir adam tarafından yazılmış ilk otobiyografi başyapıtı olduğunu" söylemekte haklıdır. Anlatım tarzı açısından Franklin'inkine en yakın kitap, onun da en sevdiği kitaplardan biri olan, John Bunyan'ın alegorik rüyası *Hac Yolunda* idi. Ama Franklin'inki, sapmış olsa da, gerçek bir dünyada yaşayan gerçek bir hacının öyküsüydü.

Franklin, Ağustos ortalarında Twyford'dan ayrılmadan önce, sonradan *Autobiograpy* [Otobiyografi] adını alacak olan dört bölümün ilkini bitirdi. Bu bölüm, gönüllü faaliyetlerle ilgilenen genç matbaacıyla başlayıp 1731 yılında Philadelphia kütüphanesiyle onun şubelerinin kuruluşuna kadar uzanmaktaydı. Franklin bu bölümün sadece son satırlarına siyasi bir not sokuşturmuştu. "Bu kütüphaneler," demişti, "sıradan tüccar ve çiftçileri diğer ülkelerin beyefendilerinin çoğu kadar zeki hale getirmiş ve belki bir ölçüye kadar kolonilerin imtiyazlarını savunurken gösterdikleri dirence de katkıda bulunmuştur." Franklin öykünün bu kısmını, o da dostlarının zorlamasıyla, ancak on üç yıl sonra ele alacaktı.[5]

Fırsat bulduğu her yerde bir aile yaratmaya hevesli olan Franklin, Shipley'in 11 yaşındaki kızı Kitty'yi kanatları altına alarak onu arabasıyla Londra'ya getirdi. Kitty burada okula gidecekti. Franklin ve Kitty yol boyunca Shipley kızlarının evleneceği erkek tipi üzerine çene çal-

dılar. Kitty kız kardeşlerinin hepsinin de çok zengin bir tüccar ya da aristokrat kocalar hak ettikleri fikrindeydi. Kendisine gelince, cilveli bir edayla, "Ben yaşlı bir adamdan hoşlanıyorum, hem de gerçekten, yaşlı adamlar da şu veya bu şekilde benden hoşlanıyorlar," dedi. Franklin onun belki de genç bir adamla evlenmesi gerektiğini "ve adamın onun ellerinde büyümesine fırsat vermesini, çünkü yaşlandıkça daha iyi olacağını" söyledi. Kitty yaşlı birini tercih ettiğini söyleyerek, "Böylece zengin bir genç dul olabileceğim bilinir," dedi.

Hayat boyu sürecek yeni bir flört başlamıştı. Franklin, Shipley kızları için eşi aracılığıyla Philadelphia'dan bir sincap göndertti. Hayvan bir yıl sonra bir köpeğin dişleri arasında vakitsiz bir sonla karşılaşınca, Franklin süslü bir mezar kitabesi yazdı ve buna sonradan meşhur olacak basit bir kitabe daha ekledi: "Burada Skugg yatmaktadır/Bir halının içindeki/Böcek gibi/Sıcacık." Franklin'in Kitty'e olan sevgisi, on beş yıl sonra, 80 yaşında onun için yazdığı "Mutlu Rüyalar Görme Sanatı" başlıklı küçük makaleyle ölümsüzleşecekti.

Shipleyler, Franklin'in Twyford'taki son akşamında, Philadelphia'da yaşayan 2 yaşındaki torunu Benjamin Franklin Bache için gıyabi bir doğum günü partisi düzenlemekte ısrar ettiler. Bayan Shipley kutlama için kadeh kaldırırken, "Büyükbabası kadar iyi olsun," dedi. Franklin de buna, aslında Benny'nin çok daha iyi olmasını ümit ettiğini söyleyerek karşılık verdi. Piskopos Shipley de, "Eğer *o kadar* iyi olmazsa, biz de konuyu uzatmayıp gerçeği kabulleniriz," diye ekledi.[6]

Franklin'in Benny'ye duyduğu bütün bu sevginin tuhaf yanı, Benny'yi hiç görmemiş ve daha önce de buna dair bir istek göstermemiş olmasıydı. Hatta çocuğun babasıyla bile karşılaşmamıştı. Fakat Richard Bache o sırada ünlü kayınbabasını bulmak üzere İngiltere'ye gelmekteydi. Bache ansızın Craven Sokağı'nda ortaya çıktı. Bayan Stevenson onu güler yüzle karşıladı. Ancak Franklin, Londra'da bir haftadan biraz uzun bir süre kaldıktan sonra ayrılarak tatilini uzatmıştı.

İrlanda ve İskoçya

Franklin, Pennsylvania'nın İngiltere'deki diğer temsilcisi olan Richard Jackson'la beraber 1771 Ağustos'unun sonlarında, üç aylığına

İrlanda ve İskoçya gezisine çıktı. Niyeti bu ülkelerin Britanya İmparatorluğu çerçevesinde kurmaya çalıştıkları ilişkilerin Amerika için de bir model olup olamayacağını görmekti. Bazı umut verici işaretler vardı. İrlanda Parlamentosu'nu ziyaretlerinde, İngiltere Parlamentosu üyesi olduğu için Jackson'a meclisteki oturumlara katılma hakkı verildi. Meclis Başkanı, ünlü Franklin'i görünce, onun da Amerikan meclisini temsil ettiğini belirterek, aynı ayrıcalığın ona da tanınmasını teklif etti. Franklin, Cushing'e, "Bütün Meclis yüksek sesle, Evet, dedi," diye yazdı. "Bunu ülkemize duyulan saygının bir işareti olarak gördüm."

Öte yandan, Franklin'in İrlanda'da gördüğü birçok şey canını sıkmıştı. İngiltere, İrlanda ticaretini ağır düzenlemelere tabi tutmuş, İngiliz toprak sahipleri, İrlandalı kiracı çiftçileri uzaktan sömürmekteydi. Franklin, "Çamur ve samandan yapılmış derme çatma, sefil kulübelerde yaşıyor, çaput giyiyor ve çoğunlukla patatesle idare ediyorlar" diye yazmıştı. Zenginlerle yoksullar arasındaki eşitsizlikten dolayı yaşadığı şoktan sonra Amerika'nın enerjik bir orta sınıf yaratmasıyla daha fazla gurur duymaya başlamıştı. Amerika'nın gücü, diye yazmıştı, kamusal konularda oy kullanma hakkı olan ve ailelerini rahatça giydirip besleyebilen şerefli özgür mülk sahipleriyle ticaret adamlarından kaynaklanmaktadır.[7]

Franklin, Dublin'deyken, aile mülkleri İrlanda'da olan amansız düşmanı Lord Hillsborough ile karşılaştı. Hillsborough, şaşırtıcı bir tavır sergileyerek, Franklin'le Jackson'a İskoçya'ya geçmeden önce yanında kalmaları için ısrar etti. Franklin çelişkide kalmıştı. Bir dostuna, "Amerika'yla ilgili bir iki söz söyleme fırsatı yaratabileceğini düşünerek," demişti, "davetini kabul etmeye karar verdim." Ama hemen ardından oğluna, "gitmemeye karar verdiğini" yazmıştı. Sonuçta Jackson gitmekte ısrar etti ve Franklin de başka bir araba bulamadığı için onu izledi.

Ziyaret şaşılacak derecede dostane bir havada geçmişti. "Binlerce nezaket" Franklin'i Hillsborough'nun evinde bir hafta alıkoydu. Bakan, "beni evinde rahat ettirmek için elinden gelen gayreti gösterdi." Hatta "dışarı çıkarken soğuk almayayım diye omzuma kendi pelerinini bile koydu."

İrlanda'nın yoksulluğundan konuşurlarken, Hillsborough bundan İngiltere'nin üretimi kendi topraklarında tutmasını sorumlu tuttu. Franklin, aynı şey İngiltere'nin Amerika politikası için de geçerli değil mi, diye sordu. Hillsborough, Franklin'i memnun eden bir cevap vererek, "Amerika'ya üretim konusunda sınırlama getirilmemesi gerek-

tiğini" söyledi. Hatta Amerikan ipek endüstrisine ve şarap imalatına devlet desteği sağlanmalıydı. Bu ve Newfoundland hükümetinin nasıl oluşturulacağı konularında Franklin'in "fikir ve tavsiyelerini" duymaktan memnun olacaktı. Franklin bu konular üzerinde düşünüp Londra'ya dönüşte "düşüncelerini bildirmek lütfunda bulunur muydu?"

Franklin oğluna, "Bütün bunlar sana garip gelmiyor mu?" diye yazmıştı. Thomas Cushing'e yazdığı mektuptaysa, bunun daha kuşkucu bir açıklamasının olabileceğini söylemişti. Hillsborough'nun niyeti "sırt sıvazlayarak, atın dizginlerine asılıp üzengiyi böğrüne dürttüğünde fazla ses çıkarmamasını sağlamak" olabilirdi. Ya da belki de "yaklaşan fırtınayı sezmişti ve fırtına gelmeden önce düşüncesizce yarattığı düşmanların sayısını azaltmak istiyordu."[8]

Franklin bir cumartesi günü geç saatlerde, fırtınalar ve sel baskınları arasında Edinburgh'ta bir hana gelerek "sefilce konakladığı" bir gece geçirdi. Ertesi gün "İncil'in öğretilerine uyan o mükemmel Hıristiyan, David Hume, yabancıyı kabul etti. Şimdi onun yanındayım," diye yazdı. Eski dostu Hume yeni bir ev yaptırmıştı ve aşçısının Avrupa'nın en iyi kelle çorbasını yaptığını söyleyerek övünüyordu. Sofrada imrenilecek bir sohbet vardı: Felsefe (Hume kısa bir süre önce Paris'te Rousseau ile dostluk kurmuştu), tarih ve Amerikan kolonilerinin durumu.

Franklin on gün sonra batıya, Glasgow'a giderek, çok sevdiği diğer İskoçyalı filozof Lord Kames'i gördü. Kames aynı zamanda önemli bir botanikçiydi. Farklı türlerden yeni ağaçlar üretiyordu. Franklin'in o ziyaret sırasında diktiği ağaçlar bugün hâlâ ayaktadır. Franklin, Edinburgh'a dönerken, sanayileşmeyle ilgili incelemeleri çerçevesinde, James Watt'ın buharlı makinayı geliştirdiği Carron demir döküm işletmesine uğradı. Dökülmesini izledikleri silahlar arasında ağırlığı otuz iki tonu bulan ağır toplar da vardı. Bunlardan bazıları birkaç yıl içinde kolonilere karşı kullanılacaktı.

Franklin, Hume'un Edinburgh'taki evinde birkaç gün daha kalarak oradaki entelektüel havanın tadını çıkardı. Adam Smith'le tanıştı. Rivayete göre Adam Smith, Franklin'e, yazmakta olduğu *Ulusların Zenginliği*'nin ilk bölümlerini gösterdi. Amerikalı dostunu belki de bir daha hiç görmeyeceklerini düşünen Hume bir veda yemeği düzenledi. Yemeğe, aralarında Lord Kames'in de bulunduğu Franklin'in sevdiği İskoçyalı akademisyen ve yazarlar da katıldı.[9]

Bache ile Tanışma

Franklin, Hume'un evinde daha uzun süre kalmayı planlamıştı ancak oradayken iki mektup geldi. Biri damadı Richard Bache'dendi. Franklin'i Londra'da yakalayamadığı için İngiltere'nin kuzeyinde, Manchester yakınlarında bir şehir olan Preston'daki ebeveynlerini görmeye gittiğini yazıyordu. Diğer mektup Polly'den geliyordu. "Bay Bache Preston'da. Döndüğünde seni görme umuduyla orada bekliyor. Hepimiz ondan çok hoşlandık." Franklin o yüzden Londra'ya dönmekte acele ederek, yeni damadını yol üzerinde ziyaret etme kararı aldı.

Tahmin edileceği üzere Sally Franklin Bache, Philadelphia'da, kocasıyla babasının anlaşıp anlaşamayacağını merak etmekteydi. Richard'a, "Umduğum gibi candan bir karşılaşma olmazsa," diye yazmıştı, "onun babam olduğunu aklından çıkarmadığın takdirde, bana gösterdiğin iyilik ve sıcak sevginin, seni onun saygısını ve dostluğunu kazanmaya çalışmaya iteceğini biliyorum." Sonuçta Sally'nin korkuları boş çıktı. Richard, keyifli bir dille Deborah'a, "Büyük bir memnuniyetle söyleyebilirim ki," diye yazdı, "beni kollarını açarak ve beklemediğim bir sıcaklıkla karşıladı." Herkesin kendisine Franklin'e benzediğini söylemesinden özellikle mutlu olmuştu. Freud öncesi dönemlerde, Sally'nin bir kocada aradığı özelliklerin göstergesi olarak görülmeyen bir ifadeydi bu. Bache coşkulu bir ifadeyle, "Herhangi bir bakımdan ona benzemiş olmaktan mutlu olmalıyım," diye yazdı.

Gerçekten de yaşlı büyücü, başta yirmi çocuk dünyaya getiren 68'lik "haşmetli" ve "ciddi" dul anne Mary Bache olmak üzere, Bache'nin ailesindeki herkesi kendine hayran bırakmıştı. Mary Bache, ziyaret boyunca gece yarılarına kadar uyumayıp Franklin'le sohbet etti. Franklin birkaç hafta sonra ona, biraz istiridye ve (kibrini tam olarak bastırmadığı) kendi portresiyle birlikte bir teşekkür notu gönderdi. Bayan Bache, portreyi her an görebilmek için oturma odasıyla yemek salonu arasında bir ileri bir geri taşıyordu. "O kadar aslına benziyor ki, ona bakarken nasıl mutlu olduğumuzu hayal bile edemezsiniz. Çünkü onda sizin kadar oğlumun benzerini görüyorum."[10]

Bache, Franklin'le birlikte Londra'ya döndükten sonra, bir süre Craven Sokağı'nda yanında kalarak onu memnun etmek için epeyce uğraştı. Franklin, Deborah'a, "Davranışları hoşuma gitti" demişti. Ama

bu sevgisi, Bache'ye, gümrük müfettişliği kabilinden bir memuriyet için yardımcı olma teklifine kadar gitmedi. "Kişinin eğitimini aldığı mesleği yapmasının bir memuriyet kapıp ... amirlerin kaprisini çekmekten daha yeğ olduğunu düşünüyorum." Franklin, bunun yerine Bache'ye, eve dönüp ticaretle iştigal etmesini, "sadece peşin parayla satış yapmasını" ve "daima karısına yakın olmasını" tavsiye etti. Bu tavsiyenin, on beş yıldan uzun bir süre boyunca karısından bir okyanus mesafesi uzakta yaşayan ve kraliyet posta müdürlüğü görevine sıkı sıkıya yapışan bir adamdan geldiğini hatırlatalım.

Sally'ye gelince, muhasebe öğrenip (her zamanki konu) kocasına yardımcı olmasını tavsiye etti. "Mümkünse oturduğun yerde bir dükkân açarak, annenin bana destek olduğu gibi sen de ona destek olabilirsin; çünkü sende bu kapasite var. Umarım fazla kibirli olmazsın." Bunu daima hatırlarında tutan Bacheler sonunda Deborah'ın evinde yaşamaya başlayıp Franklin'in Market Sokağı'ndaki binalarından birinde bir dükkân açarak "sadece peşin parayla" çeşitli ipek ve kumaşlar satmaya başladılar. Bache'nin Franklin'e yakındığı gibi, bu manifaturacı dükkânı "üzücü bir endişe kaynağı" olmaya başlayınca "şarap ve bakkaliye" işine döndü, ama o da kötü gitti. Sorun, Sally'nin eğitim düzeyindeki bir kadının statüsü ve durumu yahut Bache'nin layık olduğunu düşündüğü hevesleri değildi. Ama Franklin'in fazla kibirli olmama öğüdünü tuttular.[11]

Deborah, Franklin'e yazdığı mektuplarda torunları Benny'den o kadar çok söz ediyordu ki, Franklin'in cevaplarının satır aralarına sızan bir ihtiyatlılık ifadesi fark edilebilmektedir: "Onu çok sevdiğini ve mutluluğu onda bulduğunu görebiliyorum." Franklin, Sally'nin Benny'yi terbiye etmeye çalıştığı bir sırada yaşanan bir tartışmaya Deborah'ın müdahale etmemesini övmüştü: "Ona olan sevgin yüzünden fazla kaprisli ve hatta belki de şımarık olmasından korkuyordum."

Ancak Franklin, Polly Stevenson'ın o baharda dünyaya gelen yeni oğlu William Hewson'u şımartma konusunda farklı düşünüyordu. Polly'ye, "Bırak, ne istiyorsa yapsın" diye yazmıştı. "Bu çocukları mutlu eder ve... yüzü de o kadar güzelleşir." Franklin aynı mektupta, Polly'nin, annesinin yeni bir erkek arkadaş bulduğu şeklindeki muzip haberine de eğlenceli bir cevap vermişti. "Rakiplere alışığım," demişti, "Hem zaten bütün hayatım boyunca başkaları tarafından da benim sevdiğim kadar sevilmeyen çok az dostum veya sevgilim oldu."

Billy Hewson iki yıl içinde Franklin'in vekil torunu oldu. Aynı Franklin, karısının torunlarını anlatan başka bir mektubuna şöyle karşılık vermişti: "Senin *torununun* hikâyesine karşılık olarak ben de kendi *vaftiz oğlumun* hikâyesini anlatayım. Şu anda 21 aylık, oldukça güçlü ve sağlıklı, ufak ufak konuşmaya başladı, hatta şarkı bile söylüyor. Geçen hafta birkaç günlüğüne bizdeydi, beni sevdi, Babayı çağırmadan kahvaltıya oturmuyor." Bununla beraber lütfedip Billy'yi seyrederken, "evde olup Ben'le oynamayı özlediğini" de ekleyivermişti.[12]

Daha Fazla Bilim ve Keşif

Franklin, Clapham'daki bir su birikintisine bir çay kaşığı yağ döküp bunun yaklaşık iki dönümlük bir alana yayıldığını görerek, bir yüzyıl daha gerçekleşmeyecek olan bir keşfin eşiğine gelmişti: Bir molekülün boyutlarının saptanması. Bir çay kaşığı yağın hacmini hesaplayıp (2 santimetreküp) bunu, kapladığı iki dönüme (2,000 metrekare) bölmüş olsaydı, bir yağ molekülünün kalınlığını (10^{-7} santimetre) tahmini olarak hesaplayabilecekti. Charles Tanford'un *Ben Franklin Stilled the Wawes* [Ben Franklin Dalgaları Sakinleştirdi] adlı muhteşem kitabında belirttiği gibi, "Franklin aslında moleküler boyutların ölçeğini doğru bir şekilde bulmuş, ancak bunu gerçekleştiren ilk isim olduğu halde farkına varmamıştı."

Franklin pratik uygulamada teorik analizden daha iyiydi. O, moleküllerin boyutları üzerine spekülasyon yapmak yerine yağ ve su deneyinin ne işe yarayacağına bakmıştı. Acaba okyanusa yağ dökerek gemileri tehlikeli dalgalardan korumak mümkün müydü? Franklin bunu görmek için Kraliyet Akademisi'nden üç arkadaşını da yanına alarak Portsmouth'a gitti. "Deney," diye yazdı, "istediğimiz sonucu vermedi." Yüzeydeki küçük dalgalar durmuş, ancak alttaki büyük dalgalar devam etmişti (belki de başka bir metafor). Buna rağmen, Franklin'in başarısız deneyiyle ilgili raporu yeterince faydalı bulunarak Kraliyet Topluluğu'nun *Philosophical Transactions* dergisinde yayımlanmıştı.[13]

Franklin, İngiltere'de bulunduğu süre boyunca politikanın gerekliliklerinden kaçabildiği zamanlarda bilimsel araştırmalarına devam etti. St. Paul Katedrali'ne taktığı birkaç yıldırım çubuğunun ardından, kraliyet

cephaneliklerinin sorumluları da Franklin'den binalarını yıldırımdan koruma yolları üzerine tavsiyeler istediler. Bu da Franklin'i bir kez daha yıldırım çubuklarının uçlarının sivri mi yoksa yuvarlak mı olması gerektiği konusundaki tartışmanın içine itti. Franklin sivri uçtan yanaydı. Ancak Kral George, Amerikan Devrimi'nden sonra (muhtemelen siyasi gerekçelerle) bunları yuvarlağa çevirdi. Franklin ayrıca Avam Kamarası'nı sıcak tutacak bir sıcak su borusu sistemi geliştirdi.

Franklin'in Londra yılları sırasında bilim ve keşif yolculuklarından bazıları şunlardı:

- *Soğuk Algınlığının Nedeni:* Franklin, virüs ve bakterilerin henüz keşfedilmemiş olmasına karşın, soğuk algınlığı ve gribin soğuk havadan çok "bulaşma yoluyla yayılıyor olabileceğini" ortaya atan ilk isimlerden biri olmuştu.1773 yılında Philadelphia'lı hekim Benjamin Rush'a, "Sert kış mevsimlerinde yolculuk ederken sık sık üşüdüm. Hatta bazen donma noktasına bile geldim. Ama soğuk algınlığına yakalanmadım" diye yazmıştı. "İnsanlar genellikle kapalı odalarda, arabalarda, vb. bir aradayken ve yakın oturup konuşurken birbirlerinin terini solumak suretiyle birbirlerinden hastalık kapıyorlar." En iyi savunma temiz havadır. Franklin hayatı boyunca iyi havalandırmayı ve açık pencereleri sevdi, hatta kış ortasında bile.[14]
- *Egzersiz Araştırması:* Franklin soğuk algınlığını önlemenin bir yolunun da düzenli egzersiz olduğunu savunuyordu. Bir egzersizi ölçmenin en doğru yolunun da süresi değil, "bedende yarattığı ısı" olduğunu söylüyordu. Egzersizle ısı kalorisi arasında bağlantı kuran ilk teorilerden biri buydu. Örneğin, diyordu, merdivenlerde bir mil yukarı aşağı yürümek düz bir zeminde bir mil yürümekten beş kat fazla ısı üretir. Franklin yüksek bölgelerde dolaşırken kalp atış hızının dakikada 60'tan 100'e çıktığını hesaplamıştı. Yine, vücut "ısısının genellikle kalp atış hızına paralel olarak arttığını" doğru bir şekilde hesaplamıştı.[15]
- *Kurşun Zehirlenmesi:* Matbaacı olan Franklin sıcak kurşun hurufatın kaslarda gerilmeye veya tutulmaya yol açtığını fark etmişti. Ayrıca belli mesleklerle uğraşanlarda "kuru karın ağrısı" denilen ciddi bir rahatsızlığın meydana geldiğini görmüştü. Bir dostu,

metal spiralli imbiklerle üretilen romdan içenlerde de aynı hastalığa rastlandığını söylemişti. Epidemioloji uzmanı gibi çalışan Franklin, bu illetin nedenini bulan ilk isimlerden biri olmuştu. "Hastalık, işlerinde kurşun kullanan camcılar, hurufatçı, lehimci, çömlekçi, üstübeç imalatçıları ve boyacılar gibi zanaatçıları etkiliyor." Franklin, diğer konulara ek olarak ayrıca, kalay-kurşun alaşımı yerine saf kalaydan yapılmış spiral imbikler kullanılmasını önermişti.[16]

- *Kanallardaki Gemiler:* Hollanda ziyareti sırasında Franklin'le Kraliyet Topluluğu'nun başkanı olan dostu Sir John Pringle'a, sığ kanallardan geçen gemilerin, derin kanallardan geçenlerle göre daha yavaş seyrettiği söylenmişti. Franklin bunun, geminin her hareketiyle karinasının sualtında kapladığı alana eşit miktarda suyun yerini değiştirmesinden kaynaklandığını düşünüyordu. Yer değiştiren bu su, teknenin ya yanından ya da altından geçmek zorundaydı. Alttan geçen su sığlık nedeniyle engellenince, yanlardan geçen suyun miktarı artıyor ve böylece tekneyi yavaşlatıyordu. Ortada pratik açıdan hayli önemli bir teori vardı. Franklin de buna göre hareket etti. Pringle'a, "Bu konuda bir deney yapmaya karar verdim," diye yazdı. Franklin yaklaşık beş metre uzunlukta, on beş santimetre derinlik ve genişlikte bir kanal yaptı. İçine de ipek bir iplikle çekilen küçük bir tekne koydu. Bir makaranın üstüne yerleştirilen iplik küçük bir madeni paranın ağırlığıyla çekilmekteydi. Teknenin farklı derinliklerde ne kadar hız yaptığını tekrar tekrar ölçtü. Sonuçlar, teknenin sığ kanalda derin kanala göre yüzde 20 daha fazla güç veya zaman harcadığını ortaya koydu.[17]
- *Okyanusların Tuzluluğu:* O zamanki yaygın inanışa göre okyanusların tuzlu olmasının altında şu yatmaktaydı: Okyanuslar başlangıçta taze suyla doluydu, ancak nehirlerin taşıdığı tuz ve mineraller çağlar içinde buralarda birikmişti. Franklin ise, ağabeyi Peter'a gönderdiği bir mektupta, bu konudaki başka bir hipotez için de aynı miktarda kanıt bulunduğunu yazmıştı: "Dünya üzerindeki bütün sular ilk başta tuzluydu. Akarsu ve kaynaklarda bulduğumuz sular damıtma sonucu ortaya çıkmıştır." Ancak sonunda Franklin'in bu konuda yanlış düşündüğü anlaşılmıştı. Okyanuslar yüzyıllar içinde giderek daha fazla tuzlu hale gelmekteydi.[18]

- *Armonika:* Franklin'in en eğlenceli icatlarından biri armonika [glasharmonika, cam armonika-e.] adı verilen bir müzik aletiydi. Bu aletin kökeni, akşam yemeğinde sıkılan konukların -ve bazı müzisyenlerin- ıslak parmaklarını bardağın ağzında hareket ettirerek bir tınlama sesi elde etmesine dayanmaktaydı. Franklin, İngiltere'de şarap kadehleriyle gerçekleştirilen bir konsere gitmişti. 1761 yılında, farklı boyutlarda otuz yedi adet cam kadeh alarak bunları bir milin üzerine dikine monte etti. Mili döndürmek için bir ayak pedalıyla bir makara yaptı. Böylece, ıslak parmaklarını cam parçalara bastırarak farklı tonda sesler elde etti. Franklin bir İtalyan elektrikçiye yazdığı mektupta, yeni aleti en küçük ayrıntısına kadar tarif etmişti. "Sanki," demişti, "özel olarak İtalyan müziği, özellikle de yumuşak ve dokunaklı İtalyan müziği için yapılmış bir alet." Franklin'in armonikası bir dönem hayli moda olmuştu. Marie Antoinette armonika dersleri almış, Mozart ve Beethoven armonika için eserler yazmış, armonikanın beyne kazınan tonları evlilik törenlerinde moda haline gelmişti. Fakat armonikanın melankoli yaratmak gibi bir yanı da vardı. Bu muhtemelen kurşun zehirlenmesinden kaynaklanıyordu. Nitekim alet sonunda gözden düşüverdi.[19]

Toplumsal Felsefe

Franklin zaman içinde, liberal, popülist ve muhafazakâr fikirlerin bir karışımı olması bakımından Amerikan orta sınıfının özelliklerinden biri haline gelen bir toplumsal bakış açısı geliştirmişti. Çok çalışmayı, bireysel girişimi, tasarrufu ve özgüveni yüceltmekteydi. Beri yandan da yurttaşlar arası işbirliğini, toplum sevgisini ve gönüllü toplumsal gelişim projelerini teşvik ediyordu. Seçkinlere de ayak takımına da yakın durmuyor, iktidarı soylulara bırakmaya da serkeş kalabalıklara bırakmaya da aynı ölçüde soğuk bakıyordu. Esnaf değerlerine sahip biri olarak sınıf savaşından ürküyordu. Kişinin kendi işini kendi yapmasıyla birlikte gelen değerlerle [*bootstrap values*] sosyal hareketliliğe ve çok çalışarak yükselmeye duyduğu inanç iliklerine kadar işlemişti.

Devlet müdahalesi ve refah konusundaki muhafazakârlığı 1753'te Peter Collinson'a yönelttiği bir dizi soruda da (bkz. s. 147) kendini göstermekteydi. O zaman "zenginlerin yoksullara bakmasını zorunlu kılan" yasaların "yoksulları bağımlı hale getirip getirmediğini" ve "tembelliğe itip itmediğini" sormuştu.[20]

Bu konular Collinson'a soru olarak yöneltilmişti. Ancak 1760 sonları ve 1770 başlarında yazdığı makalelerinde Franklin muhafazakâr yanını daha katı bir şekilde ortaya koymaktaydı. Bu çerçevede en dikkat çeken girişimi, Latince "orta" sözcüğünden gelen "Medius" imzasıyla 1768 yılında *The Gentleman's Magazine*'de yayımladığı "Yoksul İşçiler Üzerine" başlıklı yazıydı. Franklin bu yazıda, yoksulların zenginlerden baskı gördüğünü iddia ederek kalabalıkları galeyana getiren yazarları yerden yere vuruyordu. "Bir de sorunun öteki yanından bakalım mı?" diye soruyordu. Avrupa'da durumları en iyi olan yoksulların İngiltere'deki yoksullar olduğunu savunuyordu. Niçin? Çünkü İngiltere'de yoksullara destek olan yasalar vardı. "Bu yasa yoksullar tarafından yapılmadı. Yasayı yapanlar zenginlerdi... Zenginler, yoksullara destek olmak için kendilerine ve başkalarına ait mülklerin vergilendirilmesini gönüllü olarak kabul ettiler."

Bunlar merhamet dolu yasalardı. Ama Franklin bunların istenmeyen sonuçlar doğurarak tembelliği de teşvik edebileceği yolunda uyarıyordu: "İnsanlığı, yaşlılık ve hastalık günlerinde, gençlikte çalışkanlık ve tutumlulukla elde ettikleri dışında herhangi bir yerden gelecek yardıma bağımlı hale getirmek, içimizde doğuştan var olan miskinliği teşvik edip tembellik ve savurganlığı cesaretlendirir ve böylece bizzat düzeltmeyi amaçladığı kötülüğü, yani yoksulluğu yaratıp artırır."

Franklin refah konusunda bağımlılığa karşı uyarmakla kalmayıp aynı zamanda "damlaya damlaya göl olur" şeklinde kendine özgü bir ekonomi teorisi ortaya koymaktaydı. Zenginler ve toplumun bütünü ne kadar para kazanırsa, yoksullara da o kadar para akar. "Zenginler birbirleri için çalışmaz... Kendilerinin veya ailelerinin kullandığı ve tükettiği her şey çalışan yoksullar tarafından üretilmektedir." Zenginler paralarını, çalışan yoksulları zenginleştiren yerlere harcarlar: Giyim, mobilya ve konut. "Ulusun bütün yıllık net geliri çalışan yoksullarımıza gitmektedir." Franklin asgari ücretin artırılması fikrine de karşı çıkıyordu: "İşçilerin ücretlerini artırmak için bir yasa çıkartılabilir. Ama üreticilerimiz gerçekten samimilerse yurtdışında işportacılık yapmazlar."[21]

Ancak Franklin, ekonomi alanındaki muhafazakârlığını, faaliyetlerin, ortak faydaya olan katkılarıyla değerlendirilmesi gerektiğine olan temel ahlaki inancıyla dengelemekteydi. Çok çalışmayı teşvik eden politikalar iyiydi ama bu iyiliğin nedeni özel mülkiyetin belli ellerde toplanması değildi. Bu politikalar iyiydi, çünkü toplumun toplam esenliğini ve bunu amaçlayan her bireyin saygınlığını artırıyordu. İhtiyaçlarından fazla servet edinenlerin başkalarına yardım etmek ve başkalarının başarısını artıracak gönüllü kurumlar oluşturmak gibi bir görevi olmalıydı. James Campbell, "Franklin'in ideali, üyeleri demokratik eşitlik içinde sade bir yaşam süren müreffeh bir orta sınıftı," diye yazmaktadır. "Hayatta büyük ekonomik başarı yakalayanlar, gerçek muhtaçlara destek olmakla yükümlüdür; fakat erdem sahibi olmadıkları için üstlerine düşeni yapmayanlar toplumdan destek bekleyemezler."[22]

Franklin bu felsefi karışıma bir de bireysel hak ve özgürlüklerden oluşan geleneksel İngiliz liberal değerlerinin giderek artan ateşlilikte savunuculuğunu ekledi. Ancak kölelik gibi büyük bir ahlaki sorun konusundaki gelişimini henüz tamamlamamıştı. Franklin, Georgia'nın da aralarında bulunduğu bazı kolonilerin temsilcisi olarak, İngilizlerin, kolonilerin özgürlük talebinin kölelikle çeliştiği şeklindeki eleştirileri karşısında kendini Amerika'yı inandırıcı olmayan ve beceriksiz bir şekilde savunur halde buluyordu.

1770 yılında, "Kölelik Üzerine Tartışma" başlıklı imzasız bir yazı yayımladı. Yazıda, Amerikalı bir konuşmacı ikiyüzlülük suçlamalarına karşı kendisini savunmaktaydı. Amerika'da "yüz aileden sadece birinin" kölesi vardı, onların "çoğu da kölelerine insan gibi davranıyordu." Franklin, İngiltere'deki "yoksul emekçilerin" durumunun "köleliği andırdığını" ileri sürüyordu. Konuşmacının iddiaları bir noktada ırkçılığa bile kaymıştı: "Belki de Zencilerin yumuşak başlı, söz dinleyen insanlar olduğunu sanıyorsunuz. Bazıları gerçekten öyle. Ama çoğu oldukça entrikacı, karanlık, huysuz, kötü, kinci ve zalimdir."[23]

Franklin, Amerika'yı her ne pahasına olursa olsun savunmak isterken, o güne kadar kaleme aldığı en kötü iddialardan birini ortaya attı. Bu iddiada ortaya konulan gerçekler bile yanlıştı. Amerika'daki köle sahibi ailelerin oranı yüzde bir değil, yaklaşık dokuzda birdi (1790'da toplam 410.636 Amerikalı aileden 47.664'ünün kölesi vardı). Franklin köle sahipliğinin bir sapkınlık olduğunu savunmaya çalışırken bile, iddiasını

hem ahlaki hem de gerçeklik bakımından zayıflatan bir şey vardı: Bizzat Franklin'in ailesi de hâlâ köle bulunduranlar arasındaydı. İlk İngiltere yolculuğunda kendisine eşlik eden kölelerin artık Franklin'in yanında olmamalarına karşın, bir veya iki köle hâlâ Deborah'ın Philadelphia'daki ailesinin bir parçasıydı.[24]

Ancak görüşleri değişim halindeydi. Franklin "Tartışma"yı kaleme aldıktan iki yıl sonra Philadelphia'lı ateşli bir kölelik karşıtı olan Anthony Benezet ile mektuplaşmaya başladı. Benezet'in bazı iddialarını 1772 yılında Londra *Chronicle* için kaleme aldığı makalede kullanarak, "bu baş belası, iğrenç ruh ve beden trafiğiyle insan türünün sürekli bir şekilde katledilmesini" her zamankinden güçlü bir dille eleştirdi. Hatta Benezet'in -sadece yeni köle ithalinin değil- bizzat köleliğin kaldırılması gerektiği yolundaki savına bile yaklaşmıştı. Benezet'e "Amerika'da zenci köleliğine karşı eğilimin giderek büyüdüğünü memnuniyetle görüyorum," diye yazmıştı. "Konunun zaman içinde Meclis'te ele alınıp lağvedileceğini ümit ediyorum."

Franklin, Philadelphia'lı hekim Benjamin Rush'a da benzer bir mektup gönderdi. "Özgürlük ve insanlık dostlarının, uzun bir süredir halkımızın ve dinimizin utanç kaynağı olan bir uygulamayı zamanla sona erdireceğini umuyorum." Tabii burada Franklin'in hem Benezet'e hem de Rush'a aynı zaman belirtecini kullandığına da dikkat çekmek gerekiyor: "Zamanla". Franklin (köle ithalatının durdurulmasından ziyade) köle sahipliğinin tamamen ortadan kaldırılmasını ancak zamanla, yani ancak Devrim'den sonra destekleyecekti.[25]

Hillsborough Zaferi

Lord Hillsborough'un İrlanda'daki, Franklin'i şaşırtan özenli sıcaklığı kısa zamanda kayboldu. Franklin oğluna, "Londra'ya döndükten kısa bir süre sonra," diye yazdı, "İrlanda'da gösterdiği nezakete teşekkür etmek için ziyaretine gittim." Uşak Franklin'e bakanın "evde olmadığını" söyledi. Franklin kartını bıraktı. Bir başka gün tekrar geldi, ancak Hillsborough'nun o gün evde misafir ağırladığını bildiği halde aynı cevabı aldı. Ertesi hafta tekrar denedi, bir sonraki hafta bir daha, ancak boşunaydı. "Son defasında bir kabul günüydü. Kapıda arabalar

bekliyordu. Arabacım ilerleyip yere indikten sonra tam kapıyı açıyordu ki, uşak beni görünce dışarı çıkarak, efendisinin evde olup olmadığını sormadan kapıyı açtığı için arabacıyı sert bir şekilde azarladı ve sonra da bana dönüp şöyle dedi: 'Lordum evde değil.' Ondan sonra bir daha hiç yan yana gelmedik ve birbirimizi sadece uzaktan taciz ettik."

Franklin, Hillsborough'nun "kendisini artık suyu kalmamış ve dolayısıyla sıkmaya değmeyen bir portakal gibi attığından" yakınıyordu. Tekrar Philadelphia'ya dönmeyi düşünmeye başladı. William'a, "Evi özledim," diye yazmıştı. Ama onu İngiltere'yi öfkeyle terk etmekten alıkoyan bir etken daha vardı. Franklin her şeye rağmen kendisine (ve dostları, ailesi ve ortaklarına) Ohio'nun batısında bir toprak beratı kotarma umudunu korumaktaydı.[26]

Bu amaçla, Illinois Company adlı bir şirketin ve sonra da Londra'dan destek bulamayan Indiana Company'nin de aralarında bulunduğu birtakım ortaklıklara girdi. Franklin 1769 yazında Lord Hillsborough'yu saf dışı bırakacağına inandığı güçlü bir konsorsiyumun örgütlenmesine destek oldu. Grand Ohio adlı şirket, başta Thomas ve Richard Walpole olmak üzere Londra'nın en zengin ve en saygın bazı isimlerini bir araya getirmişti. Walpole Company olarak bilinen grup bir süre için gelecek vaat ediyor gibiydi. Fakat Hillsborough 1770 yazında projeyi daha ayrıntılı araştırma yapma bahanesiyle erteletmeyi başardı.

Ama Walpole grubu şirket hisselerini, içlerinde adalet bakanıyla Kraliyet Danışma Meclisi başkanının da bulunduğu üst düzey bakanlara da vererek projeyi canlı tutmayı becerdi. Hillsborough 1772 baharında projeyi artık daha fazla erteleyemeyecek duruma gelmişti. Hatta Kral bile Hillsborough'ya konuyu ele almasını beklediğini söylemişti. Ticaret Bakanlığı, toprak başvurusunu, reddedilmesi tavsiyesiyle Nisan ayında Kraliyet Danışma Meclisi'ne gönderdi. Fakat Kraliyet Danışma Meclisi iki ay sonra Franklin, Walpole ve etkili birçok hissedarın da katıldığı bir toplantı düzenledi. Hillsborough başvurunun kabul edilmesi halinde istifa etmekle tehdit etti. Ama bu kendisine zarar verecekti, çünkü mecliste birçok isim, Franklin'in deyişiyle "onu yerin dibine sokmak" istiyordu. Yaptılar da. Toprak beratı onaylandı, Hillsborough da istifa etti.

Franklin ve arkadaşları, kendilerine bağışlanan topraklara hiçbir zaman kavuşamayacaklardı; çünkü araya Britanya ile kolonileri arasında-

ki giderek artan gerginlik girdi. Franklin ertesi yıl bir arkadaşına "Berat işi iyi yürüyor ama yavaş," diye yazmıştı. "Durumum biraz ambardan bir gemiye halat uzatan gemicinin haline benzemeye başladı. Biri şöyle demiş: 'Bu çok uzun ve ağır bir halat. Keşke ucunu görebilseydim.' Öteki de, 'Allah kahretsin,' demiş, 'keşke bir ucu olsa; birisi onu kesmiş.'"

Franklin yine de ezeli düşmanını saf dışı bırakmayı başarmıştı. Sevinç içinde William'a, "Sonunda Lord Hillsborough'dan kurtulduk," diye yazmıştı. Hillsborough ise Franklin'i, "İngiltere'deki en sinsi insanlardan biri" olarak nitelemişti. İki adam buna rağmen, ertesi yaz Oxford'ta karşılaştıkları zaman düşmanlıklarını o tuhaf sahte samimiyet gösterisinin ardında sakladılar. Hillsborough, Franklin'i başıyla selamlayıp iltifat etti. Franklin, William'a, "Onun bu abartılı tavrına karşılık," diye yazdı, "Ben de aslında berbat olmasına rağmen oğlunun tiyatroda sergilediği performanstan dolayı ona iltifat ettim; böylece ödeşmiş olduk. İnsanların öfkeliyken dediği gibi: 'O bana vurursa, ben de ona vururum'. Oysa bazen şöyle demenin daha doğru olabileceğini düşünüyorum: 'Sen benim sırtımı okşa, ben de seninkini.'"[27]

Hutchinson Mektupları

"Yakın zaman önce elime, yaşadığımız üzüntülerin hepsinin değilse bile çoğunun kaynağı olduğuna inanmama sebep olan bazı mektuplaşmalar geçti." Franklin 1772 Aralık'ında Massachusetts'li taraftarı Thomas Cushing'e yazdığı bu can alıcı sözlerle, Britanya ile arasındaki bağların nihai olarak kopmasına kadar gidecek bir fırtınayı başlatmış oldu. Ekte bir dizi mektup vardı. Bunlardan altısı, köklü bir Püriten aileden gelen Boston'lu bir tüccar ve koloniler arası birliği öngören 1754'teki Albany Planı'nı birlikte ortaya koydukları sırada Franklin'le dost olan Massachusetts Valisi Thomas Hutchinson tarafından yazılmıştı. Bilinmeyen bir Parlamento üyesi mektupları el altından Franklin'e vermiş, o da bunları kamuoyuna açıklanmaması kaydıyla Cushing'e iletmişti.

Hutchinson'ın mektupları koloni ayaklanmasının nasıl bastırılacağını anlatan öğütlerle doluydu. "İngiliz özgürlükleri adı verilen şeylerin kısıtlanması gerekir," diye yazıyordu. Mektupların Boston'da yayımlanmasıyla beraber (John ve Samuel Adams, Franklin'in yayımlamama

isteğine rağmen, Thomas Cushing'in onayını almıştı) buradaki radikal vatanseverlerin giderek büyüyen öfkesi de alevlendi.

Franklin'in istediğinin tam tersi olmuştu. Onun amacı, Cushing'le birkaç lidere İngiltere'nin hatalı politikalarının altında mantıksız bir Amerika nefretinden çok Hutchinson gibi adamların kötü tavsiyelerinin yattığını göstererek isyancı duyguları yatıştırmaktı. Hatta mektupların, sonradan iddia ettiği üzere "içtenlikle arzu ettiği gibi", "bir uzlaşma... eğilimini" teşvik edeceğini bile düşünmüştü.[28]

Gerçekten de Franklin'in 1773 başlarında kaleme aldığı resmi mektupların çoğu tansiyonu düşürmeyi yönelikti. Mart ayında Cushing'e, "Umarım, halkı sakin tutmak için büyük özen gösterilir," diye yazmıştı, "çünkü düşmanlarımızın en çok istediği şey, ayaklanmalarla içimizdeki asker miktarını artırıp üzerimizdeki baskıyı ciddi şekilde artırmak." Massachusetts Meclisi'nin, Parlamento'ya tabi olmadığını ilan eden bir karar alması üzerine Franklin, aynı şekilde İngilizlerin de aşırı tepki göstermemesini istemişti. Hillsborough'nun yerine geçen Koloni Sekreteri Lord Dartmouth'a "Bana göre bunu görmezden gelmek daha iyi ve daha akıllıca olur," diye yazmıştı. "Sadece laftan ibaret."[29]

Franklin daha fazla düşmanlık yaratmadan derdini anlatabilmek için, 1773 Eylül'ünde İngiliz gazeteleri için kaleme aldığı propaganda amaçlı iki imzasız makalede, gençliğinde çok sevdiği hiciv yöntemine başvurdu. İlk yazının başlığı "Büyük Bir İmparatorluğu Küçük Bir İmparatorluğa Dönüştürmenin Yolları" idi. "Bir antik dönem bilgesinin" (bu kişi Yunanlı amiral ve hükümdar Themistokles idi) bir zamanlar küçük bir kenti büyük bir kente dönüştürmenin yolunu bilmekle övündüğünü hatırlatan yazı, büyük bir imparatorluğu tersine çevirmenin yirmi yolunu sayıyordu: Bunlardan bazıları:

> İlk olarak, baylar, büyük bir imparatorluğun tıpkı büyük bir pasta gibi en kolay kenarlardan tırtıklanabileceği akıldan çıkarılmamalıdır.
>
> Eyaletlerin Anavatanla asla birleşmemesine, aynı haklara sahip olmamasına, ticarette aynı ayrıcalıklardan yararlanmamasına ve mecliste temsil hakkı tanınmadan, çıkaracağınız bütün baskıcı yasalarla yönetilmesine özen gösterilmelidir.
>
> Kolonileriniz hükümetinize ne kadar sakin bir şekilde boyun eğerse eğsin, çıkarlarınıza saygı gösterirse göstersin ve çektikleri eziyetlere sabırla katlanırsa katlansın, onlara her an ayaklanabilir gözüyle bakıp ona göre davranmanız gerekir. İçlerine,

yaptıkları küstahlıklarla kitleleri isyana teşvik eden birlikler yerleştirin... Tıpkı şüphe duyduğu için karısına kötü davranan koca gibi, siz de zaman içinde şüphelerinizi gerçeğe dönüştürebilirsiniz...

Ne zaman zarar görmüş biri şikâyet amacıyla başkente gelse... uzun ertelemeler, korkunç masraflar ve baskıcının lehine verilen kararlarla bu davacıları cezalandırın.

Onları yeni vergilerle kararlı bir şekilde taciz edin. Kendilerinin temsil edilmediği bir kurum tarafından vergilendirildiklerini ve bunun yurttaşlık haklarına aykırı olduğunu söyleyerek Parlamentolarınızdan şikâyetçi olabilirler... Parlamentolar bunlara kulak asmasın... ve başvuru sahiplerine en aşağılayıcı şekilde davransın.

Amerika'ya layık görülen onur kırıcı davranışları sıralayan liste uzayıp gidiyordu: Onları yönetmek için "mirasyediler" ve "dava açma meraklısı avukatlar" gönderin, "sonsuz düzenlemelerle ticaretlerini altüst edin", "saygısız" vergi tahsildarları atayın ve birliklerinizi yararlı olabilecekleri sınırlar yerine onların evlerine yerleştirin. Yazı, kolonilerinizi küçültmek için bu yöntemleri uygularsanız, diye devam ediyordu, "onları yönetme derdinden de kurtulursunuz." Yazıya, ortaya atılan önermenin kanıtlandığını göstermek için felsefi bir yazının sonuna yazılan Latince *quod erat demonstrandum* [istenilen gösterildi-ç.] sözlerinin baş harflerinden oluşan "Q.E.D." imzası atılmıştı.[30]

Franklin iki hafta sonra, Britanya'nın Amerika'ya karşı tutumunu alaya alan "Prusya Kralı'nın Buyruğu" başlıklı daha geniş bir yazı yayımladı. İnceden inceye makara yapan yazı Kral II. Frederick tarafından yayımlanmış bir bildiriyi taklit etmekteydi. Mademki Almanlar uzun zaman önce Britanya'da ilk yerleşimlerini kurmuş ve yakın zaman önce de bunları Fransa'ya karşı savaşta korumuşlardı, "sözü geçen bu Britanya kolonilerinden bir vergi alınmasına" da karar vermişlerdi. Prusya o yüzden İngiltere bağlantılı bütün ithal ve ihraç ürünlerine yüzde 4.5 vergi uygulamaktaydı. Ayrıca İngiltere'de daha fazla fabrika kurulmasını yasaklamıştı. Bildiri ayrıca Alman hapisanelerindeki suçluların "boşaltılıp" İngiltere'deki "insan kalitesinin yükseltilmesi için" bu ülkeye gönderilmesini emretmekteydi. Yazı, okuyucunun püf noktasını kaçırmaması için, bütün bu önlemlerin İngiltere'de "adil ve mantıklı" kabul edilmesi gerektiğini, çünkü bunların İngiltere Parlamentosu'nun Amerikan kolonilerine dayattığı kuralların bir "kopyası" olduğunu hatırlatarak sona eriyordu.[31]

Franklin, "Buyruk"un yayımlandığı sıralarda, Britanya genel posta müdürü olarak patronu ve aynı zamanda dostu olan Lord Le Despencer'ın kent dışındaki malikânesine konuk olma mutluluğuna erişmişti. Van Doren'in deyişiyle Le Despencer, eski bir manastırı restore ettirip söylentilere göre, sefahat düşkünü dostlarıyla dine küfreden ayinler ve bazen de sefahat alemleri düzenleyen "görmüş geçirmiş eski bir günahkârdı". Franklin, Le Despencer'la, artık dine biraz daha saygılı olduğu 1772 yılında tanışmış ve ona Toplu Dua Kitabı'nın basitleştirilmiş ve deistik versiyonunun derlenmesinde yardımcı olmuştu. (Franklin reformcu çalışmaları çerçevesinde bir süre önce de İsa'nın Öğrettiği Dua'nın [Pater Noster] "daha da kısaltılmış" bir versiyonunu hazırlamıştı.)

Franklin'in kahvaltı salonunda Le Despencer ve diğerleriyle çene çaldığı bir sırada bir misafir elinde sabah gazeteleriyle "soluk soluğa içeri dalıp bize doğru koşarak Prusya Kralı bu krallık üstünde hak iddia ediyormuş, işte!" diye bağırdı. Hikâye yüksek sesle okunurken Franklin de hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranmaktaydı.

Masadakilerden biri, "Lanet küstah" dedi.

Fakat yazının sonuna yaklaşırken konuklardan biri hileyi fark etti. Franklin'e dönerek, "Eğer bu senin o Amerikan şakalarından biri değilse kendimi asarım," dedi. Franklin, okuma işleminin "atılan bol kahkahalar ve adil bir darbe olduğunu belirten bir tespitle sona erdiğini" yazıyordu.

Franklin, William'a gönderdiği bir mektupta bu komik yazılardan gururla söz ediyordu. Yazının uzunluğu ve renkli oluşunun yanı sıra her paragrafın esprili bir şekilde bitmesi nedeniyle kendisi "Kurallar"ı tercih ediyordu, ancak başkaları "Buyruk"u yeğlemekteydi. "Bir iki arkadaş dışında kimse yazarın ben olduğumdan şüphelenmiyor, diğerinin de ('Buyruk') tam anlamıyla, uzun zamandır burada yayımlanan en keskin ve en sert yazı olduğu konuşuluyor," diye övünüyordu.

Ancak William'a yazdığı mektup tamamen de keyifli değildi. Giderek radikalleşen Amerikan temsilcisiyle yüksek sınıf dostları ve hırsları olan kraliyet valisi arasındaki çatlak kaçınılmaz olarak ve yavaş yavaş büyümekteydi. Franklin mektupta, "Parlamento'nun kolonileri bağlayacak bir karar alma yetkisi yok," demişti. "Bu konularda benden farklı düşündüğünü biliyorum. Sen tam bir devlet adamısın."[32]

Cockpit'te*

Franklin 1773 yılının sonlarına doğru bir dostuna endişeli bir ifadeyle, "Çay konusunun nasıl karşılandığını çok merak ediyorum," diye yazmıştı. Parlamento, çay üstünde devam eden gümrük vergisi rezaletine bir de yolsuzluklara batmış olan Doğu Hindistan Kumpanyası'na çay tekelini fiilen elinde tutmasını sağlayan yeni bir kanun çıkarmıştı. Franklin sükûnet çağrısında bulunsa da, Sam Adams'la Özgürlük Çocukları'nın önderliğindeki Boston'lu radikaller buna uymadı. Elli kadar vatansever, 16 Aralık 1773 günü Eski Güney Kilisesi'nde düzenlenen bir kitlesel gösteriden sonra Mohawk Kızılderilisi kılığında rıhtıma inerek 10 bin sterlin değerindeki 342 sandık çayı denize döktü.

Franklin "kendi yandaşları tarafından gerçekleştirilen haksız şiddet eyleminden" dolayı şok olmuştu. Koloni davasına duyduğu sempati, düzensiz kalabalıklar konusundaki temel muhafazakârlığını bastırmaya yetmemişti. Doğu Hindistan Kumpanyası'nın hissedarları "bizim düşmanımız değil," demişti. "Özel mülkiyete zarar vermek" yanlıştı.[33]

Boston'daki bu çay partisi Londra da çalınan Hutchinson mektuplarının sızdırılmasıyla başlayan karşılıklı suçlamalarla boğuşmaktaydı. Franklin, olaydaki "rolünün ortaya çıkmamış olmasına" şaşırmış ve "bunun böyle devam etmesi dileklerini" eklemişti. Fakat Aralık ayında iki adam, birinin diğerini mektupları sızdırmakla suçlaması üzerine Hyde Park'ta sonuçsuz bir düelloya tutuştu. Kavganın yeniden başlayacağı belli olunca Franklin araya girmek zorunda kaldı. Londra *Chronicle*'a bir mektup yazarak "Söz konusu mektupları ele geçirip Boston'a gönderen kişi benim," dedi. Fakat özür dilemedi. "Bunlar dostlar arasındaki özel mektuplar" değil, "kamu görevlileri tarafından kamuda çalışan kişilere yazılmış mektuplardır," dedi. "Anavatanı kolonilere karşı kışkırtmak için" düzenlenmişlerdi.[34]

Franklin'in çalınan mektupların yayımlanmasındaki rolü Britanya'da kendisini sorun kaynağı olarak görenlere koz vermişti. Franklin Ocak ayı başında, VIII. Henry döneminde horoz dövüşleri yapıldığı için Cockpit olarak tanınan meşhur salonda Kraliyet Danışma Meclisi'nin önüne çıkarıldı. Görünürdeki sebep, Massachusetts Meclisi'nin Hutchinson'ın

---

* Horoz dövüşü salonu-ç.n.

valilikten alınması için verdiği dilekçe konusunda ifadesine başvurmaktı. Ancak sorgulama kısa zamanda, Franklin tarafından kanıt olarak sunulan Hutchinson mektuplarının özel olup olmadığı ve nasıl ele geçirildiği üzerinde yoğunlaştı.

Franklin mahkemede Damga Vergisi Yasası'nın iptaline karşı oy kullanmış, kötü ve hırslı bir savcı olan ve (Başbakan Lord North'un sözleriyle) "iyiliksever bir vicdana" sahip savcı Alexander Wedderburn'ü gördüğüne şaşırmıştı. Açıktı ki Hutchinson'a karşı dilekçenin siyasi sonucu, mektupları ortalığı sızdırdığı için Franklin'e karşı yasal bir davaya dönmüştü. Wedderburn'ün açıkça belirttiği gibi hükümetin "[mektupların] nasıl elde edildiklerini araştırma hakkı" vardı.

Franklin komisyona, "Bu hukuki değil siyasi bir konudur," dedi, "dolayısıyla yanımda avukat getirmedim."

Meclisteki lordlardan biri, "Dr. Franklin avukat yardımı alabileceği gibi, avukatsız da devam edebilir, kendisine bağlı," dedi.

Franklin, "Avukat olmasını isterim," diye cevapladı. Davaya ne kadar zamanda hazırlanabileceği sorulduğunda, Franklin "Üç hafta," diye cevap verdi.

Franklin için keyifli bir üç hafta olmadı. Boston Çay Partisi'nin haberi İngiltere'ye de ulaşmış ve Amerikan davasına duyulan sempatiyi daha da azaltmıştı. "Kışkırtıcılıkla" suçlanıyordu. "Gazeteler bana karşı hakaretlerle dolu," demişti. Hatta hapse girebileceğine dair işaretler vardı. Walpole grubundaki hissedar dostları, adının bu işe karışmış olmasının toprak beratı davalarına zarar vermesinden korktuklarını söylemişlerdi. O da onlara, "Bu nedenle adımı ortaklar listesinden çıkarmanızı istiyorum," diye yazmıştı. (Burada şuna dikkat çekmek gerekiyor: Mektup o kadar zekice kaleme alınmıştı ki, Franklin aslında gerçekten çekilmeyi istemiyordu. Nitekim oy hakkı olmayan gizli bir üye olarak devam etmişti.)[35]

Kraliyet Danışma Meclisi 29 Ocak 1774 günü Cockpit'te toplandığında yapılan karşılaşma, salonun ilk kullanılış şekline göre ehlileşmiş görünmesini sağlamıştı. Franklin, "Bütün saray mensupları," demişti, "adeta bir eğlenceye davet edilmişti." Salonu hınca hınç dolduran meclis üyeleri ve izleyiciler, Canterbury Başpiskoposu'ndan, intikam hırsıyla yanıp tutuşan Lord Hillsborough'ya kadar uzanırken, Franklin'e moral desteği vermek için sadece -aralarında Edmund Burke, Lord Le Despen-

cer ve Joseph Priestley'in bulunduğu- birkaç dostu gelmişti. Franklin sonradan, yaşananların "bull-baiting"e* benzediğini söyleyecekti.

Sivri dilli Wedderburn'ün bir saat süren tiradı hem zekice hem de acımasızdı. Franklin'i, Britanya'ya karşı yapılan kışkırtmaların "elebaşı"** olmakla suçladı. Massachusetts dilekçesinin haklı olup olmadığına yoğunlaşmak yerine çalınan mektuplara yöneldi. Öfkeli bir dille, "Bugüne kadar özel yazışma kutsal kabul ediliyordu," dedi. "Franklin bütün toplumun ve insanların saygısını kaybetmiştir." İnce bir zekâ oyunuyla, "Bundan sonra kendisine bilimadamı*** dendiğinde bunun iftira olduğunu söyleyecek," diye ekledi. Bu söz taşıdığı zekâ parıltısının yanı sıra oldukça da ağır bir hakaretti. Burke, Wedderburn'ün saldırısını "gözü dönmüş bir ağır eleştiri" olarak nitelerken, başka bir izleyici de "kin kusan hakaret sağanağı" demişti.

Wedderburn öfkesine rağmen bazı doğru noktalara da değinmişti. Franklin'in, Hutchinson'ın mektupları gizleme arzusunun saklayacak bir şeyi olduğunu gösterdiği şeklindeki iddiasının gülünç olduğunu söyleyen savcı, Franklin'in olaydaki rolünü yaklaşık bir yıl boyunca gizlediğine haklı olarak dikkat çekti. Hyde Park'taki düelloyu hatırlatarak, "Kendisi olayı gizleyerek neredeyse masum bir insanın ölümüne yol açacaktı," dedi. Wedderburn, (Jeremy Bentham'a göre) "darbeleriyle inim inim inleyene" dek meclis kürsüsüne vurarak, Franklin'i valinin yerine geçmek istemekle suçladı.

Kalabalık tezahürat yaparken, üzerindeki mavi Manchester kadifesinden sade giysisiyle salonun kenarında ayakta duran Franklin en ufak bir renk vermiyordu. (Sonradan Franklin'i ispiyonlayan) Arkadaşı Edward Bancroft, Franklin'in tavrını şu sözlerle anlatıyordu: "Doktor, baştan aşağı puantiyeli bir Manchester kadifesiyle, en ufak bir hareket yapmaksızın, dimdik duruyordu. Onun yüz kasları yumuşak başlı, sakin bir ifade takınacak şekilde gelişmişti, bunu değiştirmek için en ufak bir zahmete girmedi."

---

* Boğanın köpeklerle dövüştürülmesi – İngiltere'de ortaçağdan 1800'lerin başına kadar süren bir eğlence-ç.n.

** Yazar burada, -Franklin'in elektrik alanındaki ününe gönderme yaparak- aynı zamanda "temel iletken" anlamına gelen "prime conductor" terimini kullanıyor-ç.n.

*** Yazar burada kelime oyunu yaparak hem "bilimadamı" hem de "yazı adamı, bilgili kişi" anlamına gelen "man of letters" ifadesini kullanıyor. "Letter", hem "harf" demek hem de "mektup"-ç.n.

Wedderburn, konuşmasının sonunda Franklin'i tanık olarak çağırıp "Onu sorguya çekmeye hazırım," dedi. Resmi dava kayıtlarında, "Hazır bulunan Dr. Franklin sessiz kaldı, ancak avukatı, onun sorgulamayı tercih etmediğini açıkladı," diye yazmaktaydı. Sessizlik genellikle Franklin'in en iyi silahı olmuş, onun daha akıllı, halim selim ya da sakin görünmesini sağlamıştı. Bu defa da ona güçlü rakiplerinden daha kuvvetli, suçluluk duymaktan çok küçümseyen, sindirilmişlikten çok lütfeden bir görüntü vermişti.[36]

Kraliyet Danışma Meclisi beklendiği gibi, Massachusetts tarafından verilen Hutchinson dilekçesini "temelsiz, üzücü ve karalayıcı" bularak reddetti. Franklin ertesi gün, eski dostu Lord Le Despencer'ın kendisini Amerika posta müdürlüğünden azletmeyi "gerekli bulduğunu" haber veren bir mektup aldı. Bu Franklin'i çileden çıkardı, çünkü koloni posta sistemini verimli ve kârlı bir hale getirdiği için gurur duymaktaydı. William'a kısa ve özlü bir mektup yollayarak valiliği bırakıp çiftçi olması tavsiyesinde bulundu. "Bu, daha bağımsız olduğu için daha dürüst ve daha onurlu bir iştir." Franklin, kız kardeşi Jane'e karşı daha düşünceliydi. "Görevden alındım. Bu seni rahatsız etmesin. Sen ve ben hayat yolculuğumuzu neredeyse tamamlamış bulunuyoruz. Artık eve çok yakınız ve cebimizde posta arabasının masrafını karşılayacak kadar para var."[37]

Tutuklanmaktan veya elindeki belgelere el konmasından korkan Franklin, Cockpit davasından birkaç gün sonra Craven Sokağı'na yakın mesafedeki Thames Nehri'nin kenarına indi. Elinde taşıdığı belge sandığıyla bir tekneye binip Chelsea'deki bir dostunun evine giderek birkaç gün gözlerden uzak durdu. Tehlike geçince yeniden Craven Sokağı'na dönerek misafirlerini ağırlamaya başladı. "Bu olaydan dolayı tek bir arkadaşımı bile kaybetmediğimi görüyorum," diye yazdı. "Hepsi de tekrar tekrar ziyaretime gelerek sıcak bir dille saygılarında hiçbir değişiklik olmadığını söylediler." Franklin, dostlarının isteği üzerine Hutchinson olayını uzun ve ayrıntılı bir şekilde kâğıda döktü, ancak sonradan "bu tür sansürleri genellikle sessizlikle geçiştirdiğini" belirterek yayımlamaktan vazgeçti.[38]

Buna karşılık imzasız yayın yağmuruna devam etti. Alışılmadık ama şartlar hesaba katıldığında anlaşılır bir övünme arzusuyla, yazarı yarı belli (Wedderburn'ün kendisine yöneltti̇ği hakaret amaçlı kelime oyununa atfen *Homo Trium Literarum*, yani Man of Letters imzalı) bir

yazı kaleme aldı. Franklin yazıda, "Wedderburn'ün hırsız diyerek İngiltere'deki Dr. Franklin hayranlarını şoka uğrattığını" belirtiyordu. Franklin'in Fransa'da basılan bilimsel yayınlarının önsözünde de kendisine hırsız dendiğini hatırlatıyordu: "O Cennet'teki kutsal ateşi çalmayı öğretti." Franklin, bir Boston gazetesinde yayımlanan, Cockpit davasının anlatıldığı imzasız yazıda da kendisini kastederek, "Doktor bu mektupları onurlu bir yoldan elde etti, bunları göndermekteki niyeti temizdi: Britanya ile kolonileri arasındaki çatlağı kapatmak."[39]

Alaycı ve iğneli sözleri giderek daha fazla acıtmaya başlamıştı. Massachusetts Valisi olarak Hutchinson'un yerine General Gage'in gönderilmesi üzerine kaleme alınan bir makalede Britanya'ya, "gecikmeden Kuzey Amerika'ya kesinlikle ve tamamıyla askeri bir hükümet göndermesini" tavsiye etti. Bu "Amerikalılara öyle bir gözdağı verirdi ki," bütün vergilere memnuniyetle boyun eğerlerdi. "Kolonilerin son şilinleri de boşaltıldıktan sonra," diye ekledi, İspanya veya Fransa gibi "en fazla parayı verene satılırlar,". Başka bir makalede de General Gage'e Amerika'dan daha fazla isyancı çıkmaması için bir politika önerdi: "Bütün erkekler hadım edilsin." Daha sağlam olsun diye, John Hancock ve Sam Adams gibi "elebaşlarınınkiler" en dipten kesilsin. Bunun operaya da bir yan faydasının olacağını ekledi.* Ayrıca Britanya'dan Amerika'ya göç de azalacaktı.[40]

Bir kez daha aynı soru gündeme gelmişti: Peki Franklin neden artık eve dönmüyordu? Karısı ölüm döşeğindeydi, kendisi de siyaseten aforoz edilmişti. Bir kere daha dönmeye karar verdi. Dostlarına, posta idaresindeki hesapları halleder etmez, dedi; Richard Bache'ye de Mayıs'a kadar, diye söz verdi. Ve bir kez daha dönmedi. 1774 yılının kalan kısmını İngiltere'de fazla bir şey yapmadan geçirdi. Yerine getireceği resmi bir işi, lobi yapacağı bir bakan yoktu. Hatta kral bile meraklanmıştı.

Majesteleri o yaz Lord Dartmouth'a "Dr. Franklin nerede?" diye sormuştu.

"Sanırım şehirde, efendim. Amerika'ya gidecekti ama gittiğini sanmıyorum."

Kral "İsviçre'ye gideceğini duydum" demişti.

Lord Dartmouth, "Sanırım," diye cevap verdi, "bir ara böyle bir haber yayıldı."

---

* Kastratolar kastediliyor-e.n.

Aslında Franklin, Craven Sokağı'ndan uzaklaşmıyor, ender olarak dışarı çıkıyor, çoğunlukla sadece yakın arkadaşlarını görüyordu. Eylül ayında kız kardeşine yazdığı gibi, "Ocak'tan beri hiçbir bakanı görmediği gibi, onlarla en küçük bir iletişime bile geçmemişti."[41]

William ile Çatlak

Britanya ile Amerika arasındaki yaklaşan çatışma kaçınılmaz olarak Franklin'le kraliyet yanlısı oğlu arasındaki kişisel çatışmanın da habercisi olmuştu. İlkinden epeyce canı yanan Franklin, ikincisi konusunda duyarsızlaşmıştı.

Öte yandan William ise, evlatlık sorumluluğuyla New Jersey kraliyet valiliği görevi arasında fena halde kıvranmaktaydı. Cockpit kavgasından sonra babasına yazdığı mektuplarda, babasını sakinleştirip güven vererek, tatlı sözlerle eve dönmeye ikna etmeye çalışarak ona yaranacağını umuyordu. Mayıs ayında gönderdiği mektupta, "Öteki tarafta ne olursa olsun, bu ülkede sana duyulan sevgi eskisinden çok daha fazla," diye yazmıştı. "Buraya döndüğünde her türlü saygı ve sevgiyi göreceğine emin olabilirsin." Ancak William, babasının fırsat buldukça dile getirdiği valilik görevinden ayrılma talebine uymaya niyetli olmadığını da açıkça ortaya koymuştu.

Arada kalanlardan biri de, Franklin'in İngiltere'deki en yakın dostlarından biri olan ve aynı zamanda genç Franklin'in de sırdaşı haline gelen matbaacı William Strahan'dı. Strahan, William'a kimsenin sözüne aldırmayıp kraliyet yanlısı tavrını koruması ve babasının görüşlerinin, hizmet ettiği devlete olan bağlılığını etkilemeyeceğini bakanların da bilmesi konusunda ısrar ediyordu.

William bu tavsiyeye kulak verdi. Babasına yazdığı dikkatli mektuptan kısa bir süre sonra, koloni sekreteri Lord Dartmouth'a bir mektup gönderdi. "Majesteleri, eyalette sükûneti sağlamak için elimden gelen her şeyi yapacağıma güvenebilirler," diye söz verdi. Sonra da üstüne basa basa, "Hiçbir bağlantı veya akrabalık beni görevimin gereklerini yerine getirmekten alıkoyamaz," diye ekledi. Tercümesi: Babasına olan sadakati onun Britanya'ya olan sadakatini azaltamazdı. Lord Dartmouth gecikmeden güvence verdi: "Sizin, Kral'a karşı görevlerinizi yerine

getirmekten alıkoyacak herhangi bir şeyden etkileneceğinizi düşünürsem, sizin karakter ve yönetiminiz hakkındaki düşüncelerime haksızlık etmiş olurum."

William sadece sadakat sunmaktan öteye de geçti. Amerika'daki değerlendirmeleri aktarmak üzere Lord Dartmouth'la "gizli ve kişiye özel" olarak nitelediği bir mektuplaşma kanalı açtı. Britanya'nın Boston Limanı'nı ablukaya alma kararına tepki olarak, kolonilerde Massachusetts'e desteğin giderek arttığı uyarısında bulundu. Koloni temsilcilerinin Eylül ayında Philadelphia'da bir araya gelmesi planlanmaktaydı. Bu toplantı Birinci Kıta Kongresi adını alacaktı. William bu konuda tarafını açıkça ortaya koydu. Söz konusu toplantıyı "anayasa aykırı olmasa da saçma" olarak niteleyerek, toplantının Britanya mallarına karşı kitlesel bir boykot yaratacağından kuşkulu olduğunu söyledi.[42]

Babasıysa her konuda farklı düşünüyordu. Franklin bir yıldan uzun bir zamandır kıta çapında bir kongre tavsiye ediyor ve kongrenin boykot çağrısında bulunmasını şiddetle savunuyordu. Böyle olacağından da emindi. William'a sevinçle, "şimdiki bakanlığın kesinlikle telaşlanacağını" yazdı. Ayrıca valiliğe yapıştığı için William'a çıkışarak, işi maddi ve siyasi terimlere döktü. William'ın valilik maaşına bağımlı kaldığı sürece babasına olan borçlarını asla ödeyemeyeceğini söyledi. Dahası, siyasi hava değiştiği takdirde "Rahatın kaçacak ve belki de pek yakında görevi bizzat kendin bırakacaksın." Mektup basitçe "B. Franklin" diye imzalanmıştı.[43]

Franklin mektuplarının Britanyalı yetkililer tarafından açılıp okunduğunu bilmesine rağmen, Amerikalı taraftarlarını kararlı bir tutum sergilemeye zorluyordu. Kıta Kongresi, diye yazmıştı, "bu ülkeyle bütün ticareti, hem ihracatı hem de ithalatı ... çözüm bulunana kadar derhal durdurma kararı almalıdır." Burada söz konusu olan, "Amerikalıların ve onların sonraki kuşaklarının insan haklarından faydalanıp faydalanmayacakları veya doğulu kölelerden daha beter olup olmayacaklarıdır."

Bir mektubun okyanus ötesine iki ayda ulaşabildiği o dönemlerde karşılıklı birçok mektup gidip geliyordu. William, babasını kıta kongresinin kötü bir fikir olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. "Böyle bir kongrenin yol açabileceği sonuçları kestirmek mümkün değil." Onun yerine Boston'lular tahrip ettikleri çayları tazmin etmeli ki, "Limanları birkaç ay içinde açılabilsin."

Aslında birkaç ay önce Franklin de, benzer bir düşünceyi dile getirerek, Boston'luların çay partisini tazmin etmelerinin akıllıca olacağını söylemişti. "Mart ayında Cushing'e, "Böyle bir adım bize karşı duyulan önyargıları ortadan kaldıracaktır," diye yazmıştı. Ama oğlundan böyle bir ders almak onu çıldırtmıştı. Eylül ayında William'ın iddialarını bir bir reddeden sert bir mektup yazdı. Britanya, "anayasaya aykırı davranarak kolonilerden binlerce sterlin gasp etmişti." "Asıl onların bu parayı tazmin etmeleri gerekir." Mektup bir hakaretle bitiyordu: "Ama tam bir saray adamı olan sen her şeye devletin gözünden bakıyorsun."

Franklin Ekim ayında oğluna bir mektup daha yazarak aynı iddiaları tekrarladıktan sonra işi kişisel boyuta taşıdı: Geçen yıllar içinde kendisine verdiği borçları geri ödemekle yükümlü olduğunu, ancak kraliyet valisi olarak kaldığı sürece bunu ödeyemeyeceğini üstüne basa basa vurguladı.[44]

Bir süre cevap gelmedi. Sonra, 1774 Noeli arefesinde William babasına oldukça sert ve can yakıcı bir mektup gönderdi. Deborah ölmüştü ve Franklin orada değildi.

Üvey annesini kastederek, "Pazartesi günü ölen annemin cenazesine katılmak için Perşembe günü buraya geldim," diye başlıyordu.

Franklin'in uzun zamandır hastalıktan mustarip olan itaatkâr eşi, beş yıl önce geçirdiği felçten beri giderek erimişti. 1772'de "Hızla elden ayaktan düşüyorum," diye yazmıştı. 1774 yılının büyük bir bölümünde yazamayacak kadar zayıf düşmüştü. Durumdan habersiz olan Franklin ona, kimi babacan, kimi iş mektubu havasında, kendi sağlığına dair keyifli haberler veren, Stevenson ailesinin selamlarını ileten ve kendisine yazmadığı için uyarıda bulunan küçük notlar göndermeye devam etmişti.

William, "Cenaze oldukça kalabalıktı," diye devam ediyordu. Açıkça babasını suçlu hissettirmek isteyen bir ifadeyle, Deborah'ı en son Ekim ayında ziyaret ettiğini anlatıyordu. "Bu kış dönmediğin takdirde seni bir daha göremeyeceğini ve kesinlikle ömrünün gelecek yaza kadar vefa etmeyeceğini söyledi. Sonbaharda burada olmanı yürekten isterdim, çünkü yaşadığı hayal kırıklığı moralini çok etkiliyordu."

William mektubun sonunda ağlamaklı bir dille babasına İngiltere'den ayrılması için yalvarıyordu. "Orada sana kötü gözle bakılıyor. Siyasi çalışmalardan dolayı başının derde girme tehlikesi var," diye uyarıyordu.

"İnsanların sana saygı duyduğu ülkeye hâlâ dönebilecek gücün varken dönmende yarar var." Ayrıca artık 14 yaşına gelen oğlu Temple'ı görmek için de yanıp tutuşuyordu. Franklin'e onu Amerika'ya getirmesi için yalvarıyordu. "Baharda onu ve seni görmeyi ve bir süre benimle kalmanızı ümit ediyorum."[45]

Howe-Chatham Gizli Görüşmeleri

Franklin, Aralık ayında karısının öldüğü sıralarda, Londra'da yeni tanıştığı şık bir hanımla flörtle karışık satranç karşılaşmaları yapıyordu. Ama oyunların tek amacı eğlenmek değildi. Oyunlar, Britanya'daki bazı Whig muhalefet mensuplarının kolonilerde bir devrimi bertaraf etmek için yaptıkları son bir gizli hamlenin parçasıydı.

Süreç, Franklin'in Ağustos ayında, daha önce iki dönem başbakanlık yaparak "Büyük Halk Adamı" olarak tanındıktan sonra akılsızca davranıp Chatham Dükü asalet unvanını alarak Lord Chatham olan Yaşlı William Pitt'ten ziyaret daveti almasıyla başlamıştı. Bu büyük Whig hatip sarsılmaz bir Amerika taraftarıydı. 1774'te hastalanarak hükümetten ayrılmış, fakat yeniden devlet işleriyle ilgilenmeye karar vererek Lord North'un ve onun baskıcı koloni politikalarının sözünü sakınmayan muhalifi olmuştu.

Lord Chatham, Franklin'i sıcak bir şekilde karşılayarak, kolonilerin Britanya vergilerine karşı direnişine tam destek verdi ve "bu konuda sıkı duracaklarını ümit ettiğini" söyledi. Franklin de karşılık olarak Chatham'ın diğer Whig "Akil Adamları" ile birleşip "şimdiki beceriksiz bakanlar grubunu" devirerek, "Britanya ile kolonileri arasındaki birlik ve uyumu" yeniden sağlayacak bir hükümet kurmasını istedi.

Chatham bunun mümkün olmadığını söyledi. İngiltere'de birçok kişi daha fazla taviz verilemeyeceğini, zira "Amerika'nın bağımsız bir devlet kurmayı amaçladığını" düşünüyordu.

Franklin, "Amerika bağımsızlığı amaçlamıyor," dedi. "Kıtayı bir ucundan öteki ucuna bir kereden fazla kat etmiş, birbirinden çok farklı insanlarla oturup kalkmış, onlarla birlikte yiyip içmiş ve özgürce sohbet etmiş biri olarak, sarhoş veya ayık tek bir kişiden bile ayrılık arzusunu dile getiren bir söz duymadığımı söyledim ona."

Ama Franklin bu konuda tamamen samimi değildi. Amerika'da en son on sene önce seyahat etmişti ve ister sarhoş ister ayık olsun, küçük ama giderek artan sayıda radikal kolonicinin bağımsızlık istediğini çok iyi biliyordu. Hatta kendisi bile bu olasılığı düşünmeye başlamıştı. Ateşli bir Boston'lu vatansever ve Franklin'in eski bir dostunun oğlu olan Josiah Quincy Jr., o sonbaharda kendisini ziyaret etmiş ve kolonilerin "tam bağımsızlığının" giderek artan bir ihtimal olarak değerlendirdiklerini söylemişti.[46]

Franklin'le satranç oynamak istediğini bildiren nüfuzlu bir sosyete hanımefendisinden gelen tuhaf davetle oyunun yeni perdesi açıldı. Bu kadın Amiral Richard Howe ile General William Howe'un kız kardeşleri Caroline Howe idi. Söz konusu isimler Devrim sırasında İngiltere'nin deniz ve kara kuvvetlerine komuta edecek olmakla birlikte, o dönemde her ikisi de Amerikan davasına az çok sempatiyle bakmaktaydı. (Kız kardeşleri, uzaktan kuzenleri olan Richard Howe'dan dul kalmıştı, o yüzden de Mrs. Howe olarak biliniyordu.)[47]

Franklin Aralık ayı başında Mrs. Howe'u ziyarete gittiğinde "oldukça hoşsohbet ve keyif verici tavırlı" bir hanımla karşılaştı. Birkaç oyunun ardından, Franklin birkaç gün sonra tekrar oynama davetini derhal kabul etti. Sohbet bu kez başka konulara da kaydı. Önce -Franklin'in kadınlarda sıra dışı bulduğu- Mrs. Howe'un matematiğe olan ilgisinden konuştular, sonra da Mrs. Howe konuyu siyasete getirdi.

"Büyük Britanya ile kolonileri arasındaki ihtilafta," diye sordu, "ne yapılacak?"

Franklin, "Öpüşüp dost olmalılar," diye cevap verdi.

Mrs. Howe, "Hükümetin ihtilafı halletmek için sizi görevlendirmesi gerektiğini sık sık dile getirdim," dedi. "Bu konuda kimsenin daha iyi olamayacağına eminim. Sizce bu mümkün mü?"

Franklin, "Taraflar uzlaşmaya açıksa, şüphesiz, madam," diye cevap verdi. "İki ülke arasında gerçek bir çıkar çatışması yok." "Sağduyu sahibi insanların yarım saatte halledebileceği" bir işti bu. Ama "Bakanlar böyle bir işe beni asla düşünmezler; onlar beni taciz etmeyi tercih ederler," diye ekledi.

Mrs. Howe, "Evet," dedi, "Size utanç verici bir şekilde davrandılar. Aslında bazıları bundan dolayı şimdi kendilerinden utanıyor."

Franklin o akşam, aynı şekilde arabulucu olmasını isteyen iki eski Quaker dostu John Fothergill ve David Barclay ile yemek yedi. "Al kâğıdı kalemi eline ve bir uzlaşma planı hazırla" dediler.

Franklin de öyle yaptı. "Görüşme İçin Tavsiyeler", on yedi maddeden oluşmaktaydı. Bunlardan bazıları şöyleydi: Massachusetts kolonisi dökülen çayları tazmin edecekti, çay vergisi kaldırılacaktı, kolonilerde üretimle ilgili düzenlemeler gözden geçirilecekti, ticari vergilerden elde edilen bütün gelir koloni hazinelerine bırakılacaktı, koloni meclislerinin onayını almadan buralara asker yerleştirilmeyecekti ve bütün vergilendirme yetkisi Parlamento'ya değil koloni meclislerine ait olacaktı. Dostları listeyi bazı "ılımlı bakanlara" göstermek için izin istediler, Franklin de kabul etti.

Birinci Kıta Kongresi'nde alınan kararların Aralık ortalarında Franklin'e ulaşması üzerine bu özel görüşmeler kesildi. Çoğunluğun bulunmadığı gayriresmi meclis, Ekim ayının sonlarına kadar süren Philadelphia'daki toplantısında, Amerika'nın Parlamento'ya değil Kraliyet'e bağlı olduğunu tekrarlamıştı. Ayrıca, Parlamento'nun baskıcı yasaları geri çekmemesi halinde İngiliz mallarının boykot edilmesini kararlaştırmıştı.

Londra'daki koloni temsilcilerinin çoğu, dönüşte bu kararlarla kendilerinin hiçbir ilgileri olmadığını söylediler. Bunun üzerine kararları Lord Dartmouth'a iletme görevini Franklin'le diğer Massachusetts temsilcileri üstlendiler. Lord Dartmouth "Bize bunun makul ve uygun bir dilekçe olduğunu belirterek, Majestelerine sunma görevini memnuniyetle üstlendiğini söyledi."

Franklin, Noel günü yeni bir satranç oyunu için Mrs. Howe'a gitti. Mrs. Howe, gelir gelmez Franklin'e kardeşi Amiral Lord Richard Howe'un kendisiyle görüşmek istediğini söyledi. "Onu çağırtabilir miyim?" diye sordu.

Franklin seve seve kabul etti. Az sonra Lord Howe'un iltifat yağmurunu dinlemekteydi. Amiral, Franklin'e, "Görüş ayrılıklarını giderme konusunda hiç kimse sizden iyi olamaz," dedi. Franklin'den öneriler getirmesini istedi. Bunları uygun bakanlara iletecekti.

Arada kalmaktan endişe eden Franklin, Kıta Kongresi'nin kolonilerin isteklerini açıkça ortaya koyduğunu söyledi. Ama yinede bir hafta sonra, satranç oynamak üzere Mrs. Howe'u ziyaret etme görüntüsü altında yeni bir gizli görüşmeyi kabul etti.

Bu kez görüşme o kadar da samimi bir havada geçmedi. Lord Howe, Franklin'e, bir uzlaşma aramak üzere Amerika'ya bir temsilci göndermenin İngiltere açısından bir yararı olup olmayacağını sordu. Franklin, bu kişinin "rütbeli ve saygın" bir isim olması halinde "büyük yararı " olabileceğini söyledi.

Mrs. Howe, zarif bir dille, ordu generali olan öteki kardeşlerinin daha az barışçı bir görevle gönderilmesinin konuşulduğunu belirterek, laf arasında böyle bir rol için kardeşini önerdi. "Umarım böyle bir görev için oraya sen gönderilirsin," dedi. "Oraya ordulara komuta etmek için General Howe'un gönderilmesindense bunu daha çok yeğlerim."

Franklin, anlamlı bir ifadeyle, "General Howe'a daha onurlu bir görev vermeleri gerektiğine inanıyorum," dedi.

Sonra Lord Howe bir kâğıt çıkardı ve Franklin'e bunun hakkında bir şey bilip bilmediğini sordu. Bu Franklin'in hazırladığı "Görüşme İçin Tavsiyeler"in bir kopyasıydı. Franklin bu kâğıtla bağlantısının gizli kalması gerektiğini belirtti, yine de kâğıdın kendisinden çıktığını hemen kabul etti. Howe bu önerilerin Franklin'den çıkmış olmasına "çok üzüldüğünü" söyledi, çünkü bakanların bunları kabul etme ihtimali yoktu. Franklin'in önerileri yeniden gözden geçirip "daha kabul edilebilir" yeni bir planla gelmesini istedi. Mrs. Howe bunun kopyasını kendi elyazısıyla çıkaracak ve böylece yazarın kimliği gizli kalacaktı. Lord Howe, Franklin'in bunu yapması halinde "hükümetten istediği ödülü bekleyebileceğini" ima etti.

Franklin rüşvet imasına sinirlenmişti. Sonradan, "Bana göre bunun adı, Fransız deyişiyle 'çorbanın içine tükürmekti'" diye yazmıştı. Franklin buna rağmen Lord Howe'a güvenmekteydi, dolayısıyla işbirliği yapmaya karar verdi. "Davranış tarzını sevdim," diye yazdı, "ve ona büyük güven duydum."

Ertesi gün Mrs. Howe'a gönderdiği kâğıtta anlamlı bir taviz yoktu. Onun yerine sadece Amerikan pozisyonunu tekrarlıyor ve "samimi bir birliğin pekiştirilmesi için" bunların zorunlu olduğunu savunuyordu. Görüşmelerin, asıl olarak amiralin temsilci seçilme hırsıyla Şubat ayı boyunca düzensiz bir şekilde sürmesine karşın hiçbir zaman çözüme yaklaşamadılar.

Bu arada Franklin başta Lord Chatham olmak üzere bir dizi başka gayriresmi görüşme ve müzakere daha yapmaktaydı. Eski başbakan,

Franklin'i şehir dışındaki malikânesine davet ederek Parlamento'ya götürmeyi planladığı bir dizi teklifi gösterdi. Sonra da Franklin'i ayrıntılı tartışma için iki saatliğine Craven Sokağı'nda ziyaret etti. Lord Chatham'ın, -arabası kapının önündeki dar sokakta rahatça görülecek bir şekilde beklerken- Franklin'in mütevazı pansiyonuna gelmesi çevrede büyük bir yankı uyandırdı. Franklin "böylesine büyük bir adamın böylesine önemli bir iş için ziyaretine gelmesinin gururunu epeyce okşadığını" itiraf etti. Bu özellikle bir zaferdi, çünkü tam da Cockpit'te aşağılanmasının yıldönümüne denk gelmişti.

Lord Chatham'ın, Bayan Stevenson'ın evinin küçük salonunda oturdukları sırada önerdiği uzlaşma, imparatorluk ticaretini düzenleme ve Amerika'ya asker gönderme yetkisini Parlamento'ya veriyordu. Ama vergilendirme yetkisi sadece koloni meclislerine aitti ve Kıta Kongresi'ne de resmi ve kalıcı bir statü verilecekti. Franklin bütün ayrıntılarda hemfikir olmamakla birlikte, Chatham'ın planı 1 Şubat'ta Lordlar Kamarası'na sunduğu sırada yanında bulunarak destek vermeyi seve seve kabul etti.

Chatham önerilerini etkili bir dille anlattı. Lord Dartmouth da hükümet adına cevap vererek, önerilerin "üzerinde dikkatli bir şekilde düşünülecek kadar önemli ve değerli olduğunu" söyledi. Franklin bir an için bütün o perde arkası konuşma ve lobi faaliyetlerinin meyvesini vermeye başlayabileceğini düşündü.

Sonra, koloniler konusunda sertlik yanlısı bir tutum sergileyen Deniz Kuvvetleri Bakanı Lord Sandwich kürsüye geldi. "Ateşli ve asabi konuşmasında" Chatham'ın teklifini eleştirdikten sonra oklarını Franklin'e çevirdi. Böyle bir planın bir İngiliz asilzadesinin kaleminden çıktığına inanamayacağını söyledi. Tersine, ona sanki bir Amerikalının işiymiş gibi geliyordu. Franklin'in sonradan bu sahneyi anlattığı üzere: "Yüzünü bana dönerek, bunu kaleme alan ve şimdiye kadar bu ülkede gördüğü en kötü ve en sinsi düşmanlardan biri olan bu kişiyi gözünün önünde canlandırabildiğini söyledi. Bu söz üzerine lordların çoğunun gözleri bana döndü; ancak... ben sanki yüz kaslarım tahtadan yapılmışçasına yüz ifademi hiç değiştirmeden öylece durdum."

Chatham planın kendisine ait olduğunu söyleyerek karşılık verdi, ama "İma edilen ve aşağılayıcı bir dille anılan beyefendi gibi, Amerika'yla ilgili her konuya mükemmelen hâkim olan bir kişiye" danışmaktan da utanmıyordu. Sonra da Franklin'e övgüler yağdırarak, onun "Bilgi ve

aklına bütün Avrupa tarafından büyük saygı duyulan ve adı Boyle'lar ve Newton'larımızla birlikte anılan; sadece İngiliz ulusu için değil bütün insanlık için gurur kaynağı olan" bir kişi olduğunu söyledi. Franklin daha sonra oğluna muhtemelen biraz da sahte bir alçakgönüllülükle, "Aynı derecede abartılı önceki hakaretlerden sonra bu abartılı iltifata katlanmak zor geldi" diye yazmıştı.[48]

Fakat Chatham'ın gücü olmadığı gibi olan bitenlerden de haberi yoktu. Lord Dartmouth derhal o ilk açıksözlülüğünden geri adım atarak, Lord Sandwich'le birlikte teklifin derhal reddedilmesine karar verdi. Ve de öyle oldu. Franklin, Philadelphia'lı bir arkadaşına, "Chatham'ın teklifine," diye yazdı, "sarhoş bir hamalın şarkısına yapılan muamele yapıldı."[49]

Franklin sonraki birkaç hafta boyunca son bir uzlaşma formülü bulmak için toplantıdan toplantıya koşturdu. Fakat 1775 Mart'ında nihayet İngiltere'den ayrılmaya hazırlanırken sabrı da tükenmişti. Lord Dartmouth'a, Britanya'nın Boston Limanı'na uyguladığı abluka için tazminat ödemesini talep eden cüretkâr bir dilekçe yazdı. Dilekçeyi dostu ve toprak anlaşmasındaki ortağı Thomas Walpole'a gösterdiğinde, "Walepole, sanki biraz aklımı kaçırdığımdan endişelenmişçesine birkaç kez bir dilekçeye bir bana baktı." Franklin kendine geldi ve dilekçeyi göndermemeye karar verdi.

Bunun yerine, son ve en etkili barış çağrılarından birinde küçük bir rol oynadı. 19 Mart öğleden sonrasını ünlü Whig hatip ve filozof Edmund Burke ile geçirdi. Üç gün sonra Burke, Parlamento'da söz alarak o ünlü ama sonuçsuz kalan "Amerika'yla Uzlaşma Üstüne" başlıklı konuşmasını yaptı. "Büyük bir imparatorluk ve küçük beyinler birlikte zarar görüyor," dedi.

Bu arada Franklin, Portsmouth'tan batıya giden posta gemisine çoktan binmişti. Franklin Londra'daki son gününü eski dostu ve bilim ortağı Joseph Priestley ile geçirmişti. Priestley, Franklin'i tanımayanların kimi zaman onu mesafeli hatta soğuk bulduğunu yazmıştı. Ama o gün yaklaşan savaşı tartışır ve gazeteleri okurlarken Franklin oldukça duyguluydu. Gözlerindeki yaşlar okumasını bir süre imkânsız hale getirmişti.[50]

12. Bölüm

Bağımsızlık

Philadelphia, 1775-1776

Taraf Seçmek

Tıpkı oğlu William'ın o meşhur uçurtma deneyine yardım etmesi gibi, William'ın oğlu Temple da el yapımı termometrenin okyanusa daldırılmasına yardımcı oldu. Günde üç dört kez suyun sıcaklığını ölçüp bir çizelgeye işlediler. Franklin balina gemisi kaptanlığı yapan Nantucket'taki kuzeni Timothy Folger'den Gulf Stream akıntısının rotasını öğrenmişti. Sonuçsuz kalan müzakereleri ayrıntılı bir şekilde kaleme aldıktan sonra, altı haftalık yolculuğunun ikinci yarısında bütün dikkatini Gulf Stream araştırmasına çevirdi. Franklin'in yayımladığı haritalar ve yaptığı sıcaklık ölçümleri NASA'nın web sitesinde bulunmaktadır. Sitede bu harita ve ölçümlerin modern uydularla elde edilen kızılötesi verilere dikkate değer ölçüde benzediği belirtilmektedir.[1]

Yolculuk oldukça sakin geçerken, Amerika'da uzun zamandır biriken fırtına patlamıştı. 18 Nisan 1775 gecesi, Franklin okyanusun ortasındayken, kırmızı urbalı bir İngiliz askeri birliği, çay partisinin planlayıcıları Samuel Adams ile John Hancock'u tutuklayıp taraftarların depoladığı cephaneleri ele geçirmek üzere Boston'dan kuzeye yöneldi. Paul Revere ve kısmen de başkaları alarm vermişti. Kırmızı urbalılar Lexington'a vardığında, orada onları yetmiş Amerikalı "gönüllü*" beklemekteydi.

İngiliz binbaşı, "Asiler, dağılın," dedi. Önce dağıldılar. Sonra bir silah sesi duyuldu. Bunun ardından patlak veren çatışmada sekiz Amerikalı hayatını kaybetti. Muzaffer kırmızı urbalılar Concord üzerine yürüdü.

---

* Burada kullanılan terim, "minutemen". ABD bağımsızlık savaşında, dakikasında tepki vermeye hazır olacak şekilde genç ve hareket kabiliyeti yüksek milislerden oluşturulmuş erken müdahale kuvveti-e.n.

Emerson'un deyişiyle, "savaş düzenine geçen çiftçiler ayaklandılar ve ateşe başladılar. Onları bütün dünya duydu." (Tıpkı William Dawes ve öteki habercilerin Longfellow'un "Paul Revere's Ride"ında hiçe sayılması gibi,* her nedense zavallı Lexington'lu savaşçılar da Emerson'un şiir diliyle kaleme alınan tarihinde yeniliyordu.) Gün boyu Boston'a doğru yapılan geri çekilme sırasında 250 kırmızı urbalı, Amerikalı milisler tarafından öldürüldü veya yaralandı.

Franklin, 5 Mayıs günü 15 yaşındaki torunuyla birlikte Philadelphia'ya ayak bastığında temsilciler de İkinci Kıta Kongresi için toplanmaktaydı. Franklin'in gelişini kutlamak için çanlar çalındı. Bir gazeteci, "Dr. Franklin silahlanarak daha kötü gelişmelere hazırlandığımızı görünce memnun oldu," diye yazıyordu. "Bizi, sefil köleliklerin en kötüsünden bundan başka hiçbir şeyin kurtaramayacağını düşünüyor."

Amerika gerçekten de silahlanıp hazırlanıyordu. O hafta Philadelphia'ya üniformasıyla gelenlerden biri de, Franklin'in eski asker yoldaşı George Washington'dı. Washington, Fransız-Kızılderili Savaşı'ndan sonra Virginia'da çiftçilik yapmaktaydı. Washington'ı Philadelphia sınırında bine yakın atlı ve yaya milis karşıladı ve arabasının şehre girişi sırasında bir askeri bando vatansever marşlar çaldı. Ancak, Massachusetts heyetindeki radikaller dışında, patlak veren savaşın amacının bağımsızlık mı yoksa sadece Britanya İmparatorluğu içinde Amerikan haklarını savunmak mı olacağı konusunda bir fikir birliği yoktu. Franklin açısından değilse bile, sorunun çözümü için bir yıl daha geçmesi gerekecekti.

Franklin, Amerika'ya gelişinin ertesi günü Kongre üyesi seçildi. 70'ine yaklaşan Franklin açık arayla aralarındaki en yaşlı kişiydi. Virginia'dan Thomas Jefferson ile Patrick Henry ve Massachusetts'ten John Adams ve John Hancock gibi, Pennsylvania meclis binasında toplanan altmış iki ismin çoğu, Franklin kırk yıl önce burada ilk kez çalışmaya başladığı sırada daha dünyada bile yoktu.

---

* 18 Nisan 1775 tarihinde Boston'lu vatansever demirci Paul Revere, William Dawes ve yolda kendilerine katılan Samuel Prescott, İngiliz kuvvetlerinin baskınını duyurmak ve isyancıların liderlerini uyarmak için Boston'dan gece vakti atla Lexington'a gittiler. Yolda uyardıkları kasabalardan başka atlıların da başka yerleşimlere doğru gitmesi sonucunda o gece toplam kırk kadar atlı vatanseverleri İngilizlere karşı uyarmak için yollardaydı. Ünlü şair Henry Wadsworth Longfellow, 1861 yılında bu olayı "Paul Revere's Ride" adlı şiirinde işleyerek Revere'yi kahraman haline getirdi ancak diğer atlıları anmadı-e.n.

Franklin tasarımını kendi yaptığı ama hiç görmediği, son on yıl boyunca Deborah'ın yaşadığı Market Sokağı'ndaki eve gitti. Franklin'in ev ihtiyaçlarıyla kızı Sally ilgilenirken, kocası Richard Bache de kayınpederine hürmet gösteriyordu. İki çocukları Ben ve Will de Franklin'i eğlendiriyordu. Franklin, "Will'in küçük bir tabancası var, düdük eşliğinde uygun adım yürüyor," diye yazmıştı.[2]

Franklin bu arada bağımsızlıktan yana olup olmadığı konusunda suskun kalıyor, temsilcilerin akşamlarını bu konuyu konuşarak geçirdiği tavernalardan uzak duruyordu. Meclis oturumlarına ve komisyon toplantılarına özenle katılıyor, az konuşuyor ve sonra da eve gidip akşam yemeğini ailesiyle birlikte yiyordu. Sonradan Franklin'le uzun ve çatışmalı bir işbirliğine giren konuşkan ve hırslı John Adams, "sessizlik içinde oturup zamanın büyük bir bölümünde sandalyesinde uyurken bile" yaşlı adama saygıyla davranıldığından yakınıyordu.

Genç ve ateşli temsilcilerin birçoğu Franklin'in sessizlik oyununa ve hiçbir laf etmeden ağırbaşlı görünme hilesine daha önce hiç tanık olmamışlardı. Onu, Parlamento'da Damga Vergisi Yasası'na başarıyla karşı çıkan biri olarak tanıyorlar ama bu konuşmanın hiç de kolay gerçekleşmediğini bilmiyorlardı. Dolayısıyla ortalıkta söylentiler dolaşmaya başladı. Franklin ne oyun oynuyordu? Yoksa gizli bir kraliyet yanlısı mıydı?

Şüphecilerden biri de, Franklin'in ilk patronu ve son rakibi olan babasının matbaacılık işini ve gazetesini devralmış William Bradford'tu. Bradford, genç James Madison'a, bazı temsilcilerin "Dr. Franklin'in dost değil casus olduğundan ve bizim zayıf yanlarımızı tespit edip bakanlarla kendi barışını yapmayı amaçladığından büyük kuşku duymaya başladıklarını" söylemişti.[3]

Oysa Franklin Mayıs ayının büyük bölümünde uygun zamanın gelmesini beklemişti, çünkü öncelikle Amerika'nın isyan davasına kazanmak istediği, her ikisi de kendisine çok yakın olan iki isim vardı. Birisi Pennler'e karşı verdiği mücadelede eski müttefiki olan ve Pennsylvania Meclisi'nde on yıl boyunca hem vekilliğini hem de yardımcılığını yapan Joseph Galloway'di. Galloway Birinci Kıta Kongresi'nde, Parlamento'ya paralel yetkilileri olan, krala bağlı bir Amerikan kongresi kurulmasını önermişti. Bu Franklin'in Albany Konferansı'nda ve sonrasında desteklediğine benzer bir imparatorluk birliği planıydı. Ama Kongre kesin bir

dille reddetmişti. Buna küsen Galloway, İkinci Kıta Kongresi'ne katılmayı reddetmişti.

Franklin 1775 başlarında Galloway'in planının işe yaraması için artık çok geç olduğu sonucuna varmıştı. Buna rağmen Galloway'i temsilci olarak kendisiyle beraber yeni Kongre'ye katılmaya ikna etmeye çalıştı. "Yeteneklerine bu kadar çok ihtiyaç duyulduğu bir zamanda," diye yazmıştı, devlet işlerinden çekilmek yanlıştı. Bağımsızlık sorununda nerede durduğu konusunda ilk başta Galloway'e de ötekilerden fazla bir ipucu vermemişti Franklin. Galloway sonradan, "İnsanlar Franklin'in hangi tarafı tuttuğunu kestiremiyor gibiydi," diyecekti.[4]

Franklin'in devrimci davaya kazanmak istediği diğer isimse kendisine çok daha yakındı.

Trevose'de Zirve

Britanya hükümetine hâlâ sadık olan ve kendi meclisiyle anlaşmazlıklar yaşayan New Jersey Valisi William Franklin, babasının Philadelphia'ya dönüşünü gazetelerden okumuştu. Strahan'a, "Benim için hiç beklenmedik bir haberdi," diye yazmıştı. Babasıyla görüşüp oğlu Temple'ı geri almak istiyordu. Ama önce 15 Mayıs'ta toplantıya çağırdığı New Jersey özel oturumuna katlanması gerekiyordu. Oturumun karşılıklı hınçlarla bitmesinden kısa bir süre sonra üç kuşak Franklinler -baba, oğul ve ikisinin arasında kalan zavallı torun- sonunda bir araya geldi.[5]

Franklin ve oğlu zirve için tarafsız bir yer seçmişlerdi: Trevose, Joseph Galloway'in, Philadelphia'nın hemen kuzeyindeki Bucks County'de bulunan, doğal taştan yapılmış malikânesi. Toplantıdaki duygusal atmosfere rağmen, anlaşıldığı kadarıyla ne onların ne de Galloway'in bu konuda herhangi bir şey yazmamış olması şaşırtıcıdır. İlginç bir şekilde, olan bitenden söz eden tek kaynak, mektupları Franklin tarafından çalınan Massachusetts Valisi Thomas Hutchinson'un günlüğüdür. Hutchinson günlüğünde, üç yıl sonra, ikisi de kraliyet yanlısı olarak İngiltere'de sürgündeyken Galloway'le olan bir karşılaşmalarından söz etmekteydi.

Akşam, kucaklaşmalar ve ardından hoşbeşle, sıkıntılı bir havada başlamıştı. William bir noktada Galloway'i bir kenara çekerek o ana kadar

babasıyla politika konuşmaktan kaçındığını söylemişti. Ancak bir süre sonra, "kadehlerin birinin gidip diğerinin gelmesinin" ve epeyce Madeira içilmesinin ardından siyasi anlaşmazlıklar su yüzüne çıkıvermişti. Franklin, eski müttefikine, "Evet, Bay Galloway," diye sormuştu, "gerçekten uzlaşmayı desteklemem gerektiğini düşünüyor musun?"

Aslında Galloway öyle düşünüyordu ama Franklin bu konuda hiçbir şey duymayacaktı. Franklin yanında, Atlantik'i geçerken William'a yazdığı, uzlaşmak için giriştiği sonuçsuz çabaları anlatan uzun mektubu da getirmişti. Galloway'in bu girişimlerin bazılarını önceden bilmesine rağmen, Franklin yüksek sesle mektubun büyük bir bölümünü okumuş ve maruz kaldığı hakaretleri anlatmıştı. Galloway de, Britanya'nın birliğini korumak için teklif ettiği plandan dolayı kimliği belirsiz radikallerin nasıl kendisine bir darağacı ilmeği gönderdiğine dair kendi başından geçen korkunç hikâyeleri sıralamıştı. Bir devrim, demişti üstüne basa basa, intihar demek olur.

William kendileri açısından en iyisinin tarafsız kalmak olduğunu savunmuş, fakat babası bir tepki vermemişti. Hutchinson'un sonradan belirttiğine göre, Franklin "iyice çözülerek, bağımsızlık yolunda adımlar atılması gerektiğini savunmuş" ve "kraliyetteki sefahat ve yolsuzluklara karşı sesini yükseltmişti." William öfkeyle karşılık vermiş ama babasının güvenliğinden dolayı duyduğu endişeyi de dile getirmişti. Eğer "Kolonileri ateşe vermek istiyorsa," demişti, "o ateşten uzak durmaya bakması gerekiyor."[6]

William kraliyet valisi olarak görevinin başına geçmek üzere, yenilmiş ve morali bozulmuş bir halde New Jersey'e döndü. Oğlu Temple da yanındaydı. Benjamin'le William'ın Trevose'de uzlaştıkları tek konu, çocuğun yazı New Jersey'de geçirip sonra da büyükbabasının kurduğu koleje gitmek üzere Philadelphia'ya dönmesi olmuştu. William oğlunu New York'taki King's Koleji'ne (bugünkü adıyla Columbia) göndermeyi arzu ediyordu. Fakat Benjamin bu planı bozdu, çünkü burası İngiltere'ye sadakatin yuvası haline gelmişti. Temple çok geçmeden kendisinin sadakatini kazanmaya çalışan iki adamın çekişmesinin ortasında kalacaktı. O, samimiyetle ikisini de mutlu etmek istiyordu, ama alnına bunun imkânsız olduğu yazılmıştı.

Asi Franklin

Amerika'nın, Britanya'dan tam bağımsızlığın gerekli ve istenen bir şey olduğuna karar verme eşiğini ne zaman geçtiğini tam olarak saptamak zordur. Hatta belli kişiler açısından da bardağı taşıran o son damlanın ne zaman düştüğünü belirlemek güçtür. On yıldır kavgadan kaçınılabileceğine dair umutla umutsuzluk arasında gidip gelen Franklin, özel açıklamasını Trevose'deki zirvede ailesine yapmıştı. Fakat 1775 Temmuz'unun başında, yani Amerikalı vatansever arkadaşlarının resmi tutumlarını açıklamasından tam bir yıl önce, artık kamuoyunun önüne çıkmaya hazırdı.

Franklin'i isyan safına iten birçok özel olay vardı: Uğradığı kişisel hakaretler, boşa giden umutlar, ihanetler ve İngilizlerin düşmanca tavırlarının yarattığı birikim. Ama ayrıca Franklin'deki ve dolayısıyla temsil ettiği halktaki değişimin temel nedenlerine de değinmek gerekiyor.

Franklin'in babası gibi İngilizler yeni topraklara göç ettiklerinde yeni bir tip halk yaratmışlardı. Franklin'in oğluna yazdığı mektuplarda sık sık tekrar ettiği gibi, Amerika Eski Dünya'nın katı yönetim hiyerarşisini, liyakatten çok kökene dayanan aristokratik yapılarını ve feodal toplum düzenini aynen taklit etmemeliydi. Bunun yerine Amerika'nın gücü, onurlu orta halli insanlardan, haklarına sahip çıkan ve bulundukları konumdan gurur duyan, çalışkan ve kanaatkâr esnaf ve tüccarlardan meydana gelen bir sınıf yaratmaktan kaynaklanacaktı.

Bu yeni Amerikalıların çoğu gibi Franklin de otoriteden hoşlanmıyordu. Nitekim ağabeyinin Boston'daki dükkânından kaçmasının nedeni de buydu. İster Matherlar, ister Pennler, isterse Lordlar Kamarası'ndaki asiller olsun, doğuştan seçkinlere korku ve saygı duymuyordu. Yazıları küstah, tavırları isyankârdı. Franklin uygar bir toplumun temelinin özgürlük ve hoşgörü olduğuna inanan yeni Aydınlanmacı düşünürlerin felsefesini benimsemişti.

Uzun süre, Britanya ve Amerika'nın, büyüyen tek bir imparatorluk içinde, her ikisinin de gelişebileceği bir imparatorluk düzeni görüşünü benimsemişti. Ama bunun ancak Britanya'nın merkantil ticaret yasaları ve uzaktan dayatılan vergilerle Amerikalılara boyun eğdirmekten vazgeçtiği takdirde mümkün olabileceğini görüyordu. Britanya'nın kolonilere tabi muamelesi yapmaktan vazgeçmeyeceği bir kez anlaşılınca, geriye çare olarak sadece bağımsızlık kalıyordu.

Her ikisi de 1775 Haziran'ında meydana gelen kanlı Bunker Hill Savaşı ile Charleston'ın yakılması olayı, Franklin ve vatansever arkadaşlarının İngiltere'ye karşı duyduğu düşmanlığı daha da artırdı. Buna rağmen Kıta Kongresi'nin çoğu üyesi henüz devrim fikrine çok yakın değildi. Pennsylvania'nın da aralarında bulunduğu birçok koloni meclisi, temsilcilerine, bağımsızlık çağrılarına karşı çıkma talimatı vermişti. Temkinli kesimin başını, evine hâlâ yıldırım çubuğu takmamakta direnen, Franklin'in eski rakibi John Dickinson çekmekteydi.

Dickinson 5 Temmuz'da Kongre'ye, krala son bir başvuru yapılmasını kabul ettirdi. Bu sonradan Zeytin Dalı Dilekçesi olarak anılacaktı. Sorunlardan "bezginlik yaratan", "yalancı" bakanların hıyanetini sorumlu tutan dilekçe, kraldan Amerika'nın yardımına koşmasını "istirham" ediyordu. Kongre ayrıca *Silahlara Sarılmanın Nedenlerine ve Gerekçelerine Dair Deklarasyon*'u kabul etti. Deklarasyon'da, "Aramızda nice zamandır ve iyi ki var olan ve samimi bir şekilde yeniden sağlanmasını arzuladığımız birliği bozmak istemiyoruz," deniyordu.

Öteki temsilciler gibi Franklin de uzlaşma adına Zeytin Dalı Dilekçesi'ni imzalamayı kabul etti. Ama aynı gün kendi isyancı düşüncelerini de açıkladı. Bunun için kullandığı araç oldukça garipti: Londralı eski dostu ve matbaacı William Strahan'a yazdığı bir mektup. Dostuna artık "Sevgili Straney," diye hitap etmeyen Franklin, soğuk ve hesaplı bir öfkeyle şöyle yazıyordu:

> Bay Strahan,
>
> Siz Parlamento Üyesi ve ülkemi yok oluşa mahkûm eden o Çoğunluk'tan birisiniz. Kasabalarımızı yakıp halkımızı öldürmeye başladınız. Ellerinize bir bakın! İlişkilerinizin kanıyla lekelenmiş durumdalar. Siz ve ben uzun süre dosttuk: Artık siz benim düşmanımsınız ve ben de sizin. Saygılarımla,
>
> B. Franklin.

Meşhur mektubu özellikle garip kılan şey, Franklin'in bunu dağıtıp yaymasıydı. Ama mektubu asla göndermedi. Bu sadece Amerikalı dostlarına düşüncelerini açıkça göstermek için yaptığı bir kurnazlıktı.

Franklin gerçekte iki gün sonra Strahan'a çok daha sıcak bir mektup yazmış ve bunu gerçekten göndermişti. Öfkeli olmaktan çok üzgün bir tonla "Artık kelimelerin ve tartışmaların bir anlamı kalmadı," demişti.

"Herkes ayrılıktan yana." Franklin öfkeli mektubu yollamadığı gibi, sıcak mektubun bir kopyasını da saklamamıştı.[7]

(Franklin, dört sene önce "Farklı düşünsek de sürtüşmüyoruz" diyen Strahan'la ömrünün sonuna dek yakın dost kaldı. Tam da Franklin'in yollamadığı mektubu kaleme aldığı gün, Strahan da Londra'dan, yaklaşan savaşın "gelmiş geçmiş en muhteşem, uygar ve dinibütün devlet yapısını tamamen yok etme" ihtimalinden duyduğu üzüntüyü yazmıştı. 1775 yılı boyunca yazışmaya devam ettiler. Strahan, Franklin'in Londra'ya dönmesi için yalvararak "kalacak yer önerileri sundu." Franklin de Ekim ayında cevap yazarak Strahan'a, "İstersen, bize adil barış önerileri gönder; hiç kimse bunların kabul edilmesini desteklemek için benden daha hazır olamaz: Çünkü kişisel kırgınlıkları devlet işleriyle karıştırmamak gibi bir kuralım var," dedi. Mektubu, tıpkı Strahan'ın yaptığı gibi, "Sevgili mütevazı dostun" diye imzaladı. Franklin bir yıl sonra Amerikan elçisi olarak Paris'e geldiğinde, Londra'dan armağan olarak Strahan'ın gönderdiği Stilton peynirini alacaktı.)[8]

Franklin 7 Temmuz'da iki yakın İngiliz dostuna daha yazdı. Piskopos Shipley'e gönderdiği mektupta, İngiltere'nin kölelerle Kızılderilileri kolonicilere karşı kışkırtma taktiğine sövüp saydı, sonra da mektubun öfkeli tonundan dolayı özür diledi. "Genellikle en hararetli insanı bile sakinleştiren, doğuştan sakin ve soğukkanlı bir kişi ileri bir yaşta bu kadar öfkelenebildiğine göre, buna bakarak, artık deliliğin eşiğinde bulunan buradaki genel ruh halini tahmin edebilirsin."[9]

Joseph Priestley'e gönderdiği mektupta, Zeytin Dalı Dilekçesi'nin reddedilmeye mahkûm olmasından duyduğu üzüntüyü yazdı. "Britanya'ya bir şans daha vermek, kolonilerin dostluğunu yeniden kazanma fırsatı tanımak için krala yeni bir mütevazı dilekçe gönderdik; ancak Britanya'nın bunu yeterince anlayacağını sanmıyorum. Dolayısıyla Britanya'nın kolonileri sonsuza dek kaybettiğini düşünüyorum." Priestley'e yazılan mektup Franklin'in bir iş gününe ve kolonilerdeki nispeten tutumlu ortama da ışık tutmaktadır:

> Hiçbir zaman bu kadar çok meşgul olmadım. Sabah 6'da eyaleti, savunma pozisyonuna hazırlamak üzere meclis tarafından atanan güvenlik komitesindeyim; komite toplantısı aşağı yukarı 9'a kadar sürüyor. Sonra kongreye gidiyorum. Bu da öğleden sonra 4'e kadar sürüyor... Burada şimdiki moda çok tutumlu ve çok çalışkan olmak:

Daha önce iki üç tabak yemek yiyen baylar şimdi basit bir biftek ve pudingle idare etmekle övünüyorlar. Bu yolla ve Britanya ile yapılan tüketime yönelik ticareti kesmek suretiyle, askeri birliklerimizi destekleyecek gönüllü vergileri daha rahat ödeyebileceğiz.[10]

Oğluyla özel ve Strahan'la aleni bağlarını koparan Franklin, Kıta Kongresi'ndeki en ateşli Britanya muhaliflerinden biri oldu. General Washington tarafından açıklanacak bir bildirinin hazırlandığı komisyonda görev aldı. Bildiri o kadar sertti ki Kongre bunu kabul etmeye ya da yayımlamaya korktu. Belge kesinlikle Franklin'in kaleminden çıkmıştı. Daha önce, Britanya'nın, kolonilerin savunmasına para aktarıldığına dair iddialarını reddederken kullandığı ifadeler vardı bildiride ("temelsiz iddialar ve çirkin iftiralar"). Hatta Amerikan-İngiliz ilişkilerini ciddi bir şekilde Britanya-Saksonya ("Britanya'nın anavatanı") ilişkileriyle karşılaştıran bir cümleyle bitmekteydi. Franklin bu karşılaştırmayı "Prusya Kralı'nın Buyruğu" isimli parodisinde de şaka yollu yapmıştı. Hükümet izinli korsanlık konusunda hazırladığı ama hiçbir zaman sunmadığı bir kongre karar tasarısının başına yazdığı çok daha keskin giriş bölümünde Britanya'yı, "para hırsı ve açgözlülüğün sebep olduğu her türlü adaletsizliğe başvurmak" ve "bütün mülklerimizin kendilerine ait olduğuna karar veren heybetli bir Parlamento kararı çıkartarak açık soygun yapmakla" suçlamaktaydı.[11]

Artık kendisini karalayanların bile Franklin'in nerede durduğu konusunda bir kuşkusu kalmamıştı. Birçok Virginia'lı gibi Franklin hakkında bilgi edinmek isteyen Madison da, Bradford'a bir mektup yazarak Franklin'in ikilemine dair söylentilerin sürüp sürmediğini öğrenmesini istemişti. "Dr. Franklin'in tutumu konusunda fısıldanan yeni bir şey var mı?" Bradford kanaatlerin değiştiğini itiraf etmişti. "Dr. Franklin'e karşı duyulan kuşkular sona erdi. Buraya gelme amacı ne olursa olsun, artık tarafını seçtiğine ve bizim davamızı desteklediğine inanıyorum."

Aynı şekilde, John Adams da karısı Abigail'e, Franklin'in artık net bir şekilde devrimci saflarda yer aldığını söylemişti. "Aldığımız en sert kararlarda bile tereddüt etmediği gibi, hatta bizim fazla ikircikli davrandığımızı düşünüyor." Kıskanç hatip, İngilizlerin, Amerikan muhalefetinin "her şeyi Franklin'e borçlu olduğuna" inanmasına duyduğu kırgınlığı bastıramamış ve "Sanırım, bu Kongre'deki havayı ve olup bitenleri de ona bağlayacaklardır," demişti.[12]

Franklin'in Konfederasyon Planının İlk Maddeleri

Kolonilerin isyan eşiğini geçebilmeleri için kendilerini yeni bir ulus gibi tasavvur etmeye başlamaları gerekiyordu. Britanya'dan bağımsız olmak için, birbirlerine daha bağımlı olmaları gerekiyordu. Franklin en fazla seyahat eden, en geniş görüşlü koloni liderlerinden biri olarak, 1754 tarihli Albany Planı'ndan başlayarak bir çeşit konfederasyon taraftarıydı.

Hiçbir zaman kabul edilmeyen o plan, krala sadık olacak koloniler arası bir kongre öngörmekteydi. Franklin, şimdi, yani 1775 yılında bu fikri bir kez daha ortaya attı ama bu kez büyük bir fark vardı: Planı, her ne kadar yeni konfederasyonun kralın imparatorluğunun bir parçası olarak kalmasına olanak veriyorsa da, imparatorluk dağıldığı zaman da işleyecek şekilde tasarlanmıştı.

Tıpkı Albany Planı gibi, Franklin'in 21 Temmuz'da Kongre'ye sunduğu "Konfederasyon Maddeleri ve Kalıcı Birlik" de, nihai olarak Amerikan federal sisteminin sınırlarını çizecek olan büyük kavramsal dönüm noktasının nüvelerini taşımaktaydı: İktidarın merkezi hükümetle eyaletler arasında paylaşılması. Ama Franklin zamanının ilerisindeydi. Onun önerdiği merkezi hükümet çok güçlüydü. Hatta Kongre'nin ertesi yıl hazırlamaya başladığı asıl Konfederasyon Maddeleri* ile oluşturulandan bile daha güçlüydü.

Franklin'in önerisindeki ifadelerin büyük bölümü, 1643'te Massachusetts ve Connecticut'taki yerleşimler tarafından hazırlanan New England konfederasyon planlarından alınmıştı. Ancak kapsamı ve gücü daha önce önerilen her şeyin çok ötesine geçmişti. Franklin'in ayrıntılı on üçüncü kanun maddesi "Bundan böyle Konfederasyon'un adı Kuzey Amerika Birleşik Kolonileri olacaktır," diye başlıyordu. "İşbu söz konusu Birleşik Koloniler, düşmana karşı ortak bir savunma oluşturmak, özgürlüklerini ve mülklerini, kendilerini ve ailelerini, karşılıklı ve genel refahlarını güvence altına almak üzere birbirleriyle sıkı bir Dostluk Birliği oluşturmak amacıyla kendilerini ve gelecek kuşaklarını bağlayıcı bir karar almışlardır."[13]

---

* Birleşik Devletler'in 1781-1789 yılları arasında yürürlükte olan başlangıç anayasası- ç.n.

Franklin'in teklifine göre Kongre, her eyaletin nüfusuyla orantılı olarak temsil edildiği tek bir meclisten oluşacaktı. Kongre, vergi koyma, savaş açma, orduyu yönetme, yabancı ittifaklara girme, koloniler arasındaki anlaşmazlıkları çözme, yeni koloniler oluşturma, ortak bir para birimi çıkarma, bir posta sistemi kurma, ticareti düzenleme ve "genel refah için gerekli" kanunlar çıkarma yetkisine sahip olacaktı. Franklin ayrıca, Kongre'nin tek bir başkan yerine, üyeleri kademeli olarak üçer yıllığına seçilecek on iki kişilik bir "yürütme kurulu" atamasını önerdi.

Franklin bir de istisna hali öneriyordu: Britanya'nın, Amerika'nın tüm taleplerini kabul edip verdiği bütün zararları maddi olarak tazmin etmesi halinde birlik dağıtılabilir. Aksi takdirde "bu konfederasyon kalıcı hale gelecektir."

Franklin'in de çok iyi gördüğü gibi iş, Britanya'dan bağımsızlığın ve kolonilerin birbirine bağlanmasının ilanı noktasına gelmişti. Ama henüz bunların ikisi de geniş destek sağlamamıştı. O yüzden teklifinin kayıtlara geçmesini istemekle beraber bir oylama talep etmedi. Tarihin ve Kıta Kongresi'nin kendisine yetişmesini beklemekten memnundu.

Ağustos sonuna doğru Temple'ın New Jersey'den Philadelphia'ya dönme vakti gelince, William nabız yoklamak için kendisinin de oğluyla beraber geleceğini söyledi. Asi Kongre'nin toplantılarının devam ettiği bir sırada kraliyet yanlısı oğlunun kente gelmesi fikrinden rahatsız olan Franklin, gidip Temple'ı bizzat getirmeye karar verdi.[14]

Temple ince uzun boylu, eğlenceyi seven ve on beş yaşındaki çoğu çocuk gibi dağınık bir çocuktu. Yanlış yere bıraktığı eşyalarını toplaması için epeyce yazışmalar yapılmıştı. Üvey annesinin deyişiyle, "Elbiselerinin içinde son derece meymenetsizsin." William aile içi uyum görüntüsünü korumak için epeyce çaba gösteriyor ve Temple'a yazdığı tüm mektuplarda Franklin'den nazik ifadelerle söz ediyordu. Ayrıca Temple'ın sık sık yinelediği para taleplerine yetişmeye çalışıyordu. Çocuk, sevgisini kazanma çekişmeleri nedeniyle, tutumluluk konusunda diğer aile fertlerinden daha az ders alıyordu.

Franklin bir kere daha etrafını, içinde rahat ettiği türden evcimen bir çevreyle sarmıştı: Kızı ve onun kocası, iki çocukları (Benny [6] ve William [2]), Temple ve nihayet hayattaki tek kardeşi Jane Mecom. O zamandan günümüze kalan hiçbir mektupta Deborah'ın adı geçmemektedir; Market Sokağı'nda hayat onsuz devam ediyor gibiydi.

Franklin bu arada Londra'da bıraktığı vekil ailesiyle olan hesaplarını hem gerçek anlamda hem de sembolik olarak kapattı. Kalan kira borcu için Bayan Stevenson'a bin sterlin gönderdi ve bu parayı hisse senetleri yerine araziye yatırmasını sıkı sıkı tembihledi. "Britanya'nın bize savaş açması nedeniyle -ki kısa vadede biteceğini sanmıyorum-" diye yazmıştı, "hisse senetlerinin baş aşağı gitme ihtimali çok yüksek."

Diğer tarafta, Franklin'in geri dönmesi için yanıp tutuşan Bayan Stevenson'ın "morali hayli bozuktu". Bir arkadaşı Franklin'e, "Kendisini ayakta tutan, hayatının geri kalanını sizle birlikte geçirme umudu. Bu umut kalmayınca," diye yazmıştı, "gerçekten perişan olacak." Franklin o şen şakrak üslubuyla bir kere daha görücü usulü evlilik teklif etti. Bu kez torunu Benny ile Polly Stevenson'ın kızı Elizabeth Hewson arasında.[15]

Cambridge Seyahati

Franklin, Amerika'nın devrime doğru ilerlediği günlerde ülkesine yaşına uyan şekillerde hizmet etmekteydi; Diplomat, yaşlı devlet adamı, uyuklayan, bilge temsilci. Fakat hâlâ aktif yöneticiliğe, işleri organize etmeye ve pratik bir şekilde yerine getirmeye hem hevesi hem de yeteneği vardı.

İngiltere yönetimindeki posta sisteminin yerini alacak sistemi belirleyecek olan komisyonun başkanlığı ve sonra da Temmuz'da gerçekleştiği üzere, Amerika'nın yeni genel posta şefliği için en açık seçenek oydu. Yıllık bin sterlin gibi iyi bir maaşı vardı ama Franklin'in vatanseverliği tutumluluğuna baskın geldi: Maaşını yaralı askerlerin tedavisi için bağışladı. Priestley'e, "İnsanlar nasıl binlerce sterlinlik yıllık maaş için sizin yanınızda oluyorsa, toplumsal fayda için de aynı coşkulu gayretle bizim yanımızda olabilir," diye yazmıştı. "Çürümemiş yeni devletlerle çürümüş devletler arasında böyle bir fark var." Ancak Franklin'in adam kayırma eğilimi aynen sürüyordu. Richard Bache yeni sistemin mali müfettişi oldu.

Franklin ayrıca, uzun zamandır çok istediği kâğıt para sistemi kurma işinin başına getirildi. Her zamanki gibi birçok ayrıntının içine daldı. Sahte para basımını zorlaştırmak üzere farklı yaprak türlerinin damar

yapıları hakkındaki botanik bilgisini kullanarak, değişik banknotlar için farklı yaprak tasarımları çizdi. Bir kez daha Bache kârlı çıktı: Basım işini denetleyecek olanlardan biri de oydu.

Franklin'in diğer görevleri, cephane için kurşun temin etme çalışmalarına başkanlık etmek, barut üretimi için yeni yöntemler geliştirmek ve Kızılderililerle ilişkileri yürütüp İngiltere'nin düşmanlarıyla ticareti geliştirecek komisyonlarda çalışmaktı. Ayrıca Pennsylvania'nın savunma komitesinin başına getirilmişti. Bu görev çerçevesinde, düşman savaş gemilerinin Delaware Irmağı'nda dolaşmasını önlemek üzere gizli bir sualtı engelleri sistemi kurulmasına nezaret etmiş, kolonilerin barut açığını kapatmak için (tıpkı 1755'te köpek kullanmayı önermesi gibi) mızrak ve hatta ok ve yay kullanılmasını öngören tarihsel örneklerle dolu öneriler hazırlamıştı. Ok kullanma fikri biraz acaip görünebilirdi ancak New York'taki General Charles Lee'ye yazdığı mektupta bunu gerekçelendirmişti. Sunduğu gerekçeler arasında şunlar vardı: "Ok ve yayla sıradan bir tüfek kadar isabetli atış yapabilir... Bir tüfek mermisini doldurup ateş edene kadar dört ok atılabilir... Ok yağmuru, üzerine ok yağdığını gören düşmanı dehşete düşürür ve işine odaklanmasını engeller... Ok, herhangi bir yerine isabet ettiği kişiyi, çıkarılana kadar savaş dışı bırakır."[16]

Yaşına ve fiziksel güçsüzlüğüne bakarak Franklin'in, uzmanlıklarını Philadelphia'nın rahat ortamından sunması beklenebilir. Fakat Franklin'in özelliklerinden biri soyut teorilerden çok pratik ayrıntılarla ilgilenme arzusu ve hatta hırsıydı. On yedisinde de, yetmişinde de seyahat etmek onu yeniden canlandırmıştı. İşte Franklin 1775 Ekim'inde ve sonraki Mart'ta Kongre'deki göreviyle ilgili seyahatlerine böyle çıktı.

Ekim seyahati, birbirinden farklı gruplardan meydana gelen Massachusetts milislerinin başına geçen ve bunları, kolonilerden gelen çeşitli disiplinsiz dağlılarla beraber gerçek bir kıta ordusunun çekirdeği haline getirmeye çalışan General Washington'dan gelen talep üzerine yapılmıştı. Az teçhizat ve bozuk moralle, Washington'ın birliklerini kış boyunca bir arada tutup tutamayacağı şüpheliydi. Kongre bu yüzden durumu incelemek üzere -ki, yapabileceği tek şey buydu- bir komisyon oluşturdu, Franklin de komisyonun başına geçmeyi kabul etti.

Franklin yola çıkmadan önce iki İngiliz arkadaşına mektup yazarak Amerika'nın kazanmaya kararlı olduğunu vurguladı. David Hartley'e, "Bizi yenerek boyun eğdireceğinizi zannediyorsanız, ne halkı ne de ülke-

yi tanımıyorsunuz demektir," dedi. Joseph Priestley'e, bir arkadaşlarının üzerinde düşünmesi için bir matematik hesabı gönderdi: "Britanya bu seferde üç milyon harcayarak 150 Yanki öldürdü. Yani kişi başına 20 bin sterlin harcadı... Bu dönemde Amerika'da 60 bin çocuk dünyaya geldi. Matematik düşünce bu verilere bakarak, hepimizi öldürmek için ne kadar zaman ve para gerekeceğini kolayca hesaplayabilir."[17]

Franklin ve komisyon üyesi iki arkadaşı General Washington'la Cambridge'te bir hafta süren bir toplantı yaptı. Disiplin büyük bir sorundu. Franklin her zamanki gibi konuya kılı kırk yaran bir yaklaşımla eğilerek (yirmi yıl önce Pennsylvania milisleri için yaptığı gibi) inanılmaz derecede ayrıntılı yöntem ve kurallar hazırladı. Örneğin belirlenen cezalar arasında, nöbette uyurken yakalanan nöbetçilere yirmi ila otuz dokuz kırbaç, birliğini izinsiz terk eden subaya bir ay maaş cezası, birliğinden firar eden ere bir hafta katıksız hapis, isyan eden askere idam gibi cezalar bulunuyordu. Her askerin tayın miktarı ayrıntılı bir şekilde tespit edilmişti: Günlük 450 gram biftek ya da tuzlu balık, 450 gram ekmek, yarım litre süt, bir litre bira veya elma şarabı, şu kadar çorba ve mum, vb.[18]

Dönmeye hazırlandıkları sırada Washington, komisyondan Kongre'ye "sürekli ve düzenli bir şekilde para gönderilmesinin gerekliliğini" önemle belirtmesini istedi. Kolonilerin en büyük sorunu buydu. Franklin her zamanki gibi, sadece daha fazla tasarrufla nasıl yılda 1.2 milyon sterlin toplanabileceğine dair bir formül hazırlamıştı. Bache'ye, "Eğer 500 bin ailenin her biri haftada bir şilin daha az harcarsa," diye açıkladı, "hiç etkilenmeden bütün parayı çıkarabilirler. Çay içilmezse paranın dörtte üçü tasarruf edilir ve 500 bin kadın haftada üç penilik iplik eğirse veya örme işi yapsa paranın kalanı karşılanır." Franklin ise kendi payına, posta müdürlüğü maaşıyla Bayan Stevenson'ın Londra'da yaralı Amerikalılar için topladığı 100 sterlini verdi. Ayrıca Massachusetts Meclisi'nin Londra'daki temsilcilik hizmetlerinden dolayı borçlu olduğu parayı tahsil etti ama bunu kendine sakladı.[19]

Yolculuk sırasında bir akşam yemeğinde John Adams'ın karısı Abigail ile karşılaştı. O akşam Franklin'e sıcak davranan Abigail sonradan aleyhinde konuşacaktı. Kocasına yazdığı mektupta yaptığı tarif, Franklin'in dini görüşlerine olmasa bile tavırlarına sıcak baktığını göstermektedir:

> Girişken ama az konuşan biri. Konuştuğu zaman da ağzından boş laf çıkmıyor. Ciddi olmasına karşın cana yakın ve nazik. Bir insanın dış görünüşünden birtakım şeyler çıkartabilirim, bilirsin. Nitekim onun yüz ifadesinden de yüreğindeki erdemleri görebildiğimi düşündüm. O erdemlerden biri de bütün ışıltısıyla parıldayan vatanseverlikti. Hıristiyanlığın bütün erdemleri bu vatanseverlikle harmanlanmıştı: Çünkü gerçek bir vatansever dindar biri olmalı.[20]

Franklin, Philadelphia'ya dönüş yolunda Rhode Island'a uğrayarak kız kardeşi Jane Mecom'u gördü. Jane Mecom, İngiliz işgalindeki Boston'dan kaçarak Franklin'in eski dostu Catherine Ray Greene ile kocasının yanına sığınmıştı. Caty'nin evinde düzinelerce mülteci akraba ve dost vardı. Franklin, Jane'in "böylesine konuksever bir evde büyük bir yük olmasından" kaygılanıyordu. Claude-Anne Lopez'in belirttiği gibi, aslında "Aralarında bir kuşak yaş farkı bulunan, maddi şartlar ve mizaç bakımından apayrı dünyalara ait olan Jane ile Caty harika anlaşıyorlardı." Tıpkı Franklin'in vekil kızlarına gerçek kızlarıymış gibi davranma âdeti gibi, Jane de Caty'ye öyle davranıyordu. (Jane, aslında araları açık olsa da kendisinin de bir kızı olmasına rağmen, Caty'ye "Keşke böyle bir kızım olsaydı!" diye yazmıştı.)[21]

Franklin de bunun karşılığını verdi. Jane'i alırken, Caty'nin 10 yaşındaki oğlu Ray'i de kendileriyle birlikte Philadelphia'ya gelerek Temple ile beraber koleje gitmeye ikna etti. Connecticut ve New Jersey üzerinden yapılan araba yolculuğu Jane'in hoşuna gitmişti. Caty'ye, "Sevgili kardeşimin sohbeti hayal edilebilecek en güzel havadan bile daha güzeldi," diye yazmıştı. O kadar keyiflilerdi ki, William'ı görmek için Perth Amboy'daki valilik malikânesine yaptıkları kısa ziyaret sırasında her türlü siyasi gerginliği bir kenara attılar.

On yıl sonra gerçekleşecek olan İngiltere'deki son gergin karşılaşma bir yana bırakılırsa, Franklin oğlunu son kez görecekti. Ama o sırada ikisi de bunun farkında değildi. Görüşme kısa sürdü. William'ın karısı, Temple'a, "Onları seve seve misafir ederdik," diye yazmıştı, "Ama Baba eve dönmek için sabırsızlanıyordu)."[22]

Bu arada Philadelphia'da, İngiliz silah sevkiyatını ele geçirmek üzere bir deniz piyadesi birimi oluşturulmaktaydı. Franklin davulculardan birinin davulunun üstüne bir çıngıraklı yılan resmi çizip altına da "Üstüme basma" yazdığını fark etmişti. Bolca mizah ve biraz da kin

yüklü, imzasız bir makalede Franklin, Amerika'nın savaşının sembolünün ve sloganının bu olması gerektiğini yazıyordu. Franklin, çıngıraklı yılanın göz kapakları olmadığını belirterek, "bu yüzden teyakkuz sembolü olarak görülebileceğini" savunuyordu. Ayrıca çıngıraklı yılan asla saldırıyı ilk başlatan taraf olmaz ama bir kez mücadeleye girince de asla teslim olmazdı. "Bu yüzden de asaletin ve hakiki cesaret sembolüydü." Çıngıraklara gelince, davulun üzerindeki yılanın on üç çıngırağı vardı. "Bu da tam olarak Amerika'da bir araya gelen koloni sayısına eşit; yine sonradan hatırladım ki, yılanın sayıca artan tek kısmı da burasıydı." Kongre'de Güney Carolina'yı temsil eden Christopher Gadsen, Franklin'in makalesindeki teklifi benimseyerek, üzerinde bir çıngıraklı yılan ve "Üstüme basma" yazısı bulunan sarı bir bayrak tasarladı. Bu bayrak 1776'da ilk kez deniz piyade birlikleri ve sonra da birçok diğer milis kuvveti tarafından kullanıldı.[23]

Kanada

Sonbaharda görev için Boston bölgesine gitmek anlaşılır bir durumdu: Doğduğu kasabaya yaptığı kolay bir yolculuktu. Ancak Kongre'nin verdiği ikinci görev ve Franklin'in bunu hevesle kabul etmesi, daha zor açıklanabilirdi. Artık 70 yaşında olan Franklin 1776 Mart'ında Quebec'e doğru zorlu bir yolculuğa çıktı.

Bir bölümü hâlâ vatansever olan Benedict Arnold'un komutasında bulunan birleşik bir Amerikan gücü, Britanya'nın Hudson'a doğru bir saldırı başlatıp kolonileri birbirinden koparmasını önlemek amacıyla Kanada'yı işgal etmişti. Tuzağa düşürülerek kuşatılan Amerikan kuvvetleri, kışı donarak ve takviye kuvvet için Kongre'ye yalvararak geçirmişti. Kongre de buna bir kez daha bir komisyon atayarak karşılık vermiş ve başına da Franklin'i getirmişti.

Franklin ve diğer komisyon üyeleri yolculuklarının ilk gününde, yerel asiler tarafından kısıtlanmakla birlikte William'ın hâlâ valilik yapıyormuş gibi davrandığı Perth Amboy'un hemen kuzeyinden geçtiler. Franklin ziyarete gitmedi. Oğlu artık düşmandı. Aslında William da hangi tarafa sadık olduğunu göstermişti: Babasının görevi hakkında edindiği bütün istihbaratı Londra'ya göndermişti. "Dr. Franklin," demişti, "Ka-

nadalıları öteki kolonilerle birlikte Konfederasyon'a girmeye ikna etmeyi" planlıyor. Oysa Temple'a yazdığı mektuplarda üzüntü ve endişe vardı. İhtiyar bu yolculuğu çıkarabilecek kadar sağlıklı mıydı? Onu gitmekten caydırmanın bir yolu var mıydı? "Hiçbir şey bana bu yolculuğa çıkmasından daha fazla acı vermiyor."

Franklin, göllerdeki buzların kalkmasını beklemek üzere durakladıkları Saratoga'ya vardıklarında, aslında bu yolculuğu çıkaramayabileceğini fark etmişti. Josiah Quincy'ye, "Bu yaşta altından kalkamayabileceğim bir yükün altına girdim," diye yazmıştı. "O yüzden oturup birkaç dosta veda niteliğinde mektuplar yazdım." Ama devam etti ve kimi zaman metruk evlerin döşemelerinde uyunan uykularla geçen bir aylık zorlu bir yolculuktan sonra nihayet Montreal'e ulaştı. Yolda yumuşak sansar kürkünden bir şapka almıştı. Bu şapka, elçi olarak bulunduğu Paris'te verdiği basit sınır bilgesi pozuyla meşhur olacaktı.[24]

Benedict Arnold, kuvvetlerinin darmadağın olmasına rağmen, Franklin ve komisyon üyelerine çok sayıda genç Fransız hanımın da şenlendirdiği büyük bir yemek verdi. Ne yazık ki Franklin'in bundan keyif alacak hali yoktu. Sonradan "Büyük çıbanlar çok acı veriyordu," diye yazmıştı. "Kanada'da bacaklarım şişti ve vücudum su topladı."

Askeri durum da aynı derecede kötüydü. Kuşatma altındaki Amerikan kuvvetleri, komisyonun ihtiyaç duyulan parayı getirmesini bekliyordu, ancak durumun böyle olmadığını anlayınca cesaretleri iyice kırıldı. Öte yandan Franklin'in delegasyonu Kanadalılar'dan para bulmayı umuyordu, ancak bunun imkânsız olduğu görüldü. Franklin, Arnold'a kendi cebinden 353 sterlinlik altın verdi. Bu, sorunu çözmek için fazla bir şey yapmamasına rağmen kendisine sempati kazandıran hoş bir jest oldu.

Franklin'e, Quebec'i Amerikan isyanına katılmaya ikna etme talimatı verilmişti, ancak o bunu denemedi bile. "Para gelmeden, bu eyaletin federal birliğe katılmasını teklif etmek uygun değil," dedi, "çünkü itibarımız düzelmediği ve yeterli birlik gelmediği takdirde buradaki birkaç dostumuz böyle bir riske atılmaz."

Yeni İngiliz gemilerinin yolda olduğu haberleri gelince Kanadalılar daha az konuksever davranmaya başladılar. Komisyon kaçınılmaz olan kararı aldı: "Eğer birliklerin onurunu koruyacak para sağlanamıyorsa, halktan nefret yerine saygı görmek için, kesinlikle ve ittifakla derhal geri çekilmenin daha iyi olacağı kanaatine vardık."

Kendini yorgun ve yenilgiye uğramış hisseden Franklin, Mayıs ayını Philadelphia'ya dönmek için mücadele etmekle geçirdi. "Her gün biraz daha elden ayaktan düştüğümü gördüm," diye yazmıştı. Eve vardığında gut hastalığı o kadar ilerlemişti ki günlerce evden çıkamadı. Ülkesi için son görevini yerine getirmiş gibiydi.

Ama General Washington'ın ve büyük bir olayın meydana gelmek üzere olduğu yolundaki haberlerin de teşvikiyle yavaş yavaş eski gücüne kavuştu. 21 Haziran'da Washington'a, kötü sağlığı yüzünden "o gittikten sonra Kongre'ye ve şirkete uğrayamadığını, bu yüzden bir Bağımsızlık İlanı hazırlığı dışında olup bitenlerden fazla haberdar olmadığını" yazdı.[25]

İlana Giden Yol

1776 yılına kadar çoğu koloni lideri Amerika'nın kavgasının, bizzat kralla yahut Kraliyet kurumuyla değil, kralın yanlış yola sapan bakanlarıyla olduğuna inanıyordu -ya da kibarca inanıyormuş gibi görünüyordu. Bağımsızlık ilan edebilmek için hem vatandaşlarını hem de kendilerini, bu ayrımdan vazgeçmek şeklindeki ürkütücü hamleye ikna etmeleri gerekmekteydi. Onları bu adımı atmaya teşvik eden şey, o yılın Ocak ayında yayımlanan, *Sağduyu* başlıklı, kırk yedi sayfalık, imzasız risale oldu.

Franklin'in genellikle yaptığı gibi gücünü sadeliğinden alan risalede yazar, "insanların krallar ve tebaaları diye ayrılmasını gerektiren doğal veya dini bir neden" bulunmadığını söylüyordu. Yönetimin miras yoluyla geçmesi tarihsel bir iğrençlikti. "Toplum karşısında ve Tanrı'nın gözünde dürüst bir adam, gelmiş geçmiş bütün taçlı zorbalardan daha değerlidir." Dolayısıyla Amerikalılar için tek bir yol vardı: "Doğru veya doğal olan her şey ayrılığı gerektirmektedir."

Broşür Philadelphia'da yayımlandığı birkaç hafta içinde şaşırtıcı bir şekilde 120 bin kopya sattı. Franklin'in miras yoluyla geçen iktidarın yozlaşmasıyla ilgili açık düşüncelerini yansıtmasına bakarak, birçok kişi yazarın Franklin olduğunu düşünüyordu. Oysa Franklin'in bunda dolaylı bir parmağı vardı: Gerçek yazar, Thomas Paine adında, korse imalatı işinde başarısız olmuş, vergi memurluğundan kovulmuş ve sonunda Franklin'le tanışarak hiç de sürpriz olmayan bir şekilde onun sempati-

sini kazanmış, Londralı arsız bir Quaker gençti. Paine Amerika'ya göç edip yazar olmak istediğine karar verince Franklin ona yardımcı olmuş ve 1774'te Richard Bache'ye yazarak Paine'e iş konusunda yardımcı olmasını istemişti. Paine kısa bir süre sonra Philadelphia'lı bir matbaacının yanında çalışarak yazarlık yeteneğini geliştirmeye başlamıştı. Paine, *Sağduyu*'nun taslağını gösterdiğinde, Franklin bütün kalbiyle desteklemiş ve birkaç yeri de gözden geçirmesini önermişti.[26]

Paine'in risalesi derhal devrimden yana olan güçleri ateşledi. Temkinli koloni meclisleri temkini elden bırakıp temsilcilerine verdikleri talimatları değiştirerek bağımsızlık konusunu düşünmelerine izin verdiler. Franklin'in yeniden sağlığına kavuşmaya çalıştığı sırada, hem eski hem de müstakbel rakibi Arthur Lee'nin kardeşi, Virginia temsilcisi Richard Henry Lee, 7 Haziran günü teklifi masaya getirdi: "Birleşik Koloniler özgür ve bağımsız devletlerdir ve öyle olmaya da hakları vardır."

Kongre teklifi oylamayı birkaç hafta ertelemesine karşılık, bağımsızlık yolunda Franklinler'i kişisel olarak da etkileyen yeni bir adım attı: Kolonilerdeki bütün kraliyet yönetimlerinin feshedilmesi. Yeni vatansever bölge kongreleri ortaya çıktı. New Jersey'deki kongre de 15 Haziran 1776'da Vali William Franklin'in "bu ülkedeki özgürlüklerin düşmanı olduğunu" ilan etti. Bir Franklin olmasına hürmeten William'a tutukluluğu sırasında "işin doğası elverdiği ölçüde nazik ve hassasiyetle davranılması" emredildi.

William nezaket veya hassasiyet havasında değildi. 21 Haziran günü duruşmada yaptığı konuşmada öyle meydan okur bir havadaydı ki, yargıçlardan biri meşhur kökeni yerine gayrimeşruluğuna gönderme yaparak, konuşmayı "soylu doğumunun gereklerini yerine getiren" bir konuşma olarak niteledi. Büyük Franklin'e gelince, o pek de baba gibi davranmıyordu. Washington'a yolladığı bağımsızlık ilanı hazırlıklarıyla ilgili not, oğlunun yargılandığı gün kaleme alındığı halde Franklin ondan hiç söz etmemişti. Hatta Kıta Kongresi üç gün sonra William'ın Conneticut'ta hapsedilmesi yönünde oy kullandığında da hiçbir şey söylememiş veya yapmamıştı.

William'ın mahkûm edilmeden hemen önce artık iyice büyükbabasının gözetiminde yaşayan oğluna yazdığı sözcükler insanın içine işleyecek kadar âlicenaptı: "Tanrı seni kutsasın, sevgili oğlum; büyük minnet borçlu olduğun büyükbabana karşı saygılı ve özenli ol." Sonra mektubu

biraz zorlama bir iyimserlikle bitiriyordu: "Bu fırtınayı atlatırsak hepimiz bir araya gelir ve güzelce barışın keyfini çıkartırız."[27]

Gerçekten de fırtınayı atlatacak ve tekrar bir araya gelecekler ama barışın keyfini birlikte çıkaramayacaklardı. 1776'nın yaralarının hayli derin olduğu anlaşılacaktı.

Jefferson'ın Metninin Düzeltilmesi

Bir yandan bağımsızlık sorununu oylamaya hazırlanan Kongre, o sırada fazla önemli görünmemekle birlikte sonradan oldukça önemli olduğu anlaşılan bir görev için komisyon oluşturdu: Kararı açıklayan bir bildiri taslağı hazırlamak. Komisyonda tabii ki Franklin, Thomas Jefferson ve John Adams'ın yanı sıra Connecticut'lı tüccar Roger Sherman ile New York'lu avukat Robert Livingston vardı.[28]

Nasıl olmuş da 33 yaşındaki Jefferson bu belgeyi hazırlama onuruna layık görülmüştü? Adı komisyonda birinci sıradaydı, bu da başkanın o olduğu anlamına geliyordu, çünkü en fazla oyu o almıştı ve çünkü Virginia'lıydı, yani kararı teklif eden kolonidendi. Dört meslektaşı daha önemli buldukları diğer komisyonlara atanmışlardı. Hazırlayacakları belgenin, sonuç itibariyle Kutsal Kitap'a yakın bir metin muamelesi göreceğini, hiçbiri anlayamamıştı.

Adams'a gelince, kolonilerdeki kraliyet otoritesinin feshedilmesini isteyen 10 Mayıs tarihli bildirinin giriş bölümünü yazarak zaten tarihteki yerini aldığı yanılgısına düşmüş ve hatalı bir şekilde o belgenin tarihçiler tarafından "Amerika'da o güne kadar alınan en önemli karar" olarak değerlendirileceğini beyan etmişti. Yıllar sonra o çalımlı üslubuyla, Jefferson'ın bildiriyi kendisinin yazmasını istediğini ama şu sözlerle genç adamı bu şerefi üstlenmeye ikna ettiğini iddia edecekti: "Birinci neden, sen bir Virginia'lısın ve bu işin başında bir Virginia'lının olması gerekir. İkinci neden, ben çirkin, güvenilmez ve sevilmeyen biriyim. Sense tam tersisin. Üçüncü neden, sen yazıda benden on kat daha iyisin." Jefferson ise epeyce farklı hatırlıyordu. Sonradan, komisyon "Benim taslağı tek başıma hazırlamama oybirliğiyle karar verdi," diye yazmıştı.[29]

Franklin'e gelince, komisyon ilk toplantısını yaptığı sırada çıbanları ve gut hastalığı yüzünden hâlâ yataktaydı. Ayrıca, sonradan Jefferson'a,

"Elimde olduğu takdirde, herhangi bir kamu kurumu tarafından denetlenecek taslaklar yazmamayı kural haline getirdim," demişti.

Böylece, Market Sokağı'nda, Franklin'in evinden sadece bir blok ötedeki bir evin ikinci katındaki bir odada, kendi tasarladığı küçük bir dizüstü masada tarihin en ünlü cümlelerinden bazılarını yazma yüce onuru Jefferson'ın oldu. O ünlü "İnsanlığı ilgilendiren olayların akışı içinde..." sözüyle başlıyordu. İşin önemli yanı, bunu takip eden cümleler İngiliz hükümetine (yani bakanlara) değil, İngiliz devletinin vücut bulduğu kişiye (yani krala) saldırıyordu. Tarihçi Pauline Maier, "Krala saldırmak," demişti, "anayasal bir tavırdı. İngilizlerin [*Englishmen*] devrimi duyurma tarzıydı bu."[30]

Jefferson'ın taslağı bazı yönlerden Franklin'in üslubunu andırmaktaydı. İngilizlere karşı oldukça ayrıntılı maddelere giriyor ve genellikle Franklin'in yaptığı gibi, İngiltere'nin inatçı tavırlarına rağmen Amerika'nın uzlaşma çabalarını ayrıntılı bir şekilde sayıyordu. Aslında Jefferson'ın sözcükleri, Franklin'in aynı yılın başlarında hazırladığı hiç yayımlanmayan karar taslağında kullandığı sözcükleri çağrıştırmaktaydı:

> Krallar, zorunlu görevleri olduğu üzere, tebaalarının hayatlarını ve mülkiyetlerini korumak yerine onları yok etme suçunu işlemeye kalktıkları yerlerde ve zamanlarda kral olmaktan çıkarak tiranlaşırlar ve halklarıyla bütün bağlarını koparırlar. Bu vesileyle, halen Amerika'da bulunan veya buraya bundan sonra getirilecek olan Kral'ın birlik ve gemilerinin, *Majestelerinin emriyle,* Amerika'da herhangi bir şehri veya herhangi bir şehrin halkını imha ettiği veya zavallı yerleşimcilerimizle onların ailelerini katletmek üzere aynı makamın emriyle vahşilerin kiralandığı kanaatine vardığımız ve bu krallık ona veya onun soyundan herhangi birine kralı olarak itaat ettiği takdirde, o andan itibaren Büyük Britanya ile bütün bağlarımızı koparacağımızı resmen ilan ederiz.[31]

Ancak Jefferson'ın üslubu Franklin'inkinden farklıydı. İnişli çıkışlı ses uyumları ve akıcı cümleciklerle süslenmişlerdi; kendi şiirsellikleri içinde süzülüyorlardı ve zarif olmalarına karşın güçlülerdi. Ayrıca Jefferson, Franklin'de bulunmayan bir felsefi derinliğe sahipti. Başta *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*'sini en az üç kez okuduğu John Locke tarafından ortaya atılan doğuştan var olan haklar kavramı olmak üzere, Jefferson'ın dili, İngiliz ve İskoç aydınlanmacı düşünürlerin hem dilini

hem de büyük teorilerini çağrıştırıyordu. Tezini, Franklin'in yapabileceğinden daha sofistike bir tarzla, yönetim ve yönetilenler arasındaki, halkın onayıyla hazırlanmış sözleşmeye dayandırmaktaydı.

Ayrıca Jefferson'ın, taslağını büyük çiftlik sahibi arkadaşı George Mason'ın hazırladığı Virginia anayasasındaki dillere destan "Haklar Bildirgesi" de dahil olmak üzere, başkalarının ifadelerini, bugün kendisini intihal sorularına hedef yapabilecek şekilde -ama o gün için sadece doğru değil aynı zamanda bilgece kabul edilecek bir tavırla- rahatça kullandığını da belirtmek gerekir. Aslında, Jefferson'ın aldığı övgüleri kıskanan huysuz John Adams yıllar sonra Bildirge'de hiçbir yeni fikir olmadığını ve birçok ifadenin başkalarından alındığını söyleyince, Jefferson cevabı yapıştırmıştı: "Yepyeni fikirler icat etmek ve daha önce dile getirilmemiş düşünceler ortaya atmak gibi bir görevim olduğunu düşünmemiştim."[32]

Jefferson taslağı bitirip Adams'ın yaptığı değişiklikleri de ekledikten sonra metni 21 Haziran Cuma sabahı Franklin'e gönderdi. Üstüne, "Doktor Franklin bunu gözden geçirip" diye yazmıştı, "konu hakkındaki daha geniş bakış açısının getirdiği değişiklikleri önerebilir mi?"[33] İnsanlar o zamanlar editörlere karşı çok daha nazikti.

Franklin sadece birkaç değişiklik yaptı. Bunlardan bazılarının, Jefferson'ın Bildirge'nin "kabataslak" hali dediği metnin üzerine bizzat Franklin'in elyazısıyla yazıldığı görülmektedir. (Bu dikkat çekici belge Kongre Kütüphanesi ile onun web sitesinde bulunmaktadır.) Franklin'in yaptığı düzeltmelerin en önemlisi küçük olmakla birlikte oldukça ses getirmiştir. Sıkça kullandığı ters kesme işaretiyle Jefferson'ın "Aşağıdaki gerçekleri kutsal ve yadsınamaz kabul ediyoruz" cümlesinin son üç sözcüğünün üstünü çizerek, yerine tarihe mal olan o sözcükleri yazmıştı: "Aşağıdaki gerçeklerin apaçık ortada olduğunu kabul ediyoruz."[34]

"Apaçık" gerçekler fikri, Jefferson'ın favori filozofu olan John Locke'a, Isaac Newton'un benimsediği bilimsel determinizminden ve Franklin'in yakın dostu David Hume'un analitik deneyciliğinden [ampirizm-ç.] daha az çekici gelmekteydi. Büyük İskoç filozof Hume, Leibniz ve başkalarıyla birlikte, apaçık olguları tarif eden sentetik gerçeklerle ("Londra, Philadelphia'dan büyüktür" gibi), mantık ve tanım gereği apaçık olan analitik gerçekleri ("Üçgenin iç açıları toplamı 180

derecedir"; "Hiçbir bekâr evli değildir") birbirinden ayıran bir teori geliştirmiş ve bu, "Hume çatalı" olarak bilinir olmuştu. Jefferson ise "kutsal" sözcüğünü kullanarak, bilerek ya da bilmeyerek, söz konusu ilkenin -insanların eşitliği ve Yaradan tarafından vazgeçilmez haklarla donatıldıkları- dini bir zorunluluk olduğunu iddia etmişti. Franklin yaptığı düzeltmeyle bunu aklın zorunluluğuna dönüştürmüştü.

Franklin'in öteki düzeltmeleri daha az isabetliydi. Jefferson'ın "keyfi iktidara sürüklemek"ini "mutlak bir despotizme sürüklemek" şeklinde değiştirmiş, Jefferson'ın "işgal edip bizleri kan içinde boğmak"ını "işgal edip bizleri yok etmek" diye kısaltarak edebi zenginliğini yok etmişti. Bazı değişikliklerse biraz ukalacaydı. "Maaşlarının miktarını", "maaşların miktarını ve ödeme biçimini" yapılmıştı.[35]

Kıta Kongresi nihayet 2 Temmuz'da o önemli bağımsızlık oylaması adımını attı. Pennsylvania ayak direyen son eyaletlerden biriydi. Pennsylvania'nın yasama organı Haziran ayına kadar temsilcilerine "Anavatanımızdan ayrılmaya yol açabilecek ya da bu noktaya varabilecek" her türlü hareketi "tümüyle reddetme" talimatı vermişti. Fakat herkesin olmadığı gayriresmi ve daha radikal bir meclis toplantısının baskısıyla talimatlar değiştirildi. Çekimser kalan muhafazakâr John Dickinson dışındaki Pennsylvania'lı temsilciler, Franklin'in önderliğinde öteki kolonilere katılarak bağımsızlık lehinde oy kullandılar.

Oylama tamamlanır tamamlanmaz Kongre kendini Jefferson'ın Bildiri taslağını ele alacak topyekün komisyona dönüştürdü. Komisyon düzeltme konusunda Franklin kadar ince değildi. Başta kralı köle ticaretini devam ettirmekle suçlayan bölüm olmak üzere, epeyce bölümü çıkardılar. Kongre, Jefferson'ın gereksiz ifadelerle lafı uzatıp konudan saparak belgenin gücünü zayıflattığı son beş paragrafının yarısından fazlasını da haklı olarak metinden çıkardı.[36]

Jefferson çılgına dönmüştü. Sonradan "Dr. Franklin'in yanında oturuyordum," demişti, "O bu tür çıkarmalardan rahatsız olduğumun farkındaydı." Fakat bu iş (aslında bu muhteşem belgeyi daha da iyi hale getirmesinin yanı sıra) Jefferson'ı avutmaya çalışan Franklin'in o en meşhur küçük hikâyelerinden birinin ortaya çıkması gibi hoş bir sonuca yol açtı. Franklin genç bir matbaacıyken, şapka imalatı işine girişen bir arkadaşı, dükkânı için bir tabela istemişti. Franklin'in hatırladığı kadarıyla:

"John Thompson, şapkacı, peşin paraya şapka yapar ve satar," diye yazmış ve bir de şapka resmi eklemişti. Fakat düzeltme yapmaları için arkadaşlarına göstermek istemiş. Gösterdiği birinci kişi, "Şapkacı" kelimesinin gereksiz yere tekrarlandığını söylemiş, çünkü bunu takip eden "şapka yapar" sözü zaten şapkacı olduğunu gösteriyormuş. O ifade çıkarılmış. Sonraki "yapar" sözcüğünün de atılabileceğini söylemiş, çünkü şapkaları kimin yaptığı müşterileri ilgilendirmezmiş... O ifadeyi çıkarmış. Üçüncüsü "peşin parayla" sözcüğünün gereksiz olduğunu söylemiş, çünkü o yerde zaten veresiye satış adeti yokmuş. Bir şey satın alan herkes karşılığını ödermiş. Bu ifade de çıkarılmış. Geriye "John Thompson şapka satar" kalmış. Bir sonraki arkadaşı, "Şapka satar!" demiş, "herhalde kimse bunları bedava vermeni beklemiyor. Bu kelimenin ne faydası varki?" O da çıkartılmış. Sonra onu "şapka" izlemiş, zira zaten tabelada bir şapka resmi varmış. Tabela sonunda yanında bir şapka resmi bulunan "John Thompson"a kadar inivermiş.[37]

Kongre'nin başkanı John Hancock, bildirgenin parşömen nüshasına meşhur gösterişli resmi imzasını, 2 Ağustos günü attı. "Sağa sola çekmek yok," dedi. "Tek bir yumruk olmalıyız." Eski Amerikalı tarihçi Jared Sparks'a göre Franklin buna şöyle cevap verdi: "Evet, gerçekten de tek bir yumruk olmalıyız yoksa ayrı ayrı asılırız."* Kutsal onurlarıyla beraber hayatlarını da ortaya koymuşlardı.[38]

Anayasa Konusundaki Fikirler

Koloni topluluğundan yeni bir devlet ilan eden İkinci Kıta Kongresi'nin şimdi de sıfırdan yeni bir yönetim sistemi yaratması gerekmekteydi. Dolayısıyla Kongre sonradan Konfederasyon Maddeleri haline gelecek olan maddeler üzerinde çalışmaya başladı. Belge ancak 1777'de tamamlanabildi. Bütün koloniler tarafından onaylanması için de bir dört yıl daha geçmesi gerekti. Fakat temel ilkeler bağımsızlık ilanını takip eden haftalarda kararlaştırılmıştı.

Franklin bir yıl önce sunduğu Konfederasyon Maddeleri planında, nispi temsil sistemine dayalı genel seçimle işbaşına gelen bir kongrenin başında bulunduğu güçlü bir merkezi yönetim önermişti. Kendisi gerek

* Burada "tek yumruk olmak" için "hang together", "asılmak" için de "hang" sözcüğü kullanılarak kelime oyunu yapılıyor-ç.n.

yapısı gerekse yetişme tarzı gereği en demokratik koloni liderlerinden biriydi. Franklin'in ortaya koyduğu fikirlerin çoğu yeni Maddeler'de yer bulmamakla beraber, tartışmalar -ve Pennsylvania Meclisi'nin kendisi için yeni bir anayasa yazmak üzere yaptığı eşzamanlı toplantılar- sırasında gündeme getirdiği görüşleri sonuçta etkili oldu.

Hem o zamanki hem de tüm Amerikan tarihinin en yakıcı konularından biri, egemen devletlerden oluşan bir konfederasyon mu yoksa tek bir birleşik millet mi kurmakta oldukları idi. Daha açık bir ifadeyle: Kongre'de her devletin tek bir oyu mu olmalıydı, yoksa nüfusa göre mi temsil sağlanmalıydı? Franklin beklendiği gibi ikinciden yanaydı. Bu sadece kendisinin büyük bir devletten gelmesinden değil, aynı zamanda ulusal kongrenin gücünün devletlerden değil de halktan gelmesi gerektiğini düşünmesindendi. Ayrıca, küçük devletlere büyük devletlerle aynı temsil hakkını vermek adaletsizlik olacaktı. Haklı olarak, "Böyle adaletsiz ilkeler üstüne kurulacak bir federasyon uzun ömürlü olmaz," öngörüsünde bulunmuştu.

Tartışma ısınınca Franklin bir espriyle ortamı yumuşatmaya çalıştı. Küçük devletler, temsili sistem olduğu takdirde büyük devletler tarafından ezileceklerini savunuyorlardı. Franklin, İskoçların İngiltere'yle birlik kurarken, balina tarafından yutulan Yunus'un akibetine uğrayacaklarını iddia etmelerine rağmen çok fazla İskoç'un hükümete ortak olması üzerine "bu olayda Yunus'un balinayı yuttuğunu" söyledi. Jefferson, Kongre'nin katıla katıla gülerek eski neşesini bulduğunu yazmıştı. Kongre buna rağmen her devlete tek oy sisteminden yana oy kullandı. Franklin başta, Pennsylvania'yı konfederasyona katılmama yönünde ikna etmekle tehdit etti ama sonunda geri adım attı.

Diğer bir sorun, bir devletin vergi yükümlülüğünü hesaplarken kölelerin de nüfusa dahil edilip edilmeyeceğiydi. Güney Carolina temsilcisi, hayır, dedi, köleler nüfus değil maldır, onlar insandan çok koyunlara yakındır. Franklin buna tepki gösterdi: "Kölelerle koyunlar arasında birtakım farklar var: Koyunlar asla isyan etmezler."[39]

Kongre'nin yeni Maddeler'i görüştüğü sırada Pennsylvania da aynı binada kendi anayasa kongresini toplamaktaydı. Franklin oy birliğiyle başkanlığa seçilmişti. En büyük katkısı yasama organının tek bir meclisten oluşması için bastırmak olmuştu. Doğrudan seçimle gelen bir yasama organının gücünü dolaylı seçilen bir "üst" meclisle dengeleme

fikrinin, Amerika'nın başkaldırdığı aristokratik ve seçkinci sistemin bir kalıntısı olduğunu savunuyordu. Franklin iki kamaradan oluşan yasama organını "masaldaki" iki başlı yılana benzetmişti: "Yılan su içmek için dere kenarına gidiyormuş, bu sırada yolunu engelleyen bir çalının içinden geçmesi gerekmiş; bir baş çalının sağından gitmek istemiş, öteki solundan. Bir karara varamadan bu böyle sürüp gitmiş ve zavallı yılan susuzluktan ölmüş." Pennsylvania'da memurlarda aranan şartlar listesinde de Franklin'in izi vardı: Diğer devletlerden farklı olarak mülk sahibi olmaları gerekmiyordu, buna karşılık "adalet, itidal, yumuşak huyluluk, çalışkanlık ve tutumluluğa kesin riayet" istenmekteydi.

Sonuçta, Franklin'in tek meclisli parlamento tercihi ne Pennsylvania ne de Amerika Birleşik Devletleri tarafından kabul görecek, buna karşılık Fransa'da büyük beğeniyle karşılanacak ve devrimden sonra (şüphe götürür sonuçlara yol açarak) hayata geçirilecekti. Franklin'in Pennsylvania kongresine getirdiği başka bir ultrademokratik öneri, "Haklar Bildirgesi"nin, büyük mülkiyet sahipliğini veya zenginliğin belli ellerde toplanmasını "insanoğlunun mutluluğuna bir tehdit" olarak niteleyerek caydırmasıydı. Aynı şekilde bu da kongrede fazla radikal bulundu.

Franklin boş vakitlerinde çeşitli kongre komisyonlarında görev alıyordu. Örneğin, bir kez daha Jefferson ve Adams'la çalışarak yeni ulusun Büyük Mührü'nün tasarlanmasına katkıda bulundu. Jefferson, İsrail oğullarının bakir topraklardan geçişini anlatan bir manzara önerirken, Adams Herkül tasviri önerdi. Franklin'in teklifi, ön yüzde *E Pluribus Unum* [birlikten kuvvet doğar-ç.] sloganı, arka yüzdeyse "Tiranlara isyan etmek Tanrı'ya itaat etmektir" yazan, Firavun'un Kızıldeniz tarafından yutuluşunu tasvir eden bir bezeme idi. Jefferson, Franklin'in planını benimsedi. Planın büyük bölümü Kongre tarafından kabul edildi.[40]

Lord Howe ile Tekrar Karşılaşma

Franklin'in Londra'da Amiral Richard Howe ile yaptığı -1774 sonlarında Howe'un kız kardeşinin evinde satranç karşılaşması görüntüsü altında başlayan- görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmış fakat bu, iki adamın birbirine karşı saygısını yıpratmamıştı. Howe'u en fazla öfkelendiren şey, bu kördüğümün kolonilere barış elçisi olarak atanma hayalle-

rine darbe vurmasıydı. Amiral 1776 Temmuz'unda Amerika'daki bütün İngiliz kuvvetlerinin komutanı olmuş, kardeşi General William Howe da kara birliklerinin komutanlığına getirilmişti. Ayrıca, uzlaşma görüşmeleri için yetkilendirilme arzusuna da kavuşmuştu. Bir ateşkes, asi liderler için af (John Adams gizlice hariç tutulmuştu) ve barışın yeniden tesisine katkıda bulunan tüm Amerikalılar için ödül öngören bir teklifle gelmişti.

İngilizlerin Kıta Kongresi'nin meşruiyetini tanımaması nedeniyle, Lord Howe teklifini nereye sunacağını kestiremiyordu. O yüzden New Jersey, Sandy Hook'a varınca, "Değerli dostum" diye seslendiği Franklin'e bir mektup gönderdi. "Kolonilerle kalıcı bir barış ve birlik sağlama konusunda," dedi, "bir faydamın dokunabileceğini umuyorum."[41]

Franklin mektubu Kongre'de okudu ve kendisine mektuba cevap yazma izni verildi. 30 Temmuz'da bir cevap yazdı. Amerika'nın bağımsız kalma kararlılığının altını çizmekle birlikte topyekün bir devrimi önlemek üzere girişilmiş son bir büyüleyici çaba olarak ustaca kaleme alınmış, belagati yüksek bir mektuptu bu.

Franklin zorunlu bir kibarlıkla "Sayın Lordlarının bana gönderme nezaketinde bulunduğu mektuplarını sağlam olarak aldım, lütfen teşekkürlerimi kabul ediniz," diye başlıyordu. Fakat ifadeler çabucak hararetleniyor, hatta Jefferson'ın Bildiri taslağından çıkardığı "kanlar içinde boğulmak" sözü yeniden ortaya çıkıveriyordu:

> Bizzat mağdur taraf olan kolonilere af çıkarma önerisi aslında, bilgisiz ve mağrur ulusunuzun nice zamandır bize yakıştırmaktan keyif aldığı cehalet, süflilik ve vurdumduymazlık fikrinizi açığa vurmaktadır. Ama bunun öfkemizi artırmaktan başka bir yararı olamaz. Gösterilebilecek en acımasız barbarlık ve zulmü göstererek kışın ortasında savunmasız kasabalarımızı yakan, vahşileri barışçı çiftçilerimizi katletmeye, kölelerimizi efendilerini öldürmeye kışkırtan ve hatta yerleşimlerimizi kanlar içinde boğmak için yabancı paralı askerler getirten bir hükümete itaat etmeyi düşünmemiz imkânsızdır.

Ama Franklin mektupta öfkenin ötesine geçme ustalığını da göstermişti. Geri dönülemeyecek bir kırılmayı önlemek için nasıl birlikte çaba gösterdiklerini büyük üzüntü ve acıyla hatırladığını anlatarak devam etti. "O zarif ve muhteşem Çin vazosunun, Britanya İmparatorluğu'nun kırılmaması için samimi ve yorulmak bilmeyen bir gayretle çabaladım.

Çünkü vazo bir defa kırıldı mı, o parçaların ayrı ayrıyken, bütün içinde sahip oldukları güç ve değerlerini koruyamayacaklarını biliyordum" diye yazdı. "Sayın Lordları, bir defasında, saygıdeğer kız kardeşinizin Londra'daki evinde bana bir uzlaşmaya varılabileceğini söylediğinizde mutluluk gözyaşlarımın nasıl yanağımı ıslattığını belki hatırlarsınız."

Franklin barış görüşmelerinin belki işe yarayabileceğini söylüyordu. Ama böyle bir ihtimal yoktu. Bunun için Howe'un Britanya ile Amerika'ya "ayrı devletler" olarak muamele etmesi gerekiyordu. Franklin, Howe'un böyle bir yetkiye sahip olduğundan emin olmadığını söyledi. Ama eğer Britanya bağımsız bir Amerika'yla barış yapmak isterse, dedi, "Böyle bir anlaşma henüz çok da imkânsız değil." Franklin, "Sayın Lordlarına duyduğum saygı ve söylememe izin verin, sevgi daima sürecektir" diyerek mektubu zarif bir kişisel notla bitirdi.[42]

Howe anlaşılır bir şekilde Franklin'in cevabındaki ifadelere şaşırmıştı. Mektubu götüren ulak, Howe'un yüzündeki "şaşkınlığı" ve "eski dostunun kendini oldukça samimi bir şekilde ifade ettiğini" söylediğini rapor etti. Ulak bir cevap göndermek isteyip istemediğini sorunca, "Doktorun fazla samimileştiğini ve kendisinin de duygularını tüm açıklığıyla ifade etmesi halinde bunun onu üzeceğini, bunu da istemediğini belirterek, cevap yazmayacağını söyledi."

İngilizler Long Island'da General Washington'ın kuvvetlerine karşı üstünlük sağlarken, Howe da iki hafta bekledikten sonra "değerli dostuna" sözcükleri dikkatle seçilmiş ve aşırı nazik bir cevap gönderdi. Howe mektupta, kendisinin "Amerika'yla, Büyük Britanya tahtının tebaası olma sıfatı dışında başka bir sıfatla yeniden birleşme görüşmeleri yapmaya" yetkisi olmadığını kabul ediyordu. Yine de, diyordu, Kongre'nin geçen yıl krala sunduğu ve her türlü özerklik talebini içermekle birlikte Kraliyet altında bir çeşit birliği koruyan Zeytin Dalı Dilekçesi'nin şartları altında bir barış mümkündür. "Kamuoyuna açıklama yapma" konusunda net bir tavır almamakla birlikte, kafasındaki barışın "her iki ülkenin de karşılıklı çıkarlarını gözetmesi" konusunda tavrı artık netti. Diğer bir deyişle, Amerika'ya imparatorluk çerçevesi içinde ayrı bir ülke muamelesi yapılacaktı.[43]

Franklin'in yıllardır kafasında canlandırdığı da zaten buydu. Ama 4 Temmuz'dan sonra artık muhtemelen çok geçti. Franklin artık böyle dü-

şünüyordu. Franklin'in de bulunduğu radikal kanattan John Adams'la diğerleri de artık ve üstelik de tutkulu bir şekilde böyle düşünmekteydi. O yüzden, Franklin'in mektuplaşmayı sürdürüp sürdürmemesi konusunda Kongre'de epeyce tartışma ve görüş ayrılıkları yaşandı. Howe esir alınan Amerikalı bir generali serbest bırakıp "kesin sonuç alıncaya" kadar görüşmeleri yürütebilecek gayriresmi bir heyet göndermesi için Kongre'ye yaptığı bir davetle birlikte Philadelphia'ya göndererek ısrarlı tavrını sürdürdü.

Howe'un söyleyeceklerini dinlemek üzere üç kişilik -Franklin, Adams ve Güney Carolina'dan Edward Rutledge- bir heyet oluşturuldu. Heyete (biyografi yazarı David McCullough'un sözleriyle, Howe'un elçisi hakkında, "bağımsızlığın iptali için Kongre'yi ayartmak üzere gönderilmiş çığırtkan kuş" şeklinde konuşarak Kongre'yi uyaran) Adams'ın da dahil edilmesi, Franklin'in o eski barış arayışı adetine dönmesine karşı bir tedbirdi.

Franklin muhtemelen biraz da ironiyle, toplantının, mahpus oğlunun bir süre önce boşalttığı Perth Amboy'daki valilik konutunda ya da Staten Island'da yapılmasını önerdi. Howe ikinci öneriyi seçti. Heyet yol üstünde geceyi New Brunswick'te geçirdi. Han o kadar kalabalıktı ki, Franklin'le Adams aynı yatağı paylaşmak zorunda kaldı. Adams'ın, Franklin'in kişiliğine ve onunla yıllar içinde geliştirdiği tuhaf ikili ilişkiye enfes bir dille kısa bir bakış attığı günlüklerindeki kayıtlara göre evlere şenlik bir gece oldu bu.

Adams üşütmüştü, o yüzden yatarken odalarındaki küçük camı kapattı. Franklin, "Ah," dedi. "Camı kapatma. Havasızlıktan boğuluruz."

Adams akşam soğuğundan korktuğunu söyledi.

Franklin, "Bu odadaki hava az sonra dışarıdakinden daha beter olacak, hatta olmaya başladı bile," diye cevap verdi. "Gel! Camı aç ve yatağa gel, seni ikna edeceğim. Sanırım, benim soğukla ilgili teorimden haberin yok."

Adams camı tekrar açıp "yatağın içine zıplamıştı,". Görmeye değer bir manzaraydı. Evet, dedi, Franklin'in, kimsenin soğuk havadan üşütmediğini savunan mektuplarını okumuştu. Ama teori kendi deneyimlerine uymuyordu. Franklin lütfen bunu açıklayabilir miydi?

Adams, kendisi için pek de alışıldık olmayan bir alaycılıkla şöyle yazmıştı: "Sonra Doktor, hava, soğuk, solunum ve terleme üstüne bir nutuk

çekmeye başladı. O kadar hoşuma gitmişti ki, çok geçmeden uykuya dalmış ve onu kendisi ve felsefesiyle baş başa bırakmışım." Franklin'in, camı açık bırakma konusundaki tartışmayı kazanmasının yanında, belki de sonucunda Adams'tan soğuk algınlığı kapmadığını hatırlatalım.[44]

Howe, Amerikan heyetini Staten Island'a getirmek için mavna gönderirken, subayına da rehine olarak orada kalma talimatı verdi. Franklin'le heyeti, Howe'un şerefine güvendiklerini göstermek için jest olarak subayı yanlarında getirdiler. Howe'un konuklarını iki sıra halinde dizilmiş tehditkâr Hesse'li paralı askerlerin arasından geçirmesine rağmen, 11 Eylül tarihli üç saatlik görüşme samimi bir havada geçti ve Amerikalılara kaliteli bir kırmızı bordo şarabı, jambon, dil ve koyun etinden oluşan bir ziyafet çekildi.

Howe, kolonilerin Zeytin Dalı Dilekçesi'nde talep edilen haklara sahip olabileceğini söyledi: Kendi yasalarını çıkarma ve vergi koyma hakkı ve "kolonicileri rahatsız eden plantasyon yasalarının gözden geçirilmesi." İngilizlerin Amerikalılara karşı hâlâ iyi niyetli olduğunu söyledi: "Bir Amerikalı düştüğü zaman İngiltere'nin de canı acır." Kendisi bunu çok daha fazla hissediyordu. Amerika düşerse, dedi, "kardeşimi kaybetmiş gibi acı çeker, yas tutarım."

Adams, Franklin'in cevabı yapıştırdığını yazmıştı: "Dr. Franklin, rahat ve kendinden emin bir tavırla, hafifçe başını eğip gülümseyerek ve kimi zaman konuşmalarında ve çoğunlukla da yazılarında görülen naiflikle, 'Lordum, Lord Hazretlerini böyle bir eziyetle karşı karşıya bırakmamak için elimizden gelen çabayı göstereceğiz.'"

Howe ısrarla, bu korkunç savaşa yol açan tartışmaların tamamen İngiltere'nin Amerika'yı vergilendirme şeklinden kaynaklandığını söylüyordu. Franklin, "Talep edilmesi halinde asla reddetmediğimiz vergiler" diye cevap verdi.

Howe, Amerika'nın imparatorluğa "insan kaynağı" dahil olmak üzere başka güç kaynakları da sunduğunu söyleyerek devam etti. Nüfus artışıyla ilgili yazıları Howe tarafından iyi bilinen Franklin de aynı fikirdeydi. "Epeyce kayda değer bir insan üretimimiz var."

Howe, öyleyse "Bu yıkıcı aşırılıklara son vermek" niçin mümkün değil, diye sordu.

Çünkü, diye cevap verdi Franklin, krala sadakate dönmeyi gerektiren bir barış için artık çok geç. "Kuvvetler gönderilip kasabalar yakıldı,"

dedi. "Artık Büyük Britanya'nın egemenliğinde bir mutluluk bekleyemeyiz. Bütün eski bağlar yok oldu." Aynı şekilde Adams da, "samimi bir dille, bağımsızlık fikrinden vazgeçmemeye kararlı olduğunu söyledi."

Amerikalılar, Howe'a, anavatandan kendileriyle bağımsız bir ulus olarak müzakere etme yetkisi talep etmesini önerdiler. Howe, bunun "boş" bir umut olduğu cevabını verdi.

"Pekâlâ, Lordum," dedi Franklin, "Amerika'dan kayıtsız şartsız teslim olması beklendiğine göre..."

Howe araya girdi. O teslim olunmasını istemiyordu. Ama dedi, en azından şimdilik bir uzlaşmanın mümkün olmadığı açık. "Beyefendileri bu kadar küçük bir sonuç için buraya kadar gelme zahmetine soktuğu için" özür diledi.[45]

Temple ve Benny ile Birlikte Fransa'ya

Franklin, Lord Howe'la görüşmeden döndükten iki hafta sonra, büyük bir gizlilik içinde faaliyet gösteren kongre komisyonu tarafından o güne kadarki devlet görevlerinin en tehlikelisine, en karmaşığına ve en ilgincine seçildi. Halen İngiltere'yle ender barış dönemlerinden birinde bulunan Fransa'yı yardım ve ittifaka ikna etmek amacıyla -aksi halde Amerika'nın başarması imkânsızdı- Paris'e elçi olmak üzere tekrar Atlantik'i geçecekti.

Tuhaf bir atamaydı. Yaşlanan ve giderek elden ayaktan düşen Franklin, nihayet kendi kanından gelenlerden oluşan bir aile yuvasında mutlu mesut yaşamaktaydı. Ama Kongre açısından bu seçimin bir mantığı vardı. Franklin, Fransa'ya sadece iki kez gitmiş olmasına karşın, buradaki en ünlü ve en saygın Amerikalıydı. Dahası, Kongre Gizli Haberleşme Komisyonu'nun bir üyesi olarak, Franklin geçen sene içinde birtakım Fransız arabulucularla gizli görüşmeler yapmıştı. Bunlardan biri, Kral XVI. Louis tarafından bizzat temsilci atanan Julien de Bonvouloir idi. Franklin, onunla 1775 Aralık'ı içinde üç kez görüşmüş ve Bonvouloir'in hayli ihtiyatlı tavırlarına rağmen Fransa'nın Amerikan ayaklanmasını en azından gizli gizli desteklemeye istekli olduğu izlenimi edinmişti.[46]

Fransa görevi için iki komisyon üyesi daha seçildi: 1776 Mart'ında Paris'e önceden gönderilen Connecticut'lı tüccar ve kongre temsilcisi

Silas Deane ve Thomas Jefferson. Jefferson ailevi nedenlerle görevden affını isteyince, yerine, Londra'da koloni temsilcisi olarak Franklin'in görevini devralan huysuz Virginia'lı Arthur Lee seçildi.

Franklin görevi istemeye istemeye kabul ettiğini söylüyordu. "Yaşlıyım ve bir işe yaramam," demişti, Kongre'de yanında oturan arkadaşı Benjamin Rush'a. "Fakat dükkân sahiplerinin kalıntı kumaşlar için dediği gibi, ben artıktan başka bir şey değilim, dolayısıyla beni istediğin gibi kullanabilirsin."[47]

Ancak Franklin'i -onun seyahat aşkını, yeni deneyimlere olan ilgisini, Avrupa sevgisini ve (belki de) sıkıntılı ortamlardan kaçma eğilimini- bilenler için, bu görevi severek kabul etmiş olması da muhtemeldir. Nitekim buna dair bazı kanıtlar da bulunmaktadır. Franklin, önceki ay yapılan Gizli Komisyon görüşmeleri sırasında, İngiltere ile "Barış Teklifi Taslağı" hazırlamış, ancak komisyon bunu kullanmamıştı. Franklin taslakta İngiltere'ye dönme eğilimini göstermişti:

> Bu çeşit teklifler ya da bir barış anlaşması yapmak için B.F.'nin, özellikle de en iyi yazarlar ve her iki Parlamento kanadındaki en güçlü temsilciler arasında birçok dost ve ahbabının bulunduğu İngiltere'ye gitmesi gerekecektir; şartların kabul edilmemesi halinde oradaki düşünce ayrılıklarını kullanarak İngiltere'nin Amerika Birleşik Devletleri üzerindeki baskısını büyük ölçüde zayıflatabileceğini düşünmektedir.[48]

Bu notu hazırladıktan sonra gerçekleşen Lord Howe görüşmesi, özellikle de Paris'in sunduğu olanaklarla karşılaştırıldığında İngiltere seferini daha az cazip hale getirmişti. Franklin daha önceki gezilerinden Paris'i seveceğini biliyordu. Ayrıca savaşın sonucunun bu kadar belirsiz olduğu Amerika'da kalmaktan (o sıralarda Howe yavaş yavaş Philadelphia'ya yaklaşmaktaydı) kesinlikle daha güvenli olacaktı. Aralarında İngiltere'nin Paris büyükelçisiyle birkaç kraliyet yanlısı Amerikalının da bulunduğu bazı Franklin düşmanları, onun tehlikeden kaçmak için bahane uydurduğunu düşünüyorlardı. Hatta Franklin'in dostu, Amerikan yanlısı filozof ve Parlamento üyesi Edmund Burke bile o fikirdeydi. "Böyle iğrenç ve onursuzca bir kaçışla," demişti, "fazla uzun yaşayacağına asla inanmıyorum. O hayat ki içinde bulunduğu her anı aydınlatmıştı."[49]

Bu kuşkular muhtemelen fazla acımasızcaydı. Asıl kaygısı kişisel güvenliği olsaydı, 70 yaşında gut hastalığı ve böbrek taşlarıyla boğuşur-

ken, savaş zamanında düşman donanması tarafından kontrol edilen bir okyanusu geçmesi hiç de mantıklı olmazdı. Franklin'in tüm Atlantik'i geçme kararlarında olduğu gibi bunda da birçok çelişik duygu ve arzu söz konusuydu. Ama kendisinden daha uygun başka bir Amerikalının bulunmadığı bir görevle ülkesine hizmet etmek ve Paris'te yaşayıp ağırlanma şansı, bu kararının nedenini yeterince açıklamaktaydı. Franklin yola çıkmaya hazırlanırken banka hesabından 3 bin sterlinden fazla para çekerek savaş harcamaları için Kongre'ye ödünç verdi.

Torunu Temple, yaz dönemini New Jersey'de perişan durumdaki üvey annesine bakarak geçirmekteydi. Kocasının tutuklanması, en iyi zamanlarda bile zaten kırılgan olan Elizabeth Franklin'in tamamen kendinden geçmesine neden olmuştu. Temmuz ayında eşinin kız kardeşi Sally Bache'ye, "İç çekip ağlamaktan başka bir şey yapamıyorum," diye yazmıştı. "Ellerim o kadar titriyor ki, kalemi bile zor tutuyorum." Temple'dan gelip yanında kalmasını isterken, malikâneyi saran "serseri askerlerden" şikâyet etmişti. "Bana karşı çok terbiyesizce, küstahça ve tacizkâr davranıyorlar, korkudan aklımı başımdan alıyorlar." Hatta, Temple'ın köpeğini bile çalmaya kalkıştılar.[50]

Temple Temmuz ayının sonunda üvey annesinin evine vardı. Her zamanki gibi bazı giysilerini yolda unutmuştu. ("Anlaşılan o ki," diye yazmıştı büyükbabası, "Amboy'la Philadelphia arasında eşyalarını taşıma işi bir tür felaketle sonuçlanmış.") Yaşlı Franklin, Elizabeth için bir miktar para göndermişti ama Elizabeth başka bir şey için daha yalvarıyordu. William için "bir af çıkarıp" ailesine dönmesine izin veremez miydi? "Şu anda sizin oğlunuz ve kendi sevgili eşim için, Sevgili ve Saygıdeğer Efendim, yalvardığımı aklınızdan çıkarmayın." Franklin bunu reddettiği gibi, başkalarının İngilizlerin elinde çok daha kötü acılar çektiğini belirterek kadının içinde bulunduğu zor koşullarla ilgili yakınmalarını da duymazdan geldi. Lord Howe'la görüşmeye giderken Amboy'dan geçtiği sırada onu görmek için herhangi bir girişimde de bulunmadı. Franklin, oğluyla evlendiği ilk günden beri geliniyle dostluk kurmak, onu ziyaret etmek veya onunla mektuplaşmak için fazla bir istek göstermediği gibi, genç kadınlara karşı genellikle bol bol kullandığı komplimanlara da fazla başvurmamıştı.[51]

Temple bu konuda daha anlayışlıydı. Eylül başında Connecticut'a giderek mahpus babasını ziyaret edip Elizabeth'in mektubunu vermek

için planlar yaptı. Ama Franklin, Philadelphia'da derslerinin başına dönmesinin daha önemli olduğunu söyleyerek ziyaretini yasakladı. Temple ısrar etti. Gizli bir haber iletmeyecekti, sadece bir mektup teslim etmek istiyordu. Büyükbabası dinlemedi. "Babana tehlikeli istihbarat taşıdığından endişe ettiğimi düşünmekle yanılıyorsun," diye çıkıştı. "Senin iyiliğin için sevecen bir endişe duyduğumu birazcık düşünebilseydin daha doğru olurdu." Eğer Elizabeth kocasına yazmak istiyorsa, diye ekledi, Connecticut Valisi eliyle bunu yapabilirdi. Hatta bunun için ücretsiz zarf ve pul bile önerdi.

Aslında Franklin, torununun babasını görmek istemesinin başka gerekçeleri -biri kötü, öteki onurlu- olduğunu anlamıştı: "Ben daha çok bu işin aylak aylak dolaşıp okula dönmek istememe eğiliminden ve sevmek için birçok nedenin olan ve haksız da bulmadığım, babanı görme arzundan kaynaklandığını düşünüyorum."

Babasını görmek istemesini haksız bulmamak? Onu sevmesi için birçok nedeninin bulunduğunu söylemek? Franklin'ın William hakkındaki bu duyguları oldukça şaşırtıcı, hatta dokunaklıydı. Fakat bu duygular, Franklin'in William'ın oğluna, babasını ziyaret etme hakkını tanımadığı bir mektupta dile getirilmişti.[52]

Bir haftadan kısa bir zaman sonra sorun tartışmaya dönüşmeye başladı. Elçiliğe atanma haberini gizli tutmaya özen gösteren Franklin şifreli ifadeler kullanıyordu. "Umarım buraya derhal dönersin ve annen de buna itiraz etmez," diye yazmıştı. "Burada senin çok daha avantajına olacak bir şey var."

Franklin, Temple'ı Fransa'ya götürmeye karar verirken, bir yıl sonra kocasını da üvey oğlunu da göremeden ölecek olan Elizabeth'e hiç danışmadı. Sadece bir yıldır tanıdığı tek oğlunun gidişinden sonradan haberdar olan William'a da haber vermedi. William'ın durumu acıklı bir şekilde kabullenişi, ailesine karşı duygularında genellikle katı olan Benjamin Franklin'in büyük kişisel gücünün kanıtıydı. "İhtiyar çocuğu yanında götürdüyse," diye yazmıştı perişan haldeki karısına, "umarım, tek amacı yabancı bir üniversiteye yerleştirmektir."[53]

Franklin aynı zamanda öteki torunu Benny Bache'yi de götürmeye karar vermişti. Böylece bu tuhaf üçlü 27 Ekim 1776 günü, *Reprisal* adlı küçük ama süratli bir Amerikan savaş gemisiyle yola çıktı: Kabina sığamayan, neredeyse 17 yaşında uçarı bir genç ve henüz 7'sine

girmiş, yuvadan yeni uçmaya başlayan ve kolayca mutlu olan bir çocukla, hiçbir dostunun bulunmadığı ve bir daha asla geri dönemeyeceğini düşündüğü bir ülkeye doğru yol alan, 71'ine basmış, sağlığı iyiden iyiye bozuk ama hırslı ve maceracı, yerinde duramayan yaşlı bir adam. Avrupa deneyiminin torunları için iyi olacağını, varlıklarının kendisini rahatlatacağını ümit ediyordu. Franklin iki yıl sonra bir mektupta Temple'dan söz ettiği halde her iki çocuğu da kastederek onları niçin yanında götürdüğünü tek bir sebeple açıklıyordu: "Eğer ölürsem gözlerimi kapatacak bir çocuğum var."[54]

13. Bölüm

Saray Adamı

Paris, 1776-1778

Dünyanın En Meşhur Amerikalısı

Franklin sonradan, *Reprisal*'la yapılan sert kış yolculuğu otuz gün gibi kısa bir sürede tamamlanmasına karşın, "Beni neredeyse bitirdi," demişti. Tuzlu biftek gut hastalığıyla kaşıntılarını tekrar azdırmış, öteki yiyecekler yaşlı dişlerine fazla sert gelmişti ve küçük fırkateyn o kadar yalpalamıştı ki çok az uyuyabilmişti. O yüzden Brittany sahillerini görür görmez, bitkin durumdaki Franklin kendisini Paris'e yaklaştıracak rüzgârları beklemeden, bir balıkçı teknesine binerek serseme dönmüş iki torunuyla birlikte Auray isimli küçük bir köye gitti. John Hancock'a, "önce sarayın Kongre temsilcilerini alenen kabul etmeye hazır ve istekli olup olmadığını görmenin akıllıca olacağını düşünerek," arabayla Paris'e gidinceye kadar "önemli bir kişi" gibi görünmekten kaçınarak dikkat çekmemeye çalıştığını yazmıştı.[1]

Oysa Fransa, dünyanın en meşhur Amerikalısının kimliğini saklayabileceği ya da saklamaya çalışabileceği bir yer değildi. Arabası Nantes'a varınca şehir onuruna alelacele büyük bir balo düzenledi. Franklin ünlü bir filozof ve devlet adamı olarak ağırlanırken, Temple da hayretler içinde kadınların süslü saç stillerini izledi. Nantes'lı leydiler, Franklin'in yumuşak kürklü şapkasını gördükten sonra buna benzeyen peruklar takmaya başladılar. Bu stil *coiffure à la Franklin* [Franklin tarzı saç stili-ç.] olarak anılmaya başlandı.

Beklenmedik bir şekilde kıyılarında ortaya çıkan bu yıldırımsavar özgürlük savunucusu lider, Fransızların gözünde, hem Rousseau tarafından romantikleştirilen erdemli özgürlük cephesinin hem de Voltaire'in savunduğu Aydınlanma'nın akla bağlı bilgeliğinin simgesiydi. Franklin,

bu rolü, sekiz yıldan uzun bir süre boyunca hakkıyla oynayacaktı. Amerikan davasını kendi şahsında simgeleştirecek ve normal bir devletin çürümüş bir devletle, aydınlanmış bir devletin eski akıl dışı düzenle mücadelesi olarak, Fransızların hayranlık duyduğu zekâ ve yaşama sevinciyle mayalanmış bir nüktedanlık ve bilinçle anlatacaktı.

Devrimin kaderi Washington ve diğerlerine olduğu kadar onun da ellerine bırakılmıştı. Fransa'nın desteği -yardımı, onayı ve donanması- alınamadığı sürece Amerika'nın galip gelmesi zordu. Amerika'nın en büyük bilimadamı ve zamanının en ünlü yazarı olarak, kendisini tüm zamanların en büyük diplomatı haline getirecek bir ustalık sergileyecekti. Fransız filozofları büyüleyen romantizme ve akla, halkını saran Amerikan özgürlüğünün cazibesine ve bakanlarını harekete geçiren soğuk ulusal çıkar hesaplarına seslenecekti.

Fransa, İngiltere'yle olan 440 yıllık düzenli savaş geleneğiyle hazır bir potansiyel müttefikti, çünkü özellikle de bu mücadelelerin, yani Yedi Yıl Savaşları'nın Amerika ayağında yaşadığı en son kaybın intikamını almak istiyordu. Franklin yola çıkmadan az önce Fransa'nın Amerikalı asilere, aracı bir ticari kuruluş üzerinden gizlice yardım göndermeye karar verdiğini öğrenmişti.

Ancak Fransızları daha fazlasını yapmaya ikna etmek kolay olmayacaktı. Ülke o günlerde meteliksiz durumdaydı, görünüşte Britanya ile barış halindeydi ve Washington'ın aceleyle Long Island'dan çekilmesinden sonra, anlaşılır olarak kaybeden taraf gibi gözüken bir ülkenin üzerine büyük oynama konusunda ihtiyatlıydı. Ayrıca Amerika'nın, kendilerine de bulaşabilecek miras yoluyla geçen monarşileri başından atma hırsını ne XVI. Louis ne de bakanları içgüdüsel olarak destekliyorlardı.

Franklin'in kozlarından biri ünüydü. Richelieu'den Metternich'e ve Kissinger'a kadar birçok devlet adamı gibi o da ünün saygınlık ve saygınlığın da güç getirdiğinin farkındaydı. Yıldırımla ilgili teorileri 1752'de Fransa'da kanıtlanmış, toplu eserleri 1773'te burada basılmış ve Fakir Richard'ın *Zenginliğe Giden Yol*'unun yeni baskısı *La Science du Bonhomme Richard* adıyla buraya gelişinden kısa bir süre sonra yayımlanarak iki yıl içinde dört baskı yapmıştı. O kadar ünlüydü ki halk 21 Aralık 1776 günü Paris'e girişini görebilmek için caddelere dizilmişti.

Sonraki haftalarda bütün Paris sosyetesi biraz olsun onun mülayim yüzünü görmek istiyor gibiydi. Çeşitli boylarda madalyaları takılıyor, ev-

lere gravürleri ve portreleri asılıyor ve enfiye kutularıyla mühür yüzüklerini onun resimleri süslüyordu. Kızı Sally'ye "İnanılmaz sayıda satılıyor," diye yazmıştı. "Bunlar, resimler, büstler ve baskılar (her yere kopya üstüne kopyalar dağıtılıyor) babanın yüzünü en az ayın yüzü kadar meşhur yaptı." Bu çılgınlık, her ne kadar durumdan hâlâ hoşnut olsa da, kralı hafiften kızdırma noktasına kadar vardı. Kral, Franklin hakkındaki övgüleriyle sık sık kendisini sıkan Kontes Diane de Polignac'a, içine kabartma Franklin minyatürü işlenmiş, Sèvres porseleninden bir lazımlık verdi.[2]

John Adams uzun yıllar sonra, Franklin'in ününden dolayı duyduğu kıskançlığın bir şekilde geçmesinin ardından, "Leibniz'den, Frederick ya da Voltaire'den daha ünlüydü ve daha çok sevilip sayılıyordu," diyecekti. "Neredeyse Franklin'in adını bilmeyen bir köylü, şehirli, hizmetçi, arabacı, uşak, yahut aşçı yamağı yoktu."[3]

Hatta Fransızlar onun kendilerinden biri olduğunu iddia etmeye bile kalktılar. Kitabın başında da belirtildiği gibi, Franklin, soyadının "franklinler" olarak bilinen özgür İngiliz toprak sahipleri sınıfından geldiğini düşünüyordu ve bu konuda da neredeyse tamamen haklıydı. Fakat Amiens *Gazette*, Franquelin isminin, İngiltere'ye birçok ailenin göçtüğü Picardie bölgesinde yaygın olduğunu yazdı.

Voltaire ve Rousseau'nun talebelerinin yanı sıra çeşitli Fransız filozof grupları da onunla ilgili entelektüel hak taleplerinde bulundular. Bunların başında da, ekonomi alanında başı çeken ve *laissez-faire* [bırakınız yapsınlar-ç.] öğretisini ortaya atan fizyokratlar gelmekteydi. Bunlar Franklin'in yeni Junto'su haline geldi ve Franklin onların aylık dergilerine makaleler yazdı.

En ünlü fizyokratlardan biri olan (1799'da göç eden ve oğluyla beraber Du Pont kimya şirketini kuran) Pierre-Samuel Du Pont de Nemours, dostu Franklin'i nerdeyse mitlere özgü terimlerle anlatmıştı. "Gözlerinde kusursuz bir sükûnet," diye yazmıştı, "ve dudaklarında değişmez bir huzurun gülümsemesi var." Diğerleri bu kadar sade giyinmesinden ve peruk takmamasından dehşete düşmüştü. Bir Parisli hayranlıkla, "Üzerindeki her şey ilkel ahlaki değerlerin basitliğini ve masumiyetini yansıtıyordu," demiş ve onun sessiz kalma sevdası için o mükemmel Fransız iltifatını eklemişti: "Kabalaşmadan nezaketsiz olmayı biliyordu."

Sessizliği ve sade giysileri yüzünden birçoğu yanılarak onu Quaker sanmıştı. Bir Fransız rahip Franklin'in gelmesinden kısa bir süre sonra,

"Bu Quaker tam mezhebine uygun giyiniyor. Hiç çıkarmadığı gözlükleri, oldukça seyrek saçları ve sürekli giydiği kürk şapkasıyla yakışıklı bir görüntüsü var," diye yazmıştı. Franklin bu izlenimi düzeltmek için fazla bir şey yapmadı, çünkü Fransa'da Quakerlara sempatiyle bakılıyordu. Voltaire, "İngiltere Hakkında Mektuplar"ın dördünde, Quakerların barışçıl sadeliklerinden büyük övgüyle söz etmişti ve Carl Van Doren'in dediği gibi, "Paris, bu mezhebin yumuşak ama kararlı tavırlarına hayranlık duymaktaydı."[4]

Franklin yarattığı imajın farkında olduğu gibi bundan keyif de alıyordu. Bir dostuna, "Beni sade giysiler içinde, tek saç modeli niyetine alnımdan neredeyse gözlüklerime kadar inen şık kürk şapkanın altından çıkan ince, düz beyaz saçlarımla" hayal et. "Bunun, Paris'in pudra kafaları arasında nasıl göründüğünü düşün," diye yazmıştı. Bu, 1767'deki ilk ziyaretinde benimsediği ve Polly'ye de yazdığı imajdan oldukça farklı bir imajdı. O zaman "küçük bir atkuyruklu peruk" satın alıp terzisine "beni bir Fransıza dönüştür" demişti.[5]

Aslında o basit görünüşü kısmen yapmacıktı, yani Amerika'nın ilk imaj danışmanı ve halkla ilişkiler ustasının zekice bir buluşuydu. Kanada ziyareti sırasında aldığı yumuşak sansar kürkü şapkasını, gelişinden kısa bir süre sonra kabul edildiği, Madam du Deffand'ın meşhur okuma salonunun da aralarında bulunduğu sosyal ziyaretlerde giyiyordu. Bu kürk başlık Franklin porteleri ile madalyonlarının da karakteristik özelliği haline gelmişti. Şapka, Rousseau'nunki gibi, onun temiz kalpli saflığının ve Yeni Dünya erdemlerinin alameti işlevi görmekteydi, tıpkı hiç eksik olmayan (ve aynı şekilde portrelerinde yer alan) gözlüklerinin bilgeliğinin alameti olması gibi. Bu, Paris'in ona yakıştırdığı rolü oynamasına yardımcı oluyordu: Soylu sınır filozofu ve basit taşra bilgesi – hayatının büyük bölümünün Market Sokağı ile Craven Sokağı'nda geçmesine rağmen.

Franklin, Fransa'nın duyduğu hayranlığa karşılık veriyordu. Josiah Quincy'ye, "Onları birlikte yaşayacak kadar cana yakın buluyorum," diye yazmıştı. "Yaygın kanıya göre İspanyollar zalim, İngilizler kibirli, İskoçlar küstah, Hollandalılar para canlısı, vb., ama Fransızlara yakıştırılan bir milli kötülük yok. Birtakım hoppalıkları var ama bunların zararı yok." Boston'lu bir akrabasına söylediği gibi, "Burası dünyadaki en uygar ülke."[6]

Franklin'in Passy'deki Sarayı

Franklin'in İngiltere'de vekil bir ailesi ve sıcak bir evi vardı. Fransa'da süratle sadece bir ev değil minyatür bir saray kurdu. Burası hem mecazi hem de coğrafi olarak Paris salonlarıyla Versailles'daki saray arasında yer almaktaydı ve sadece zorunlu bir yeni aileyi değil, aynı zamanda dost komisyon üyeleri, milletvekilleri, casuslar, entelektüeller, saray mensupları ve cilveli kadın hayranlardan oluşan bir ziyaretçi topluluğunu da ağırlayacak kadar büyüyecekti.

Franklin'in topluluğunu idare ettiği Passy köyü, Paris'in merkezinden yaklaşık beş kilometre uzakta, Bois de Boulogne'un kenarında bulunan villa ve şatolardan oluşmaktaydı. Bu malikânelerden en güzeli, Batı Hint Adaları'nda ticaret yaparak servet sahibi olan ve şimdi de (kâr güdüsüyle olduğu kadar samimi duygularla) Amerikan davasına gönül veren Jacques-Donatien Leray de Chaumont adlı *nouveau riche* [yeni zengin-ç.] bir tüccara aitti. Adam başta hiç kira almamak üzere Franklin'le grubuna oda ve yemek verdi. Böylece Passy'deki binaları Amerika'nın ilk yabancı elçiliği haline geldi.

Franklin için cennet gibi bir düzenleme olmuştu. Bayan Stevenson'a "güzel bir evi" ve "içinde yürüyüş yapabileceği geniş bir bahçesinin" yanı sıra "bolca da ahbapları" olduğunu yazmıştı. Eksik olan tek şey "Sizin idarenizdeyken eve hâkim olan düzen ve ekonomi" diye ekleyerek, Bayan Stevenson'a oraya gelip yeniden ev arkadaşı olabileceğine dair sadece çok küçük bir ipucu verdi. Ama bu ısrarlı bir teklif değildi çünkü yeni ev üyeleri ve hanım arkadaşlarıyla keyfi hayli yerindeydi. Temple, Sally'ye, "Büyükbabamın sağlığının daha önce hiç bu kadar iyi olduğunu hatırlamıyorum," diye yazmıştı. "Passy'nin havası ve haftada üç kez girilen sıcak banyolar onu genç bir adam haline getirdi. Keyif veren neşesi yüzünden herkes ona bayılıyor, özellikle de kadınlar, kendilerini öpmesine hiç ses çıkarmıyorlar."

(Franklin'in üstüne yıldırım çubuğu diktiği) Chaumont'un ana binası, köşkler, biçimli bahçeler, görkemli teraslar ve Seine'e bakan sekizgen bir havuzdan oluşan bir zincirin ortasında bulunuyordu. Öğlen 2'de verilen yemekler, yedi çeşit yemeğin sunulduğu ziyafetler şeklindeydi ve Franklin kısa zamanda bin Bordeaux şarabı, şampanya ve şeriye ulaşan bir şarap koleksiyonu oluşturmuştu. Zeki Madam Chaumont ev sahi-

beliği yaparken, büyük kızı Franklin'in "*ma femme*"ı [kadınım-ç.] olmuştu. Arzulu bir dille "metresim" dediği köyün efendisinin yeniyetme kızına da kanı ısınmıştı. (Sonunda Marquis de Tonnerre'le evlenince, Madam Chaumont, "Bay Franklin'in bütün çubukları bile yıldırımın [Fransızca'da *tonnerre*] Matmazelin üstüne düşmesini engelleyemedi," diye cinas yapmıştı.)

Chaumont ticari şirketleri aracılığıyla Amerikan davasına, güherçile ve üniforma dahil olmak üzere malzeme temin etmekteydi. Fakir Richard'ın iyilik yaparak zengin olma öğüdüne uyması yüzünden birçokları asıl amacını sorguluyordu. Biz gazete, "Elinden gelse on üç koloninin ticaretini tekeline alacak," diye yazmıştı.[7]

Chaumont ayrıca Franklin'in tanıtım görevlisi gibi çalışmaktaydı. Ünlü İtalyan heykeltıraş Giovanni Battista Nini'ye bir dizi Franklin madalyası, kralın portrecisi Joseph-Siffrèd Duplessis'e de Franklin'in büyük bir tablosunu ısmarlamıştı. Franklin'in favorisi olan Duplessis tablosu bugün New York'taki Metropolitan Müzesi'ndeki büyük merdivenlerin üstündeki bir odada asılıdır (Duplessis'in yaptığı diğer tablolar Washington'daki Ulusal Portre Galerisi ile başka yerlerde bulunmaktadır).

Benny yakınlarındaki bir yatılı okula yerleştirilmiş ve Fransızca'yı çabucak sökmüştü. Her Pazar akşamı büyükbabasına yemeğe geliyor, zaman zaman Amerikalı sınıf arkadaşlarını da getiriyordu. Yeğeninin oğlu olan Jonathan Williams, İngiltere'den gelmiş ve bir süre ticari işlemleri denetlemekle görevlendirilmişti. Temple, sağ kolu denemese de Franklin'in çok sadık bir yardımcısıydı; büyükbabasının on üç erdeminin çoğunda henüz önemli bir aşama kaydetmiş olmasa da playboyluk konusunda biraz yol almıştı.

Silah sevkiyatı ve ticari işlemlerin karmaşasıyla boğuşan Franklin'in, bulabileceği her türlü sadakate ve aile desteğine ihtiyacı vardı. Çünkü kendini yanında çalışır bulduğu kişiler, biri rüşvetçi diğeri herkesten nefret eden iki komisyon arkadaşından, casusluk yapan bir sekreterden, zimmetine para geçiren bir aşçıdan ve vurgun için fırsat kollayan bir toprak sahibinden oluşuyordu.

Bu karışık grup içinde Franklin'in favorisi, aslında son derece kafa dengi olan ve hiç de o kadar yalancı olmayan rüşvetçi komisyon üyesiydi. Connecticut'lı Silas Deane, Fransa'ya Franklin'den beş ay önce, 1776 Temmuz'unda gelmiş ve Fransa'nın ilk gizli yardım sevkiyatının organi-

ze edilmesine yardımcı olmuştu. Deane bu iş sırasında olabilecek en son aracıyla çalışmıştı: Diplomatlık heveslisi, müstakbel vurguncu ve *Sevil Berberi*'ni yeni tamamlayıp kısa bir süre sonra *Figaro'nun Düğünü*'nü yazacak olan dünyaca ünlü oyun yazarı Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais. Beaumarchais gibi Deane'in eli de uzun gibiydi ve anlaşılmaz hesaplama yöntemleri vardı. Bir yıl içinde kongre önünde hesap verecek ve foyası ortaya çıkacaktı. Franklin buna rağmen onunla hep dost kaldı.

Bu sirkte Deane'in ve sonra da Franklin'in en büyük hasmı, Amerika'nın üçüncü hükümet temsilcisi Virginia'lı Arthur Lee idi. Etrafındaki her şeyden paranoyaya vardıracak kadar kuşku duyuyordu ki birçok olayda haklı çıkmasıyla kısmen de olsa temize çıkan bir özellikti bu. Londra'da birlikte koloni temsilciliği yaptığı (ve rakip bir toprak beratı ortaklığının parçası olduğu) zamanlardan beri Franklin'i kıskanmaktaydı. Kardeşleri William Lee ve Richard Lee ile beraber, Franklin'in sadakati ve karakteri üzerinde soru işaretleri yaratan birçok dedikodunun arkasında o vardı.

Lee, Deane'in şüpheli işlemlerini birtakım kanıtlarla ortaya çıkarır çıkarmaz, bu kez elinde bir kanıt olmadan Franklin'i zan altında bırakan bir kampanya başlattı. Kardeşine, "İhtiyar doktorun da bu talanla bağlantılı olduğundan her gün biraz daha emin oluyorum," diye yazmıştı. Daha sonra da, bu kez biraz daha haklı olarak, Franklin'in "kendi konumunda olabilecek genç bir adamdan daha fazla zevk düşkünü olduğunu" yazdı.[8]

Bir zamanlar Franklin'in İngiltere konusunda fazla yumuşak davrandığını düşünen Lee, şimdi de Fransa konusunda fazla yumuşak olduğunu düşünüyordu. Ayrıca Passy'deki hemen herkesin casus veya hırsız olduğuna inanmıştı ve Amerika'ya gönderilen üniformaların rengine kadar her ayrıntı ve Deane'in odasının Franklin'inkine daha yakın olması gerçeği içini kemiriyordu.

Lee ve Franklin ortak davalarını görüştükleri zamanlarda seyrek de olsa düşmanlıklarını bir kenara bırakıyorlardı. Lee saygı dolu ifadelerle günlüğüne, Franklin'in bir akşam Passy'de, 1776 Temmuz'unun muhteşem hikâyesini -o sırada kendisi Londra'daydı- anlatarak epeyce hoş vakit geçirttiğini bütün ayrıntılarıyla yazmıştı. Franklin de sonradan o günleri anarken, "İnsan ilişkilerinde bir mucizeydi," demişti, "Dünyanın gördüğü en büyük devrimle" sonuçlanan bir mucize.

Fakat Lee ile Franklin 1778 başlarında nerdeyse hiç konuşmuyorlardı. Lee, gönderdiği bir dizi kırgın mektubun cevapsız kalması üzerine, "Bana niçin böyle davrandığınızı bilme hakkım var," diye yazmıştı. Franklin de bilinen en öfkeli ifadeleriyle cevap vermişti:

> Sir: Bazı mektuplarınıza cevap vermekten sarfınazar ettiğim doğrudur. Öfkeli mektuplara cevap vermekten hoşlanmıyorum. Münakaşalardan nefret ederim. Yaşlıyım, fazla bir ömrüm kalmadı, yapacak çok şeyim var ve laf dalaşına vaktim yok. Buyurgan edalı hakaret ve azarlarınız karşısında susup cevap vermemek için kendimi tuttuysam, haklı nedenlerden; kavgamızdan zarar görecek olan görevimizin şerefi ve başarısı için duyduğum endişeden; barış aşkımdan; iyi vasıflarınıza olan saygımdan ve kıskançlıklarla, başkalarının size zarar verdiği, yalan söylediği yahut saygıda kusur ettiği kuşkusu ve kuruntusuyla sürekli kendi kendine işkence eden hastalıklı zihninize acımamdan dolayıdır. Bu huyunuzu düzeltmezseniz işin sonu deliliğe varacaktır. Daha önce gördüğüm benzer durumlara dayanarak söylüyorum, durumunuz bunun habercisidir. Tanrı sizi böylesine korkunç bir kötülükten korusun. Ben de bu mihnetten uzak, huzur içinde yaşamak için Tanrı'ya duacıyım.

Franklin, dostu Strahan'ı düşman olarak nitelediği öteki meşhur mektup gibi bunu da göndermedi. Her sözcüğünü bilinçli olarak seçmesine rağmen, genelde ağız dalaşlarından uzak dururdu. Ayrıca söylediği gibi bunlar için artık fazla yaşlıydı. Bunun yerine ertesi gün Lee'ye biraz daha yumuşak bir cevap yazdı. Yeniden yazdığı bu mektupta, Lee'nin mektuplarına, "Özellikle de sanki uşağınızmışım gibi oldukça buyurgan bir edayla hitap ederek terbiye vermeye kalktığınız mektuplarınıza" cevap vermediğini yine kabul ediyordu. Yazdığı mektupları yaktığını söylüyordu, çünkü "Birbirimize karşı saygılı bir nezaket içinde yaşamamızın ne kadar önemli olduğunu gördüm." Franklin, Deane'e, "İş hatırına bütün o azarlamalarına tahammül ediyorum, ama giderek sabrım taşıyor," diye yakınmıştı.[9]

Lee, kendisi kadar sinir bozucu olan kafadarları kendine çekiyordu. Kardeşi William elçi olarak Avusturya'ya gönderilmiş fakat kabul edilmeyince Paris'e gelmişti. Temsilci olarak Toskana'da istenmeyince Paris'e gelen Güney Carolina'lı zengin ve kıskanç büyük çiftlik sahibi Ralph Izard'ın durumu da aynıydı. Izard, Leeler'in tarafını tutunca Franklin "Halk Arasında Ezzard, Zed yahut Izard denilen Z Harfinin Dilekçesi" başlıklı imzasız bir taşlamayla karşılık verdi. Mektupta Z,

"alfabenin en sonuna yerleştirilerek", "WISE [zeki, bilge-ç.] kelimesiyle irtibatının tamamen kesilmesinden" yakınmaktaydı.[10]

Casus Bancroft

Arthur Lee özellikle de Amerikan delegasyonunun sekreteri Edward Bancroft'a karşı ağzını bozmuştu. Bancroft kelimenin tam anlamıyla ilginç bir karakterdi. 1744'te Massachusetts'te doğmuş, gençken Silas Deane'den ders almış ve sonra da 19 yaşında Guyana'da bir plantasyonda çalışmaya gitmiş, burada tropik bitkiler üstüne yazılar yazmış ve yalnızca burada yetişen kara meşenin kabuğundan bir tekstil boyası üretmişti. 1767'de, 23 yaşında İngiltere'ye göç ederek burada doktorluk ve hisse senedi spekülatörlüğü yapmaya başlamıştı. Bancroft burada, Kraliyet Topluluğu'na seçilmesinde kendisine destek olup İngiliz liderler hakkında istihbarat toplaması karşılığında ödeme yapan Franklin'le arkadaşlık kurmuştu. Deane 1776 Mart'ında Fransa'ya gitmeye hazırlanırken, Franklin'den "Londra yakınlarındaki Turnham Green'den, Bay Griffiths adıyla Bay Bancroft'a bir mektup yazıp size gelmesini isteyerek bir görüşme ayarlama" talimatı almıştı. Bancroft da Deane gibi Temmuz'da Paris'e ulaşarak eski hocası için çalışmaya başladı.[11]

Franklin aynı yılın sonlarına doğru Paris'e geldikten sonra Bancroft'u delegasyon sekreteri yaptı. Franklin'in bilmediği (ve tarihçilerin de ancak Londra arşivlerindeki gizli belgelerin açıklanmasıyla bir asır sonra keşfettiği) şey, Bancroft'un kısa bir süre önce epeyce aktif bir İngiliz gizli ajanı olarak çalışmaya başladığı idi.

İstihbarat toplamak için 1777'de yıllık 200 bin sterline yakın para harcayan İngiliz Gizli Servisi'nin başında sonradan Auckland Lordu olan William Eden adlı zeki bir adam vardı. Eden'in Fransa operasyonlarını, 1760'lı yıllarda Londra'ya göç eden ve borsa spekülatörlüğünden zengin olduktan sonra Batı Hint Adaları ve Güney Amerika'da, Bancroft'un genç bir tıp araştırmacısı olarak çalıştığı Guyana'daki plantasyonun da aralarında bulunduğu topraklar satın alan Paul Wentworth adlı bir New Hampshire'lı yönetmekteydi.

Wentworth de Bancroft'u Paris'teki birçok ajanından biri yaptı. 1776 Aralık'ında işi resmileştirerek Bancroft için sıradan bir ad olan "Dr. Ed-

ward Edwards" kod adını kullanmaya başladılar. Anlaşma metni, "Dr Edwards, aşağıdaki konularda elde ettiği her türlü bilgiyi P. Wentworth'e yazılı olarak bildirir," diye başlıyordu. Sonra da Bancroft'un sağlayacağı bilgileri on paragrafta ayrıntılı olarak sıralıyordu. Bunlar şöyleydi:

> Fransa'yla yapılması beklenen anlaşma ve yardımın gidişatı... İspanya ve Avrupa'daki diğer bütün saraylarla aynı konudaki durum... Kredi, menkul kıymet ve nakit bulma yolları, kanalları ve aracılar... Franklin ve Deane'in gizli Kongre yazışmaları... Gemilerin ve kargoların, yola çıkış saatlerinin ve gittikleri limanların tarifleri... Amerika'dan gelebilecek bilgiler.

Güler yüzlü ve nazik Bancroft her hafta görünmez mürekkeple sahte aşk mektuplarının satır aralarına gizli raporlar yazacaktı. İngiliz casus şeflerinin elinde yazıları görünür hale getiren özel bir kimyasal sıvı vardı. Bancrof mektubu ucuna ip bağlı bir şişeye koyacak ve her Salı akşamı saat 9:30'da Tuileries Bahçeleri'ndeki bir ağacın kovuğundan içeri sarkıtacak, İngiliz elçiliğinden bir kurye de bunu alacaktı. Bırakma işlemi kesin kurallara bağlanmıştı: "Şişenin ağzı kapatılacak ve boynuna yaklaşık yarım metrelik sıradan bir ip bağlanacak, ipin diğer ucu da bir tahta kazığa... batı tarafındaki bir tahta kazığa tutturulacaktı." Bu hizmetleri karşılığında başlangıç olarak yılda 500 sterlin alacaktı. Fakat Bancroft o kadar iyi performans gösterdi ki, Franklin'in Amerikan delegasyonunun sekreteri olarak aldığı yıllık bin sterlinin üstüne aldığı para bin sterline çıktı. Ayrıca borsada elde ettiği içerden bilgilerle epeyce yan gelir elde etti.[12]

Bancroft'un İngilizlere gönderdiği yüzlerce gizli raporda Amerikalıların Passy'deki işleri, Fransız bakanlarla yaptıkları görüşmeler, Amerika'ya yapılan silah sevkiyatı programları ve diğer askeri konulara dair hassas bilgiler vardı. Örneğin Lafayette'in 1777 Nisan'ında Amerika'ya doğru yola çıkacağını bildirip kendisine refakat edecek Fransız subaylarının listesini saydıktan sonra, geminin İspanya'nın San Sebastian limanından yola çıkıp "doğruca Güney Carolina Port Royal'e" gideceğini bildirmişti. Ayrıca Fransızların "Sekiz ila on savaş gemisini Fransa sahilleri yakınlarındaki koloni ticaretini korumak ve İngiliz kruvazörlerini batırmakla görevlendirdiği" konusunda uyarmış ve 1777 Eylül'ünde "Dört savaş gemisinin Brest filosuna katılmak üzere Toulons'dan ayrıldığını" eklemişti. Ertesi yıl, Nisan 1778'de, Fransız Amiral Kont d'Estaing'nin

Amerikan savaşına katılmak üzere Toulon'dan yola çıktığını ve "İngiliz filosunu yok etmek ya da ele geçirmek üzere 17 savaş gemisi ve fırkateynden oluşan bir filoya komuta ettiğini" bildirmişti. Sonraki hafta gönderdiği mektupta "Brest filosunun neredeyse hazır olduğunu" belirtmiş ve "(önemli bir Fransız mareşali olan) Kont Broglio'nun İngiltere'yi işgal etme" ihtimali bulunduğunu bildirmişti.[13]

Franklin'le Deane, Bancroft'a o kadar güveniyorlardı ki, istihbarat toplaması için sık sık gizlice Londra'ya gönderiyorlardı. Bancroft da bu gezileri en hassas bilgileri İngilizlere iletmek için kullanıyor ve aslında casus şefleri tarafından uydurulmuş, görünüşte değerli bilgilerle geri dönüyordu. İngilizler onun gizliliğini korumakta o kadar hassas davranıyordu ki, 1777 Mart'ında Londra'ya yaptığı bir gezi sırasında Amerikan ajanı olduğu gerekçesiyle onu tutuklamış gibi yaparak kısa bir süreliğine hapsetmişlerdi. Olaya canı sıkılan Deane, Kongre'ye, "Dr. Bancroft, bizimle yazışıp yardım ettiği gerekçesiyle Londra'da tutuklandı," diye rapor etmiş ve "Dr. Bancroft'un durumuna anlatamayacağım kadar çok üzülüyorum," diye eklemişti. Bancroft güya bir mucize eseri birkaç hafta içinde serbest bırakılmış ve Passy'deki işinin başına dönmesine izin verilmişti.[14]

Çok geçmeden Arthur Lee onun sadakatinden kuşkulanmaya başlamıştı. 1779 Şubat'ında yeni bir gizli görevle Londra'ya gönderileceğini öğrenince Franklin'le Adams'a "Dr. Bancroft'un borsa simsarı olarak sahip olduğu kötü şöhretli karakteri tarafınızdan çok iyi bilinmektedir," diye yazmıştı. "Ahlaka ve dini değerlere açıkça aykırı yaşam biçiminden habersiz değilsiniz; bana olan düşmanlığından da." Daha vahimi, Lee, Bancroft'un casus olduğuna dair kanıtlardan söz ediyordu: "Dr. Bancroft'un ABD'ye karşı suç işlediğine dair elimde kanıtlar var."

Neredeyse herkese karşı paranoyakça davrandığı için Lee'nin kuşkuları çoğunlukla ciddiye alınmıyordu. Oysa bizzat kendi özel sekreterinin de casus olduğunu anlayabilecek kadar paranoyaklık göstermemişti. British Library'de yığılı belgeler arasında, Lee'ye ait bir düzineden fazla çok hassas mektupla, istihbarat servisi şefine, ajanlarının "Lee'nin günlüğünü çalıp içindeki bilgilerin kopyasını aldığını" bildiren bir not da bulunmaktadır.[15]

Gelişinden kısa bir süre sonra o zamanlar Paris'te yaşayan Philadelphia'lı bir kadın tarafından uyarılmasına rağmen, Franklin bütün bu süre içinde çevresinde casuslar olabileceği ihtimaline karşı hiç

keyfini bozmadı. Kadın, "Çevreniz, her hareketinizi gözleyen casuslarla dolu," diye yazmıştı. Sorunla ilgilenmekten çok kendi meziyetlerine dikkat çeken Franklin sonradan meşhur olacak bir cevap gönderdi:

> Bu tür işlerin olumsuz etkilerinden korunmak için uzun zamandır tek bir kurala dikkat ediyorum. O da kısaca şu: Ortaya çıkınca yüzümü kızartacak hiçbir şeye bulaşmamak ve casusların görebileceği yahut ilgi duyabileceği bir şey yapmamak. Bir insan ne kadar adil ve şerefli davranırsa o kadar iyi tanınır, ismi o kadar yayılır ve kökleşir. O yüzden, saray uşağımın casus olduğundan emin olsam bile -ki belki de öyledir-, başka yanlarından memnunsam muhtemelen onu kovmazdım.[16]

Franklin'in cevabı bir noktada naif kalıyordu, çünkü Bancroft'un ihaneti gemileri tehlikeye atıyordu. (Sonradan da görüldüğü üzere gemilerin casusluk sonucu kaybedildiğine dair bir kanıt bulunmamaktadır: Lafayette yolculuğunu salimen tamamlamış, İngilizler d'Estaing'in Cebelitarık Boğazı'ndan geçişini engelleyebilecek kadar hızlı davranamamış ve Broglio İngiltere'yi işgal etmemişti.) Bir noktadaysa, Franklin kurnazca davranmıştı, çünkü ciddi müzakereler başladığında, çevresinde casuslar bulunduğu varsayımını İngilizlerle Fransızlar'ı birbirine düşürmek için kullanmıştı.

Gerçekçilik ve İdealizm

Fransa Dışişleri Bakanı Kont Vergennes iri yarı, yapmacıksız ve hırpani kılıklı bir profesyonel diplomattı; fakat *Saraydaki Yankiler* adlı kitabıyla dönemin enfes bir portresini çizen Susan Mary Alsop'un deyişiyle, "Sevgi dolu, insancıl bir adamdı ve kurnaz bir karakteri vardı." Gerçekten de Franklin'le ilişkilerinde hem sevgi dolu hem de kurnazca davranmaktaydı. Sosyal açıdan hiçbir zaman XVI. Louis'in sarayına tam kabul görmemişti çünkü karısı bir burjuvaydı ama kendisi karısının orta sınıf özelliklerine hayranlık duyuyor ve muhtemelen bunların Franklin'de de hoş durduğunu düşünüyordu.[17]

Vergennes uluslararası ilişkiler konusunda oldukça gerçekçiydi. Nitekim bunu, 1774'te sarf ettiği "Bir devletin etkisi, o devletin içsel kuvvetine dair insanların sahip olduğu fikirle ölçülür," sözüyle etkileyici bir

şekilde özetlemişti. Ayrıca ateşli bir İngiliz muhalifiydi, bu da Amerikan davasına sempatiyle bakmasına yol açmaktaydı.

Vergennes, 1776 baharında, Franklin'in gelmesinden hemen önce, krala sunulmak üzere Fransa'nın nasıl bir politika izlemesi gerektiğini cilasız kelimelerle anlatan bir öneriler dizisi hazırlamıştı: "İngiltere, Fransa'nın doğal düşmanıdır; hırslı, vicdansız, kötü niyetli ve açgözlü bir düşmandır. Politikalarının değişmez ve sıkı sıkıya bağlı kalınan hedefi, Fransa'nın aşağılanıp yıkılmasıdır." Amerika'nın galip gelebilmesi için, demişti, Fransa'nın desteğine ihtiyacı var. Yeni devleti sahiplenerek İngiltere'nin belini bükmek ekonomik ve siyasi olarak Fransa'nın çıkarınaydı. Vergennes bu önerileri, Versailles'ın altın yaldızlarla kaplı Meclis Salonu'nda XVI. Louis ve -Franklin'in dostu ve hayranı olacak olan maliye müfettişi Anne-Robert-Jacques Turgot'nun da bulunduğu-kabinesine sunmuştu.

Turgot ve öteki bakanlar yaşanan mali sıkışıklıktan ve hazırlıksızlıktan endişeliydi, o yüzden dikkatli olunmasını istediler. Kral bir uzlaşma sağladı: Fransa, Amerika'ya biraz destek verecekti ama sadece gizli olarak. Vergennes'in konuyla ilgili mektubunun ise, yanlış ellere geçmesi halinde sahibinin anlaşılmaması için, on beş yaşındaki oğluna yazdırılması kararlaştırıldı.[18]

Franklin, Vergennes'le ilk kez o yılın sonlarında, 28 Aralık 1776'da, gelişinden sadece günler sonra Paris'te yapılan gizli bir toplantıda tanıştı. Franklin, yanında bulunan Deane ve Lee ile birlikte Fransız ittifakı için -belki de biraz fazla erken- bastırmıştı. Dışişleri Bakanı, Franklin'in bilgi ve zekâsına övgüler yağdırmış, ancak Franklin'in bir memorandum yazmak istemesi halinde bunu dikkate alacağını söylemekten başka bir taahhüde yanaşmamıştı. O akşam kaleme aldığı notlarda Franklin'den "zeki ama ihtiyatlı" biri diye söz etmiş, Londra'daki büyükelçisine gönderdiği bir mektupta da "Nazik ve samimi bir dili var, oldukça yetenekli bir adam gibi görünüyor," diye yazmıştı.[19]

Franklin, Vergennes'in bir memorandum yazma teklifini kabul etmiş ve Fransız bakanın anlayacağını bildiği gerçekçi güç dengesi hesapları üzerinde durmuştu. Fransa ve müttefiki İspanya'nın Amerikan davasına katılması halinde Britanya, kolonilerini, Batı Hint Adaları'ndaki varlıklarını ve "kendisini bu kadar zengin eden ticareti" kaybederek "zayıf ve utanç verici bir duruma" düşecekti. Amerika, Britanya'nın elinden çıkan

Batı Hint Adaları'nı Fransa ve İspanya'nın elde etmesini "taahhüt etmeye kesinlikle" hazırdı. Ancak Fransa'nın buna yanaşmaması halinde Amerika, Britanya ile "uzlaşarak savaşı sona erdirmek zorunda kalabilirdi." " Gecikmenin ölümcül sonuçları olabilirdi."[20]

Ancak Franklin soğuk çıkar hesaplarına başvurmanın denklemin sadece bir kısmı olduğunun farkındaydı. Ülke tarihindeki çoğu diplomattan daha üstün bir diplomat olarak Amerika'nın uluslararası ilişkilerdeki gücünün, idealizm kadar gerçekçilik de içeren benzersiz bir karışımdan geldiğini biliyordu. Bunlar, ileride Monroe Doktrini'nden Marshall Planı'na kadar uzanan politikalarda olduğu gibi, birlikte dokunduklarında, esnek bir dış politikanın temelini oluşturacaktı. Tarihçi Bernard Bailyn, "Amerika'nın büyük tarihsel anları," diye yazar, "gerçekçilikle idealizmin birleştiği anlardır ve hiç kimse bunu Franklin'den daha iyi bilemezdi."[21]

Franklin, Fransa'da da kanıtlayacağı üzere, yalnızca mükemmel bir reel politik oyuncusu gibi nasıl hesaplı bir güç dengesi oyunu oynayacağını bilmekle kalmıyor, aynı zamanda öteki eliyle Amerika'nın erdemli yapısından istisnai bir ülke olduğu duygusunu uyandıran notaları nasıl çalacağını da iyi biliyordu. Gerek stratejik gücünden gelen sert gücün, gerekse ideallerinden ve kültüründen kaynaklanan yumuşak gücün yarattıkları etki bakımından aynı ölçüde önemli olduklarının farkındaydı. Franklin'in Fransa'daki en yakın dostlarından biri olan yazar ve matematikçi Condorcet, onun, kişisel işlerinde olduğu gibi diplomaside de "aklın gücü ve erdemin gerçekliğine inanan bir adam" olduğunu söylemişti.

O yüzden Franklin, Vergennes'e klasik diplomatik gerçekçilikle işlenmiş bir not yazdıktan sonra, Passy'ye yerleşip Amerikan idealizminden güç alma hamlesini yapmaya başlamıştı. Fransa ve başka yerlerdeki kalp ve zihinleri kazanmak için -Pennsylvania için kaleme aldığı anayasanın da aralarında bulunduğu- Amerika kaynaklı ilham verici belgelerin tercüme edilip dağıtılması işlerini ayarlamıştı. Bu belgelerin dağıtılmasının ardındaki mantığı açıklamak için Gizli Yazışmalar Komisyonu'na gönderdiği mektupta, "Bütün Avrupa bizden yana," diye yazmıştı. Ardından Amerikan ideallerini çekici kılan klasik bir formül vererek devam etmişti: "Zorbalık dünyanın geri kalanını öylesine sarmıştır ki, özgürlüğe âşık olanların Amerika'ya iltica etmesi düşüncesi herkesi keyiflendirmekte ve davamız bütün insanlığın davası olarak görülmektedir." Mektubu, John

Winthrop'tan Ronald Reagan'a kadar uzanan istisnacı* büyük Amerikalıların kullandığı "bir tepenin üstünde parlayan şehir" metaforuyla** bitirmişti. "İnsan tabiatımızın saygınlığı ve mutluluğu için savaşıyoruz," demişti. "Tanrı tarafından bu onurlu göreve çağrılan Amerikalılar için ne büyük şeref." Birkaç hafta sonra da Boston'lu bir arkadaşına "Davamızın bütün insanlığın davası olduğu ve kendi özgürlüğümüz için savaşırken onların özgürlüğü için de savaştığımız, buralarda yaygın bir kanı," diye biten aynı tonda bir mektup gönderdi.[22]

Franklin'in kamu diplomasisi stratejisi Vergennes'in kafasını karıştırmıştı. "Franklin'in buraya ne yapmaya geldiğini hakikaten anlamıyorum," diye yazmıştı. "İlk başta çeşitli projeleri olduğunu düşünüyorduk, ama o birden kendini filozoflarla beraber bir sığınağa kapattı." Fransız bakan Amerikalıların acil ittifak teklifini reddetmiş, yeni toplantı taleplerini geçiştirmiş ve birkaç ay Franlin'den uzak durarak savaşın gidişatını gözlemlemişti. Bununla birlikte usulca bir miktar yardım teklifinde bulunmuştu: Fransa Amerika'ya gizlice yeni borç ve limanlarının Amerikan ticaret gemileri tarafından kullanılması için izin verecekti.

Franklin, İngiltere'de olduğu gibi, aynı zamanda basında yayımlanan imzasız yazılarla da halkla ilişkiler kampanyası yürütmekteydi. En güçlü yazılarından biri, Vergennes'le yaptığı ilk görüşmeden sonra kaleme aldığı, "Prusya Kralı'nın Buyruğu"na benzer sert bir parodiydi. Güya kendisi tarafından gönderilip hayatını kaybeden her asker için para alan bir Alman kontu tarafından Amerika'daki Hesse'li birliklerin komutanına yazılmıştı. Britanya'nın yaralı askerler için ödeme yapmayıp yalnızca ölenler için para vermesi nedeniyle kont, komutanı mümkün olduğu kadar fazla askerin ölmesi için teşvik ediyordu:

> Bununla, onları sizin öldürmeniz gerektiğini kastetmiyorum; insancıl olmalıyız sevgili Baronum, fakat uygun bir dille cerrahlara sakat bir adamın meslekleri açısından yüz karası olduğunu ve savaşamayacak duruma gelen herkesin ölmesine izin vermekten daha akıllıca bir yol olmadığını üstü kapalı söyleyebilirsiniz... Kendilerini ortaya atanlara ödül vaat edersiniz; tehlikenin göbeğinde şan şeref peşinde koşmaya teşvik edersiniz.

---

* Bir ulus, kültür yahut dinin farklı, istisnai, ayrı olduğu savı-ç.n.

** Matta İncili'nde 5:14. Bölümde İsa'nın Dağ'da verdiği vaazda söz ettiği "tepeye kurulan şehir"e gönderme yapılıyor. Burada İsa kendisini dinleyenlere "Dünyanın ışığı sizsiniz. Tepeye kurulan şehir gizlenemez" diyor-ç.n.

Franklin, zekâsını aynı zamanda İngiliz elçisi Lord Stormont'un yaydığı propaganda raporlarını bertaraf etmek için kullanmaktaydı. Bu raporlardan birinin sorulması üzerine Franklin, "Bu gerçek değil; bu sadece bir Stormont," diye karşılık vermişti. Ondan sonra hem Franklin hem de Paris sosyetesi elçinin adını, "yalan söylemek" anlamına gelen Fransızca *mentir* fiili üstünde kelime oyunu yaparak "stormonter" fiili şeklinde kullanmaya başlamıştı.[23]

Franklin'in Fransa'daki strateji ve işleri hakkında akıl almaz söylentiler dolaşmaya başlamıştı. Bir İngiliz casus (Bancroft değil) Franklin'in, güneş ısısını üzerine odaklandırıp İngiliz donanmasını yok etmek için Calais Sahili'ne "çok sayıda yansıtıcı ayna" yerleştirmeye hazırlandığını haber vermişti. Bunu Manş Denizi'ni aşarak İngiltere'ye ulaşan bir zincir üzerinde elektrik şoku vererek bütün Britanya Adası'nın altüst edilmesi izleyecekti. New Jersey *Gazette* daha da ileri gitmişti: Franklin toprak kütlelerini kaydırabilen bir elektrikli alet ve bir taraftaki dalgaları dindirirken diğer tarafta durgun suyu dalgalandıran bir yöntem icat etmekteydi.[24]

Ne yazık ki o, Amerikan ordusunda subaylık yapmak isteyen Avrupalılarla uğraşmak gibi daha güncel işlerle ilgilenmekteydi. Biriken mektuplar tıka basa taleplerle doluydu. Dört yüzden fazla mektup vardı; kimi yürekli kimi kendini beğenmiş. "Mektuplara ek olarak birkaç ricacının gelmediği tek bir gün geçmiyor," diye yakınıyordu. "Nasıl bezdiğimi bilemezsin." Üç oğlunu birden teklif eden anne, parçalanan bedenler üzerinde araştırma yapmak isteyen Hollandalı cerrah, kumar borçlarının ödenmesine karşılık Amerika için dua etme sözü veren Benedikten keşişi vardı. Franklin'in favorisi, bir anneden aldığı nispeten coşkulu bir tavsiye idi. Şöyle başlıyordu tavsiye: "Bayım, eğer sizin Amerika'nızda ailesinin başına dert olan nefret edilesi bir kişiyi terbiye etmenin sırrını bilen biri varsa..."

Bu tip bir başvuru sahibinin durumu, Franklin'in hayır demekte zorlanması nedeniyle nasıl kolayca aldatılabildiğini gösteriyordu. Paris'te yaşayan William Parsons isimli bir İrlandalı, Franklin'e acıklı bir mektup yazıp içinde bulunduğu zor durumu anlatarak Amerikan ordusuna katılmak için yalvarıyordu. Franklin ona tavsiye yerine on beş gine borç verdi, Parsons da zavallı karısını geride bırakıp bu parayla İngiltere'ye kaçtı. Karısı Franklin'e, kocasının kaçmasına sebep olmakla suçlayan kederli bir mektup gönderince, Franklin adamı teşvik ettiğini reddede-

rek, on beş gineyi sildiği gibi kadına yiyecek alması için bir on beş gine daha gönderdi. Kadın sonraki üç ay boyunca daha fazla yardım diye bol bol yalvardı.

Başvuru sahiplerinin hepsi de baldırı çıplaklar değildi. Franklin asker olmak isteyenlerin arasında tavsiyeye değer birkaç büyük subay da bulmuştu: Lafayatte Markisi, (General Washington'ın kabul etmesi için Prusya ordusundaki rütbesini abarttığı) Baron von Steuben ve Amerika için savaşırken kahramanlıklar göstererek tuğgeneralliğe yükselen ünlü Polonyalı savaşçı Kont Pulaski. Ancak Washington, Franklin'in gönderdiği talip subayların artması karşısında kolayca sinirlenmeye başlamıştı. "Birlikler kuruldu ve subaylar tamamlandı," diye yazmıştı, "Yeni gelen her kişi Kongre'nin ve benim başımıza sadece dert kaynağı olduğu gibi uzaktan gelen baylarda hayal kırıklığına ve kırgınlığa yol açıyor."

Franklin bu yüzden taliplerin büyük bölümünü geri çevirmek için elinden geleni yapıyor ya da bunlara sadece "Tavsiyeme rağmen masraflarını kendi karşılayarak gidiyor," türünden yazılar bulunan mektuplar veriyordu. Hatta Franklin ardı arkası kesilmeyen talip akınıyla başa çıkmak veya belki de bunlarla eğlenmek için matbu bir mektup bile hazırlayıp bastırmıştı. Mektupta, "Bu mektubu taşıyan ve Amerika'ya giden kişi, kendisini tanımadığım hatta adını bile bilmediğim halde tavsiye mektubu vermem için bana baskı yapıyor," yazmaktaydı. "Benim bilebileceğimden kesinlikle daha iyi bildiği karakteri ve özellikleri konusunda sizi kendisine havale ediyorum."[25]

Franklin ve komisyon arkadaşları, Fransa'nın tanıması konusunda baskı yapmak ve -içinde bulundukları zayıf durumu gizlemek istercesine- daha önce verilenden yedi kat daha fazla yardım istemek üzere 1777 Eylül'ünde tekrar Vergennes'e gittiler. İki nedenden dolayı talihsiz bir toplantı oldu. Bancroft daha toplantının başlamasına bile kalmadan planlanan taleplerin ayrıntılarını Büyükelçi Stormont'a sızdırmış ve Stormont da Vergennes'i protesto etmişti. Vergennes da bu kadar tedbirsiz davrandıkları için Amerikalılara çıkıştı. Ayrıca, bu görüşmeden kısa bir süre sonra İngiliz General Howe'un Philadelphia'yı ele geçirdiği haberi ulaştı.

Howe'un başarısı Franklin için kişisel bir darbe olmuştu. Bacheler'in taşraya sığınması üzerine Market Sokağı'ndaki evine John André isimli bir İngiliz yüzbaşı tarafından el konmuş ve yüzbaşı elektrik malzemele-

rini, kitaplarını, müzik aletlerini ve 1759 yılında Benjamin Wilson tarafından yapılan zarif bir portresini çalmıştı. (1906 yılında İngiltere'den geri getirilen malzemeler halen Beyaz Saray'ın ikinci katında sergilenmektedir.)

Amerika içinse çok daha kötü bir darbe olmak üzereydi. Howe Philadelphia'daydı ve General Burgoyne da Hudson'a doğru ilerlemekteydi. İki İngiliz ordusunun birleştiği anda yahut birleşmesi halinde ülkenin geri kalanıyla New England'ın bağlantısı kesilecekti.

Franklin buna rağmen soğukkanlılığını koruyordu. Howe'un zaferinin bildirilmesi üzerine, "Yanılıyorsunuz. Howe Philadelphia'yı değil Philadelphia Howe'u ele geçirdi," diye karşılık vermişti. Bu bir açıdan konuyu ciddiye almayan bir nükte gibiydi. Başka bir açıdansa zekice bir tespitti. Burgoyne'un Hudson'a ilerleyişi yavaşlatılır ve Howe da onu takviye etmek için kuzeye doğru bastırmazsa her ikisi de tecrit olabilirdi.

Arthur Lee Amerika'nın içinde bulunduğu nazik durumu Fransızlara bir ültimatom vermek için kullanmak istiyordu: Ya derhal Amerika'yla bir askeri ittifak yaparlardı ya da Amerika, Britanya ile uzlaşmak zorunda kalırdı. Lee günlüğüne, "Dr. Franklin farklı düşünüyordu," diye yazmıştı. Franklin, "Böyle bir ifade," diyordu, "ya öfkeyle ya da umudu keserek bizi terk etmelerine yol açabilir." Franklin, Amerika'nın sonunda avantajlı bir pozisyon elde edeceğini ve böylece Fransa'nın, bu ittifaka girmek istemeyi kendi çıkarına bulacağını düşünüyordu.

Haklı çıktı. 4 Aralık günü öğleden az önce Amerika'dan gelen bir ulak cepheden getirdiği mesajla dörtnala Passy'deki avluya girdi. Franklin daha önce duyduğu gibi Philadelphia'nın düşüp düşmediğini sordu. Ulak, "Evet, efendim," dedi. Franklin sırtını döndü.

Ulak, "Ama efendim, daha iyi haberlerim var," dedi. "General Burgoyne ile bütün ordusu esir!" Burgoyne, Saratoga Muharebesi'nde yenilmişti ve Howe artık gerçekten tecrit olmuştu.[26]

O sırada tesadüfen Passy'de bulunan dramatik drama yazarı Beaumarchais bu içerden bilgiyi borsada kullanma niyetindeydi. Çabucak Paris'e dönerken o kadar süratli gitti ki üstü açık faytonu devrildi ve kolu kırıldı. Aynı şekilde Bancroft da casus şeflerini haberdar etmek için aceleyle fırlayarak Londra'ya doğru yola çıktı (O da borsada oynayacaktı, fakat haberler Londra'ya ondan önce ulaşmıştı).

Tuhaf arkadaşlarından çok daha soğukkanlı olan Franklin, az ayrıntı ve bol abartmayla dolu bir basın bildirisi yazdı: "34 gün sonra Philadelphia'dan Dr. Franklin'in Passy'deki evine mektup geldi. General Burgoyne 14 Ekim tarihinde silah bırakmak zorunda kaldı, 9.200 asker öldürüldü veya esir alındı... General Howe Philadelphia'da hapistedir. Filosuyla bütün iletişimi kesilmiştir."

Aslında Howe yakalanmamıştı, Amerika da zaferin eşiğinde değildi. Buna rağmen İngilizlerin Saratoga'da teslim olması muharebe alanında önemli bir dönüm noktası olduğu gibi -Franklin muharebe alanındaki güçle pazarlık masasındaki güç arasında bağlantı olduğunu bildiği için- diplomatik çabaları açısından da önemli bir dönüm noktası olmuştu. O gün öğleden sonra Vergennes'e gönderdiği not basın bildirisinden daha ihtiyatlıydı. "General Burgoyne komutasındaki kuvvetlere tamamen geri çekilme emri verildiği konusunda," diye başlıyordu, "Ekselanslarını bilgilendirmekten onur duyarız."

İki gün sonra XVI. Louis, Versailles'daki kabul salonunda, resmi ittifak taleplerini bir kez daha iletmek üzere Amerikalıları davet eden Vergennes tarafından hazırlanmış altın varaklı antlaşma belgelerine kraliyet mührünü vurdu. Vergennes'in sekreteri mesajı iletirken, "ittifakın hemen gerçekleşmeyebileceğini de" ekledi.[27]

Dostluk ve İttifak Antlaşmaları

Tam bir yıl boyunca ittifak taleplerini reddeden Fransızlar, 1777 sonlarına doğru birden sabırsızlanmaya başladı. Onları harekete geçiren sadece Amerika'nın Saratoga başarısı ve kendi denizde yeniden silahlanma programlarının tamamlanması değil, aynı zamanda Franklin'in oynadığı yeni bir kumar olmuştu. Fransızları İngilizlere, İngilizleri Fransızlara karşı kullanmaya başlamış ve her iki tarafın da, diğerinin bir antlaşmaya ne kadar istekli olduğunu duymasını sağlamıştı - çevresinde olduğunu bildiği casuslara güvendiği nokta da buydu.

Franklin 7 Aralık'ta Fransız-Amerikan ittifakı için yeni bir teklif hazırladı, Temple ertesi gün iletti ve Amerikalı üç komisyon üyesi bir hafta içinde Vergennes'le görüştü. Fransızlar süratle Amerika'yı tanıyarak ticaret ve ittifak antlaşması imzalamayı kabul etti. Bir de şerh düşülmüş-

tü: Fransa'nın İspanya'nın onayına ihtiyacı vardı, çünkü iki ülke 1761 tarihli Bourbon aile paktı uyarınca birlikte hareket etme kararı almıştı. Vergennes kuryesini Madrid'e gönderdi ve Amerikalılara en geç üç hafta içinde bir cevap getirme sözü verdi.

Bu arada İngilizler de Paris'e bulabilecekleri en güvenilir elçi olan, yetenekli casus şefleri Paul Wentworth'ü gönderdi. Kendisi de borsa spekülatörü olan Wentworth, içerden elde ettiği bilgiyi kendisinden önce borsadaki spekülatör ortağına gönderdiği için o sıralar gizli ajanı Bancroft'a kızgındı. Casuslarının ilettiği kötü haberlerden dolayı sinirleri bozulan Kral III. George, tümünü de güvenilmez borsa manipülatörleri olmakla suçluyordu. Buna rağmen Wentworth'ün gizli barış seferine istemeyerek de olsa onay verdi.

Wentworth Paris'e Aralık ayının ortalarında, tam da Amerikalıların Vergennes'le görüştüğü sıralarda ulaştı ve Silas Deane'e tam da bir İngiliz casusuna yakışan bir mektup yolladı: Kendisiyle görüşmek isteyen bir beyefendi, diyordu, ertesi sabah Passy yolu üstünde belli bir noktada bekleyen bir arabada veya daha sonra Luxemburg Galerisi'nde düzenlenen bir sergide yahut Seine'deki hamamlarda bulunabilir. Deane burada kullanılacak odanın numarasını bildiren bir not bulacaktı. Deane de bir Amerikalıya yakışacak bir cevap gönderdi: Gelmek isteyen herkesi kabul etmekten memnun olacağı ofisinde olacaktı.[28]

Wentworth, Deane'le yemekli görüşmesinde İngiltere ile kolonileri arasında bir uzlaşma planı önerdi. Amerika kendi kongresini kuracak, Parlamento'ya sadece dış politika ve ticarette bağlı olacak ve 1763'ten beri çıkartılan tüm rahatsız edici yasalar iptal edilecekti. Ayrıca Deane ve böyle bir barışa katkıda bulunan her Amerikalıya kişisel teşvikler -şövalyelikler, asalet unvanları, iş, para- teklif etti.

Franklin önce Wentworth'le görüşmeyi reddetti. Fakat sonra İspanya'nın, Fransa'nın Amerika'yla ittifak teklifine verdiği cevap geldi. İspanya kralı sürpriz bir şekilde planı reddetmiş ve İspanya'nın Amerika'yı tanımak için bir nedeni olmadığını söylemişti. Fransa artık yalnız hareket edecekti, tabii bu yolu seçerse.

O yüzden Franklin 1778'in ilk haftasında baskı yapmaya başladı. Basına İngiliz temsilcilerinin şehirde olduğu ve Fransızların gecikmeden Amerikalılarla ittifak yapmaması halinde ittifakı İngilizlerin yapacağı söylentisini sızdırdı. Hatta söylentilere göre, Amerika böyle bir ittifak

çerçevesinde Batı Hint Adaları'ndaki Fransız adalarını Britanya'nın ele geçirme girişimlerine yardım edecekti. Franklin ayrıca 6 Ocak'ta Wentworth'le görüşmeyi kabul etti, ancak ona kişisel rüşvet teklif etmemesi için söz verdirdi.

Wentworth'ün Londra'ya gönderdiği rapor, bir hamamda gizli randevu ayarlamaya çalışan bir ajandan beklenecek kadar acemice bir şifreyle yazılmıştı: "Dün 72'yi (Franklin'i) ziyaret ettim, yeğeniyle ilgileniyordu (ya Jonathan Williams ya da daha büyük bir ihtimalle, Temple); çocuk ben gelince odadan çıkarıldı, yaklaşık iki saat baş başa kaldık, sonra 51 (Deane) bize katılınca konuşma bitti." Wentworth, Franklin'e, bağımsızlık için kullandığı şifre olan "kayıtsız şartsız 107" ihtimalinden söz eden imzasız bir mektup önerdiğini de ekledi. "(Franklin) bunun oldukça ilginç, hassas bir mektup olduğunu söyledi," diye yazdı, "ve mektuptaki samimi, iyi niyetli ve cömert ruhu takdir etti." Sonra da yakındı: "Keşke biraz daha erken gelseydi."

Kimin kimi gözetlediğinden tam emin olamayan Franklin, bir yıl önce ortaya attığı zekice ama naif yöntemi izledi. İngilizlerin, Amerikalıların Fransızlarla bir anlaşmaya ne kadar yakın olduğunu öğrenmesi (nitekim casus Bancroft aracılığıyla öğrenmişlerdi) onun çıkarınaydı. Fransızların, Amerikalıların İngiliz temsilcisiyle görüşmekte olduklarını öğrenmesi de (nitekim Wentworth'ü sürekli gözetlemeleri sayesinde öğrenmişlerdi) yine onun çıkarınaydı. Wentworth'e söylediği her şeyin Fransızların kulaklarına gitmesinden memnundu. Yale'li tarihçi Jonathan Dull'un söylediği gibi, "Britanya hükümetinin beceriksizliği Franklin'e en iyi diplomatik rollerinden birini oynama fırsatı vermişti: Göründüğü kadar masum olmayabilecek olan masum adam."[29]

Franklin'in Wentworth'le görüşmesi Fransızları gerçekten de harekete geçirmiş gibiydi. Vergennes'in sekreteri iki gün sonra Amerikalıları ziyaret etti. Tek bir sorusu vardı: "Amerikalı temsilcilerin İngiltere'den gelebilecek yeni bir ilişki teklifini dinlememesini sağlamak için ne yapılması gerekiyor?" Franklin'in manevraları ve Saratoga zaferi sayesinde Fransızlar artık ittifaka en az Amerikalılar kadar istekliydi.

Franklin cevabı bizzat kaleme aldı: "Temsilcilerin uzun zamandır bir dostluk ve ticaret antlaşması teklif etmelerine rağmen hâlâ bir sonuç alınamadı. Böyle bir antlaşma, Amerikalıların yaşadığı belirsizliği ortadan kaldıracak ve Amerika'nın tam bağımsızlığını ve özgürlüğünü temel

almayan tüm İngiliz barış tekliflerini kesinlikle reddedecek ölçüde Fransızların dostluğuna güvenmelerini sağlayacaktır."

Fransızların bütün duymak istediği de buydu. Franklin'e kralın, İspanya olmasa bile antlaşmaları -biri dostluk ve ticaret, öteki bir askeri ittifak antlaşması- onaylayacağı bildirildi. Yalnız Fransa'nın bir şartı vardı: Amerika gelecekte Fransa'nın onayı olmadan Britanya'yla barış yapamayacaktı. Dostluk ve ittifak antlaşmaları işte böyle sağlandı.

Antlaşmaların önemli bir yanı vardı: Franklin ve diğerlerinin gözettiği, Amerika'nın o bakire saflığı içinde yabancı ittifaklara bulaşmaktan yahut Avrupa'nın etki alanına girmekten kaçınması gerektiği yolundaki idealist bakış açısını çiğnemiyordu. Amerikalıların tanıdığı ticari haklar karşılıklı olup sadece bu ülkeye özel değildi ve diğer ülkelerle de açık ve serbest bir ticaret sistemine olanak vermekteydi. Franklin Kongre'ye yazdığı mektupta, "Hiçbir ticari tekel hakkı verilmedi," diye vurguladı. "Başka bir ülkeye tanıma özgürlüğüne sahip olmadığımız hiçbir şey Fransa'ya tanınmadı."[30]

Amerikalı temsilciler antlaşmayı imzalamak üzere 5 Şubat 1778'de, Paris'te bir araya geldiler. Ancak Vergennes'in sekreteri soğuk aldığı için tören bir gün ertelendi. Franklin her iki toplantıya da her zamanki kahverengi giysisi olmadan katıldı. Bunun yerine biraz solmuş ve eskimiş mavi Manchester kadifesinden bir elbise giymişti. Silas Deane bu durumu ilginç bularak nedenini sordu: Franklin, "Birazcık intikam almak için," diye cevapladı. "Wedderburn'ün Whitehall'da bana hakaret ettiği gün bu elbiseyi giyiyordum." Cockpit'teki hakaretin üzerinden dört yıl geçmiş ve Franklin elbiseyi böyle bir fırsat için saklamıştı.[31]

Franklin'in yanında, yardıma hazır vaziyette bekleyen güya sadık sekreteri Edward Bancroft vardı. İngiliz casus belgeyi aldı, kopyasını çıkardı ve özel bir ulak bulup kırk iki saat içinde Londra'daki bakanlara ulaştırdı. İki hafta önce de görünmez mürekkeple ve şifreli olarak antlaşmanın genel içeriğiyle birlikte üç gemi ve iki fırkateynden oluşan bir Fransız konvoyunun belgeyi endişeyle bekleyen Amerikan Kongresi'ne götürmek üzere Quiberon'dan ayrılmaya hazırlandığı bilgisini yazmıştı. Ayrıca, "Az önce Prusya hükümetinden, Prusya Kralı'nın da Fransa'yı takip ederek Amerika'nın bağımsızlığını derhal tanıyacağını bildiren bir mektup aldık," diye ekledi.

Bancroft yıllar sonra İngilizlerle gecikmiş ödemeler konusunda çekişirken, dışişleri bakanlığına gizli bir not yazarak, "Birçok kişi borsada spekülasyon için bu bilgilere hükümetten aldıklarımın hepsinden daha fazla öderdi," demişti. İşin aslı, Bancroft da bu bilgileri piyasada spekülasyon yapmak için kullanmıştı. İngiltere'deki borsa ortağı, Philadelphia doğumlu tüccar Samuel Wharton'a 420 sterlin göndermiş ve eli kulağında olan antlaşmalardan söz ederek açığa hisse senedi satışı yaptırmıştı. Wharton'a görünmez mürekkeple yazılmış gizli bir mektup göndererek, "Sokaktaki boğalar muhtemelen zorda kalacak," diye yazmıştı. Mektup İngiliz istihbarat servisinin eline geçmiş, fakat başkaları mektubu hem Wharton'a hem de diğer ortakları olan İngiliz banker Thomas Walpole'a ulaştırmıştı. Bancroft bu işten bin sterlin kazanmıştı.[32]

XVI. Louis, üç temsilciyi 20 Mart'ta Versailles'da kabul ederek Fransız-Amerikan antlaşmalarını resmileştirdi. Kalabalıklar meşhur Amerikalıyı bir an olsun görebilmek için sarayın kapılarında toplanarak, arabası altın kaplamalı kapılardan geçerken "*Vive Franklin*" [Yaşa Franklin] diye bağırdı.

Susan Mary Alsop'un ifadesine göre, avluda bekleyenler arasında, saraya kabul edilirken genellikle gereken tören kılıçlarını konuklara kiralayan "işgüzar hizmetçiler" de vardı. Diğer Amerikalı temsilciler, diğer resmi saray kıyafetlerinin yanı sıra kılıçlarını da yanlarına almışlardı. Ama Franklin almamıştı. Şimdiye kadar işine yarayan basit tarzından uzaklaşmak için bir neden görmeyen Franklin, kahverengi sade kıyafetini giymişti; tek süsü o meşhur gözlükleriydi. Kılıcı olmadığı gibi, kabul dolayısıyla aldığı peruğun şık durmadığını görünce ondan da vazgeçti. Bir kadın gözlemci, "İriyarı bir çiftçiye benziyordu," diye yazmıştı, "Hepsi de pudralarını sürmüş, tam takım giyinmiş ve her yerinden altınlar ve kordonlar sarkan öteki diplomatlarla tamamen zıttı."

Kabul dolayısıyla giyiminden verdiği tek taviz, kürk şapkasını giymemesiydi. Onun yerine koltuğunun altında bembeyaz bir şapka taşıyordu. Franklin'in salonunda kürk şapkasını giydiği yaşlı aristokrat Madam du Deffand, "Bu beyaz şapka özgürlüğün sembolü mü?" diye sormuştu. Böyle bir şeye niyet etmediği bilinmez ama Franklin'in giydiği her şey gibi beyaz erkek şapkası da Paris'te moda oluverdi.

Franklin resmi kabulün ardından, öğleden sonra kralın odasına alındığında XVI. Louis dua etmekteydi. "Bunun her iki ülke için de hayırlı

olmasını temenni ediyorum," diyerek, Amerika'nın bağımsız devlet statüsünü tanıyan bir kraliyet beratı verdi. "Krallığıma geldiğiniz günden beri yaptığınız işlerden çok memnunum," diye de kişisel bir not ekledi.

Franklin, Vergennes'in ev sahipliğindeki ikindi yemeğinden sonra, kumar masalarının başında kumar oynayan kraliçenin, kibriyle ünlü Marie-Antoinette'in yanında durma mutluluğuna değilse bile şerefine erişti. Versailles'daki kalabalığın arasında yalnız duran kraliçe, bir zamanlar "matbaacı kalfası" olduğu söylenen adama pek ilgi duymamış gibiydi. Kibirli bir tavırla söylediği gibi, böyle bir geçmişi olan bir adam Avrupa'da olsa bu kadar yükselemezdi. Franklin bunu gururla kabul ederdi.[33]

Franklin'in elde ettiği diplomatik zafer Devrim'in yönünü belirleyecekti. Sadece Fransa'yla İngiltere arasındaki dünya dengelerini değil, aynı zamanda -Fransa'nın böyle bir niyeti olmadığı halde- cumhuriyetçilikle monarşi arasındaki güç dengesini de değiştirecekti.

Carl Van Doren, "Franklin," demektedir, "Sonuçları bakımından Saratoga'ya eşit bir savaş kazandı." Yale'li tarihçi Edmund Morgan daha ileri giderek bunu, "ABD'nin kazandığı en büyük diplomatik zafer," olarak nitelemektedir. Yıllar içinde, gerek I. Dünya Savaşı'ndan sonra Versailles'da, gerekse Vietnam Savaşı'nın sonunda Paris'teki pazarlık masalarında Amerikalıların elde ettiği başarılarının seyrekliğine işaret etmekle birlikte, NATO ittifakının kuruluşu bir yana bırakılırsa, bu yaklaşım doğru olabilir. En azından Franklin'in elde ettiği başarının, Amerika'ya, yeni bir ülke olarak ayağına dolaşabilecek hiçbir taahhüde girmeden, bağımsızlık savaşında açık bir zafer kazanma olanağını sağladığı söylenebilir.

Kongre, antlaşma haberinin Philadelphia'ya ulaşmasından önce, Britanya'dan gelen yeni barış teklifleri üzerinde konuşup konuşmamayı tartışmaktaydı. Şimdiyse, sadece iki günlük bir tartışmadan sonra, onun yerine Fransa'yla ittifakı onaylama kararı almıştı. Franklin'in dostu Samuel Cooper, Massachusetts'ten, "Fransa'yla yapılan antlaşmaların bütün gerçek Amerikalılar arasında nasıl bir sevinç yarattığını bilemezsin," diye yazmıştı.[34]

14. Bölüm

Bon Vivant*

Paris, 1778-1785

John Adams

1778 Nisan'ında, Amerika-Fransa antlaşmasının imzalanmasından kısa bir süre sonra John Adams, üç Amerikan temsilcisinden biri olarak geri çağrılan Silas Deane'in yerine geçmek üzere Paris'e geldi. Değişiklik Fransızları heyecanlandırmadı. Edward Bancroft, Londra'daki casus şeflerine, "Bay Deane'e," diye yazdı, "burada çok saygı duyuluyor. Halefi J. Adams'a ise hiç güvenilmiyor." Bancroft, Adams'ın ayrıca mutsuz olduğunu da yazdı. "Adams her şeyin tamamlanmış olduğunu görüp dönüşten söz edildiğini duyunca hayal kırıklığına uğradı."

Adams, Kongre'de beraber çalışırlarken ilk başlarda Franklin'e güvenmiyordu. Sonra karmaşık bir duygu süreci yaşadı: Şaşkınlık, dargınlık, hayranlık ve kıskançlık. Lord Howe'la görüşmek üzere Staten Island'da yaptıkları (aynı yatakla açık pencereyi paylaştıkları) yolculuk sırasında Franklin'i hem matrak hem de sinir bozucu bulmuştu. O yüzden Paris'e geldiğinde Adams'la Franklin'in birbirleri için küçümseme ve haset karışımı karmaşık duygular beslemeleri belki de kaçınılmazdı, nitekim öyle oldu.

Bu ilişki bazılarının kafasını karıştırıyordu: Adams Franklin'e kızıyor muydu yoksa saygı mı duyuyordu? Franklin Adams'ı sinir bozucu mu yoksa güvenilir mi buluyordu? Birbirlerini seviyorlar mıydı, sevmiyorlar mıydı? Böyle bir şeye iki büyük ve güçlü insan arasında sıkça rastlandığı için hiç de şaşırtıcı olmayan cevap şuydu: Birbirleri hakkında bu çelişkili duyguların hepsini ve hatta fazlasını hissediyorlardı.

---

* Keyif ehli kişi-ç.n.

Her ikisi de çok zekiydi, aksi halde çok farklı kişilikleri olurdu. Adams boyun eğmeyen, düşündüğünü açıkça söyleyen ve tartışmacı biriydi. Franklin ise sevimli, sakin ve herkese mavi boncuk dağıtan bir tipti. Adams'ın katı bir kişisel ahlak yapısı ve hayat tarzı vardı, Franklin ise oldukça meşhur bir şakacıydı. Adams Fransızcayı gramer kitaplarının içine gömülüp cenaze töreni konuşmalarını ezberleyerek, grameri fazla umursamayan Franklin ise kadın arkadaşlarının yastıklarına uzanıp onlara küçük hoş hikâyeler yazarak öğrenmişti. Adams insanlarla zıtlaşmaktan zevk alırken, Franklin onları ayartmayı tercih ederdi. Aynı şey ülkelere yaklaşımlarında da geçerliydi.

Paris'e geldiği sırada 42 yaşında olan Adams, Franklin'den otuz, Franklin'in oğlu William'dansa beş yaş daha gençti. Gerçek veya hayali hakaretler konusunda daha alıngan olan Adams, Franklin'e, onun kendisine duyduğundan daha fazla öfke duyuyordu. Bazen Franklin'in kayıtsız ve rahat tavırları karşısında adeta çıldırma noktasına geliyordu. Berkeley'li tarihçi Robert Middlekauff, *Benjamin Franklin and His Enemies* [Benjamin Franklin ve Düşmanları] adlı özenli çalışmasında Adams'tan söz ederken, "Esnek ve ortama göre davranan insanlara haset ve kuşkuyla yaklaşırdı," demektedir. "Rahat davranamaz, insanların hayatını kolaylaştıran küçük ikiyüzlülükleri beceremezdi." Adams hakkındaki mükemmel biyografisinde Adams'a daha sıcak ve dengeli yaklaşan David McCullough da onun Franklin'e karşı tavırlarının oldukça karmaşık olduğundan söz etmektedir.[1]

Adams'ın öfkeleri çoğunlukla arka planda kalmanın getirdiği gizli kıskançlıktan kaynaklanmaktaydı. Adams, birkaç ay sonra Paris'te bir arkadaşına, "Burada meşhur olma ve bunu lüzumsuz bir şekilde sergileme tekeli" Franklin'e ait, diye yakınmıştı. Ancak Adams'ın Franklin için sarf ettiği bazı kaba ifadeleri okurken, onun karşılaştığı hemen herkes için zaman zaman çirkin sıfatlar kullandığını hatırlatmak gerekir. (Örneğin, bir keresinde George Washington için "ahmak" demişti.) Adams'la Franklin, aralarındaki sürtüşmeye rağmen, paylaştıkları vatanseverlikleri ve Amerika'nın bağımsızlığı için gösterdikleri gayretle birbirine bağlıydılar.

Franklin, Adams'ı Passy'de kanatları altına aldı, 10 yaşındaki John Quincy Adams'ı Benny Bache'nin gittiği yatılı okula yazdırdı ve yeni meslektaşını, Académie'deki büyük Voltarie buluşması dahil bütün sos-

yal ve kültürel toplantılara götürdü. Franklin, Passy'deki ilk gününde, Adams'ı eski maliye bakanı Jacques Turgot'nun evindeki yemeğe ve sonraki günlerde de kışkırtıcı tarzlarıyla Franklin'i büyülerken Adams'ı ürküten çeşitli kadınların salonlarına götürdü.

Püriten Adams'ı asıl ürküten şey Franklin'in hayat ve çalışma tarzıydı. Passy'deki sözüm ona lüks konaklama masraflarından rahatsız olmuş, sonra hırslı Chaumont'un onlardan hiç kira almadığını öğrenince daha fazla bozulmuştu. Adams gelişinden kısa bir süre sonra günlüğünde, Franklin'i bir işe yoğunlaştırmanın güçlüğünden söz etmişti:

> Gördüm ki ben yapmadığım takdirde bizim komisyonun işleri hiç yapılmayacak... Dr. Franklin'in hayatı sürekli bir sefahat manzarasıydı... Geç saatlerde kahvaltı ediyor ve kahvaltı biter bitmez de kapısının önüne arabalar yığılıyordu... kimi filozoflar, akademisyenler ve ekonomistler; Bonhomme Richard [Fakir Richard'ın Fransızca adı-ç.] ve Polly Baker gibi bazı eski yazılarını tercüme ettirdiği sıradan arkadaşlardan oluşan küçük edebiyat çevresinden bazı isimler; ama açık arayla en fazla kadınlar ve çocuklar, ünlü Franklin'i görme onuruna erişmek ve onun sadeliği ve kel kafası hakkında öyküler anlatma zevkini yaşamak için geliyorlar...
>
> Her gün başka bir akşam yemeğine davet ediliyor ve biz başka birini davet etmediğimiz sürece bunları asla geri çevirmiyor. Ben de hep onunla birlikte davet ediliyordum, ta ki Fransızca çalışmak ve misyonumuzun gerektirdiği işleri yapmak için özürlerimi bildirme gereğini hissedene kadar. Bay Franklin'in cebinde daima akşam yemeği davetlerini hemen kaydettiği bir kart bulunurdu. Bay Lee, Dr. Franklin'in zamanında yaptığı tek şeyin bu olduğunu söylerdi... Öğleden sonralarını ve akşamlarını bu hoş ve önemli işler ve eğlencelerle geçirir, eve dokuzla gece yarısı on iki arasında bir saatte dönerdi.[2]

Franklin'in Fransız dostlarından biri onun çalışma tarzına daha olumlu bir yakıştırmada bulunmuştu: "Kesinlikle olağanüstü fazla iş yapmasına rağmen ondan daha boş bir adam yokmuş gibi, ne zaman ister ve gerekli görürse o zaman yer, uyur ve çalışırdı." Franklin'in tarzına dair bu iki yaklaşım, sadece kendisi değil çalışmaları hakkındaki farklı bakışlarını da ortaya sermektedir. Franklin çalışkan biri olduğu gibi, Amerika'da çalışkan *görünmenin* önemine de çok inanırdı. Ama Franklin keyifli görünmenin daha önemli olduğu Fransa'da bu tarza da nasıl ayak uyduracağını biliyordu. Claude Anne Lopez'in söylediği gibi,

"Koloni Amerikası'nda tembel görünmek günahtı, Fransa'daysa meşgul görünmek kabalıktı."[3]

Bir gün bir Fransız, Adams'a, Franklin'in hiçbir zaman dini törenlere katılmamış olmasının kendisini şaşırtıp şaşırtmadığını sormuştu. Adams gülürek, "Hayır," diye cevap vermişti, "Çünkü Franklin'in hiç..." Adams dine fazla hakaret eder görünme korkusuyla cümleyi tamamlamamıştı.

Fransız, "Bay Franklin sadece muhteşem doğaya hayranlık duyuyor," demişti, "Bu da her iki cinsten birçok insanın ilgisini çekiyor."

"Evet," diye cevap vermişti Adams, "Bütün ateistler, deistler ve serbest düşüncelilerin yanı sıra bütün filozoflar ve kadınlar onun safında."

Fransız, "Evet," diye devam etmişti, "Büyük bir Amerikalı filozof ve devlet adamı olarak topluma mal olmuş biri."

Adams öfkesini bastıramamıştı. Fransıza, "Büyük bir filozof, fakat Amerikalı bir devlet adamı olarak çok az şey yaptı," demişti. "Fransa, İngiltere ve bütün Avrupa'da bütün bu devrimin onun elektrik çubuğu sayesinde gerçekleştiğine inanılıyor ama bundan daha asılsız bir şey olamaz... O kötü Pennsylvania anayasasını bile o yapmadı." (Franklin kadar demokrat olmayan ve halkın gücünün denetim altında tutulması gerektiğine inanan Adams tek meclisli parlamentoya şiddetle karşıydı.)[4]

Franklin birkaç yıl sonra Adams'tan usanacak ve onun "bazen ve bazı durumlarda tamamen saçmaladığını" söyleyecekti. Ama şimdilik Adams'ı tahammül edilir buluyor, hatta zaman zaman ona hayranlık duyuyordu. Adams'ın o türden hoppalıklara fazla ilgi göstermemesine karşın onu sosyal çevresinin bir parçası yapmaktan da hoşnuttu.[5]

Voltaire

Franklin gibi, Fransız filozofları da soyut metafiziğin içinde kaybolmaktan çok gerçek dünya ile uğraşma arzusundaydı. İncil'in seküler versiyonu, Turgot'nun ekonomi, Montesquieu'nün politika, Rousseau'nun sanat, Condorcet'nin bilim ve Helvétius'un insan üzerine yazılarını içeren, Diderot tarafından derlenen *Ansiklopedi*'ydi. Bunların kralı ve tanrısı da -ya da muhtemelen ikisi de değil, çünkü ikisine de kuşkuyla bakıyordu - *Ansiklopedi*'ye imzasız yazılar vermekle birlikte Fransa'nın entelektüel hayatına en büyük katkıda bulunan Voltaire'di.

Voltaire'le Franklin en azından Fransız halkının gözünde ruh ikiziydi. Her ikisi de Aydınlanmacı akıl ve mantığın cisimleşmiş yaşlı halleri, yalana ve ortodoks düşünceye karşı doğrunun savunucusu, şakacı fakat keskin kalemli parodi yazarı, deizm taraftarı, hoşgörünün sesi ve devrimin öncüsüydü. O yüzden sadece bu iki bilge insanın karşılaşması değil, onların karşılaşmasının halkın hayal gücünü bizzat Franklin'le kralın karşılaşmasından daha fazla harekete geçirmesi de kaçınılmazdı.[6]

1778'nin başlarında Voltaire 84'üne gelmiş ve artık elden ayaktan düşmeye başlamıştı, hatta ortada öldüğüne dair söylentiler dolaşmaktaydı. (Voltaire'in, Mark Twain'in benzer cevabından daha usturuplu olan cevabına göre, söylenenler gerçek olmakla beraber henüz vakitsizdi.*) Franklin Şubat ayında Voltaire'in evine törensel bir ziyaret yaptı ve ondan 7 yaşındaki Benny Bache için hayır duası istedi. Voltaire, huşu içindeki yirmi öğrencisinin bakışları ve "şefkat gözyaşları" arasında ellerini çocuğun başına koyarak İngilizce "Tanrı ve Özgürlük" dedi. Tanıklardan biri olan Condorcet'nin ifadesine göre Voltaire, "Mösyö Franklin'in torunu için tek uygun hayır duası bu," diye ekledi.

Bazıları bu oldukça teatral gösteriyle dalga geçti. Paris'in keskin kalemli gazetelerinden biri onları "çocuksu dalkavukluk oyunu sergilemekle" suçladı. Eski Massachusetts valisi Hutchinson da "Tanrı ve Özgürlük" duasını duyunca, "Bu sözcüklerden en çok hangisinin kötü amaçlarla kullanıldığını söylemek zor," demişti. Bunlara karşılık, söz konusu buluşmadan Avrupa'da saygıyla söz edildi.[7]

Franklin ve Voltaire aynı yılın 29 Nisan'ında Académie Royale'de çok daha dramatik bir buluşma sahnesi sergilediler. Franklin alametifarikası olan sade elbiselerini giymişti: Sade bir ceket, gözlükten başka bir süs ve peruk yok. Bir ay içinde ölecek olan Voltaire bir deri bir kemik kalmıştı. Kalabalık ikilinin birbirine Fransız usulü sarılmasını istedi. Condorcet'nin deyişiyle, bu hareket üzerine "Öyle bir tezahürat koptu ki, gören Solon'un Sofokles'e sarıldığını sanırdı." Biri yasalarıyla, öteki edebi yanıyla ünlü olan büyük Yunan filozoflarıyla yapılan bu karşılaştırma bütün Avrupa'da yankılandı. Olayın görgü tanığı olan John Adams'ın o tipik saygı ve öfke karışımı tarzıyla belirttiği gibi:

---

* Henüz sağken vefatına dair bir yazı çıktığında Mark Twain, "Ölümüm hakkında çıkan haberler hayli abartılı" demişti-e.n.

Mösyö Voltaire'le Mösyö Franklin'in birbirleriyle tanıştırılması yönünde genel bir talep vardı. Ama bu tatmin etmedi; daha fazla bir şeyler olmalı. İki filozofumuz da ne istendiğini ya da beklendiğini anlamış görünmüyorlardı; bununla birlikte birbirlerinin elini tuttular. Ama bu yeterli değildi. Bir açıklama gelene kadar yaygara devam etti: *Il faut s'embrasser a la francaise* [Fransız usulü bir kucaklaşma gerekiyor-ç]. İki yaşlı aktör bu büyük felsefe ve saçmalık tiyatrosu üzerine biri ötekinin kolları arasında birbirlerine sarılıp kucaklaşarak birbirlerini yanaklarından öptüler, böylece hengâme yatıştı. Sonra da haykırışlar bütün krallığı ve galiba bütün Avrupa'yı sardı: *Qu'il est charmant de voir embrasser Solon et Sophocles* [Solon'la Sofokles'in birbirine sarılmasını görmek ne kadar büyüleyici-ç.].[8]

Académie, Franklin'in Paris'in entelektüel seçkinleri arasındaki üslerinden biri oldu. Bir diğeri, esin perilerine atfen Dokuz Kız Kardeşler Locası olarak bilinen ünlü bir Mason locasıydı. Fransa'da Masonluk, Amerika'da genelde olduğu gibi sadece işadamlarına özgü bir sosyal kulüp olmanın ötesine geçmiş, gerek kilisenin gerekse monarşinin ortodoks yapısına meydan okuyan filozofların ve diğer özgür düşünce adamlarının başını çektiği hareketin bir parçası haline gelmişti. Gerçekten özgür düşünen bir filozof olan Claude-Adrien Helvétius, Paris'te ilk başta en büyük sanatçı ve yazarlarla dolu bir süper loca hayal etmişti. O ölünce dul eşi, (az sonra hakkında çok daha fazla şeyler öğreneceğimiz) Madam Helvétius 1776 yılında bu locanın kurulmasını maddi olarak destekledi.

Franklin'le Voltaire Dokuz Kız Kardeşler Locası'na, Académie'deki halka açık buluşmanın gerçekleştiği ayda, yani 1778 Nisan'ında katıldılar. Franklin loca sayesinde etkili destekçiler kazanıp güzel akşamlar geçirdi. Ama ortada riskli bir durum vardı. Kral ve ruhban sınıf bu dinden dönme locadan ve Franklin'in buradaki üyeliğinden rahatsızdı.

Birkaç ay önce ölüm döşeğindeyken kendisine son telkinleri vermek isteyen rahipleri kovan Voltaire için 1778 Kasım'ında yapılan anma töreninden sonra locayı saran ihtilaf arttı. Condorcet ve Diderot gibi bazı dostları törenden vazgeçmenin daha akıllıca olduğunu düşünmekteydi. Ama Franklin törene katıldığı gibi aktif olarak da yer aldı.

Salon siyahla kaplanmış, loş mum ışığıyla aydınlatılmıştı. Din adamlarına ve mutlakçılığın her türlüsüne saldıran şarkılar, konuşmalar ve şiirler vardı. Voltaire'in yeğeni, Houdon tarafından yapılmış bir büst getirdi. (Loca üyesi olan Houdon, loca için Franklin'in de bir büstünü yap-

mıştı. Büst halen Philadelphia Sanat Müzesi'nde durmaktadır.) Sonra bir alevin ışığı, mezarından kalkarak cennette Hakikat ve İyilik tanrıçasına takdim edilen Voltaire'i tasvir eden büyük bir tabloyu aydınlattı. Franklin başındaki Mason tacını çıkarıp törensel bir edayla tablonun dibine koydu. Sonra herkes ziyafet salonuna geçti, ilk kadeh Franklin'e -"ayağının dibinde ölmekte olan tutsak fırtına"- ve Amerika'ya kaldırıldı.

Kendisi de bir Mason olan XVI. Louis bu olaydan rahatsız olarak Dokuz Kız Kardeşler'in sürülmesi için diğer Mason locaları arasında kulis yaptı. Aylar süren çekişmelerden sonra Dokuz Kız Kardeşler'in yeniden örgütlenip Üstadı Muhterem olarak başına Franklin'in geçmesiyle durum tatlıya bağlandı. Sonraki yıllarda Franklin, torunu Temple, ajan Edward Bancroft ve deniz savaşçısı John Paul Jones'un da aralarında bulunduğu birçok Amerikalıyı locaya sokacaktı. Franklin ayrıca loca içinde, Société Apollonienne adıyla Amerikan Felsefe Topluluğu'na benzer bir grup kurulmasına katkıda bulundu.[9]

Madam Brillon

Masonlar ve filozoflar ne kadar ilginç olsa da, Franklin Fransa'da erkek arkadaşlarıyla meşhur değildi. Franklin'in birçok ünlü sıfatından biri de, Paris leydileri arasında birçok metresi olan efsanevi ve çapkın ihtiyar âşık sıfatıydı. Doğrusunu söylemek gerekirse hakikat daha az iç gıcıklayıcıydı. O meşhur kadın arkadaşları sadece zihninin ve ruhunun metresleriydi. Ama bu, ilişkilerinin daha az ilginç olduğu anlamına gelmiyordu.

Bunlardan ilki, klavsendeki ve Fransa'da yeni yeni moda olan piyanodaki performansıyla dikkat çeken yetenekli ve gergin komşusu Madam Brillon de Jouy'du. Franklin'le ilk karşılaştığı 1777 baharında iyi bir izlenim yaratamayacak kadar utangaç olduğu için endişelenmişti. O yüzden ertesi gün bir ortak dostlarından Franklin'in çok sevdiğini bildiği bazı İskoç melodilerini göndermesini istedi. "Bunları çalmaya çalışacağım ve aynı tarzda birkaç tane de kendim besteleyeceğim!" diye yazmıştı. "Bu büyük adama işlerinin arasında birkaç dakika rahat zaman geçirtmek ve aynı zamanda onu görme mutluluğuna erişmek isterim."

Kısa zamanda cinsel heyecan yüklenen ve birçok dedikoduyu besleyen yoğun birliktelikleri işte böyle başladı. Adams ve ötekiler, Madam

Brillon'un söz ettiği "o tatlı kucağında oturma huyu"ndan ve birlikte geçirdikleri gece yarılarının hikâyelerinden şok olmuşlardı. Bir defasında Madam Brillon'un kocası Franklin'e, "Karımı öptüğünüze eminim," diye yazmıştı.

Mösyö Brillon sonra da mektubuna şöyle eklemişti: "Sevgili Doktorum, ben de karşılık olarak sizi öpeyim." Tıpkı öteki birçok seçkin leydide olduğu gibi, Franklin'in Madam Brillon'la ilişkisi de karmaşık ve hiçbir zaman sonuna kadar gitmemiş bir ilişkiydi. Claude-Anne Lopez'in ustaca tarif ettiği gibi bu, Franklin'in "Cher Papa", yani garip bir şekilde çapkın baba rolünü oynamayı kabullenmek zorunda kaldığı bir *amitié amoureuse* [romantik dostluk-ç.] idi.[10]

Franklin'le karşılaştığında 33 yaşında olan Madam Brillon, çelişkili tutkular ve değişken ruh halleri arasında bocalamaktaydı. Kendisinden yirmi dört yaş büyük (ama Franklin'den on dört yaş küçük) olan kocası zengin, karısına düşkün ama sadakatsiz bir adamdı. Güzel sesli iki kız çocuğu olan ve Passy'deki en zarif malikânelerden birinde yaşayan Madam Brillon'un depresyon ve kendine acımak gibi bir eğilimi vardı. Hiç İngilizce bilmemesine rağmen, sekiz yıl süren ilişkileri boyunca birbirlerine 130'dan fazla mektup yazdılar. Madam Brillon, Franklin'i büyülediği gibi aynı zamanda da yönlendiriyordu.

Franklin için parçalar besteleyip çalarak, onun etrafında bir salon çevresi yaratarak ve Fransızca ve üçüncü şahsın ağzından pohpohlayıcı mektuplar yazarak yapıyordu bunu. "Hak ettiği şekilde sevdiği ve saygı duyduğu Bay Franklin'i zaman zaman mutlu edebildiğini görmenin kendisi için gerçek bir mutluluk vesilesi olduğunu" söylüyordu. Amerikalılar Saratoga Savaşı'nı kazanınca, (bugün de hâlâ zaman zaman söylenen) "*Marches des Insurgents*" [Asilerin Yürüyüşü] isimli bir zafer uvertürü bestelemiş ve Franklin için hazırladığı özel bir konserde ona çalmıştı. İkili aynı zamanda satranç tahtası üzerinden de flört etmekteydi. Madam Brillon kışkırtıcı bir dille kendisi için, "Bay Franklin'in zalimce kazandığı altı oyundan dolayı hâlâ biraz kızgın," diye yazmıştı, "intikamını almak için elinden geleni yapacağı konusunda kendisini uyarıyor."[11]

Franklin aylarca sadece müzik dinleyip satrançtan oynadıktan sonra, 1778 Mart'ında yeni bir şeyler için hazırdı. Çapkın teolojisiyle şok ettiği Madam Brillon'dan, ruhunu kurtarmasını istemişti. Madam Brillon da,

"Bu fikirlerini bana anlatacak kadar güvenerek," demişti, artık rahatça birinci şahısta yazarak, "nezaket gösterdin.". Cümleleri vaatkâr ve hatta ima doluydu. "Tövbekârımın zayıf noktasını biliyorum, buna göz yumacağım! Tanrı'yı, Amerika'yı ve beni her şeyden çok sevdiği sürece, onun dünkü, bugünkü ve *yarınki* bütün günahlarını bağışlayacağım."

Madam Brillon devam ederek yedi büyük günahı saydıktan sonra neşeyle, Franklin'in kibirden tembelliğe kadar olan ilk altısını fazlasıyla işlediğini belirtiyordu. Yedinci büyük günaha, şehvet düşkünlüğüne gelince birazcık mahcup olmuş gibi yapmıştı: "Yedinci – adını söyleyemem. Bütün büyük adamlarda bu kusur bulunur... Sevdin, sevgili kardeşim; nazik ve sevimli oldun; karşılığında da sevildin! Bunda bu kadar lanet okunacak ne var?"

Franklin cevabında sevinçten havalara uçarak, "Beni çok hoş bir yoldan cennete götürüyor," diye yazmıştı. "*Müstakbel* günahlarımın affedildiğini düşününce kendimden geçiyorum." On Emir'e dönerek, aslında bunlara iki tane daha eklenmesi gerektiğini savunmuştu: Üremeyerek dünyayı doldurmak ve birbirini sevmek. Kendisi bu ikisine daima çok iyi uymuştu, dolayısıyla "on günahtan birisini sık sık çiğnemenin karşılığını bu şekilde ödemiş olamaz mıydı? Yani komşunun karısına göz koymayı, (itiraf edeyim), sık sık çiğnediğim o emri kastediyorum. " demişti.[12]

Ne yazık ki Madam Brillon bu ipucunu hızla geri çekilmek için kullandı. Kendi kocasına göndermek yaparak, "Karısına göz koyduğunuz komşuya danışmadan bu soruya cevap veremem" diye yazdı. Boyun eğmesi gereken bir çifte standart olduğunu söyledi. "Siz bir erkeksiniz, ben bir kadınım. Aynı şekilde düşünsek bile farklı konuşmak ve davranmak zorundayız. Bir erkeğin arzu duyması ve bunun peşinden gitmesinde belki fazla bir sakınca yok; bir kadın da arzu duyabilir ama onun peşinden gitmemelidir."

Madam Brillon kocasının bu çifte standardı uyguladığının pek farkında değildi. Franklin'in kendisini "her iki cinsten geniş bir grupla" beraber Brillonlar'a akşam yemeğine götürmesinden sonra durumu şok edici ayrıntılarıyla rapor eden kişi bir kez daha John Adams oldu. Adams'a göre Madam Brillon "Fransa'nın en güzel kadınlarından biri" iken, "kocası taşralı kaba bir toprak sahibine" benziyordu. Kalabalığın arasında "hayli gösterişsiz ve sakar" bir kadın vardı. Adams, "Sonradan, hem Dr. Franklin'den hem de torunundan," diye yazmıştı, "bu

kadının Bay Brillon'un sevgilisi olduğunu öğrendim." Ayrıca ve bu kez yanlış tespitte bulunarak, Madam Brillon'un başka bir komşusuyla ilişkisi olduğu kanısına kapılmıştı. "Bu insanların bu kadar açık arkadaşlık ilişkisi içinde birlikte yaşayıp hâlâ birbirlerinin boğazını kesmemelerine hayret ediyordum. Ama dünyayı tanımıyordum."

Madam Brillon bir yıl sonra kocasının bu "sakar" genç kadınla, Brillon'un kızlarının mürebbiyeliğini yapan Matmazel Jupin'le ilişkisini öğrendi. Genç kadını evden kovdu ama sonra da kadının kâhya olarak Franklin'in evinde iş bulmasından korkmaya başladı. Franklin, bürosunda, kapalı kapılar ardındaki bir buluşmada kadını işe almayacağı konusunda kendisini ikna etmesinden sonra Madam Brillon içi rahatlamış olarak bir mektup yazdı. "Yüreğim daha rahat, sevgili babacığım, çünkü içini size döktü, çünkü artık Matmazel J...'nin sizin yanınıza kurulup size eziyet etmesinden korkmuyor."[13]

Madam Brillon, onun ateşini söndürmeye istekli olmamasına rağmen, Franklin'in dikkatini başka kadınlara çevirmesini engelleme savaşına bu kıskançlık krizinden daha önce başlamıştı. "Hep yaptığınız üzere dostluğunuzu başkalarıyla paylaştığınız zamanlar benim dostluğum bitmez ama bundan sonra hatalarınıza karşı daha katı olmaya çalışacağım," diye tehdit etmişti.

Franklin de sert olmakla birlikte kışkırtıcı bir cevap yazarak, bu kadar sahiplenici olmaya hakkı olmadığını söylemişti. "Sevgimizin olası bedensel boyutunu reddediyor ve tamamen dışlıyorsun, sanki karşında küçük kuzenlerin varmış gibi sadece birkaç nazik ve saf öpücüğe izin veriyorsun" diye çıkışmıştı. "Beni aynısını başkalarına da yapmaktan alıkoyacak kadar özel ne alıyorum ki?"

Franklin mektuba ayrıca dokuz maddelik bir "barış, dostluk ve aşk" anlaşması teklifi eklemişti. Liste Madam Brillon'un kabul edeceği maddelerle başlayıp terse doğru giderek kendisinin kabul edebileceği maddelerle devam etmişti. İlk maddede "Bay F, Madam Brillon kendisini ne zaman çağırtırsa gelir" yazarken, bir diğerinde "Madam Brillon istediği sürece yanında kalır," diyordu. Öte yandan, şartlarından biri "kendisi ne zaman isterse Madam B'den uzaklaşacağı," iken, diğeri "Madam B'den istediği kadar uzak duracağı" idi. Anlaşmanın son maddesi onu ilgilendirmekteydi: "Hoş bulduğu başka herhangi bir kadına âşık olabilirdi." Ancak Madam Brillon'un son maddeyi kabul edeceğinden "fazla

umutlu olmadığını" ve her durumda "aynı sıcaklıkla sevebileceği başka bir kadın bulacağını hiç sanmadığını" da eklemişti.[14]

Franklin cinsel arzularını anlatırken epeyce müstehcen olabiliyordu. "Şefkat göstermen gereken benim zavallı küçük oğlan, tıpkı senin zarif tablolarındaki gibi semiz ve neşeli olacağına, incecik; senin kendisinden esirgediğin gıdadan yoksun olarak açlıktan ölüyor." Madam Brillon diyaloğu, Franklin'i, "besili şişko bir sevgili" isteyen bir Epikürcü olarak niteleyerek sürdürdü. Kendisiyse "küçük oklarını köreltmeye çalışan" bir Platoncuydu. Franklin başka bir müstehcen mektupta da, atını arkadaşına ödünç vermeyi reddeden bir adamın hikâyesini anlatmıştı. Kendisi onun gibi değildi. "Güzel büyük atlarımı feda etmeye hazır olduğumu biliyorsun."

Aralarındaki bu tip erotik çağrışımlar uyandıran düzinelerce hücum ve savuşturma hareketinden sonra Madam Brillon, Franklin'in daha tensel bir aşk talebini, en azından kâğıt üstünde, ilk ve son defa olarak reddetti. Buna karşılık, Franklin'in tensel aşkı başka yerlerde aramasını engelleme girişiminden de vazgeçti. "Platonculuk en sefih tarikat olabilir, ama adil bir seks için uygun bir savunma," diye yazdı. "Dolayısıyla, leydi anlayış göstererek, beyefendiye gözdesini, doymak bilmez iştahını tatmin edemeyecek kadar yavan yemekler sunan, kendisininkinden başka masalarda şişmanlatmasını tavsiye edebilir."[15]

Ertesi gün için çay davetiyle sona eren mektup ilişkilerini bitirmedi. Bunun yerine ilişki başka bir şekil aldı: Madam Brillon bundan sonra hayran kız rolünü oynayacağını söyledi, Franklin'e de çok seven baba rolünü verdi.

> Bu hassas ve seven kız babasıyla konuşuyor. Bir zamanlar bir babam vardı, erkeklerin en iyisiydi, o benim ilk ve en yakın arkadaşımdı. Onu çok erken kaybettim! Sık sık bana sorardınız: "O üzüntü duyduğunuz şeylerin yerini alamaz mıyım?" Bana savaş esirlerini evlat edinip onları ölen akrabalarının yerine koyan bazı barbarların insancıl geleneklerinden söz etmiştiniz. Siz de benim kalbimde o babanın yerini aldınız.

Franklin, ya isteyerek yahut da zorunluluktan, görünüşte kabul etti. "Büyük bir nezaketle yaptığın beni babanın yerine koyma teklifini sonsuz bir mutlulukla kabul ediyorum, sevgili arkadaşım," diye yazdı. Sonra felsefi bir eda takındı. Benny ile Temple için söylediği gibi,

Philadelphia'daki kendi "sevgi dolu kızından" ayrı olduğuna göre, yanımda daima "hayatı boyunca ona göz kulak olacak ve son uykusuna yattığında şefkatle göz kapaklarını kapatacak" bir çocuk olması onun için önemliydi. Bu rolü düzgün bir şekilde oynayacağına söz veriyordu. "Seni bir baba gibi, bütün kalbimle seviyorum. Zaman zaman ileri gitmek istediğimden kuşkulandığım olduğu doğru, ama bunu kendimden bile saklıyorum."[16]

İlişkilerinin dönüşümü Franklin'e en hüzünlü ve kendi dünyasına en fazla tercüman olan hikâyelerinden biri olan "The Ephemera"yı yarattırdı. Franklin bahçede yaptıkları bir gezintiden sonra bu hikâyeyi Madam Brillon'a yazdı. (Konu elli sene önce *Pennsylvania Gazette*'de yayımladığı bir makaleden geliyordu.) Bu dünya üzerindeki yedi saatinin dolmakta olduğunu fark eden kısa ömürlü küçük sineklerden birinin hayıflanmasına kulak misafiri olduğunu yazıyordu.

> Kuşakların doğduğunu, büyüdüğünü ve öldüğünü gördüm. Şimdiki arkadaşlarım, ne yazık ki artık var olmayan gençlik arkadaşlarımın çocuklarıyla torunları! Yakında ben de onların peşinden gitmeliyim. Hâlâ sağlıklı olmama rağmen, doğanın kuralı gereği hayatımı yedi sekiz dakikadan fazla uzatmam imkânsız. Tadını çıkaracak kadar yaşayamadıktan sonra ırgat gibi çalışıp didinerek şu yaprağın üstüne şekerli özsuları yığmak neye yarar!...
>
> Dostlarım beni arkamda bırakacağım isim düşüncesiyle teselli ediyorlar ve yeterince yaşadığımı söylüyorlar. Ama şan artık var olmayan bir *Ephemere*'in [kısa ömürlü şey-ç.] ne işine yarar ki!...
>
> Bütün o gayretli çalışmalardan geriye, iyilik yolunda geçirilmiş uzun bir hayatın hayalinden, birkaç iyi Leydi-Ephemere'yle yapılan aklı başında lakırdılardan ve her zaman sevimli bir BRILLANTE'nin* [Orijinal Fransızca versiyonunda bu sözcükler hitap edilen kişiye daha net bir şekilde gönderme yapmaktadır: *"toujours amiable Brillon."*] ara sıra sergilediği kibar gülücükle hoş nağmeden başka somut bir zevk kalmadı.[17]

Franklin, Fransa'daki kalan yıllarında ve hatta Amerika'ya döndükten sonra yazdığı mektuplarda Madam Brillon'a duygusal olarak bağlı kalmaya devam edecekti. Aralarındaki yeni düzenleme, Madam Brillon'un banyosunda, Madam Brillon banyo küvetine girip kendilerini

* Işıltı... burada Madam Brillon'un ismine gönderme yapılıyor-ç.n.

seyrederken ortak bir arkadaşlarıyla gece yarılarına kadar satranç oynamalarına hâlâ elvermekteydi. Fakat bu, santranç oyunlarında olduğu gibi, oldukça masum bir oyundu; küvetin önü, o zamanın tarzı gereği, bir tahtayla kapalıydı. Franklin ertesi gün, "Korkarım seni uzun süre banyoda tutarak oldukça rahatsız ettik," diye özür dilemiş ve küçük bir alaycı vaat eklemişti: "Bir daha asla bir komşuyla senin banyonda satranç oynamayı kabul etmeyeceğim. Beni bu düşüncesizliğimden dolayı bağışlayabilir misin?" Kesinlikle bağışlardı. "Hayır, benim iyi babacığım, dün beni hiç rahatsız etmediniz," diye cevap vermişti Madam Brillon. "Sizi görmekten o kadar mutlu oldum ki, banyodan biraz geç çıkmanın getirdiği azıcık sıkıntıya değdi."

Dünyevi bir aşk ihtimalinden vazgeçen ikili, birbirlerine cennette aşk yaşama sözü verdiler. Madam Brillon bir defasında, "Size söz veriyorum," diye takılmıştı, "beni beklerken çok fazla huri fethetmemek şartıyla cennette sizin karınız olurum. Ebediyete kadar kocam olacaksa sadık bir kocam olsun isterim."

Madam Brillon, Franklin'de kadınlara bu kadar çekici gelen şeyi, "neşesi ve kibarlığı yüzünden kadınlar tarafından sevildiğini, çünkü kendisinin de bütün kadınları sevdiğini" hemen herkesten çok dile getirmişti. "Anlayış ve sevecenliğinizle," demişti, "kalplerin en yumuşağını en kusursuz ahlaki öğretiyle, canlı bir hayal gücüyle ve erkeklerin en zekisinin zekâsının, kadınlığın kayalarına sürekli çarparak parçalanmasına izin veren eğlenceli bir kurnazlıkla birleştiriyorsunuz."[18]

Franklin sonraki yıllarda Madam Brillon'a depresyon nöbetlerinde yardımcı olacak ve göreceğimiz üzere, Temple ile Madam Brillon'ın kızlarından birinin evliliğini teşvik etmeyi deneyecekti. Ama 1779'a doğru Franklin'in ilgisi giderek başka bir kadına, yakınlardaki Auteuil köyünde çok daha çekici bir evde yaşayan bir kadına kayacaktı.

Madam Helvétius

Anne-Catherine de Ligniville d'Autricourt ünlü Lorraine aristokrat ailelerinden birinin kızı olarak dünyaya gelmişti. Fakat yirmi çocuğun onuncusu olduğundan bir drahoması yoktu. O yüzden on beşine basıp evlenecek yaşa gelince bir manastıra gönderilmişti. Ama sonradan or-

taya çıkacağı üzere dünyadan uzak bir hayata kesinlikle ilgi duymadığı gibi, bunu finanse edecek maddi gücü de yoktu. 30 yaşında manastırdaki süresi doldu ve o da Paris'e giderek, kocasını bırakıp yazar olan ve etrafında parlak ve hafif bohem entelektüellerle dolu bir çevre oluşturan iyi kalpli teyzesinin yanına yerleşti.

Orada Anne-Catherine'nin şen şakrak hali ve güzelliği birçok aşığı ve en çok da sonradan Fransa maliye müfettişi ve Franklin'in dostu olan, kendisinden sekiz yaş küçük ekonomist Turgot'yu cezbetmişti. Turgot hoştu ama yeterince zengin değildi. O yüzden Anne-Catherine de daha köklü biri olan Claude-Adrien Helvétius'la evlenmişti.

Helvétius, kraliyetin oldukça kazançlı bir iş olan vergi toplama ve toprak icarı alma hakkı tanıdığı, kraliyet imtiyaznamesine sahip bir grup olan elli Fransız mültezimden biriydi. Helvétius servet yaptıktan sonra sosyal ve entelektüel özlemlerini tatmine koyulmuştu. O yüzden zengin yatırımcı, yoksul bir aristokratla evlenmiş ve yukarıda belirtildiği üzere Dokuz Kız Kardeşler Mason Locası'nın planlanmasına katkıda bulunan ünlü bir filozof olmuştu. Ünlü eseri *De l'Esprit* [Ruh Üzerine-ç.] (1758), insanın eylemlerini zevk düşkünlüğünün harekete geçirdiğini ileri süren tartışmalı bir tanrısız hedonizm savunmasıydı. Etrafına Diderot, Condorcet, Edinburgh'tan zaman zaman ziyarete gelen Hume ve âşık olarak reddedilmesine karşın halen gözde olan Turgot gibi Aydınlanma'nın yıldızlarını toplamıştı.

Helvétius'un 1771'de, Franklin'in gelişinden beş yıl önce ölmesi üzerine artık Madam Helvétius olan dul eşi Anne-Catherine kızlarını kendi seçtikleri erkeklerle evlendirmiş ve her birine bir aile şatosu verip kendisine Passy yakınlarındaki Auteuil'de derme çatma bir çiftlik satın almıştı. Şen şakrak, cana yakın ve aristokrat kanına, aynı zamanda yoksul yetişme tarzına uygun olarak, biraz da dünyevi bir aura yaymaktan hoşlanan özgür ruhlu bir bohemdi Madam Helvétius. Birçok kişiye mal edilmesine rağmen ilk kez, salonuna geldiği sıralarda doksanlarının sonlarında olan yazar Fontenelle tarafından mükemmel bir tarzda dile getirilen ve sık sık tekrarlanan bir söz vardır. Madam Helvétius'u o ev kıyafeti giyinmiş hallerinden birinde gören Fontenelle, "Ah ah, tekrar yetmişinde olmak vardı!" demişti.

Madam Helvétius'un Auteuil'de bütün o Fransız şekilciliğinden uzak, özgür ruhlu bir bahçe ile ördek ve köpeklerden oluşan gürültücü

ve karışık bir hayvan koleksiyonu ile aynı özelliklerde birçok şeyin sergilendiği bir salonu vardı. Arkadaşları ona ender bitkiler, sıra dışı hayvanlar ve kışkırtıcı fikirler getirir, o da bütün bunlara esprili bir ifadeyle "l'Académie d'Auteuil" [Auteuil Akademisi-ç.] olarak anılan akademide bakar ve geliştirirdi.[19]

Madam Helvétius'un yanında iki rahiple bir rahip yardımcısı vardı:

- Franklin'le ilk kez sihirli değneğiyle dalgaları dindirme hilesini yaptığı İngiltere'deki bir ev partisinde tanışan, onun iyi şarap, şarkı, ekonomik teori ve pratik keşif sevgisini paylaşan, kırklarının sonlarındaki ünlü bir ekonomi politikçi ve *Encyclopédie* [Ansiklopedi] yazarı olan Abbé [başkeşiş] André Morellet.
- Eski bir Benedikten olan, (Morellet'nin deyişiyle) "Helvétius'un yarım yamalak da olsa laikleştirdiği", otuzlarının sonlarındaki Abbé Lefebvre de la Roche.
- Homeros'u çeviren, tıp tahsili alan, hastaneler üstüne bir kitap yazan ve hikâyeleriyle anekdotlarını aslına uygun biçimde kayda geçirdiği Franklin'e saygı besleyen, yirmili yaşlarının sonlarındaki bekâr şair Pierre-Jean-Georges Cabanis.

La Roche, "Ahlaktan, politikadan ve felsefeden konuşurduk," demişti. "*Notre Dame d'Auteuil* [Auteuil'deki Anamız] işveleri tahrik eder, Abbé Morellet ile krema konusunda ağız dalaşına girer ve tartışmayı bizim inanmadığımız şeyleri kanıtlamaya doğru gidecek şekilde sürüklerdi."[20]

1778'de Franklin'i, 60'ına yaklaştığı halde hâlâ canlı ve güzel olan Madam Helvétius'u ziyarete götüren kişi, ona hâlâ vurgun olan Turgot idi. Madam Helvétius'un hafif konuşmalar ve düşünsel açıdan her türlü kontrolden uzak sohbetlerle dolup taşan hayvanat bahçesi tam da Franklin'in zevkine hitap etmekteydi. Franklin bu ziyaretten kısa bir süre sonra Madam Helvétius'a, taşıdığı çekici elektriğini anlatan bir mektup yazmıştı:

> Bu kadar çok ve bu kadar çeşitli arkadaşlarınız olmasını açıklayabilmek için kendime göre birtakım hipotezler geliştirmeye çalışıyorum. Devlet adamları, filozoflar, tarihçiler, şairler ve her çeşit bilimadamının, saman çöpünün kehribara yapışması

gibi size yapıştığını görüyorum... Sevimli topluluğunuzda, başka birinin topluluğunda genellikle bulamadığımız o büyüleyici cömertliği, o içten gelen lütufkâr özeni, o mutlu etme ve mutlu edilme yeteneğini buluyoruz... Sizin yanınızda sadece sizinle değil, başkalarıyla ve kendimizle de daha mutlu oluyoruz.[21]

Beklendiği üzere, Franklin tarafından ziyarete götürülen John Adams, Madam Helvétius'la evi karşısında şok olmuştu. Umarım, diye taş atmıştı, iki başkeşişin "İşledikleri günahları bağışlayabilecek kadar güçleri vardır." Evdeki ahlaki "saçmalıklardan" söz ederken de, "Bu tür bir ulusal terbiyesi olan hiçbir cumhuriyet hükümeti ayakta kalamaz," demişti. Madam Helvétius'u sonradan ziyaret eden Karısı Abigail daha da dehşete kapılmış ve onu hoş saldırgan bir üslupla anlatmıştı:

Saçları kıvırcıktı; saçlarının üstünde, arkasından kirli bir tül mendil sarkan küçük bir hasır şapka vardı... Yemeklerde genellikle elini Doktor'un eline kenetleyerek, bazen de kollarını yanlarındaki beyefendilerin sandalyelerinin kollarına doğru yayarak ve sonra da kollarını kayıtsızca Doktor'un boynuna atarak konuşmaları yönlendirirdi... Bu tip leydilerden fena halde tiksiniyor ve onlarla hiç tanışmamış olmayı diliyordum. Yemekten sonra kendisini bir kanepeye atar ve ayaklarından daha fazlasını gösterirdi. Küçük bir kucak köpeği vardı, doktordan sonra en çok onu severdi. Bu köpeği öper, köpek döşemeye işeyince eteğiyle silerdi.[22]

Franklin, Madam Helvétius'la flörtün ötesine geçmişti. 1779 Eylül'ünde, yarı ciddiden biraz daha ciddi bir şekilde, tutkulu evlilik teklifleri yapmaktaydı. Fakat saygınlıklarını korumak için yeterli bir ironik mesafe de bırakmaktaydı. Cabanis üzerinden, üçüncü şahsı kullanarak, "Eğer o Leydi günlerini kendisiyle geçirmek isterse, kendisi de karşılığında gecelerini onunla geçirmek ister," diye yazmıştı. "Çok az günü kalmasına karşılık, şimdiden birçok gününü Leydi'ye vermesine rağmen, Leydi, Poupon (köpeği) dışında hiç kimseye mutluluk vermeden, tam bir kayıp olarak akıp giden gecelerinin bir tekini bile ona vermeyecek kadar nankör görünüyor."[23]

Madam Helvétius, Franklin'i hafif hafif ayartıyordu. "Kâğıda bu kadar güzel şeyler döktükten sonra," diye karalamıştı, "gelip bana bir şeyler söyleyeceğinizi umut etmiştim." Franklin, Madam Helvétius için uydurduğu iki küçük hikâyeyle zekice ama mizahi bir mesafe koyarak

arayışını sürdürmüştü. İlki dairesinde yaşayan sineklerin ağzından yazılmıştı. Sinekler Passy'deki örümceklerin yarattığı tehlikeden yakınıyorlar ve örümcek ağlarını temizlediği için Madam Helvétius'a teşekkür ediyorlardı. "Tek bir dileğimiz kaldı," diye bitirmişlerdi. "Sonunda ikinizin tek bir aile oluşturduğunuzu görmek."[24]

Franklin'den hoşlanmaktan çok artık onu kıskanan Turgot, Madam Helvétius'a evlenme tekliflerini geri çevirmesini tavsiye etmişti. Nitekim Madam Helvétius da öyle yapmıştı. Franklin buna rağmen en meşhur hikâyelerinden biri olan ve cennete gidip evlilik konusunu, orada birbiriyle evlenen Madam Helvétius'un merhum kocası ve kendi merhum karısıyla konuştuğu bir rüyayı anlatan "The Elysian Fields" [Cennet Bahçeleri] ile kur yapmaya devam etmişti. Franklin, Madam Helvétius'un kendisini terk edip giden karısından daha güzel göründüğünü söyleyerek, onlardan intikam almayı teklif ediyordu:

> Geçen akşam son derece tatlı bir dille dile getirdiğiniz kocanıza olan saygınızdan dolayı ömrünüzün sonuna kadar bekâr kalacağınıza dair barbarca kararınızdan canım sıkılmış bir halde evime gittim, kendimi yatağa attım ve öldüğümü düşünerek kendimi Cennet Bahçeleri'nde buldum... (Mösyö Helvétius) beni büyük bir nezaketle karşıladı. Oradaki ünümden dolayı beni bir süredir tanıdığını söyledi. Bana savaş hakkında, dinin, özgürlüklerin ve Fransa'daki hükümetin bugünkü durumu hakkında binlerce soru sordu. Demek sevgili dostunuz Madam H--- hakkında bir şey sormuyorsunuz; o yine de sizi ziyadesiyle seviyor dedim. Ben de bir saat önce onun yanındaydım.
>
> Ah! dedi, bana eski mutluluğumu hatırlatıyorsunuz.--- Ama burada mutlu olabilmem için onu unutmam gerek. İlk birkaç yıl boyunca sadece onu düşünmüştüm. Sonunda bir teselli buldum. Yeniden evlendim. Bulabildiğim ona en benzeyen kadın. Doğru, o kadar güzel değil fakat oldukça sağduyulu, maneviyatı birazcık daha yüksek ve beni sonsuz seviyor. Tek çabası beni mutlu etmek ve aslında bu akşam bana ziyafet çekmek için en iyi Nektar'ı, en leziz Ölümsüzlük Yemeği'ni [Ambrosia] bulmaya gitti. Benimle kalırsanız onu görürsünüz.
>
> ... Tam bu sözlerinden ardından Madam H--- Nektar'la içeri girdi: O onda onun Madam F---, yani benim eski Amerikalı dostum olduğunu anladım. Ama o bana soğuk bir ifadeyle, "Kırk dokuz yıl ve dört ay boyunca, yani aşağı yukarı yarım yüzyıl sana iyi bir eş oldum; bununla yetin. Burada, sonsuza kadar sürecek yeni bir ilişki kurdum," dedi.

Euridike'min [Yunan mitolojisinde Orpheus'un karısı-ç.] beni reddetmesinden kırılmış olarak derhal bu nankör ruhları bırakıp güzel dünyaya dönerek güneş ışığını ve sizi görmeye karar verdim. İşte buradayım! İntikamımızı alalım.[25]

Bu ciddiyetsizliğin altında içten bir arzu gizliydi -dostları böyle düşünüyordu, tıpkı rakip arkadaşı Turgot gibi- fakat bu arzu zekice ve güvenli görünmesini sağlayacak bir zarafetle ortaya konmuştu. Oldum olası derin duygusal bağlardan rahatsızlık duyan Franklin, mükemmel bir mesafe koyma hilesi oynamıştı. Tehlikeli bir ciddiyet görüntüsü veren gizli gizli kur yapmak yerine, hikâyeyi birkaç ay sonra kendi özel gazetesinde yayımlayarak aleni hale getirmişti. Böylece yüreğini açıp oldukça mütevazı bir şakacılıkla içtenlik arasındaki alanda güven içinde dans edişini herkesin görmesini sağlamıştı. Claude-Anne Lopez, "Franklin her nasılsa kendisini aşka asla sonuna kadar kaptırmadı," demektedir. "Bir yanı hep geride duruyor ve olan biteni ironiyle izliyordu."

Bütün bunlar, yani hem ciddiyet hem de sergilenen aleni şakacılık Madam Helvétius için çok fazlaydı. Turgot'nun ortak bir dostlarına yazdığı bir mektuba göre, "kendisine eziyet veren bütün bu karmaşayı mümkünse unutmak" umuduyla yazı Tours'da geçirmek için 1780 Haziran'ında kaçtı. Turgot, tatilin "yalnızca Madam Helvétius'un huzuru için değil aynı zamanda bu huzurun ihtiyatsızca çalkalanan diğer zihinde [örneğin Franklin'in] de yeniden sağlanması için iyi geleceğini" de eklemişti.[26]

Franklin'e gelince, yarı ciddi flört dansları karşılıksız kalsa da, onun ruh ve bedeninde gençleştirici bir etki yapmıştı. Baharda bir dostuna, "Artık yaşlanmıyorum," diye yazmıştı. "70'inde olduğumu ve aynı yolda ilerlediğim takdirde yolun sonunun muhtemelen mezara çıkacağını düşünürsek, aniden durdum, döndüm ve tekrar gerisin geriye yürümeye başladım; bunu dört yıldır yaptığıma göre, 66 yaşımda olduğumu kabul edebilirsin."[27]

Bagateller

Franklin'in Passy ve Auteuil'deki flörtlerinin bir meyvesi de, dostlarını eğlendirmek için yazdığı -yukarıda sözü geçen "The Ephemera", "Sinekler" ve "Cennet Bahçeleri" gibi- fabl ve hikâyeler olmuştu. Franklin

bunlara, Fransızca küçük neşeli şarkılar için kullanılan bagatel adını vermiş ve birçoğunu Passy'de kurduğu özel gazetede yayımlamıştı. Bunlar geçmişte yazdığı "Polly Baker'ın Savunması" gibi küçük hikâyelere benziyordu, ancak Passy'de kaleme aldığı yaklaşık bir düzine hikâyede hafif bir Fransız aksanı vardı.

Bunlar nedeniyle pek çok alkış almıştı. Alfred Owen Aldridge, "Franklin'in bagatelleri zevkle ahlaki gerçeği birleştiriyor," demişti. "Dünyanın hafif edebiyat şaheserleri arasında yer alıyorlar." Pek de öyle değildi. Bunların değeri, oldukça az olan edebi yanlarından çok Franklin'in kişiliğine ışık tutmalarından kaynaklanmaktaydı. El alıştırmaları gibi zevkli zekâ oyunlarıydı. Çoğu Franklin'in tipik alaycı öz farkındalığını sergilerken, bazıları ahlak dersi verme çabası bakımından biraz beceriksiz kalmaktaydı.[28]

En komiği de bir adamın midesi tarafından azarlandığı eski bir ilaç reklamının öncüsü olarak görülebilecek olan "Gut hastalığı ile Bay Franklin arasındaki diyalog"du. Franklin 1780 Ekim'inde yatağa düşünce, Madam Brillon ona, hastalığının sebebinin "bir, bazen iki, üç, dört güzel hanıma" âşık olması olduğunu ima eden "*Le Sage et la Goutte*" [Bilge ve Gut-ç.] başlıklı bir şiir yazmıştı. Kıtalardan biri şöyleydi:

"Sevgili Doktor" dedi Gut, "ölçülü olmak,"
"Gibi bir erdemi mümkün değil sizde bulmak.
Yemeyi ve hanımlarla hoşsohbeti seviyorsunuz,
Yürümeniz gerekirken siz satranç oynuyorsunuz."

Franklin buna bir gece yarısı uzun ve eğlenceli bir diyalogla karşılık vermişti. Gut keyif düşkünlüğünden dolayı Doktor'a çıkışıyordu. Franklin öğretici olmayı sevdiğinden, ayrıca egzersiz ve temiz hava da tavsiye ediyordu:

BAY F.: Ah! Oh! Uf! Bu zalim eziyetleri hak etmek için ne yaptım?

GUT: Bir sürü şey; yiyip içme konusunda ipin ucunu kaçırdınız, bacaklarınızı uyuşukluğun içine kapıp koyverdiniz.

BAY F.: Beni suçlayan da kim?

GUT: Ben, Gut'un ta kendisi.

BAY F.: Ne! Benim şu düşmanım mı?

GUT: Hayır, düşmanınız değil.

BAY F.: Tekrar söylüyorum, düşmanım; çünkü bana sadece ölümüne eziyet etmekle kalmayıp iyi ismimi de lekeledin; oburluk ve içkicilikle suçladın; artık bütün dünya benim öyle de böyle de olmadığımı görecek.

GUT: Dünya nasıl istiyorsa öyle düşünebilir; kendine karşı her zaman, bazen de dostlarına karşı çok fazla hoşgörülüdür; fakat şunu çok iyi biliyorum ki, makul ölçüde egzersiz yapan biri için uygun olan yiyecek ve içecek miktarı, hiç spor yapmayan bir başkası için çok fazladır...

Hareket gerektirmeyen bir hayatınız varsa, en azından zevkleriniz, boş zaman uğraşlarınız aktif olmalı. Yürümeli veya ata binmelisiniz ya da hava elverişli değilse bilardo oynamalısınız. Ama sizin hayat tarzınıza bir bakalım. Sabahlar uzunken ve dışarı çıkmak için zamanınız varken siz ne yapıyorsunuz? Niçin faydalı bir egzersiz yapıp kahvaltı için iştahınızı açmak yerine, genellikle okumaya değmeyen kitaplar, risaleler ve gazetelerle oyalanıyorsunuz. Aşırı kahvaltı yapıyorsunuz: Dört fincan kremalı çay ve üzerinde kurutulmuş et dilimleri bulunan bir veya iki tereyağlı tost. Ki bunların pek de kolay sindirilebilir şeyler olduğunu sanmıyorum.

Hemen ardından masanıza oturup yazı yazıyor ya da iş için yanınıza gelenlerle çene çalıyorsunuz. Böylece vücut hiç hareket etmeden saat bir oluyor. Fakat yaptığınız işlerin hareket gerektirmemesini göz önünde tutarak bütün bunları affedebilirim. Peki ya akşam yemeklerinden sonraki davranışlarınız? Sağduyu sahibi bir insanın tercihi birlikte yemek yediği dostlarla güzel bahçelerde yürüyüş yapmak olur; sizin tercihinizse iki saat, üç saat boyunca satranca takılıp kalmak!

... M. Brillon'un bahçelerini biliyorsunuz, orada ne güzel yürüyüşler yapılır; Yukarıdaki terastan aşağıdaki çimenlere kadar uzanan yüz basamaklık şirin merdivenleri biliyorsunuz. Bu sıcakkanlı aileyi akşam yemeklerinden sonra haftada iki kez ziyaret ediyorsunuz. Ve "bir kişinin düz zeminde on mile denk gelecek şekilde bir millik merdiven inip çıkarak egzersiz yapması gerektiği" de sizin düsturunuz. İki şekilde de egzersiz yapacak ne fırsatlarınız oldu! Peki, siz yaptınız mı ve ne kadar sık?

BY F.: Bu soruya hemen cevap veremem.

GUT: Ben sizin yerinize vereyim; bir kere bile yapmadınız.[29]

Franklin bagateli, Madam Brillon'un "bu ıstırap veren illetin ortaya çıkmasında kadınların da payı olduğunu" söyleyen şiirindeki iddia-

yı, arsızca bir üslupla reddeden bir mektupla beraber ona göndermişti. Franklin'in dediği gibi, "Genç bir delikanlıyken ve cinsi lâtifin güzelliklerinden şimdikinden çok daha fazla zevk alırken gutum yoktu. Dolayısıyla, Passy'nin hanımefendileri, onlara boş yere sıkça tavsiye ettiğim Hıristiyan hayırseverliğini biraz daha fazla gösterselerdi, şimdi gutla uğraşmayacaktım." Artık cinsellik, aralarında gerilim konusu olmaktan çok şaka konusu olmuştu. Madam Brillon da cevap olarak, "Bir Hıristiyan hayırseveri ruhuyla sizin için elimden geleni yapacağım," diye yazmıştı, "ama *sizin* Hıristiyan hayırseverliği anlayışınızla değil."

Franklin bagatellerini dil becerisini geliştirmenin bir yolu olarak kullanırdı. Bunları İngilizce'den Fransızca'ya, Fransızca'dan İngilizce'ye çevirir, Abbé de la Roche gibi arkadaşlarına gösterir ve sonra da düzeltmeler yapardı. Örneğin, çocukken bir düdüğe ödediği fazla parayla ilgili meşhur hikâyesini, solda Fransızca ve sağda İngilizce olacak şekilde iki sütun halinde yazıp araya da düzeltmeler için boşluk bırakmıştı. Madam Brillon İngilizce bilmediğinden, Franklin ona yazılarının Fransızcalarını gönderiyor ve genellikle de başkalarının yaptığı düzeltmeleri ona gösteriyordu.

Madam Brillon gramer konusunda ahlakta olduğundan daha gevşekti. La Roche'un gut diyaloğunda yaptığı düzeltmeler için, "Fransızcanızı düzelten kişi eserinizi bozmuş," demişti. "Eserlerinizi kendi haline bırakın, bir şeyler söyleyen sözcükler kullanın ve mükemmelcilikleriyle cümlelerinizi zayıflatan gramercilere gülüp geçin." Örneğin Franklin sık sık "*indulger*" ("indulge" [zevk almak-ç.] anlamında) gibi yeni Fransızca sözcükler uydurur, arkadaşları da bunları düzeltirdi. Ancak Madam Brillon bu yeni sözcükleri sevimli bulurdu. "Birkaç mükemmeliyetçi bize itiraz edebilir çünkü o kuşlar sözcükleri soğuk bilgelik terazisinde tartıyorlar" diye yazmıştı fakat "Siz kendinizi bir gramerciden daha kuvvetli ifade ediyor göründüğünüzden, ben sizden yanayım."[30]

Franklin özellikle de Fransızca'daki dişil-eril kelime ayrımlarında zorlanıyordu. Hatta sözlükten bu ayrımlara bakma ihtiyacı duyduğundan yakınırken, şaka olsun diye "erkek" takılarını dişil yerine, "kadın" takılarını da eril yerine kullanıyordu. Alaycı bir dille "Kadın ve erkek şeyler -kiplerden ve zamanlardan söz etmiyorum- altmış senedir (16 yaşımdan beri) başıma fena halde dert," diye yazmıştı. "Dediklerine göre bütün bu ayrımların kalktığı cennete gidince çok daha mutlu olacağım."

Peki, Franklin'in Fransızcası nasıldı? Her zaman doğru telaffuz ve gramerle olmasa da 1780'de yüksek bir gusto ve gösterişle yazıp konuşabiliyordu. Bu tarz oradaki çoğu arkadaşının ve özellikle de kadınların hoşuna giderken, beklendiği gibi John Adams'ı kızdırıyordu. Adams, "Dr. Franklin'in Fransızca'yı çok iyi konuştuğu söyleniyor, oysa ben eleştirel gözle bakınca gramer açısından iyi olmadığını düşünüyorum" diye çıkışmıştı. "Bana gramere hiç dikkat etmediğini söylemişti. O Fransız beyefendileriyle leydilerinin iltifatlar yağdırdığı ve kendisinin de çok iyi olduğunu sandığı telaffuzunun da çok bozuk olduğunu tespit ettim."[31]

Franklin'in Fransız dostlarını mest eden bagatel, dini hoşgörüyü ele alan "Kont" başlıklı bir kıssaydı. Ölüm döşeğindeki bir Fransız subayı rüyasında cennetin kapısına gelince, Aziz Petrus'un insanlara dinleri hakkında sorular sorduğunu görür. Birincisi Katolik olduğunu söyler. Aziz Petrus da, "Sen Katoliklerin yanına git," der. Aynı işlem bir Anglikan'la Quaker'a da uygulanır. Subay dinsiz olduğunu söyleyince Aziz Petrus anlayışlı davranır: "Farketmez, sen de gelebilirsin. Nerde yer bulursan oraya yerleş." (Franklin hoşgörü konusundaki tavrını net bir şekilde anlatabilmek için metni birkaç kez gözden geçirmiş görünmektedir. Nitekim bir versiyonunda hoşgörüye daha güçlü bir vurgu yapmıştı: "Farketmez, sen de gir ve istediğin yere otur.")[32]

Hikâye Franklin'in dini hoşgörüyle ilgili önceki birçok yazısının tekrarı niteliğindeydi. Franklin'in müşfik Tanrı inancı yaşlandıkça güçlenmesine karşın, Fransız entelektüelleri onun herhangi bir mezhebe bağlı olmamasına hayranlık duymaktaydı. Bir tanıdık, "Bizim özgür düşünürlerimiz din konusunda onu ustaca yokladılar," diye yazmıştı "ve kendine özgü bir din anlayışının olduğunu buldular ki bu da hiçbir dini olmamasıdır."[33]

Satranç ve Yellenme

Franklin'in meşhur tutkularından biri, Madam Brillon'un banyosunda yaptığı gece yarısı karşılaşmalarında da görüldüğü üzere satrançtı. O bu oyunu hem diplomasinin hem de hayatın bir metaforu olarak görüyordu. Bunu 1732 yılında Philadelphia Junto'su için hazırladığı bir makaleden yola çıkan 1779 tarihli "Satranç Ahlakı"nda ortaya koymuştu.

"Satranç oyunu sadece bir boş zaman eğlencesi değildir" diye başlıyordu yazı. "Aklın, insan hayatı boyunca yararlı olan bazı çok değerli nitelikleri satrançla ortaya çıkar veya güçlenir. Çünkü hayat da, varılacak hedeflerin, baş edilmesi gereken yarışmacıların veya rakiplerin olduğu bir çeşit satrançtır."

Satranç, diyordu, uzağı görmeyi, ihtiyatlı, dikkatli olmayı ve cesaretini yitirmemenin önemini öğretir. Uyulması gereken önemli bir adabı vardı: Rakibine asla acele ettirmemek, kötü bir hamle yapmış gibi davranarak aldatmaya kalkmamak ve galibiyetle asla böbürlenmemek: "Rakibini yenme arzunu yumuşat ve karşı tarafın kazanma arzusuna hoşnutlukla yaklaş." Hatta rakibin yaptığı kötü bir hamleyi geri çekmesine izin vermenin akıllıca olduğu zamanlar bile vardı: "Aslında böyle yaparak oyunu rakibine verebilirsin ama daha iyi bir şeyi, onun saygısını kazanırsın."[34]

Franklin'in Passy'deki gece yarısı karşılaşmalarından biri sırasında bir ulak Amerika'dan bir dizi önemli mesajla çıkagelmişti. Franklin ulağı oyun bitene kadar bekletmişti. Başka bir sefer, satrançta dengi olan Bourbon Düşesi'yle oynuyordu. Düşes hatalı bir hamle yaparak şahını korumasız bırakmıştı. Franklin satranç adabını unutarak apar topar şahı kapmıştı. "Ah," demişti düşes, "Bizde öyle mat yapılmaz." Franklin de o meşhur hazırcevaplılığıyla karşılık vermişti: "Biz Amerika'da yaparız."[35]

Bir gün Passy'de mumlar ağır ağır sönerken kendini satranca iyice kaptırmıştı. Oyunu bırakmayı reddeden Franklin, rakibini biraz daha mum bulmaya göndermişti. Adam yüzünde şaşkın bir ifadeyle hızla geri dönmüştü, çünkü dışarıda hava zaten aydınlanmıştı. Franklin panjurları açmıştı. "Haklısınız, gündüz olmuş," demişti. "Yatalım."

Bu olay, sabahın altısında güneşin yükselip her yeri aydınlattığını keşfetmesini anlatan bir bagatale ilham kaynağı olmuştu. Dikkat edileceği üzere, Franklin hayatının bu aşamasında artık Fakir Richard'ın erken yatıp erken kalkma düsturunu paylaşmamaktaydı. Bu keşfin, "kendisiyle birlikte öğleden önce hiç güneş ışığı belirtisi görmemiş" okuyucuları şaşırtacağını söylemişti. Buradan da insanların çok daha erken kalkarak mumdan yana epeyce para tasarruf edeceği sonucuna varmıştı. Hatta bu "Ekonomik Proje" ile Parislilerin yaz aylarında uyku saatlerini yedi saat öne çekmeleri halinde ne kadar para tasarruf edilebileceğine dair sözüm ona bilimsel hesaplar yapmıştı: Yaklaşık 97 milyon *livre* [Fransa'nın eski

para birimi-ç.], "Paris şehrinin mum yerine güneş ışığı kullanarak her sene tasarruf edebileceği muazzam miktar."

Franklin bu fikri herhangi bir ücret veya ödül istemeden halka bağışlamıştı. "Sadece bu onura sahip olmak istiyorum," demişti. Sonunda hayal edebileceğinden de fazla onurlandı: Franklin her ne kadar bu makaleyi dalga geçmek için yazmış ve aslında yazları saatleri bir saat kaydırma fikrini ortaya atmamış olsa da, Günışığından Daha Fazla Yararlanarak Tasarruf Etme'nin tarihi hakkındaki görüşlerin çoğu, fikrin Franklin'in bu makalesinden çıktığını belirtmektedir.[36]

İnsan alışkanlıkları ve bilimsel tavırlarla dalga eçen bu makalede de (tıpkı gençlik yazılarında olduğu gibi) Jonathan Swift'in etkisi görülmekteydi. Alfred Owen Aldridge, "Jonathan Swift, Madam Helvétius'la Madam Brillon'un yanında beş yıl geçirseydi, "Mütevazı Bir Öneri"nin* yerine bu türden bir ironi yazardı," demektedir.[37]

Benzer hatta çok daha komik ve meşhur (veya belki de fenalığıyla dillere düşmüş) bir muziplik de, Franklin'in, yellenmenin sebepleri ve tedavisi konusunda Brüksel Kraliyet Akademisi'nin inceleme yapmasına yönelik sahte öneriydi. Akademi liderlerinin çalışma hakkında sordukları sorularda, "faydaya itibar ettikleri" iddiasında olduklarına dikkat çekerek, "bu aydınlanma çağına" yaraşacak "ciddi bir araştırma" yapılması gerektiğini söylemişti:

> "Herkesçe iyi bilinir ki, yiyeceklerin sindirilmesi sırasında insan bağırsaklarında bol miktarda yel yaratılır veya üretilir. Bu havanın kaçıp atmosferle karışmasına izin vermek kötü koku nedeniyle çoğunlukla yakındakileri rahatsız eder. O yüzden, kibar insanlar böyle bir rahatsızlıktan kaçınmak için doğanın o yeli boşaltma çabasına zorla engel olurlar. Doğaya böylesine karşı koymak, çoğunlukla sadece o anda büyük acı vermekle kalmayıp daha sonra da zaman zaman hastalıklara neden olur...
>
> Bu tür kaçaklara eşlik eden iğrenç ve rahatsız edici koku olmasaydı, kibar insanlar muhtemelen başkalarının yanında bu yeli, tükürmekten veya sümkürmekten daha fazla tutmak zorunda kalmayacaktı. O yüzden Ödüllü Sorum şu olacak: Vücutlarımızdan çıkan doğal yeli sadece rahatsız edici olmamakla kalmayıp aynı zamanda

* Jonathan Swift, 1729 yılında imzasını koymadan yazdığı *A Modest Proposal* başlıklı risalesinde, yoksul İrlandalı ailelerin gıda maddeleri karşılığında çocuklarını zenginlere satıp ekonomik koşullarını iyileştirebileceklerini söylüyor. Bu satirik risale, zenginlerin yoksullara yönelik acımasız tutumunu eleştirmek amacıyla kaleme alınmıştı-e.n.

parfüm gibi kabul edilebilir bir atığa dönüştüren, yemeklere veya soslara karıştırılabilecek sağlıklı ve kabul edilebilir bir ilaç keşfetmek.

Franklin bilimsel ciddiyet görüntüsü altında farklı gıda ve minerallerin osuruk kokusunu nasıl değiştirdiğini açıklamıştı. Acaba kireç gibi bir mineral kokuyu güzelleştiremez miydi? "Bunu denemeye değer!" Böyle bir keşif yapan kişi "sonsuz bir onura" kavuşacaktı; çünkü bunun "bugüne kadar filozofları meşhur eden bilim alanındaki keşiflerden çok daha faydalı" olacağını savunuyordu. Aristo ve Newton'un çalışmalarının, gazın zararlarına karşı fazla işe yaramadığını söylemişti. "Descartes'in girdaplarının,* barsaklarında hortumlar meydana gelen bir insana ne faydası olabilir!" Bir yellenme parfümü icat edilirse yeli kolayca savuşturacağı gibi konukları da memnun ederdi. Kötü bir kelime oyunu yaparak, daha önceki keşiflerin hepsi bir araya gelse bu lüksün yanında "beş para etmeyeceğini"** söylemişti.

Franklin bu farsı Passy'deki özel gazetesinde yayımlamakla beraber, görünüşe göre bazı kaygılardan dolayı asla başka yerlerde dile getirmemişti. Ancak bazı dostlarına göndermiş ve özellikle bunlardan birinin, "kendini havaya adamaya meyyal olan" ünlü kimyacı ve gaz uzmanı Joseph Priestley'in ilgisini çekebileceğini belirtmişti.[38]

Başka bir keyifli sahte bilimsel makale de mektup şeklinde Abbé Morellet'ye yazılmıştı. Makale şarabın mucizeleriyle insan dirseğinin ihtişamını övmekteydi:

Cana'da*** suyun bir mucizeyle şaraba dönüştüğünü duyuyoruz. Fakat Tanrı'nın inayetiyle meydana gelen bu dönüşüm gözlerimizin önünde her gün meydana geliyor. Gökyüzünden üzüm bağlarımıza yağan yağmura bakın; asmaların köklerine girip sonra da şaraba dönüşüyor; Tanrı'nın bizleri sevdiğinin ve mutlu görmek istediğinin değişmez bir ifadesi. Söz konusu mucize sadece işlemi hızlandırmak için gerçekleştirilmişti.

---

* Descartes kozmoloji, her biri dönen girdaplarla çevrili sayısız güneşi ya da sabit yıldızı içeren, sınırsız yayılmış bir uzay varsayımına dayanıyordu. Her girdap, merkezdeki bir güneşin çevresinde dairesel bir hareketle devinen madde kütleleri ya da gezegenler içeriyordu. Ancak bu teori Newton tarafından çürütüldü-e.n.

** "Osurmak" anlamına gelen "farting" yerine "metelik" anlamına gelen "farthing" sözcüğü kullanılıyor-ç.n.

*** İncil'e göre, İsa'nın ilk mucizesini gerçekleştirerek suyu şaraba dönüştürdüğü yer-ç.n.

İnsan dirseğine gelince, Franklin, dirseğin doğru yerde bulunmasının önemli olduğunu, aksi takdirde şarap içmenin zor olacağını söylüyordu. Eğer Tanrı dirseği kolun fazla aşağısına yerleştirmiş olsaydı, kolu ağza götürmek zor olacaktı. Aynı şekilde, dirsek fazla yukarı yerleştirilseydi kol ağzı ıskalayıp geçecekti. "Fakat şimdiki durumda kadeh tam ağza gittiğinden kolayca içebiliyoruz. Öyleyse kadeh elde, bu yüce bilgeliğe tapalım; tapalım ve içelim!"[39]

Ailevi Konular

Asıl ailenin yerine geçen bu yeni vekil aile fertlerinden oluşan çevresi, Franklin'in gerçek ailesini nerede bırakmıştı? Uzakta. Franklin'e hayran olan kızı Sally, İngilizler'in 1778 Mayıs'ında çekilmesinden sonra Philadelphia'daki evlerini onarırken harcadığı çabalardan söz etmişti. Fakat Franklin'in Fransız hanım arkadaşlarının mektupları "Cher Papa" [Sevgili Babacığım-ç.] ile başlarken, kendi gerçek kızından gelen mektupların çoğu daha soğuk bir ifadeyle, "Sevgili ve saygıdeğer efendim," diye başlamaktaydı. "Sevgili Sally" ve zaman zaman da "Sevgili Çocuğum" diye seslenen Franklin'in cevaplarıysa sık sık torunlarının yaramazlıklarından duyduğu keyfi dile getirmekteydi. Fakat bazen iltifatları bile tembihlerle yüklü oluyordu. Bir defasında, "Mektuplarının beni ne kadar mutlu ettiğini bilseydin," diye uyarmıştı, "sanırım daha sık yazardın."

Sally 1779 yılı başlarında Amerika'da fiyatların yüksekliğinden ve nasıl masa örtülerini söküp iplik yaptığından söz etmişti. Bununla birlikte maalesef General Washington'ın onuruna verilen bir baloya davet edildiğini ve şık görünmek için babasının Fransa'dan kendisine broş, dantel ve kuştüyü göndermesini isteme hatasında bulunmuştu. Babasına, "insanların daha önce hiç bu kadar güzel giysiler giyindiği, bu kadar zevkle ortalıkta dolaştığı görülmemiştir" diyerek övünmüş ve babasının kendisine göndereceği aksesuvarlarla ne kadar zevk sahibi olduğunu herkese gösterip gurur duymayı umduğunu eklemişti.

O sıralar Franklin, Fransız dostlarına tatlı bagateller yazıyor ve piyangoda kazandığı takdirde Polly Stevenson'a bir çift elmas küpe alma sözü veriyordu. Fakat Sally'nin birkaç lüks malzeme isteğine dehşet içinde cevap vermişti. "Uzun siyah broşlar, danteller ve kuştüyleri getirt-

men! Beni çileğimin içine tuz atmışsın gibi tiksindirdi" diye azarlamıştı. "Görüyorum ki, iplik eğirme işi bir kenara bırakılmış ve sen balo için giyiniyorsun! Bu dünyadaki bütün pahalı şeylerin en pahalısının tembellik olduğunu bilmiyor gibisin, benim sevgili kızım." Kızının istediği malzemelerden "yararlı ve gerekli olan" bazılarını gönderdi ama uçarı süslerle ilgili olarak espriyle karışık basit tavsiyeler ekledi. "Sen de benim yaptığım gibi fırfırlı keten yakalarını takar ve delikleri yamamazsan, zamanla dantele dönüşürler; kuştüyleriyse, sevgili kızım, Amerika'daki bütün horozların kuyruğundan elde edilebilir."[40]

Açıkça kırılan Sally bir cevap yazarak, ne kadar çalışkan ve tutumlu olduğunu ve Kraliçe Marie-Antoinette'e armağan edilmek üzere kendisine evde dokuma Amerikan ipeği göndererek, Franklin'in gösterdiği inceliğe nasıl karşılık vermeye çalıştığını ayrıntılarıyla anlattı. Babasının yerli ipek sanayini geliştirme arzusunu bildiği için, "Bu, Amerika'dan ne gönderilebileceğini de gösterecek," diye ekledi.

Franklin'in hoşuna gidebilecek bütün unsurları –çalışkanlık, özgecilik, Amerikan ürünlerinin tanıtılması, Fransa'ya karşı değerbilirlik– taşıyan bu davranış güzel bir jest olmuştu. Ama ne yazık ki yolda, ipeğin üzerinde tuz lekeleri meydana gelmiş ve daha da kötüsü, babası bütün bu davranışla alay etmişti. Cevap olarak, "Ayağında doğru dürüst ayakkabı yokken nasıl oluyor da Kraliçe'ye kumaş göndermek aklına geliyor, merak ediyorum," diye yazmıştı. "Lekelerin boyayla kapanıp kapanmayacağına bakacağım ve kendime, Temple'a ve Benny'ye bundan yazlık bir şeyler diktireceğim." Bununla birlikte mektubu daha nazik ve yumuşak bir şekilde sonlandırmıştı. "İyi bir kız olup iplik eğirerek ailene çoraplar örmeye devam etmen için ısmarladığın her şey gönderilecek."[41]

Franklin'in yüreğinin torunlarıyla ilgili haberlerde daha yumuşak olduğu görülüyordu. 1779 sonlarında Sally'nin dört çocuğu vardı ve Franklin'i mutlu etmek umuduyla bir oğlunu Fransız kralına atfen Louis adıyla vaftiz ettirmişti. Bu isim Amerika'da o kadar sıra dışıydı ki, çocuğun kız mı yoksa erkek mi olduğunu anlamak için milletin kafa yorması gerekmişti. Oğlu Willy'nin gördüğü bir kâbustan sonra İsa'nın Öğrettiği Dua'yı [Pater Noster] okuyup duayı Herkül'e adaması üzerine babasından tavsiye istemişti: "Ona biraz dini eğitim vermek mi yoksa Herkül'e bir süre daha dua etmesine izin vermek mi iyi?" Franklin de espriyle karışık, "tanrı Herkül artık iyice demode olduğundan, doğru ibadet etmeyi"

öğretmesi gerektiği cevabını vermişti. Sally de buna uydu. Kısa bir süre sonra, Willy'nin İncil'i iyice öğrendiğini ve edebi konularda "olağanüstü bir hafızasının" olduğunu yazdı. "Antonius'un Sezar'ın cesedi başında yaptığı konuşmayı ezberledi. Okurken neredeyse hiç gözyaşlarını tutamıyor." Kızı Elizabeth'in dedesinin resmine bakmaktan hoşlandığını belirterek "Ve sık sık sevdiği elma turtası parçasıyla seni çerçeveden çıkıp kendisiyle oynaman için ayartmaya çalışıyor, en sevdiği şey bu" diye ekledi.[42]

Sally, Franklin'in açık onayını alan bir proje geliştirdi. Eski püskü üniformalar içindeki Washington ordusu için 1779 Aralık ayında Philadelphia'lı kadınlar arasında bağış toplama, giysi satın alma ve kuşatma altındaki birlikler için iki binden fazla gömlek dikme kampanyası başlattı. "Kahraman askerlerimiz için... gömlek kesip dikmekle fena halde meşgulüm," diye yazdı. Kadınlar Washington'ın daha fazla gömlek karşılığında nakit para ödeme teklifini kabul etmeyerek ücret almadan çalıştılar. Sally açık bir övgü ifadesi beklentisiyle, "Yaptığım şeyi beğeneceğini ümit ediyorum," diye yazdı. Tabii Franklin de beğendi. Yazdığı cevapta Sally'nin "*amor patrie*"sini [vatan sevgisi-ç.] övdü ve faaliyetlerini Fransa'da yayımlattı.[43]

Bache ailesinin bağrından koparılıp Franklin'le birlikte Avrupa'ya götürülen oğlu Benny de Franklin'in aşırı sevecenliğinden payını almaktaydı. 9 yaşındaki çocuk büyükbabasını haftada bir kez gördüğü Passy yakınlarındaki yatılı okulda iki yıl geçirdikten sonra, dedesini dört yıldan uzun bir süre göremeyeceği Cenevre'deki akademiye postalandı. Franklin, Sally'ye, Fransızlara duyduğu büyük sevgiye rağmen Katolik monarşinin torununun eğitimi için en uygun yer olmadığını düşündüğünü belirterek, "Onun Cumhuriyetçi olduğu kadar Presbiteryen olmasını tercih ederim," diye yazdı.[44]

Benny, Voltaire'in yayıncısı olan Fransız diplomat Philibert Cramer tarafından Cenevre'ye götürüldü. Her zamanki gibi şefkat ve baba figürü eksikliği duyan Benny, Cramer'i benimsemişti. O da birkaç ay sonra aniden öldü. Bu yüzden bir süre Cramer'in dul eşi Catherine'in yanında kaldı. Sonra da akademi yöneticisi subay ve eski şair Gabriel Louis de Marignac'a emanet edildi.

Korkunç bir yalnızlık çeken Benny, ağabeyi William'ın ya da Passy'deki eski sınıf arkadaşı John Quincy Adams'ın yanına gönderilmesi için yalvardı. En azından Franklin'in bir resmiyle birlikte biraz da

haber alabilir miydi? Portresini göndermeye oldum olası meraklı olan Franklin, Sally'nin Washington birliklerine gömlek temininde gösterdiği başarı haberleriyle beraber bir resmini gönderme lütfunda bulundu. "Çok çalış ki ülkene hizmet edebilesin ve bu kadar iyi bir anneye layık olabilesin," diye yazdı. Ayrıca Benny'nin Passy'deki eski sınıf arkadaşlarından dördünün çiçekten öldüğünü ve kendisinin çocukken aşı olduğu için şükretmesi gerektiğini söyledi. Ancak sevgi ifadelerinde bile bir şart vardı. Bir mektubunu, "İyi bir çocuk olmaya devam ettiğin sürece seni daima çok seveceğim," diye bitirmişti.[45]

Benny birinci yıl iyi gitmiş hatta okulda Latince'den Fransızca'ya çeviri ödülü bile almıştı. Franklin de ödül sahibinin sınıf arkadaşlarına verdiği geleneksel kutlamaya ev sahipliği yapması için bir miktar para göndermişti. Ayrıca İngilizce'yi unutma işaretleri gösterdiği için, hâlâ Londra'da bulunan Polly Stevenson'dan Benny için İngilizce kitaplar göndermesini istemişti. Dostunu nasıl pohpohlayacağını bilen Polly, içinde Franklin'den de söz eden bir kitap seçmişti.[46]

Ama Benny, belki de Franklin'in hiç ziyarete gelmemesi nedeniyle sonunda ergenlik bunalımına girdi. Temple da hiç gelmemişti. Ne de tatillerde Passy'ye götürülmüştü. Onunla ilgilenmeyi sürdüren Madam Cramer utangaç ve miskin biri olduğunu yazmıştı. "Harika bir yüreği var; duyarlı, sağduyulu, ciddi. Fakat neşe ve canlılık yok; soğuk, az şey istiyor, hayalleri yok." Kâğıt oynamıyor, asla kavga etmiyor ve hiçbir "büyük yetenek" veya "hırs" belirtisi göstermiyordu. (Madam Cramer bu tespitte yanılıyordu, çünkü Benny ilerde mücadeleci bir gazete editörü olacaktı.) Benny'ye Latince ödülünü kazandığını ve kesinlikle iyi bir öğrenci olabileceğini söyleyince, "Soğuk bir ifadeyle bunun tamamen bir tesadüf olduğu cevabını verdi," diye yazmıştı Franklin'e. Ayrıca ona dedesinden daha fazla harçlık istemeyi önerdiğinde hiç ilgilenmemişti.

Benny'nin anne babası endişelenmeye başlamıştı. Richard Bache çekine çekine Franklin'in belki de gidip onu görmeye zaman bulabileceğini söyledi. "Seyahatin sağlığına iyi gelebileceğini" belirterek, "Yeterli boş zaman bulup onu Cenevre'de ziyaret ederseniz bizi mutlu edersiniz," diye yazdı. Fakat bu neredeyse özür dilercesine yapılan çekingen bir teklifti. "Sanırım daha önemli şeylerle meşgulsünüzdür" diye de hemen ardından eklemişti. Madam Cramer'e gelince o da, Franklin'in en azından Benny'ye daha sık yazabileceğini söyledi.[47]

Franklin Cenevre'ye gidecek zaman bulamadı ancak onun için eğitim ve çalışmanın erdemlerini anlatan o küçük didaktik makalelerinden birini kaleme aldı. Çok çalışanlar, diye yazmıştı, "Güzel evlerde rahat içinde yaşarken," tembellerle okul ödevlerini ihmal edenler "yoksul ve pis ve süfli ve cahil ve ahlaksızdır ve sefil kulübelerde ve tavan aralarında yaşarlar." Franklin bu dersi o kadar sevdi ki, bir kopyasını çıkartıp Sally'ye de gönderdi. Sally de çok beğenmiş gibi yaparak "Willy bunları ezberler," dedi. Öte yandan, Benny bu mektubu alıp almadığını bile söylemedi. O yüzden Franklin de mektubun yeni bir kopyasını gönderip anlayıp anlamadığından emin olmak için bunu Fransızcaya çevirdikten sonra tekrar geri göndermesini istedi.[48]

Benny nihayet kendisini miskinlik halinden çıkaracak bir arkadaş buldu: Franklin'in Boston'lu arkadaşı Rahip Samuel Cooper'ın torunu Samuel Johonnot. "Sert ve kavgacı" bir çocuk olan Samuel Johonnot, Passy'deki okuldan atılınca, Franklin onu Cenevre'deki akademiye göndermişti. Zeki bir öğrenciydi. Sınıf birincisi olduğu gibi Benny'yi de teşvik ederek sınıf üçüncüsü olmasını sağlamıştı.

Sosyal açıdan Johonnot'un Benny üzerindeki etkisi çok daha fazlaydı. Benny giderek ailesinin isyancı yapısını benimsemeye başladı. Bir defasında bir kedi evcil gine domuzlarını öldürmüştü. Onlar da intikam olarak bir kedi öldürmeye karar verdiler ve de yaptılar. Benny ilk kez dansa gitti. Ama cesareti o kadar kırılmıştı ki, ancak caddenin karşısında çıkan bir yangın nedeniyle dansın aniden kesilmesiyle rahatlayabilmişti. Fakat sonra başka bir dansa, ardından da üçüncüsüne gitti ve bol bol eğlendi. Büyükbabasına artık keyfinin yerinde olduğunu yazdı, kelebek avını ve üzüm hasadı maceralarını anlattı. O kadar cüretkâr olmuştu ki, artık daha fazla harçlığı hak ettiğini bile ima etti. Ve de bir saat, "altın bir saat." Saatin faydalı olacağını söyledi büyükbabasına ve iyi bakacağına söz verdi.

Franklin, Sally'nin dantel ve kuştüyü isteğine verdiği gibi bir cevap verdi: "Çocuklara altın saat alacak kadar gücüm yok" diye yazdı. "Sana az faydası olan ya da hiç faydası olmayan pahalı şeylerle beni rahatsız etmemelisin." Genç Johonnot kendisi ve Benny'nin Paris'e dönmelerine izin verilmesini isteyince dehşete düştü. Bu Johonnot'a gönderilmekle beraber her iki çocuğa da seslenen sert bir uyarıyla sonuçlandı: "Artık adam gibi davranmanızın zamanı geldi."[49]

Bu, eğitimine devam etmek için Fransa'ya giden ancak herhangi bir okula yazılmadığı gibi bir kurs da almayan diğer torunu Temple'a da yapılması gereken bir uyarıydı. Temple Amerikan heyetindeki işini yeterince layıkıyla yerine getirmekteydi ancak zamanının çoğunu avda, at gezintilerinde, partilerde ve kadın peşinde geçirmekteydi. Hem bir drahoma hem de bir işle Temple'ı yola getirmeyi uman Franklin, yaramaz torunuyla Brillonlar'ın büyük kızı Cunégonde'un evlenmesini teklif etti.

Bu yeni bir şey değildi. İflah olmaz ama her zaman başarısız bir çöpçatan olan Franklin sürekli ve genellikle de ironik bir yarı ciddiyetle çocuklarıyla torunlarını, dostlarının çocukları ve torunlarıyla evlendirmeye çalışmıştı. Ama bu defa kesinlikle ciddiydi ve hatta epeyce de dokunaklıydı. Dostları tarafından düzeltilmeyen bozuk bir Fransızcayla yazılmış resmi teklif mektubunda, Madam Brillon'un Franklin'in kızı olduğu ifade edilerek, Madam Brillon'un kızının da kendisinin yeni kızı olmasını umduğu yazmaktaydı. Brillonlar'ın Franklinet diye çağırdığı Temple'ın, özellikle de Franklin'in, evliliğin gerçekleşmesi halinde, "hayatının sonuna kadar Fransa'da kalma" sözü vermesinden sonra, teklifi kabul ettiğini yazmıştı. Yanında "öldüğünde gözlerini kapatacak" çocuklar görme arzusunu tekrarladıktan sonra, "hiçbir kötü huyu olmayan" ve ilerde önemli bir adam olacak kadar yetenekli olan" Temple'ın güzel özelliklerini övmüştü.

Temple'ı iyi tanıyan Brillonlar bu övgülere tamamen katılıp katılmadığı belli değildir. Ama evlilik teklifini kabul etmedikleri kesindir. Gösterdikleri başlıca gerekçe Temple'ın Katolik olmamasıydı. Bu da Franklin'e, her zamanki gibi dinsel hoşgörü ihtiyacından ve bütün dinlerin özünde nasıl aynı ilkelerin bulunduğundan söz eden bir mektup yazma fırsatı verdi. (Mektubunda sıraladığı beş ilke arasında sık sık dile getirdiği "Tanrı'ya en iyi, insanlara iyilik yaparak hizmet edilir" düsturu da vardı.)

Madam Brillon cevap mektubunda, "sadece tek bir dinin ve tek bir ahlakın olduğunu" kabul ediyordu. Yine de kendisi ve kocası evliliği onaylamıyorlardı. "Ülkemizin geleneklerini uymak zorundayız," diyordu. Mösyö Brillon genel vergi tahsildarlığı görevinden emekli olacaktı ve kendi yerine geçecek bir damat arıyordu. Franklin'e sık sık maddi nedenlerle görücü usulü evlilik yapmak zorunda kaldığından yakındığını unutarak, "Elimizdeki en önemli varlık bu iş" diye yazmıştı. "Ülkemizin yasalarını ve geleneklerini bilen, kendi dinimizden bir erkek gerekiyor."

Franklin, Mösyö Brillon'un itirazının ardında Temple'ın dininden daha fazlasının yattığını anlamıştı. Madam Brillon'a, "Mösyö Barillon'un bana söylemediği başka itirazları olabilir" diye yazdı, "Ben de ona sorun çıkarmak istemem." Temple'a gelince, yıl boyunca aralarında bir Fransız kontesiyle bir İtalyan'ın da bulunduğu alt ve üst tabakadan kadınlarla maceralar yaşadı. Derken, kısa ömürlü de olsa, aniden Brillonlar'ın 15 yaşındaki küçük kızına âşık oldu. Mösyö Brillon bu defa evliliğe onay vermeye hazır görünüyordu, ancak maymun iştahlı Temple çoktan başka kadınlara yönelmişti. Bunlardan biri de sonunda Temple'ı gayrimeşru bir oğul sahibi üçüncü kuşak Franklin yapacak olan evli bir kadındı.[50]

15. Bölüm

Arabulucu

Paris, 1778-1785

Ortaelçi

1778 yazına gelindiğinde üç Amerikan temsilcisi de sadece tek bir kişinin sorumlu olması gerektiği sonucuna varmıştı. Franklin Kongre'ye, üç temsilcinin politikalar konusunda uzlaşma güçlüğü yaşaması bir yana, artık aynı çatı altında çalışmalarının bile güç olduğunu söylemişti. Hatta hizmetçileri bile kavga etmekteydi. Dahası, Fransızlar Amerika'ya bir ortaelçi atamışlardı ve protokol de yeni ülkenin benzer düzeyde bir atama yapmasını gerektirmekteydi. Arthur Lee adaylığını koydu ve işi kapmak için kardeşleriyle işbirliği yaptı. John Adams daha iyi niyetli davranarak arkadaşlarına, Franklin'in çalışma tarzına ve Fransızlara karşı yumuşak tavırlarına rağmen en iyi aday olduğunu söyledi. Franklin iş için açıkça bir girişimde bulunmadı ancak 1778 Temmuz'unda kuvvetli bir dille talepte bulunarak Kongre'den "kendilerini ayırmalarını" istedi.

Franklin'in kulisini onun adına Fransızlar yaptı. Kendi tercihlerinin Franklin'den yana olduğunu bildirdiler ve Kongre de Eylül ayında onu tam yetkili tek ortaelçi seçerek bunu kabul etmiş oldu. Oylama 12'ye 1 sonuçlanmıştı. Tek karşı çıkan eyalet, Franklin'in ve hapisteki kraliyet yanlısı valinin oğlu olan torunu Temple'ın sadakatinin, düşmanları tarafından sorgulandığı Pennsylvania idi.[1]

Savaş ve Amerikan gemilerinin yola çıkmasını engelleyen kış nedeniyle atama haberi Paris'e ancak 1779 Şubat'ında ulaştı. Arthur Lee gelen haber üzerine küserek kâğıtlarını Franklin'e teslim etmeyi reddetti. Adams'a gelince, biyografi yazarı David McCullough, "Yeni düzenleme tam da Adams'ın önerdiği gibiydi ama haber onu her zamankinden çok mutsuz etti," diye yazmaktadır. Adams kısa bir süre sonra Paris'ten ayrılarak en azından bir süre için Massachusetts'e döndü.

Franklin gut hastalığıyla uğraşmaktaydı, o yüzden güven mektubunu hemen sunamadı. Ancak Mart ayının sonuna doğru kralla bakanlarını ziyaret etti. Adams'ın duygularının incindiğinin farkında olan Franklin aralarındaki samimiyeti korumak için çaba gösterdi. Adams'a nazik ve neşeli bir mektup göndererek Versailles seferlerini anlattı ve "yorgunluğun ayaklarına biraz fazla geldiğinden ve bu yüzden yaklaşık bir hafta yürüyemediğinden" yakındı. Adams ise mektuplarında mesleki bir duruş sergilemeyi sürdürdü. Fransızlarla çok yakınlaşmanın akıllıca olup olmadığı konusunda kuşku duymasına rağmen, Franklin'in onlarla içli dışlı olmasını bile bir ölçüde destekledi. "Yeni sıfatınızla sarayda gördüğünüz kabulden çok mutlu oldum," diye cevap verdi, "Sarayın ABD'ye karşı iyi niyet taşıdığı şeklindeki inancınızın doğru olduğundan kuşkum yok."

Bununla beraber, Adams'ın kırılgan soğukkanlılığı, Franklin'le Fransızların kendisini eve götürecek gemiye el koyup John Paul Jones'un İngilizlere karşı kullanmayı planladığı (aşağıda daha fazla söz edeceğimiz) filoya katmasıyla sarsıldı. Adams'ın Nantes'ta sabırsızlıkla yola çıkmayı beklediğini çok iyi bilen Franklin özür diledi ve hatta güçlü Fransız Donanma Bakanı Antoine de Sartine'e kararı anlatan bir mektup yazdırttı. Franklin, kendisini eve götürmek üzere en kısa zamanda yeni bir gemi bulunacağına söz verdi, ayrıca bu sayede Adams, Fransa'nın yeni Amerika Birleşik Devletleri temsilcisiyle yolculuk etme fırsatını bulacaktı.

Adams anlayışla karşılamış gibi davranıyordu: "Bir bireyin özel rahatı adına devlet işleri aksamamalı. Hem yeni elçi ile yolculuk yapma şerefi çabucak ev dönme planımın aksamasını telafi edecektir." Adams genelde sahip olmadığı bilinen kibar bir ikiyüzlülük göstererek, işi Franklin'den, "kişiliklerine büyük saygı duyduğu leydiler, Madam Brillon ve Madam Helvétius'a saygılarını iletme lütfunda bulunmasını" isteme noktasına kadar vardırdı.

Fakat limanda düşüncelere dalmış beklerken giderek sinirlenmeye başlamıştı. Jones'la yediği yemekten sonra kaptanın "acayip ve karışık" bir adam olduğunu söyleyerek, Jones ve Franklin'in kendisine kumpas kurup eve dönüşünü geciktirmeye çalıştıkları düşüncesiyle öfkeye kapıldı. Günlüğüne, "Her türlü aşağılanmaya katlanmam emredildi," diye yazmıştı. "Bu insanların beni küçümsediğini görüyor muyum? Yahut benden çekindiklerini görüyor muyum?" Kaçınılmaz olarak Franklin'e

karanlık yakıştırmalarda bulunmaya başladı. Adams içten içe kaynayan bir kibirle, Franklin'in dönüşünü engellediğinden, çünkü "tehlikeli gerçekleri" ifşa etmesinden korktuğundan kuşkulanmaya başlamıştı. "Yaşlı Büyücü Kongre'de sesimin duyulmasından mı korkuyor?" diye yazmıştı günlüğüne. "Bir bakıma haklı, çünkü sesimi orada sık sık duydu, kötülük yapanlar için dehşet verici."

Franklin, Adams'ın karanlık kuşkularına karşı gamsız bir vurdumduymazlık içindeydi. Mektuplarında onunla yakınlık kurma çabasını sürdürdü. Neşeli bir üslupla, "Sözünü ettiğiniz iyi leydilere saygılarınızı ileteceğim," diye yazdı. Hatta Adams'tan gelen üç sert talepten sonra bile yeni geminin, önce Philadelphia'ya uğrayıp Fransız temsilciyi indirmek yerine doğrudan Boston'a gitmesini kabul etmişti. Fakat boşunaydı. Adams'ın zihnine yeni güvensizlik kuruntuları bulaşmıştı ve bunlar ertesi yıl geri döndüğü zaman Franklin'le ilişkilerine musallat olacaktı.[2]

Adams için için kaynarken, Arthur Lee ve kardeşleri Amerika'da Franklin'e karşı açıktan savaş açtı. Lee, Franklin'i "küçük komplolar örmek" ve "habis ihtilaf tohumları ekmek"le suçlayan bir mektup dağıttı. Ayrıca Kongre'nin o yılın başlarında kendisiyle Ralph Izard'ın Franklin'e yazdığı, şerefini sorgulayan suçlayıcı mektup sağanağını görmesini sağladı.

Bütün bu ayak oyunları nedeniyle damadı Richard Bache tarafından uyarılan Franklin, Leeler'in rahatsızlıklarını umursamadı. "Benim çok büyük ünüm," diye yazdı, "huysuzluklarından ve içlerindeki karanlıktan dolayı mutsuz ve kıskançlık, öfke, kuşku, haset ve kötülük duygularından dolayı rahatsız olan bu mutsuz beyefendilere ıstırap veriyor."

Ama Bache'nin, Lee ve müttefiklerinin Temple'a saldırdığı yolundaki haberlerinden çok daha fazla yaralanmıştı, çünkü torununu kendisi için sıra dışı olan bir hesapsızlıkla seviyordu. "Izard, Lees & şerikleri" diye yazmıştı Bache, torununu özel sekreter yapmana takıldı, babasının ilkelerinden dolayı onu güvenilmez buluyorlar." Ardından kaygı verici bir dille, "Onu görevden aldırmak için birtakım planlar yapıyorlar," diye eklemişti. Sally Bache de ayrı bir notta, kocasının Temple'a karşı girişilen bu kampanyayı Franklin'e bildirmekten korktuğunu çünkü bunun onu öfkelendireceğini bildiğini söylemişti.

Gerçekten de öyle oldu. Richard'a, "Galiba değerli bir genç adamı bir Tory olma tehlikesinden kurtardığıma fazlasıyla değmiş," diye yazdı.

Ardından Temple'ın görevden alınabileceği düşüncesine olan öfkesini boşaltıverdi:

> *Oğlumu* kaybetmiş olmam yeterli; şimdi de *torunumu* mu istiyorlar! Kongre'nin emriyle ve kamu hizmeti adına, refakatimde bana göz kulak olacak tek kişi olmadan, yetmiş yaşında ihtiyar halimle kış yolculuğu yaptım. Hâlâ da burada, yabancı bir memlekette yaşamaya devam ediyorum. Hastalandığımda bir evlada yakışan özeniyle bana o bakıyor; ölsem gözlerimi kapatacak ve geride bıraktığım şeylerle ilgilenecek bir çocuğum var.

Franklin, aynı anda Sally'ye gönderdiği mektupta da aynı duyguları tekrarlayarak, Temple'ı kendisinden ayırmanın anlamsızlık bir yana, ayrıca zalimlik olacağını ekledi. "Çocuktan ayrılacağımı işten ayrılırım," diye tehdit etti. "Ama zayıf veya kötü niyetli insanlar ne söylerse söylesin, Kongre'nin bana böyle davranmayı düşünmeyecek kadar ferasetli ve iyi olduğuna eminim." Gerçekten de Kongre kendisini destekledi. Temple'ın görevden alınması için ciddi bir çaba gösterilmedi ve Temple Amerikan heyetinin sekreteri olarak kaldı.[3]

Temple o sıralar 19 yaşında, hâlâ delidolu olmasına karşın çok çalışan ve büyükbabasının yanındaki birkaç kişinin derin saygısını kazanmış bir delikanlıydı. 1779 yazında etrafında tartışmalar kopunca, Lafayette'le beraber bizzat Britanya'ya karşı gerçekleştirilecek cüretkâr bir saldırı görevine katılarak azmini kanıtlamaya karar verdi.

Temple'dan yaklaşık üç yaş büyük olan Fransız general, George Washington'ın emrinde yaptığı görevden yeni dönmüştü. Devrim artık istikrarsız bir dengeye oturmuştu. Sir Henry Clinton'ın komutasındaki Britanya birlikleri de hâlâ New York'ta bulunmakla beraber şimdilik vur-kaç saldırıları dışında fazla bir şey yapmıyordu. O yüzden Lafayette Paris'e döndükten sonra İngiltere'ye saldırmak üzere gizlice cüretkâr bir plan hazırlayarak bunu Franklin ve Fransız ordusuyla paylaştı. Franklin, "Dehanızın çalışma tarzına fena halde hayranım," diye yazmıştı. "İngiltere ve İskoçya kıyılarının oldukça açık ve savunmasız olduğu kesin." "Tavsiyelerde bulunacak" kadar askeri stratejiden anlamadığını itiraf ediyordu. Ama cesaret verebilirdi. "Tarihte birçok olay savaşta imkânsız olarak görülen bir girişimin, tam da bu nedenle, çoğu kez mümkün ve uygulanabilir olduğunu göstermiştir; çünkü kimse böyle bir girişimi beklememektedir."

Temple'ın yanında olmasını Lafayette de istiyordu. Genç adama, "Seferde hep beraber olacağız, varlığınızdan büyük memnuniyet duyacağımdan emin olun," diye yazmıştı. Temple'a gelince, oldum olası züppe olan delikanlının kafasında rütbe, unvan, görev ve üniforma vardı. Sadece gönüllü olarak kalmayıp subay olmak istiyor, hatta Lafayette'in tersini öğütlemesine rağmen subay apoleti takma hakkı olduğunda ısrar ediyordu. Bütün bunlar halledilmişti ki Fransız ordusu işgali erteleyiverdi.

Franklin hayal kırıklığına uğradığını bildirdi. Lafayette'e, "Tanıyanların sizi sevmesine neden olan o sempatik tavırlarınızdan," diye yazmıştı, "ona da biraz bulaşır diye umut ediyordum." Temple bir kez daha meşhur olma şansını kaçırmıştı.[4]

John Paul Jones

Önerilen İngiltere işgalinin bir ayağı ilerlemeye devam etti ve bu ayak Franklin'in hayatına renkli bir kişiyi soktu. Lafayette ilk başta seferi planlarken Franklin kendisine "birçok şeyin kıyıları bilen basiretli ve cesur bir deniz kumandanına bağlı olduğunu" söylemişti. Bunun yerine, Franklin'in zaten çok iyi bildiği gibi, basiretli olmaktan çok cesur bir komutan atadılar: John Paul Jones.

İskoçyalı bir peyzaj tasarımcısının oğlu olarak dünyaya gelen John Paul, 13 yaşında denize açıldıktan sonra bir köle gemisinde ikinci kaptanlık yapmış ve bir süre sonra da kendi ticaret gemisinin başına geçmişti. Fakat meslek hayatı boyunca isyanlara davet çıkarmaya yatkın olan fevri tavırlı kaptanın başı, kırbaçladığı bir gemi tayfasının daha sonra ölmesi ve bu olaydan aklanmasından sonra, kılıcını isyan çıkarmakla tehdit eden başka bir tayfaya saplaması nedeniyle derde girmişti. O yüzden Virginia'ya kaçarak soyadını Jones olarak değiştirmiş ve Devrim'in başında Amerika'nın eski korsanlarla maceracılardan oluşan karışık donanmasına atanmıştı. 1778'e gelindiğinde Jones, İngiltere ve İskoçya kıyılarına yaptığı cüretkâr saldırılarla adından söz ettirmekteydi.

Jones bu saldırılardan birinde bir İskoç kontunu kaçırmaya karar vermiş fakat adam uzaklarda, Bath sularında bulunduğundan, mürettebat onun yerine karısını aile gümüşlerini vermeye zorlamıştı. Jones asil bir suçluluk duygusuyla ganimeti adamlardan satın alıp aileye iade etmeye

karar vererek, aileye niyetini anlatan süslü bir mektup yollamış ve mektubun kopyalarını da aralarında, daha sonra kendisinin Amerikalı gözetmeni olma gibi zor bir görevi üstlendiği gibi zaman zaman Passy'de kendisine ev sahipliği yapan Franklin'in de bulunduğu çeşitli arkadaşlarına dağıtmıştı. Franklin, Jones'un sorununun çözümüne yardımcı olmaya çalışmış, ancak öfkeli kont ve şaşkın karısıyla yapılan mektuplaşmalar öyle bir sarmala dönüşmüştü ki gümüşler savaş sonuna kadar iade edilememişti.

Franklin tez canlı kaptanın saldırılarını bunun yerine Manş Adaları [Fransa'nın kuzeybatı kıyıları açıklarında bulunan İngiliz adaları-ç.] üzerinde yoğunlaştırmasının daha iyi veya daha az zararlı olacağı sonucuna varmıştı. 1778 Mayıs'ında Jones'a "Jersey'li korsanlar bize çok zarar veriyor," diye yazdı. "Bana çok cesur bir subay tarafından komuta edilen küçük geminizin bunları büyük gemilerin riske edemeyeceği yerlere kadar takip ederek büyük bir iş görebileceğiniz söylendi." Ünlü Fransız Donanma Bakanı Antoine Sartine'i ima ederek, önerinin "yüksek otoriteden" geldiğini de ekleyiverdi.[5]

İdare edilmesi güç biri olan Jones, gemisi *Ranger*'ın bu iş için fazla "zayıf ve yavaş" olduğunu belirterek, adamlarını yeni görevlere ikna edebilmesi için büyük ödüller vaat edilmesi gerektiğini söyledi. Ama Franklin'i nasıl tavlayacağını biliyordu: Franklin'e elindeki savaş günlüklerinin bir kopyasını gönderdi, o da hevesle okudu. Bu yüzden Franklin, diğer temsilci arkadaşlarının veya Fransızların onayını almadan, Amerikalılar için Amsterdam'da yeni yapılan bir geminin komutasına Jones'un getirilmesine karar verdi. Ancak ne yazık ki, tarafsız kalmaya çalışan sinirli Hollandalılar, özellikle de casusları Bancroft aracılığıyla durumdan haberdar olan İngilizlerin baskısı üzerine planı bozdular.

Franklin nihayet 1779 Şubat'ında Jones'a, *Duras* isimli kırk toplu eski bir savaş gemisini ayarlamayı başardı. Jones derhal patronunun şerefine geminin adını *Bonhomme Richard* olarak değiştirdi. Jones o kadar heyecanlanmıştı ki, Franklin'le kendisine para ve üniforma bulunmasında yardımcı olan ev sahibi Chaumont'a teşekkür etmek için o ay Passy'ye ziyarete gitti. Muhtemelen ziyaretin bir amacı daha vardı: Jones'un Madam de Chaumont ile gizli bir ilişkisi olabilirdi.[6]

Sonradan kaleme alınan mektuplarda ortaya çıktığı üzere ziyaret sırasında bir Fransız farsını çağrıştıran bir olay meydana geldi. Chaumont'un bahçıvanının, tazelik günlerini hayli geride bırakmış yaşlı

karısı, Jones'un kendisine tecavüz etmeye kalktığını söyledi. Franklin bir mektuba düştüğü dipnotta, laf arasında bu iddiaya da değindi. Jones yanılarak, Franklin'in "çok dikkatli bir dille ifade edilen o esrarengiz olay"la yıllar önce asi bir tayfayı öldürmesiyle meydana gelen karışıklığı kastettiğini sanmıştı. Bu yüzden o eski sancılı olayı anlatan uzun ve kederli bir mektup yazdı.

Jones'un asiyi şişleme hikâyesini ayrıntılı bir şekilde anlatmasından kafası karışmasına rağmen biraz da keyif alan Franklin cevabında, daha önce bu hikâyeyi hiç duymadığını belirterek kendisinin, bahçıvanın karısının, Jones'un "ayrılmasından bir gün önce akşam 7 sularında" malikânenin bahçesindeki çalılıkta "ırzına geçmeye kalktığı" yolundaki iddiasını kastettiğini yazdı. Kadın, "bazı kısımları burada yazılamayacak olan" dehşeti oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatmış ve kadının üç oğlu "onu öldürmeye kararlı olduklarını" söylemişlerdi. Ama Jones'un endişe etmesine gerek yoktu: Passy'de herkes hikâyeyi oldukça eğlenceli bulmuştu. Franklin, "Millete biraz gülme malzemesi çıktı," diye yazdı, "zira ihtiyar kadın bir erkeğin binlerce kadın arasından bulabileceği en şişko, en yontulmamış, en pasaklı ve en çirkin kadın." Jones'un cinsel iştahın bizzat bilmesi büyük bir Fransız kayıtsızlığı göstermesini engellemeyen Madam Chaumont, "Bu olay Amerikalıların iştahının ve cesaretinin yüksekliği konusunda iyi bir fikir verdi," demişti.

Franklin, hepsinin de sonunda işin kişileri karıştırma vakası olduğu sonucuna vardıkları konusunda Jones'u temin etti. Görünüşe göre oda hizmetçisi kızlardan biri Mardi Gras festivali diye Jones'un üniformalarından birini giymiş, diye düşünmüşlerdi ve bahçıvanın karısına saldırıp bir eşek şakası yapmıştı. Bahçıvanın karısının, akşamüstü alacakaranlığında bile olsa, bu kadar kolay yanılması -arkadaşları Beaumarchais bile *Figaro'nun Düğünü*'nde böyle bir farklı giysiyle tecavüz sahnesine yer vermemişti- oldukça mantıksız görünmekle birlikte, sonraki mektuplarda olaydan hiç söz edilmemesine bakılırsa açıklama yeterince tatmin edici gelmişti.[7]

Bütün bunlar Franklin'in, ikisi de Passy'ye gelmiş olan ve onun endişeli bakışları altında birbirini dikkatle tartan Jones'la Lafayette tarafından İngiltere'ye karşı gerçekleştirilmesi öngörülen gizli saldırı planlarına yardım ettiği sırada meydana gelmişti. İki subay da gururluydu. Çok geçmeden baskının çeşitli aşamalarında komutanın kimde olacağından

adamlarının aynı masalarda yemek yiyip yemeyeceğine kadar küçüklü büyüklü konular üzerinde didişmeye başladılar. Franklin, Jones'u sakinleştirmek için en dolaylı yöntemine başvurdu. "Farklı birliklerdeki subaylar arasında baş gösteren kıskançlık ve yanlış anlamalar nedeniyle ortak kara ve deniz harekâtlarının başarısızlıkla sonuçlandığının gözlendiğine" dikkat çekti. Sonra da gerçekte hissettiği şeyin neredeyse tam tersini söyleyerek, "İkinizi de tanıyan ve böyle durumlarda doğru tavır sergileyeceğinizi bilen biri olarak, aranızda böyle bir şeyin olamayacağına eminim" diye ekledi. Ama Jones'un mizacından endişeli olduğunu da oldukça anlaşılır bir şekilde gösterdi. "Soğukkanlı ve basiretli bir tavrın" gerekli olduğuna dikkat çekti. Jones'un, Lafayette'in rütbesinin daha yüksek olduğunu unutmaması gerekiyordu. Ayrıca saldırı, "Jones'un yetenekleriyle karakter ve ruh halinin başkalarıyla uyum içinde hareket etmeye elverişli olup olmadığının da bir sınaması olacaktı."

Franklin, Jones'a verdiği resmi talimatlarda, özellikle de personelinin İskoç kontunun gümüşlerini yağmalaması göz önünde tutulduğunda soğukkanlı davranması konusunda daha kesin emirler vermişti. "İngilizlerin Amerika'da birçok savunmasız kasabayı ahlaksızca yakmasına rağmen, makul bir fidye reddedilmediği sürece siz bu örneği tekrarlamayacaksınız; bu durumda da talimatların yanı sıra kendi cömert duygularınız karşı tarafı planınızdan zamanında haberdar etmenizi sağlayacak ve böylece hasta ve yaşlılarla kadınlar ve çocuklar ilk önce boşaltılacaktır." Jones da, "Sizin geniş görüşlü ve soylu talimatlarınız bir korkağı bile kahramana dönüştürür" diye cevap verdi.[8]

Seferin Lafayette'le ilgili kısmı iptal edilince Franklin'le Fransızlar Jones'un sadece bir deniz saldırısı gerçekleştirmesine karar verdiler. Saldırı 1779 Eylül'ünde gerçekleştirildi. Sonuçta *Bonhomme Richard*'la ondan çok daha iyi donatılmış olan *Serapis* arasındaki efsanevi savaş meydana geldi. İngiliz kaptanın şiddetli bir top ateşinin ardından teslim olma çağrısı yapması üzerine Jones, en azından efsaneye göre "Daha savaşmaya başlamadım!" diye cevap vermişti. Jones'un Franklin'e verdiği canlı ve ayrıntılı savaş raporuna göreyse, "Ona en kararlı şekilde ret cevabı vermişti."

Jones, *Bonhomme Richard*'ı *Serapis*'le ölümüne bir mücadeleye sokarken, adamları direklere tırmanarak düşman gemisinin mühimmat ambarlarına el bombaları attılar. Jones üç yüz kişilik mürettebatının yarısının öldüğü ya da yaralandığı üç saatlik bir muharebenin ardından,

Bonhomme Richard batmadan hemen önce *Serapis*'in kontrolunu ele geçirdi. Franklin'e "Manzara kelimelerle anlatılamayacak kadar korkunçtu," diye yazmıştı. "İnsanlık savaşın bu kadar ölümcül sonuçlar yaratma gücü karşısında irkilip ağıt yapmaktan başka bir şey yapamaz."

Franklin, Jones'un başarısıyla hayli gururlandı ve ikili daha da yakın dost oldular. "Paris ve Versailles'da sizin o korkunç çatışmada gösterdiğiniz soğukkanlı tavır ve azimli kahramanlığınızdan başka bir şey konuşulmuyor," diye cevap verdi. Toplumsal saygınlık için yanıp tutuşan Jones'un Dokuz Kız Kardeşler Mason Locası'na alınmasını sağladı ve Versailles'da krala yapılan zafer ziyaretinde ona eşlik etti. Hatta Jones ile Jones'un filosunun bir parçası olması gereken *Alliance*'ın kaptanı isyankâr Pierre Landais arasındaki uzun ve şiddetli tartışmalara bile karıştı. Landais, *Serapis*'le muharebe sırasında yardıma gelmemiş hatta bizzat *Bonhomme Richard*'ın üzerine ateş etmişti. Franklin ve Jones ondan sonra iki yıl boyunca, *Alliance*'ın kaptanının kim olacağı konusunda Arhur Lee tarafından desteklenen Landais'yle mücadele ettiler. Nihayet geminin komutasının Landais'ye bırakılıp denize açılması üzerine eli kolu bağlanan Franklin, en iyisinin problemin çözümünü başkalarına bırakmak olduğuna karar verdi. Fransa'da yapacak başka işleri vardı.[9]

Sarayın Dostu

Hem Franklin'i hem de Fransız sarayını mutlu eden John Adams'ın Paris'ten uzaklaşması sonsuza kadar süremeyecek kadar iyi bir gelişmeydi. Franklin'in tek Fransa temsilcisi yapılması üzerine her zamankinden daha somurtuk bir suratla ayrılmıştı Adams. Ancak evinde sadece birkaç ay kaldıktan sonra Kongre onu Paris'e geri göndermeye karar vermişti. Yeni görevi, ortam olgunlaşırsa İngilizlerle bir barış antlaşması müzakeresi yapmaktı. Ortam şimdilik bu tür görüşmeler için uygun olmadığından Adams da burnunu Franklin'in işlerine sokmakla meşgul olmaya başladı.

Bu durum, Fransız Dışişleri Bakanı Vergennes'i oldukça kızdırmıştı. Adams 1780 Şubat'ında geldikten sonra İngilizlerle müzakere etme yetkisinin kendisinde olduğunu bildirince, Vergennes Amerika'nın Fransa'dan bağımsız olarak hareket etmeme sözünü hatırlattı. Hiçbir

şey söylememeli ve yapmamalıydı. Vergennes sert bir dille "Her şeyden önce," diye talimat verdi, "görevinizin amacının Londra Sarayı tarafından öğrenilmemesi için gerekli önlemleri alınız."[10]

Franklin öfkelenmişti. Adams'ın dönüşü Fransa sarayında dikkatle kurduğu ilişkileri tehdit etmekteydi. Bu ona Kongre'deki Adams ve Lee ailesi yanlısı hiziplerin itibarına karşı uzun zamandır giriştikleri saldırıları hatırlatmıştı. Endişe içinde Washington'a bir mektup yazarak görünüşte generalin itibarının korunmasını isterken, aslında kesinlikle kendi itibarıyla ilgili endişelerini yansıtmaktaydı. Alışılmadık biçimde kendi kendine hesaplaşır bir edayla "Yakında sahneden çekilmeliyim," diye yazıyordu. Bununla Fransa'daki görevini değil bu dünyadaki hayatını kastediyordu. Washington'ın Fransa'daki büyük ünü, diyordu, "insanın kendi vatandaşlarıyla çağdaşlarının haset ve kıskançlığının yaşayan bir efsanenin üzerine düşürmeye çalıştığı o küçük gölgelerden etkilenmez." Franklin'in, tarihin "o aşağılık hırsların cılız seslerini" ciddiye almayacağı konusunda yalnızca Washington'a değil aynı zamanda kendine de moral vermeye çalıştığı açıktı.[11]

Franklin, Britanya'yla potansiyel bir barış müzakeresi için neden kendisinin değil de Adams'ın seçildiği konusunda, daha belirgin bir şekilde kendisine ve arkadaşlarına (ve aynı zamanda tarihe karşı) bir açıklama bulmaya çalışıyordu. Franklin, Adams'ın geldiği sırada daha önce esir değişimi ve barış teklifi denemeleri konuları üzerinde konuştuğu Parlamento üyesi eski dostu David Hartley'e bir mektup yazdı. Hartley Britanya ile Amerika arasında on yıllık bir ateşkes önermişti. Franklin ateşkesin mantıklı olduğu konusunda kendisinin de "kişisel olarak aynı fikirde" olduğu cevabını vermiş, ancak bu konuları müzakere etmeye "şu anda ne sizin ne de benim yetkim var," demişti. Bu yetki artık Adams'taydı ve Franklin Kongre'nin seçimini kendine yonttu: "Dolayısıyla Kongre, söylendiği gibi, zamanı geldiğinde yapılacak barış görüşmeleri görevini bana değil de başkalarına vermişse, belki de benim kötü bir barış ya da iyi bir savaş diye bir şey olmadığı ve bu yüzden kolayca yersiz tavizler vermeye ikna olabileceğim şeklindeki hayli sıra dışı fikrimi duyduklarındandır."[12]

Aslında Franklin kötü bir barış veya iyi bir savaş diye bir şey olmadığı şeklindeki deyişi sık sık kullanmaktaydı ve bunu Devrim'den sonra onlarca başka arkadaşına da tekrarlayacaktı. Bu deyiş bazen savaş karşıtı bir slogan olarak kullanılmakta ve Franklin'i tarihin en soylu pasi-

fistlerinden biri olarak göstermek için alıntılanmaktaydı. Fakat bu yanıltıcıdır. Franklin hayatı boyunca savaş gerektiği zaman savaştan yana olmuştu; Philadelphia'da milis güçleri kurulmasına katkıda bulunmuş ve Fransızlarla Kızılderililere karşı yapılan savaşlar için maddi yardım toplamıştı. İlk başta Devrim'e karşı tavır almışsa da, bir kere bağımsızlığın kaçınılmaz olduğuna karar verdikten sonra şiddetle desteklemişti. Mektubundaki düşünceler hem Hartley'e hem de tarihe seslenmekteydi. Niçin barış müzakerecisi olarak seçilmediğini açıklamak istemişti. İşin belki daha da ilginci, aynı zamanda Britanya'daki dostlarının, görüşmeler başladığı takdirde kendisinin Adams'tan daha iyi bir bağlantı olabileceğini bilmelerini istiyordu.[13]

Bu arada Franklin şiddetli bir Fransız ittifakı taraftarı olup çıkmıştı, bu konuda Amerikalı meslektaşlarının çoğundan daha ilerdeydi. Bu 1780 yılının başlarında geri dönen Adams'la aleni bir çatışmaya yol açtı. Daha önceleri iki adam arasındaki gerginlik daha çok kişilik ve tarz farklılığından kaynaklanmaktaydı. Fakat bu seferkinin altında temel bir siyasi görüş farklılığı yatmaktaydı: Amerika Fransa'ya minnettarlık, sadakat ve aidiyet bağı duymalı mıydı, duymamalı mıydı?

Devrim'in ilk günlerinde her iki adam da bir çeşit izolasyonist ya da istisnacı görüşe sahipti. Bu bütün Amerikan tarihi boyunca süregelen bir görüştür: Amerika Birleşik Devletleri başka ülkelerden destek istememelidir ve yabancı ittifaklara girme konusunda ihtiyatlı ve dikkatli olmalıdır. Franklin de 1777'de başlayan Fransa aşkına rağmen bu ilkeyi dile getirmekteydi. Arthur Lee'ye, "Kongre'de dile getirdiğim, bakir bir devletin bakir karakterini koruması ve ittifaklar aramaması gerektiği düşüncesinden asla vazgeçmedim," demişti. Fransa'yla ittifak görüşmeleri yaparken de, Amerikan ticareti veya çıkarları üzerinde tekel oluşturulmasına yol açacak tavizlere başarıyla karşı çıkmıştı.

Bununla beraber antlaşmanın 1778 başlarında imzalanmasından sonra Franklin şiddetli bir minnettarlık ve sadakat taraftarı haline geldi. Diplomasi tarihçisi Gerald Stourzh'un deyişiyle, "Fransa'nın yüce gönüllülük ve cömertliğine zaman zaman hafif saçmalık noktasına varacak kadar övgüler düzmekteydi." Franklin'e göre Amerika'nın Fransa'ya duyduğu bağlılık gerçekçilik kadar idealizme dayanmaktaydı ve Franklin bu bağlılığı soğuk ticari avantaj ve Avrupa güç dengesi hesaplarından çok ahlaki yönüyle görmekteydi. Kongre'ye gönderdiği bir mektupta Fransa için, "Bu şan ve şerefe düşkün ve özellikle de ezilenlere arka

çıkmayı seven oldukça cömert bir millet," demişti. "Onlara, bizim başarımızdan kendilerinin de *ticari olarak* avantajlı çıkacağını ve bize destek olmanın kendi *çıkarlarına* olacağını söylemek, 'Bize destek olun, biz de size minnettar kalmayalım' demek gibi bir şey olur. Bazı vatandaşlarımız zaman zaman burada böyle patavatsız ve münasebetsiz bir dil kullanıyor ve bu hiç iyi etki yaratmıyor."[14]

Öte yandan Adams daha çok nesnel bir gerçekçiydi. Fransa'nın, kendi çıkarlarından dolayı -Britanya'yı zayıflatmak, yeni bir kârlı ticari ilişki kurmak- Amerika'yı desteklediğini düşünüyordu, dolayısıyla kimsenin kimseye karşı ahlaken bir gönül borcu yoktu. Adams doğru bir biçimde, Fransa'nın Amerika'ya ancak belli bir noktaya kadar destek olacağını tahmin etmişti. Fransa'nın arzusu yeni ülkeyi Britanya'dan koparmak ama bu yeni ülkenin Fransa'nın desteğine ihtiyaç duymayacak kadar da güçlenmemesini sağlamaktı. Adams, Franklin'in saraya fazla bağlılık gösterdiğini düşünüyordu. O yüzden 1780'de dönünce şiddetle bu görüşü dile getirdi. Nisan ayında Kongre'ye, "Herhangi bir devletin cömertlik ve âlicenaplığı hakkındaki olumlu fikirlerimizi dile getirir ve ifadelerimizi abartırken," diye yazdı, "dikkatli olmamız gerekir."

Vergennes ise beklendiği üzere sadece Franklin'le muhatap olmak istiyordu. 1780 Temmuz'unun sonlarına kadar Adams'la, -Amerikan para biriminin revalüasyonundan, Fransız donanmasının konuşlanmasına kadar her konuda- aynı anda resmen hem diplomatik olmayı hem de olmamayı başaran iğneleyici bir mektup göndermekte sakınca görmeyecek kadar gergin bir mektuplaşma faslı gerçekleştirdi. XVI. Louis'nin sarayı adına, diye yazmıştı, "Kral, dikkatini ABD'nin çıkarlarına yöneltmesini teşvik etmenize ihtiyaç duymamaktadır." Başka bir deyişle, Fransa artık Adams'la muhatap olmayacaktı.[15]

Vergennes bu kararını Franklin'e de bildirerek, "hepsini Kongre'nin önüne sermesi" talebiyle, Adams'la yaptığı bütün gergin yazışmaların birer kopyasını Franklin'e gönderdi. Franklin, Vergennes'e yazdığı cevapta, Adams'a duyduğu öfkeyi ortaya koyma konusunda fazlasıyla hatta tehlikeli ölçüde açık davrandı. " Yol açtığı hoşnutsuzluk ona verilen talimatlardan değil, sadece onun kendi boşboğazlığından kaynaklanıyordu." Franklin bunun ardından Adams'ın faaliyetleriyle kendisi arasına belirgin bir mesafe koydu. Vergennes'e, "Avrupa'daki işleri konusunda benimle hiçbir zaman gazetelerde okuduğumdan daha fazla

konuşmadı," dedi. "Onunla medeniyet ölçüleri çerçevesinde bir ilişkimiz var, samimiyet değil." Adams'ın Vergennes'le yaptığı rahatsız edici mektuplaşmaları Kongre'ye göndereceğine söz verdi.

Franklin, mektupları yorumsuz olarak gönderme olanağı bulunduğu ve belki de böyle yapması gerektiği halde, bunu fırsat bilerek Kongre'ye ("istemeye istemeye") Adams'la yaşadığı anlaşmazlıkları ayrıntılarıyla anlatan bir de mektup yazdı. Anlaşmazlık kısmen tarz farkından kaynaklanmaktaydı. Adams duygudan yoksun Amerikan çıkarları iddiasına inanırken, Franklin güzellikle iknadan ve diplomatik cazibeden yanaydı. Ama anlaşmazlık aynı zamanda dünyaya bakıştaki temel farklılıktan kaynaklanmaktaydı. Adams Amerika'nın dış politikasının gerçekçiliğe dayanmasından yanaydı; Franklin ise, hem ahlaki bir görev hem de Amerikan ulusal çıkarlarının bir bileşeni olarak, bu politikada aynı zamanda bir idealizm unsuru da bulunması gerektiğini düşünüyordu. Franklin'in mektubunda belirttiği gibi:

> "Bay Adams... bizzat bana da söylediği gibi, Amerika'nın Fransa'ya karşı minnettarlık göstermekte fazla cömert davrandığını; çünkü onun bize, bizim ona mecbur olduğumuzdan daha fazla mecbur olduğunu ve bir şey talep ederken başımızın dik olması gerektiğini düşünüyor. Bense onun içinde bulunduğu ortamı yanlış anladığı ve Saray'a karşı nazik ve hassas olunması gerektiği düşüncesindeyim. Genç ve erdem sahibi bir prens olan Kral'ın ezilen halklara destek olma konusunda cömert bir yardımseverlik sergilemekten memnuniyet duyduğuna ve bunu tahtının ihtişamının bir parçası olarak sunduğuna inanıyorum. Şükranlarımızı sunarak bu memnuniyeti artırmanın doğru olduğunu ve böyle bir şükran ifadesinin sadece görevimiz olmakla kalmayıp bizim çıkarımıza da olduğunu düşünüyorum.[16]

İngilizlerin kendisiyle görüşmeye hazır olmaması ve Fransızların da artık görüşmek istememesi üzerine Adams bir kez daha kırılmış olarak Paris'ten ayrıldı. Franklin de bir kez daha aralarındaki anlaşmazlıkların kişiselleşmesini önlemeye çalıştı. Amerika'ya borç bulmak üzere Hollanda'da bulunan Adams'a mektup yazarak bu görevin zorlukları konusunda dert ortaklığı yaptı. "Saray saray dolanıp para ve dostluk dilenme fikrinden," dedi, "uzun zamandır gururum inciniyor." Franklin, Fransa'nın taleplerine geç cevap vermesinden yakındığı sonraki bir mektubunda Adams'a alaylı bir dille şöyle diyordu: "Bununla beraber

iki Hıristiyan erdemine sahibim: inanç ve umut. Ama benim imanım sadece havarinin sözünü ettiği cinsten bir iman, yani görünmeyen şeylerin varlığından emin olmak." Karşılıklı gayretleri boşa giderse, diye ekliyordu, "kopup kaçmaya ya da sizinle birlikte hapse girmeye hazırım ki bu Tanrı'yı da memnun edecektir."[17]

Amerika'nın para ihtiyacı 1780'lerin sonlarına doğru iyice acil hale gelmişti. İngiliz komutan Sir Henry Clinton yılın başında deniz yoluyla New York'tan güneye geçerek, yardımcısı General Cornwallis'le beraber Güney Carolina'da Charleston'a saldırmıştı. Saldırı Mayıs ayında başarıyla sonuçlanmış ve Cornwallis, Clinton'ın New York'a dönmesinden sonra burada bir İngiliz yönetimi kurmuştu. Yine o yaz, başı belada olan Amerikalı general Benedict Arnold taraf değiştirerek adının ihanetle birlikte anılmasına yol açmıştı. Washington aynı yılın Ekim'inde Franklin'e, "Halihazırdaki durumumuz," diye yazmıştı, "bizim açımızdan iki şeyden birini zorunlu hale getiriyor: Bir barış ya da müttefiklerimizden etkin bir yardım, özellikle de maddi olarak."

Böylelikle Franklin 1781 Şubat'ında Vergennes'e yaptığı başvuruda sahip olduğu her türlü cilve yeteneğini -idealizm ve ulusal çıkar söylemleriyle karışık kişisel ricalar- kullandı. "Yaşlandım," dedi ve hastalığından dolayı yakında emekli olabileceğini ekledi. "Halihazırda durum kritik." Kısa zamanda yeni para bulunamazsa Kongre etkisini yitirecek, yeni hükümet ölü doğacak ve İngiltere, Amerika'nın kontrolünü yeniden ele geçirecekti. Bu da, diye uyardı, güç dengelerini değiştirerek "İngilizlerin Avrupa'nın baş belası haline gelmesine ve bir ceza tehdidiyle karşılaşmadan kendi ulusları için çok doğal olan bir küstahlıkla hareket etmelerine yol açacaktır."[18]

Talebi cüretkârdı: 25 milyon livre.* Sonunda Fransa 6 milyon vermeyi kabul etti. Bu Franklin için büyük bir zafer, Amerika'nın umutlarını diri tutması için de yeterli bir paraydı.

---

* Bu miktar 2002 rakamlarıyla yaklaşık 130 milyon ABD dolarına eşitti. 1780'de bir sterlin aşağı yukarı 23.5 livre iken, 1780'in 1 sterlininin satın alma değeri 2002'nin 83 sterlinine eşitti. Amerikan Kongresi'nin 1780'de dolar adıyla bir kâğıt para birimi çıkarmaya başlamasına rağmen eyaletler kendi para birimlerini, çoğu zaman sterlin olarak basmaya devam etmişlerdi. Devrim sırasında bütün Amerikan para birimlerinin değerlerinde meydana gelen hızlı değişimler, bunların Avrupa para birimleriyle karşılaştırılmasını güçleştirmekteydi. 1786'da bir ons altın 19 dolar ya da -1 sterlinin 4.52 dolar ettiği bir sırada- 4.2 sterlin ediyordu. Bu miktar 1790'da yarı resmi kur haline gelmişti. Daha fazla kur dönüşüm verisi için bkz. s. 497.[19]

Ancak Franklin'in cesareti kırılmıştı. Evde düşmanları her zamanki gibi intikam peşindeydi. Ralph Izard, Richard Lee'ye, "Amerika'nın siyasi selameti Dr. Franklin'in azledilmesine bağlıdır," diye yazmıştı. Hatta Vergennes bile birtakım kuşkular dile getirmiş ve bunlar Kongre'ye kadar ulaşmıştı. Vergennes, Philadelphia'daki temsilcisine, "M. Franklin'e büyük saygı duymama karşın," diye yazmıştı, "gene de yaşının ve sükûnet düşkünlüğünün yükümlü olduğu görevlerle uyuşmayan bir kayıtsızlık yarattığını itiraf etmeliyim." Izard, Lee-Adams hizbinin de desteğini alarak azil oylaması için bastırdı. Franklin bu badireyi kolayca atlatmakla beraber Kongre gelecekteki mali işlemlerle ilgilenme işini devralmak üzere özel bir temsilci göndermeye karar verdi.

Dolayısıyla Franklin, Mart ayında Fransa'dan yeni borç sözünü aldıktan sonra Kongre'ye istifaya hazır olduğunu bildirdi. "75'imi geçtim," diye yazdıktan sonra gut ve halsizlikle boğuştuğunu ekledi. "Zihinsel yeteneklerimin bozulup bozulmadığını bilmiyorum; belki de bunu keşfedecek en son kişi ben olacağım." Franklin 50 yıldan uzun bir süre kamu hizmetinde çalışmış biri olarak "tüm makul hırslarını tatmin edecek kadar onurlandırılmış ve dinlenmekten başka yapacak bir şeyi kalmamıştı, Kongre'nin de bunu kendisine bahşedeceğini umuyordu."

Bir de kişisel bir isteği vardı: Üyelerin, hukuk tahsili fırsatını kaçıran ama Paris'te ülkesine hizmet edebilecek olan torunu Temple'a bir iş bulması. "Kendisini herhangi bir Avrupa sarayındaki temsilcilerine sekreter olarak tayin etmeye değer bulurlarsa çalışmasından memnun olacaklarına eminim ve atamasıyla bana yapılacak bu iyilikten dolayı minnettar kalırım."[20]

Barış Elçisi

Kongre Franklin'in istifa teklifini geri çevirdi. Franklin onun yerine, hoş bir sürprizle Fransa elçisi olarak tutulmakla kalmayıp ayrıca kendisine ilave bir rol verildi: Savaşın sona erme zamanı geldiğinde İngiltere'yle barış görüşmelerini yürütecek beş elçiden biri olacaktı. Diğerleri (daha önce tek müzakereci olarak atanan ve o tarihte hâlâ Hollanda'da bulunan) John Adams, (kişisel nedenlerle okyanus ötesi görevi bir kez daha reddeden) Thomas Jefferson, (İngilizler tarafından denizde esir alınan ve

Tower of London'a hapsedilen) Güney Carolina'lı büyük çiftlik sahibi ve tüccar Henry Laurens ve New York'lu avukat John Jay.

Franklin'in seçilmesi tartışmalara yol açmıştı. Bunun bir nedeni Vergennes'den gelen baskılardı. Fransız bakan Franklin'in enerjisi konusunda duyduğu kuşkulara rağmen, Philadelphia'daki temsilcisine Franklin için lobi yapması talimatı vermiş ve Kongre'ye onun "ateşli ve vatanseverce olduğu kadar zekice ve ihtiyatlı" bir çalışma tarzı olduğunu bildirmişti. Vergennes ayrıca Kongre'den, yeni heyete Fransa'nın onayı olmadan adım atmama talimatı verilmesini istemişti. Kongre de elçilere "cömert müttefikleri Fransa Kralı'nın bakanlarıyla her konuda mümkün olan en samimi ve en gizli şekilde haberleşmeleri; barış veya ateşkes görüşmelerinde onların bilgisi ve muvafakatı olmadan hiçbir taahhütte bulunmamaları" yolunda kesin talimat verdi.[21]

Adams Fransa'nın iradesine bu kadar zincirlenmiş olmaktan dehşete düşerek talimatları "utanç verici" olarak nitelemişti. Jay de aynı fikirdeydi. Amerika'nın "kendisini Fransa Kralı'nın kollarına atarak çıkarlarını da itibarını da geliştiremeyeceğini" söyledi. Öte yandan Franklin, Fransa'nın rehberliğini izleme talimatından memnundu. Kongre'ye, "Majestelerinin bize yaptığı iyiliklere ve bu dürüst ve yetenekli bakanın (Vergennes) içtenliğine o kadar çok tanık oldum ki," diye yazdı, "onlara güvenmenin doğru ve akıllıca olduğunu ve iyi sonuçlar vereceğini düşünüyorum."[22]

Franklin'in eski cesaretini yeniden kazanmasını sağlayan bir şey de elde ettiği kişisel zaferdi. Silas Deane gibi arkadaşlarının bile itiraz etmesine rağmen Temple'ı yeni heyetin sekreterliğine tayin ettirmeyi başarmıştı. Yeni atamanın gururu ve istifasının geri çevrilmesi Franklin'i gençleştirmişti. Bir dostuna, "Bu uzatmayı bir onur olarak görüyorum," diye yazmıştı, "ve düşmanlarımın tüm uğraşlarının... bunu engellemeye yetmediğini de hesaba katarsak, ilk atamamdan daha değerli olduğunu düşünüyorum."

Hatta yeni heyetin eklenmesiyle Britanya'yla müzakere görevi hafifletilen John Adams'a bir başka dostça mektup daha yazdı. Adams'a atanmalarının büyük bir onur olduğunu söyledi, fakat ne yaparlarsa yapsınlar eleştirilere hedef olacaklarını belirterek alaycı bir ifadeyle sızlandı. "En kârlısı dahil olmak üzere, bugüne kadar yetersiz bulunmayan tek bir barış bile bilmiyorum," dedi. "Bu dünyada sürekli lanetlendik-

lerinden, 'barış elçilerinin ne kadar mübarek oldukları'nın ancak öteki dünyada anlaşılacağını sanıyorum."[23]

Franklin bir güç ve diplomasi ilişkisi ustası olarak savaş alanında kazanılamayan bir şeyin müzakere masasında kazanılmasının imkânsız olduğunu biliyordu. Fransa'yla ancak Amerika'nın 1777'deki Saratoga Muharebesi'ni kazanmasından sonra ittifak görüşmesi yapabilmişti. Britanya'yla da ancak Amerika ile Fransız müttefikinin çok daha kesin bir zafer elde etmesinden sonra uygun bir barış görüşmesi yapabilirdi.

Bu sorun 1781 Ekim'inde çözüldü. İngiliz general Lord Cornwallis, General Washington'ın kuvvetleriyle savaşmak üzere Charleston'dan kuzeye yürümüş ve Virginia, Yorktown'da mevzilenmişti. Fransa'nın desteği kritik rol oynadı: Lafayette geri çekilmesini önlemek üzere Cornwallis'in güney kanadına ilerlerken, bir Fransız filosu denizden kaçışı engellemek için Chesapeake'in ağzına gitti. Fransız topçusu Rhode Island'dan gelirken, dokuz bin Fransız askeri de General Washington komutasındaki on bir bin Amerikalıya katıldı. Biri Fransız, diğeri Amerikalı dört yüzer kişilik iki kol müttefik saldırı ve bombardımanı başlattı. Saldırı gece gündüz öyle bir şiddetle devam etti ki, Cornwallis'in 17 Ekim günü teslim olmak üzere gönderdiği trampetçi ancak bir süre sonra fark edilebildi. Saratoga Muharebesi'nin üzerinden dört, Lexington ve Concord muharebelerinin üzerinden altı buçuk yıl geçmişti. Yorktown'da elde edilen müttefik zaferi 19 Kasım'da Vergennes'e ulaştı. Vergennes bir notla bunu Franklin'e iletti ve Franklin bunu Passy'deki gazetesinde basıp ertesi sabah dağıttı.

Savaşın büyük ölçüde bitmiş görünmesine rağmen Franklin ihtiyatlıydı. Mevcut hükümet istifa etmediği sürece Britanya'nın yeniden mücadeleye girişme ihtimali her zaman vardı. Franklin, Amerikan Maliye Bakanı Robert Morris'e, "Çocukken boks yaparken, rakibin pes etmesine rağmen, ayağa kalkmasını önlemek için son bir yumruk atılmasına izin verildiğini hatırlıyorum. Biz de son bir darbe indirelim." yazdı.[24]

Lord North hükümeti nihayet 1782 Mart'ında düştü ve yerine Lord Rockingham liderliğinde bir hükümet kuruldu. Artık Amerika'yla Britanya arasında barış görüşmeleri başlayabilirdi. Tesadüf eseri, o sırada beş Amerikan temsilcisinden sadece Franklin Paris'te bulunmaktaydı. Dolayısıyla Jay'le Adams gelinceye kadar, yani sonraki birkaç ay boyunca Franklin görüşmeleri tek başına yürüttü. Franklin bu yüzden iki karmaşık etkenle karşı karşıya kalacaktı:

- Amerika, Londra'yla ayrı bir müzakere yürütmek yerine diplomasisini Fransa ve müttefikleriyle koordine etme sözü vermişti. Ama İngilizler Amerikalılarla doğrudan görüşmek ve ayrı bir barış yapmak istiyordu. Franklin ilk başlarda görünüşte Fransa'yla eşgüdüm halinde hareket etmekte ısrar etmişti. Fakat perde arkasında İngilizlerle baş başa ve doğrudan müzakereler yapacaktı.
- Rockingham hükümeti içinde birbirine rakip iki bakan vardı: Dışişleri Bakanı Charles Fox ve Koloniler Bakanı Lord Shelburne. İkisi de Paris'e kendi müzakerecilerini göndermişti. Franklin Amerikalılarla müzakere görevinin daha fazla sevdiği ve daha yumuşak bulduğu Shelburne'ün temsilcisine verilmesi için birtakım manevralar yapacaktı.

Görüşmeler Başlıyor

Franklin 1782 barış görüşmeleri dolayısıyla tutmaya başladığı günlüğüne "Bazen büyük olaylar küçük durumlardan kaynaklanır," diye yazmıştı. Buradaki durum, Franklin'in eski sevgilisi Madam Brillon ile Shelburne'ün arkadaşı olan Lord Cholmondeley adlı bir İngiliz arasında meydana gelen tesadüfi bir karşılaşmaydı. Madam Brillon, Cholmondeley'in Passy'de Franklin'i ziyaret etmesini istemiş ve Franklin de onun aracılığıyla eski koloni bakanına saygılarını göndermişti. Franklin, Shelburne'ü en az, batıda bir toprak beratı için kulis yürüttüğü ve Wiltshire'daki büyük kır malikânesine zaman zaman ziyaretler yaptığı 1766'dan beri tanır ve severdi. Ayrıca Madam Helvétius da küçük bir rol oynamıştı; Shelburne, kısa bir süre önce Madam Helvétius'a bektaşiüzümü dalları göndermiş ve Franklin de kibar bir dille dalların "hiç bozulmadan" ulaştığını yazmıştı.[25]

Shelburne de Franklin'le görüşmelere başlamak üzere, karşılık olarak, tek gözlü bir Londralı tüccar ve daha önce Amerika'da yaşayan eski bir köle taciri olan Richard Oswald'ı gönderdi. Oswald 15 Nisan'da geldi ve Franklin'i Fransızlar'dan bağımsız olarak görüştükleri takdirde Amerika'nın daha hızlı ve daha iyi bir anlaşma yapabileceği konusunda ikna etmeye çalıştı. Franklin henüz buna istekli değildi. "Ona söyledim," diye yazmıştı, "Amerika Fransa'dan ayrı hareket etmeyecek."

Onun yerine Oswald'ı, savaşan bütün tarafların Paris'te genel bir barış konferansında bir araya gelmesini öneren Vergennes'le tanıştırmak üzere Versailles'a götürdü.[26]

Oswald, Versailles dönüşünde tekrar ayrı bir barış için ısrar etti. Amerika'nın bağımsızlığı konusu bir kez çözüme kavuşturulduktan sonra, diyordu, sadece Fransa ve (Cebelitarık'ın kime ait olduğu konusu dahil olmak üzere) İspanya'yla ilgili konuların görüşüldüğü sırada gündeme gelmemeli. Ayrıca üstü kapalı bir tehdit ekledi: Fransa dahil olur ve çok fazla talepte bulunursa İngiltere savaşa devam edecek ve bunu da kamu borçlarını ödemeyi keserek finanse edecekti.

Franklin de yerinde bir cevapla, bağımsızlık konusunun 1776'da hallolduğunu söyledi. Britanya bunu müzakere etmeyi önermek yerine basitçe kabullenmeliydi. Savaşı yeniden başlatmak için borçları ödemekten vazgeçmeye gelince, Franklin buna cevap vermedi. Günlüğüne, "Ödemeleri yapmaktan caymalarını istemedim, bunun kamu kredilerinin boğazını kesmek olacağını düşündüm," diye yazmıştı. "Ayrıca *korku duyanlar tehdit eder* atasözünde olduğu gibi, bu tür tehditler bana cesaret verir."

Franklin buna cevap vermek yerine, Britanya'nın Amerika'ya, özellikle de İngilizlerin Kızılderililere yaptırdığı "kafa derisi yüzme ve yakıp yıkma partilerinin kurbanlarına" tazminat önermeyi düşünmesini istedi. "Hiçbir şey barışa bundan daha fazla hizmet edemez," dedi, böylece Britanya'nın hem ihtiyaç duyduğu hem de arzuladığı ticaret de yeniden canlanacaktı.

Hatta özel bir tazminat önerisinde dahi bulundu: Britanya, Kanada'nın kontrolünü bırakmayı önermeliydi. Ne de olsa, Britanya'nın Kanada'yı savunmak zorunda kalmadığında tasarruf edeceği gelirle karşılaştırıldığında, Kanada'daki kürk ticaretinden elde ettiği gelir küçük sayılırdı. Ayrıca bu gelir Amerika'yla yeniden başlayacak ve dost bir topraktan akacak olan ticaretten elde edilecek gelirden de çok daha küçüktü. Bunun dışında, Amerika'nın Kanada'daki açık arazi satışından kazanacağı para, evleri İngiliz birlikleri tarafından yok edilen vatanseverlerle, mülklerine Amerikalılar tarafından el konan İngiliz kraliyet yanlılarının zararlarının tazmin edilmesinde kullanılabilirdi.

Franklin, Fransa'nın arkasından kurnazca bir güç dengesi oyunu çevirmekteydi. Fransa'nın, İngiltere'yle düşman olmasına karşın,

Kanada'nın kontrolünün Amerika'ya bırakılmasını istemediğini biliyordu. Bu Amerika'nın sınırlarını daha güvenli hale getirecek, Britanya'yla gerginlikleri düşürecek ve Amerika'nın Fransa'nın dostluğuna duyduğu ihtiyacı azaltacaktı. Franklin, Oswald'a, İngiltere Kanada'yı elinde tutmaya devam ettiği takdirde, demişti, bu "Bizi mecburen Fransa'yla olan birliğimizi geliştirip güçlendirmeye zorlayacaktır." Franklin, Vergennes'e Oswald'la yaptığı görüşmeyi aktarırken, Kanada'nın bırakılmasını önerdiğinden bahsetmedi. Bu Franklin'in Fransa'yla el ele birlikte çalışma ısrarına rağmen, gereğinde tek başına hareket etmeye niyetli olduğunun küçük bir göstergesiydi.

Franklin her zamanki gibi önceden hazırladığı notlardan konuşuyor, Oswald da bu notları Shelburne'e gösterebilmek üzere emanet almak için "yalvarıyordu". Franklin biraz tereddütten sonra kabul etti. Oswald, Franklin'in güveninden etkilenmiş, Franklin de Oswald'ı hassas ve iyi niyetli bulmuştu. "İyi arkadaş olmanın da ötesine geçtik," diye yazmıştı.

Franklin'in Oswald'a emanet ettiği kâğıt konusunda bir pişmanlığı vardı: Amerikalıların mallarına el koyduğu İngiliz kraliyet yanlıları için tazminat ödenebileceği iması. O yüzden sözde İngilizlerin masum Amerikalılara karşı giriştiği dehşeti korkunç ayrıntılarıyla anlatan sahte bir Boston gazetesini Passy matbaasında basıp Adams'la diğerlerine gönderdi. Amacı İngiliz kraliyet yanlılarına hiçbir sempati duyulmadığını ve tazminatı hak edenin Amerikalılar olduğunu vurgulamaktı. Sahte haber ikna edecek kadar zekice düzenlenmişti. Gazetede Seneca Kızılderilileri tarafından İngiltere'ye gönderildiği söylenen, Amerikalıların kafa derilerinin gemiye nasıl yüklendiği anlatılıyor ve güya John Paul Jones tarafından gönderilmiş bir mektuba yer veriliyordu. Franklin gazeteyi daha da gerçekçi kılmak için Güney Boston'da satılık yeni bir tuğla ev ve Salem'de satılık bir doru kısrakla ilgili küçük sahte ilanlar bile koymuştu.[27]

Britanya Vergennes'in bütün tarafları barış konferansında bir araya getirme önerisini kabul etti, ancak bu yeni bir temsilci demekti. Bu kişi Koloni Bakanı Shelburne'den çok Dışişleri Bakanı Charles Fox'u temsil edecekti. Yeni temsilci hayırla anılan bir isim değildi: Thomas Grenville, yani 1765 yılında Damga Vergisi Yasası'nı gündeme getiren sevimsiz George Grenville'in oğlu. Ancak Amerikan tarafına uzun zamandır sempatiyle bakan Fox, Franklin'i, 27 yaşındaki genç Grenville'in güvenilir

biri olduğu konusunda temin etti. "Bay Grenville *isminin,* sizi onun mükemmel gönül ve akıl özelliklerine saygı duymaktan ve barış arzusunun samimiyetine sonuna kadar inanmaktan alıkoymasından korkacak kadar geniş görüşlü olduğunuzu çok iyi biliyorum."[28]

Grenville Mayıs başında gelince Franklin onu hemen Versailles'a götürdü. Genç adam burada Vergennes'e, "İngiltere'nin Amerika'ya bağımsızlık vermesine karşılık" Fransa'nın da işgal ettiği bazı Karayip adalarını geri vermesi halinde çabucak barış sağlanabileceğini söyleme hatasını yaptı.

Vergennes yüzünde bir gülümseme iziyle acemi diplomata dönerek bağımsızlık teklifini küçümseyen bir tavır takındı. "Amerika," dedi, sizden bağımsızlık istemedi. İşte, Bay Franklin burada. Bunun cevabını size o verecek."

"Elbette," dedi Franklin, "zaten bizim olan ve bolca kan ve hazine pahasına elde ettiğimiz bir şey için kendimizi pazarlık yapmak zorunda hissetmiyoruz."

Oswald gibi Grenville de Franklin'i Fransa'nın talepleriyle bağlantı kurmak yerine Britanya'yla ayrı bir barış için görüşmeye ikna edebilmeyi umuyordu. Bu amaçla birkaç gün sonra Passy'yi ziyaret ederek, Fransa'nın, Amerika'yla önceden yaptığı anlaşmayla ilgisi olmayan şartlar "öne sürebileceği" konusunda uyarıda bulundu. Böyle olduğu takdirde Amerika bu anlaşmaya bakarak, "bu şartları yerine getirmek adına" kendini "savaşa devam etmek" zorunda hissetmemeliydi.

Franklin, Oswald'a da yaptığı gibi böyle bir tavize yanaşmadı. "Elde edilecek avantajlar, yükümlülükler ve minnettarlık konusundaki düşüncelerimi çok fazla belli etmedim," diye not düşmüştü. Yükümlülüklerinden kurtulmak isteyen insanlar bunun için "sebep ve bahane bulmakta genellikle zorlanmıyorlardı", ancak Amerika bu yolu izlemeyecekti. Bir kişi borç alıp bunu geri ödese bile hâlâ şükran borçludur: "Franklin para borcunu ödemişti, ama yükümlülükler devam etmekteydi."

Grenville, şükran kavramını oldukça genişlettiğini söyleyerek cevap verdi, çünkü Amerika'nın Britanya'dan ayrılmasından asıl kazançlı çıkan taraf Fransa'ydı. Franklin Fransa'nın Amerika'ya karşı "cömert ve soylu tavrı" konusunda o kadar olumlu düşünceler besliyordu ki, "yükümlülükleri hafifletmek için asla bu tür bahanelere başvurmaya tahammül gösteremeyeceğinde" ısrar etti.[29]

Grenville ayrıca kendisinin doğrudan, Britanya'nın henüz bağımsız bir ülke olarak tanımadığı ABD ile değil, sadece Fransa'yla görüşme yetkisi olduğunu gizlemeye çalışarak Franklin'i kızdırmıştı. Franklin Haziran başında onunla bu konuda tartışmıştı. Niçin, diye sormuştu, açık bir şekilde, doğrudan ABD ile görüşme yetkisi verilmemişti? Franklin'in ertesi gün Adams'a anlattığı üzere, "Buna tatmin edici bir açıklama getiremedi, ama bu durumun eski bir görevlendirme belgesinin aynen kopya edilmesinden kaynaklandığına inandığını söyledi." Tabii bu Franklin'i ikna etmemişti. Müzakereler başlamadan önce Grenville'nin yeni bir görevlendirme belgesi almasında ısrar etti. Franklin bunun sadece bir protokol ayrıntısı olmadığını çok iyi biliyordu. Müzakerelerde ön şart olarak İngilizler'in Amerika'nın bağımsızlığını zımnen tanımasında ısrarlıydı. Adams'a, "Krallarının bu ilk adımı atmakta isteksiz olduğunu sanıyorum," diye yazmıştı, "çünkü bizzat böyle bir yetki belgesi bağımsızlığımızın kibarca tanınması anlamına gelir."[30]

Franklin Fransa'yla işbirliği içinde çalışmaya istekliydi ama Britanya'nın, Amerika adına Fransa'nın müzakere yapmasında ısrar etmesine izin vermeye hiç niyeti yoktu. Vergennes da aynı fikirdeydi. "Sizin adınıza bizimle görüşmek istiyorlar. Fakat Kral bunu kabul etmez. Bunun devletinizin saygınlığıyla bağdaşmayacağını düşünüyor. Siz kendi adınıza görüşürsünüz." Vergennes, gerekli olan tek şey, diye ekledi, "antlaşmaların el ele yürütülmesi ve aynı gün imzalanması."

Vergennes bilerek veya bilmeyerek Franklin'in İngilizlerle ayrı müzakere yapmasına onay vermişti. İngilizler böyle bir görüşmeye çok istekli olduğundan ve görüşmeler için rekabet eden iki İngiliz müzakereci bulunduğundan Franklin oldukça güçlü bir konumdaydı. Grenville Haziran ayının başında bir kez daha doğrudan görüşme için bastırmak üzere Passy'ye geldiğinde, Franklin bu kez teklifi reddetmek yerine "tartışmadan kaçınmaya" karar verdi.

Grenville, "İspanya ve Hollanda ve hatta Fransa gerçekçi olmayan koşullarda ısrar ederse," diye sordu, "Amerika'nın sırf onların çıkarı için savaşa sürüklenmesi doğru olabilir mi?"

Franklin, "Şimdilik böyle şeyler üzerinde düşünmenin gereksiz olduğu" cevabını verdi. Ayartıcı bir ifadeyle, "Eğer diğer güçler abartılı taleplerde bulunurlarsa, " diye devam etti, "o zaman kendi yükümlülüklerimiz üstünde düşünürüz."

Grenville doğrudan görüşmeleri başlatmaya o kadar arzuluydu ki, ikisi arasında kalmak üzere Franklin'e, "Amerika'nın bağımsızlığını antlaşmanın başlamasından önce tanıma talimatı aldığını" söylemek istiyordu. Oswald da doğrudan görüşmelerin başlamasını istiyordu. İki gün sonra Passy'ye gelerek, Franklin'in tercih etmesi halinde Britanya temsilcisi olarak hizmet etmeye arzulu olduğunu ima etti. Naz yapıyordu. Israrla Grenville'in ayağını kaydırıp yerini almaya çalışmadığını söylüyordu, çünkü artık yaşlıydı ve daha fazla şan ve şerefe ihtiyacı yoktu. Ama Franklin artık iki arzulu talip arasında bir seçim yapmak gibi keyifli bir konumda olduğunun pekâlâ farkındaydı.

Oswald, Grenville'den daha birikimliydi ve hem daha arzulu hem de daha tehditkâr görünebiliyordu. Britanya için barışın "kesinlikle zorunlu" olduğunu söylüyordu. "Düşmanlarımız artık bize istediğini yapabiliyor; top onların ayağında." Öte yandan Londra'da, Britanya'nın Batı Hint Adaları'nda meydana gelen büyük çarpışmada Fransız donanmasına karşı kazandığı son zaferden dolayı "haddinden biraz fazla sevinenler" vardı. Kendisi ve Franklin kısa zamanda harekete geçmediği takdirde bunlar savaşın sürmesinden yana ağırlıklarını koyabilirdi. Oswald, sadece bin sterlinin üzerindeki devlet tahvillerinin ödemesini durdurarak -ki bu halkı da öfkelendirmezdi- savaşı finanse etmenin yolları üzerinde ciddi ciddi tartışıldığı uyarısında bulundu.

Franklin bunu "bir çeşit gözdağı olarak" algıladığı notunu düşmüştü. Buna karşılık Oswald pohpohlamalarla Franklin'i yumuşatmayı da biliyordu. Franklin, "Durmadan bakanların bana duyduğu saygıdan söz ediyordu," diye yazmıştı. "Ülkeyi halen içinde bulunduğu vahim durumdan çıkarma konusunda bana bel bağlamışlar; şu anda bu olanağa benden başka sahip olan tek bir kişi yokmuş."

Oswald antlaşmada neler bulunması gerektiği konusunda özel konuşmalar sırasında Franklin'le hemfikir gibi görünerek kendini iyice sevdirmişti. Franklin, mallarına el konan kraliyet yanlılarına tazminat ödenmesi fikrine karşı çıkarak, böyle bir talebin İngilizlerin yakıp yıktığı Amerika'daki bütün şehirlerden karşı tazminat taleplerine yol açacağını söyledi. Oswald ikisi arasında kalmak üzere kendisinin de şahsen aynı fikirde olduğunu söyledi. Ayrıca Britanya'nın Kanada'yı Amerika'ya bırakması konusunda da Franklin'le hemfikir olduğunu belirtti. Görüşmelerde Britanya temsilcisi olma işi için genç Grenville'le yarışıyor ve Franklin'in tavsiye mektubunu kazanmaya çalışıyor gibiydi.

İşin tuhafı gerçekten de yarışıyordu. Franklin'e, Shelburne tarafından yazılmış, Franklin istediği takdirde Amerika'yla özel müzakere görevinin Oswald'a verilmesini öneren bir not gösterdi. Shelburne, "Dr. Franklin'le Oswald'ın, Britanya ile Amerika arasındaki anlaşmazlıkların nihai çözümüne katkısı olacağını düşündükleri" her tür yetkiyi Oswald'a vermeye hazır olduğunu yazmıştı. Böylece, deniyordu Sherburne'ün notunda, Britanya, Amerika'yla, "birbirine her zaman düşman olmuş Büyük Britanya ile Fransa arasında yapılacak bir barıştan çok farklı" bir barış yapabilir.

Oswald, nazlı bir ifadeyle, Grenville'in "çok duyarlı bir beyefendi" olduğunu ve kendisinin görüşmeleri Fransa'yla işbirliği içinde yürütme işini ona bırakmaya hazır olduğunu söyledi. Ama eğer Franklin, Amerikalılarla doğrudan görüşme konusunda Oswald'ın "faydalı" olacağını düşünürse, "zamanını ve hizmetini sunmaktan da memnun olurdu".

Franklin memnuniyetle kabul etti. Oswald'ın "Amerika hakkındaki bilgisi", diye yazmıştı, "makul şeylerde hükümeti ikna etme konusunda" daha avantajlı olacağı anlamına geliyordu. Franklin, Oswald'a, Fransa dahil bütün ülkelerle mi yoksa sadece Amerika'yla mı müzakere etmek istediğini sordu. Oswald'ın cevabı belli ki ikincisiydi. Franklin, "Yabancı güçlerle görüşmeyi tercih etmediğini söyledi," diye yazmıştı. "Eğer bir görev kabul edecekse, bu Amerikalılarla görüşmek olmalıydı." Franklin, Shelburne'e gizlice bir yazı yazarak bu yolu izlemeyi tavsiye etmeyi kabul etti.[31]

Franklin'in bu kararının ardında kısmen kendisi yaşındaki Oswald'a duyduğu sempati ile yaptıkları bir görüşmeyi Londra *Evening Post*'a yanlış bir şekilde sızdırarak kendisini kızdıran genç Grenville'e duyduğu antipati yatmaktaydı. Franklin, "Yaşlı Bay Oswald'ın iyi şeyler yaparak faydalı olmaktan başka bir isteği yok gibi görünüyor," diye yazmıştı. "Doğal olarak şan şöhret peşinde koşan genç Bay Grenville ise sıkı bir müzakereci olmayı amaçlıyor gibi görünüyor." 76 yaşına rağmen hâlâ hırslı olan Franklin artık yaşlılığın yumuşatıcı etkilerine inanmaktaydı.

Franklin büyük bir şov yaparak bütün görüşmelere Fransızların da dahil edilmesinde ısrar etmesine karşın, artık İngiltere'yle ayrı ve özel bir kanaldan görüşme yapmanın Amerika'nın çıkarına olduğuna inanmaya başlamıştı. O yüzden, Oswald'la yaptığı önemli görüşmeden bir hafta sonra, Haziran ayı ortalarında Versailles'a gittiğinde Vergennes'e her zamankinden daha az açık yürekli davrandı. "(İngiltere'nin) Bizi ayırma

çabalarından ve bir arada durup birlikte hareket etmenin akıllıca olduğundan söz ettik," diye yazmıştı. Ama bu defa bazı bilgileri saklamıştı. Oswald'ın özel bir görüşme kanalı oluşturulması teklifiyle Britanya'nın Kanada'yı Amerika'ya bırakma yönündeki kendi fikrinin ayrıntılarına girmemişti.

Franklin, kendisinin de onayıyla barış elçilerine Fransa'nın bilgisi ve desteği olmadan hiçbir şey yapmama talimatı veren Kongre'ye karşı da tamamen açık değildi. Haziran sonunda yeni Amerikan Dışişleri Bakanı Robert Livingston'a yazdığı bir mektupta, İngiltere'nin iki temsilci (Oswald ile Grenville) gönderdiğini belirterek, bunların Amerika'yı Fransa'dan ayırma çabalarına karşı çıktığını söyledi. "İlk başlarda savaşan güçlerle ayrı ayrı, sırayla görüşme umutları vardı, ama bunun mümkün olmadığını görünce, şuraya buraya gönderdikleri birkaç mesajdan sonra genel bir barış için herkesle birlikte görüşme kararına vardılar." Ancak tam da bunun ertesi günü, Shelburne'e iletilmek üzere Oswald'a verdiği mektupta ayrı bir kanal arzusunu tekrarlayıverdi Franklin: "Amerika'yla görüşme yetkisinin size verilmesi konusundaki fikrin hâlâ değişmediğini umuyorum."

Aynı şekilde Britanya da bir perde arkası oyununun peşindeydi. Fransızlarla yürüttüğü gayriresmi görüşmeler dışında, doğrudan Kongre'ye temsilciler göndererek üyelerin Amerika için, ortak bir krala sadık ayrı parlamentolar kurmasına izin veren bir çeşit dominyon statüsünü kabul etmelerini istemişti. Franklin bu teklifi duyunca Livingston'a yeni bir mektup göndererek buna kesinlikle karşı çıkmaları konusunda uyardı. "Kral bizden ölesiye nefret ediyor," dedi. Eğer krala Amerika üzerinde "herhangi bir iktidar, yani idare yetkisi" tanınırsa, "bu iktidar bizi yolsuzluk, hile ve kuvvetle kısa zamanda tamamen boyun eğme noktasına götürür."[32]

Franklin'in Barış Planı

Temmuz ayı başında, Lord Rockingham'ın ölümüyle müzakere ortamı kolaylaştı. Shelburne başbakan oldu, Fox dışişleri bakanlığından ayrıldı ve Grenville geri çağrıldı. Franklin'e göre Oswald'a gayriresmi ama kesin bir teklif götürmenin tam zamanıydı. 10 Temmuz'da teklifini götürdü.

Franklin'in teklifi iki kısımdan oluşmaktaydı: "Zorunlu" hükümler ve "tavsiye edilen" hükümler. Dört madde birinci kategoriye giriyordu: Amerika için "her bakımdan tam ve eksiksiz" bağımsızlık, bütün İngiliz birliklerinin geri çekilmesi, sınırların güvence altına alınması ve Kanada kıyıları açıklarında balıkçılık hakları. Tavsiye edilen hükümler kategorisinde dört teklif bulunmaktaydı: Amerika'ya verilen zararlara karşılık tazminat ödenmesi, İngiltere'nin savaştaki sorumluluğunun kabul edilmesi, bir serbest ticaret anlaşması ve Kanada'nın ABD'ye bırakılması.

Oswald bütün ayrıntıları derhal Shelburne'e gönderdi, fakat Franklin teklifi gizli tuttuğu gibi kayda da geçirmedi. Oswald'a yaptığı teklif için Vergennes'e de danışmadığı gibi, haber dahi vermedi.[33]

Franklin böylece net bir vizyon ve biraz da gizli işbirliğiyle Devrimci Savaş'ı sona erdirecek nihai görüşmelerin zeminini oluşturmuş oldu. Shelburne de Oswald'a gecikmeden önerilerin, "Dr. Franklin'in samimiyetinin açık kanıtı olduğunu" bildirdi. Britanya'nın görüşmelere başlamadan önce Amerika'nın bağımsızlığını tanımaya hazır olduğunu söyledi. "Gelecekte herhangi bir düşmanlık riskinden kaçınmak için de bu kararlı bir şekilde yapılmalıydı." Shelburne, Amerika "tavsiye edilebilir" hükümlerden vazgeçerse, dedi ve "sadece zorunlu denilenler görüşmelere temel alınırsa," "hızla bir anlaşmaya varılacağından" kuşkusu yoktu. Birkaç ay daha almakla beraber gerçekte olan da buydu.[34]

Ancak Franklin'i Ağustos ve Eylül ayları boyunca güçsüz düşüren "amansız gut hastalığı" ve böbrek taşları yüzünden nihai anlaşma ertelendi. Nihayet Paris'e gelen John Jay başmüzakerecilik görevini devraldı. Sert mizaçlı New York'lu, Oswald'a "adı geçen koloni ve büyük çiftliklerle" müzakere etme yetkisi veren atama yazısının Grenville'inkinden çok daha iyi olmadığını savunarak itiraz etti ve görüşmeler daha fazla ilerlemeden önce Oswald'ın bağımsız bir devletle görüştüğünü açıkça belirten bir yazı istedi.

Jay ve Franklin, Vergennes'i ziyarete gittiklerinde Fransız bakan, Oswald'ın atama yazısında Amerika'nın egemenliğinin kesin bir dille tanınmasında ısrara gerek olmadığını söyledi. Aynı şekilde kendisinin de atama yazısının "yeterli olduğu" görüşünde olduğunu söyleyen Franklin, Vergennes'in İngiliz-Amerikan görüşmelerinin devamına verdiği zımni onaya sevinmiş ve bunu Fransa'nın "bağışlayıcı iyi niyetini" gösteren soylu ve destekleyici bir jest olarak görmüştü.

Daha şüpheci ama daha doğru bakan Jay'in yorumu ise, Vergennes'in, Fransa ve İspanya'yı da içeren kapsamlı bir barış anlaşmasının bir parçası olmadığı takdirde, Britanya'nın Amerika'nın bağımsızlığını tanımasını istemediği şeklindeydi. Kongre'ye, "Bu saray," diye yazmıştı, Fransa ve İspanya'nın tüm talepleri yerine gelene kadar, "bizi kendi çizgilerinde tutabilmek için bağımsızlığımızın Britanya tarafından tanınmasını geciktirme yolunu seçiyor." "Dr. Franklin'in Saray'ın tavrını benim gibi görmediğini de eklemeliyim."[35]

Jay'in Fransa'nın niyetleri konusundaki kuşkuculuğu, o akşam Versailles'dan Passy'ye döndükten sonra Franklin'le hararetli bir tartışmaya tutuşmalarına yol açtı. Jay, Franklin'e, özellikle de Vergennes'in, İspanya'nın Allegheny Dağları'yla Mississippi Nehri arasındaki topraklar üzerinde hak talep etme arzusunu dile getirmesine öfkelenmişti. Franklin de İspanya'nın "kendilerini belli bir yere hapsetmesine" izin verilmemesi konusunda tamamen aynı düşünüyordu ama aksi yönde kanıt olmadığı sürece Fransa gibi bir dostun iyi niyetle hareket ettiğini varsaymanın akıllıca olacağı üzerine o nazik derslerinden birini verdi. Fransa, Jay'in öfkeyle ısrar ettiği gibi görüşmeleri durdurmaya çalışmıyordu; tersine, diyordu Franklin, Vergennes, Oswald'ın atama yazısının üslubuna itiraz etmeyerek görüşmelerin hızlandırılmasına istekli olduğunu göstermişti.

Fakat Vergennes'in Londra'ya gizli bir temsilci gönderdiğini duyunca Jay'in kuşkuları daha da arttı. Ne Fransızlara ne de Franklin'e güvenen Jay, Londra'ya kendi temsilcisini göndererek bu perde arkasındaki fandangoya [hareketli bir İspanyol dansı-ç.] katıldı. Bu hareketi daha da ilginç kılan şey, gönderdiği adamın, Paris'e Franklin'i ziyaret etmek ve barış için elinden geleni yapmak üzere gelen, Franklin'in eski dostu ve yayıncı Benjamin Vaughan olmasıydı.

Jay, Vaughan'dan, Lord Shelburne'e, Oswald'ın atama yazısının "Amerika Birleşik Devletleri" ile müzakere edeceğini açık bir şekilde vurgulaması gerektiğini söylemesini istedi. Amerika'nın bağımsızlığının bu şekilde açıkça tanınmasının, "Amerika'yı Fransa'ya bağlayan "iplerin kesilmesine" yardımcı olacağına dair söz verdi. Hükümet düşmeden önce bir barış anlaşmasına varmak isteyen Shelburne, Jay'i tatmin etmek için yeterince ileri gitmeye hazırdı. Shelburne kabinesi Eylül ayı ortasında Oswald'a, "13 birleşik devlet adı altındaki koloniler tarafından

görevlendirilen temsilcilerle görüşmeler yapmak üzere" yeni bir atama yazısı verdi ve Amerika'nın bağımsızlığının ayrıntılı tartışmalardan önce tanınabileceğini tekrarladı.

Hem Jay hem de Franklin'in tatmin olmasıyla ve bir uyum yakalamalarıyla, resmi görüşmeler 5 Ekim'de başladı. Oswald yeni resmi atama yazısını sundu, Jay de Franklin'in Temmuz ayında gayriresmi olarak ortaya koyduğuna çok benzer bir antlaşma teklifi sundu. Franklin'in dört "zorunlu" hükmüne yapılan tek ekleme, Fransa veya İspanya'yı olmasa da Britanya'yı mutlu edecek bir koşuldu: Hem Britanya hem de Amerika, Mississippi'de serbest seyir hakkına sahip olacaktı.

Ancak birkaç hafta sonra Cebelitarık'a yapılan bir Fransız-İspanyol saldırısını geri püskürtemeyi başaran Britanya'nın ilgili bakanları yüreklendirmesi üzerine görüşmeler yavaşladı. Shelburne, Oswald'a destek olmak üzere Amiral Howe'un kâtipliğini yapan Bakanlar Kurulu üyesi Henry Strachey'i gönderdi. Strachey'le aynı sıralarda John Adams da gelerek yine Amerikan heyeti üyesi rolünü oynamaya başladı.

Adams her zamanki gibi patavatsız ve kuşku doluydu, kendisi dışında kimsenin kişiliğine güvenmiyordu. Franklin'in yakın sırdaşı Lafayette bile anında Adams tarafından "şan şöhret için yanıp tutuşan", "hırsı sınır tanımayan" "melez bir kişilik" olmakla eleştirilmişti. Adams ayrıca, Vergennes kendisine ziyaret görevini "hatırlatana" kadar yaklaşık üç hafta boyunca bakanı ziyarete gitmeyerek, şahsen Vergennes'e güven duymadığını aleni ve diplomatik olmayan bir üslupla göstermişti. (Adams ne kadar huysuzsa kendisi o kadar sakin biri olan Vergennes, mükellef bir masa donatıp bol bol kaliteli şarap ve Madeira ikram ederek endişeli Adams'ı şaşırtmıştı.)[36]

Adams aynı şekilde başlarda, gut ve böbrek taşları yüzünden Passy'den çıkamayan Franklin'e bir nezaket ziyareti yapma konusunda da ayak sürümüştü. Oysa Adams'ın Hollanda'da görevli bulunduğu sırada medenice mektuplaşmayı başarmışlardı. Paris'te yaşayan Amerikalı tüccar Matthew Ridley, günlüğüne, "Ona yaklaşmaya tahammül edemiyordu," diye not düşmüştü. Her iki adamla da arkadaş olan Ridley sonunda Adams'ı ziyaretin gerekliliğine ikna etmişti.

Adams özellikle kin duyuyordu. Çünkü kısa bir süre önce Franklin'in, Vergennes'in ısrarı üzerine Kongre'ye yazdığı, zamanından önce geri çağrılmasına yol açan mektubu öğrenmişti. Adams bir arkadaşına,

Franklin'in "kaba bir çekemezlik" ve "iğrenç bir kıskançlıkla" hareket ettiğini söylemişti. Bu, çekemezlikten çok duyduğu kızgınlıktan dolayı öyle davranan ve zaman zaman ortaya çıkan huysuzluklarında fazla kıskançlık bulunmayan Franklin'i tamamen yanlış anlamak demekti.

Artık sebep her neyse, Adams Paris'e döndüğünde öfke doluydu. "Franklin'le hiçbir dostluğum olmadığını kabul ediyorum," diye yazmıştı. "Onun ahlak değerlerine sahip biriyle dostluk kuramayacağımı kabul ediyorum." Adams günlüğünde daha fazlasını söylüyordu: "Franklin'in kurnazlıkları bizi bölecek. Bizi bu yöne doğru kışkırtıyor, sezdirmeden bu yöne sürüklüyor, dalaverelerle bu yöne itiyor, manevralarla bu yöne götürüyor."[37]

Oysa sonunda Franklin'le Adams'ın bir kez işe koyulduktan sonra çok iyi geçinmeleri, Franklin'deki tılsımın önemli kanıtıydı. Adams, Passy'ye nihayet yaptığı ziyaret sırasında patavatsız bir şekilde, Jay'ın Fransa'ya karşı sert tutumuna katıldığını söyleyince, "Doktor onu sabırla dinledi ancak bir şey söylemedi." Franklin, üç temsilcinin ertesi gün yaptığı toplantıda, Fransızlarla eşgüdüme girmeden İngiliz müzakerecilerle görüşmenin akıllıca olacağı konusunda sakince Adams ve Jay'e katıldı. Jay'e dönerek, "Sizinle aynı fikirdeyim ve bu baylarla bu Saray'a danışmadan işe devam edeceğim," dedi.

Franklin'in Fransızlara danışmadan görüşme arzusu yeni değildi; daha Jay ve Adams Paris'e gelmeden bu yönde hareket etmeye başlamıştı. Fakat bunu kısmen iki temsilci meslektaşına hürmeten böyle yapıyormuş gibi gösterdi. Bu da Adams'ın tavırlarını yumuşattı. Adams halinden memnun bir tavırla günlüğüne, "Franklin bizimle tam bir birlik ve uyum içinde hareket ediyor," diye yazmıştı, "Bütün müzakereler boyunca hem zekâsı hem de şöhretiyle hüner ve yararlılık gösterdi."

Franklin'e gelince, Adams'a karşı uzun zamandır hissettiği o aynı hayranlık ve kızgınlık karışımı duyguyu beslemeye devam etti. Birkaç ay sonra, müzakereler bitince Livingston'a da dediği gibi, "Ülkesi için iyi şeyler düşünen, her zaman dürüst bir adam. Genelde sağduyulu olmakla birlikte bazen ve bazı konularda tamamen saçmalıyor."[38]

Adams'ın kırk yedinci doğum günü olan 30 Ekim'de Amerikalı müzakerecilerle İngiliz muhatapları, her sabah on birde başlayıp çoğu akşam, geç akşam yemekleri boyunca süren yoğun bir müzakere haftası başlattı. İngilizler, Franklin'in Temmuz ayında sunduğu "zorunlu hükümler"i

hemen kabul ettiler, ancak Kanada'nın bırakılması gibi "tavsiye edilen hükümleri" kabul etmediler. O hafta karşı karşıya oldukları temel anlaşmazlık konuları şunlardı:

- Newfoundland açıklarında balıkçılık hakları: David McCullough'un da dikkat çektiği üzere bu, "New England'ın kutsal morina balığı üzerindeki kadim etkisi" üstüne belagatli nutuklar çeken Adams için önemli bir konuydu. Bu noktada aynı şekilde Franklin de katıydı. Franklin ortaya ekonomik bir tez atmıştı: Dostluk bir kez kurulduktan sonra Amerikalıların balıkçılıktan elde edeceği para İngiliz ürünlerine harcanacaktı. "Yeterli balık olmadığından mı korkuyorsunuz," diye sormuştu, "yoksa çok fazla avlayacağımızdan mı?" İngilizler, kendisi adına özel balıkçılık hakları elde etmeye çalışan Fransa'yı hayal kırıklığına uğratarak, bunu kabul etti. (Franklin Amerika'daki düşmanları tarafından Fransızların tutumundan yana olmak ve Amerika'nın balıkçılık haklarıyla ilgili talebe karşı çıkmakla suçlanınca, Jay'le Adams'a bir mektup yazarak takındığı sert tutuma şahitlik yapmalarını istemişi; Jay bunu memnuniyetle yerine getirirken, Adams dişlerini gıcırdatarak kabul etmişti.)[39]
- Amerikalıların İngiliz tüccarlara olan savaş öncesi borçları: Franklin'le Jay bunların ödenmemesinden yanaydı, çünkü Britanya çok fazla Amerikan mal mülküne ya el koymuş ya da onları harap etmişti. Ancak Adams bu tür borçların namus meselesi olduğunu savundu ve onun görüşü ağır bastı.
- Batı sınırı: Bütün hayatı boyunca Amerika'nın genişlemesinden yana olan Franklin, hiçbir ülkenin Allegheny Dağları ile Mississippi arasındaki topraklarda hakkı olmadığını savunuyordu. Jay'in de yazdığı gibi, "Sürekli kendisinin Batı sınırımızın Mississippi olmasından yana olduğunu söylüyordu." Yine bu da genel bir barış konferansında Fransa veya İspanya'nın destekleyeceği bir şey değildi. Fakat Britanya her iki ülke de serbest seyir hakkına sahip olmak üzere, ülkenin batı sınırını bu nehrin oluşturmasından memnundu.
- Mallarına el konan Amerika'daki İngiliz kraliyet yanlılarına tazminat ödenmesi: En çekişmeli konu buydu ve Franklin konuyu

daha da çekişmeli hale getirmişti. Franklin katı pozisyonunu ahlaki gerekçelere dayandırmaktaydı. Savaşa kraliyet yanlıları sebep olmuştu ve onların kayıpları, mal ve mülkleri İngilizler tarafından tahrip edilen Amerikalı vatanseverlerin kayıplarından çok daha azdı. Ama Franklin'in inadında kişisel bir yan da vardı. Açık kraliyet yanlıları arasında eski dostu Joseph Galloway ve özellikle, kendisinden uzaklaşan oğlu William da vardı. Franklin'in kraliyet yanlılarının iddialarına karşı aldığı tutumda, oğluna duyduğu öfke ile bunu açıkça gösterme arzusunun büyük payı vardı ve bu müzakerelerin son haftalarına ıstırap veren bir kişisel acı eklemişti.

1778 Eylül'ünde yapılan esir değişimiyle Connecticut'taki esareti sona eren William, İngiliz işgali altındaki New York'ta yaşıyor ve Kraliyet Yanlıları Kurulu'nun (Board of Associated Loyalists) başkanlığını yapıyordu. Elindeki bu güçle Amerikan kuvvetlerine karşı küçük fakat acımasız saldırılar düzenlenmesini teşvik etmişti. Bu saldırılardan biri Amerikalı bir yüzbaşının linç edilerek katledilmesiyle sonuçlanmış, General Washington da buna, suçluların adalet önüne çıkarılmaması halinde Charles Asgill adlı genç ve oldukça nüfuzlu bir İngiliz esir subayı asmakla tehdit ederek karşılık vermişti.

Asgill'in arkadaşları ve ailesi hayatını kurtarmak için büyük nüfuzlarını kullandılar, Shelburne de devreye girmesi için Franklin'le şahsen görüştü. Franklin kesin bir dille reddetti. Washington'ın amacı "taammüden adam öldüren bir katilin cezalandırılmasını sağlamak," diye cevap verdi. "Eğer İngilizler bu katili teslim etmez veya cezalandırmazlarsa, Yüzbaşı Asgill'den çok onu korumayı tercih ediyorlar demektir. Bana öyle geliyor ki, bu nedenle başvuru İngiliz bakanlara yapılmalıdır."[40]

İngiliz askeri mahkemesinin, suçlanan İngiliz askerini sadece emirlere uyduğu gerekçesiyle beraat ettirmesi üzerine, olay Franklin için daha da kişisel hale geldi. Bu olay üzerine öfkeli Amerikalılar o emri veren kişinin tutuklanmasını istedi: William Franklin. Ve William Franklin, New Jersey Valisi olarak Amerika'ya gelmesinden yirmi yıl sonra, 1782 Ağustos'unda akıllıca davranarak Londra'ya kaçtı. Eylül sonlarında Londra'ya vardı. Tam o sırada babasının Oswald'la yürüttüğü müzakerelerin de son raundu başlamıştı.

Her şeye burnunu sokan Vaughan, Shelburne'e, William'a karşı dikkatli olmasını söyleyerek durumu daha da karıştırdı. Başbakan'a, Passy'de konuyu konuştukları sırada Temple Franklin'in "babası için bir şeyler yapılmasını umut ettiğini" belirterek, çok hatalı bir şekilde, kendisinin, böyle bir şeyin Benjamin Franklin'in İngilizler'e karşı tavrında "zamanlama açısından uygun bir etki" yapacağına inandığını söyledi. Dolayısıyla Shelburne de William'la görüşerek hem kendisine hem de kraliyet yanlılarına destek olabilmek için elinde geleni yapma sözü verdi. Bunu duyunca Franklin'in canı sıkıldı. Vaughan'ın yaptığı yanlış yönlendirmenin, dedesine haber vermeden babası için devreye giren genç Temple'ın isteği üzerine gerçekleştiğini duyunca daha da öfkelendi.[41]

Franklin sık sık yaptığı gibi düşüncelerini kısa bir fablla dile getirmişti. Bir zamanlar, diye yazmıştı, ormanın kralı olan koca bir aslan varmış. Aslanın "tebaası arasında bir de sadık köpeklerden oluşan bir grup" varmış. Fakat "kötü niyetli danışmanlara kanan" aslan kral bunlarla savaşa tutuşmuş. "Melez olan bu kötü niyetli danışmanlardan bazıları kurt ve tilki karışımıymış. Bunlar kraliyet tarafından yapılan büyük ödül vaatleriyle yoldan çıkarak dürüst köpekleri terk edip düşmanla birleşmiş." Köpekler özgürlüklerini kazanınca kraliyet konseyindeki kurtlarla tilkiler toplanıp krala sadık kalan melezlere tazminat ödenmesini istemiş. Fakat bir at "asil tabiatından gelen bir gözüpeklik ve özgürlük havasıyla" ayağa kalkarak, kardeş katilliğinin ödüllendirilmesinin adil olmadığını ve bunun sadece yeni savaşlara yol açacağını söylemiş. Franklin, "Konsey talebi reddetme kararı alacak kadar" diye bağlamıştı, "sağduyuluymuş."[42]

Franklin müzakerelerin son günlerinde kraliyet yanlılarına tazminat ödenmesine karşı çok daha katı bir tutum sergilemeye başladı. Adams'la Jay bile bu konuda uzlaşmaya daha fazla meyilliydi. Adams eskiden Franklin'i, kraliyet yanlısı oğluna güya sempati duyduğu gerekçesiyle güvenilmez olmakla suçluyordu. Şimdiyse Franklin'in aksi yönde bu kadar kavgacı olmasına hayret ediyordu. Günlüğüne, "Dr. Franklin Tory'lere karşı çok katı," diye yazmıştı, "bu konuda Bay Jay'le benden daha kararlı."

Artık Britanya'da yaşayan kraliyet yanlısı göçmenlerin etkisinin farkında olan Shelburne, onların taleplerini karşılamadığı takdirde hükümetin çökebileceğini biliyordu. Shelburne'ün müzakerecileri son güne kadar bastırdı, ancak Franklin bu noktada bütün anlaşmayı bozmakla

tehdit etti. Cebinden, kraliyet yanlılarına ait mülklerin tazmin edilmesini istediği takdirde, İngiltere'nin de yerle bir ettiği bütün Amerikan şehirleriyle, el koyduğu mallar, ele geçirdiği kargolar, yaktığı köyler ve hatta Philadelphia'daki yağmalanan kütüphanesinin parasını ödemesi talebini tekrar ortaya koyan bir kâğıt çıkardı.

İngilizler geri adım atmak zorunda kaldı. Franklin'in sert eleştirilerini dinledikten sonra bitişikteki bir odaya geçip alelacele bir toplantı yaptıktan sonra geri dönerek, bunun yerine, Kongre'nin her bir eyalete, kraliyet yanlılarının kendi topraklarında el konan mülklerinden doğan zararlarını uygun gördükleri şekilde karşılamalarını "ısrarla tavsiye edeceğine" dair anlamsız bir vaadi kabul edeceklerini söylediler. Amerikalılar eyaletlerin fazla bir şey yapmayacağını biliyordu. O yüzden kabul ettiler. Ancak Franklin, William'ı hedefleyen bir şerhin düşülmesinde ısrar etti: Tavsiye "ABD'ye silah çeken" kraliyet yanlılarını kapsamayacaktı.

Amerikalı müzakereciler ertesi sabah, yani 30 Kasım 1782 günü, sekreterleri Temple Franklin de yanlarında olmak üzere, İngilizlerle Oswald'ın Grand Hotel Muscovite'teki süitinde bir araya gelerek Devrimci Savaşı fiilen sona erdiren geçici antlaşmayı imzaladılar. Fransa'ya karşı olan yükümlülük gereği antlaşma "Büyük Britanya ile Fransa bir barış antlaşmasına varana kadar" resmen bağlayıcı olmayacaktı. Bu da dokuz ay alacaktı. Fakat antlaşmanın başlangıç satırlarında, ABD'nin "özgür, egemen ve bağımsız olduğunu" ilan eden dolaysız ve kesin bir ifade bulunmaktaydı.

Bütün Amerikalı müzakereciler o öğleden sonra Passy'ye gittiler, Franklin bir kutlama yemeği verdi. John Adams bile keyifliydi, en azından şimdilik. Arkadaşı Matthew Ridley'e, Franklin'in "doğru ve soylu bir davranış sergilediğini" itiraf etti.[43]

Fransızların Gönlünü Almak

Amerikalıların niçin Vergennes'e danışmadan antlaşma yaparak Fransa'ya karşı yükümlülüklerini yerine getirmediğini ve Kongre'nin talimatlarını çiğnediğini Vergennes'e açıklama görevi Franklin'e düşmüştü. Franklin, şartlı olduğunu vurguladığı antlaşmanın bir kopyasını Vergennes'e gönderdikten bir hafta sonra onu Versailles'da ziyaret etti.

Fransız bakan soğuk ama kibar bir şekilde, "Hükümlerin bu şekilde birdenbire imzalanmasının (Fransız) Kral tarafından kabul edilemeyeceğini" ve "Amerikalıların pek de uygarca davranmadığını" söyledi. Yine de Amerikalıların kendi başlarına iyi iş çıkardığını kabul etti ve "bu konuşmanın dostça bir konuşma olduğunu" hatırlattı.

Ne zaman ki Franklin bunun ardından barış antlaşmasını Kongre'ye ileteceğini söyleyip Fransa'dan yeni bir borç isteme düşüncesizliğini yaptı, Vergennes da o zaman bunu fırsat bilerek resmen protesto etti. Franklin'e, "Bizim tarafımızdaki müzakerelerin nasıl gittiği hakkında zatınıza bilgi vermeden Amerika'ya bir barış umudu vaat etmeyi" kendine yakıştırmadığını yazdı. Fransa ile İngiltere arasında bir uzlaşmaya varılmadan, Amerika'nın herhangi bir antlaşma onaylamayı değerlendirmeye bile almayacağı taahhüdü vardı. Vergennes, "Bütün hayatınız boyunca yükümlülüklerinizi yerine getirdiniz," diye yazdı, "Kral'a karşı yükümlülüklerinizi nasıl yerine getirmeyi teklif edeceğinizi düşünmeniz için size yalvarıyorum."[44]

"Diplomatik bir şaheser" ve "bütün diplomatik mektupların en meşhuru" olarak nitelenen Franklin'in cevabı, birkaç onurlu pişmanlık ifadesiyle Fransız ulusal çıkarlarına yapılan göndermeleri birleştiriyordu. Tamamen doğru olmasa da, "Ön hazırlıklarda Fransızların çıkarına ters düşecek hiçbir şey kabul edilmedi," diyordu, "sizinki sonuçlanmadığı sürece İngiltere'yle aramızda hiçbir barış yapılmayacaktır." Franklin mealen "yakışır almak" anlamına gelen Fransızca bir sözcük kullanarak Amerika'nın günahını küçültmeye çalıştı:

> Anlaşmalar imzalanmadan önce size danışmayarak *bienséance*'a uymadığımız için kabahatliyiz. Fakat bu, hepimizin sevgi ve saygı duyduğu Kral'a karşı saygısızlıktan kaynaklanmadığı için affedileceğini umuyor ve şu ana kadar mutlu bir şekilde yürütülerek neredeyse mükemmel hale getirilen ve hükümdara da şan ve şeref getiren muhteşem çalışmanın yaptığımız basit bir düşüncesizlik yüzünden yok edilmeyeceğini ümit ediyoruz.

Franklin cesaretini yitirmeden yeni borç konusunda bastırmaya devam etti. "Bu yüzden bize yeni yardımı keserseniz kesinlikle bütün bina çöker." Buna bir ricayla üstü kapalı bir tehdit eklendi: Amerika'nın yaptığı ihlalin kamuoyuna açıklanması, diye uyardı, her iki ülkenin de çıkarlarına zarar verir. "Yeni duydum ki, İngilizler bizi böldükleri için

övünüyorlarmış. O yüzden bu yanlış anlamanın gizli tutulacağını ve tamamen yanıldıklarını göreceklerini umuyorum."[45]

Franklin'in mektubu, bir kopyasını Philadelphia'daki büyükelçisine gönderen Vergennes'i afallatmıştı. "Nasıl şaşırdığımı tahmin edebilirsiniz," diye yazmıştı. "Kongre'nin en nüfuzlu üyelerinin, temsilcilerin bize karşı takındığı yanlış tutumdan haberdar edilmesi gerektiğini düşünüyorum." Vergennes, Franklin'i şahsen suçlamamış, ancak "Franklin'in, arkadaşlarının önyargılarına kolayca boyun eğdiğini" söylemişti. Haklı olarak, yeni devletin yakın bir ittifaka girilebilecek bir devlet olmadığını söyleyerek hayıflanmıştı. "Birleşik Devletler için yaptıklarımızın ve onların ulusal varlıklarını güvence altına almamızın," diye yakınmıştı, "karşılığını alamayacağız."

Vergennes'in yapabileceği fazla bir şey yoktu. Franklin'in kurnazca uyardığı gibi, bir hesaplaşma Amerikalıları Britanya'yla daha hızlı ve daha yakın bir ittifaka iterdi. Vergennes o yüzden istemeye istemeye olayı unutarak elçisine, Kongre'ye resmi bir protesto göndermeme talimatı verdi, hatta yeni bir borç vermeyi dahi kabul etti.[46]

Carl Van Doren, "İki büyük diplomatik düellocu kılıçlarını resmen çektiler," diye yazmıştı, "ve filozof, bakanı zarif bir şekilde etkisiz hale getirdi." Evet, ama Franklin'in favori oyunu satrançla daha iyi bir benzetme yapılabilir. Franklin, taşların uygun bir şekilde bir araya gelmediği zamanlarda büyük sabır gösterip uygun bir şekilde bir araya geldikleri zamanlarda da stratejik avantajlardan dikkatli bir şekilde yararlanarak, Amerika'nın Fransa'yla ittifak antlaşması yaptığı açılış hamlesinden, Fransa'yla dostluğu bozmadan İngiltere'yle barış yaptığı son hamleye kadar, iki saldırgan oyuncuya karşı üç boyutlu bir oyun sergilemişti.[47]

Franklin savaşın üç önemli belgesinin şekillendirilmesinde etkili olmuştu: Bağımsızlık Bildirgesi, Fransa'yla yapılan ittifak ve İngiltere'yle yapılan antlaşma. Şimdi dikkatlerini barışa çevirmişti. Polly Stevenson'a, "Bütün savaşlar ahmaklıktır, çok pahalıya mal olur ve çok zarar verir," diye yazmıştı. "İnsanoğlu buna ne zaman ikna olacak ve anlaşmazlıkları hakem aracılığıyla çözmeyi kabul edecek? Bunu zar atarak bile yapsalar, dövüşüp birbirini yok etmekten daha iyi olurdu." Franklin olayı kutlamak üzere İngiltere'deki birçok eski dostundan biri olan Joseph Banks'e yazdığı mektupta, o ünlü ama bir ölçüde de yanıltıcı düsturunu tekrarlamıştı: "İyi savaş ya da kötü barış yoktur."[48]

Benny ve Temple

Franklin derhal eve dönmek yerine yeni elde ettiği barışın tadını çıkarmaya ve dostları, ailesi ve Passy'nin huzurlu ortamında bulunabilecek entelektüel çalışmalarla ilgilenerek vakit geçirmeye karar vermişti. Torunu Benny, bütün yurttaşlara oy hakkı tanıma planları yüzünden son zamanlarda siyasi çalkantılarla boğuşan Cenevre'deki okulunda sürünüyordu. Diplomatik görevleri azalan Franklin, Benny'nin dört yıl önce ayrılmasından beri ilk kez, 1783 yazında tatilini geçirmesi için Passy'ye dönmesine izin verdi.[49]

O kadar gözüne girmek istediği büyükbabasıyla nihayet bir araya gelen Benny tamamen büyülenmişti. Bir ziyaretçiye, Franklin'in "diğer ihtiyarlardan çok farklı olduğunu" söylemişti. "Çünkü ötekiler huysuz, mızmız ve hiçbir şeyden memnun olmazken, benim büyükbabam genç bir adam gibi gülüyor ve neşeli." Yeni yakınlaşma Franklin'in de içini ısıtmıştı. Çocuğun anne babasına, "Benny çok iyi yetişmiş," diye yazmıştı, "davranışları ve bilgisi çok gelişmiş." Polly Stevenson'a da, "Onu her gün biraz daha fazla seviyorum," diye yazmıştı.

Büyükbabası, Benny'yi on dördüncü yaşına girdiği o yaz yüzme dersleri için Seine'e götürdü, kuzeni Temple da eskrim ve dans öğretti. Aynı şekilde Temple da bir fareyi helyumla öldürmüş gibi yapıp yeniden canlandırarak ve sonra da Franklin'in pillerinden biriyle elde ettiği elektrik kıvılcımıyla gerçekten öldürerek Benny'yi etkilemişti. Benny ailesine, "Eminim, kuzenimi Amerika'da sihirbaz sanacaklar," diye yazmıştı.[50]

Franklin, Benny'nin okulda mutsuz ve bunalımlı olduğunu öğrenmişti; ayrıca Cenevre'de siyasi durum karışıktı. O yüzden çocuğun, kitap ve giyeceklerini okulda bırakmasına rağmen geri dönmemesine karar verdi. Daha önce Benny'yi Polly Stevenson'ın gözetiminde İngiltere'de okula göndermeyi düşünmüştü. Bu proje Polly Stevenson'ı da heyecanlandırmıştı. Benny'nin İngilizce'ye hâkimiyetini kaybetmesinden endişe duyan Franklin, Polly'ye konuyu daha ciddi şekilde açtı. "Senin için hâlâ uygun mu?" diye sordu. "Uysal ve nazik, tavsiye almaya ve tavsiyeye uymaya açık, *senin* çocuklarına da kötü örnek olmaz." Polly endişeli olmakla birlikte istekliydi. "Bizi kaba bulup tahammül edememesinden korkuyorum," diye cevap vermişti, "Fakat İngiliz içtenliği Fransız kibarlığının eksikliğini kapatırsa, onu mutlu etme olanağı yakalarız."[51]

Benny'yi giderek daha çok seven Franklin, bunun yerine Passy'de kalmasına karar verdi. 1783 yılının sonlarına doğru Polly'ye bir mektup yazarak, "Benden ayrılmak istemiyor. Temple da onun kalmasını çok istiyor. O yüzden burada tutmaya karar verdim" dedi. "Çok uslu ve biz de onu çok seviyoruz."

Franklin, Benny'nin dil becerisi sayesinde diplomat olabileceğini düşünüyordu. Ancak bunun için devlette bir işe girmesi gerekirdi. Temple bu konuda zorlanmıştı. Bir zamanlar tıpkı oğlu William'a olduğu gibi Richard Bache'ye ve başka birçok kişiye de memuriyet işine bağımlı olmanın alçaltıcı bir şey olduğunu söylemişti. Şimdi aynı düşünceyi Richard'a bir kez daha, oğlu Benny hakkında yazdığı bir mektupta dile getiriyordu: "Onu zanaata yönlendirmeye karar verdim, böylece kendi zanaatına güvenir ve hiç kimseden bir iyilik veya makam istemek zorunda kalmaz."[52]

Franklin'in seçtiği zanaat belliydi. O sonbahar Passy'deki küçük özel matbaası bagatellerini basmakla meşguldü, dolayısıyla çocuğun orada istekle çalışmaya başlamasından mutlu oldu. Ona harf dökmeyi öğretecek usta bir dökümcü bulundu. İlkbaharda da Franklin, Fransa'nın en ünlü ve en sanatkâr matbaacısı François Didot'yu, Benny'yi öğrenci olarak yanına almaya ikna etti. Benny'nin alnına Franklin'in izinden gitmek yazılmıştı, sadece matbaacı olarak değil, aynı zamanda bir gazete editörü olarak.

Temple'a gelince, Franklin onun için iyilik ve makam istemek zorunda kaldı. Güzel 1783 yazının tadını çıkarırken, Dışişleri Bakanı Livingston'a mektup yazarak zavallı Temple adına dokunaklı bir ricada daha bulundu:

> Bakanlıkta yaklaşık yedi senelik bir çıraklıktan geçti; bilgi, şevk, canlılık, dil ve konuşma yeteneği gibi becerileriyle ABD'ye bu alanda çok rahatlıkla hizmet edebilir... Fakat kendim için iş ricasında bulunmak adetim değil ve şimdi de bunu yapmayacağım. Sadece, eğer sizin kurumunuzda işe alınmayacaksa ve bu konuda en kısa zamanda bilgilendirilirsem, hazır gücüm yerindeyken, sadık hizmetlerinden ve bana karşı hissettiği evlada yakışır bağlılığından dolayı ödül olarak kendisine ne zamandır söz verdiğim İtalya turunda ona refakat edip Almanya üzerinden dönebilirim. Ki o da benimle, yalnız olduğundan daha iyi olur.

Temple bakanlıkta bir koltuk kapamadığı gibi büyükbabası da onu büyük tura çıkarmadı. Onun yerine Benny'den daha az övgüye değer bir şekilde büyükbabasını ve babasını taklit etmeye çalıştı. Brillon'un kızlarıyla evlenmeyi başaramayan Temple, Passy yakınlarında yaşayan ve kocası başarılı bir oyuncu olan evli bir kadınla, Blanchette Caillot'yla ilişki yaşamaya başladı. Bu kadından Theodore adlı gayrimeşru bir çocuk sahibi oldu. Zalimce bir ironiyle, çocuk çiçekten, yani üç kuşak Franklinler içindeki tek meşru erkek çocuğu almış olan hastalıktan öldü.

Soyundaki son erkek olan gayrimeşru oğlunun gayrimeşru oğlunun gayrimeşru oğlu Theodore Franklin'in ölümüyle, Benjamin Franklin'den geriye, soyadını taşıyan kimse kalmayacaktı.[53]

Balon Tutkusu

1783 yazıyla sonbaharında Benny'nin büyükbabasıyla geçirdiği eğlenceli anlardan biri de muhteşem manzaralı ilk balon uçuşlarıydı. Joseph ve Etienne Montgolfier adlı iki kardeşin Haziran ayında Lyons yakınlarında havalandırdığı, iki bin metre yüksekliğe çıkan insansız sıcak hava balonuyla hava yoluyla seyahat çağı başlamıştı. Franklinler orada değildi, ama Ağustos ayının sonlarında hidrojen kullanılarak yapılan ilk insansız uçuşa tanıklık ettiler. Jacques Charles adlı bir bilimadamı, kızgın demir tozunun üzerine zaç yağı dökmek suretiyle elde edilen hidrojenle dolu dört metre çapında bir ipek balonu uçurdu. Balon büyük tantanalarla Paris'te elli bin kişinin önünden havalanarak kırk beş dakikadan uzun bir süre uçtuktan sonra yirmi dört kilometreden fazla bir mesafedeki bir köye indi. Franklin, Kraliyet Bilim Topluluğu'nun başkanı Sir Joseph Banks'e, "Balonun düştüğünü gören taşralılar korktular," diye yazmıştı, "ve taş ve bıçaklarla saldırdırarak fena halde parçaladılar,"

Ardından ilk *insanlı* uçuşu gerçekleştirme yarışı başladı ve bu yarışı 21 Kasım'da sıcak hava balonlarıyla Montgolfier Kardeşler kazandı. Balon dev bir kalabalığın tezahüratları ve sayısız kadının ayılıp bayılmaları arasında, şampanya taşıyan ve başlangıçta birkaç ağaç dalına takılan iki adamla birlikte havalandı. Franklin, "Adamların düşme veya yanma tehlikesi içinde olduğunu düşünerek onlar için epeyce endişelenmiştim," diye yazmıştı. Ama adamlar az sonra ağaç dallarından kurtu-

larak Seine üzerinde süzülmeye başladılar ve yirmi dakika sonra nehrin karşı tarafına inip muzaffer bir şekilde mantarlarını patlattılar. Franklin, Montgolfierler'in ertesi akşam Passy'de kendisine yaptığı ziyaret sırasında tarihi uçuşun resmi sertifikasını imzalayan seçkin bilimadamlarından biri oldu.

Montgolfierler uçuşun sadece sıcak hava değil aynı zamanda duman sayesinde gerçekleştiğine inanıyordu. O yüzden "balon pilotlarına" ateşe ıslak saman ve yün ekleme talimatı verdiler. Ancak Franklin daha çok Charles'ın hidrojen kullanan "yanıcı hava" modelini beğeniyordu, dolayısıyla bu tür bir balonla ilk insanlı uçuşun yapılmasına maddi katkıda bulundu. Bu uçuş ötekinden on gün sonra gerçekleşti. Franklin, Tuileries Bahçeleri'nin yakınında park eden arabasından seyrederken (gutu ıslak çimenlerdeki kalabalığa katılmasını engelliyordu), Charles ve bir ortağı iki saatten uzun bir zaman uçtuktan sonra kırk üç kilometre öteye güvenli bir şekilde indi. Franklin, Banks aracılığıyla Kraliyet Topluluğu'na bir rapor daha gönderdi: "Cep gözlüğüm vardı, onunla önce adamlar, sonra sepet gözden kaybolana dek izledim. Balonu en son gördüğümde bir cevizden daha büyük değildi."

Franklin elektrik deneyleri günlerinden beri bilimin ilk gerekçesinin saf ilgi ve merak olması gerektiğine inanıyordu. Keşfedilen şeyden eninde sonunda pratik bir yarar sağlanırdı. Başlarda balonların pratik yararının ne olacağını tahmin etme konusunda isteksizdi, ancak Banks'e dediği gibi, balonlarla yapılan deneylerin günün birinde, "doğal felsefe alanında, şimdilik hakkında hiçbir fikir sahibi olmadığımız birtakım keşiflere yol açacağına" ikna olmuştu. Bir başka mektupta da, "kimsenin aklına gelmeyecek kadar önemli sonuçlar" çıkabileceğini belirtiyordu. Yeni balonun ne işe yarayacağını soran bir seyirciye cevap verirken aynı fikri daha çarpıcı bir şekilde dile getirdiği ifade daha da meşhur olmuştu: "Yeni doğan bir bebeğin," diye cevap vermişti, "ne faydası var?"[54]

İngilizler balonculukta bir fayda görmedikleri ve Fransızların ardından gitmeyecek kadar gururlu oldukları için bu heyecana katılmamışlardı. Banks, "Toplumsal veya bilimsel faydasını kanıtlayabilecek bir deney gerçekleştirilene kadar Kraliyet Topluluğu'nun saygın kesimlerinde balon çılgınlığına karşı çıkma eğilimi görüyorum," diye yazmıştı. Franklin bu tavırla dalga geçmişti. "Bu gücün nerede kullanılacağını anlayana kadar, insanın madde üzerindeki gücünü artırdığı görülen yeni bir de-

ney yapmaktan kaçınmak bana iyi bir gerekçe gibi görünmüyor," diye cevap vermişti. "Gücü yönetmeyi öğrendiğimiz takdirde, tıpkı ilk deneyleri sadece eğlence için yapılan mıknatıs ve elektrik örneklerinde olduğu gibi, günün birinde onun faydalarını da öğrenmeyi umut edebiliriz." Nitekim ertesi yılın başlarında olası bir pratik fayda bulmuştu: Balonlar savaş aracı olarak ya da daha iyisi barışı korumak için kullanılabilirdi. Hollandalı bilimadamı ve hekim dostu Jan Ingenhousz'a "Hükümdarları savaşın aptalca bir şey olduğuna ikna etme konusunda bir faydaları olabilir, çünkü en güçlüsünün bile dominyonlarını koruması mümkün olamaz," diye yazmıştı.

Bununla birlikte Franklin asıl olarak balonculuğu kuşatan çılgınlıkla ve bütün o eğlencelerle yetinmekteydi. Muhteşem şekillerle süslenip yaldızlanmış acayip balonlarla yapılan gösteri uçuşları o mevsim Paris'te bir çılgınlık haline gelmiş, hatta şapkaları, saç stillerini, modayı ve dansları bile etkilemişti. Temple Franklin ile Benny Bache kendi minyatür modellerini üretmişlerdi. Franklin de, daha önceki birçok örnekte olduğu gibi kimliği belirsiz hayali bir kadının sesi aracılığıyla o tipik parodilerinden birini kaleme almıştı. Kadın bir gazeteye, "Balonlarınızı yanıcı havadan on kat daha hafif bir elementle doldurmak istiyorsanız," diyordu, "âşıklarla saray mensuplarının vaatlerinde bundan bolca ve de hazır olarak bulabilirsiniz."[55]

Akıl Hocası

Franklin devrim öncesi Paris eğlencelerinin keyfini çıkarırken bile, yazıları orta sınıf değerlerine dayanan yeni bir Amerikan toplumunun inşası için eşitlikçi ve seçkincilik karşıtı fikirler üstünde yoğunlaşmaktaydı. Kızı Sally, Cincinnati Cemiyeti adlı, unvanın miras yoluyla en büyük oğula geçmesini öngören, başını General Washington'ın çektiği ve Amerikan ordusunun seçkin subaylarının katılabileceği bir şeref nişanının oluşturulmasıyla kuruluşuyla ilgili gazete kupürleri göndermişti. Mektubu 1784 başlarında cevaplayan Franklin fikri saçma bulmuştu. Çinlilerin, demişti, seçkin bir mertebeye yükselen kişilerin anne-babalarına şeref payesi vermesinde bir haklılık payı vardı, çünkü bu mertebeye yükselmelerinde onların da bir rolü vardı. Ancak seçkin bir kişinin bu

unvanı almasında hiçbir payı olmayan çocuklarını payelendirmek "Yersiz ve saçma olduğu gibi bu unvana da genellikle zarar verir." Miras yoluyla geçen her çeşit aristokrasi ya da soyluluk, demişti, "Ülkelerinin resmen açıklanan mantığına kesinlikle karşıdır."

Franklin mektupta ayrıca yeni Cincinnati payesinin simgesi olan ve aynı zamanda ulusal simge olarak seçilen kel kartalla da dalga geçmişti. Franklin'in Amerikan değerleri ve milli kuş sorunuyla ilgili ünlü cümleleri işte böyle ortaya çıkmıştı:

> Keşke kel kartal ülkemizin simgesi seçilmeseydi. Kötü ahlaklı bir kuş, karnını dürüst yoldan doyurmuyor; onu ırmak kenarında ölü bir ağacın üstüne tünemiş halde, kendi kendine avlanmayacak kadar tembel olduğu için balık avlayan bir şahinin emeğine göz dikerken görebilirsiniz... Buna karşılık hindi çok daha saygın bir kuştur ve gerçekten Amerika'ya özgüdür... (Gerçi azıcık kibirli ve aptal olduğu doğru ama sırf bu yüzden daha kötü bir amblem değildir) Yürekli bir kuştur ve İngiliz muhafızlarının bombacılarının üzerine atılmakta tereddüt etmez.[56]

Franklin o kadar sık Amerika'ya göç talebi duyuyordu ki, göç etmek isteyenler arasında çalışkanları yüreklendirip aylak bir üst sınıf hayat peşinde koşanları caydırmak amacıyla 1784 başında Fransızca ve İngilizce bir risale yayınladı. "Amerika'ya Göç Edecekler İçin Bilgiler" başlıklı risale, Franklin'in, Amerikan toplumunun, kendisinin de hâlâ bir parçası olduğunu düşündüğü orta (ya da bazen bir övgü ifadesi olarak söylediği gibi, "sıradan") sınıf değerlerine dayanması gerektiğine olan inancını en açık şekilde gösteren anlatımlarından biridir.

Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da çok az yoksul veya zengin var, diyordu. "Ağırlıklı kesim mutlu sıradan insanlardan oluşur." Zengin mülk sahipleriyle hayat mücadelesi veren çiftlik kiracıları yerine "halkın çoğu kendi topraklarını ekip biçer" ya da bir zanaat veya ticaretle uğraşır. Franklin özellikle de miras yoluyla imtiyaz peşinde koşanlara ya da, "doğumundan başka tavsiye edilebilecek bir vasfı" olmayanlara karşı sertti. Amerika'da, demişti, "insanlar bir yabancı için, kimdir diye sormaz, ne yapabilir diye sorar." Franklin, atalarının aristokrat değil çalışkan insanlar olduğunu keşfetmekten duyduğu gururu dışa vurarak, gerçek bir Amerikalının, "Atalarıyla on kuşak hısımlarının, işe yarar bir şey yapmayıp başkalarının emeğiyle aylak aylak yaşayan Beyefendiler olduğu-

nu kanıtlamak yerine, çiftçi, nalbant, marangoz, tornacı, dokumacı, deri tabakçısı ya da hatta ayakkabıcı olduğunu ve dolayısıyla faydalı birer toplum üyesi olduklarını kanıtlayabilecek bir şecere uzmanına başvurma konusunda herkesten daha fazla zorunluluk hissedeceğini" söylemişti.

Franklin, Amerika'nın, faydalı bir yeteneği olan herkese saygı duyulurken, çalışmak istemeyen ve, "tek vasfı soyluluk olan bir adamın hor görüldüğü ve saygı duyulmadığı" bir toplum yarattığını söylüyordu. Bütün bunlar daha ahlaklı bir ülke için yapılıyordu. "Amerika'da hemen herkesin sahip olduğu orta gelir düzeyi, insanları bir ekmek kapısı peşinde koşmaya zorluyor; böylece aylaklıktan kaynaklanan kötülükler büyük ölçüde engelleniyor," sonucuna varmıştı. "Çalışkanlık ve sürekli çalışma ahlakın ve erdemin en büyük koruyucularıdır." Franklin Amerikan tarzını tarif eder şekilde konuşurken altan alta olmasını istediği tarzı anlatmaktaydı. Sonuç olarak bu, bizzat temsil ettiği ve yeni ulusun karakterinin bir parçası haline getirilmesini sağladığı orta sınıf değerlerine yönelik en iyi zafer şarkısıydı bu.[57]

Franklin'in orta sınıfa ve onun çalışkanlık ve tutumluluk gibi erdemlerine duyduğu sempati, sosyal teorilerinin muhafazakârlıkla (daha önce gördüğümüz üzere Franklin yoksullar arasında bağımlılığa yol açan yüce gönüllü refah yasalarına kuşkuyla bakıyordu) popülizm (miras yoluyla geçen ayrıcalıklara ve hiç çalışmadan, büyük mülk sahipliğiyle elde edilen servete karşıydı) karışımı bir şey olacağı anlamına gelmekteydi. 1784'te, ihtiyaç fazlası kişisel lükslerin ahlaki boyutunu sorgulayarak bu fikirleri ayrıntılandırdı.

Benjamin Vaughan'a, "Lükse karşı," diye yakınmıştı, "bir çözüm yolu bulamadım." Diğer taraftan, lüks arzusu insanları daha fazla çalışmaya itiyordu. Franklin karısının bir köylü kızına süslü bir şapka vermesinden sonra köydeki kızların süslü şapka almak için nasıl hararetle eldiven ördüklerini hatırlamıştı. Bu Franklin'in faydacı bakış açısına uygundu: "Güzel şapkalar edinmek suretiyle yalnızca kızlar değil, sıcak eldivenlere kavuşan Philadelphia'lılar da daha mutlu oldu." Bununla beraber lüks peşinde çok fazla zaman harcamak israftı ve "halk için kötüydü". O yüzden Amerika'nın lüzumsuz süslü püslü giysi ithalatına yüksek vergi uygulamasını savunuyordu.[58]

Franklin'in aşırı zenginliğe duyduğu antipati, özellikle de lüks maddelere olmak üzere yüksek vergileri savunmasına yol açtı. Bir kişinin

kazandığı ve kendisinin ve ailesinin hayatını sürdürmesine yarayacak her şey üzerinde "doğal bir hakkı" vardır, diye yazmıştı Maliye Bakanı Robert Morris'e, "fakat bu amaçları aşan bütün servetler, yasalarıyla bunu yaratan kamunun mülkiyetidir." Franklin aynı şekilde Vaughan'a da, zalim ceza yasalarının ellerindeki fazla serveti korumaya çalışanlar tarafından yazıldığını söylemişti. "Lüzumsuz servet toplumun bir varlığıdır," demişti. "Salt gerekli olan serveti koruyacak basit ve ılımlı yasalar yeterliydi."[59]

Franklin'in sosyal felsefesi zengin ve yoksul bazı çağdaşlarına tutucu ve radikal inançların tuhaf bir karışımı gibi görünüyordu. Oysa aslında kendi içinde oldukça tutarlı bir zanaatçı felsefe görüntüsü vermekteydi. Amerikan Devrimi, sonraki birçok devrimden farklı olarak ezilen proletaryanın radikal ayaklanması değildi. Bu devrimin başını ağırlıklı olarak, "Temsil olmadan vergi yok" gibi bir burjuva düsturunun peşinde koşan mülk sahipleriyle esnaf çekmişti. Franklin'in düşüncelerinden oluşan harmansa, Amerikan orta sınıfının büyük bir bölümünün bakış açısının bir parçası olacaktı: Çok çalışma ve tutumluluk erdemlerine inanç, başkalarına yardım eden gönüllü hayır derneklerine inanç, başkalarına bağımlılığa ve tembelliğe yol açan bağışlara tutucu bir şekilde karşı çıkış ve gereksiz lükse, babadan oğula geçen ayrıcalıklara ve toprak sahibi aylak sınıfa duyulan hafif kararsız kızgınlık.

Savaşın sona ermesi İngiltere'deki eski dostlarla, özellikle de dokuz yıl önce, "Artık siz benim düşmanımsınız" dediği o ünlü fakat gönderilmemiş mektubu yazdığı matbaacı dostu William Strahan'la samimi mektuplaşmaların yeniden başlamasına olanak verdi. 1780'e gelindiğinde mektubu önce, "Eski sevecen dostunuz," diye imzalayacak kadar yumuşamıştı. Sonradan bunu, "Eski sevecen ve mütevazı hizmetkârınız," diye değiştirmişti. 1784'teyse, "En derin sevgilerimle," diyordu.

İkili bir kez daha Franklin'in, devlet görevlilerinin ücretsiz hizmet vermesi gerektiği ve İngiliz toplumunun ve devletinin doğası gereği çürümüş olduğu yolundaki teorilerini tartışıyorlardı. Ancak bu defaki tartışma şakacı bir tondaydı. Franklin, içlerinde İngilizler için hâlâ "biraz sevgi kırıntısı kalan" Amerikalıların belki de *onları* yönetmeye yardımcı olması gerektiğini söylemişti. "Eğer kendi kendinizi yönetecek kadar akıl ve yeteneğiniz yoksa," diye yazmıştı, "eskimiş mevcut çılgın anayasanızı kenara atın ve üyeleri Kongre'ye gönderin." Franklin, Strahan espri

yaptığını anlamayabileceği korkusuyla, "Tavsiyemin Madeira koktuğunu söyleyeceksiniz. Haklısınız. Bu aptalca mektup sadece ikinci şişeden sonra aramızda yapılmış gevezelikten ibarettir," itirafında bulunmuştu.[60]

Franklin 1784'ün ilkyaz aylarını anılarına eklemeler yaparak geçirdi. Franklin sonradan meşhur olacak olan *Autobiography*'sinin yüzde 40'ını 1771'de Piskopos Shipley'in Twyford'taki malikânesinde tamamlamıştı. Şimdi de Franklin'in öyküsünün "başkaldıran bir halkın tavırlarının" açıklanmasına yardımcı olacağını söyleyen Vaughan'ın isteğine cevap verdi ve Passy'de eserin diğer yüzde 10'unu oluşturacak kısmını kaleme aldı. O sıralarda dikkati yeni bir Amerikan kimliği yaratma gerekliliği üzerinde yoğunlaşmış ve 1784'te kaleme aldığı bölümün büyük bir bölümü de, tutumluluk ve çalışkanlıktan ölçülü olmaya ve alçakgönüllülüğe kadar uzanan on üç erdem konusunda kendisini eğitmeye çalıştığı meşhur kendi kendini geliştirme projesinin açıklanmasına ayrılmıştı.

Passy'deki dostları özellikle de Franklin'in bu erdemleri kazanma çalışmalarını kaydettiği tablolardan oluşan kitapçığın hikâyesinden etkilenmişti. Alçakgönüllülüğü hâlâ her yönüyle sindirememiş olan Franklin, yazdıklarını gururla Madam Helvétius'la birlikte yaşayan genç doktor Cabanis'e gösterdi. Cabanis günlüğünde coşkuyla "Bu değerli kitapçığa dokunduk," diye yazmıştı. "Onu ellerimizde tuttuk. Bu bir bakıma Franklin'in ruhunun kronolojik bir öyküsüydü!"[61]

Franklin boş zamanlarında en meşhur ve en faydalı icatlarından birini mükemmelleştirmekteydi: Bifokal [çift odaklı-ç.] gözlükler. 1784 Ağustos'unda bir dostuna yazdığı mektupta, "hem uzağı hem de yakını görmeye yarayan, eskisi gibi görmesini sağlayan İkili Gözlük icadından dolayı mutlu olduğunu" söylüyordu. Birkaç ay sonra Franklin, "icadı" hakkında daha fazla bilgi istenmesi üzerine ayrıntıları şöyle anlatıyordu:

> Camın, okumaya uygun bir mesafede en net ve en iyi şekilde görmeyi sağlayan dışbükeyliliği daha uzun mesafeler için iyi değildir. O yüzden önceleri, seyahat sırasında zaman zaman okuduğum için değiştirdiğim ve çoğunlukla da normal zamanlarda kullandığım iki gözlüğüm vardı. Bunun can sıkıcı olduğunu ve her zaman yeterince kullanışlı olmadığını düşünerek camları kesip her tipin yarısını diğeriyle aynı çerçeve içinde birleştirdim. Böylece gözlükleri aynı anda takabildiğim gibi uzağı ya da yakını görmek istediğimde sadece gözlerimi indirip kaldırmam yetiyor ve uygun camlar her zaman kullanıma hazır oluyor.[62]

Charles Willson Peale tarafından 1785'te yapılan bir portresinde yeni gözlükleriyle gösterilmektedir.

Franklin hem bir bilimadamı hem de bir rasyonalist olarak tanındığından, 1784'te kral tarafından, savunduğu yeni tedavi yöntemiyle "*mesmerize*" [hipnotize etmek-ç.] teriminin ortaya çıkmasına yol açan Friedrich Anton Mesmer'in teorilerini inceleyen bir komisyona atandı. (Franklin'in komisyonunda bulunan Dr. Joseph-Ignace Guillotin [giyotin-ç.] adlı diğer bir üye de ismini Fransız Devrimi sırasında yeni bir kelimeye dönüştürecekti.) Viyana'da faaliyet gösteren parlak bir şifacı olan Mesmer, hastalıkların temelinde ilahi bedenler tarafından üretilen evrensel sıvının yapay şekilde bozulmasının yattığını düşünüyor ve bunların kendi keşfettiği canlı manyetizması teknikleriyle tedavi edilebileceğine inanıyordu. Tedavi yöntemlerinden biri de, hastaları cam ve demir tozu dolu dev meşe küvetlerin etrafına dizip elinde demir çubuk bulunan bir hekimin hastaları manyetize edip hipnotize etmesiydi. Mesmerizm [hipnozla tedavi-ç.], Aydınlanma'nın eski ağırlığını kaybetmesinin bir işareti olarak, Paris'te oldukça popüler hale gelmiş, Lafayette, Temple Franklin ve Kraliçe Marie-Antoinette'in de aralarında bulunduğu takipçileriyle geçici bir moda olan balonculuğun yerini almıştı.

Komisyon toplantılarının çoğu, Franklin'in bilim adına bizzat tedavi olduğu Passy'de yapılmaktaydı. 14 yaşındaki Benny günlüğünde, bir seansta Mesmer'in öğrencilerinin "birçok hastayı manyetize ettikten sonra... bahçeye gidip bazı ağaçları manyetize ettiklerini" yazmıştı. Telkinin gücünün birtakım tuhaf etkiler yarattığı açıktı. Ancak komisyon üyeleri "rollerinin soğukkanlılıklarını, akılcılıklarını ve açık fikirliliklerini korumak" olduğuna karar verdi. O yüzden, Mesmer'in hekimleri tarafından tedavi edilip edilmediklerini öğrenmelerini engellemek için hastaların gözlerini bağladılar. "Manyetize olsunlar veya olmasınlar, hastaları bizzat bizim de etkileyebildiğimizi ve aynı cevapları aldığımızı gördük." Mesmer'in bir sahtekâr olduğunu ve geçerli olan şeyin, raporda yazdıkları ifadelerle, "hayal gücünün kuvveti" olduğu sonucuna vardılar. Raporun yayımlanmayan bir ekinde, "hoşa giden gıdıklamalar" uygulandığında tedavinin genç kadınları cinsel açıdan uyarmada etkili olduğu belirtiliyordu.

Franklin artık Mesmer'in takipçisi olmayan Temple'a raporun teorileri tamamen çürüttüğünü yazdı. "Kimileri bununla Mesmerizm'e son

verildiğini düşünüyor," diyordu, "fakat dünyada bolca saf var ve bu tür saçma aldatmacalar yüzyıllardır varlıklarını sürdürüyor."[63]

Final

Franklin'in diğer Avrupa ülkeleriyle yürüttüğü antlaşma görüşmelerinde içine düştüğü umutsuzluk kaynaklarından biri yine John Adams'la birlikte çalışmak zorunda kalmasıydı. Bir dostuna, "benim kayıtsızlığımla onun pozitifliği arasındaki koalisyonun meyvesinin nasıl bir şey olacağı konusunda" endişeleri olduğunu söylemişti. Adams'ın kısa ömürlü ılımlılık dönemi, Britanya'yla imzalanan geçici barıştan sonra sadece birkaç ay sürmüş ve arkadan çekiştirmelere yeniden başlamıştı. Robert Livingston'a, Franklin'in "anlaşılmaz bir politikacı" olduğunu yazmıştı Adams. "Bu beyefendiyle Versailles'ın bahçesindeki mermer Merkür heykeli elçilik için adaylıklarını koysalar, hiç tereddütsüz heykelden yana oy verirdim, çünkü o zarar vermezdi."

O yüzden, daha önce Paris'te temsilci olarak Franklin'le Adams'a katılmayı iki defa reddeden Thomas Jefferson nihayet yumuşayıp 1784 Ağustos'unda Paris'e gelince Franklin sevinmişti. Adams'ta olmayan her şey Jefferson'da vardı: Diplomatikti ve çekiciydi, Fransa'dan yanaydı, kıskanç değil güvenilirdi, kadınlardan ve eğlenceden hoşlanır, Püriten erdemlilikler taslamazdı. Aydınlanma merakı Franklin'inkiyle mükemmel bir şekilde uyuşan bir filozof, kaşif ve bilimadamıydı.

Daha da iyisi, Jefferson, Adams'a bulaşan karanlığın tamamen farkındaydı. James Madison, Jefferson'a bir mektup yazarak Adams'ın mektuplarının, "Fransız sarayına karşı duyduğu boş gurur ve önyargılarıyla Dr. Franklin'e duyduğu nefretin bir dışavurumu" olduğundan yakınmıştı. Jefferson da, "O Franklin'den nefret ediyor, Jay'den nefret ediyor, Fransızlardan nefret ediyor, İngilizlerden nefret ediyor. Peki, kime yanaşacak?" diye cevap vermişti.

Jefferson da Franklin gibi, dış politikada hem idealizmin hem de gerçekçiliğin rol oynaması gerektiğine inanıyordu. "İnsanlar gibi ülkelerin de çıkarlarını korumanın en iyi yolu vicdanın sesini dinlemektir," demişti. Ve Adams'ın tersine Franklin'e büyük saygı duyuyordu. "Dr. Franklin'in kişiliğine Fransa'da yerli veya yabancı herkesten fazla saygı duyuluyor,"

diye yazmış ve Franklin'in, "çağın en büyük insanı ve gurur kaynağı" olduğunu söylemişti. Birkaç ay sonra Franklin'in yerine kendisinin seçildiği haberleri yayılınca, Jefferson o ünlü cevabı vermişti: "Kimse onun yerine dolduramaz efendim, ben sadece onun halefiyim."[64]

Jefferson sık sık Franklin'le birlikte yemek yer, onunla satranç oynar ve onun Amerika'nın Fransa'ya olan bağlılık borcu üzerine verdiği dersleri dinlerdi. Onun insana huzur veren varlığı Franklin'le Adams'ın bile daha iyi geçinmesini sağlamış ve daha önce Bildirge için birlikte çalışan üç adam bu kez de yeni Avrupa antlaşmaları ve ticari paktlar için bütün Eylül ayı boyunca her gün Passy'de beraber çalışmışlardı. Aslında üç vatanseverin üzerinde uzlaşabileceği birçok konu vardı. Üçü de serbest ticarete, açık sözleşmelere ve baskıcı ticari düzenlemelerle kısıtlayıcı nüfuz alanlarından ibaret olan merkantilist sistemin sona erdirilmesi gereğine inanıyordu. Adams'ın alışılmadık bir cömertlikle dediği gibi, "Mükemmel bir uyum, keyif ve birlik içinde çalışıyorlardı."

Hem insanlar hem de ülkeler açısından bir uzlaşma dönemi yaşanmaktaydı. Franklin, Adams'la ilişkisini düzeltebilirse, oğluyla da aynısını yapabilirdi. William o yaz İngiltere'den "Sevgili ve saygıdeğer baba," diye yazmıştı. "Büyük Britanya ile Amerika arasındaki talihsiz çekişmenin bittiği günden beri sana yazmak ve son sorunların başlamasından önce hayatımın gurur ve mutluluğu olan o sevecen ilişki ve bağlantıyı yeniden canlandırmaya çalışmak istiyorum."

Bütün o yaşanan süreçte, kendisinden uzaklaşan babası hakkında tek bir kötü söz söylemeyen ve onu sevmekten asla vazgeçmeyen bir oğul tarafından yapılan soylu, bağışlayıcı ve dokunaklı bir jestti bu. Fakat William hâlâ bir Franklin'di. Hatalı olduğunu kabul etmiyor ve özür dilemiyordu. "Hatalı olsaydım da yapacak bir şey yok. Bu, en olgun halimle bile düzeltemeyeceğim bir değerlendirme hatası. Yarın da aynı şartlar söz konusu olsa, kesinlikle aynı şekilde davranırdım, eminim." William, babası İngiltere'ye gelmek istemediği takdirde bizzat Paris'e gelerek "özel bir görüşmeyle" aralarındaki ihtilafı gidermeyi önerdi.[65]

Franklin'in cevabı içindeki acıyı yansıtmaktaydı ama aynı zamanda umuda dair bazı ipuçları da veriyordu. "Sevecen ilişkiyi yeniden canlandırma arzusunu duymaktan memnun olduğunu" söyleyerek mektuba başladıktan sonra "kendisinin de buna istekli olduğunu" ekledi. Fakat birden sevgiden öfkeye geçiş yaptı:

Aslında hiçbir şey beni bu geç yaşta tek oğlum tarafımdan terk edilmek kadar üzmedi ve acı duygular yaşatmadı; sadece terk edilmekle kalmadım, benim namımı, geleceğimi ve hayatımı tehlikeye atan bir davada bana karşı silah çektiğini gördüm. Krala karşı olan görevlerinle ülkene olan saygının bunu gerektirdiğini düşündüğünü söylüyorsun. Ülke meselelerinde benden farklı düşündüğün için seni suçlayamam. Hepimiz insanız ve hata yapabiliriz. Düşüncelerimizi kendimiz belirleyemeyiz. Düşünceler genellikle karşı konulamaz oldukları kadar da açıklanamayan koşullar tarafından belirlenir ve yönlendirilir. Sen de *siyasi görevlerden önce gelen doğal görevler olmasına rağmen* (vurgulama Franklin tarafından yapılmıştır), tarafsızlığını kimsenin eleştiremeyeceği bir durumdaydın.

Sonra kendini tuttu. "Tatsız bir konu bu," diye yazdı. "Vazgeçiyorum." "Şimdilik buraya gelmesinin," uygun olmayacağını da ekledi. Onun yerine Temple aracı olarak Londra'ya gönderilecekti. "Benimle konuşmak istediğin ailevi konuları oğluna açabilirsin." Sonra da lütufta bulunur bir edayla, "Onu birlikte görünmesinin uygun olmayacağı ortamlara sokmama sağduyusunu göstereceğine güveniyorum," diye ekledi. Temple, William'ın oğlu olabilirdi, ama onu kimin kontrol ettiğini netleştirmişti.[66]

24 yaşındaki Temple'da büyükbabasının bilgeliğinden pek bulunmamasına karşılık, aileleri ve hatta aileden kopanları bile birbirine bağlayan normal duygulara fazlasıyla sahipti. Londra'daki bir arkadaşına, uzun zamandır oraya dönüp "babasına sarılmak" istediğini yazmıştı. Ancak İngiltere ziyareti sırasında yine de büyükbabasına sadık kalmaya özen gösterdi, hatta babasıyla birlikte deniz kıyısına yapacağı bir yolculuk için önceden izin bile istedi.

Birkaç hafta sonra Franklin, Temple'ın kendisini terk edip babasına yaklaşabileceğinden korkmaya başlayarak yeterince sık yazmadığı için çıkıştı. "Her postanın gelişini sabırsızlıkla bekledim. Fakat tek bir kelime yok." Franklin öteki şeylerin yanında, Temple'dan haber alıp almadığını soranlar karşısında da zor durumda kaldığından yakınıyordu: "Nasıl hissettiğimi, akıllarına neler geldiğini bir düşün ve böyle bir ihmalden dolayı benim nasıl düşünmem gerektiğini bana söyle." Bütün aile üyeleri içinde bir tek Temple böyle bir kıskançlık ve sahiplenme duygusuna neden olabilirdi.

Temple'a gelince, o tam anlamıyla keyfine bakıyordu. Ünlü bir prens muamelesi görüyordu: Kraliyet Topluluğu, Belediye Başkanı ve onuru-

na çay partileri veren çeşitli leydiler tarafından ağırlanıyordu. Gilbert Stuart tarafından portresi yapılmış ve bir arkadaşı kendisine en iyi ayakkabıcı ve terzilerin adresini vererek, "Canın çapkınlık yapmak istediği zaman da çok güzel olduklarını düşündüğüm aşağıdaki güvenli kızlara git," diye eklemişti.[67]

Temple babasıyla büyükbabasının bozuşmasına yol açan sorunları çözemedi ancak görevinin başka bir kısmını yerine getirebildi: Polly Stevenson'ı Passy'ye gelmeye ikna etmek. Artık 45 yaşında olan Polly, son on yıldır duldu. Ayrıca uzun süre Franklin'e ev sahipliği ve yoldaşlık yapan annesi bir yıl önce ölmüştü. (Polly acı haberi verirken, "Sizi büyük bir muhabbetle severdi" diye yazmıştı.) Franklin, Polly'ye kısa zamanda kendisini görmeye gelmesi gerektiğini yazmıştı, çünkü kendisi artık "en kısa zamanda tamire ihtiyaç duyan, ama sahibinin tamir etmektense yıkıp yerine yenisini yapmayı daha ucuz bulduğu" bir binaya benzemekteydi.1784 yazına doğru mektupları daha da dokunaklı olmaya başlamıştı. "Gel, sevgili dostum, burada kaldığım sürece benimle yaşa ve eğer gidersem, benimle Amerika'ya gel."[68]

1784 Aralık'ının başında çeşitli yerlerden birçok kişi Passy'de toplanarak, Fransa'daki son kışında Franklin için, çevresinde toplamaya bayıldığı, gerçek ve sonradan benimsenmiş karışık ailelerin en doyurucusunu oluşturdu. Temple ve Benny, Polly ve üç çocuğu, Thomas Jefferson ve diğer büyük düşünürler, artı muhteşem maiyetleriyle birlikte Brillon ve Helvétius hanımefendiler. Claude-Anne Lopez ve Eugenia Herbert, "Kırılgan bir an için," demişlerdi, "Franklin'in çeşitli 'aileleri' mükemmel bir dengede, kendisinin merkezde olduğu bir iyi niyet ağı içinde birbirlerine yaklaşıyorlardı."[69]

Polly, Temple'ı on yıl sonra tekrar Londra'da görmekten memnun olmuştu. Franklin'e o zamanlar çocuğun kökenini saklamak için nasıl çabaladığını anlatarak sataşıyordu. "Size çok benzediğini düşünüyoruz. Aslında daha önce de öyle düşünüyorduk ama bunu söyleyebilecek kadar kendimizi rahat hissetmiyor, sizin görmek istediğiniz ya da olmamızı tercih ettiğiniz gibi durumdan habersizmiş gibi davranıyorduk." Polly burada her ikisine de azıcık çıkışma fırsatı yakalamıştı: "O zamanlar torunumuzdan belki daha yakışıklı olabilirdiniz, ama asla onun kadar nazik değildiniz."

Fakat Temple'ı yakından tanımak, büyükbasının durumu hariç, ona sempati duymasını sağlamadı ve Passy'ye gelmelerinden sonra Temple,

Polly'nin gözünden düştü. Polly bir yakınına, "Giyime o kadar düşkün, kendine o kadar fazla önem veriyor ve" diye yazmıştı, "o kadar zevk ve sefa peşinde koşturuyor ki, insan ona sevgi veya saygı duyamıyor."

Öte yandan Benny, Cenevre eğitimi ve doğuştan gelen başkalarını memnun etme arzusunun da yardımıyla, "duyarlı ve en küçük bir züppelik belirtisi bulunmayan erkeksi havasıyla" Polly'yi etkilemişti. Saçlarını Fransız züppeleri gibi değil İngiliz delikanlıları gibi kestiriyor ve "sade giyimiyle sevimli ve sade bir kişilik sergiliyordu." Temple, Franklin'e daha fazla benziyor olabilirdi ama -Seine'de yüzen, tutkuyla uçurtma uçuran, Polly'yi Paris'te gezintilere çıkaran ve matbaacılık işinde her zaman gayretli olan- Benny "zihin olarak" Franklin'e daha çok benziyordu.[70]

Adieu*

Franklin zaman zaman, hatta çoğu zaman, bu küçük cenneti dağıtmayıp bunun yerine Fransa'da kalmak ve çok sevdiği, kendisini mutlu eden insanlar arasında ölmek istediğini yazıyordu. Gutu ve böbrek taşları okyanus yolculuğu fikrini kâbus haline getirirken, Paris kadınlarına duyduğu tutkunun kor ateşinden de hâlâ keyif alıyordu. 1785 Mayıs'ında bir dostuna içki sırasında dinlemeyi sevdiği eski bir şarkıyı yazmıştı:

Tutkularıma tamamen hükmedebilir miyim,
Daha bilge ve daha iyi olabilir miyim,
Gücüm giderek tükenirken,
Gutsuz ve taşsız, sakince çürüyebilir miyim?

"Bu dileklerimizin anlamı nedir?" diye sormuştu. "Gençken bu dilek şarkısını binlerce kez söyledim ama şimdi, seksenimde, tam tersi üç şey başıma geliverdi. Guta yakalandım, taş çıktı ve bütün tutkularıma hükmedemedim."

Yine de, o ay uzun zaman sonra Kongre'nin nihayet emekliliğini kabul ettiğini ve Temple'a denizaşırı bir görev önerilmediğini öğrenin-

* Elveda-ç.n.

ce, Franklin eve dönme zamanının geldiğine karar verdi. Passy'den, İngiltere'ye dönmüş olan Polly'ye mektup yazarak kendisiyle birlikte gelmesi için yalvardı. Polly'nin ailesi için geniş bir kamara ayırtma ayrıcalığı bulmuştu. "Böyle bir fırsat bir daha ele geçmez." Polly en azından şimdilik İngiltere'de kalmaya karar verdi.

Franklin yolculuk planınından kız kardeşi Jane'e de söz etti ve "Gündüz geç saatlere kadar çalışmaya devam ettim; bu defa eve gitmeli ve yatmalıyım," dedi. Satırlarına bu tür metaforlar girmeye başlamıştı. Birçok müzakerede kendisine yardımcı olan dostu David Hartley'e de yazmıştı bunları. "İşlerin en iyisinde, barış işinde uzun zaman birlikte çalıştık," demişti. "Seni sahada bırakıyor ve günlük işimi bitirmiş olarak *yatağa gidiyorum*! Bana iyi geceler dile, ben de sana iyi akşamlar diyeyim. Adieu!"[71]

Passy'de dramatik ve gözyaşlarıyla dolu bir veda yaşandı. Madam Brillon son görüşmelerinin ardından, "Büyük bir adamın, bir bilgenin benimle dost olmak istediğini hayatımın her günü hatırlayacağım," diye yazdı. "Sizi en çok seven kadını hatırlamak sizi mutlu edecekse, beni düşününüz."

Madam Helvétius da altta kalmadı. "Geri dönün, sevgili dostum, bize geri dönün," diye yazdı, Franklin gemiye binerken arkasından yetiştirilen mektupta. Franklin'in tüm dostlarına, sonradan kutsal emanetlere dönüşecek birer hediye gitti: Cabanis dalgaları sakinleştiren içi boş kamışı aldı, Abbé Morellet alet sandığı ve bir koltuk, ev sahibi Chaumont marifetli bir şekilde alçalıp yükselen bir masa. (Chaumont'a ayrıca dairesinde yaptığı, yıldırım çubuğu takılması ve "çekilmez hale gelen duman derdinden kurtarmak" için bacanın tamir edilmesi gibi tadilatlar için bir de fatura verdi.)

Kraliçe Marie-Antoinette, Franklin'in Le Havre limanına yolculuğunu kolaylaştırmak için ayaklarını sağlam basan İspanyol katırlar tarafından taşınan özel kapalı tahtırevanını gönderdi. Kocası, Kral XVI. Louis, kendisinin 408 adet elmasla çevrili bir minyatür portresini gönderdi. Franklin ayrıca bir yardımcısına, "ABD'nin hiçbir zaman M. Franklin'den daha azimli ve faydalı bir hizmetkâr bulamayacağını söyleyen" Vergennes'le de hediye alışverişinde bulundu.[72]

Benny, Passy'den ayrıldığı 12 Temmuz günü günlüğüne, "Etrafa, sadece birkaç hıçkırıkla kesilen yaslı bir sessizlik hâkim," diye not düş-

müştü. Jefferson, Franklin'i uğurlamaya gelmiş ve sonradan şöyle demişti: "Hanımefendiler ona sıkı sıkı sarılıyorlardı. Halefi olarak beni takdim ederken, bu ayrıcalıkları da bana devretmesini diledim, fakat o 'Sen bunun için çok gençsin,' diye cevap verdi."[73]

Franklin'in planı Manş Denizi'ni geçmek ve okyanus geçişine dayanıp dayanamayacağına ondan sonra karar vermekti. Dayanamayacaksa Le Havre'e geri dönecek ve orada talimat bekleyen Kraliçe'nin tahtırevanı onu Passy'ye geri götürecekti.

Ancak her zamanki gibi, yolculuk Franklin için bir eziyet olmaktan çok canlandırıcı etki yaptı ve Franklin dalgalı kanal geçişinde midesi bulanmayan tek yolcu oldu. Southampton'a varınca Franklin ve yanındakiler sıcak bir tuzlu su kaplıcasına gittiler. Franklin günlüğüne kaplıcalara girip "sırt üstü yüzdüğünü, uyuyakalarak kendi saatine göre yaklaşık bir saat batmadan ya da ters dönmeden uyuduğunu!" yazmıştı.[74]

Sekseninde denize açılıp Atlantik'i son kez geçmeden önce oynanacak son bir dramatik sahne, yaşanacak son bir duygusal an daha vardı. Dört gün Southampton'daki Star Inn'de kalarak bazı eski İngiliz dostlarını kabul etti ve son kez vedalaştı. Piskopos Shipley kızı Kitty ile birlikte geldi. Aynı şekilde, Jay ve Temple için yürüttüğü perde arkası işler affedilen ve eski dostunun yazılarını yeniden yayımlamaya hazırlanan Benjamin Vaughan da geldi. Franklin'in günlüğünde "sevgi dolu" diye nitelediği büyük yemekler verildi ve törenler düzenlendi.

Fakat Star Inn'de kendisini ziyarete gelen asıl kişinin ismi günlükte sadece sert ifadelerle anıldı. Franklin, "Önceki akşam Londra'dan gelen oğlumla görüştük," diye yazmıştı. Ne bir barışma, ne bir gözyaşı ne de bir sevgi vardı. Sadece borçlar ve mallar üzerinde yapılan soğuk bir görüşme.

Franklin o güne kadar Temple'ın kontrolünü yeniden tamamen ele geçirmişti. Torunu adına sıkı bir pazarlık yaptı. William'ın, New Jersey'deki çiftliği satın aldığından daha az bir fiyata Temple'a satması için bastırdı. William'ın hâlâ ödemediği, on yıllarca biriken ve dikkatle hesaplanmış borçlar alış fiyatından düşüldü. Ayrıca William'ın hak iddia ettiği New York'taki bütün toprakların mülkiyet hakkını aldı. Önce William'ın oğlunu ondan alan Franklin, şimdi de Amerika'daki servetiyle bağlantılarını alıyordu.

Üç kuşak Franklin erkeklerinin baba-oğul gerginlikleriyle geçen bu son buluşması o kadar soğuk bir havada gerçekleşmişti ki sonradan hiçbiri bu konudan söz etmedi. Franklin'in günlüğünde tek bir ayrıntı bile bulunmadığı gibi, bu konudan yazılı veya sözlü olarak bahsettiğine dair herhangi bir kayıt da yoktur. O ve oğlu bir daha hiç haberleşmediler. William dört gün sonra üvey kız kardeşi Sally'e bir mektup yazmış, fakat şaşırtıcı bir şekilde Sally'nin çocuklarından ve ona göndermek istediği bir portreden söz etmiş, can alıcı konuya girmemişti. Uzun mektubun en sonunda bu konuya yaklaştığı noktada ise, herkesin yakında Philadelphia'da olacağını söylerken, "Kaderim beni yerkürenin farklı bir tarafına savurdu," diye sızlanmıştı. Temple aradan on yıllar geçtikten, hem babası hem dedesi öldükten ve nihayet sağda solda dolaşarak büyükbabasının hayatına ve eserlerine dair bilgi topladıktan sonra dahi sadece sır vermeyen, amaçsız bir cümleyle Franklin'in Southampton'da, "eski New Jersey Valisi oğlunu görme memnuniyetine eriştiğini" yazmıştı.[75]

William 27 Temmuz akşamı babasının gemisinde verilen veda partisine davet edilmedi. Yolculuk sayesinde iyice kendine gelen ve oğluyla soğuk vedalaşması nedeniyle bir pişmanlık göstermeyen Franklin, dostlarıyla sabah 4'e kadar oturdu. Ertesi sabah geç saatlerde uyandığında dostları gitmiş, yanında iki torunu kalmış ve gemisi eve dönmek üzere çoktan yola koyulmuştu.

16. Bölüm

Bilge

Philadelphia, 1785-1790

Nihayet Vatanda

Franklin bu son okyanus yolculuğunda yağın dalgalı su üzerindeki etkisi üstüne herhangi bir çalışma yapma ihtiyacı duymadığı gibi sözünü bile etmedi. Dostlarına verdiği sözlere rağmen terk ettiği "sevgili oğul"a bir mektup şeklinde başlayan anıları üzerinde de çalışmadı.

Bunların yerine zihnini hem rahatlatıp hem de canlandıran bir tutkuya verdi kendini: Deneysel ayrıntılar ve pratik sonuçlarla dolu bilimsel araştırmalar. Sonuçta ortaya denizcilikle ilgili konuları kapsayan, şemalar, çizimler ve veri tablolarıyla dolu, kırk sayfalık geniş bir gözlem ve teori kaynağı çıktı. Franklin bir noktada durakladı ve "yaşlı adamlara özgü gevezeliğe tutulduğunu" itiraf ederek yoluna devam etti. "Sanırım artık denizcilikle ilgili birikim torbamı ilk ve son kez gösterebilirim."

Dolu bir torbaydı bu: Hem suya hem de havaya karşı direnci en aza indiren tekne gövdelerinin nasıl inşa edileceğine dair, çizimlerle örneklendirilmiş teoriler; hava akımlarının çeşitli şekillerdeki cisimler üzerindeki etkileri üstüne yaptığı eski deneylerin anlatımları ve yeni deney önerileri; küçük parçalara ayrılmış oyun kâğıtlarının rüzgârın etkilerini ölçecek şekilde düzenlenmesi; aynı deneyin yelken ve seren kullanılarak yapılması; demir halatlarının kopmasını önlemek için makara kullanma yöntemleri; çatlak durumunda gemilerin suyla nasıl dolduğuna dair analiz; gemi gövdelerinin Çinlilerin yaptığı şekilde bölmelere ayrılması; batma tehlikesi atlatan ve batan gemilerin tarihlerinden öyküler, neden tehlikeye düştüklerine dair görüşler; Eskimo kayakları [Eskimo kayığı-ç.], Çin kürekli tekneleri, Kızılderili kanoları, Bermuda şalopaları [tek direkli büyük sandal-ç.], Pasifik adalarındaki Malaya kayıklarının

deneyler ışığında karşılaştırılması; su ve hava pervanesi önerileri ve daha fazlası, çok daha fazlası, şemalarla dolu sayfalar.

Ayrıca dikkatini yeniden Gulf Stream akıntısına çevirdi. Bu kez akıntının derinlere kadar mı uzandığını yoksa tıpkı bir ılık akarsu gibi okyanus yüzeyinden mi aktığını test etmek üzere bir deney hazırladı. Ağzında mantar bulunan boş bir şişe otuz beş kulaça indirildi. Bu noktada mantar su basıncının etkisiyle içeri kaçtı ve şişenin içine su doldu. Bu derinlikten alınan su yüzeye göre altı derece soğuktu. İki kapakçıklı bir fıçıyla yapılan benzer bir deneydeyse, on sekiz kulaç derinlikteki suyun yüzeye göre on iki derece soğuk olduğunu ortaya koydu. Franklin sıcaklık tabloları ve haritaları çıkardı, "termometrenin denizciler için yararlı bir alet olabileceğini" söyledi. Kaptanlar bu sayede doğuya doğru akan Gulf Stream akıntısını yakalayıp batı yönlü akıntıdan uzak durarak bir hafta veya daha fazla zaman kazanabilirlerdi.[1]

Bunun dışında Franklin isli bacaların nasıl temizleneceğine ve nasıl daha iyi sobalar yapılabileceğine dair, aynı derecede uzun ve deneysel bulgularla dolu makaleler kaleme aldı. Modern bakış açısıyla, bu bilimsel yazılar ayrıntı içinde boğulmuş görünebilir, ancak bunların o zamanın en ciddi sorunlarından birine değindiği unutulmamalıdır: Evlerin ve şehirlerin başına bela olan baca tıkanmaları. Bu, 1752'deki elektrik deneylerinden beri kesinlikle en önemli eseriydi. Tıpkı önceki çalışmalar gibi, 1785'teki okyanus yolculuğu sırasında yaptığı çalışmalar da onun, -dahi değilse bile zeki bir adamın- bilimsel teoriyle teknik buluşu, zekice deneyleri ve pratikliği birleştiren eşsiz değerlendirme yeteneğinin bir göstergesiydi.[2]

Franklin ve iki torunu, ilk kez 17 yaşında bir kaçak olarak ayak bastığı günden altmış iki yıl sonra, 1785 Eylül'ünde Philadelphia'daki Market Sokağı iskelesine ulaştılar, "kalabalık bir grup tarafından hurra sesleriyle karşılanarak alkışlar eşliğinde kapılarına kadar götürüldüler." Toplar ateşlendi, çanlar çaldı, Sally ona sarıldı, Temple'ın yanaklarından yaşlar süzüldü. Leeler'le Adamslar'ın ismine verdiği zarardan dolayı uzun zamandır endişe içinde olan Franklin oldukça rahatlamıştı. John Jay'e gururla "Yurttaşlarımdan gördüğüm sevgi dolu karşılama beklentilerimin çok ötesindeydi," diye yazdı.[3]

Şimdi Market Sokağı'ndaki evinde, etrafındaki varlıklarından her zaman keyif aldığı, Passy'dekinden çok daha büyük, hem gerçek hem

sonradan benimsenmiş muhteşem bir aile topluluğu olacaktı. Evi çekip çevirme rolünü oynayacak olan, her daim saygılı kızı Sally ile hiçbir zaman başarılı olamayan ama her zaman uyumlu kocası Richard Bache vardı. Benny ile Willy'ye ek olarak artık dört yeni Bache çocuğu -dedelerinin dizlerine tırmanan ve ona büyük mutluluk veren dört küçük geveze- vardı ve bir diğeri de yoldaydı. Polly Stevenson da sözünü tutacak ve üç çocuğuyla beraber bir yıl içinde gelecekti. Franklin, Piskopos Shipley'e "Ev halkına gelince," diye yazmıştı, "şimdilik dileyebileceğim kadar mutlular. Evde etrafım çoluk çocukla, saygılı ve sevecen kızım ve altı torunla sarılmış durumda."[4]

Benny büyükbabasının kurduğu (ve adı Pennsylvania Eyalet Üniversitesi [University of the State of Pennsylvania] olarak değiştirilen) Philadelphia Akademisi'ne yazıldı ve 1787'de mezun olduktan sonra tam zamanlı matbaacı oldu. Franklin memnundu, hatta fazlasıyla... Benny'ye bir dükkân açtı, hurufat seçip dökmesine yardımcı oldu ve ona basacak kitaplar önerdi. Ancak Franklin'in Fakir Richard'ın almanakları gibi çok satan kitaplar yaratma yeteneği yerini, daha eğitici ve öğretici büyük ciltler yayımlama arzusuna bırakmış ve sonunda Benny de onun yukardan gözetleyen varlığından azıcık sıkılmaya başlamıştı. Buna rağmen sadık bir şekilde Franklin'in katibi olarak hizmet etmeyi sürdürdü.

Temple, babasından koparılıp alınan New Jersey'deki malikânede beyefendi bir çiftçiye dönüşmeye çalıştı, fakat doğası gereği tarım ve hayvancılık işlerine yatkın değildi. Yanlış düşünülmüş bir vitrin şato yaratma sevdasıyla Fransa'daki dostlarını sıkıştırarak numune geyik (Amerikan geyik etinin tatsız olduğunu söylüyordu), av köpekleri ve işçiler için üniformalar istedi. Geyiğin yolda ölmesi üzerine Temple şehirli züppe günlerine dönerek zamanının çoğunu Philadelphia'daki davetlerde geçirmeye başladı. Bu arada onun üzerine titreyen tek kişi olan büyükbabası bakanlık ataması için boş yere çaba harcamaya devam ediyordu.

Franklin eskisine göre daha az hareket etmesine rağmen genç bir ticaret erbabı olduğu günlerdeki kadar sosyaldi ve eski derneklerinden hâlâ hayatta olan birkaç kişi çoğunlukla Franklin'in evinde olmak üzere yeniden toplanmaya başladı. Franklin'in 1737'da kurduğu gönüllü itfaiye birliğinden sadece dört kişi kalmıştı, fakat o dişini tırnağına takıp bir toplantı düzenlemeyi başardı. Zaman zaman Franklin'in yemek salonunda toplanan Amerikan Felsefe Topluluğu 1786'da Temple'ı,

Franklin'in Avrupa'da yıllar içinde edindiği entelektüel dostlarının birçoğuyla birlikte üyeliğe seçti. Bunlar le Veillard, la Rochefoucauld, Condorcet, Ingenhousz ve Cabanis'ti. Franklin, felsefe topluluğunun doğa bilimine uyguladığı samimi merakın aynısını "zor ve karmaşık yönetim bilimine de" uygulayabilmek için, üyeleri arasında Thomas Paine gibi genç aktivistlerin de bulunduğu Siyasi Araştırmalar Topluluğu isimli bir yan grup kurdu.

Franklin artık zamanını boşa harcamayı dert etmediği bir yaşa gelmişti. Dostlarıyla aralıksız dört saat boyunca, Polly'ye yazdığına göre kısa süreli suçluluk duygularına neden olan *cribbage** veya iskambil oyunları oynuyordu. "Fakat başka bir düşünce gelerek beni rahatlatıyor: 'Biliyorsun, ruh ölümsüzdür; öyleyse önünde koca bir sonsuzluk uzanırken niye kısacık bir zamana tamah ediyorsun ki?' Böylece bütün diğer makul yaratıklar gibi niyetlendiğim şeyin lehine olan küçücük bir gerekçeyle kolayca ikna ve tatmin olmuş olarak kâğıtları yeniden karıştırıp yeni bir oyuna başlıyorum."[5]

Franklin her şeyin bulunduğu ve artık yaşadığı Market Sokağı'nın üçüncü bloğuna kadar uzanan pazardan meyve sebze almanın, bizzat yetiştirmekten daha kolay olduğunu görünce sebze bahçesini, çakıl taşları, bodur ağaçlar ve gölge yapan bir dut ağacıyla küçük bir Passy bahçesine dönüştürdü. Evdeki yeni manzarayı tarif eden bir ziyaretçinin deyişiyle, "Onu bahçesinde, birkaç başka beyefendi ve iki üç hanımefendiyle birlikte hayli büyük bir dut ağacının altında, çimenlikte otururken bulduk... Çay masası ağacın altına konmuştu ve Doktor'un tek kızı olan ve onunla birlikte yaşayan Bayan Bache gruba servis yapıyordu. Etrafında üç çocuğu vardı. Büyükbabalarını çok seviyor gibiydiler."[6]

Yaşadığı, gutu unutturup böbrek taşlarının daha da kötüleşmesini önleyen bir hayattı. Veillard'a yalnızca yürürken ya da "küçük su dökerken" ağrı çektiğini yazmıştı. "Dengeli yaşadığım, hiç şarap içmediğim ve her gün dambıl çalıştığım için taşların fazla büyümediğini ve hâlâ katlanmaya devam edebileceğimi düşünerek avunuyorum. Uzun yaşayan, hayat kahvesini dibine kadar içen insan azıcık telveyle karşılaşmaya hazır olmalıdır."

---

* Alınan puanların üzerinde delikler bulunan bir tahtayla toplandığı Avrupa'ya özgü bir iskambul oyunu-ç.n.

Franklin yirmi iki yıl önce Market Sokağı'ndaki yeni evinin inşaatının her bir ayrıntısıyla bizzat ilgilenmiş, hatta uzaktan Deborah'a dekorasyon ve mobilyalarla ilgili belli konularda talimatlar vermişti. Fakat bu evde sadece kısa aralıklarla kalabildiği bu evi, artık genişlemiş ailesi, kulüp toplantıları ve eğlenceler için küçük bulmaya başlamıştı. Yeni bir inşaat cümbüşüne soyunmanın zamanı geldiğine karar verdi.

Yaşına rağmen işle ilgiliydi. Tasarım ve zanaatkârlık gerektiren işlerin ayrıntılarıyla ilgilenmekten hoşlanıyor, modern gelişmelere ve buluşlara tutku duyuyor ve inşaat heyecanından keyif alıyordu. Veillard'a yazdığı gibi, daha Boston'da çocukken zanaatlarına hayranlık beslediği "tuğlacıları, marangozları, taş işçilerini, boyacı ve camcıları" izlemekten zevk alıyordu. Ayrıca gayrimenkulün iyi bir yatırım olduğunun farkındaydı; kiralar gibi konut fiyatları da hızla artmaktaydı.[7]

Planı Market Sokağı'ndaki eski üç evini yıkıp yerlerine daha büyük iki ev yapmaktı. Deborah'la bu evlerden birinde öpüşüp koklaşmış, bir diğerinde çaylak bir matbaacı olarak çalışmıştı ama nostalji Franklin'in güçlü duygularından biri değildi. Ancak mülk sınırları konusundaki anlaşmazlık nedeniyle planlarını değiştirmek zorunda kaldı. Boston'daki kız kardeşi Jane'e "Komşum sınırlarıma itiraz etti, anlaşmazlık hukuk yoluyla çözülünceye kadar ertelemek zorunda kaldım," diye yazmıştı. "Bu arada işçi ve malzeme hazırdı, ben de içinde yaşadığım eve ilave yaptırdım, çünkü genişleyen bir aile için çok küçük."

Var olan evle birleşme yerleri belli olmayacak şekilde tasarlanan üç katlı yeni ilave on metre uzunlukta ve yaklaşık beş metre genişlikteydi. Böylece ev üçte bir oranında genişlemişti. Zemin katta yirmi dört kişilik uzun bir yemek salonu vardı, üçüncü katta ise yeni yatak odaları. Bir geçitle evin "birinci sınıf eski yatak odama" bağlanan en güzel yeri, bütün ikinci katı kaplayan kütüphaneydi. Tabandan tavana kadar uzanan raflardaki 4.276 cilt kitap, ziyaretçiye (biraz da abartmayla), "Amerika'daki en büyük ve şimdiye kadarki en güzel özel kütüphane" olduğunu söylettiriyordu. Franklin'in Jane'e itiraf ettiği gibi, "Yakında bırakmak zorunda kalacağım bir kütüphane kurmanın mantığını ben de bilmiyordum, ama bizler yaşlandığımızı unutma eğilimindeyiz ve bir şeyler inşa etmek de keyifli bir şeydir."[8]

Nihayet iki yeni evi de yapabildi. Bunlardan biri Benny'nin matbaası haline getirilirken, Franklin, Market Sokağı'ndan içerde kalan ye-

nilenmiş evinin avlusuna, ikisinin arasından kemerli bir geçit yaptırdı. Franklin bütün yeni inşaat işlemleri sırasında yıllardır savunduğu yangın güvenliği fikirlerini de hayata geçirme fırsatı bulmuştu. Bir odada bulunan ahşap kirişlerin hiçbiri diğerine doğrudan bağlı değildi, döşeme ve merdivenler alçıyla sıkıca kaplandı, "bitişikte bir yangın çıkması halinde çatıya çıkıp şingılları ıslatabilmek için" çatıya bir kapak açıldı. Franklin ana binanın yenilenmesi sırasında, Fransa'da olduğu zaman düşen bir yıldırımın binadaki yıldırım çubuğunun ucunu eritmesine karşılık binanın hasar almadığını görünce memnun olmuştu. "En sonunda icadın mucite de bir faydası dokundu."[9]

Franklin'in kütüphanesi, kitaplara ek olarak bir dizi bilimsel malzemeyle de gurur kaynağıydı. Bunlar arasında elektrik malzemeleriyle kanın vücuttaki akışını gösteren bir cam makine de vardı. Franklin okuma keyfi için, üzerinde ayak pedalıyla hareket ettirilen bir fan bulunan büyük bir sallanan koltuk yaptı. Müzik aletleri arasında bir cam armonika, bir klavsen, cam armonikasına benzeyen bir "cam klavsen", bir viyola ve ziller vardı.

Buhar makinesini yapan ünlü Birmingham'lı James Watt'tan ilk basit kopya makinesini almış ve üzerinde birtakım düzeltmeler yapmıştı. Burada yazılar arap sakızından yapılmış, yavaş kuruyan bir mürekkeple yazılıyor ve sonra da mürekkep nemli kaldığı sürece, yani genellikle bir tam gün boyunca nemli kâğıtların üstüne bastırılarak çoğaltılıyordu. Makineyi ilk kez Passy'de kullanan Franklin o kadar sevmişti ki, bir tane daha ısmarlayıp Jefferson'a vermişti.[10]

Franklin pratik bir buluşuyla özellikle gurur duymaktaydı. Bu, üst raflardan kitap alıp yerine koyan mekanik bir koldu. Bunun üzerine çizimler, şemalar ve kullanma talimatlarıyla dolu, okyanusu geçerken kaleme aldığı bilimsel yazılar kadar ayrıntılı bir tarifname yazmıştı. Bu tipik bir Franklin tavrıydı. Hayatı boyunca kendini ufak tefek, önemsiz şeylere, bugün ineklik* sayılabilecek kadar takıntı derecesinde kaptırmaya bayılırdı. İster kitaplık kolu olsun, ister soba yahut yıldırım çubuğu, buluşlarının her bir teknik ayrıntısını kılı kırk yararcasına tarif

---

* Kullanılan kelime "geeky": Zeki, ayrıntı olarak görülebilecek bazı konularda son derece bilgili kişi. Belli konularda (günümüzde genellikle teknoloji bağlantılı konular) en küçük ayrıntıyı bile bilen ama sosyal tarafı bu kadar güçlü olmayan kişiler için kullanılır-e.n.

ederdi. Babadan oğula geçen unvanlara karşı kaleme alınanlardan ticaret tartışmalarına kadar değişen yazılarında sayfalar dolusu ayrıntılı hesaplar yapar, tarihsel dipnotlar düşerdi. Yellenme araştırması gibi en komik parodilerinin bile içerdiği zeka düzeyini, ciddiymiş gibi görünen sahte olgularla, önemsiz şeylerle, türlü türlü hesaplarla ve bilgece emsallerle yükseltirdi.[11]

Bu eğilim piskoposun kızı, genç dostu Kitty Shipley'e yazdığı mutlu rüyalar görme sanatı konusundaki uzun mektupta kendini en ilginç biçimde ortaya koymuştu. Mektup, Franklin'in, kimi yere diğerlerinden daha sağlam basan, beslenmeden egzersize, temiz havadan sağlığa kadar uzanan bütün teorilerinden söz etmekteydi. Egzersizin yemekten sonra değil önce yapılması gerektiğini tavsiye ediyordu. Yatak odasındaki hava daima temiz olmalıydı; Metuşelah'ın [Tevrat'ta söz edilen ve 969 yıl yaşadığına inanılan en yaşlı insan-ç.] daima açık havada uyuduğunu hatırlatıyordu. Boğucu bir odada havanın doygun hale gelerek "kötü kokulu parçacıkların" insan derisindeki gözeneklerden atılmasını nasıl engellediğini anlatan, bilimsel açıdan geçerli olmasa da ayrıntılı bir teori geliştirdi. Bilim ve sözde bilim üstüne çektiği uzun bir nutuktan sonra, kötü rüyadan uzak durmanın başlıca üç yolunu sıraladı:

1. Ölçülü yemek belli bir zaman diliminde daha az terlemeye neden olur; dolayısıyla gece kıyafetleri bunları daha uzun süre emer ve kıyafetler daha uzun zamanda tere doyar; böylece gece kıyafeti tere doyup rahatsız edici hale gelene kadar daha uzun süre uyuruz.
2. Teri daha kolay çekerek daha kolay geçiren ince ve çok gözenekli yatak örtüleri kullanırsak daha az rahatsız oluruz.
3. Böyle bir rahatsızlıktan dolayı uyanır ve kolayca tekrar uyuyamazsan, kalk, yastığını çırp, ters çevir, yatak örtülerini en az yirmi kez iyice silkele ve şilteyi dışarı çıkarıp soğut; sen de bu arada derindeki yük boşalıncaya kadar odanın içinde soyunuk olarak dolaş. Havanın soğuyup kurumasıyla beraber kısa zamanda yük boşalacaktır. Soğuk havadan rahatsız olmaya başladığın zaman yatağına dön. Kısa zamanda uykuya dalar, tatlı ve keyifli bir uyku çekersin... Yataktan kalkmaya üşeniyorsan, bunun yerine gece kıyafetlerinin bir kol ve bacağını yukarı sıyırarak içeri hava

> girmesini sağla, sonra da bırak; tekrar yerlerine indikten sonra tekrar sıyır. Bu yirmi kere tekrarlanınca, kıyafetler emdikleri terletici maddelerden arınacak ve sonrasında bir süre daha iyi uyumanı sağlayacaktır. Ancak bu yöntem ilkiyle aynı sonucu vermez. Sorun sevmeyenler iki yatak alabilir ve sıcak yatakta uyandıkları zaman kalkıp serin yatağa geçme lüksünü yaşayabilir.

Franklin bir de şirin bir not düştü: "Bütün bunların harfi harfine uygulanmasına rağmen hiçbir işe yaramadığı bir durum da var. Bunu sana söylemeye bile gerek yok, sevgili dostum, ancak bu olmadan bilimsel açıklamalarım kusursuz olmayacaktır. O durum, mutlu rüyalar görmek isteyen kimsenin, her şeyden fazla gerekli olan RAHAT BİR VİCDANA sahip olmaya dikkat etmemesidir."[12]

Pennsylvania o dönemler refah içindeydi. Franklin bir dostuna "Hasat bol," diye yazmıştı, "çalışanların başını kaşıyacak vakti yok." Ama eyalet politikacıları her zamanki gibi ikiye bölünmüşlerdi. Bir tarafta, asıl olarak zanaatçılarla çiftçilerden meydana gelen ve Franklin'in de yazımına katkıda bulunduğu oldukça demokratik olan, doğrudan seçilmiş, tek meclisli eyalet anayasasını destekleyen halkçılar vardı; diğer tarafta ise orta ve üst sınıf mülk sahiplerinin de dahil olduğu, ayak takımının yönetiminden korkanlar. Franklin felsefi açıdan her iki tarafla da bağdaşmaktaydı, her iki tarafa da iyilik yapmıştı, her iki taraf da onu yanına çekmeye çalışmaktaydı. Bu yüzden her iki taraf da onu eyalet yürütme kuruluna ve sonra da valiliğe eşit bir makam olan kurul başkanlığına aday gösterdi. Franklin neredeyse oy birliğiyle seçildi.[13]

Hâlâ popüler olduğunu görmekten memnun olan Franklin bu seçimden büyük kıvanç duyuyordu. "Bu yaşıma rağmen," demişti bir yeğenine, "şöhret konusunda hâlâ hassasım." Piskopos Shipley'e de "artık kurtulduğunu sandığı hırs kalıntılarının" kendisini hâlâ baştan çıkarabildiğini itiraf etmişti.

Franklin ayrıca şöhretinin yıllarca tarafgir saldırılarla delik deşik edilmesinden sonra kavgaların dışında kalarak saygınlık kazanabileceğini görmekten de memnundu. Benjamin Rush, Franklin'le yediği bir yemekten sonra, "Eyaletimizde taraf olma hırslarını yerle bir etti," demişti coşkuyla, "yahut da onun keşiflerinden birine gönderme yaparsak, Franklin'in varlığı ve tavsiyeleri tıpkı dalgalı sulardaki yağ gibi, bölün-

menin yarattığı çarpışan dalgaları yatıştırdı." Bu yetenek kısa bir süre sonra hem kendisinin hem de ülkesinin çok işine yarayacaktı.[14]

1787 Anayasa Konvansiyonu

Bir habercinin Yorktown'daki muhteşem zaferin haberiyle Kongre'ye geldiği 1781'de kabul edilen Konfederasyon Maddeleri'nden sadece birkaç ay sonra, görmek isteyenler için yeni bir federal anayasa ihtiyacı bariz hale gelmişti. Ulusal hazinede haberciye ödeyecek para yoktu, o yüzden üyeler kendi ceplerinden ödemek zorunda kaldılar. Maddelere göre Kongre'nin vergi koyma yetkisi ya da yapacak fazla bir şeyi yoktu. Bunun yerine eyaletlere zorunlu ödeme getirmeye çalıştı. Bir zamanlar koloni liderleri de kraldan aynısını yapmasını istemiş ancak kral ve bakanların korktuğu gibi eyaletler çoğunlukla karşılık vermemişti.

1786'ya gelindiğinde durum kaygı verici bir hal almaya başlamıştı. Daniel Shays adlı bir Devrimci Savaş subayı vergi ve borç tahsilatlarına karşı ayaklanan Batı Massachusetts'teki yoksul çiftçilerin başını çekmekteydi. O sıralar New York'ta bir araya gelen Kongre salon salon dolaşıyor, çoğunlukla faturalarını ödeyemiyor yahut zaman zaman toplantı için yeterli çoğunluğu sağlayamıyordu. On üç eyalet sadece Britanya'dan değil birbirlerinden de bağımsız olmanın keyfini çıkarmaktaydı. New York, New Jersey'den gelen bütün taşıtlara harç getirmiş, New Jersey de buna Sandy Hook'ta bulunan New York limanına ait deniz fenerine vergi koyarak misilleme yapmıştı. Var olan eyaletlerle ilişkilerini bir netliğe kavuşturmak için mücadele eden yeni eyaletler -bunlardan biri de sonradan Tennessee adını alan Franklin'di- oluşma aşamasındaydı. Yeni Franklin eyaletini kurmaya çalışan yerleşimciler Kuzey Carolina'nın karşı iddialarıyla başa çıkabilmek için Franklin'den tavsiye isteyince, o da konuyu Kongre'ye götürmelerini söylemişti. Ancak bunun fazla bir işe yaramayacağını herkes biliyordu.[15]

Maryland'le Virginia'nın bazı sınır ve seyir anlaşmazlıklarına çözüm bulamaması üzerine, ticaret ve işbirliği gibi daha kapsamlı sorunlarla beraber bu sorunları da görüşmek amacıyla Annapolis'te eyaletler arası bir konferans düzenlendi. Konferansa sadece beş eyalet katıldı ve fazla bir sonuç elde edilemedi. Fakat James Madison ve Alexander Hamilton,

güçlü bir ulusal hükümet ihtiyacını gören diğerleriyle birlikte bu toplantıda federal bir konvansiyon çağrısı yaptılar. Toplantının görünüşteki amacı sadece Konfederasyon Maddeleri üzerinde değişiklik yapmaktı. Toplantı 1787 Mayıs'ında Philadelphia'da yapılacaktı.

Pennsylvania delegesi olarak seçilen Franklin'in Paris'te bulunan Jefferson'a gönderdiği bir mektupta belirttiği gibi risk çok büyüktü: "Genellikle federal anayasamızın yetersiz olduğu düşünülür. Gelecek ay burada bir konvansiyon toplanacak ve anayasayı gözden geçirip değişiklik önerilerini görüşecek. Konvansiyon önerisi ilk olarak Virginia tarafından dile getirilmiş ve sonra Kongre de tavsiye etmişti... Konvansiyonun yararı olmazsa zararı olacak, çünkü kendi kendimizi yönetecek kadar aklımız olmadığını gösterecek."[16]

Sonunda anormal ölçüde sıcak ve nemli 1787 yazında, büyük bir gizlilik içinde toplanarak, insan eliyle yazılmış en başarılı anayasa haline gelen yeni bir Amerikan anayasası taslağını hazırladılar. Jefferson'ın ünlü değerlendirmesinde dediği gibi, oradaki adamlar "bir yarı tanrılar topluluğu" oluşturmuşlardı. O zaman bunlar çoğunlukla genç yarı tanrılardı. Hamilton'la Charles Pinckney 29 yaşındaydı. (Yaşı gibi servetiyle de övünen Pinckney 24 yaşında olduğunu söyleyerek en genç üye unvanını almaya çalışıyordu. Gerçekte en genç üye 26 yaşındaki New Jersey delegesi Jonathan Dayton'dı.) 81 yaşındaki Franklin on beş yıl farkla en yaşlı üyeydi ve diğer üyelerin yaş ortalamasının tam iki katı yaştaydı.[17]

13 Mayıs'ta gelen General Washington'ın ilk işi Franklin'i ziyaret etmek oldu. Franklin, Washington'ı yeni yemek salonunda ağırladı ve bir fıçı siyah bira açtı. Philadelphia'nın ünlü bilgesinin oynadığı birçok rolden biri de sembolik ev sahipliği rolüydü. Parlamento binasından sadece birkaç yüz metre ötedeki bahçesi ve gölge yapan dut ağacı tartışmalardan sonra bir soluklanma yeri, delegelerin çay içip sohbet ederek Franklin'in öykülerini dinlediği ve uzlaşma ruhu içinde rahatlayabildiği bir yerdi. ABD Kongre Binası'ndaki The Great Experiment Hall'da bulunan ve Mayflower Sözleşmesi'nden kadınlara oy hakkı yürüyüşlerine kadar tarihsel önem taşıyan sahnelerin tasvir edildiği on altı büyük duvar resmi arasında Hamilton, Madison ve James Wilson'ı dut ağacının gölgesinde Franklin'le sohbet ederken gösteren bir bahçe sahnesi de bulunmaktadır.

Franklin, sağlığı elverip hırs yapsaydı, Washington dışında konvansiyon başkanı olma şansına sahip tek kişi olabilirdi. O bunun yerine Washington'ı aday gösteren kişi olmayı yeğledi. Ne yazık ki Franklin ağır yağmurlar ve böbrek taşlarının azması yüzünden 25 Mayıs'taki açılış gününü kaçırdı ve heyetinden başka bir isimden Washinton'ı aday göstermesini istedi. Madison konvansiyon günlüğüne, "Tek rakibin Dr. Franklin olabileceği düşünüldüğünden, Pennsylvania'den gelen adaylık teklifi özel bir onur olarak görüldü" diye yazmıştı.

Franklin 28 Mayıs Pazartesi günü uzun yıllar geçirdiği parlamento binasının Doğu Salonu'ndaki on dört yuvarlak masadan birinde yerini aldı. Sonradan aktarılan bazı rivayetlere göre görkemli bir giriş yapılmıştı: Ağrılarını azaltmak için, Franklin'in Paris'ten getirdiği, Walnut Sokağı hapisanesinden dört mahkûm tarafından taşınan kapalı bir tahtırevanla evinden salona getirildiği söylendi. Mahkûmlar ağrı yapacak bir sarsıntıya sebep olmamak için tahtırevanı esnek çubuklarla kaldırıp ağır adımlarla yürüdüler.[18]

Franklin'in her sabah yerini aldığında sergilediği yumuşak çehresi, saygılı zarafeti ve tartışmacı söylevler yerine alaycı öyküler anlatmayı tercih etmesi sakinleştirici bir etki yapmaktaydı. Franklin'in konvansiyonu, "o güne dek katıldığı en yüce ve en saygın toplantı" ilan ettiğini söyleyen Benjamin Rush, "konvansiyona dakik bir şekilde gelerek her gün aşkın bir iyilik manzarası sergiliyor" diyordu.

Franklin zaman zaman bunama belirtileri gösteriyor, konuşurken biraz konsantrasyonunu kaybediyor ve bazen de ortaya attığı iddialarla şaşırtıyordu. Buna rağmen delegeler ona genellikle saygı gösteriyor ve her zaman hoşgörüyordu. Bir üye, Georgia temsilcisi William Pierce bu karmaşık duyguları etkileyici bir dille kayda geçirmişti:

> Dr. Franklin çağımızın en büyük filozofu olarak bilinir; doğanın bütün hareketlerini anlar gibidir, gökler ona itaat eder ve bulutlar yıldırımlarının onun çubuğuna teslim olmasına boyun eğer. Ama politikacı olma iddiasına gelince, buna gelecek kuşaklar karar vermeli. Genel toplantılarda fazla bir parıltı göstermediği açık. İyi bir konuşmacı olmadığı gibi, politikaya ilgi duyar gibi de bir hali yok. Ama buna rağmen olağanüstü bir insan. Şimdiye kadar onun kadar güzel öykü anlatan birini görmedim.

Sonraki aylarda Franklin'in fazla sempatiyle karşılanmayan birçok önerisi -tek meclisli parlamento, dualar, başkanlık yerine yürütme ku-

rulu, devlet memurlarına ücret ödenmemesi- kibarca dinlendi ve kimi zaman biraz da sıkıntıyla, tekrar görüşülmek üzere rafa kaldırıldı. Franklin buna rağmen konvansiyon salonuna, kendisini ülkeyi kurtaran tarihsel uzlaşmanın merkezi yapan üç benzersiz ve çok önemli güçlü yön kazandırdı.

İlk olarak, Franklin demokrasiye, sözcüğü ve kavramı cazip bulmaktan çok tehlikeli görme eğiliminde olan temsilcilerin çoğundan daha sıcak bakmaktaydı. Massachusetts temsilcisi Elbridge Gerry, "Yaşadığımız kötü deneyimler," demişti, "demokrasi fazlalığından ileri geliyor." "Halk", demişti Connecticut temsilcisi Roger Sherman, "hükümet işleriyle olabildiğince az ilgilenmeli." Franklin yelpazenin diğer ucundaydı. Ayak takımının yönetiminden hazzetmemekle birlikte doğrudan seçimlerden yanaydı, sıradan vatandaşa güveniyor ve elitizmi çağrıştıran her şeye karşı çıkıyordu. Pennsylvania için hazırladığı anayasa tasarısı, halkoyuyla seçilen tek meclisli parlamentosuyla bütün yeni eyalet anayasaları arasında en demokratik olanıydı.

İkincisi, Franklin o güne kadar temsilciler arasında en fazla seyahat eden isim olarak sadece Avrupa ülkelerini değil on üç eyaleti de biliyor, hangi noktalarda benzeştiklerini ve hangi noktalarda ayrıştıklarını görebiliyordu. Posta müdürü olarak Amerika'yı birbirine bağlamıştı. Kendi devletinde geçirdiği vakit kadar matbaa için bayilik (*franchise*) verdiği Kuzey ve Güney Carolina ve Connecticut'ta bulunuyordu. Virginia'lı bir çiftçiyle indigo yetiştiriciliği üzerinde konuşabilir, Massachusetts'li bir tüccarla ekonomi tartışabilirdi. Nitekim öyle yapmıştı.

Üçüncüsü ve sonradan anlaşıldığı kadarıyla en önemlisi, Franklin'de Aydınlanmacı bir hoşgörü ve pragmatik uzlaşma ruhu vardı. Bir defasında, "Her iki taraf da taleplerinden bir miktar taviz vermeli," demişti. Bu onun düsturu olmuştu. Başka bir sefer de, "Buraya *çekişmek* için değil *görüşmek* için geldik," demişti. "Karşısındakini rahatlatan içten tavrının ardında oldukça karmaşık bir kişilik vardı," diye yazmıştı anayasa tarihçisi Richard Morris, "fakat çoğu kez yumuşak başlılığıyla zıt çıkarları uzlaştırırdı."[19]

Bu üç özellik konvansiyonun karşı karşıya olduğu yakıcı konuların çözümünde paha biçilmez bir rol oynamıştı. Bu konuların en yakıcı olanı Amerika'nın on üç ayrı eyalet olarak mı kalacağı, tek bir ülke mi olacağı, yoksa -yarı tanrılar o kadar becerikli çıkarsa-, Franklin'in 1754

yılında ortaya attığı Albany Birlik Planı'nda olduğu şekilde, ikisinin sihirli bir bileşimi mi olacağı konusu idi. Konu kendini çeşitli şekillerde ortaya koymaktaydı: Kongre doğrudan halk tarafından mı seçilecekti, yoksa eyalet parlamentoları tarafından mı? Nüfusa dayalı temsil mi olacaktı, yoksa her eyalet eşit şekilde mi temsil edilecekti? Ulusal hükümet mi yoksa eyalet hükümetleri mi hâkim otorite olacaktı?

Amerika bu konularda derinden bölünmüştü. İlk başlarda Franklin'in de dahil olduğu bazı isimler bir üst ulusal hükümet oluşturup eyaletlerin rolünü ikinci plana düşürmekten yanaydı. Diğer tarafta, Konfederasyon Maddeleri'nde özel bir önem atfedilen eyalet hâkimiyetinin herhangi bir şekilde sona erdirilmesine şiddetle karşı çıkanlar vardı. Konvansiyon için yapılan çağrıda amacın Maddeler'i kaldırmak değil gözden geçirmek olduğu açıkça belirtilmişti. Eyalet haklarının en ateşli taraftarları toplantıya bile katılmamışlardı. "Bu işte kötü bir koku alıyorum," demişti Patrick Henry. Samuel Adams ise katılmamasına gerekçe olarak, "Eşikte takılıyorum. Egemen eyaletlerden oluşan federal bir birlik yerine ulusal bir hükümetle karşılaşıyorum," demişti.[20]

Madison'la Edmund Randolph'un liderliğindeki Virginia delegeleri Philadelphia'ya erken gelmişler ve tam da eyalet hakları kampının korktuğu doğrultuda çalışmaya başlamışlardı: Maddeler'in tümüyle çöpe atılıp güçlü bir ulusal hükümet öngören yeni bir anayasayla taze bir başlangıç yapılmasını önermişlerdi. Yönetimin başında, nispi temsil sistemine göre doğrudan halk tarafından seçilen çok güçlü bir Temsilciler Meclisi olacaktı. Temsilciler Meclisi bir üst meclisin üyeleriyle, başkan ve yargı organını seçecekti.

Halkın demokratik iradesine kontrol mekanizmaları getirmekte fazla bir anlam görmeyen Franklin uzun zamandır doğrudan seçilen tek meclisli bir parlamentodan yanaydı. Nitekim Pennsylvania için de böyle bir sistem tasarlamıştı. Fakat konvansiyon ilk haftada yarı yarıya bunun aslında çok fazla demokratik olduğu sonucuna vardı. Madison şöyle yazmıştı: "Tek bir Yasama Meclisi'nden yana olduğu anlaşılan Dr. Franklin'e duyulan sempatinin etkisiyle olsa gerek, Pennsylvania dışında bir muhalefet veya tartışma olmaksızın 'ulusal Parlamento'nun iki bölümden oluşması gerektiği' kararına varıldı." Virginia planında bir değişiklik yapıldı. Delegeler, Kongre'de eyalet hükümetlerine söz hakkı vermek amacıyla, Roma örneğine atfen Senato adı verilen üst mecli-

sin Temsilciler Meclisi üyeleri tarafından değil eyaletlerin kendi yasama meclisleri tarafından seçilmesine karar verdiler. (Bu yöntem 1913 yılına kadar uygulandı.)[21]

Bununla beraber asıl sorun çözülememişti. Kongre meclislerinde oylar nüfusa göre mi yoksa Konfederasyon Maddeleri'nde olduğu üzere her eyalet için eşit şekilde mi belirlenecekti? Bu sadece güçlü bir merkezi hükümet yanlılarıyla eyaletlerin haklarını korumak isteyenler arasında yaşanan felsefi bir tartışma değildi. Aynı zamanda bir güç mücadelesiydi: Delaware ve New Jersey gibi küçük eyaletler Virginia ve New York gibi büyük eyaletler tarafından ezilmekten korkmaktaydı.

Tartışma giderek büyüdü ve konvansiyon dağılma noktasına geldi. Franklin 11 Haziran'da uzlaşma ruhunu yeniden diriltmenin zamanının geldiğine karar verdi. Konuşmasını yazılı olarak hazırladı ve sağlık sorunundan dolayı başka bir delegeye yüksek sesle okuttu. "Temsil oranı konusu önümüze gelene kadar," diye başladı, "tartışmalar büyük bir serinkanlılık ve sükûnet içinde sürdürüldü." Üyelerin tartışmak yerine birbirlerine karşılıklı danışmasını önerdikten sonra, altmış yıl önce Junto için yazdığı kurallardan başlayarak, hayatının büyük bir bölümünde tartışmalarda aşırı saldırgan olmanın tehlikeleri üzerine öğütler verdiğini anlattı. "Sabit fikirli açıklamalar ve kararlılık gösterileri hiçbir şeyi değiştirmeyeceği gibi bizi ne aydınlatır ne de ikna eder," dedi. "Taraflardan birinin sergileyeceği olumlu tavır ve sıcaklık karşı taraftan aynısını görür." Şahsen, tek meclisli bir parlamento arzusu dahil birçok fikrini gözden geçirmeye istekli olduğunu söyledi. Artık bütün üyelerin uzlaşma zamanı gelmişti.

Franklin birkaç öneri daha ortaya attı. Bunlardan bazıları makul, bazıları oldukça uçuktu. Nispi temsil sistemi fikrini İskoçya tarihinden örnek vererek savundu. İskoçya, Britanya Parlamentosu'nda küçük bir oranla temsil edilmesine rağmen kendisini İngiltere'ye ezdirmemişti. Ardından o ayrıntı sevdasıyla uzun uzadıya, küçük eyaletlerin büyüklerin gücüyle baş edebilmek için nasıl yeterli oy toplayabileceğini gösteren matematik hesaplar yaptı. Ayrıca başka çareler de düşünülebilirdi. Belki büyük eyaletler topraklarının bir kısmını küçüklere verebilirdi. "Pennsylvania'yı küçültmek gerektiği takdirde, bir kısmının New Jersey'e, bir kısmının da Delaware'ye verilmesine karşı çıkmam." Yok, bu mümkün değilse, daha karmaşık önerisi vardı: Her eyaletten eşit ver-

gi alınır ve bu paranın nasıl harcanacağı konusunda Kongre'de eşit oy kullanılırdı. Sonra büyük eyaletlerden ek vergi alınır, bunun nasıl harcanacağını belirlemek için de nispi oylamaya gidilirdi.[22]

Franklin'in konuşması uzun, karmaşık ve zaman zaman da kafa karıştırıcıydı. Bütün bu fikirler ciddi miydi, yoksa kısmen teorik nutuklardan mı ibaretti? Üyeler bir şey anlayamamıştı. Sınırların düzenlenmesi ya da ayrı hazine fonları oluşturma fikirlerinin oylanması için herhangi bir girişimde bulunmadığı gibi başka kimse de bu konuda adım atmamıştı. Özgün fikirlerinden daha önemlisi, Franklin'in ılımlı ve uzlaşmacı tonuydu. Yaptığı konuşmayla, yeni fikirlere açık olmasıyla ve tarafsızlığıyla öfkelerin yatışması için zaman kazandırmış, yaratıcı uzlaşma çağrısı sonuç vermişti.

Birkaç dakika sonra Connecticut'tan Roger Sherman ayağa kalkarak başka bir yaklaşım önerdi: Temsilciler Meclisi'nde nüfusa göre, Senato'daysa her eyalet için eşit oy hakkı olabilirdi. Yine aynı eyaletten William Samuel Johnson, Connecticut Uzlaşması olarak bilinen uzlaşmanın ardındaki düşünceyi açıkladı. Yeni ülke bazı bakımlardan "tek bir siyasi topluluk"tu. Bazı bakımlardansa farklı eyaletlerden oluşan bir federasyondu, ancak bu iki konseptin birbiriyle çelişmesi gerekmezdi, çünkü her ikisi "tek bir bütünün parçalarını" oluşturabilirdi. Ancak plan fazla tartışılmadı. Fikir 5'e karşı 6 oyla reddedilerek, şimdilik her iki mecliste de nispi temsile karar verildi.

Havayla birlikte temsil tartışmaları da ısınmaya başladı. New Jersey'den William Paterson Maddeler'in tamamen kaldırılması yerine üzerlerinde değişiklikler yapılması esasına dayanan ve küçük veya büyük her eyaletin tek bir oya sahip olduğu tek meclisli bir parlamento öngören bir karşı plan sundu. Aslında büyük eyaletler bu fikri reddedebilecek güçteydi, fakat tartışma o kadar yoğunlaştı ki bir Delaware temsilcisi, büyük eyaletlerin ulusal bir hükümet dayatmaları halinde "küçüklerin, ellerinden tutup onlara adil davranacak daha onurlu ve daha inançlı, yabancı bir müttefik aramalarını" teklif etti.

Bir kez daha Franklin'in sükûneti sağlamaya çalışma zamanı geldi ve Franklin bu defa bunu beklenmedik bir şekilde gerçekleştirdi. 28 Haziran'da yaptığı konuşmada her oturumun duayla açılmasını önerdi. Konvansiyon, "Siyasi hakikati bulmak için karanlıkta el yordamıyla ilerlerken," dedi, "nasıl oldu da, önümüzü aydınlatması için şimdiye

kadar bir kere bile mütevazı bir şekilde nurların Babası'na başvurmadık?" Ardından, sonradan ünlü olacak bir paragrafta şunu ekledi: "Ne kadar fazla yaşarsam, bu gerçeğin -insanları Tanrı'nın yönettiğinin- inandırıcı kanıtlarını o kadar fazla görüyorum. Bir serçe O'nun isteği dışında yere düşemiyorsa, bir imparatorluğun O'nun isteği dışında yükselmesi mümkün mü?"

Franklin daha çok genel ve zaman zaman da belirsiz bir ilahi takdire, yani Tanrı'nın insani eylemlere koruyucu bir ilgi gösterdiğine inanan bir insandı, bu inancı yaşlandıkça daha da kuvvetlenmişti. Fakat Tanrı'nın kişisel duayla harekete geçip doğrudan müdahale edeceğini varsayan özel bir takdir fikrine asla fazla itibar etmemişti. O zaman şu soru gündeme gelmekteydi: Dua önerisini derin inancından dolayı mı yapmıştı, yoksa tartışmalar sırasında sükûneti sağlayacağına olan pragmatik siyasi inancından mı?

Muhtemelen her zaman olduğu gibi ikisinin de payı olmakla birlikte, bir ihtimal ikincisi daha ağır basıyordu. Franklin'in başkalarının yanında kendi kendine dua ettiği hiç görülmemişti, kiliseye de çok ender giderdi. Buna rağmen bu yarı tanrılar meclisine, çok daha büyük bir Tanrı'nın huzurunda olduklarını ve aynı zamanda tarihin de kendilerini izlediğini hatırlatmakta yarar görmüştü. Başarmak için görevlerinin büyüklüğü karşısında saygıyla eğilmeli ve saldırgan değil mütevazı olmalıydılar. Aksi takdirde, demişti, "Küçük, taraflı ve dar çıkarlarımız yüzünden bölüneceğiz, projelerimiz yerle bir olacak ve yüz karası olarak nitelenerek sonraki çağlarda bile öyle anılacağız."[23]

Hamilton, durup dururken işe bir papaz almanın kamuoyunu, "konvansiyondaki rahatsızlık ve görüş ayrılıkları yüzünden bu önleme gerek duyulduğunu" düşünmeye iterek ürkütebileceği uyarısında bulundu. Franklin salon dışında oluşacak bir alarm havasının içerdeki tartışmalara zarar vermekten çok faydalı olacağını söyledi. Başka bir itiraz yükseldi: Papaza ödeyecek para yoktu. Teklif sessizce rafa kaldırıldı. Franklin konuşma notlarının dibine bir şaşkınlık ibaresi düşmüştü: "Üç dört kişi dışında konvansiyon duanın gereksiz olduğuna karar verdi!"[24]

Franklin'in ayakları yere daha sağlam basan önerilerde bulunma zamanı gelmişti. Dua konuşmasından iki gün sonra -30 Haziran Cumartesi günü- bu çıkmazı aşacak ve büyük ölçüde yeni ulusu şekillendirecek bir sürecin başlatılmasına katkıda bulundu. Diğerleri muhtemel orta

yolları konuşmuşlardı, artık zaman bunlardan biri üzerinde durma ve onu önermenin zamanıydı.

Franklin ilk olarak sorunu kısa ve özlü şekilde ortaya koydu: "Görüş farklılıkları iki noktada toplanıyor. Nispi temsile karar verildiği takdirde, küçük eyaletler özgürlüklerinin tehlikeye düşeceğini düşünüyor. Eşit oy durumundaysa büyük eyaletler paralarının tehlikeye düşeceğini söylüyor."

Sonra, zanaatçılarla inşaat işine duyduğu sempatinin etkisiyle basit bir benzeşim yaparak, nazikçe uzlaşmanın önemi üstünde durdu: "Büyük bir masa yapılacaksa ve tahtaların kenarları birbirine uymazsa usta her ikisinden de biraz yontarak birbirine iyice birleştirir. Aynı şekilde burada da her iki taraf da bir kısım taleplerinden vazgeçmelidir."

Sonunda Franklin, uygulanabilir bir uzlaşmayı önerge haline getirdi. Alt Meclis temsilcileri nispi temsil sistemiyle halk tarafından seçilecek, buna karşılık Senato'ya, "Her bir Eyalet parlamentosu eşit sayıda Temsilci seçerek gönderecekti." Vergi ve harcamalar konusunda Alt Meclis, üst düzey yöneticiler ve devlet egemenliğiyle ilgili konularda Senato öncelikli söz sahibi olacaktı.[25]

Konvansiyon uzlaşmanın ayrıntılarını hazırlamak üzere Franklin'in de içinde olduğu bir komisyon oluşturdu ve nihayet uzlaşma tasarısı, büyük ölçüde Franklin'in önerdiği şekliyle, 16 Temmuz günü az bir oy farkıyla kabul edildi. Van Doren, "Bu, Franklin'in Konvansiyon'daki büyük zaferiydi," demektedir, "çünkü temsilcileri bir arada tutan uzlaşma metninin yazarı oydu."

Muhtemeldir ki Franklin'in katkısı biraz abartılmaktadır. Çünkü fikri ilk bulan da ilk teklif eden de Franklin değildi. Fikir Connecticut'lı Sherman'la başkalarının önerilerinden ortaya çıkmıştı. Buna rağmen Franklin çok önemli bir rol oynamıştı. Uzlaşma ruhunu o oluşturmuş ve o dile getirmişti. En makul seçeneği o bulmuş, o olgunlaştırmış, önergeyi o yazmış ve bunu sunacak doğru zamanı o seçmişti. Onun saygınlığı, tarafsızlığı ve şöhreti herkesin durumu sindirmesini kolaylaştırmıştı. Usta her taraftan azar azar yontmuş ve bir ulusu yüzyıllarca bir arada tutacak bağlantıyı yapmıştı.

Franklin, uzlaşma önerisinden birkaç gün sonra bazı temsilcilere evinde çay verdi. Bunlardan biri de kontrolsüz demokrasiye kuşkuyla bakanların başında gelen Massachusetts temsilcisi Elbridge Gerry idi.

Ancak Franklin'in gölgeli bahçesi çatışmaların yatıştırılabildiği bir yerdi. Gerry çaya, kurulmasında payı bulunan Ohio Company'nin bölgesel planlarını dile getirmek için şehirde bulunan Manasseh Cutler adlı Massachusetts'li irikıyım ve sempatik bir vekili de getirmişti. Cutler günlüğüne, ünlü bilgeyle tanışma ihtimali üzerine, "Dizlerim titremeye başladı" diye yazmış fakat Franklin'in mütevazı üslubuyla anında rahatlamıştı. "Her konu üzerinde derin bilgi sahibi görünmesinden, güçlü hafızasından ve yaşına rağmen zihinsel yeteneklerinin netliğinden ve canlılığından çok keyif aldım," diye yazmıştı. "Tavırları son derece rahat ve sanki etrafındaki her şey sınırsız bir özgürlük ve mutluluk yayıyormuş gibi. Sıradışı canlılığına eşlik eden ve soluk alışları kadar doğal, yapmacıksız ve hiç durmayan bir espri damarı var."

Cutler'ın hevesli bir botanikçi olduğunu gören Franklin eline yeni geçen ilginç bir şeyi çıkardı. Bu ufak bir şişe içinde tutulan ve kusursuz bir şekilde oluşmuş iki başı bulunan 25 santim uzunluğunda bir yılandı. Yılanın bir başı dalın soluna gitmek isterken öteki baş sağa çeker ve aralarında anlaşmazlık çıkarsa, diyordu Franklin keyifle, ne olacağını tahmin edin. Bununla konvansiyonda tartışılan konuyu karşılaştıracaktı ki bazı temsilciler kendisini durdurdu. "Konvansiyonda konuşulan her şeyin kesinlikle gizli tutulması gerektiğini unutmuş gibiydi," diye yazmıştı Cutler. "Fakat konvansiyon işlerinin gizliliği hatırlatılınca durdu ve ben de anlatacağı hikâyeyi duyamadım."

Kuşkusuz, Franklin'in dikkat çekmek istediği şey, başları dalın hangi tarafından geçecekleri konusunda anlaşamayıp susuzluktan ölen iki başlı yılanın öyküsüne benzeyebileceği gerekçesiyle iki meclisli parlamentoya karşı çıktığı 1776 Pennsylvania eyalet konvansiyonundaki şeyin aynısıydı. Aslında Franklin, Pennsylvania'nın tek meclisli parlamentosunu savunduğu 1789 tarihli bir gazete makalesinde de yine "iki başlı yılan adlı meşhur siyasi öyküye" gönderme yapmıştı. Buna karşılık ulusal bir kongre oluşturmak için gereken uzlaşmayı teşvik ederken iki başın tek baştan daha iyi olabileceğini de kabul etme noktasına gelmişti.[26]

Franklin aynı şekilde, başka konularda da genellikle doğrudan demokrasinin önüne fazla engel konmamasından yana tavır almıştı. Örneğin, halk iradesine ambargo koymak olarak gördüğü, başkana kongre kararlarını veto etme yetkisi tanınmasına muhalefet etmişti. Meclis ne zaman bir kararın onaylanmasını istese, diye hatırlatmıştı delegelere,

koloni valileri bu yetkiyi daha fazla baskı gücü oluşturmak ve daha fazla para koparmak için kullandılar. Hamilton'ın, başkanı ömür boyu işbaşında kalmak üzere seçilecek bir yarı monarka dönüştürmeyi savunması üzerine Franklin, kendisinin, bazen bir insanın ömrünün zihinsel ve fiziksel parlaklığından daha uzun sürebileceğinin canlı bir örneği olduğunu söylemişti. Öyle olmaktansa, görev sırası biten başkanı sıradan vatandaş statüsüne indirmek daha demokratik olacaktı. "Halk kitlesinin arasına dönmenin aşağılayıcı olduğu" savı, demişti, "cumhuriyet ilkeleriyle çelişmektedir. Özgür Devletler'de yöneticiler hizmetkâr, halk ise onların amiri ve efendisidir. O yüzden başkanın halkın arasına dönmesi, onu aşağılamak değil yüceltmektir."

Franklin aynı şekilde Kongre'nin başkan hakkında soruşturma açma yetkisine sahip olması gerektiğini savunuyordu. Soruşturmanın imkânsız olduğu geçmiş dönemlerde halkın yolsuzluk yapan bir yöneticiyi görevden uzaklaştırmasının tek yolu suikast yapmaktı. "Bu durumda yönetici sadece hayatından değil, aynı zamanda suçsuzluğunu kanıtlama fırsatından da oluyordu." Franklin ayrıca yürütme gücünün, tek bir kişide olmak yerine, Pennsylvania'da olduğu gibi küçük bir kurulda olması gerektiğini düşünüyordu. Bu bir mevkisi olan ve yaygın olarak ilk başkan olacağı tahmin edilen Washington koltukta oturduğu sürece yapılması zor bir tartışmaydı. O yüzden diplomatik bir dille, başkanlık yapacak ilk kişinin muhtemelen yüce gönüllü biri olacağını, ancak ondan sonra gelecek kişinin (belki de bunun John Adams olacağını sezmişti) daha otokrat bir eğilim sergileyebileceğini söylemişti. Franklin bu konuda kaybetti, ancak konvansiyon Kabine'nin rolünü kurumsallaştırmaya karar verdi.

Franklin ayrıca federal yargıçların, başkan yahut Kongre tarafından seçilmesine onay vermek yerine doğrudan seçilmesini savundu ancak sonuç alamadı. Her zamanki gibi tezini bir öyküyle anlattı. İskoçya'daki uygulamaya göre yargıçlar o ülkedeki avukatlar tarafından aday gösteriliyor, avukatlar da kendisinden kurtulup işlerini kendi aralarında paylaşmak için her zaman mesleğin en yeteneklisini seçiyordu. Amerika'da da, olması gerektiği gibi "en iyi alternatifi seçmek" seçmen için en yararlısı olacaktı.[27]

Temsilcilerin çoğu şiddetle, Pennsylvania dışındaki eyaletlerin çoğunda olduğu gibi sadece varlıklı kişilerin seçilebilmesi gerektiğini düşünüyordu. Güney Carolina'dan genç Charles Pinckney başkan olmak için

gereken varlık miktarının 100 bin dolar olması gerektiğini önerecek kadar ileri gitmişti, ta ki Washington'ın bunun dışında tutulabileceği söylenene kadar. Franklin ayağa kalktı ve Madison'un sözleriyle, "sıradan halkın ruhunu aşağılamaya yönelik hiçbir şeyden hazzetmediğini söyledi." Anayasa'nın "büyük ölçüde zenginlerden yana olması" gerektiğini savunan her söz Franklin'in demokratik duyarlılığını rahatsız ediyordu. Franklin, tam tersine, dedi, "Tanıdığım en büyük düzenbazlardan bazıları en zengin düzenbazlardı." Aynı şekilde oy hakkı için her türlü varlık şartına da karşı çıkmaktaydı. "Sıradan halkın erdemlerini ve vatanseverlik ruhunu zayıflatmamalıyız." Franklin bu konularda sonuç almayı başardı.[28]

Franklin, kendisi öyle görmemekle birlikte, sadece tek bir konuda daha az demokratik denebilecek bir tavır sergiledi. Franklin federal yetkililerin ücret almadan hizmet etmesi gerektiğini savunuyordu. Tarihçi Gordon Woods, *The Radicalism of the American Revolution*'da [Amerikan Devrimi'nin Radikalizmi], Franklin'in önerisinin "aristokratik liderliğin klasik duygularını" yansıttığını iddia etmektedir. Hatta görünüşte çoğunlukla daha az demokratik olan John Adams bile Londra'dan, böyle bir politika uygulandığı takdirde "bütün makamların zenginlerin kontrolüne geçeceğini, yoksullarla orta sınıfların dışlanacağını ve bunu hızla aristokratik bir despotizmin izleyeceğini" yazmıştı.

Franklin'in bu öneriyle seçkinci veya ayrımcı bir niyet taşıdığını sanmıyorum. Tersine, o bunu yozlaştırıcı etkenleri sınırlandırmanın bir yolu olarak görmekteydi. Franklin konuyla ilgili mektuplarının çoğunda, planının söz konusu işleri sadece bedava çalışabilecek kişilerle sınırlandırabileceğini hiç dikkate almamıştı oysa bunu dikkate alması gerekirdi. Hatta bunun farkında bile değil gibiydi. Tersine o, tutumunu gönüllü yurttaşlığa olan bağlılığına ve İngiliz hükümetini yozlaştıran şeyin kâr güdüsü olduğu şeklindeki çoktan beridir taşıdığı inanca dayandırmaktaydı. Üç yıl önce William Strahan'la mektuplaşmasında da bunu dile getirmiş ve o zaman da konvansiyon salonunda kullandığı dilin neredeyse aynısını kullanmıştı:

> İnsan ilişkileri üzerinde güçlü bir etkisi olan iki tür tutku vardır. Bunlar *hırs* ve *tamahkârlıktır*, iktidar sevdası ve para sevdasıdır. Birbirinden ayrı olarak her birinin insan davranışları üzerinde büyük etkisi vardır; fakat tek bir hedef üzerinde birleştiklerinde, birçok zihinde çok şiddetli sonuçlar yaratırlar... Her türlü dalavere, çekişme,

tarafların birbirlerine yağdırdığı sonsuz hakaretler, en iyi kişilik özelliklerinin paramparça edilmesi yoluyla bu kârlı ve seçkin iş için mücadele eden insanlar nasıl insanlardır? Bilge, ılımlı, barış ve düzen sevdalısı insanlar, güven duyulanlar değil; arsız, öfkeli, hırslı, bıkmadan usanmadan kişisel çıkarları peşinde koşan insanlardır.

Franklin bu konuda neredeyse hiç destek bulamadı ve öneri hiç tartışılmadan rafa kaldırıldı. Madison, "Öneri büyük saygıyla karşılandı," diye yazmıştı, "fakat yararlı veya uygulanabilir olduğundan değil, öneri sahibinden dolayı."[29]

Uzun ve sıcak yaz döneminde bazı mizahi olaylar da oluyordu. Hamilton, sert ve ciddi bir kalemi olmasına rağmen zaman zaman kongrede espriler yapan Pennsylvania temsilcisi Gouverneur Morris'le, ciddi ve mesafeli bir adam olan Washington'ın omzuna vurup "Sevgili general, sizi bu kadar iyi gördüğüm için çok mutluyum!"deyip diyemeyeceğine dair yemeğine iddiaya girmişti. Morris de yapmıştı fakat Washington'ın suratındaki ifadeyi görünce bir daha böyle bir şeyi bin yemek için bile yapmayacağını söylemişti. Devletin büyük bir daimi ordusunun bulunması fikrine karşı olan Elbridge Gerry, şehvetli bir benzetmeyle böyle bir orduyu kalkık penise benzetmişti: "Evde huzuru sağlamak açısından mükemmel bir güvence, ancak tehlikeli bir dış macera kışkırtıcısı."[30]

Toplantı sona erdiğinde kölelik konusu dahil pek çok konuda uzlaşmaya varıldı. Bazı üyeler nihai sonucun, eyaletlerin egemenliğini fazla gaspettiğini hissettiklerinden, bazı üyelerse yeterince güçlü bir ulusal hükümet yaratmadığını düşündüklerinden rahatsızlardı. Hırçın tabiatlı Maryland temsilcisi Luther Martin, küçümseyici bir tavırla dudak bükerek "kusursuz bir çeşni" hazırladıklarını söyledikten sonra nihai oylamayı beklemeden ayrılmıştı.

Küçümseyici dudak büküşü hariç tutulursa Luther Martin haklıydı. Ortaya çıkan çeşni gerçekten de ancak ölümlülerin başarabileceği kadar kusursuza yakındı. "We the people,"* şeklindeki insanın içine işleyen ilk üç sözcüğünden, onu izleyen, dikkatle ayarlanmış uzlaşma ve dengelere kadar, gerek ulusal hükümetin gerekse eyaletlerin güçlerini doğrudan vatandaşlardan aldığı yaratıcı bir sistem oluşturuldu. Ve böylece 1776'da Franklin tarafından ortaya atılan ülkenin büyük mühründeki *E*

---

* Biz, Birleşik Devletler Halkı – Çeviri ABD Büyükelçiliği'nin usembassy.gov sitesindeki "Amerika Birleşik Devletleri Anayasası" bölümünden alınmıştır-ç.n.

Pluribus Unum yani "Birlikten Kuvvet Doğar" sloganının gereği yerine getirilmiş oldu.

Franklin sabırlı bir santranç oyuncusunun bilgeliği ve bir bilimadamının pratikliğiyle, kendilerine olan güvenlerinden değil, yanılmış olabileceklerini kabul etmeye hazır oldukları için başarıya ulaştıklarını fark etmişti. La Rochefoucauld'ya, "Politikada deneyler yapıyoruz," diye yazmıştı. Du Pont de Nemours'a ise, "Usta bir el tarafından, hiçbir hataya düşmeden, satranç oynar gibi yeni bir hükümet kurulabileceğini düşünemeyiz," diye itirafta bulunmuştu.[31]

Franklin'in son zaferi de, konvansiyonun olağanüstü kapanış konuşması sırasında bu duyguları alaycı ama güçlü bir çekimle dile getirmesi oldu. Konuşma entelektüel hoşgörü erdeminin ve yanılmazlık varsayımının kötülüğünün bir kanıtıydı ve yüzyıllardır Amerika'nın özgürlüğünün esası olan aydınlanmacı öğretiyi ilan etmekteydi. Bu sözcükler Franklin'in o güne dek yazdığı en etkileyici -ve muhtemelen Amerikan sisteminin büyüsüne ve onun yarattığı uzlaşma ruhuna dair üzerine herhangi biri tarafından kaleme alınmış en iyi- sözcüklerdi:

> Şimdilik bu Anayasa'yı tamamıyla onaylamadığımı itiraf edeyim, fakat efendim, hiç onaylamayacağımdan da emin değilim: Çünkü uzun yaşamış biri olarak, daha iyi bilgilenince ya da daha ayrıntılı düşününce, bir zamanlar doğru olduğuna inandığım ama tersinin doğru olduğunu gördüğüm önemli konulardaki fikirlerimi bile değiştirmek zorunda kaldığım birçok deneyim yaşadım. O yüzden ne kadar yaşlanırsam, yargılarımdan o kadar kuşku duyma ve başkalarının yargılarına o kadar saygı duyma eğiliminde oluyorum.
>
> İnsanların ve hatta mezheplerin çoğu bütün gerçeği kendilerinin bildiğini sanır; onlara göre başkaları ne kadar farklı düşünürse o kadar hatalı demektir. Bir Protestan olan Steele, Papa'ya ithafen yaptığı konuşmada, iki kilise arasında, kendi öğretilerinin kesinliğine dair inançlarındaki tek fark Roma Kilisesi'nin yanılmaz, Anglikan Kilisesi'nin ise asla yanlış yapmaz olduğudur, der. Fakat birçok insanın mezhebi gibi kendisinin de neredeyse hiç yanılmaz olduğunu düşünmesine karşın, çok az insan bunu kız kardeşiyle küçük bir tartışma yaşayan bir Fransız leydi kadar doğallıkla açığa vurur: "Nasıl olduğunu bilmiyorum, kardeşim, ama kendimden başka *daima* haklı olan biriyle hiç karşılaşmadım."
>
> Efendim, bu duygularla bu Anayasa'yı -eğer varsa- bütün hatalarıyla kabul ediyorum, çünkü bize genel bir hükümet gerektiğini düşünüyorum... Başka bir konvan-

siyonla daha iyi bir Anayasa yapabileceğimizden de emin değilim; çünkü bir grup adamı ortak bilgeliklerinden faydalanmak için bir araya getirdiğiniz zaman, ister istemez onların önyargılarını, tutkularını, yanlış fikirlerini, yerel çıkarlarını ve bencil bakış açılarını da bir araya getirmiş oluyorsunuz. Böyle bir toplantıdan kusursuz bir sonuç beklenebilir mi?

Bu sistemin kusursuzluk noktasına yaklaşmış olduğunu görmek işte bu yüzden beni şaşırtmaktadır, efendim; ve bu, kendilerinden emin bir şekilde, kurullarımızın akıllarının Babil'i yapanların akılları gibi karıştığını ve eyaletlerimizin birbirinden kopma noktasında olduğunu ve bundan sonra sadece birbirlerinin boğazlarını kesmek için toplandıklarını duymayı bekleyen düşmanlarımızı da şaşırtacaktır, sanırım. Böylece bu Anayasa'yı onaylıyorum, efendim, çünkü daha iyisinin olabileceğini sanmıyorum ve çünkü bunun en iyisi olmadığından emin değilim.

Franklin konuşmasını, "Gelecek kuşakların selameti için içtenlikle ve el birliğiyle hareket etmemiz" dileğiyle bitirdi. Franklin bu amaçla, belgeyi imzalamaktan imtina edebilecek olan az sayıdaki eyaletin de imza koymasına olanak sağlayacak bir önerge verdi; önergede, konvansiyonun, belgenin tüm eyaletler tarafından kabul edildiğinin ilan edilmesi yöntemini benimsemesi isteniyordu. Önerge azınlıktaki muhalefet tarafından bile imzalandı. "Belgeye hâlâ itirazı olabilecek olan konvansiyonun her üyesinin bu vesileyle benimle beraber kendi yanılmazlığını da azıcık sorgulaması ve oybirliğimizi herkese göstermeyi kabul etmek için imzasını bu belgeye koyması dileğimi dile getirmeden edemeyeceğim."[32]

Nihayet Franklin konuşmasını tamamlayınca, temsilcilerin çoğu, hatta kafasında kuşku olanlar bile, onun çağrılarına kulak vererek tarihi imza için eyalet delegasyonları halinde sıraya girdiler. Temsilciler sıraya girerken Franklin onların dikkatini Washington'ın koltuğunun arkasına oyulmuş olan güneşe çekerek, ressamların batan güneşle doğan güneşi resmederken birbirinden ayırt etmede zorlandıklarını söyledi. "Oturumlar sırasında" dedi, "ve umutlarımın ve korkularımın konuya göre gidip geldiği sıralarda sık sık Başkan'ın arkasına bakar ama güneş yükseliyor mu yoksa batıyor mu anlayamazdım. Ama artık en nihayetinde bunun batan değil yükselen bir güneş olduğunu anlama mutluluğuna eriştim."

Maryland'den James McHenry'nin aktardığı bir öyküye göre, Franklin salonun dışında kendisini durduran Bayan Powel adlı endişeli bir hanıma düşüncelerini kısa ve öz bir şekilde anlatmıştı. Siz temsilciler, diye

sormuştu kadın, bize nasıl bir devlet verdiniz? Franklin de bu soruya şu cevabı vermişti: "Bir cumhuriyet, madam, tabii sahip çıkabilirseniz."[33]

Tarihçi Clinton Rossiter, Franklin'in kapanış konuşmasını, "olağanüstü bir hayatın en olağanüstü performansı" diye nitelerken, Yale'li araştırmacı Barbara Oberg, "bir propagandacı, ikna adamı ve halkı tatlı sözlerle yönlendiren biri olarak Franklin'in hayatının ulaştığı zirve noktası" demektedir. Ustalığıyla ve alçakgönüllü bir şekilde iki olumsuzu bir arada kullanarak ("Hiç onaylamayacağımdan da emin değilim," "Bunun en iyisi olmadığından emin değilim") bir ulus yaratmak için gerekli olan insanın yanılabilirliği konusundaki tevazunun ve değerbilirliğin altını çiziyordu. Muhalifler Franklin'in uzlaşmacı yaklaşımını ilkesizlik olarak niteleyerek eleştiriyordu ama Franklin'in mesajının özü tam da işte buydu. Oberg, "Uzlaşmaya açık olmak," demektedir, "kahramanlık, erdem veya ahlaki kesinliğin hammaddesi değildir. Uzlaşmaya açık olmak demokratik sürecin özüdür."[34]

Franklin bütün hayatı boyunca gerek düşünceleri gerekse eylemleriyle bu Anayasa'nın kutsal kabul ettiği demokratik cumhuriyetin temellerini atmaya yardımcı olmuştu. Genç bir delikanlıyken esnaf arkadaşlarına erdemli, çalışkan ve sorumlu yurttaş olmanın yollarını öğreterek başlamıştı. Ardından hem kendi karşılıklı faydaları hem de kamu yararı için onları birliklere -Juntolar, kütüphaneler, itfaiye hizmetleri, mahalle devriyeleri ve milisler- dahil etmeye çalışmıştı. Sonra yeni ortaya çıkmakta olan ulusu birbiriyle bütünleştirecek olan bağlantıları geliştirmek üzere tasarlanan posta hizmetlerinden Amerikan Felsefe Topluluğu'na kadar ağlar oluşturmuştu. Nihayet, 1750'li yıllarda kolonileri birlik yoluyla kuvvet kazanmaya, ortak amaçlar için birlikte hareket etmeye teşvik ederek ulusal kimliğin şekillenmesine katkıda bulunmuştu.

Franklin o günlerden beri yeni bir cumhuriyetin oluşturulmasına katkıda bulunan her önemli belgenin şekillenmesinde etkili olmuştu. Dört kurucu belgenin dördünü de imzalayan tek kişiydi: Bağımsızlık Bildirgesi, Fransa Antlaşması, Britanya ile Barış Antlaşması ve Anayasa. Bunun dışında, Amerika için ilk federal proje olan, ayrı ayrı eyaletlerle ulusal bir hükümetin iktidarı paylaşmasını öngören ancak uygulanmayan 1754 tarihli Albany Planı'nı gündeme getiren de o olmuştu. Franklin'in 1775'te ortaya koyduğu Konfederasyon Maddeleri nihai Anayasa'ya, 1781'de kabul edilen zayıf ve başarısızlığa mahkûm alternatif Maddeler'den daha yakındı.

Henry May, *The Enlightment in America* [Amerikan Aydınlanması] adlı kitabında, Anayasa'nın "ılımlı Aydınlanma'nın bütün değerleriyle birlikte aynı zamanda hatalarından birini: uzlaşmayla herşeyin başarılabileceği inancını" yansıttığını yazmıştı. Aydınlanma'yı ve onun uzlaşma ruhunu temsil eden Franklin'e göreyse bu bir hata değildi. Ona göre uzlaşma sadece pratik değil aynı zamanda ahlaki bir yaklaşımdı. Hoşgörü, alçakgönüllülük ve başkalarına saygı bunu gerektirirdi. Bu sözümona hata, iki yüzyıldan uzun bir zaman hemen her konuda hem Anayasa'ya hem de onun oluşturduğu ulusa çok iyi hizmet etmişti. O zaman da sonra da anayasal uzlaşmayla çözülemeyen tek bir büyük konu vardı: Kölelik. Ve ömrünün sonuna yaklaşmakta olan Franklin'in uzlaşmaz bir tutum takınmayı seçtiği konu da buydu.[35]

Oyun Sonu

Franklin'in Philadephia'da yaşanan mucizede oynadığı rol, hür ve demokratik bir cumhuriyete olanak yaratmakla geçen bir kariyer için uygun bir final olabilirdi ve de çoğu insan için yahut en azından 82'sine yaklaştığı o günlerdeki çoğu insan için bu, bir hırsı tatmin etmeye yeterdi. Artık isterse, kendisine büyük saygı duyulduğundan ve bütün düşmanlarını saf dışı ettiğinden emin olarak kamu hayatından çekilebilirdi. Ancak yeni federal Anayasa'nın bir kopyasını Pennsylvania Meclisi'ne sunduktan bir ay sonra, eyalet başkanlığına bir yıllığına üçüncü kez seçilmeyi kabul etti. Kız kardeşine, "Niyetim bir yıl daha başkanlık hizmetini geri çevirmekti, böylece baharda Boston'a bir seyahat yapma şansım olacaktı," diye yazmıştı. "Elli yıldan uzun süredir kamu hizmetinde çalışıyorum."

Oysa bir daha ne seyahat edebilecek ne de kız kardeşini görebilecekti. Kendisinin böbrek taşları ve kız kardeşinin sağlığı nedeniyle ziyaret yerine mektuplarla yetinmek zorunda kaldığını söyleyecekti. Ayrıca, kendisinin de kolayca kabul ettiği üzere, kibri nedeniyle hâlâ insanların kendisini takdir etmesinden zevk alıyordu. "Bunca uzun bir deneyimden sonra yurttaşlarım tarafından üçüncü kez seçilmiş olmak benim için az bir mutluluk değil, hem bunun kız kardeşimi de mutlu edeceğini sanıyorum," diye yazmıştı. "Bütün bir halkın evrensel ve sınırsız güveni gururumu bir soyluluk unvanından daha fazla okşuyor."

Franklin'in kız kardeşine özellikle de son yıllarında yazdığı mektuplar bunun gibi içten yorumlarla doluydu. Bir defasında, "Senin Posta Ofisi'n çok kötü idare ediliyor," diye çıkışmış ve onun küçük kavgalara girme eğilimini eleştirmişti. Bu Franklinler'in, "her zaman çabuk öfkelenmeye yatkın" olduğuna dair esprili yorumlara yol açmıştı. Nantucket'taki Folgel kuzenlere ne oldu, diye sormuştu. "Hayret edilecek kadar utangaçlar. Ama açık konuşmalarına bayılıyorum. Bir yıl kadar önce ikisini yemeğe davet etmiştim. İyileşince geleceklerini söylediler. Sanırım daha iyileşemediler, çünkü onları bir daha hiç görmedim."[36]

Franklin, *Dissertations on the English Language*'ini [İngiliz Dili Üzerine Denemeler] kendisine ithaf eden ünlü sözlükçü Noah Webster'a, dili kirleten üstünkörü yeni sözcük kullanımlarından yakınmıştı. Huysuz yazarların sık sık dile getirdiği bu yakınma, bir zamanlar yeni İngilizce sözcükler üretmekten keyif alan ve hatta yeni Fransızca sözcüklerle Paris'in leydilerini eğlendirmekten daha da büyük keyif duyan şen şakrak Franklin için alışılmadık bir şeydi. "*Notice* [duyuru-ç.] sözcüğünden bir fiil ürettim; '*I should not have noticed this, were it not that the gentleman, etc.*' [Beyefendi olmasaydı bunu fark etmezdim, vs.-ç.]. Yine, *advocate* [avukat, taraftar-ç.] sözcüğünden ürettiğim başka bir fiil; '*The Gentleman who advocates or who has advocated that motion, etc.*' [Bu önergeyi savunan ya da savunmuş olan beyefendi, vb.-ç.]. Başka bir tane de, üçünün içinde en zoru ve en iğrenci olan *progress* [gelişme, ilerleme, kalkınma-ç.] sözcüğünden; 'The committee, having *progressed*, resolved to adjourn... If you should happen to be of my opinion with respect to these innovations, you will use your authority in reprobating them.' [İlerleme kaydeden komisyon ertelemeye karar verdi... Bu yenilikler konusunda benimle aynı fikirdeyseniz, onları lanetlemek için otoritenizi kullanırsınız-ç.]"[37]

Franklin ayrıca otobiyografi çalışmasına yeniden başladı. 1771'de Twyford'ta 87 sayfa müsvedde yazmış, sonradan 1784'te, Passy'de buna 12 sayfa daha eklemişti. 1788 Ağustos'undan ertesi yılın Mayıs'ına kadar aralıksız bir şekilde yazarak 119 sayfa daha tamamladı ve koloni temsilcisi olarak İngiltere'ye ulaştığı günlere kadar geldi. Vaughan'a, "Genç okuyucuya herhangi bir faydası olmayacak bütün konu ve olayları atlıyorum," diye yazmıştı. Amacı, "yoksulluktan kurtulma başarısını" ve "gözlediği bazı davranış biçimlerinin avantajlarını" anlatarak Amerika'nın hırslı orta sınıfına bir kişisel gelişim rehberi oluşturmaktı.[38]

Bu arada böbrek taşı ağrıları da her zamankinden fazla artmış, son çare olarak, afyon ruhu ve alkol kullanmaya başlamıştı. Vaughan'a, "Aşırı ağrılar hayatımı öyle aksatıyor ki afyona başvurmak zorunda kalıyorum. İki ağrı arasında herhangi bir şey yazmak için çok az zamanım oluyor," diye yakınmıştı. Ayrıca yazdıklarının yayımlamaya değip değmeyeceği konusunda endişeleri vardı. "Bunu yayımlayayım mı yoksa bırakayım mı, bana gerçek fikrini söyle," diye sormuştu. "Çünkü o kadar fazla yaşlandım, bedenim gibi zihnim de o kadar bulandı ki, kendi yargılarıma güvenemez hale geldim." Franklin artık kendi eliyle yazmak yerine Benny'ye dikte ettiriyordu ama sadece birkaç sayfa daha tamamlayabilmişti.

Dostları böbrek taşları için kendisine çeşitli kocakarı ilaçları göndermekteydi. Biri de Vaughan'dan gelmiş ve Franklin'i güldürmüştü. Vaughan küçük bir doz baldıran otunun iyi gelebileceğini söylemişti. Franklin ara sıra hastalığıyla dalga geçiyor ve eski dostu Elizabeth Partridge'e de yaptığı üzere, "fincanı sonuna kadar içenin telveyle karşılaşmaya hazır olması gerektiği" sözünü tekrarlıyordu. Hâlâ, "elli yaşında bir genç olarak kendisini ilk tanıdığı günlerde olduğu gibi şakalar yaptığını, güldüğünü ve komik öyküler anlattığını" söylüyordu.[39]

Franklin artık çok uzun yaşamayacağı gerçeğini kabullenmeye başlamış, mektuplarına umutlu bir veda tonu hâkim olmuştu. Otuz beş yıl önce aklını ve zihnini çelen kıza yani Caty Ray Greene'e, "Şimdiye kadar oldukça mutlu bir uzun ömür geçirdim," diye yazmıştı. "Yeni baştan yaşama şansım olsaydı itiraz etmezdim. Sadece yazarların eserlerinin ikinci baskısında yaptığı şeyi yapma, yani bazı yazım hatalarını düzeltme fırsatı isterdim." Franklin, o yıl Washington başkan olunca ona bir mektup yazarak hâlâ yaşadığı için mutlu olduğunu söyledi: "Kendi rahatım açısından iki yıl önce ölmem gerekirdi; fakat dayanılmaz acılar içinde geçmesine rağmen o günleri yaşadığım için mutluyum, çünkü o günler sayesinde bugünleri görebildim."[40]

Franklin, çok sevdiği Fransa'da patlamak üzere olan devrim konusunda da iyimserdi. Demokratik duyguların patlaması "fesat ve sorun" yaratıyor, diye yazmıştı fakat bunun daha büyük bir demokrasiye ve nihayet iyi bir anayasaya doğru gideceğini düşünüyordu. O yüzden Fransız dostlarına yazdığı mektuplar münasebetsizlik ölçüsünde gamsızdı. Dostu ve Passy'deki komşusu olan Fransız bilimadamı Jean-Baptiste Le Roy'a,

1789'un sonlarında "Hâlâ yaşıyor musun?" diye yazmıştı. "Yoksa Parisli ayak takımı bilgi tekelcisinin başını mısır tekelcisininkiyle karıştırıp bir değneğin ucunda sokaklarda mı dolaştırdı?" (Franklin o ünlü, "Ölümden ve vergilerden başka hiçbir şeyin kesin olduğu söylenemez" sözünü de bu mektupta sarf etmişti.) Passy'deki komşusu ve en yakın dostu Louis-Guillaume le Veillard'a bunların hayırlı gelişmeler olduğunu söylemişti. "Fermantasyon işlemi bitip gereksiz kısımlar ayrıldıktan sonra şarap lezzetli ve güzel olur ve onu içenlerin yüreklerini neşelendirir."[41]

Franklin, Fransız Devrimi konusunda yanılmıştı, maalesef yanılmıştı, ama bunu görecek kadar uzun yaşamayacaktı. Le Veillard kısa bir süre sonra hayatını giyotine teslim edecekti. Aynı şekilde, Mesmer araştırmasında birlikte çalıştığı kimyacı Lavoisier de hayatını kaybedecekti. Voltaire ile yaptığı meşhur görüşmelerde kendisine eşlik eden ekonomist Condorcet hapse atılacak ve hücresinde kendisini zehirleyecekti. Eyalet yasalarını Franklin'e tercüme eden ve Franklin'in ayrılmasından sonra onunla eğlenceli bir mektuplaşmaya girişen la Rochefoucauld ise kalabalık tarafından taşlanarak linç edilecekti.

Kölelik

Franklin hayatının son yılında son bir kamusal göreve soyunacaktı. Bu, özgürlük mücadelesiyle geçen bir hayatta yapılan birkaç hatadan birinin düzeltilmesini sağlayacak ahlaki bir mücadeleydi. Kölelik on sekizinci yüzyılda çok az beyazın sorguladığı bir kurumdu. Kardeş sevgisini kendisine isim seçmiş Philadelphia'da dahi köle sahipliği aşağı yukarı 1760'a kadar yükselmeye devam etmişti. Bu dönemde kent nüfusunun yaklaşık yüzde 10'u kölelerden oluşmaktaydı. Fakat özellikle Bildirge'nin çınlayan sözcükleriyle Anayasa'daki sıkıntılı uzlaşmalardan sonra zihinler değişmeye başlamıştı. Virginia temsilcisi George Mason, kendisinin iki yüz kölesi olmasına rağmen, Anayasa Konvansiyonu'nda köleliği "habis bir kurum" olarak nitelemiş ve "her köle sahibi küçük bir tirandır; cennetin yargısını bir ülkeye taşır," demişti.

Franklin'in görüşleri de evrilmişti. Daha önce gördüğümüz üzere Franklin'in hayatının önemli bir bölümünde ev işlerinde çalışan bir veya iki kölesi olmuş ve genç bir yayıncı olduğu günlerde köle ilanları

yayımlamıştı. Ama aynı zamanda, 1729'da ülkedeki ilk kölelik karşıtı yazılardan birini yayımlamış ve Amerika'daki siyahlar için okullar açmak üzere Dr. Bray'in Dostları'na katılmıştı. Deborah ev hizmetçilerini Philadelphia okuluna yazdırmış ve Franklin bu okulu ziyaret ettikten sonra "siyah ırkın doğal yetenekleri konusunda daha olumlu düşündüğünü" söylemişti. 1751'de kaleme aldığı "İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler" adlı yazıda köleliği şiddetle eleştirmişti. Ama ahlaki olmaktan çok ekonomik bakış açısından yapılmış bir eleştiriydi bu. 1770'lerde Philadelphia'lı kölelik karşıtı Anthony Benezet'e duyduğu sempatiyi göstermek için yeni köle ithalatının derhal durdurulmasını kabul etmiş ancak tamamen kaldırma konusunda, desteğine "zamanı gelince" şeklinde bir ayar vermişti. Londra'da Georgia temsilcisi olarak görev yaparken, bu koloninin kölelere sahip olma hakkını savunmuştu. Fakat 1772'de kaleme aldığı "Somerset Davası ve Köle Ticareti" başlıklı makalede, Britanya'nın Amerika'ya karşı işlediği en büyük günahlardan birinin Amerika'nın başına köleliği bela etmek olduğunu söylemişti.

Franklin'in dönüşümü, 1787'de Pennsylvania Köleliğin Kaldırılmasını Destekleme Derneği'nin başkanlığını kabul etmesiyle tamamlanmış oldu. Grup, Franklin'i, Anayasa Konvansiyonu'nda köleliğe karşı bir dilekçe vermeye ikna etmeye çalışmış, ancak kuzeyle güney arasındaki hassas uzlaşmayı bilen Franklin bu konuda sessiz kalmıştı. Fakat ondan sonra sesini yükseltti.

Franklin'in de o güne kadar kabul ettiği, köleliğin derhal kaldırılmasına karşı savlardan biri, yüz binlerce yetişkin kölenin hazır olmadıkları bir toplumun içine salıverilmesinin pratik veya güvenli olmadığı idi. (1790'da ABD'de dört milyonluk toplam nüfusun yaklaşık yedi yüz bini kölelerden oluşmaktaydı.) O yüzden Franklin'in köleliği kaldırma derneği kendini sadece kölelerin özgürlüğüne değil aynı zamanda onların iyi birer vatandaş olmasına adamıştı. Franklin 1789 Kasım'ında dernek adına topluma hitaben kaleme aldığı bir yazıda, "Kölelik insan doğasının öylesine iğrenç bir şekilde alçalmasıdır ki, kökü dikkatli bir şekilde kazınmadığı takdirde ciddi bir kötülük kaynağına dönüşebilir," demişti. "Uzun zamandır vahşi hayvan muamelesi yapılan mutsuz insan, sık sık insan türünün normal standartlarının altına batmaktadır. Bedenini saran onur kırıcı zincirler aynı zamanda entelektüel yeteneklerini de prangalamakta ve yüreğindeki toplum sevgisini azaltmaktadır."

Franklin, "özgür siyahların şartlarının iyileştirilmesi doğrultusunda" dernek için her zamanki gibi titiz bir şekilde ayrıntılandırılmış bir nizamnameler ve prosedür hazırladı. Dört alt komiteye ayrılan yirmi dört kişilik bir komite olacaktı:

> Özgür Zenciler'in ahlaki yapısına, genel davranışlarına ve gündelik yaşantısına nezaret edecek ve onlara tavsiye verip yönlendirecek bir Denetleme Komitesi...
>
> Çocuklarla gençleri uygun kişilerin yanlarına yerleştirip (makul bir çıraklık ve hizmet süresi içinde) ticaret veya diğer işleri öğrenmelerini sağlayacak bir Koruyucular Komitesi...
>
> Özgür siyahların çocuklarıyla gençlerin okul öğretimlerine nezaret edecek bir Eğitim Komitesi. Komite çocukların bu şehirde bulunan okullara düzenli bir şekilde devam etmesini sağlayabilir veya bu amaçla başka okullar açabilir...
>
> Çalışabilecek durumdaki özgür Zenciler'in daimi bir şekilde istihdamını sağlamak için çaba gösteren bir İstihdam Komitesi. Çünkü istihdam eksikliği yoksulluğa, serseriliğe ve birçok kötü huya yol açabilir.[42]

Franklin 1790 Şubat'ında cemiyet adına Kongre'ye köleliğin kaldırılmasına dair resmi bir dilekçe verdi. Dilekçe, "Bütün insanlar aynı Yüce Varlık tarafından yaratılmıştır, onun korumasından eşit bir şekilde yararlanırlar ve mutluluktan eşit bir şekilde pay alırlar," diyordu. Kongre'nin görevi, "Amerika Birleşik Devletleri Halkı'nın özgürlüğün nimetlerinden" faydalanmasını sağlamaktır ve bu, "renk ayrımı yapılmadan" gerçekleştirilmelidir. O yüzden Kongre, "bu özgürlük ülkesinde sonsuz esarete mahkûm edilen bu mutsuz insanlara özgürlük" tanımalıdır."[43]

Franklin ve dilekçesi kölelik yanlıları ve özellikle de Georgia'lı Kongre üyesi James Jackson tarafından kesin bir dille reddedildi. Jackson, Temsilciler Meclisi salonunda İncil'in köleliğe izin verdiğini ve kölelik olmadığı takdirde bütün gün sıcak altında plantasyonlardaki güç işleri yapacak adam bulunamayacağını söylüyordu. Franklin'in ölmeden bir ay kadar önce kaleme aldığı son büyük parodiye kusursuz bir malzeme sağlamıştı bu.

Franklin edebiyat kariyerine altmış sekiz yıl önce, 16 yaşındaki bir çırakken başlamış, kendisine Silence Dogood adlı aşırı namuslu geçinen bir dul süsü vermiş ve bunun ardından "Polly Baker'ın Savunması" ve "Prusya Kralı'nın Buyruğu" gibi benzer muzipliklerle okuyucuları ay-

dınlatarak kariyerini sürdürmüştü. Yerel bir gazetede, ikinci makalenin ruhunu taşıyan ve doğru bilimsel kaynaklardan alıntılar yapan, güya yüzyıl önce bir Cezayir Divanı [Franklin'in kölelik üzerine kaleme aldığı *Divan of Algiers* adlı parodi-ç.] üyesi tarafından yapılmış bir konuşmayı anlatan imzasız bir yazı yayımladı.

Yazı, Kongre Üyesi Jackson'ın konuşmasının tıpatıp iğneleyici bir taklidi gibiydi. Gerçeğe uygun bir ifadeyle, "Allah'tan başka tanrı yoktur ve Muhammed onun peygamberidir," diye başlıyordu konuşma. Sonra da Cezayir'de çalıştırılmak üzere Avrupalı Hıristiyanların yakalanıp köleleştirilmesi uygulamasına son verilmesini isteyen pürist bir mezhebin verdiği dilekçeyi eleştiriyordu: "Onların insanlarını köle yapmazsak, bu sıcak iklimde topraklarımızı kim işleyecek? Şehrimizdeki ve evlerimizdeki günlük işleri kim yapacak?" "Kâfirlerin" köleliğine son vermek, topraklarımızın değerini düşürür ve kiralar yarıya düşer.

> Efendilerin kölelerinden dolayı meydana gelen kayıplarını kim tazmin edecek? Devlet mi? Hazinemiz yeterli mi? Hem kölelerimizi serbest bırakırsak onlara ne olacak? Birkaçı ülkelerine dönecek; oralarda daha büyük zorluklarla karşı karşıya kalacaklarını çok iyi biliyorlar. Kutsal dinimize sarılmayacaklar; bizim törelerimizi kabul etmeyecekler; halkımız da onlarla evlenip kendisini zehirlemeyecek. Onları sokaklarımızda dilenci olarak mı tutacağız, yoksa mülklerimiz onların talanlarının kurbanı mı olacak? Çünkü uzun zamandır köleliğe alışkın olan insanlar mecbur kalmadıkları takdirde geçinmek için çalışmazlar.
>
> Hem bugünkü durumlarında acınacak ne var ki? Buraya, İslam güneşinin ışığını yaydığı ve bütün ihtişamıyla parladığı bir toprağa getirildiler ve gerçek bir dinle tanışma ve böylece ölümsüz ruhlarını kurtarma fırsatını yakaladılar... Onlar bize hizmet ediyor, biz de onlara her şeyi sağlıyoruz ve kendilerine insanca davranılıyor. Edindiğim sağlam bilgilere göre kendi ülkelerindeki işçiler daha kötü besleniyor, daha kötü şartlarda barınıyor ve daha kötü giyiniyorlarmış...
>
> Kuran'ın köleliğe izin vermediğini düşünerek ne kadar da yanılıyorlar! "Efendiler, kölelerinize nazik davranın; köleler, efendilerinize karşı güleryüzle ve sadakatle hizmet edin," şeklindeki emir bunun tam tersinin açık kanıtı değil mi? Daha fazla söze gerek yok... Öyleyse artık, kabul edildiği takdirde topraklarımızın ve evlerimizin değerini düşürerek birçok iyi yurttaşın mülklerinden olmasına yol açıp genel bir rahatsızlık yaratacak ve ayaklanmaları kışkırtacak bu iğrenç tekliften, yani Hıristiyanların azat edilmesinden söz etmeyelim.[44]

Franklin, parodide, divanda dilekçenin reddedildiğini yazıyordu. Aynı şekilde Kongre de, Franklin'in köleliğin kaldırılmasını öngören dilekçesini kabul etme yetkisinin bulunmadığına karar vermişti.

Yatağa Mahkûm Olmak

Birçok insanın hayatının sonuna doğru dini inançları üstüne enine boyuna düşünmeye başlaması şaşırtıcı bir şey değildir. Franklin herhangi bir kiliseye hiçbir zaman tam anlamıyla devam etmediği gibi, bir mezhebe de bağlanmamış, uhrevi işlerdense dünyevi işlerle ilgilenmeyi daha faydalı bulmuştu. 1757'de İngiliz sahiline yaklaşırken gemisinin batmasından son anda kurtulduğunda Deborah'a, "Katolik olsaydım, bu vesileyle azizler adına bir şapel yaptırmayı ahdederdim; ama olmadığıma göre, ille de bir şey ahdedeceksem bu bir *deniz feneri* olurdu" diye espri yapmıştı. Aynı şekilde, Massachusetts'te bir kasaba 1785'te Franklin adını alıp kendisinden de bir kilise çanı bağışlamasını isteyince, Franklin çan kulesinden vazgeçip kütüphane yaptırmalarını söylemiş ve "aklı sese yeğlemiş ve çan yerine kitap" göndermişti.[45]

Yaşlandıkça Franklin'deki belirsiz müşfik Tanrı inancı daha da pekişmeye başlamıştı. Savaştan sonra Strahan'a, "Davamız adaletli olmasaydı ve inandığımız Tanrı bu yüzden araya girmeseydi mahvolmuştuk," diye yazmıştı. "Daha önceden ateist olsaydım bile, bu olaylardan sonra Tanrı'nın varlığına ve Tanrı'nın dünyayı yönettiğine inanırdım!"[46]

Franklin'in dini destekleyen tavrı, dinin ilahi bir vahiy olmasından çok, insanları daha iyi davranmaya yöneltme konusundaki faydasına ve pratikliğine olan inancından kaynaklanmaktaydı. Franklin 1786'da, dindarlıkla alay eden bir makale taslağına cevaben, muhtemelen Thomas Paine'e gönderdiği bir mektup kaleme almıştı. Franklin heretik yazısını yayımlamaması için muhatabına yalvarmıştı fakat bunu iddialar yanlış olduğu için değil, pratikte zararlı sonuçları olabileceği gerekçesiyle yapmıştı. "Belki siz dinin yardımı olmaksızın kolayca erdemli bir yaşam sürebilirsiniz," demişti, "fakat insanoğlunun büyük bir kısmının onları kötülüklerden uzak tutacak dini gerekçelere ihtiyaç duyan zayıf ve cahil kadın ve erkeklerle, her iki cinsten deneyimsiz ve düşüncesiz gençlerden oluştuğunu unutmayınız." Franklin ayrıca bunun yazar açısından da

çok sevimsiz sonuçları olabileceğini belirtmişti. "Rüzgâra karşı tüküren kendi yüzüne tükürür." Eğer mektup gerçekten de Paine'e gönderildiyse etkisini göstermişti. Paine uzun zamandır örgütlü dine karşı sonradan *Akıl Çağı* adını vereceği şiddetli bir saldırı hazırlığı içindeydi, fakat kitabın basımını yedi yıl daha, yani ölümüne yakın bir zamana kadar ertelemişti.[47]

Franklin'in din konusunda oynadığı en büyük rol -ki bu yeni aydınlanmacı cumhuriyetin şekillenmesi açısından olağanüstü önemliydi- bir hoşgörü havarisi olmasıydı. Philadelphia'da bulunan bütün mezheplerin inşaat fonlarına katkıda bulunmuştu. Mikveh İsrail Cemaati'nin yeni sinagogu için 1788 Aralık'ında yapılan 5 sterlinlik yardım da bunlardan biriydi. Ayrıca hem Pennsylvania hem de federasyon anayasalarında dini yemin ve testlere yer verilmesine muhalefet etmişti. Franklin 1788'deki 4 Temmuz kutlamaları sırasında yatağından çıkamayacak kadar hastaydı fakat geçit töreni onun pencerisinin altında yapılmıştı. Tören düzenlemelerinin Franklin'in gözetiminde yapılması sayesinde, "farklı Hıristiyan mezheplerinden din adamları ile Yahudi hahamı ilk kez kol kola yürümüştü."[48]

Franklin din hakkındaki düşüncelerini, son olarak ölümünden bir ay önce, Yale'ın başkanı Rahip Ezra Stiles'ın soruları üzerine özetlemişti. Temel inancını yeniden dile getirerek başlamıştı Franklin: "Ben tek bir Tanrı'ya, Evrenin Yaratıcısı'na inanıyorum. Evreni İlahi Takdiriyle yönettiğine inanıyorum. Ona tapılması gerektiğine inanıyorum. Ona sunabileceğimiz en makul hizmetin, diğer çocuklarına iyilik yapmak olduğuna inanıyorum." Bunlar bütün dinler açısından temel inançlardı. Bunların dışında her şey sadece süslemeden ibaretti.

Franklin sonra da Stiles'ın İsa'ya inanıp inanmadığı sorusuna cevap vermişti. Bu sorunun kendisine ilk kez doğrudan sorulduğunu söylemişti Franklin. İsa'nın ortaya koyduğu ahlak sistemi, demişti, "dünyanın gördüğü ve görebileceği en iyi sistemdir." Fakat İsa'nın tanrı olup olmadığı konusuna şaşırtıcı bir şekilde açık ve alaycı bir cevap vermişti. "Hiç araştırmadığım için üstüne ahkâm kesebileceğim bir konu olmamasına ve yakında gerçeği daha az sorunsuz bir şekilde öğrenme fırsatı bulmayı umduğum için şu anda bununla meşgul olmaya gerek bulunmadığını düşünmeme rağmen," demişti, "tanrı olduğu konusunda birtakım kuşkularım var."[49]

Franklin en son mektubunu, layık olduğu şekilde, Aydınlanma'nın akıl, deney ve hoşgörüye olan bağlılığının en önde gelen havarisi olan manevi mirasçısı Thomas Jefferson'a yazmıştı. Jefferson, Franklin'i yatağında ziyaret etmiş ve Fransa'da başı dertte olan dostlarından haberler getirmişti. Franklin için, "Gücünden beklenmeyecek bir sürat ve canlılıkla," demişti, "her şeyin üzerinden bir bir geçti." Jefferson, çok öğretici olacağını tahmin ettiği günlüğünü o günlere kadar getirdiği için Franklin'i övmüştü. Franklin, "Bu konuda pek bir şey söyleyemem," demişti, "ama size bir örnek vereceğim." Sonra da savaşı engellemek için Londra'da yaptığı görüşmelerin son haftalarını anlatan bir sayfayı çıkarmış ve Jefferson'ın bunu anı olarak saklamasını istemişti.

Jefferson da bunun ardından açıklığa kavuşturulması gereken gizli kalmış bir konuyu sormuştu: Paris barış görüşmelerinde Amerika'nın batı sınırlarını çizerken hangi harita kullanılmıştı? Franklin, Jefferson'ın ayrılmasından sonra konuyu araştırmış ve son mektubunu yazmıştı. Zihni, aldıkları kararları ve Passamaquoddy Körfezi'ne akan çeşitli nehirler için kullandıkları haritaları tam olarak tarif edebilecek kadar açıktı.[50]

Mektubu bitirdikten kısa bir süre sonra Franklin'in ateşi yükseldi ve göğüs ağrıları kötüleşmeye başladı. Ağır öksürük ve nefes darlığıyla on gün boyunca yatağa çakıldı. Başında Sally ve Richard Bache ile Temple ve Benny vardı. Polly Stevenson da oradaydı. Polly, başucunda bir Mahşer Günü resminin bulunmasından mutlu olarak, dini inancını açık bir şekilde beyan etmesi için ısrar ediyordu. Franklin bu dönemde sadece bir kez kısa bir süre için doğrulabildi ve yatağının düzeltilmesini istedi. Böylece, "saygın bir şekilde ölebilirdi." Sally iyileşeceğini ve daha uzun yıllar yaşayacağını umut ettiğini söyledi. Franklin sakince, "Umarım öyle olmaz," diye karşılık verdi.[51]

Derken akciğeri apse yaptı ve konuşamaz hale geldi. Benny yatağına yaklaştı ve büyükbabası kolunu uzatıp uzun bir süre elini tuttu. Franklin 17 Nisan 1790 akşamı, 84 yaşında hayata veda etti.

Franklin 1728'de, ticaret yapan dürüst bir insanın sahip olması gerektiğine inandığı gururla dolu genç ve deneyimsiz bir matbaacıyken, kendisi için ya da en azından kendi kendini eğlendirmek için, bu dünyadaki hac yolculuğuna olan alaycı bakışını yansıtan bir mezar kitabesi hazırlamıştı:

Matbaacı B. Franklin.
(Yıpranmış,
yazıları ve yaldızları solmuş,
eski bir kitabın kapağına benzeyen
bedeni, kurtlara yem olarak)
burada yatıyor.
Fakat kitap yok olmaz:
(İnancı öyle ki) bir kez daha çıkacak ortaya,
Yazar tarafından gözden geçirilip düzeltilmiş,
Yeni ve daha zarif bir baskıda.[52]

Fakat ölümünden kısa bir süre önce mezarına karısıyla da paylaşabileceği daha basit bir kitabe yazılmasını tembih etmişti. Mezar taşının, "yüz seksen santim yükseklikte, yüz yirmi santim genişlikte olmasını, üst kenarına sadece küçük bir bordür işlenmesini ve üzerine Benjamin ve Deborah Franklin yazılmasını" istemişti.[53]

Franklin'in cenazesine, evinden birkaç blok ötedeki Christ Church mezarlığına kadar yirmi bine yakın yaslı insan -Philadelphia'nın o güne kadar gördüğü en büyük kalabalık- eşlik etti. Önde şehrin her inançtan bütün din adamları bulunmaktaydı.

17. Bölüm

Sonsöz

William Franklin: Franklin vasiyetinde, yaşayan tek oğluna Kanada'da birkaç değersiz toprak talebiyle, William'ın kendisine olan borçlarını affetmekten başka bir şey bırakmadı. "Son savaşta karşı saflarda yer alarak adımıza leke sürmesi nedeniyle ona benden almaya çalıştığı bir mülkten başka bir şey bırakmadım." New Jersey'deki topraklarını devrederek çoktan bütün borçlarını ödediğini düşünen William, vasiyetin "utanç verici derecede adaletsiz olmasından" yakındı ve hayatının kalan yirmi beş yılında bir daha asla Amerika'ya dönmedi. Fakat buna rağmen babasından saygıyla söz etmeyi sürdürdü ve toplum önünde onun için asla kötü bir söz etmedi. Hatta kendi oğlu Temple'ın Franklin'in hayatı ve eserlerini basma konusunda tereddüt etmesi üzerine William, babasının düşünce tarz ve çeşitliliğini onurlandıracağını umduğu bir çalışmayı bizzat hazırlamaya başladı. Fakat bu gerçekleşmeyecekti. William, Mary D'Evelyn isimli İrlandalı ev sahibesiyle evlenmişti, ancak onun 1811'de ölümünden sonra yıkılmış ve yalnız bir adam haline gelmişti. Üç yıl sonra, oğlundan kopmuş, "kendi doğasına tamamen aykırı olarak yapayalnız bir halde" öldü.[1]

Temple Franklin: Büyükbabasının mülklerinden hatırı sayılır bir kısmıyla onun bütün eserlerinin varisi olarak 1792'de İngiltere'ye döndü ve babasıyla geçici olarak yeniden birleşti. Hâlâ çekici olmakla birlikte amaçsız bir çapkın olan Temple, babasının evlenmesi ve Franklin'in eserleri üzerinde çalışması için yaptığı baskılardan rahatsız olarak bozuk aile düzenini daha da kötüleştirdi. Temple'ın gayrimeşru bir çocuğu daha vardı. Bu Ellen isimli bir kızdı. Ellen'ın annesi William'ın yeni karısının küçük kız kardeşiydi. Temple hepsiyle bozuşarak Paris'e kaçınca, küçük Ellen Franklin hem eniştesi hem de büyükbabası olan William tarafından büyütüldü. Temple on dört yıl boyunca bir daha

ne babasıyla ilişki kurdu ne de *-Autobiography*'nin bazı bölümlerinin Fransa'da izinsiz olarak yayımlanmasına rağmen- büyükbabasının yazılarını yayımladı. Nihayet 1812'de babasına yazıları yayımlamak üzere olduğunu bildiren bir mektup yazarak ona danışmak için Londra'ya gelmek istediğini belirtti. Yirmi sekiz yıl önce kendi babasına yazdığı benzer bir mektuba aldığı soğuk cevabı hatırlayan William çok memnun olmuştu. "Seni görmekten mutlu olurum," dedi, "bu kadar yakın bir bağım olan bir insanla düşman olarak ölme düşüncesine dayanamam." Fakat Temple hiçbir zaman İngiltere'ye dönmedi. Ancak (son bölüm olmadan) *Autobiography* ile büyükbabasının yazılarından yaptığı rastgele bir seçmeyi 1817'de yayımladı. Sonraki altı yıl başka bir metresle birlikte Paris'te yaşadı. Hannah Collyer adlı bu İngiliz kadınla 1823'teki ölümünden birkaç ay önce evlendi. Collyer daha sonradan Franklin'in çok değerli bazı yazılarını Londra'ya geri getirdi. Bu yazılar 1840 yılında, kâğıtlarını patron olarak kullanan bir terzinin dükkânında yeniden keşfedildi. Temple'ın Philadelphia'da bıraktığı belgeler, 1860'larda Amerikan Felsefe Topluluğu tarafından toplanmaya başlanana kadar çeşitli hatıra avcılarına dağılmış haldeydi.[2]

Sally ve Richard Bache: Başta Market Sokağı'ndaki evler olmak üzere Franklin'in mallarının büyük bir bölümü, Richard'ın "Zenci Bob'u azat etmesi" koşuluyla, sadık kızıyla kocasına kaldı. (Richard azat etti, fakat Bob kendini içkiye vermişti, kendine bakamıyordu, tekrar köleliğe dönmek istedi; Bacheler bunu kabul etmediler ama ömrünün sonuna kadar yanlarında kalmasına izin verdiler.) "Elmasları kendi veya kızları için takıya çevirmemek ve dolayısıyla bu ülkedeki pahalı, boş ve yararsız mücevher takma modasına dahil etmemek veya buna göz yummamak" kaydıyla, elmaslarla çevrili XVI. Louis portresi de Sally'ye kalmıştı. Sally hayatı boyunca duyduğu İngiltere'yi görme arzusunu tatmin etmek için elmasları sattı. Kocasıyla birlikte, her zaman yakın olduğu William'ın yanına gitti. Bacheler dönüşte Delaware'de bir çiftliğe yerleştiler.

Benjamin Bache: Büyükbabasının baskı malzemeleriyle çoğu kitabını devralan Benjamin, onun yolundan giderek, *New England Courant*'ın ilk yayınından yetmiş yıl sonra Jefferson'ın tarafında mücadele eden *The American Aurora*'yı çıkardı. Gazete, Fransız yanlısı ve demokratik politikalara Franklin'in tutkularını bile gölgede bırakacak kadar inananları partizan bir şekilde şiddetle destekledi ve imparatorluk gibi bir baş-

kanlık düzeni oluşturdukları gerekçesiyle önce Washington'a, sonra da Adams'a saldırdı. *The American Aurora* bir süre Amerika'nın en popüler gazetesi olduğu gibi, son zamanlarda yayımlanan iki kitaba da konu oldu. Benjamin'in izlediği politikalar ve ebeveynlerinin karşı çıkmasına rağmen Margaret Markoe adlı girişken bir kadınla evlenme kararı ailesiyle arasını açtı. Kışkırtıcılık ve Adams'a yayın yoluyla hakaretten, 1798'te tutuklandı. Fakat mahkemeye çıkamadan, 29 yaşında sarıhummadan öldü. O zamana kadar anne-babasından iyice koptuğu için, kız kardeşleri son hastalığı sırasında kendisini gizlice ziyaret etmek zorunda kaldı. Margaret de hiç vakit geçirmeden ölen kocasının baskı makinesi operatörü olan ve tartışmayı seven William Duane adlı bir İrlandalıyla evlendi. *Aurora*'yı çıkarmaya devam ettiler. Sonra da Benny'nin kız kardeşlerinden Deborah Bache, Duane'in ilk evliliğinden olan oğullarından biriyle evlendi.[3]

Polly Stevenson: Otuz üç yıl boyunca önünde saygıyla eğildiği adamdan kendisine gümüş bir içki maşrapasından başka bir şey kalmadı. Kısa bir süre sonra da ailedeki bütün üyeler ve Amerikalı olan her şey gözünden düştü. İkinci oğlu Tom (tıp okumak üzere Willie Bache ile birlikte) İngiltere'ye gidince, ona memleketine dönme arzusunu dile getiren özlem dolu mektuplar gönderdi. Fakat buna fırsat bulamadan, 1795'te öldü. Tom tekrar Philadelphia'ya dönerek başarılı bir doktor oldu; erkek kardeşi William ile kız kardeşi Eliza da Amerika'da kaldı ve hepsi mutlu aileler kurdular.

Boston ve Philadelphia'nın mücadeleci esnafı: Franklin'in vasiyetnamesinin ekindeki en sıra dışı hüküm, kurduğu vakıfla ilgiliydi. Ülkenin öteki kurucularından farklı olarak dünyaya yoksul gelmiş ve mücadeleci bir zanaatçı olarak kendisini destekleyenlerin yardımlarıyla yükselmişti. "Ülkesine hizmet edebilecek gençler çıkarıp yetiştirerek, mümkünse ölümümden sonra da faydalı olmak istiyorum." Bu yüzden -sık sık dile getirdiği, memurların karşılıksız hizmet etmesi gerektiğine olan inancını hatırlatarak- Pennsylvania Başkanlığı'ndan kazandığı 2 bin sterlini Boston ve Philadelphia arasında paylaştırarak çıraklık hizmetini tamamlamış ve artık kendi işini kurmaya çalışan "evli esnaf gençlere yıllık yüzde 5 faizle" kredi sağladı. Her zamanki ayrıntı takıntısıyla kredi verme ve geri ödeme işlemlerinin nasıl yapılacağını eksiksiz bir biçimde tarif etmiş ve tahsis edilen biner sterlinin yüz yıl sonra 131 biner sterline ulaşaca-

ğını hesaplamıştı. O zaman gelince şehirler bu paranın 100 bin sterlinini kamu projelerine ayırabilecek, kalanını vakıfta tutacak ve bir yüzyıl daha geçtikten sonra eldeki paranın 4.061.000 sterline ulaşacağını hesaplamıştı. Bu aşamada para, kamu hazinesine gidecekti.

Peki, sistem söylediği gibi işledi mi? Çıraklık sisteminin demode olması nedeniyle Boston'da sistemin değiştirilmesi gerekti fakat kredi işlemleri Franklin'in vasiyetinin ruhuna göre yapılmaya devam etti ve bir yüz yıl sonra fonun miktarı 400 bin dolara oldu. Bu rakam, Franklin'in hesapladığından az bir miktar düşüktü. O noktada, bu paranın dörtte üçüne Franklin'i kahraman olarak gören Andrew Carnegie'nin vasiyetiyle aynı miktarda bir para daha eklenerek Franklin Union adıyla (bugün Benjamin Franklin Teknoloji Enstitüsü olarak anılan) bir ticaret okulu açıldı; paranın kalanı vakıfta kaldı. Aradan bir yüz yıl daha geçtikten sonra bu miktar yaklaşık 5 milyon dolara çıktı. Bu miktar 4 milyon sterline eşit değildi gerçi ama epeyce de fazlaydı. Bu para, Franklin'in arzu ettiği şekilde harcandı. Çıkartılan bir yasayla çözülen bir hukuk mücadelesinden sonra bu fon Benjamin Franklin Teknoloji Enstitüsü'ne aktarıldı.

Philadelphia'da ise bağış o miktarlara ulaşamadı. Franklin'in ölümünden yüz yıl sonra miktar 172 bin dolar oldu. Bu, Franklin'in öngördüğü miktarın yaklaşık dörtte biriydi. Söz konusu paranın dörtte üçü, günümüzde de başarılı bir bilim müzesi olan Philadelphia'daki Franklin Enstitüsü'nün kuruluşuna gitti. Kalan kısım genç esnaflar için kredi kaynağı olarak kullanılmaya devam etti; büyük bir bölümü mortgage kredisi olarak kullandırıldı. Aradan bir yüz yıl daha geçtikten sonra, yani 1990'da bu fon 2.3 milyon dolara ulaştı. Peki, bu para niye Boston'unkinin yarısından da azdı? Bir Philadelphia taraftarı Boston'u, fonu, "zenginlerin tasarruf şirketine" çevirmekle suçladı. Philadelphia, Franklin'in amaçladığı gibi ağırlıkla yoksullara borç verdiğinden, geri ödemeler konusunda Boston kadar başarılı olamamıştı.

Philadelphia Belediye Başkanı Wilson Goode, bu noktada espriyle, Ben Franklin'in parasının *Ben* Vereen ile Aretha *Franklin*'in [Amerika'nın efsanevi şarkıcıları-ç.] düet yaptığı bir partiye harcanmasını teklif etti. Biraz daha ciddi olanlar, turizmin geliştirilmesinde kullanılmasını önerdi fakat bu teklif halkı ayağa kaldırdı. Nihayet belediye başkanı bir tarihçiler paneli oluşturdu ve eyalet söz konusu parayı bu panelin genel

tavsiyeleri doğrultusunda dağıttı. Paradan pay alanlar arasında Franklin Enstitüsü, çeşitli halk kütüphaneleri ve itfaiyeler ile şehir okullarında meslek eğitimi konusunda burs veren Philadelphia'lı Akademisyenler adlı bir grup da bulunmaktadır. 2001'deki bursiyerlerin açıklanmasından sonra *Philadelphia Inquirer*'ın bir köşe yazarı, bursa hak kazan otuz dört ismin çeşitliliğinin -aralarında Abimael Acaedevo, Muhammed Hogue, Zrakpa Karpoleh, David Kusiak, Pedro Lopez ve Rany Ly gibi isimler vardı-, bağışın sahibini mutlu edeceğini yazmıştı. Franklin elbette en çok da o yılki deneysel araba yarışı Tour de Sol'de* boy gösteren küçük ama mirasına yakışır örnekleri görmekten keyif alırdı. Bu bursa hak kazananlar arasında bulunan Batı Philadelphia'daki yoksul bir lisenin öğrencileri, elektriğin babasından aldıkları 4.300 dolarlık bir bağışla, söz konusu yarışta verilen Düşlerin Gücü ödülüne layık görülen elektrik pille çalışan bir araba tasarlayıp yaptılar.[4]

* 1985 yılında Avrupa'da başlatılan güneş enerjiyle çalışan araçların yarıştığı ralli. ABD'de American Tour de Sol adıyla yapılmaya başlandı. Daha çok başlarında hocaları bulunan öğrenci takımlarının, kendi tasarımları olan güneş enerjili ve/veya elektrikli araçlarla yarıştığı bir yarışmadır-e.n.

18. Bölüm

Sonuçlar

Tarihin Yansımaları

1868'de *Nation* dergisi, "İnsanoğlu iki sınıfa ayrılır," diye yazmıştı: Benjamin Franklin'i "doğuştan sevenler" ve "doğuştan nefret edenler". Bu ayrımın bir nedeni, Franklin'in, kimi yorumcuların iddialarının tersine, Amerikan kimliğinin bütün özelliklerini temsil etmemesidir. Franklin bu kimliğin bir yönünü temsil etmektedir. Franklin, kendisi ile Jonathan Edwards'ın birbirine zıt kültürel figürler olarak ortaya çıktıkları günlerden beri var olan ikili ulusal yapının bir tarafını temsil etmektedir.[1]

Bir tarafta, Edwards ve Mather aileleri gibi vaftiz edilmiş bir seçkin kula ve yalnızca Tanrı'nın inayetiyle kurtuluşa inananlar vardı. Bunlar dini bir şevkle hareket etme, bir toplumsal sınıf ve hiyerarşi duygusu taşıma ve dünyevi değerlerden çok yüce değerlere önem verme eğilimindeydi. Diğer tarafta ise Franklinler, yani kurtuluşa iyi işler yaparak varılacağına inanan, dinleri iyilikçi ve hoşgörülü olan, pervasızca mücadeleci ve yukarı doğru hareketli insanlar vardı.

Bundan birbiriyle bağlantılı birçok Amerikan kimliği ortaya çıktı. Franklin de bu kollardan birini temsil etmektedir: Romantizme karşı pragmatizm, ahlaki mücadeleye karşı pratik hayırseverlik. Franklin İncil'e bağlı bir imandan çok dini hoşgörüden yanaydı. Sabit bir seçkin tabakadan çok toplumsal hareketlilikten yanaydı. Soylu ruhani arzulardan çok orta sınıf değerlerinden yanaydı.

Franklin'in doğumundan bu yana geçen üç yüzyıl boyunca değişen Franklin yorumları, Franklin'in kendisinden çok onu değerlendiren insanların değerleri ve mücadeleci bir orta sınıfa karşı olan tavırları hakkında bilgi vermektedir. Franklin çok daha zor ulaşılabilen kurucularla dolu görkemli bir tarih sahnesinden, hafif bir tebessümle her bir kuşağa dönüp onların zamanında revaçta olan yaşayan dil neyse doğrudan o

dille konuşarak bazılarını büyülerken bazılarını çileden çıkartmaktadır. Bu yüzden de Franklin'in şöhreti, birbirini izleyen her çağın tutumunu ya doğrudan ya da kırarak yansıtmaktadır.

Ölümünden sonraki yıllarda kişisel husumetlerin giderek azalmasıyla beraber Franklin'e karşı duyulan saygı da artmıştı. Mecliste ve Akademi'nin yönetim kurulunda Franklin'le mücadele eden William Smith dahi 1791'deki anma töreninde saygı dolu bir konuşma yapmış, aralarındaki "üzücü anlaşmazlık ve tartışmaları"ı bir yana bırakıp Franklin'in insanseverliği ve bilimsel yönü üzerinde durmuştu. Bunun ardından Smith'in kızının, babasının, "İhtiyar Ben'in yıldırım çubuğu hakkında söylediklerinin onda birine" bile inandığından kuşku duyduğunu söylemesi üzerine, Smith sadece içten bir kahkaha atmıştı.[2]

Franklin'in zaman zaman karşı karşıya geldiği John Adams da aynı şekilde yumuşamıştı. 1811'de kaleme aldığı, dikkat çekecek kadar kederli anma yazısında, "Hiçbir şey beni, genelde yaptığım gibi ona karşı çıkmak zorunda kalmak kadar utandırmamış veya üzmemiştir," diye yazmıştı. Adams, geçmişteki sert eleştirilerinin bir bakıma Franklin'in büyüklüğünün kanıtı olduğunu söylemişti: "Sıradan biri olsaydı, çevirdiği entrikaların ahlaksızlığını ortaya koymak zahmetine katlanmazdım." Adams, Franklin'in ateizme kaçtığını söyleyip dalga geçtiği dini inanç eksikliğini dahi daha pozitif açıdan değerlendirmişti: "Bütün mezhepler onun -ki bunun doğruluğuna ben de inanıyorum- sınırsız bir hoşgörü yanlısı olduğunu düşünüyordu." Adams zaman zaman Franklin'i ikiyüzlülü biri, kötü bir müzakereci ve yanlış yola sapmış bir politikacı olmakla suçlamıştı. Fakat makalesinde aynı zamanda Franklin'in bir çağdaşı tarafından yazılmış en ince takdir ifadeleri vardı:

> Franklin, bilimsel keşiflerde olduğu gibi güzel sanatlarla mekanik sanatların gelişmesinde de büyük bir deha, özgünlük, bilgelik, yaratıcılık ve yetenek sergilemişti. Sınırsız bir hayal gücü vardı... Çok nüktedandı. Keyfi yerinde olduğu zamanlar ince ve latif espriler yapardı. Keyif durumuna göre hicivleri kimi zaman babacan kimi zaman iğneleyici, kimi zaman Horatius, kimi zaman Juvenalis gibi, kimi zaman Swift kimi zaman Rabelais gibi bir hiciv yeteneği vardı*. İroni ve ale-

* Burada tarzları birbirinden tamamen farklı Romalı hiciv ustalarıyla Avrupalı hiciv ustası yazarlara gönderme yapılıyor-ç.n.

> gori yapma, ahlaki ve siyasi gerçeği desteklemede büyük bir ustalıkla kullandığı fabl anlatma yetenekleri vardı. Fransızların naiflik diye adlandırdığı ve sevimliliğini hiçbir zaman yitirmeyen bir çocuksu basitlik ustasıydı.[3]

Franklin'in orta sınıfın Amerikan hayatındaki merkezi rolü hakkındaki görüşleri, bunun bayağılaşmaya giden bir eğilimi temsil ettiğini düşünenlerin endişelerine rağmen, o güne kadar zaferini ilan etmişti. Tarihçi Gordon Wood, "Orta sınıf, aristokrasinin inceliğiyle emekçi sınıfın çalışkanlığını alarak bütün toplum üzerinde güçlü bir ahlaki hegemonya kurdu," demişti. Wood 1800'lerin Amerika'sını tarif etmekteydi, ama aynı zamanda bizzat Franklin'i de tarif ediyor olabilirdi.

Torunu Temple'ın nihayet 1817'de yazılarını yayımlamasıyla Franklin'in saygınlığı daha da arttı. Adams, Temple'a, derlemenin kendisine, "Passy'deki günlerini yeni baştan yaşattığını" yazmıştı. Adams şu ifadeleri eklemeseydi, Passy'deki sert kavgaları bilenler bu sözleri başka türlü okuyabilirdi: "Kaleminden çıkan, saklamaya değmeyen tek bir satır yok." *Edinburgh Review*'ın kurucusu Francis, Lord Jeffrey, Franklin'in yazılarındaki "cana yakın neşesi", "insanları erdemliliğe ikna etme" çabasını ve hepsinden önemlisi Aydınlanma'yı belirleyen hümanist değerlere yaptığı vurguyu övmekteydi. "Bu kendi kendini yetiştiren Amerikalı muhtemelen bütün filozofların en akılcısıdır. Değerlendirmelerinde hiçbir zaman sağduyudan uzaklaşmamıştır."[4]

Ancak 1800'lerde Aydınlanma Çağı'nın yerini akılcılıktan çok romantizme önem veren bir edebi dönem almaktaydı. Bu değişim, özellikle de yüksek duyarlılıkları olduğu düşünülen kesimde olmak üzere, Franklin'e karşı takınılan tutumların tamamen tersine dönmesine yol açtı. Romantikler akıl ve bilgiye değil derin duygulara, öznel duyarlılığa ve hayal gücüne hayranlık duymaktaydı. Hoşgörü ve akılcılıktan çok kahramanlığa ve mistik olana övgüler düzüyorlardı. Bunların kibirli eleştirileri Franklin, Voltaire ve Swift'le diğer Aydınlanmacı düşünürlerin saygınlığını yerle bir etmişti.[5]

Bayağı duyarlılıklarından dolayı Franklin'e saldıran birçok isimden biri de büyük romantik şair John Keats idi. Keats 1818'de kardeşine, Franklin'in "pintilik ve kanaatkârlık vecizeleriyle dolu" olduğunu ve "büyük bir adam olmadığını" yazmıştı. Keats'in dostu ve eski yayıncısı, şair ve editör Leigh Hunt, Franklin'in "hergelece vecizelerine" haka-

retler yağdırarak, "insanoğlunun sadece ekmekle yaşadığını sananların başında Franklin'in geldiğini" öne sürmüştü. Leigh, "Çok az tutkusu ve sıfır hayal gücü" vardı, diye sürdürmüştü suçlamalarını, insanları "yüksek amaçlardan" yahut "kalp ve ruhtan" yoksun bir "zenginlik sevdasına" özendiriyordu. Aynı şekilde, romantik kahramanlık sevdalısı İskoçyalı eleştirmen Thomas Carlyle, belki de amacını aşarak, Franklin'i "bütün Yankilerin babası" diye aşağılamıştı.[6]

Romantik şairlerin akılcılık ve materyalizme duyduğu alerjiyi paylaşan Thoreau ve Emerson gibi Amerikan transandantalistleri* de aynı şekilde, Franklin'i kendi rafine zevklerine göre fazla sıradan bulmaktaydılar. Bedensel zevkleriyle daha fazla ilgili olan orta sınıf taşralılar Franklin'in *Autobiography*'sine -Davy Crockett'in Alamo'da ölene kadar yanından ayırmadığı tek kitap oydu- hâlâ büyük saygı duymaktaydı, fakat Walden Gölü'ne** giden Thoreau kadar rafine bir taşralının yanında böyle bir kitaba yer yoktu. Hatta Thoreau'nun Walden günlüklerinin, ekonomiyle ilgili ilk bölümünde, Franklin tarafından kullanılan tablo ve şemalarla zarif bir biçimde dalga geçen tablo ve şemalar bulunmaktaydı. Yine, Edgar Allen Poe, "The Business Man" adlı öyküsünde, yerinde bir kararla Peter Proffit*** adı verilen anti kahramanının yükselişi ve metotlarını anlatırken, laf arasında Franklin ve öteki "metodik" kişilerle alay ediyordu.

Franklin ismi Herman Melville'in 1855'te kaleme aldığı yarı tarihsel *Israel Potter* adlı romanında da geçmektedir. Franklin anlatıda, sürekli vecizeler yumurtlayan, çenesi düşük, sığ biri gibi görünür. Fakat Melville doğrudan okuyucuya seslenerek, Franklin'in kitapta anlatıldığı kadar

* On dokuzuncu yüzyıl başlarından itibaren ABD'nin New England bölgesinde edebiyat, din, kültür ve felsefe alanında ortaya çıkan yeni fikirler. Bazen transandantal kelimesinin diğer kullanımlarından farkını ortaya koymak için "Amerikan transandantalizmi" olarak da adlandırılır. Amerikan transandantalizmi döneminin kültür ve toplumunun genel durumuna özellikle de Harvard'daki entelektüalizme karşı bir protesto olarak ortaya çıkmıştır. Temel inançları arasında, aşkın ideal spiritüel durumun fiziksel ve ampirik olduğu ve kurumlaşmış dinlerin doktrinlerinden çok yalnızca bireyin sezgisi yoluyla idrak edilebileceği bulunmaktadır. Kaynak: Wikipedia-ç.n.

** Amerikan transandantalizminin en önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilen Walden; or Life in Woods'un yazıldığı göl. Kitap Doğal Yaşam ve Başkaldırı olarak Türkçeleştirildi-ç.n.

*** Burada Türkçede "kâr" anlamına gelen İngilizce "profit" sözcüğüne gönderme yapılıyor-ç.n.

tek boyutlu olmadığını belirtip özür dileyecekti. "Franklin'i fazla yüce olmayan huylarıyla tarif etmeye çalışan anlatıcı, bir zamanlar onun anlaşılmaz şekilde kaşının üstünde duran şapkasını reveransla almak yerine, bilgenin yün çoraplarından birini çekiştirdiği duygusuna kapılmaktadır." Öyle veya böyle, Melville'in yargıları çok yönlüydü. "Dünyayı dikkatle tartmış biri olarak, Franklin dünya üzerinde her rolü oynayabilirdi." Melville, Franklin'in mükemmel olduğu onlarca uğraşı saydıktan sonra tipik bir romantik eleştiri yaparak şöyle ekler: "Franklin şair olmaktan başka her şeydi." (Franklin de buna itiraz etmezdi. "İnsanın dilini geliştirdiği sürece ara sıra şiirle ilgilenmekte sakınca yok ama hepsi o kadar," diye yazmıştı.)[7]

Emerson da benzer bir karma yorum yapmıştı. "Franklin gelmiş geçmiş en duyarlı insandı," diye yazmıştı teyzesine; Socrates'ten "daha yararlı, daha ahlaklı ve daha temizdi." Fakat sonra da, "Franklin'in insanı kanaatkâr, kendi halinde ve tutumlu biri fakat kahramanlık gibi bir özelliği yok," diye hayıflanmıştı. Nathaniel Hawthorne, deyişlerde bir miktar doğruluk payı bulunmasına rağmen "insanlara görevlerinin sadece küçük bir kısmını öğrettiği" şeklindeki gözlemine karşılık olarak, genç karakterlerinden birinin ağzından, Franklin'in vecizelerinin "hepsinin de para veya tasarruf hakkında olmasından" şikâyet etmişti.[8]

Romantizmin yükselişine paralel olarak, "burjuva" sözcüğünü küçümseyici bir terim olarak kullananlar arasında, Franklin'in çok sevdiği kentli orta sınıfla onun esnaf değerlerine karşı giderek artan bir dudak bükme süreci başlamıştı. Birbirinden oldukça farklı gruplar tarafından paylaşılan bir tepeden bakış haliydi bu: Proleterlerle aristokratlar, radikal emekçilerle çalışmayan toprak sahipleri, Marksistlerle seçkinciler, entelektüellerle anti-entelektüeller. Flaubert burjuvaziden nefret etmenin "bütün erdemlerin başlangıcı olduğunu" söylemişti ki bu da Franklin'in telkinlerinin tam tersiydi.[9]

Ancak Franklin'in yazılarının tam olarak yayımlanmasıyla birlikte saygınlığı da yeniden yükselmeye başlamıştı. İç Savaş'tan sonra sanayinin gelişmesi ve Yaldızlı Çağ'ın* başlamasıyla birlikte Franklin'in dü-

* Adını Mark Twain'in içinde yaşadığı dönemi anlatan, 1873 yılında yazdığı Yaldızlı Çağ adlı eserinden almıştır. Twain bu eserinde savaş sonrasında oluşan çarpık sanayileşmeden kaynaklanan spekülasyon hırsını, kapitalist kâr güdüsünü ve yozlaşmayı anlatmıştı.-ç.n.

şüncelerinin de göklere çıkarılma zamanı gelmişti. Sonraki otuz yılda Franklin, Amerikan biyografi edebiyatının en popüler konusu olmuştu. Horatio Alger'in kaleme aldığı, yirmi milyon satan 130 romanda paçavraların içinden çıkıp zengin olan namuslu çocukların öyküleri anlatılmaktaydı. Franklin'in saygınlığını artıran bir şey de, pragmatizm olarak bilinen ve tıpkı Franklin gibi -ister bilimsel olsun ister ahlaki, isterse teolojik olsun isterse toplumsal- her tür önermenin deneysel sonuçlara ne kadar uyduğuna ve uygulamada ne kadar işe yaradığına bakan Amerika'ya özgü felsefenin yükselmesi olmuştu.

Mizahını aynı sade kumaşın altında saklayan, Franklin'in edebi mirasçısı Mark Twain, "kendine yakışmayacak bir şekilde, yeteneklerini, sonraki bütün çağların yükselen kuşağına... yani aksi halde mutlu olacak olan delikanlılara eziyet etmeye yarayan vecizeler ve aforizmalar icat etmek için kullanan" Franklin'le kibarca dalga geçmekten büyük zevk alıyordu. Ama Twain aslında Franklin'e hem kızıyor hem de hayranlık duyuyordu. Franklin'in vecizelerini ciddiye alan büyük kapitalistler de fazlasıyla böyle hissetmekteydi.[10]

Bankasının genel merkezine Franklin'in heykelini diken sanayici Thomas Mellon, Pittsburgh yakınlarındaki aile çiftliğini bırakıp iş hayatına atılırken Franklin'den esinlendiğini söylemişti. "Franklin'in *Autobiograhpy*'sini okumam hayatımın dönüm noktası oldu," diye yazmıştı. "Ortada benden daha yoksulken çalışkanlık, tutumluluk ve kanaatkârlıkla kendini yetiştirmiş ve bilge olmuş, para ve şöhret kazanmış bir Franklin vardı... 'Fakir Richard'ın düsturları tam da bana uymaktaydı. Kitabı tekrar tekrar okudum ve aynı yöntemlerle aynı şeyleri yapabilir miyim, diye düşündüm." Andrew Carnegie de aynı şekilde etkilenmişti. Franklin'in başarı öyküsü ona iş hayatında rehber olmakla kalmamış, aynı zamanda hayırseverliğine ve özellikle de kendisini halk kütüphaneleri açmaya adamasına ilham kaynağı olmuştu.[11]

Franklin o dönemin ünlü tarihçisi Frederick Jackson Turner tarafından, "İlk büyük Amerikalı" diye övülmüştü. "Onun hayatı," diye yazmıştı Turner 1887'de, "Amerikan sağduyusunun iş dünyasına, siyasete, bilime, diplomasiye, dine, hayırseverliğe azami şekilde uygulanmasının öyküsüdür." Franklin ayrıca dönemin en etkili yayın yönetmeni olan *Harper's* dergisinden William Dean Howells'ın da desteğini almıştı. "O büyük bir adamdı," diye yazmıştı Howells 1888'de, "ve insanoğlunun

acilen refaha kavuşturulması, bilginin geliştirilmesi gibi bitmek tükenmek bilmez bir enerjiyle kendisini adadığı amaçları vardı." "Çoğumuz için kutsal olan inanç ve idealleri küçümseyip kuşkuyla bakmasına rağmen," Franklin, "insan ırkının maddi ve manevi refahının gelişmesinde rol oynamıştır."[12]

Yaldızlı Çağ'ın bireyciliğinin entelektüel olarak gözden düşmesiyle birlikte, 1920'li yıllarda sarkaç Franklin'e karşı sallanmaya başladı. Max Weber, Franklin'i (ve Fakir Richard'ı) "açgözlülük felsefesinin" kabaca en iyi örneği olarak gösterdiği *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*'nda, Amerikan orta sınıfının iş ahlakını yarı Marksist bir bakış açısıyla mükemmel bir şekilde masaya yatırmıştı. "Franklin'in bütün ahlaki tutumlarının altında," diye yazmıştı Weber, "faydacılık bulunmaktadır" ve Franklin'i sadece, "hayatın her türlü doğal sorumluluğundan kesinlikle uzak durarak daha ve daha fazla paraya kazanmaya" inanmakla suçlamıştı.

Edebiyat eleştirmeni Van Wyck Brooks, Amerikan kültürünü entelektüel ve basit olmak üzere ikiye ayırmış ve Franklin'i ikincisinin kurucusu ilan etmişti. Franklin, demişti Brooks, "ucuz oportünizmin" ve "iki boyutlu bilgeliğin" örneğidir. Şair William Carlos Williams, Franklin'in "hilekârlığın bilge peygamberi" olduğunu eklemişti. Sinclair Lewis ise, *Babbitt* adlı romanında, burjuva değerleriyle "şehir busterizmi"ni* küçümsemişti. İğneleyici bir ifadeyle Franklin'in sık sık atıfta bulunulan inancını hedef alan Lewis şöyle yazmıştı: "Babbitt'e hangi dinden olduğu sorulsaydı, gür bir Çığırtkanlar Kulübü üslubuyla, 'Benim dinim yurttaşlarıma hizmet etmek, kardeşime kendim gibi değer vermek ve hayatta herkesin mutlu olması için elimden geleni yapmaktır,'" diye cevap verirdi.[13]

Franklin'e yöneltilen en kötü ve en matrak -ve birçok bakımdan da çarpıtılmış- saldırı 1923 yılında İngiliz eleştirmen ve romancı

---

* Amerika'da oldukça yaygın olarak kullanılan bu kavram, bir şehir ya da kasabanın kamuoyundaki olumlu algısını güçlendirmek için yapılan propaganda anlamına geliyor. Kavram daha çok kendilerini tanıtmak isteyen küçük Amerikan kasabaları için kullanılmakla beraber, zaman zaman belli bir siyasi görüşün propagandası için de kullanılabiliyor. Çığırtkanlık özellikle Amerika'da Batı'ya göç döneminde gündeme geldi. O dönemde küçük kasabalarına yerleşimci çekmek isteyen yöneticiler, kasabalarının nasıl gelecek vaat ettiğini vs. anlatmak için başvurdukları yöntemler bu kategoriye girmekteydi-ç.n.

D.H.Lawrence'tan geldi. Bu, *Autobiography*'sinde yansıttığı değerlerin romantik olmayan, burjuva karakterinden dolayı Franklin'i eleştiren ve bazı bölümleri bilinç akışı yöntemiyle kaleme alınan bir makaledir:

> Doktor Franklin. Taba renkli küçük adam! Ölümsüz ruh ve her şey! Ölümsüz ruh kısmı bir çeşit ucuz sigorta poliçesi. Benjamin ölümsüz ruhu sahiden umursamaz. Sosyal insanla fazla meşguldür... Ondan hoşlanmıyorum.
>
> Küçük bir çocukken babamın, üzerinde ay ve yıldızlı bir kapağı olan ince bir yıllık almanak aldığını hatırlıyorum. Dökülecek kanlar ve açlıkla ilgili kehanetlerde bulunuyordu. Ama aynı zamanda sayfaların köşeleri küçük anekdotlar ve nüktelerle bir de ahlak vaazlarıyla doluydu. Yumurtadan çıkmadan önce tavuklarını sayan kadına ukalaca gülümserdim, falan filan. Biraz da ukala bir şekilde, dürüstlüğün en iyi tavır olduğuna inanırdım. Bu küçük parçaların yazarı Fakir Richard idi, Fakir Richard ise Benjamin Franklin. Yüz yıldan uzun bir zaman önce Philadelphia'da yazılmıştı. Fakir Richard etiketlerinin etkisini üzerimden hâlâ atamadım. Bunlara hâlâ sinir oluyorum. Küçük bir çocuğun baş belaları bunlar.
>
> Çünkü, dürüstlüğün hâlâ en iyi tutum olduğunu düşünmeme rağmen, bir bütün olarak hesaplı tutumlardan hoşlanmıyorum; aynı şekilde, tavukları yumurtadan çıkmadan evvel saymamak ne kadar doğruysa da, yumurtadan çıktıktan sonra kötü niyetle saymak daha nefret verici bir durum. Fakir Richard'ın etrafıma ördüğü ahlaki tel örgüden kurtulmak uzun yıllara ve sayısız acılara mal oldu...
>
> Bu da bizi doğrudan o soruya getiriyor: Benjamin'de yanlış olan şey ne, niçin ona tahammül edemiyoruz? Ben ahlaki bir hayvanım. Ve de öyle kalacağım. Benjamin'in bana yapmak istediği gibi küçük bir erdem otomatına dönüşmeyeceğim... Artık en azından, Benjamin'e neden tahammül edemediğimi biliyorum. O benim bütünlüğümü, karanlık ormanımı ve özgürlüğümü almaya çalışıyor.

Lawrence, makalenin devamında Franklin'in on üç erdemini kendi romantik beğenisine yaklaştırmak üzere yeniden yazmıştı. Lawrence, Franklin'in çalışkanlık ("Daima yararlı bir şeyle uğraş") tarifinin yerine, "Kutsal Ruh'a hizmet et, asla insana hizmet etme"yi koymuştu. Franklin'in adalet tarifinin ("Başkalarına zarar verecek bir şey yapma") yerine de, "Tek adalet, öfkeli veya sakin, ruhun samimi sezgilerini takip etmektir" demişti.

Güçlü bir yazı, fakat altını çizmek gerek ki, Lawrence tuhaf ve nefsine düşkün bir adalet tanımlaması yapmaktaydı. Ayrıca eleştirilerinin

hedefinde, Franklin'in gerçek yaşamı değil Fakir Richard'la *Autobiography*'sinde yarattığı karakter bulunmaktaydı. Hem Lawrence bazı konuları da yanlış anlamıştı. Franklin'e atfedilen ve onun görünmesine karşın aslında Cervantes'e ait olan "Dürüstlük en iyi tutumdur," özdeyişi bunlardan biriydi. Tıpkı, yumurtadan çıkmamış tavukları saymama deyişinin Aisopos'a [Ezop] ait olması gibi.[14]

Lawrence'ın bu yaklaşımı, Charles Angoff'un 1931'de yayımlanan *Literary History of American People*'ında [Amerikan Toplumunun Edebi Tarihi] Franklin'in burjuva Babbitt'çiliğine* yönelttiği daha az dramatik ama daha sağlam bir eleştiriye de yansımıştı. Carlyle'ın Franklin'i bütün Yankilerin babası olarak tanımlaması, demişti Angoff, Hawthorne ve Thoreau gibi parlak yazarlar üreten "soya hakaret etmek" demekti. Küçümseyici bir ifadeyle, "Franklin'i bütün Kiwaniler'in** babası ilan etmek daha doğru olur," demişti. Angoff, Franklin'in düşünce tarzını "düşük değerli" olarak niteleyecek kadar da acımasızdı:

> Franklin yeni dünyanın sakinlerinin övgüye en az değecek özelliklerini temsil ediyordu: Cimrilik, fanatiklik ölçüsünde faydacılık ve genellikle manevi olarak bilinen şeylere karşı ilgisizlik. Babbitt'çilik Amerika için yeni bir şey değildi, Franklin onu din haline getirdi ve bu konuda gösterdiği büyük başarıyla bunu Amerikan halkına öyle bir sağlam aşıladı ki, ulusun düşünce yapısı hâlâ bunun acısını çekiyor... Soyluluğa dair tek bir söz yok, onura dair tek bir söz yok, ruh yüceliğine dair tek bir söz yok, aklın iyiliğine dair tek bir söz yok!... Franklin bayağı ve sefil bir ruha sahipti, zihnin yüksek seviyeleri onun erişme kapasitesinin çok üstündeydi.[15]

1930'ların büyük bunalımı insanlara çalışkanlık ve tutumluluk, başkalarına yardım etmek, toplumu bir arada tutmak gibi erdemlerin önemsiz ve sıradan diye çöpe atılmayı hak etmediğini hatırlattı. Franklin eski saygınlığına yeniden kavuştu. Pragmatist felsefeci Herbert Schneider, *The Puritan Mind* [Püritan Akıl] adlı kitabında, önceki saldırıların,

---

* Burada Sinclair Lewis'in 1922'de yayımlanan Babbitt adlı romanına gönderme yapılmaktadır. Roman Amerikan kültürü, toplumu ve davranış şekillerini hicveder; orta sınıf burjuva Amerikan hayatının anlamsızlığını eleştirir. Kaynakça: Wikipedia.-ç.n.

** Kiwaniler, insanların yaşadıkları çevreye, milletlerine ve dünyaya şahsen hizmet edebilmeleri için kurulmuş uluslararası nitelikte bir kulüp. Kurulduğu 1915 yılından bu yana organizasyonun 80 ülkede 9 bin kulübe ve yüzbinlerce üye sayısına ulaştığı belirtiliyor.-ç.n.

kendi çıkarı için zenginlik peşinde koşmayan Franklin'in yaşam tarzından çok, asıl olarak Fakir Richard'ın öğütlerine yönelik olduğuna dikkat çekmişti.

Schneider'ın Columbia'dan meslektaşı Carl Van Doren, 1938'de, Franklin hakkındaki muhteşem edebi biyografisinde bu noktayı ayrıntılarıyla anlatmıştı. Van Doren, "Franklin bu dünyaya mizah gözlüğünden bakarak yaşadı," sonucuna varmıştı. Ünlü bilim tarihçisi I. Bernard Cohen de, ömür boyu sürecek olan çalışmasına, Franklin'in bilimsel başarılarının onu Newton'la birlikte panteona yerleştirdiğini göstererek başlamıştı. Franklin'in deneyleri, diye yazmıştı 1941'de, "Elektrik olgusuna dair bilinen her şeyin açıklanmasına temel oluşturdu."[16]

Franklin kişisel gelişim hareketinin de koruyucu meleği haline geldi. Dale Carnegie, 1937'de yayımlandıktan sonra, bugüne kadar süregelen, iş ve yaşamda başarının yollarını gösteren basit kural ve sırları anlatan kitaplar çılgınlığını tetikleyen *Dost Kazanma ve İnsanları Etkileme Sanatı*'nı yazarken *Autobiography*'ye başvurmuştu. Amerikan seçkinlerini inceleyen toplumbilimci E. Digby Baltzell'in ifade ettiği üzere, Franklin'in *Autobiography*'si "Kariyer meraklısı Babbitt'çiliğin gelmiş geçmiş en önemli elkitabı oldu."[17]

Yaşam tarzı gurusu Stephen Covey, *Etkili İnsanların Yedi Alışkanlığı* adlı çok satan kitabında Franklin'in sistemine de gönderme yapmıştı. Günümüzde kitap mağazaları zinciri Franklin'in fikirlerini anlatan "FranklinCovey Organizer"ları ve başka öteberileri satmakta. Yirmi birinci yüzyılın başlarında kitapçıların kişisel gelişim rafları, *Ben's Book of Virtues: Ben Franklin's Simple Weekly Plan for Success and Happiness* [Ben'in Erdemler Kitabı: Ben Franklin'in Başarı ve Mutluluğa Götüren Haftalık Basit Planı]; *Ben Franklin's 12 Rules of Management: The Founding Father of American Business Solves Your Toughest Problems* [Ben Franklin'in 12 Yönetim Kuralı: Amerikan İş Dünyasının Fikir Babası En Güç Sorunlarınızı Çözüyor]; *Benjamin Franklin's the Art of Virtue: His Formula for Successful Living* [Benjamin Franklin'in Erdem Sanatı: Başarılı Bir Yaşamın Formülü]; *The Ben Franklin Factor: Selling One to One* [Ben Faktörü: Birebir Satış]; ve *Healthy, Wealthy and Wise: Principals for Successfull Living from the Life of Benjamin Franklin* [Sağlıklı, Zengin ve Akıllı: Benjamin Franklin'in Yaşamından Başarılı Hayatın İlkeleri] gibi kitap isimleriyle doluydu.[18]

Franklin, doğumunun üçüncü yüz yılının yaklaşmasıyla akademi dünyasında da kendisine genelde olumlu yaklaşan kitapların konusu oldu. Teksas A&M'den H.W. Brands'ın edebi bir tarzda kaleme aldığı, *The First American* [İlk Amerikalı] adlı eksiksiz ve dengeli biyografide, Franklin'in kişiliğinin değişim sürecini sempatik bir dille anlatıyordu. Brands, "Franklin dehaya erdem tutkusunu eklemişti," diye yazıyordu. Yale'den emekli olan saygın Sterling [Yale Üniversitesi'nde en yüksek akademik unvan-ç.] Tarih Profesörü Edmund Morgan 2002'de, Franklin'in yazılarını ayrıntılı bir şekilde okuduktan sonra muhteşem denecek kadar zekice bir karakter analizi yazmıştı. "Burada," diye yazmıştı Morgan, "yalnızca büyük kalplere doğan bir bilgeliğe sahip bir adamı keşfediyoruz."[19]

Franklin halkın gözünde, Hume'un hayran olduğu ciddi bir düşünür ya da Adams'ı sinirlendiren bir siyasi manipülatör olmaktan çok eğlenceli bir kişilik olarak görülegelmiştir. Zaman zaman sıradan ve sorunsuz geçen, cinsel içerikli göz kırpmalar ve özgür girişimcilikle dolu bir dönemde Franklin ruhlara işlemişti. *1776* ve *Ben Franklin in Paris* gibi oyunlarda devlet işleriyle uğraşan şen şakrak bir zampara, çekici kadınlardan yatırım fonlarına kadar her konuda söyleyecek lafı olan hayat dolu bir yaşlı sözcü ve özdeyişleri gençleri sindirmek için değil onları eğlendirmek için kullanılan güler yüzlü bir bilge olmuştu.

Tarihçi Alan Taylor, "Benjamin Franklin'i günümüzde daha çok eski bir reklam görüntüsünden tanımaktayız: Paçalı don ve uzun bir ceket giymiş, gözlüklü, kafasının üstü kel, uzun saçlı bir ihtiyar – fırtınada aptalca uçurtma uçurtmaya kararlı bir gayretkeş," diye yazmıştı. "Artık insanda ne ihtilaf ne de büyük hayranlık duygusu uyandırıyor – sadece gülme duygusu. Amerikan orta sınıf değerlerinin kusursuz bir örneği ve modeli olarak on dokuzuncu yüzyılla yirminci yüzyılın başlarında sahip olduğu önemi zar zor kavrayabiliyoruz."[20]

Toplum eleştirmeni David Brooks'a göre, bu rahatlatıcı Franklin yorumu, yirmi birinci yüzyılın başındaki Amerika'nın hem girişimci hem de ahlaki yapısını bağrında barındırmaktadır. Franklin, diye yazmıştı Brooks, "Bir ofis binasının otoparkında kendini hemen evinde hissedebilecek, Amerikan panteonundaki tek tarihsel kişilikti."

Franklin muhtemelen, internet ve biyoteknoloji alanındaki sıçramaların dünyadaki hayatı çok daha güzel yönde değiştireceğini iddia eden teknoloji meraklıları korosuna

> katılırdı; çünkü ilerleme tutkusunu o da paylaşıyordu. Aynı zamanda, bu binalara hâkim olan ironik ve hafif sinik iletişim tonuyla kendini tamamen evinde hissederdi...
>
> Ama o zaman Franklin, günümüz Amerika'sının çoğunda kendini evinde gibi hissederdi. Rahatı yerinde olan orta sınıfın değerlerini paylaşırdı; o iyimserdi, hayat doluydu ve nazikti; en büyük zaafı kendinden fazla hoşnut olmasıydı. Onu kolayca, bir alışveriş merkezinde, neşeli bolluktan ve zekice pazarlamadan büyülenmiş olarak, aylak aylak dolaşırken hayal etmek mümkündür. Franklin aynı zamanda genç Amerikalıların bütün o sivil eylem girişimlerine ve yaşlı Amerikalıların inanç temelli toplum örgütleri aracılığıyla dini faydalı bir şekilde kullanma tarzlarına da hayranlık duyardı.

Brooks, asıl hedefleri kapitalizm ve orta sınıf değerleri olan romantiklerin yıllardır Franklin'e haksız yere saldırdıklarını belirtiyordu. "Fakat asıl sorun aşırı Franklinizm'dir. Yuppielerin babasında hayli eksik olan trajik duygu ile ahlaki ağırlığı bugünün Amerikası'na nasıl kazandırabileceğimizi düşünmemiz gerekmektedir."[21]

Hesap Defteri

Bu ahlaki ağırlıktan ve manevi derinlikten yoksun olma duygusu, Franklin'e yöneltilen en ciddi suçlamadır. Franklin hem yaşamında hem de yazılarında zaman zaman bir sorumluluk, keder, şiirsellik ve ruh yoksunluğu sergilemiştir. 1771'de kız kardeşi Jane'e yazdığı bir cümle bu kayıtsızlık ve tutku yokluğunu göstermekteydi: "Ben genel olarak dünyayı olduğu gibi sevme ve onu düzeltme düşüncesine kuşkuyla bakma eğilimindeyim."[22]

Franklin'in dini inançları, özellikle de gençlik döneminde, samimi içsel inançların bir dışavurumu olmaktan çok, hangi amentülerin insanların inanmasını sağlayacağının bir hesabı şeklindeydi. Deizm sempatik gelmekteydi Franklin'e, ama bunun o kadar da faydalı olmadığını keşfetmişti. Dolayısıyla deizme ahlaki bir yorum getirdi ve inayet, selamet, İsa'nın tanrısal karakteri ya da pratikte incelemeye elverişli olmayan diğer derin konular üzerine sorularla canını sıkmadı. O acı çeken ruhu arayan Püritenlerin tam zıddıydı. Neyin Tanrı sözü olduğu konusunda gerçek bir kanıt bulamadığı için, onun yerine, Tanrı'ya hizmet etmenin en iyi yolunun başkalarına iyilik yapmak olduğu düsturunu koymuştu.

Franklin'in ahlaki inançları da aynı şekilde basit ve dünyeviydi ve başkalarına fayda sağlayacak pratik yöntemlere odaklanmıştı. Bir esnafın orta sınıf değerlerini benimsemişti; yüksek ahlaki özlemlerin propagandasını yapmaya pek ilgi duymuyordu. Günahtan çok "dizgi hatası" adını verdiği şeyle mücadele ediyordu.

Bir bilimadamı olarak dünyanın mekanik işleyişiyle ilgileniyor, soyut teorilerden yahut yüce şeylerden zevk almıyordu. O, faydalı olana ağırlık veren büyük bir deneyci ve zeki bir mucitti. Fakat derin bir kavramsallaştırıcı olmaya ne kişiliği yatkındı ne de böyle bir eğitim almıştı. Ruhsal ve zihinsel uğraşlarındaki büyüklüğü derinlik veya şiirsellikten çok pratikliğinden kaynaklanmaktaydı. Bilimde Newton'dan çok Edison'a, edebiyatta Shakespeare'dan çok Twain'e, felsefede Piskopos Berkeley'den çok Dr. Johnson'a ve politikada Locke'tan çok Burke'e benziyordu.

Aynı şekilde kişisel yaşamında da benzer bir manevi bağlılık ve derin tutku eksikliği vardı. Giriş salonlarına birçok kez girmiş ama iç odalara çok az geçmişti. Franklin'in seyahat aşkı, Boston'daki ailesinden, evlenmeyi ilk kez düşündüğünde Deborah'tan ve evlenmesinden hemen önce de William'dan kaçan genç bir kaçağın ruhunu yansıtmaktaydı. Hayatı boyunca kendisini bir yere bağlayacak duygusal bir bağ kurmadı. Dünyada, tıpkı ilişkilerin arasında süzüldüğü gibi süzülür gibiydi.

Erkeklerle dostlukları genellikle kötü bitmişti: Ağabeyi James, dostları John Collins ve James Ralph, matbaadaki ortakları Samuel Keimer ve Hugh Meredith. O aydınlatıcı konuşma ve faaliyet ortamları sunan kulüpleri seven, sosyal bir insandı, fakat kurduğu arkadaşlıklar mahrem olmaktan çok hatırşinas ilişkilerdi. Karısına dostça bir sevgi duyardı, ama bu evliliklerinin son on yedi yılının on beş yılını okyanusun öte yanında geçirmekten alıkoyacak bir aşk değildi. Karısıyla gerçekçi bir ilişkisi vardı, tıpkı Londra'daki ev sahibesi Margaret Stevenson'la olduğu gibi. Kadın hayranlarının çoğuyla ciddi ilişkilere girmekten çok flört etmeyi yeğler, herhangi bir tehlike anında şakacı bir mesafeye çekilirdi. En tutkulu ilişkisi, oğlu William'la yaşadığı ilişkiydi fakat orada da ateş buza dönüşmüştü. Yalnızca torunu Temple'a karşı katışıksız bir sevgi duymuştu.

İçtenliğin erdemine inandığını söylemesine karşın, sadece işbirlikçi görünüyor olabilirdi. İlk hilesini 16'sında, sonuncuyu da ölüm döşeğinde yazmıştı; yeni bir gazete çıkarmayı tasarlayan patronu Samuel Keimer'i

yanıltmıştı; imalı konuşmayı bir konuşma sanatına çevirmişti ve erdemin hem görüntüsünden hem de gerçekliğinden yararlanmıştı. Taylor, "Bir yandan samimiyetsiz davranırken öte yandan samimiyetin göklere çıkarıldığı bir yer ve zamanda, Franklin birincisinde uzak ara ustaydı," demektedir. "Franklin, mülayim tavırları ve değişen taktikleri yüzünden, kuşkuları gerçekteki hilecilik eğiliminden çok uzağa çekmişti."[23]

Bütün bunlar, bazı muhaliflerinin, Franklin'in kamusal başarılarını bile sığ bir ruhun alelade tutkuları olarak görmesine yol açmıştı. Vernon Parrington'un ünlü *Main Currents in American Thought*'unda [Amerikan Düşüncesinde Ana Akımlar] dile getirilen eleştiri, bu tip eleştirilerin en üst örneğidir:

> Tanrı'nın Şehri'nin [cennet-ç.] altın kaldırımlarıyla Philadelphia'daki Chestnut Sokağı'nın kaldırım taşlarının doğru düzgün yerleştirilmesiyle ilgilendiğinden daha az ilgilenen; ruhunu yanmaktan kurtarmayı, etkili bir itfaiye kurarak komşularının evlerini korumaktan daha az dert edinen; karada veya denizde hiçbir zaman var olmayan ışığa, karanlığa kalmış bir yolcunun adımlarını aydınlatan yeni model bir sokak lambasından daha az önem veren bir insan – böyle bir insan, belli ki, insani arzuların bütün özelliklerini göstermemektedir.[24]

Burada Franklin'i savunmamız açısından çıkış noktasını oluşturan sözcük, Parrington'un tepeden bakan bir ifadeyle kullandığı "belli ki" sözcüğüdür. Topluma yaptıkları katkılar, bir kütüphane, üniversite, itfaiye birimi, çift odaklı gözlük, soba, yıldırım çubuğu hatta demokratik anayasalar kadar dünyevi olmayan Parrington ile rafine bir duyarlılığa sahip ötekilere göre, "belli ki". Onların aşağılamaları kısmen, Franklin'in ruhunda bazen yokmuş gibi görünen yüce ideallere duydukları özlemden kaynaklanmaktadır. Ama aynı zamanda, kısmen de Franklin'in değer verdiği dünyevi işlerle orta sınıf değerlerine karşı snopluktan kaynaklanmaktadır.

Öyleyse, hesap defterini muhasebeci Franklin'in arzuladığı şekilde, nasıl adil olarak dengeleyeceğiz? Tıpkı Franklin'in ahlak hesabında olduğu gibi, bütün artıları öbür yana sıralayıp benim de düşündüğüm gibi, eksilere ağır basıp basmadığına karar verebiliriz.

Öncelikle Franklin'i, yağmurda uçurtma uçurup tasarruf edilen bir peninin kazanılan bir peni olduğuna dair gösterişsiz vecizeler yumurtlayan,

güleç yüzlü pinpon bir ihtiyar gibi gösteren okul kitabı karikatürlerinden kurtarmamız gerekiyor. Onu aynı zamanda *Autobiography*'de dikkatle işlediği karakterle karıştıran eleştirmenlerden de kurtarmamız gerek.[25]

Max Weber, Franklin'in ahlak anlayışının sadece para kazanmak üzerine kurulu olduğunu söyleyerek, D.H. Lawrence da onu üçün beşin hesabını yapan bir adam konumuna indirgeyerek, 42 yaşında iş dünyasından emekli olup kendini yurttaşlık işlerine ve bilim gibi uğraşlara adayan, memurluk ücretinin büyük bir bölümünden vazgeçen, buluşlarına patent almaktan kaçınan ve aşırı servet birikimiyle anlamsız lüks düşkünlüğüne toplumsal olarak izin verilmemesi gerektiğini ısrarla savunan insanla en ufak bir benzerlik bile bulunmadığını görmemektedirler. Franklin tasarrufu bir amaç değil, genç esnafın yüksek erdemler, topluluk ruhu ve yurttaşlık bilinci göstermesine giden bir yol olarak görmekteydi. Hem Franklin hem de Fakir Richard, "Boş çuval dik durmaz," demişlerdi.[26]

Franklin'i doğru anlamak için onu bütün karmaşıklığı içinde değerlendirmemiz gerekir. Franklin ne gayri ciddi ne sığ ve ne de basit bir insandı. O önümüzde mahçup bir şekilde, peruklar ve başka gösterişlerle süslenmemiş sade bir kişilik olarak hem tarihten hem kendinden gizlenirken, kaldırılması gereken birçok tabaka bulunmaktadır.

Önce en üstteki tabakayla, orta sınıf değerlerini aşağılayanlardan gelen Jüpiter'in yıldırımlarına karşı paratoner işlevi gören Franklin'le başlayalım. Özellikle de yüce ve iyiliksever bir amaca götüren bir araç olarak görülen özen, içtenlik, çalışkanlık ve alçakgönüllülük gibi kişisel değerler için söylenecek bir şey var. Franklin bunu çok iyi bir şekilde ve sıkça dile getirmişti.

Aynı şey Franklin'in hem hayata geçirdiği hem de öğütlediği yurttaşlık değerleri için de geçerlidir. Franklin'in toplumsal gelişim dernekleri ve diğer kamusal uğraşları, ortak faydayı teşvik eden bir toplumsal düzenin oluşturulmasına katkıda bulundu. Hem kendine hem de içinde bulunduğu topluma erdem ve kişilik aşılamak için çok az insan Franklin kadar gayret göstermiş veya bir şeyler yapmıştır.[27]

Bu çabalar Parrington'la diğer bazılarının suçladığı gibi sıradan mıydı? Belki, kısmen. Ancak Franklin otobiyografisinde, Philadelphia sokaklarına kaldırım döşetmek için harcadığı çabaları anlattıktan sonra bu tür karalamalara karşı anlamlı bir savunma yapmıştı:

> Bazıları bu küçük konuların kafaya takmaya veya ilgilenmeye değmediğini düşünebilir. Ama rüzgârlı bir günde tek bir insanın gözüne kaçan ya da tek bir dükkâna giren tozun fazla önemli olmamasına karşılık, kalabalık bir şehirde bu tür olayların birçok kere ve sık sık meydana gelmesinin işin ciddiyet ve önemini artırdığını hesaba katarlarsa, önemsizmiş gibi görünen işlere biraz özen gösteren insanlara belki fazla yüklenmezler. Refah arada bir meydana gelen büyük şans parçalarıyla değil, her gün sağlanan küçük getirilerle sağlanır.[28]

Keza, iştiyaka dayanan bir dini inanç ilham verici olmasına rağmen, tevazu ve samimiyete dayanan bir dini duruşta da hayran olunası bir yan vardır. Charles Angoff, Franklin'in "din konusuna yaptığı en büyük katkının babacan bir hoşgörüden öte gitmediğini" iddia etmişti. Evet, belki de öyledir, fakat babacan dini hoşgörü kavramı on sekizinci yüzyıl uygarlığı için hiç de küçük bir ilerleme değildir. Aydınlanma'nın en büyük katkılarından biri bu kavramdır ve bu kavram o çağın birçok derin teoloğundan daha gereklidir.

Franklin gerek yaşamında gerekse yazılarında bu hoşgörü düsturunun önde gelen taraftarlarından biri olmuştu. Öykülerinde bu hoşgörüyü ustaca bir mizahla işlemiş, yaşamında ve mektuplarında ise derin bir içtenlikle yaşamıştı. Teokrasi arayışındakilerin kana buladığı o zamanın dünyasında (ne yazık ki şimdi de hâlâ öyle), Franklin gücünü dini çoğulculuktan alan yeni tipte bir ulus yaratılmasına katkıda bulunmuştu. Garry Wills'in *Under God* adlı kitabında belirttiği üzere, "Bu, ABD'yi dünya üzerinde her şeyden daha fazla yeni bir şey yapmıştı."[29]

Franklin ayrıca daha incelikli bir katkıda da bulunmuştu: Püriten çalışkanlık ruhunu mezhebin katı dogmalarından ayırmıştı. Orta sınıf değerlerini aşağılayan Weber, Protestan ahlakını küçümsüyordu. Lawrence ise, Franklin'in üzerindeki esrar perdesini kaldırdığı Protestan ahlakının karanlık ruhları tatmin etmeyeceğini düşünüyordu. Buna rağmen bu ahlak bir ulusu inşa eden erdem ve karakteri aşılamada yardımcı olmuştu. Romanlarında tam da bu konuları işleyen John Updike, "Franklin içindeki Püriteni ateşli bir burjuvaya dönüştürmüştü," diye yazmıştı. "Nitekim onun Amerikan ruhu için ifade ettiği asıl anlam da kesinlikle budur: Püritanizm altında sıkışıp kalan enerjinin Aydınlanma'nın içine boşaltılması." Henry Steele Commager'ın *The American Mind*'da [Amerikan Aklı] belirttiği gibi, "Eksikliklerinden arındırılmış bir Püritanizm er-

demleriyle sıcaklığından arındırılmış Aydınlanma ışığı Franklin'de birleştirilebilir."[30]

Sonuç olarak Franklin, ünlü çağdaşı David Hume'un da kabul ettiği gibi, Amerika'nın "ilk filozofu" olarak onurlandırılmayı hak ediyor mu? Bir noktaya kadar, evet. Ahlakı teolojiden ayırmak Aydınlanma'nın önemli bir başarısıydı ve Franklin de bunun Amerika'daki yüzüydü. Bunun dışında, Franklin, ahlak ile günlük insani meseleler arasında ilişki kurarak, Amerika'ya özgü en etkili felsefenin, yani pragmatizmin temellerini atmış oldu. Franklin'in ahlak ve din anlayışı eylemleri bağlamında değerlendirildiğinde, diye yazmaktadır James Campbell, "ortak faydayı geliştirme hizmetine zengin bir felsefi savunma sağlamaktadır." Bu da manevi derinlik eksikliğini pratiklik ve etkililikle telafi etmektedir.[31]

Peki, Franklin'in ilkeli bir kahraman değil, fazla tavizkâr biri olduğu suçlamasına ne demeli? Evet, Franklin 1770'lerde, İngiltere'yle Amerika arasında arabuluculuk yapmaya çalışırken birkaç yıl ikili oynamıştı. Evet, Damga Vergisi Yasası'nda bir ölçüde yumuşak davranmıştı. Franklin genç bir tüccarken kendi kendisine kavgacı iddialaşmalardan uzak durmayı öğretmişti. Her çeşit insanı dinlerken takındığı sevecen gülümseme huyu onu zaman zaman ikiyüzlü ve imalı konuşuyormuş konumuna düşürmüştü.

Ama bir kez daha Franklin'in dış görünümü, pragmatizmi ve zaman zaman takındığı tavizkâr tutum için söylenecek bir şey var. Franklin farklı fikirlere açık olabilmek için alçakgönüllü olmak gerektiğine inanıyordu. Ona göre bu sadece davranışsal değil, aynı zamanda ahlaki bir erdemdi. Bu da, çoğu ahlak sisteminin temelini oluşturan, her bireyin saygıyı hak ettiği inancına dayanmaktaydı. Franklin, örneğin Anayasa Konvansiyonu sırasında, kusursuza yakın bir belge ortaya çıkaran uzlaşmada kritik bir rol oynayabilmek için bazı fikirlerinden taviz vermeye hazırdı. Toplantı salonunda sadece ilkelerinden taviz vermeyen dava adamları bulunsaydı böyle bir sonuç alınamazdı. Uzlaşmacı insanlar büyük kahramanlar olmayabilirler ama büyük demokrasileri onlar yaratırlar.

Daha önemlisi, Franklin hayatı boyunca bağlı kaldığı bazı yüce ilkelere -bunlar yeni bir ulusun şekillendirilmesinde çok önemliydi- gerçekten de tavizsiz bir şekilde inanmaktaydı. Ağabeyinden kurulu düzene direnmeyi öğrenen Franklin, keyfi otoriteye karşı çıkmaktan bir

an olsun vazgeçmedi. Bu sayede Pennler'in dayatmaya çalıştığı adaletsiz vergi politikalarına kişisel çıkarları açısından işine yarayacak olmasına rağmen yılmaz bir şekilde karşı çıktı. Bu aynı zamanda, 1770'li yıllarda İngiltere'yle bir uzlaşma yolu bulma arzusuna karşın, Amerikan yurttaşlarına ve meclislerine uşak muamelesi yapılamayacağı ilkesine sıkı sıkıya bağlı kaldığı anlamına gelmekteydi.

Aynı şekilde Franklin, hak ve iktidarın tesadüfi verasete değil liyakat, erdem ve çok çalışmaya dayandığı yeni bir siyasal düzenin kurulmasına katkıda bulunmuş ve onun sembolü haline gelmişti. Toplumsal merdivende, özbeöz Amerika'ya özgü denilecek bir şekilde, kaçak çıraklıktan krallarla birlikte yemek yemeye kadar yükselmişti. Fakat bunun yaparken, ilke olarak, seçkinci gösterişlerden kararlı bir şekilde kaçınmış, hatta bazen işi kürk şapka aşırılığına kadar götürmüştü.

Franklin'in, Tanrı'ya hizmetin en iyi yolunun, yurttaşlarına hizmet etmek olduğu inancı, bazılarına sıradan gelebilir fakat gerçekte bu Franklin'in derinden inandığı ve sadakatle takip ettiği bir düsturdur. Bu konuda oldukça becerikliydi. Meclisler, yıldırım çubukları, piyangolar ve ödünç kitap kütüphaneleri tasarlamıştı. Sobaların daha az duman üretmesi ve kamudaki yolsuzlukların azaltılması için pratik yollar aramıştı. Mahalle bekçiliği sistemleri ve uluslararası ittifaklar kurmuştu. İki farklı merceği bir araya getirerek iki odaklı cam üretmiş, iki temsil konseptini birleştirerek ülkede federal uzlaşmayı teşvik etmişti. Dostu, Fransız devlet adamı Turgot'nun ünlü taşlamasında dediği gibi, *Eripuit cœlo fulmen sceptrumque tyrannis*, yani gökten yıldırımı, tiranlardan asalarını almıştı.

Bütün bunlar Franklin'i çağının en başarılı Amerikalısı ve Amerikan toplumunun alacağı şeklin en önemli yaratıcısı yapmıştı. Aslında ulusun ayırt edici özelliklerinin birçoğunun kökeni Franklin'de görülebilir: Amerika'nın halk tipi mizahı ve bilgeliği; teknolojik becerileri; çoğulcu hoşgörüsü; bireycilikle toplumsal işbirliğini yoğurma yeteneği; felsefi pragmatizmi; liyakata dayalı hareketliliği kutsaması; dış politikasına işlemiş olan idealist çizgisi; ve Amerika'ın yurttaşlık değerlerinin temelini oluşturan şehrin ana çarşısına (ya da Market Sokağı) dair erdemleri. Amerikan zekâsı denen şey konusunda eşitlikçiydi: Bireylerin çalışkanlık ve yetenekleriyle zenginleşmesini onaylıyor, insanlara doğuştan özel ayrıcalıklar tanınmasına karşı çıkıyordu.

Franklin sıradan şeylerin gündelik yaşamı ne kadar etkilediğine ve sıradan insanların nasıl daha iyi bir toplum yaratabileceğine odaklanmıştı. Ama bu onu sıradan biri yapmamıştı. Herhangi bir sığlık da göstermemişti. Tam tersine, yeni tipte bir toplum inşa etme konusundaki görüşleri hem devrimci hem de derinlikliydi. Bütün yüce ve şiirsel ideallere sahip olmasa da, en pratik ve faydalı ideallere sahipti. Onun hedefi zaten buydu ve bu saygın bir hedefti.

Franklin bütün bu süreçte doğuştan seçkinlerden çok deri önlüklülerin yürek ve akıllarına güveniyordu. Orta sınıf değerlerini küçümsenecek bir şey değil, toplumsal bir güç olarak görüyordu. Onun yol gösterici ilkesi "sıradan insanın ruhunu bozabilecek her şeyden nefret etmekti". Kurucu arkadaşlarından çok azı demokrasi konusunda bu kadar rahattı ve de hiçbiri bu sonuca sezgiyle varmamıştı.

Franklin Junto'yu ilk kez topladığı 21 yaşından beri hiç vazgeçmeden ve zaman zaman da kahramanca bir cesaretle temel bir ideale bağlı kalmıştı: Demokrasiye değer verip her türlü diktatörlüğe karşı çıkmakla kendini gösteren sıradan yurttaş bilgeliğine inanmak. Bu soylu, kendi içinde yüce ve şiirsel bir idealdi.

Ve tarihin kanıtladığı gibi, bu idealin aynı zamanda ne kadar pratik ve faydalı olduğu da ortaya çıkacaktı.

Para Birimi Çevrimleri

On sekizinci yüzyıl para birimlerinin belli bir tüketici ürünleri paketi fiyat endeksine göre bugünkü yaklaşık değerleri:

1706

Amerika'da standart para birimi İngiliz sterlini idi.

1706'nın 1 sterlininin satın alma gücü 2002'nin 104 sterliniyle (ya da 161 dolarıyla) aynıydı.

Bir ons saf altın 4.35 sterlin.

1750

Amerika'da standart para birimi hâlâ İngiliz sterlini idi, fakat (Franklin'in talimatıyla Pennsylvania'nın da aralarında bulunduğu) bazı koloniler sterlin cinsinden, değeri biraz farklı olan kâğıt para basmaktaydı.

1750'nin bir sterlininin satın alma gücü 2002'nin 103 sterliniyle (ya da 160 dolarıyla) aynıydı.

Bir ons saf altın 4.25 sterlin.

1790

ABD'de standart para dolar olmaya başladı ve resmi bir döviz kuru belirlendi. Sterlinin altın cinsinden değeri aynı kalırken, satın alma gücü düştü.

1 sterlinin kur değeri 4.55 dolar ve 23.5 Fransız livre'ydi.

1 ons saf altın 4.25 sterlin ya da 19.50 dolardı.

1790'ın bir sterlini 2002'nin 70 sterlinine eşitti.

1790'ın 1 doları 2002'nin 19.26 dolarına eşitti.

1790'dan itibaren sterlin ve doların satın alma gücündeki değişimler ölçülememektedir.

Kaynaklar: Economic History Services, eh.net/hmit; John McCusker, *How Much Is That in Real Money?* (New Castle, Del.: Oak Knoll Press, 2001).

Kaynaklar ve Kısaltmalar

Aksi belirtilmediği sürece, Franklin'in alıntı yapılan yazıları, Yale'da derlenen Franklin Yazıları (bkz. aşağıda) ile Packard Humanities Enstitüsü tarafından çıkarılan CD-ROM'daki yazılardır.

İnternet adreslerini kullanırken, aşağıda girişleri ayırmak için kullanılan nokta, virgül, tire ve noktalı virgüllerin URL uzantısının bir parçası olmamasına dikkat ediniz.

KAYNAK NOTLARDA KULLANILAN KISALTMALAR

İnsanlar

BF	=	Benjamin Franklin
DF	=	Deborah Franklin, eşi
JM	=	Jane Franklin Mecom, kız kardeşi
MS	=	Margaret Stevenson, Londra'daki ev sahibesi
PS	=	Mary "Polly" Stevenson [Hewson], ev sahibesinin kızı
RB	=	Richard Bache, damadı
SF	=	Sarah "Sally" Franklin [Bache], kızı
TF	=	[William] Temple Franklin, torunu
WF	=	William Franklin, oğlu

Franklin'in Yazıları

Autobiography = *Benjamin Franklin'in Otobiyografisi*

Okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla, sayfa referansları en yaygın basıma, yani ağırlıklı olarak Max Farrand tarafından hazırlanan versiyona (Berkeley: University of California Press, 1949) dayanan Signet Classic karton kapaklı kopyaya (New York: Penguin Putnam, 2001) göre verilmiştir.

Bu klasiğin 150'den fazla baskısı yapılmıştır. Yeniden gözden geçirmeleri en iyi yansıtan basım, J.A. Leo Lemay ile P.M.Zall tarafından

yayıma hazırlanan "Genetic Text" (Knoxville University of Tennessee Press, 1981) ve aynı zamanda Lemay ve Zall tarafından yayıma hazırlanan Norton Critical Edition'da (New York: Norton, 1986) bulunan ve aşağıdaki notlarda sırasıyla Lemay/Zall Autobiography ve Norton Autobiography olarak geçen baskıdır. Leonard Labaree tarafından yayımlanan yetkin baskıyla Yale'den yayımlanan ve aşağıda *Yale Autobiography* olarak anılan diğer Franklin Yazıları baskıları (New Haven: Yale University Press, 1964), doğrudan Franklin'in elyazması müsveddelerine dayanmaktadır ve bunlarda açıklamalı dipnotlarla çeşitli baskıların bir tarihi bulunmaktadır.

ushistory.org/franklin/autobiography/index.htm; cedarcottage.com/eBooks/benfrank.rtf; earlyamerica.com/lives/franklin/index.html; odur.let.rug.nl/~usa/B/bfranklin/frank.htm; etext.lib.virginia.edu/toc/modeng/public/Fra2Aut.html; eserver.org/books/franklin/ internet adreslerinde otobiyografinin araştırılabilir elektronik versiyonları bulunabilir.

Lib. Of Am. = *Benjamin Franklin Writings*

J.A. Leo Lemay'in notlarıyla birlikte (New York: Library of America, 1987). 1560 sayfalık bu cilt, kaynak notlar ve açıklamalarla birlikte Franklin'in en önemli yazılarını toplayan bir derlemedir. Franklin'in yazılarını yayına hazırlayan Yale editörlerinin çalışmasını güncelleştiren, Lemay tarafından yapılmış önemli gözden geçirmeleri de içermektedir. Metnin büyük bir bölümünün araştırılabilir elektronik versiyonu www.historycarper.com/resources/twobf1/contents.htm internet adresinde bulunmaktadır.

Pa. Gazette = *The Pennsylvania Gazette*

Araştırılabilir elektronik versiyonu www.accessible.com/about.htm; etext.lib.virginia.edu/pengazet.html; www.historycarper.com/resources/twobf2/pg29-30.htm internet adreslerinde bulunmaktadır.

Papers = *The Papers of Benjamin Franklin*

(New Haven: Yale,1959-). Amerikan Felsefe Topluluğu'yla işbirliği içinde Yale'de hazırlanan bu eksiksiz ve sıra dışı açıklamalı ciltler dizisine Leonard Labaree yönetiminde başlanmıştı. Seçkin editör takımının son üyeleri arasında Ellen Cohn, Judith Adkins, Jonathan Dull, Karen Duval, Leslie Lindenauer, Claude-Anne Lopez, Barbara Oberg, Kate

Ohno ve Michael Sletcher gibi isimler bulunmaktadır. Takım 2003'te, 1782 Ağustos'unda geçen 37. cilde kadar geldi. Aşağıda geçen tüm yazışma ve yazılar, aksi belirtilmediği sürece, *Papers* versiyonuna gönderme yapmaktadır. Bkz. www.yale.edu/franklinpapers.

Papers CD = *Papers of Benjamin Franklin*'in CD-ROM'u.
Packard Beşeri Bilimler Enstitüsü tarafından Yale editörleriyle işbirliği içinde hazırlanmıştır. CD-ROM'larda, 1783'ten 1790'a kadar olan ve henüz basılmayan materyal de dahil olmak üzere Franklin'in bilinen bütün yazıları bulunmaktadır. Sözcük grubuna, mektup arkadaşına ve kronolojiye göre arama yapılabilmektedir. Ancak Yale editörleri tarafından hazırlanan değerli açıklamaları içermemektedir. CD-ROM'u yayımlanmadan önce bana veren David Packard ile personeline teşekkür ederim.

Poor Richard's = *Poor Richard's: An Almanack*
Benjamin Franklin tarafından kaleme alındı. Birçok versiyonu bulunmaktadır. Alıntılar aşağıdaki notlarda yıllara göre yapılmıştır. Araştırılabilir elektronik versiyonu internette, www.sage-advice.com/Benjamin_Franklin.htm; www.ku.edu/carrie/stacks/authors.franklin.html; itech.fgcu.edu/faculty/wohlpart/alra/franklin.htm ve www.swarthmore.edu/SocSci/bdorsey1/41docs/52-fra.html adreslerinde bulunmaktadır.

Silence Dogood = The Silence Dogood makaleleri
Bu makaleleri de içeren *New England Courant*'ın eksiksiz baskıları ushistory.org/franklin/courant adresinde bulunmaktadır.

Smyth *Writings* = *The Writings of Benjamin Franklin*
Albert Henry Smyth tarafından yayına hazırlandı, ilk kez 1907'de basıldı (New York: MacMillan, 1905-7; New York: Haskell House tarafından yeniden basıldı, 1970). Bu 10 ciltlik eser Yale baskılarına kadar, en yetkin Franklin yazıları derlemesiydi.

Sparks = *The Works of Benjamin Franklin* ve the *Life of Benjamin Franklin*
Jared Sparks (Boston: Tappan, Whittemore and Mason, 1840). Sparks, 10 ciltlik Franklin yazıları derlemesiyle 1836-40'ta bir biyografi

yayımlayan Harvard'ta tarih profesörü ve başkandı; www.ushistory.org/franklin/biography/index.htm.

Temple *Writings* = *Memoirs of the Life and Writings of Benjamin Franklin*
Temple Franklin, 3 cilt (Londra: Henry Colburn, 1818).

Sıkça Alıntı Yapılan Diğer Kaynaklar
Adams Günlüğü = *The Diary and Autobiography of John Adams*
L.H.Butterfield tarafından derlenmiş (Cambridge: Harvard University Press, 1961).

Adams Mektupları = *Adams Family Correspondence*
L.H.Butterfield tarafından derlenmiş (Cambridge: Hardvard University Press, 1963-73).

Aldridge *French* = *Franklin and His French Contemporaries*
Alfred Owen Aldridge (New York: NYU Press, 1957).

Aldridge *Nature* = *Benjamin Franklin and Nature's God*
Alfred Owen Aldridge (Durham, N.C.: Duke University Press, 1967).

Alsop = *Yankees at the Court*
Susan Mary Alsop (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1982).

Bowen = *The Most Dangerous Man in America*
Catherine Drinker Bowen (Boston: Little, Brown, 1974).

Brands = *The First American*
H.W. Brands (New York: Doubleday, 2000).

Buxbaum = *Benjamin Franklin and the Zealous Presbyterians*
Melvin Buxbaum (University Park: Pennsylvania State University Press, 1975).

Campbell = *Recovering Benjamin Franklin*
James Campbell (Chicago: Open Court, 1999).

Clark = *Benjamin Franklin*
Ronald W. Clark (New York: Random House, 1983).

Cohen = *Benjamin Franklin's Science*
I. Bernard Cohen (Cambridge: Harvard University Press, 1990)

Faÿ = Franklin: *The Apostle of Modern Man*
Bernard Faÿ (Boston: Little, Brown, 1929)

Fleming = *The Man Who Dared the Lightning*
Thomas Fleming (New York: Morroow, 1971)

Hawke = *Franklin*
David Freeman Hawke (New York: Harper&Row, 1976).

Jefferson Papers = *Papers of Thomas Jefferson*
Julian Boyd tarafından derlenmiş (Princeton: Princeton University Press, 1950-).

Lemay *Internet Doc* = "Benjamin Franklin: A Documentary History"
J.A. Leo Lemay tarafından derlenmiş, University of Delaware, www.english.udel.edu/lemay/franklin.

Lemay *Reappraising* = *Reappraising Benjamin Franklin*
J.A. Leo Lemay tarafından derlenmiş (Newark: University of Delaware Press, 1993).

Lopez *Cher* = *Mon Cher Papa*
Claude-Anne Lopez (New Haven: Yale University Press, 1966).

Lopez Life = *My Life With Bejamin Franklin*
Claude-Anne Lopez (New Haven. Yale University Press, 2002).

Lopez *Private* = *The Private Franklin*
Claude-Anne Lopez ve Eugenia Herbert (New York: Norton, 1975).

McCullough = *John Adams*
David McCullough (New York: Simon&Schuster, 2001).

Middlekauff = *Benjamin Franklin and His Enemies*
Robert Middlekauff (Berkeley: University of California Press, 1996).

Morgan *Franklin* = *Benjamin Franklin*
Edmund S. Morgan (New Haven: Yale University Press, 2002).

Morgan *Devious* = *The Devious Dr. Franklin: Benjamin Franklin's Years in London*
David Morgan (Macon, Ga.:Mercer University Press, 1996).

Parton = *Life and Times of Benjamin Franklin*
James Parton, 2 cilt (New York: Mason Brothers, 1865).

PMHB = *Pennsylvania Magazine of History and Biography*

Randall = *A Little Revenge*
Willard Sterne Randall (New York: William Morrow, 1984).

Sanford = *Benjamin Franklin and the American Character*
Charles Sanford tarafından derlenmiş (Boston: Heath, 1955).

Sappenfield = *A Sweet Instruction: Franklin's Journalism as a Literary Apprenticeship*
James Sappenfield (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1973).

Schoenbrun = *Triumph in Paris*
David Schoenbrun (New York: Harper&Row, 1976).

Skemp *William* = *William Franklin*
Sheila Skemp (New York: Oxford University Press, 1990).

Skemp *Benjamin* = *Benjamin and William Franklin*
Sheila Skemp (New York: St. Martin's, 1994).

Smith = *Franklin and Bache: Envisioning the Enlightened Republic*
Jeffery A. Smith (New York: Oxford University Press,1990).

Stourzh = *Benjamin Franklin and American Foreign Policy*
Gerald Stourzh (Chicago: University of Chicago Press, 1954).

Tourtellot = *Benjamin Franklin: The Shaping of Genius, the Boston Years*
Arthur Tourtellot (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1977).

Van Doren = *Benjamin Franklin*
Carl Van Doren (New York: Viking, 1938). Sayfa numaraları Penguin USA karton kapak baskısı, 1991 ve sonraki baskılarla aynıdır.

Walters = *Benjamin Franklin and His Gods*
Kerry S. Walters (Urbana: University of Illinois Press, 1998).

Wright = Franklin of Philadelphia
Esmond Wright (Cambridge: Harvard University Press, 1986).

Notlar

1. BÖLÜM BENJAMİN FRANKLİN VE AMERİKA'NIN İCAT EDİLİŞİ (Sayfa 1-5)

1 *Autobiography*'nin nasıl yazıldığını görmek için, bkz. s. 253-56 ve sayfa 527-28 bölüm 11 not 5.

2 David Brooks, "Our Founding Yuppie," *Weekly Standard*, 23 Ekim, 2000, s. 31. "Meritokrasi" tartışma yaratan bir sözcüktür, o yüzden ben de bu kitapta mümkün olduğu kadar az kullandım. Sözcük genellikle, Franklin'de olduğu gibi bir liyakat ve çalışkanlığa dayalı sosyal hareketlilik görüşünü anlatmak için, geniş anlamda kullanılmaktadır. "Meritokrasi" sözcüğü ilk kez, 1958 tarihli *The Rise of Meritocracy* (New York: Viking Press) adlı kitabında, İngiliz toplumsal düşünür Michael Young tarafından (sonradan, biraz da ironik olarak, Darlington Lordu Young oldu), yanlış yönlendirmeyle IQ ve eğitim düzeyi gibi "dar değerler grubuna" dayalı yeni bir seçkin sınıf yaratan bir toplumu alaya almak amacıyla, küçümseyici bir terim olarak kullanıldı. Harvard'lı felsefeci John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge: Harvard University Press, 1971), s. 106, adlı kitabında bu sözcüğü daha geniş bir şekilde, "yeteneğe açık kariyer ilkesini izleyen toplumsal düzen" anlamında kullanmıştı. En iyi tanımlama Nicholas Lemann'ın, eğitim yetenek testlerinin tarihini ve Amerikan toplumu üzerindeki etkilerini anlatan *The Big Test: The Secret History of the American Meritocracy* (New York: Farrar, Straus&Giroux, 1999) adlı kitabında yapılmıştır. Franklin döneminde Aydınlanmacı düşünürler (Jefferson'ın Virginia Üniversitesi'nin kuruluşuyla ilgili teklifinde olduğu gibi) miras yoluyla geçen aristokrasinin, mensupları halk kitlelerinin içinden "beceri ve yeteneklerine" göre ve liderlik için yetiştirilmek üzere erken yaşta seçilip çıkarılan "doğal aristokrasiyle" değiştirilmesini savunuyorlardı. Franklin'in fikri daha geniş kapsamlıydı. Franklin, insanların gayret, çalışkanlık, beceri ve yetenekle ellerinden geleni başarabilmesi için herkesin teşvik edilip herkese fırsat tanınması gerektiğine inanmaktaydı. Daha sonra göreceğimiz üzere, Franklin'in Pennsylvania Üniversitesi'nin kurulmasıyla sonuçlanan önerileri (Jefferson'ın Virginia Üniversitesi önerisinin aksine) yeni bir elit seçmeyi değil bütün "hevesli" gençleri teşvik edip geliştirmeyi hedefliyordu. O, sonradan Rawls'un da belirteceği üzere (s. 107), "eğitim kaynaklarının sadece ve ille de ağırlıklı olarak yetişmiş üretken yetenekler yaratma olasığına göre değil, aynı zamanda vatandaşların kişisel ve sosyal yaşamını zenginleştirme güçlerine göre tahsis edildiği" bir sistem ortaya koyarak Jefferson'dan daha eşitlikçi ve demokratik bir yaklaşım önermekteydi." (Tercümesi: Franklin sadece üretici bir toplum yaratmakla değil, aynı zamanda tek tek her bireyi zenginleştirmekle de ilgileniyordu.)

2. BÖLÜM HAC YOLUNDA
(Sayfa 7-36)

---

1 *Autobiography* s. 18; Josiah Franklin'den BF'ye, 26 Mayıs 1739; editörün notu, *Papers*, 2:229; Tourtellot 12. Franklin, *Autobiography*'ye, ad ve soyadının on beşinci yüzyıl İngilteresi'nde ne anlama geldiğini gösteren bir dipnot düşmüştür. Aralarında Franklin'in Fransız hayranlarının da bulunduğu bazı araştırmacılar, Franquelin adının on beşinci yüzyılda Fransa'nın Picardie bölgesinde yaygın bir şekilde kullanıldığını ve dolayısıyla Franklin'in atalarının buralı olabileceğini öne sürmüşlerdi. Franklin'in babası Josiah Franklin, "Bazıları daha önceden Franklar olarak adlandırılan Fransız bir geçmişimiz olduğunu düşünüyor; bazıları özgür bir soydan (frank soyundan), eski zamanlarda yaygın olan vasallıktan bağımsız bir soydan; bazıları da uzun kırmızı bacaklı bir kuştan geldiğimizi düşünüyor." Kesine yakın ölçüde doğru olan ve bir o kadar önemlisi, bizzat Franklin'in inandığı açıklama ise, Franklin'in yaptığı, soyadının *franklinler* denilen bir İngiliz özgür halk sınıfından geldiği şeklindeki değerlendirmedir. *Oxford English Dictionary, franklin*'i "özgür ama doğuştan soylu olmayan ve orta tabakadan sonra gelen toprak sahipleri sınıfı" olarak tanımlamaktadır. Sözcük Ortaçağ İngilizcesinde kullanılan ve özgür insan veya mülkiyet sahibi anlamına gelen *frankeleyn* sözcüğünden türemiştir. Bkz. Chaucer'in "The Franklin's Tale," ya da "The Frankeleyn's Tale," www.librarius.com/cantales.htm.

2 *Autobiography* s. 20; Josiah Franklin'den BF'ye, 26 Mayıs 1739. İncil ve taburenin öyküsü Josiah Franklin'in mektubunda bulunmaktadır, fakat BF bu öyküyü amcası Benjamin'den duyduğunu yazmaktadır. Soyağacının bütünü için, bkz. *Papers* 1:xlix. *Autobiography*'nin, Max Farrand (Berkeley: University of California Press, 1949) tarafından hazırlanan versiyonuna dayanan Signet baskısı farklı bir cümle kullanmaktadır: "Mütevazı ailemiz Reformasyon'u erkenden kabul etmişti."

3 David McCullough'ın *Truman*'da (New York: Simon&Schuster; 1992) ve Robert Caro'nun *The Path to Power*'da (New York: Knopf, 1982) yaptığı gibi.

4 *Autobiography* s. 20; Büyük Benjamin Franklin'in (BF'nin amcası) yazdığı "Ecton'lu Thomas Franklin Ailesinin Kısa Tarihi", Yale Üniversite Kütüphanesi; Büyük Benjamin Franklin'in çıkardığı kişisel dergi, *Papers*'tan alıntı, cilt 1; Tourtellot s. 18.

5 BF'den David Hume'a, 19 Mayıs 1762.

6 Tourtellot s. 42.

7 John Winthrop, "A Model of Christian Charity" (1630), www.winthropsociety.org/charity.htm; Perry Miller, *Errand into the Wilderness* (Cambrindge: Harvard University Press, 1956). Aynı zamanda bkz. Andrew Delbanco, *The Puritan Ordeal* (Cambridge: Harvard University Press, 1989); Edmund Morgan, *Visible Saints: The History of a Puritan Idea* (New York: NYU Press, 1963); Herbert Schneider, *The Puritan Mind* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1958).

8 Perry Miller, "Benjamin Franklin ve Jonathan Edwards,", *Major Writers of America*'dan (New York: Harcourt Brace, 1962), 84; Tourtellot 41; Cotton Mather, "A Christian at His Calling," 1701, personal.pitnet.net/primarysources/mather.html; Poor Richard's, 1736 (Ezop'un "Herkül ve Arabacı" öyküsünden alıntı, M.Ö. yaklaşık 550 ve Algernon Sidney'in *Discourses on Government*, 1698, diğer öncüller arasından).

9 Tourtellot, s. 47-52; Nian Sheng Huang, "Franklin's Father Josiah: Life of a Colonial Boston Tallow Chandler, 1657-1745" (Philadelphia: Transactions of the American Philosophical Society, 2000) cilt 90, pt.3.

10 Lemay 1657-1705 için *Internet Doc*; *Papers* 1:4'te evin çizimi.

11 Edmund Morgan, *The Puritan Family* (New York: Harper&Row, 1966); Mark Van Doren ve Samuel Sewall, editörler, *Samuel Sewall's Diary* (New York: Macy-Masius, 1927), s. 208.
12 *Autobiography* 24.
13 *Autobiography, s.* 25, 91.
14 Tourtellot, s. 86; Lopez *Private, s. 5-7.*
15 Alexander Starbuck, *The History of Nantucket* (New York: Heritage, 1998), s. 53, 91, Tortellot, s. 104'ten alıntı.
16 Peter Folger, "A Looking Glass for the Times," Tourtellot 106'da yeniden basım; *Autobiography* 23.
17 Franklin ve Folger ailelerinin soyağacı *Papers* 1:xlix'te bulunmaktadır.
18 *Autobiography,* s. 23. Farrand/Signet baskısında cümle şu şekilde geçmektedir: "İçten gelmeyen şey gerçek anlamda faydalı da olamaz."
19 BF'den Barbeu Duborg'a, Nisan 1773; Tourtellot 161.
20 BF'den Madam Brillon'a, 10 Kasım 1779 (The Whistle adlı bagatel olarak bilinmektedir); *Autobiography* 107; Pierre Jean Cabanis, *Complete Works* (Paris: Bossange Frères, 1823), 5:222, bunun aileden öğrenilmiş bir ders olduğunu belirtmektedir.
21 *Autobiography* 24; Lopez *Private* 7.
22 Büyük Benjamin Franklin, "To My Name, 1713," *Paper* 1:3-5; BF'den JM'ye, 17 Temmuz 1771; Parton 32-38; Tourtellot 139-40; *Autobiography* 20.
23 *Autobiography* 22; BF'den JM'ye, 17 Temmuz 1771; Lopez *Private, 9.*
24 *Autobiography* 22; Tourtellot 156. Boston Latin Okulu o zamanlar genellikle Güney Gramer Okulu olarak anılmaktadıydı.
25 Temple, *Writings*, 1:447.
26 *Autobiography,* s. 25-26.
27 *Autobiography* 27; *Boston Post*, 7 Ağustos 1940, *Papers* 1:6-7'den alıntı. Bu iki şiirin bilinen özgün kopyaları bulunmuyor. *The Franklin Papers* 1:6-7'de ona ait olabilecek birkaç muhtemel şiir yer almaktadır.
28 Lemay 1719-20 için *Internet Doc*, *Early Boston Booksellers*'dan alıntı, George Emery Littlefield (Boston: Antiquarian Society, 1900) tarafından, 150-155; Tourtellot 230-32. Franklin hatalı olarak *Courant*'ın Boston'daki ikinci gazete olduğunu söylemektedir. Bkz. Yale *Autobiography* 67n.
29 Perry Miller, *The New England Mind: From Colony to Province* (Cambridge: Harvard University Press, 1983), 344. Aynı zamanda bkz. E. Digby Baltzell, *Puritan Boston and Quaker Philadelphia* (New York: Free Press, 1979).
30 John Blake, "The Inoculation Controversy in Boston: 1721-1722," *New England Quarterly* (1952): 489-506; *New England Courant*, 7 Ağustos 1721 ve aşağıdaki, ushistory.org/Franklin/courant; Tourtellot 252.
31 Lemay 1721 için *Internet Doc*; Perry Miller, *The New England Mind: From Colony to Province*, 337.
32 *Autobiography* 26. Franklin'in çocukluğuyla ilgili analiz Parton 1:44-51, 60-72'de bulunabilir; Ralph Ketcham, *Benjamin Franklin* (New York: Washington Square Press, 1965), 8-31; Tourtellot 166.
33 *Autobiography* 27; BF'den Samuel Mather'a, 7 Temmuz 1773, 12 Mayıs 1784; John Bunyan, *Pilgrim's Progress*, 1678, www.ccel.org/b/bunyan/progress/; Plutarch, *Parallel Lives*, yaklaşık M.S. 100, ibiblio.org/gutenberg/etext96/plivs10.txt; Cotton Mather, *Bonifacius*, aynı zamanda *Essays to Do Good* ve *An Essay upon the Good* olarak biliniyor, 1710, edweb.sdsu.edu/people/DKitchen/new_655/mather.htm; Tourtellot 187-89.
34 Daniel Defoe, *An Essay upon Projects*, 1697, ibiblio.org/gutenberg/etext03/esprj10.txt; Tourtellot 185.

35 *Autobiography* 28.
36 *The Spectator*, 13 Mart 1711; harvest.rutgers.edu/projects/spectator/markup.html; *Autobiography* 29.
37 *The Spectator*, 1 Mart 1711; Silence DoGood 1, 2 Nisan 1722; Silence DoGood 2, 16 Nisan 1722; Silence DoGood 3, 30 Nisan 1722; ushistory.org/franklin/courant; *Papers* 1:8-11. Diğerlerinden farklı olarak bu tarihler Eski Tarz'dadır çünkü *Courant*'ın o zamana göre tarihlenen baskılarına işaret edilmektedir.
38 Silence DoGood 4, 14 Mayıs 1722; *The Spectator*, 3 Mart 1711.
39 *Autobiography* 34; *New England Courant*, 18,25 Haziran, 2,9 Temmuz 1722. *The London Journal*'dan alıntı yapılmıştır.
40 *New England Courant*, 16, 23 Temmuz 1722.
41 *New England Courant*, 14 Eylül 1722, 11 Şubat 1723; *Autobiography* 33. Franklin adının, ağabeyinin 1722 Temmuz'unda hapisten çıkmasından hemen sonra gazetenin en tepesine yazıldığını belirterek kronolojiyi kısaltmaktadır. Aslında bu olay James'in 1723 Ocak'ında girdiği yeni tartışmadan sonra meydana gelmişti. Franklin'in adı tuhaf bir şekilde en az 1726'ya, yani Philadelphia'ya kaçmasının üç yıl sonrasına kadar gazetenin en tepesinde kaldı. Bkz. *New England Courant*, 25 Haziran 1726 ve Yale *Autobiography* 70n.
42 *Autobiography* 34-35.
43 Yale'de Franklin'in yazılarının editörlüğünü yapan Claude-Anne Lopez, Franklin'in 1783'te, altmış yıl önce yaptığı kısa yolculuğa işaret etmek için üzerine birtakım tarih ve yer adlarını not ettiği bir kâğıt parçası bulmuştu. *Autobiography*'nin Norton baskısında, J.A. Leo Lemay ve P.M. Zall, o hafta Boston'dan New York'a giden tek teknenin 25 Eylül'de hareket ettiğini belirtmektedir. Franklin'in "edepsiz kız" paragrafı üzerinde yaptığı değişiklik Signet baskısında, 35, gösterilmektedir. James Franklin'in ümitsiz ilanı 30 Eylül 1723'te *New England Courant*'ta yayımlanmıştı.

3. BÖLÜM KALFA: PHİLADELPHİA VE LONDRA, 1723-1726 (Sayfa 37-51)

1 *The Way to Health*, Thomas Tyron (1634-1703) tarafından yazılmış ve ilk kez 1683 yılında yayımlanmıştı; *Autobiography* 29.
2 *Autobiography* 49.
3 *Autobiography* 38.
4 *Autobiography* 79; Jonahthan Yardley, Edmund Morgan'ın *Benjamin Franklin* eleştirisi, *Washington Post Book World*, 15 Eylül 2002, 2.
5 *Autobiography* 41.
6 *Autobiography* 52.
7 *Autobiography* 42. Franklin daha sonra otobiyografisindeki cümleyi "şaşkınlıkla baktı" şeklinde kibar bir ifadeyle değiştirdi. Lemay/Zall *Autobiography*'si özgün metne ve bütün değişikliklere kapsamlı bir bakış olanağı sağlamaktadır. Pennsylvania'ya gönderilen valiler zaman zaman vali vekili olarak adlandırılırdı.
8 Franklin bu öyküyü Mather'in oğluna iki kez anlatmıştı: BF'den Samuel Mather'a, 7 Temmuz 1773 ve 12 Mayıs 1784.
9 *Autobiography* 104.
10 *Autobiography* 48.
11 *Autobiography* 54.
12 *Autobiography* 55-58.

13 "Özgürlük ve Zorunluluk, Haz ve Acı Üstüne Bir Risale", 1725, *Papers* 1:58; Campbell 101-3.
14 *Autobiography* 70; Campbell 91-135.
15 *Autobiography* 92; Poor Richard Improved, 1753; *Papers* 4:406. Bkz. aynı zamanda Alfred Owen Aldridge, "Benjamin Franklin'in İddia Edilen Püritanizmi," Lemay *Reappraising* 370; Aldridge *Nature*; Campbell 99. Franklin'in din hakkındaki düşüncesinin değişim sürecini daha iyi sergileyen anlatımlar için, bkz. Walters; Buxbaum. Aynı zamanda bkz. bu kitabın 7. Bölümü.
16 *Autobiography* 63.
17 "Davranış Planı," 1726, *Papers* 1:99, *Autobiography* 183.
18 "Seyahat Günlüğü," 22 Temmuz-11 Ekim 1726, *Papers* 1:72-99. "Nezaket ve sosyallik"in Aydınlanma'nın temel öğretisi olduğu fikri, Gordon Wood, *The Radicalism of the American Revolution* (New York: Random House, 1991), 215-6'da kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır.

4. BÖLÜM MATBAACI: PHİLADELPHİA, 1726-1732 (Sayfa 53-100)

1 *Autobiography* 64. Philadelphia'daki yaşama ilişkin genel bir bakış açısı için, bkz. Carl Bridenbaugh ve Jessica Bridenbaugh, *Rebels and Gentlemen: Philadelphia in the Age of Franklin* (New York: Oxford University Press, 1942); E. Digby Baltzell, *Puritan Boston and Quaker Philadelphia* (New York: Free Press, 1979). Franklin'in matbaacılık uğraşına ilişkin iyi bir genel bakış için, bkz. C. William Miller, *Benjamin Franklin's Philadelphia Printing 1728-1766* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1974).
2 *Autobiography*'deki kronoloji tam olarak doğru değildir. Denham 1727 baharında hasta olmuş, ancak 1728 Temmuz'una kadar yaşamıştı. Lemay/Zall *Autobiography* 41.
3 *Autobiography* 69; Brands 87-89; Van Doren 71-73.
4 *Autobiography* 71-79; Brands 91; Lemay/Zall *Autobiography* 49. Quaker tarihi William Sewel tarafından yazıldı. Sewel'in yayımladığı dörde katlanmış kırk yapraklık Franklin kayıtlarının 160 sayfa olması gerekiyordu, oysa ortaya 178 sayfa çıkmıştı. Keimer de 532 sayfa yayımlamıştı.
5 Last Will and Codicil, 23 Haziran 1789, *Papers* CD 46:u20.
6 Whitfield J. Bell Jr.; *Patriot Improvers* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1999), cilt 1; *Autobiography* 72-73; "Karşılıklı Konuşma Üzerine," Pa. Gazette, 15 Ekim 1730. Dale Carnegie, *Dost Kazanma ve İnsanları Etkileme Sanatı* (1937; New York: Pocket Books, 1994) adlı kitabında, Franklin'in karşılıklı konuşma kurallarından yararlanmıştır. Carnegie'nin "İnsanları Kendi Düşüncenize İkna Etmenin Yolları"nda saydığı ilk iki kural şunlar: "Bir tartışmadan galip çıkmanın en iyi yolu tartışmadan kaçınmaktır" ve "Başkalarının fikirlerine saygı gösterin. Asla, 'Yanılıyorsun,' demeyin." Carnegie, "İnsanları Aşağılamadan ya da Öfkelendirmeden Değiştirmenin Yolları" başlıklı bölümde şunları söylemektedir: "İnsanların hatalarına dolaylı yoldan dikkat çekin" ve "Doğrudan talimat vermek yerine sorular sorun." Carnegie'nin kitabı 15 milyondan fazla sattı.
7 *Autobiography* 96; "Karşılıklı Gelişim İçin Kulüp Kuralları," 1727; "Junto'ya Sunulacak Öneriler ve Sorulacak Sorular," 1732.
8 BF'den Samuel Mather'a, 17 Mayıs 1784: Van Doren 75; Cotton Mather, "Religious Societies," 1724; Lemay/Zatt *Autobiography* 47n. Aynı zamanda bkz. Mitchell Breitwieser, *Cotton Mather and Benjamin Franklin* (Cambridge: Cambirdge University Press, 1984).

9 *Autobiography* 74; *American Weekly Mercury*, 28 Ocak 1729 (Shortface and Careful); *Papers* 1:112; Brands 101; Van Doren 94; Sappenfield 49-55.

10 Busy-Body 1, *American Weekly Mercury*, 4 Şubat 1729; Sappenfield 51; *The Universal Instructor... and Pennsylvania Gazette*, 25 Şubat, 13 Mart 1729; *Papers* 1:115-27.

11 Busy-Body 3, *American Weekly Mercury,* 18 Şubat 1729; Busy-Body 4, *American Weekly Mercury*, 25 Şubat 1789; Busy-Body 8, *American Weekly Mercury*, 28 Mart 1729. Lemay'in, Franklin'in *Writings*'inin Library of America baskısındaki mükemmel notları (s. 1524), hangi kısımları Franklin'in yazdığını ve hangilerinin Busy-Body 8'den alındığını göstermektedir.

12 "Kâğıt Paranın Niteliği ve Gerekliliği Üzerine Mütevazı Bir İnceleme," 3 Nisan 1729; *Autobiography* 77-78. Franklin, William Petty'nin 1662 tarihli *A Treatise of Taxes and Contributions*, www.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3113/petty/taxes.txt adlı çalışmasından yararlanmıştır.

13 "Yayıncıdan Okuyucuya," Pa. Gazette, 2 Ekim 1729.

14 "Yayıncının Hataları," Pa. Gazette, 13 Mart 1730.

15 Pa. Gazette, 19 Mart 1730; *Autobiography* 75.

16 "Yayıncılar Adına Savunma," Pa. Gazette, 10 Haziran 1731; Clark 49; Isaiah Thomas, *The History of Printing in America* (1810; Albany: Munsell, 1874), 1:237.

17 Pa. Gazette, 17, 24 Haziran, 29 Temmuz 1731, 15 Şubat, 19 Haziran, 3 Temmuz 1732.

18 Pa. Gazette, 24 Ekim 1734; Yale *Papers*'da bulunmamaktadır, ancak sonradan Lemay tarafından Franklin kuralları olarak atfedilmiştir, bkz. Lib. of. Am., 233-34.

19 Pa. Gazette, 7 Eylül 1732. Franklin'in gazeteci olarak suç ve skandala nasıl baktığına ilişkin bir analiz için, bkz. Ronald Bosco, "Franklin Working the Crime Beat," Lemay *Reappraising*, 78-97.

20 Pa. Gazette, 12 Eylül 1732, 27 Ocak 1730.

21 "Sarhoşun Ölümü," Pa. Gazette, 7 Aralık 1732; "Sarhoşluk Üstüne," 1 Şubat 1733; "A Meditation on a Quart Mugg," 19 Temmuz 1733; "İçkici Sözlüğü," 13 Ocak 1737. Franklin, Silence DoGood 12'de (10 Eylül 1722), Richard Steele'in Londra *Tatler*'da çıkan yazılarından alıntı yaparak, işvebaz dula ölçülü içmeyi savundurtup aşırı içmeyi lanetlettirmekteydi. Bkz. Robert Arnor, "Politika ve Ilımlılık," Lemay *Reappraising*, 52-77.

22 Pa. Gazette, 23 Eylül 1731.

23 *Autobiography* 34, 80, 72; "Anthony Afterwit," Pa. Gazette, 10 Temmuz 1732.

24 *Autobiography* 64, 81; Faÿ 135; Brands 106-9; Lopez *Private*, 23-24; BF'den Joseph Priestley'e, 19 Eylül 1772; Poor Richard's, 1738. 1959 tarihli *Papers* 1:1xii'nin ilk cildi Deborah'ın 1708'de Philadelphia'da doğduğunu söylüyordu, fakat Francis James Dallett'in ertesi yıl yayımladığı ve *Papers* 8:139'da gönderme yapılan "Dr. Franklin'in Üvey Çocukları," başlıklı yazıdan sonra bu düşünce değişti. Dallett'in kanıtları Deborah'ın 1705 veya 1706'da, olasılıkla Philadelphia'da ama daha büyük bir olasılıkla da ailesiyle birlikte yaklaşık 1711'de Philadelphia'ya göç ettiği Birmingham'da doğduğunu göstermektedir. Bkz. Edward James et al, *Notable American Women 1607-1950* (Cambridge: Harvard University Press, 1971), 1:663, Yale *Papers*'ın ilk editörü Leonard Labaree'nin Deborah Franklin'e giriş yazısı. Şayet Deborah okyanusu 5 yaşında veya o civarlarda geçmişse, bu okyanusu yeniden geçmesini (hatta görmesini) engelleyecek, hayat boyu süren bir tiksintiye yol açmış olabilir. İyi bir araştırma için, bkz. J.A. Leo Lemay, "Recent Franklin Scholarship," *PMHB* 76.2 (Nisan 2002): 336.

25 BF'den "saygıdeğer anne" Abiah Franklin'e, 12 Nisan 1750; Lemay 1728 için *Internet Doc*; Parton 1:177, 198-99; Randall 43; Skemp *William*, 4-5, 10; Brands 110, 243; *Gentleman's Magazine* (1813), *Papers* 3:474n. Franklin'in yazılarını yayımlanan Yale editörleri (1959'da yayımlanan) 1. Ciltte, William'ın tahminen 1731'de doğduğunu söylemektedir, ancak (1961'de basılan) 3. Ciltte, bu konudaki ihtilafa dikkat çekerek (*Papers* 3:89n) William'ın

daha önceki bir tarihte doğmuş olabileceğini belirtmektedir. Ancak *Autobiography*'nin 1964 baskısında, doğum tarihi olarak yine "tahminen 1731" verilmektedir.

26 Van Doren 93; 231; Brands 110, 243. Aynı zamanda bkz. Charles Hart, "Franklin'in Oğlunun Annesi Kimdi?" *PMHB* (Temmuz 1911): 308-14; Paul Leichester Ford, *Who Was the Mother of Franklin's Son?* (New York: Century, 1889).

27 Van Doren 91; Lopez *Private*, 22-23; Clark 41; Roberts mektubu, *Papers* 2:370n; Bell, *Patriot Improvers*, 1:277-80.

28 *Autobiography* 92; BF'den JM'ye, 6 Ocak 1727; Poor Richard's, 1733.

29 "Anthony Afterwit," Pa. Gazette, 10 Temmuz 1732; "Celia Single," Pa. Gazette, 24 Temmuz 1732.

30 "Evlilikte Mutlu Olmanın Kuralları ve İlkeleri," Pa. Gazette, 8 Ekim 1730, Lib. of. Am. 151. Bu yazı Yale editörlerinin baskısında bulunmamaktadır, ancak Lemay ve diğerleri yazıyı Franklin'e atfetmektedir.

31 Lopez *Private*, 31-37; BF'den James Read'e, 17 Ağustos 1745; "Huysuz Kadın," Pa. Gazette, 5 Temmuz 1733.

32 BF'den Deborah Franklin'e, 19 Şubat 1758; "I Sing My Plain Country Joan," 1742; Francis James Dallett, "Dr. Franklin'in Üvey Çocukları," *Papers* 8:139; Leonard Labaree, "Deborah Franklin," *Notable American Women 1607-1950*, ed. Edward James ve diğ. (Cambridge: Harvard University Press 1971), 1:663.

33 *Autobiography* 112; BF'den JM'ye, 13 Ocak 1772; Pa. Gazette, 23-30 Aralık 1736; Van Doren 126; Clark 43; Brands 154-55. Franklin, Francis'in doğumundan önce çiçek aşısını savunmuştu: Pa. Gazette, 14, 28 Mayıs 1730, 4 Mart 1731.

34 "Çocukların Ölümü," Pa. Gazette, 20 Haziran 1734, Lemay, Franklin kurallarından olduğunu söylemektedir, Lib, of Am. 228.

35 Franklin, *Autobiography*'de (s. 92), "Presbiteryen eğitimi aldığını" yazmaktadır, ancak Boston'da vaftiz edildiği Püriten mezhebi bugün aslında Cemaat Kilisesi [Congregational Church] olarak adlandırılmaktadır. Gerek Presbiteryenler gerekse Cemaatçiler, John Calvin'in öğretilerini benimsemektedir. Bkz. Yale *Autobiography* 145n. Jedediah Andrews hakkında daha fazla bilgi için, bkz. Richard Webster, *A History of the Presbyterian Church in America, from Its Origin until the Year 1760* (Philadelphia: J.M.Wilson, 1857), 105-12. Franklin ve Presbiteryenler hakkında daha fazla bilgi için, bkz. Bölüm 5, n.7.

36 *Autobiography* 92-94.

37 Deizm belirsiz bir kavram olabilir. Gelişmemiş deizmin sonuçlarının yarattığı belirsizliklere rağmen, Franklin kendi inancına bu etiketi yapıştırmaktan rahatsız olmuyordu. Ben de onun gibi sözcüğü, (1) inancın kabul edilmiş ya da vahye dayalı öğretilere bağlı olduğu fikrini reddeden; (2) Tanrı'yla veya İsa'yla içten veya tutkulu bir manevi ilişkiye özel önem atfetmeyen; (3) daha çok evreni ve onun bütün yasalarını işleten, belli bir kişiliğe büründürülmemiş bir Yaratıcı'ya inanan; (4) Yaratıcı hakkında bilebileceğimiz her şeyi aklın ve doğanın işleyişinin söyleyebileceğine inanan Aydınlanma dönemi felsefesini tanımlamak için kullanıyorum. Bkz. Walters; "Franklin'in Deizm Hayatı," Campbell 110-26; Kerry Walters, *The American Deists* (Lawrence: University of Kansas Press, 1992); Buxbaum; A. Owen Aldridge, "Franklin ve Edwards'ta Aydınlanma ve Uyanış," *Benjamin Franklin, Jonathan Edwards*, ed. Barbara Oberg ve Harry Stout (New York: Oxford University Press, 1997), 27-41: Aldridge, "Benjamin Franklin'in İddia Edilen Püritanizmi," Lemay *Reappraising*, 362-71; Aldridge, *Nature*; Douglas Anderson, *The Radical Enlightenments of Benjamin Franklin* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997); Baltzell, *Puritan Boston and Quaker Philadelphia*; Larzer Ziff, *Puritanism in America* (New York: Viking, 1973); Donald Meyer, "Franklin'in Dini İnancı," *Critical Essays*, ed. Melvin Buxbaum (Boston: Hall, 1987), 147-67; Perry Miller, *Nature's Nation* (Cambridge: Harvard University Press, 1967); Mark Noll, *America's God*

(New York: Oxford University Press, 2002); Simon Blackburn, *The Oxford Dictionary of Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1994).

38 "İnanç Akideleri ve Dinsel Ameller," 20 Kasım 1728, *Papers* 1:101.

39 Walters 8, 84-86. Walter'ın kitabı, Franklin'in harfi harfine çoktanrıcılıktan yana olmadığını en doğrudan savunan kitaptır. A. Owen Aldridge'in kapsamlı kitabı *Benjamin Franklin and Nature's God*'da bunun tersi dile getirilmektedir. Buna mecazi bir anlam yüklemek gerekir. Franklin sanki her bir farklı mezhep ve dinin kendine özgü tanrısı olduğunu söylemektedir: Püritenlerin bir tanrısı var ki bu Franklin'in tanrısından veya Metodistlerin, Yahudilerin, Anabaptistlerin ya da hatta Hinduların, Müslümanların ve eski Yunanların tanrılarından farklı bir tanrıdır. Farklı bakış açılarından dolayı (Walters'ın, Franklin'in "tanrıcı perspektivizmi" adını verdiği bir bakış açısı) ortaya farklı tanrılar çıkmaktadır. Franklin Yaratıcı bir tanrı fikrine ve ilk sebebin bütün dinlerde aynı olduğuna ve dolayısıyla gerçek kabul edilebileceğine inanıyordu. Ancak farklı din ve mezhepler buna, hangisinin gerçekten doğru veya hangisinin gerçekten yanlış olduğunu bilemeyeceğimiz kendi ifade ve kavramlarını eklemişlerdi. Fakat bu da, inananların daha yakın bir ilişki kurabildiği birçok tanrının varlığına yol açmıştı. Bu yorum Franklin'in, zaman ve kültürün değişimine paralel olarak, zaman zaman bu tanrıların ortadan yok olabileceğini söylediği makaledeki yorumla uyumludur. "Birçok asırdan sonra değişmeleri ve onların yerini diğerlerinin alması mümkündür."

40 "Dünyayı İdare Eden Tanrı'nın İlahi Takdiri," *Papers* 1:264. Yale editörleri tarihini 1732 olarak vermektedir. A. Owen Aldridge, Leo Lemay ve diğerleri, Franklin'in sonradan bu konu üzerine yazdığı bir mektuba dayanarak, ikna edici bir şekilde, gerçek tarihin 1730 olduğunu ileri sürmektedir; BF'den Benjamin Vaughan'a, 9 Kasım 1779. Bkz. Aldridge *Nature*, 34-40; Lemay 1730 için *Internet Doc.* Franklin'in yazılarının Library of America baskısı 1730 tarihini kabul etmektedir. Wilhelm Niesel, *The Theology of Calvin* (Philadelphia: Westminster Press, 1956), 70; John Calvin, *Commentaries*, "Paul'un Romalılara Yazdığı Mektuplar Üstüne" (1539), www.ccel.org/c/calvin/comment3/comm_vol38/htm/TOC.htm.

41 Walters 98; Campbell 109-11; Aldridge *Nature*, 25-38; BF'den John Franklin'e, Mayıs 1745.

42 "Kutsal Dağda Cadı Avı," Pa. Gazette, 22 Ekim 1730.

43 BF'den Josiah ve Abiah Franklin'e, 13 Nisan 1738. Çok sevdiği kız kardeşi Jane de, Franklin'in duadan çok çalışmaya önem vermesi üzerine kaygılarını dile getirince, Franklin benzer bir açıklama ve ılımlı güvence karışımı önerdi. "Tanrı'nın tapılacak bir şey olmadığını söylemekten o kadar uzağım ki sırf kendim için bir dua kitabı derleyip yazdım," demekte ve hoşgörü istemekte. "Senin New England öğretilerinde ve ibadetinde paylaşmadığım birtakım şeyler var ama böyle diye onları kınamıyorum... Sadece senin de aynı esnekliği göstermeni istiyorum." BF'den JM'ye, 28 Temmuz 1743.

44 *Autobiography* 94-105, 49; D.H. Lawrence, "Benjamin Franklin," *Studies in Classic American Literature* (New York: Viking, 1923), 10-16, xroads.virginia.edu/~HYPER/LAWRENCE/dhlch02htm.

45 Randy Cohen, "En İyi Dileklerimle," *New York Times Magazine*, 30 Haziran 2002; David Brooks, *Bobos in Paradise* (New York: Simon&Schuster, 2000), 64; Morgan *Franklin*, 23; *Autobiography* 104.

46 *Autobiography* 94-105, 49; Sappenfield 187-88; Lopez *Private*, 24; Lopez *Cher*, 277. Fransız arkadaş, bilimadamı Pierre-Georges Cabanis idi, *Complete Works* (Paris: Bossange frères, 1825), 2:348.

47 Cotton Mather, "İki Kısa Vaaz," 1701; A. Whitney Griswold, "İki Püritenden Refah Üstüne Konuşmalar," 1934, Sanford 42; Campbell 99, 166-74; Ziff, *Puritanism in America*, 218; Aldridge, "Benjamin Franklin'in İddia Edilen Püritanizmi," Lemay *Reappraising*, 370; Lopez *Private*, 104. Perry Millet şöyle demektedir: "New England Püritenizminin bu çocuğu, bütün teolojik kaygılarını güverteden denize attı; fakat konu işine gelince, Püritenlikten en ufak bir ta-

viz vermedi"; bkz. "Ben Franklin, Jonathan Edwards," *Major Writers of America* (New York: Harcourt Brace, 1962), 86. Aydınlanma ve deizmle ilgili kaynaklar için bkz. Bölüm 4, n.37.

48 Franklin'in Romantik dönem görüşlerinin ayrıntıları için bkz. Bölüm 18.

49 John Updike, "Birçok Ben," *The New Yorker*, 22 Şubat 1988, 115; Henry Sneele Commager, *The American Mind* (New Haven: Yale University Press, 1950), 26. Franklin'in Aydınlanma'nın tipik bir örneği olduğuna dair en güçlü sav, tarihçi Carl Becker'in, *Dictionary of American Biography*'deki (New York: Scribner's, 1933) ustalıklı makalesinde dile getirilmiştir. Becker burada Franklin'i, "Aydınlanma'nın gerçek çocuğu, aslında Rousseau'nun değil, Defoe, Pope ve Swift'in, Fontenelle, Montesquieu ve Voltaire'in okulundan. Gösterişsiz bir aksanla da olsa, onların dilini konuşuyordu... (Aydınlanma'nın) Bütün karakteristik fikirlerini sorgusuz sualsiz kabul ediyordu: Sağlıklı, açıklayıcı septisizmi; özgürlük tutkusu ve insani duyguları; duyularla algılanan dünyayla meşgul olması; insani sorunların çözümünde ve insan refahının artmasında sağduyuya ve Aklın etkinliğine olan derin bağlılığı." Aynı zamanda bkz. Stuart Sherman, "Franklin ve Aydınlanma Çağı," Sanford.

50 *Autobiography* 139; Albert Smyth, *American Literature* (Philadelphia: Eldredge, 1889), 20; BF'den Benjamin Vaughan'a, 9 Kasım 1779; BF'den DF'ye, 4 Haziran 1765. Metafiziğe karşı duyulan nefreti dile getiren diğer sözcükler için, bkz. BF'den Thomas Hopkinson'a, 16 Ekim 1746. Franklin'in dini ve ahlaki inançlarıyla ilgili daha kapsamlı bir değerlendirme için bu kitabın son bölümüne bakınız. Burada fikirler için kısmen şuralardan yararlanılmıştır: Campbell 25, 34-36, 137, 165, 169-72, 286; Charles Angoff, *Literary History of the American People* (New York: Knopf, 1931), 295-310; Van Wyck Brooks, *America's Coming of Age* (Garden City, N.Y.: Anchor, 1934), 3-7; Lopez *Private*, 26; Alan Taylor, "Bay Uçurtma'nın Lehinde," *The New Republic*, 19 Mart 2001, 39; Vernon Parrington, *Main Currents in American Thought* (New York: Harcourt, 1930), 1:178; David Brooks, "Kurucu Yuppie'miz," *The Weekly Standard*, 23 Ekim, 2000, 31. Herbert Schneider, "Bunun, naif basitliğiyle bir felsefi araştırma konusu olması zor görünmektedir," diye yazmaktadır, "Buna karşılık ahlaki bir rejim ve bir erdem sanatı çerçevesi olarak saygıyı hak eden bir açıklığa ve güce sahip." Herbert Schneider, *The Puritan Mind* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1958), 246.

51 Alan Taylor, "Bay Uçurtma'nın Lehinde," 39.

52 Poor Richard's 1733-58, Franklin, ayrıca *Papers*'daki editör notu 1:280; Faÿ 159-73; Sappenfield 121-77; Brands 124-31. Muhasebe defterlerinde Franklin'in Richard Saunders adlı gerçek bir müşterisi de vardı. Van Doren 107.

53 Pa. Gazette, 28 Aralık 1732.

54 Poor Richard's, 1733; *Autobiography* 107.

55 Poor Richard's, 1734, 1735; Titan Leed'in *American Almanack*'ı, 1734; Jonathan Swift, "Isaac Bickerstaff'tan Gelecek Yıl İçin Tahminler," 1708, ftp://sailor.gutenberg.org/pub/gutenberg/etext97/bstaf10.txt. Swift'in yazısı, John Partridge'in almanağıyla dalga geçen bir parodiydi. Swift burada Partridge'in öleceğini söylüyor ve sonra da Franklin'in Leeds'e yaptığı türden bir jest yapıyordu.

56 Poor Richard's, 1734, 1735, 1740; *Papers* 2:332n; Sappenfield 143; Brands 126.

57 Poor Richard's, 1736, 1738, 1739. Aynı zamanda bkz. 1734'te yazılan ve tembel bir adamı anlatan "Bridget Saunders, benim düşesim" (Merhametli Tanrı pekâlâ kurtarabilir onu / Fakat kaderi onunla olmak olan zavallı eşe eyvahlar olsun") şiiri. "Fakir Richard" bu şiiri tembel kadınlarla ilgili kendi 1733 tarihli şiirine karşılık olarak yayımlamıştı.

58 Mark Twain, "Merhum Benjamin Franklin," *The Galaxy*, Temmuz 1870, www.twainquotes.com/Galaxy/187007e.html; Groucho Marx, *Groucho and Me* (New York: Random House, 1959), 6.

59 "Erken yatan erken kalkar" deyişinin kökenine ilişkin ayrıntılı bir araştırma için, bkz. Wolfgang Mieder, "Erken Yatan Erken Kalkar," *De Proverbio* adlı Web gazetesi, www.utas.edu.

au/docs/flonta/DP,1,1,95/FRANKLIN.html. *Bartlett's Familiar Quotations* (1882: Boston: Little, Brown, 2002), on üçüncü baskı (1955) ve önceki baskılarda bu deyiş Franklin'e atfedilmektedir, ama aynı zamanda John Clarke'ın *Proverbs*'üne (1639) göndermek yapılmaktadır; sonraki baskılarda Clarke'a gönderme yapılmamaktadır.

60 Özdeyişlerin kökenlerine ilişkin en ayrıntılı çalışma Robert Newcombe, "Benjamin Franklin'in Fakir Richard'taki Deyişlerinin Kaynakları," Ph.D. diss, University of Maryland, 1957. Aynı zamanda bkz., *Papers* 1:281-82; Van Doren 112-13; Wright 54; Frances Barbour, *A Concordance to the Sayings in Franklin's Poor Richard* (Detroit: Gale Research, 1974). Franklin'in başlıca kaynakları Jonathan Swift, James Howell'in *Proverbs*'ü (1659) ve Thomas Fuller'ın *Gnomologia*'sı (1732).

61 Philomath (BF), "Bir Almanak Yazarında Bulunması Gereken Beceriler," Pa. Gazette, 20 Ekim 1737. "Philomath" almanak yazarları için kullanılan bir terimdi.

62 *Poor Richard Improved*, 1758.

63 *Autobiography* 107; Wrigth 55; Van Doren 197; D.H. Lawrence, "Benjamin Franklin," 14; BF'den William Strahan'a, 2 Haziran 1750; Poor Richard's 1743.

5. BÖLÜM SORUNLU VATANDAŞ: PHİLADELPHİA, 1731-1748 (Sayfa 101-126)

---

1 Poor Richard's, 1744; "Hastaneye Başvuru," Pa. Gazette, 8 Ağustos 1751; Alexis de Tocqueville, *Democracy in America* (1835; New York: Doubleday, 1969), 513; "Main Street USA'in İçyüzü," *New York Times*, 27 Ağustos, 1995; John Van Horne, "Ortak Fayda İçin Kolektif Yardımseverlik," Lemay *Reappraising*, 432. Franklin'i ortak fayda için birlikler kurması yönünde en çok etkileyen iki kitap Daniel Defoe'nun *An Essay Upon Projects*'i (1697) ile Cotton Mather'ın *Bonifacius: Essays to do Good* (1710) adlı kitaplarıydı.

2 *Autobiography* 90-91, 82; Faÿ 149; "Philadelphia Kütüphanecilik Şirketi," www.librarycompany.org; Morgan *Franklin*, 56. İlk kitapların listesi *PMHB* 300 (1906): 300'de bulunmaktadır.

3 "Yangınlardaki Kahramanlar," Pa. Gazette, 1 Aralık 1733; *Autobiography* 115; "Kentlerin Yangından Korunması Hakkında," Pa. Gazette, 4 Şubat 1735; Pa. Gazette'deki ilan, 27 Ocak 1743; Van Doren 130; Brands 135-37; Hawke 53.

4 *Autobiography* 115; Brands 214.

5 Faÿ 137; Pa. Gazette, 30 Aralık 1730; Clark 44; Pennsylvania Büyük Locası Web sitesi, www.pagrandlodge.org; Julius Sachse, *Benjamin Franklin's Account with the Lodge of Masons* (Kila, Mont.: Kessinger, 1997).

6 Van Doren 134; Faÿ 180; Brands 152-54; BF'den Joseph ve Abiah Franklin'e, 13 Nisan 1738; Pa. Gazette, 7 Şubat (15 Şubat olarak tarihlendirilmiş), 1738.

7 *Autobiography* 111; "İki Presbiteryenin Diyaloğu," Pa. Gazette, 10 Nisan 1735; "Bay Hemphill'e Karşı Açılan Dava Üzerine Gözlemler," Temmuz 1735, *Papers* 2:37; BF, "Taşradaki Bir Dosta Mektup," Eylül 1735, *Papers* 2:65; Jonathan Dickinson, "Sinod Rahipler Komisyonu'nun Savunması," Eylül 1735; "Rev. Hemphill'in Gözlemlerinin Savunması Üzerine Notlar," Kasım 1735; "Bay Hemphill'in Gözlemlerinin Savunması," Ekim 1735. Olay ve Dickinson'a atfedilen makale yazarlığı hakkındaki açıklamalarla Franklin tarafından kaleme alınan yazılar *Papers* 2:27-91'de bulunmaktadır. Franklin'in Hemphill konusunda yürüttüğü hayranlık verici savaşa, bu bölüm yazılırken kullanılan birçok kaliteli tarih kitabında değinilmektedir: Bryan LeBeau, "Franklin ve Presbiteryenler," *Early American Review* (yaz 1996), earlyamerica.com/review/summer/franklin/; Merton Christensen, "Franklin'in Hemphill Da-

vası Üstüne Yazıları: Presbiteryen Ortodoksisine Karşı Deizm," *William and Mary Quarterly* (Temmuz 1953): 422-40; William Barker, "Hemphill Davası, Benjamin Franklin ve Westminster İtirafını Onaylama," (The Hemphill Case, Benjamin Franklin and Subscription to the Westminster Confession,)" *American Presbyterians* 69 (kış 1991); Aldridge *Nature*, 86-98; Buxbaum 93-104.

8 Campbell 97; Barbara Oberg ve Harry Stout, editörler, *Benjamin Franklin, Jonathan Edwards* (New York: Oxford University Press, 1997), 119; Carl Van Doren, *Benjamin Franklin and Jonathan Edwards* (New York: Scribner's, 1920), giriş; Jonathan Edwards, "Öfkeli Tanrı'nın Elindeki Günahkârlar," Enfield, Conn., 8 Temmuz 1741, douglass.speech.nwu.edu/edwa_a45.htm; Jack Hitt, "Büyük Bölünme: Sağ ve Sol Değil. Meritokratlar ve Valuecrat'lar [bütün iyi davranışların belli bir ahlaki çerçeveye dayanması gerektiğine inananlar-ç.]," *New York Times Magazine*, 31 Aralık 2000, 14.

9 Pa. Gazette, 15 Kasım 1739, 22 Mayıs 1740, 12 Haziran 1740; *Autobiography* 116-20; Buxbaum 93-142; Brands 138-48; Hawke 57. Buxbaum, Franklin'in Whitefield üstüne yayımladığı tüm yazıların ayrıntılı bir analizini sunmaktadır.

10 Frank Lambert, "Kâr ve Dindarlığa Katılma Taahhüdü," *William and Mary Quarterly* (Temmuz 1993): 529-48; Harry Stout, "George Whitefield ve Benjamin Franklin," *Massachusetts Historical Society* 103 (1992): 9-23; David Morgan, "En Alışılmadık Bir Arkadaşlık," *The Historian* 47 (1985): 208-18; *Autobiography* 118.

11 "Obadiah Plainman," Pa. Gazette, 15, 29 Mayıs 1740, Lib. of Am. 275-83, 1528; *American Weekly Mercury*, 22 Mayıs 1740. Yale *Papers* editörleri Obadiah Plainman mektuplarının Franklin'e ait olmadığını belirterek bunları dahil etmemişti. Ancak Leo Lemay bunların Franklin tarafından yazıldığını ikna edici bir şekilde savunarak Library of America derlemesine dahil etmişti. Aynı şekilde, Franklin'in, adeti olduğu üzere, "Tom Trueman"in karşı mektuplarını da yazarak tartışmayı körüklemiş olması mümkün görünmektedir.

12 "Taşradaki Bir Arkadaşa Mektup," ve "Editoryal Politika Üstüne Açıklama," Pa. Gazette, 24 Temmuz 1740; *Autobiography* 118.

13 "Andrew Hamilton'un Ardından," Pa. Gazette, 6 Ağustos 1741; "Bir Arkadaşla Yarım Saatlik Sohbet," Pa. Gazette, 16 Kasım 1733.

14 Sappenfield 86-93; *Autobiography* 113-14.

15 C. William Miller, *Benjamin Franklin's Philadelphia Printing: A Descriptive Bibliography* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1984), 32; James Green, *Benjamin Franklin as Publisher and Bookseller*, Lemay *Reappraising*, 101. Green, Kütüphanecilik Şirketi'nde saygın bir küratördü. Franklin'in kitaplarıyla ilgili sergiler üzerine notları yararlı olmuştur.

16 Walter Isaacson, "Info Highwayman," *Civilization* (Mart 1995): 48; *Autobiography* 114.

17 Sappenfield 93-105; Pa. Gazette, 13 Kasım, 11 Aralık 1740; *American Weekly Mercury*, 20, 27 Kasım, 4,18 Aralık 1740; *Papers*, cilt 2; Frank Mott, *A History of American Magazines* (New York: Appleton, 1930), 1:8-27.

18 BF'den Abiah Franklin'e, 16 Ekim 1747, 12 Nisan 1750; Lopez *Private*, 70-79; *Autobiography* 109; BF'den William Strahan'a, 2 Haziran 1750, 31 Ocak 1757; Clark 62, 139; Bayan. E. D. Gillespie (Sally Franklin Bache'nin kızı), *A Book of Remembrance* (Philadelphia: Lippincott, 1901), Clart 17'de alıntılanmıştır; Silence DoGood 5, *New England Courant*, 28 Mayıs 1722; DF'den Margaret Strahan'a, 24 Aralık 1751; "Sol Elin Dilekçesi," 1785, Lib. of Am. 1115 ve *Papers* CD 43:u611. Yarı ciddi bir şekilde Sally ile Strahan'ın oğlu Billy'nin arasını yapmaya çalışmasına ek olarak Franklin, oğlu William'ın da Londralı ev sahibesinin kızı Polly Stevenson'la; torunu William Temple Franklin'in Parisli hanım arkadaşı Mme. Brillon'ın kızıyla; ve Sally'nin oğlu Benjamin Bache'nin Polly Stevenson'ın kızıyla evlenmelerini istedi. Larry Tise'nin, *Benjamin Franklin and Women* (University Park: Pennsylvania State University Press, 2000), 37-49 başlıklı derlemesindeki "Kadın Hak ve Özgürlükleri,"

başlıklı makalesinde, Franklin'in kızı Sally'ye karşı davranışlarına ve ona verdiği eğitime dair sert bir yorum bulunabilir.

19 Lopez *Private*, 34; Poor Richard's, 1735. "Bir Parça Tavsiyeye Cevap," Pa. Gazette, 4 Mart 1735, evliliği ve çocukları övmektedir. *Franklin Papers*'ın Yale editörleri biraz da tereddütle yazıyı Franklin'e atfetmektedir, çünkü yazıda, Franklin'in sık sık kullandığı "A.A." baş harfleri bulunmaktadır. *Papers* 2:21.

20 "Metres Seçimi Konusunda Genç Bir Adama Tavsiyeler" aynı zamanda "Yaşlı Hanımın Ahlaki Hikâyesi," olarak bilinmektedir, 25 Haziran 1745. *Papers* 3:27-31'de ve Larry Tise, *Benjamin Franklin and Women*'ın giriş bölümünde bu yazının yayımlanma tarihine ilişkin bir anlatım bulunmaktadır.

21 "Polly Baker'ın Savunması," *General Advertiser*, 15 Nisan 1747; Sappenfield 64. Franklin, tahminen 1778'te, Abbe Raynal ile Paris'te yediği bir yemek sırasında, ünlü konuşmanın hakiki olup olmadığı tartışılırken, yazıyı kendisinin yazdığını itiraf etmişti. Gruba, "Bir konuyu düzelteyim. Gençliğimde gazete çıkarırken, bazen sayfaları dolduracak malzeme sıkıntısı çekince hikâyeler uydurur eğlenirdim. İşte, Polly Baker da bunlardan biri." *Papers* 3:121-22.

22 "Faydalı Bilgiyi Teşvik Etmek İçin Öneri," 14 Mayıs 1743, *Papers* 2:378; *The Beginnings of the APS* (Philadelphia: APS Proceedings, 1944), 277-89; Edward C. Carter III, *One Grand Pursuit* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1993); American Philosophical Society, www.amphilsoc.org.
Franklin örgütler için oldukça ayrıntılı tüzükler, kural ve yöntemler kaleme almaya bayılırdı. Junto, Mason locası, itfaiye, polis devriyesi, Amerikan Felsefe Topluluğu, Pennsylvania milisleri, Akademi, posta hizmetleri ve köleliğin kaldırılmasını destekleme derneği, bu yerlerden bazılarıydı. Albany birlik planı ve koloni ordusu için disiplin düzenlemeleri ile ilk konfederasyon maddelerini de bu yöntemle hazırlamıştı.

23 *Autobiography* 121-23; "Açık Gerçek," 17 Kasım 1747; "Dernek Formu," 24 Kasım 1747; *Papers* 3:187, tarihsel notlarla birlikte. William'ın 16 yaşında mı yoksa biraz daha büyük mü olduğu konusunda bkz. Bölüm 4.

24 *Autobiography* 123; Richard Peters'tan Thomas Penn'e, 29 Kasım 1747, *Papers* 3:214; Penn'den Peters'a, 30 Mart, 9 Haziran 1748, *Papers* 3:186; "Öz Savunmanın Gerekliliği," Pa. Gazette, 29 Aralık 1747 (Lib. of Am., ancak Yale *Papers* değil); Brands 179-88; Wright 77-81; Hawke 75-80.

25 Wright 52; Van Doren 122; *Autobiography* 120, 92; "David Hall ile Anlaşma Maddeleri," 1 Ocak 1748; Brands 188, 380; Clark 62; BF'den Abiah Franklin'e, 12 Nisan 1750; BF'den Cadwallader Colden'a, 29 Eylül 1748; Poor Richard's 1744. Franklin emekli olduğu yıl "Genç Bir Esnafa Öğüt, Yaşlı Bir Esnaf Tarafından Yazılmıştır," başlıklı bir makale yazıp yayımlamıştı. Fakir Richard ile *Autobiography*'ye hâkim olan felsefe burada büyük ölçüde yansıtılmaktaydı; "Zenginliğe giden yol, eğer istersen, pazara giden yol kadar düzdür. Temel olarak iki sözcüğe bağlıdır, Çalışkanlık ve Tutumluluk; yani vakti de nakdi de boşa harcama, her ikisini de en iyi şekilde değerlendir." *Papers* 3:304.

26 Gordon S. Wood, *The Radicalism of the American Revolution* (New York: Random House, 1991), 77, 85-86, 199. Wood'un, Franklin'i, toplumsal hırslarında hayal kırıklığına uğrayınca yapmacık bir esnaf görüntüsü takınan aristokrasi heveslisi bir adam olarak gösteren tezine katılmıyorum. Wood'un tezinden çok, Franklin'in saygın bir orta sınıf mensubu olduğuna dair kanıtlara bu kitapta ayrıntılarıyla yer verildiğini umuyorum. Franklin, emekli olduktan sonraki dönemde -Wood, bunun, Franklin'in en fazla "aristokratik" hırs taşıdığı dönem olduğunu söylemektedir- dahi, halkçı bir politika izlemişti ve sivil girişimlerinde hep halka dokunan bir yan olmuştu. Wood buna rağmen, diğer tarihçiler için karşı bir bakış açısı olarak üzerinde düşünülmeyi hak eden ilginç bir değerlendirme sunmaktadır. Wood, Franklin'in daha çok 1748'den 1760'ların sonlarına kadar olan dönemde (ve bir de Anayasa

Konvansiyonu'nda memurların ücret almadan hizmet etmesini önerdiği sırada) aristokratik tavırlar sergilediğini ileri sürdüğü için, Franklin'in hayatı boyunca kendinin de belirttiği gibi, "biz, orta sınıf halkın" saygın bir parçası olduğu görüşünü tamamen reddetmeden, onun tezi üzerinde de durmaya değer. Wood ayrıca başkalarından daha geniş bir aristokrasi tanımı yapmaktadır; sadece unvanlı soyluluğu ve miras yoluyla geçen sınıfı değil, aynı zamanda centilmen olmaya çalışan sıradan zenginleri de aristokrasiye dahil etmektedir. Wood'un tezi bize, sanırım haklı olarak, ödünç kitap kütüphanesini kurmasından başlayarak, Franklin'in hedeflerinden birinin, orta sınıf mensuplarının aydınlanmış seçkinlerin bazı özelliklerini kazanmalarına yardımcı olmak olduğunu düşündürmektedir. (Ayrıca aristokrasinin klasik tanımının, miras yoluyla geçen ve doğuştan gelen unvanlara dayanan bir toplumsal hiyerarşik sınıf sistemi olmaktan çok en iyilerin yönetimi anlamına geldiği ve Franklin döneminde İngiltere'de bu anlamda kullanıldığı belirtilmelidir.)

27 Wayne Craven, "İngiliz ve Amerikalıların Gözlerinden Benjamin Franklin Portreleri," Lemay *Reappraising*, 249; Charles Sellers, *Benjamin Franklin in Portraiture* (New Haven: Yale University Press, 1962); Poor Richard's, 1748.

6. BÖLÜM BİLİMADAMI VE MUCİT: PHİLADELPHİA, 1744-1751 (Sayfa 127-143)

1 Dudley Herschbach, "Dr. Franklin'in Bilimsel Eğlenceleri," *Harvard Magazine* (Kasım 1995): ve *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences* (Ekim 1994): 23. Herschbach, Harvard'ta Bilim Baird Profesörü, 1958 Nobel Kimya Ödülü'nü kazandı. Franklin'in bilimsel çalışmalarıyla ilgili en önemli akademik araştırmalar, Harvard'lı önde gelen bilim tarihçisi I. Bernard Cohen tarafından gerçekleştirildi. Bu çalışmalardan bazıları, *Benjamin Franklin's Science* (Cambridge: Harvard University Press, 1990); *Science and the Founding Fathers* (New York: Norton, 1995), ve *Franklin and Newton* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1956). Diğer yararlı çalışmalar, Charles Tanford, *Ben Franklin Stilled the Waves* (Durham, N.C.: Duke University Press, 1989); Nathan Goodman, ed., *The Ingenious Dr. Franklin* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1931), bu kitap Franklin'in bilimsel mektup ve makalelerinden yapılmış bir derlemedir; J.L. Heilbron, "Bir Aydınlanmacı Doğa Filozofu olarak Franklin," ve Heinz Otto Sibum, "Doğanın Muhasebecisi," Lemay *Reappraising.*

2 "Sihirli Kareler," BF'den Peter Collinson'a, 1750; BF'den PS'ye, 20 Eylül 1761; Cohen 159-71; Brands 630. Cohen 159-71; Brands 630. Cohen, mektup ve Junto notlarına dayanarak Franklin ve Breintnall'ın sıcaklık deneylerinin 1729 ile 1737 arasında gerçekleştirildiğini söylemekte ve teorilerin Franklin'in de notlarını okuduğu Newton ile Boyle kadar geriye gittiğini belirtmektedir.

3 "Yeni İcat Edilen Pennsylvania Şöminelerinin Hikâyesi," 1744, *Papers* 2:419-46 (editörlerin tarihsel notlarıyla birlikte); *Autobiography* 128; Lemay *Reappraising*, 201-3; *Boston Evening Post*'a mektup, 8 Eylül 1746, ilk olarak Lemay *Internet Doc* 1746'da yeniden bulunarak kayda geçirildi; Brands 167; Samuel Edgerton Jr., "Franklin Sobası," Cohen 199-211. Pennsylvania Üniversitesi'nde sanat tarihçisi olan Edgerton, bu sobanın diğer tarihçilerin sandığı kadar kullanışlı ve yaygın olmadığını göstermektedir.

4 BF'den John Franklin'e, 8 Aralık 1752; "Kuzeydoğu Fırtınalarının Kaynağı," BF'den Jared Eliot'a, 13 Şubat 1750; BF'den Jared Eliot'a, 16 Temmuz 1747; BF'den Alexander Small'a, 12 Mayıs 1760; John Cox, *The Storm Watchers* (New York: Wiley, 2002), 5-7.

5 Cohen 40-65; BF'den Collinson'a, 28 Mart 1747; *Autobiography* 164; Bowen 47-49. Cohen, Dr. Spencer'ın derslerinin tarihleri, içerikleri, Collinson'un hediyesi ve Franklin'in kronolojiyi aktarırken yaptığı hatalar konusunda ayrıntılı kanıtlar sunmaktadır.

6 BF'den Collinson'a, 25 Mayıs, 28 Temmuz 1747, 29 Nisan 1749; Cohen 22-26; I. Bernard Cohen, *Franklin and Newton*, 303; Clark 71. J. L. Heilbrun ve Heinz Otto Sibum, Lemay *Reappraising*, 196-242, Franklin'in teorilerinin "muhasebeci" doğasına dikkat çekmektedir.

7 BF'den Collinson'a, 29 Nisan 1749, 4 Şubat 1750; Brands 199; Thomas Pynchon, Mason & Dixon (New York: Holt, 1997), 294.

8 BF'den John Lining'e, 18 Mart 1755; BF'den Collinson'a, 2 Mart 1750; BF'den John Winthrop'a 2 Temmuz 1768; Hawke 86-88; Cohen 121; Van Doren 156-70; Brands 198-202. Andrew White, "Hıristiyanlıkta Bilim ve Teoloji Arasındaki Savaşın Tarihi," www.human-nature.com/reason/white/chap11.html. Newton dışında, elektrik kıvılcımlarıyla yıldırım arasındaki benzerliklere dikkat çekenler arasında Francis Hauksbee, Samuel Wall, John Freke, Johann Heinrich Winkler ve Franklin'in amansız düşmanı Abbé Nollet de vardı; bkz. Clark 79-80. Ancak bunların hiçbiri hipotezi doğrulayacak ciddi deneyler yapmamışlardı.

9 BF'den John Mitchell'a, 29 Nisan 1749.

10 BF'den Collinson'a, 29 Temmuz, 2 Mart 1750.

11 *The Gentleman's Magazine*, Ocak, Mayıs 1750; *Experiments and Observations on Electricity, Made at Philadelphia in America, by Mr. Benjamin Franklin* (Londra: 1750, 1756 ve sonraki baskılar); Abbé Guillaume Mazéas'tan Stephen Hales'a, 20 Mayıs 1752, *Papers* 4:315 ve *Philosophical Transactions of the Royal Society* (1751-52); *Autobiography* 165-67; Clark 3-5, 83; Cohen 70-72.

12 "Uçurtma Deneyi," Pa. Gazette, 19 Ekim 1752; *Papers* 4:360-65'te tarihsel konuları açıklayan bir dipnot bulunmaktadır; Pa. Gazette, 27 Ağustos, 19 Ekim 1752; Cohen 68-77; Joseph Priestley, *The History and Present State of Electricity* (1767), www.ushistory.org/franklin/kite/index.htm; Hawke 103-6.

13 Cohen 66-109; Van Doren 164; Tom Tucker, *Bolt of Fate* (New York: Public Affairs, 2003). Tucker "Franklin'in uçurtma deneyinin... hayali olması mümkündür" diyerek, her şeyin tıpkı edebi kahramanları gibi uydurma olduğunu söylemektedir. Tucker'ın kitabında, I. Bernard Cohen'in bu konuda gönderme yaptığı ayrıntılı kanıtlar bulunmamaktadır ve dolayısıyla, sanırım, ikna edici değildir. Franklin'in uçurtma tarifiyle uydurma hikâyeleri arasında hiçbir şekilde benzerlik yoktur ve uçurtma tanımı eğer gerçek değilse, bu uydurma değil düpedüz yalan demektir. Tucker ayrıca garip bir şekilde, Franklin'in yaptığı nöbetçi kulübesi deneyi tarifinin, Londra Kraliyet Topluluğu'nun başkanına bir ölüm tehditi olduğunu ileri sürmektedir. Tucker bir de Franklin'in 1752 yazında Philadelphia'daki iki kamu binasına yıldırım çubuğu diktiği açıklamasının (bu haber Kraliyet Topluluğu'nun dergisinde de yayımlanmıştı, eğer doğru olmasaydı o zaman yalanlanırdı) yalan olabileceğini söylemektedir. Franklin'in elektrikle ilgili çalışmaları konusunda en önemli otorite olan bilim tarihi profesörü Cohen'in yaptığı kapsamlı çalışmada, Franklin'in nöbetçi kulübesi, uçurtma ve yıldırım çubukları hakkındaki değerlendirmeler ayrıntılı ve ikna edici bir şekilde ele alınmaktadır. Franklin'in o yaz uçurtma uçurup uçurmadığıyla ilgili makaleler arasında Abbott L. Rotch, "Franklin Yıldırım Çubuğunu İcat Etmeden Önce Elektrik Uçurtmasını Uçurmuş muydu?" *American Antiquarian Society Proceedings*, 1907; Alexander McAdie, "Franklin'in Uçurtma Deneyinin Tarihi," *American Antiquarian Society Proceedings*, 1925, bulunmaktadır.

14 Cohen 66-109; Van Doren 165-70. Van Doren, Franklin'in uçurtma deneyini uydurma ya da kendisi yapmış gibi gösterme ihtimalinin, "daima gerçek ve sahtecilikten uzak görünen bilimsel başarıları göz önüne alındığında neredeyse hiç olmadığını" söylemektedir.

15 BF'den Collinson'a, Eylül 1753; BF'den DF'ye, 10 Haziran 1758; Dudley Herschbach, "Ben Franklin'in Bilimsel Eğlenceleri," *Harvard Magazine* (Kasım 1995): 44; BF'den Cadwallader Colden'a, 12 Nisan 1753; BF'den Kraliyet Topluluğu'na, 29 Mayıs 1754.

16 BF'den Collinson'a, 29 Temmuz 1750; Van Doren 171; J.J.Thompson, *Recollections and Reflections* (Londra: Bell, 1939), 252; BF'den Cadwallader Colden'a, 11 Ekim 1750; Turgot epigramı, 1781: *Eripuit cœlo fulmen, sceptrumque tyrannis.*

7. BÖLÜM POLİTİKACI: PHİLADELPHİA, 1749-1756 (Sayfa 145-172)

1 Bir Akademinin Gerekliliği Üzerine," Pa. Gazette, 24 Ağustos 1749; "Pennsylvania Gençliğinin Eğitimi Üstüne Öneriler," Ekim 1749; BF'den Cadwallader Colden'a, Kasım 1749; Publick Akademisi'nin Tüzüğü, 13 Kasım 1749; *Autobiography* 121, 129-31; Van Doren 193; Pennsylvania Üniversitesi tarihi, www.archives.upenn.edu/histy/genlhistory/brief.html. (Okulun ilk adı Philadelphia Akademisi ve sonra Philadelphia Koleji idi. 1779'da okulun yönetiminin eyalete geçmesiyle birlikte Pennsylvania Devlet Üniversitesi adını aldı ve nihayet 1791'de Pennsylvania Üniversitesi oldu.)

2 "Hastane Başvurusu" Pa. Gazette, 8 Ağustos 1751; *Autobiography* 134.

3 BF'den Peter Collinson'a, 9 Mayıs 1753; Stuart Sherman, "Franklin ve Aydınlanma Çağı," Sanford 75. Aynı zamanda bkz. Bölüm 4, n.49.
Franklin'in düşünceleri konusunda daha fazla bilgi için, bkz. Paul Conner, *Poor Richard's Politicks* (New York: Oxford University Press, 1965), ve Francis Jennings, *Benjamin Franklin: Politician* (New York: Norton, 1996).

4 "İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler," 1751, *Papers* 4:225; Conner 69-87; Hawke 95.

5 Caniler ve Çıngıraklı Yılanlar," Pa. Gazette, 9 Mayıs 1751.

6 "İnsanoğlunun Çoğalması Üzerine Gözlemler," 1751; BF'den Abiah Franklin'e, 12 Nisan 1750; John Van Horne, "Kolektif Yardımseverlik," Lemay *Reappraising*, 433-36; Lopez *Private*, 291-302.

7 BF'den John Waring'e, 17 Aralık 1763.

8 BF'den Peter Collinson'a, 9 Mayıs 1753.

9 *Autobiography* 131.

10 *Autobiography* 132.

11 *Autobiography* 132; Carlisle Anlaşması Raporu, 1 Kasım 1753; Pennsylvania Bölge Konseyi Tutanakları, 15 Kasım 1753.

12 *Autobiography* 140; BF'den Collinson'a, 21 Mayıs 1751; John Franklin'den BF'ye, 26 Kasım 1753; "Posta Şeflerinin Çalışma Usulleri," 1753, *Papers* 5:162-77; posta ofislerinin finansmanı, 10 Ağustos 1753, *Papers* 5:18; Wright 85; Hawke 114; Brands 243-45; Clark 100; Lopez *Private*, 53.

13 BF'den James Parker'a, 20 Mart 1751; Pa. Gazette, 9 Mayıs 1754.

14 "Kızılderililerle Görüşecek Komisyon," Pa. Meclisi, 13 Mayıs 1754, *Papers* 5:275; "Kuzey Kolonilerini Birleştirme Tasarısı Üstüne Kısa İpuçları," BF'den James Alexander ve Cadwallader Colden'a, 8 Haziran 1754, *Papers* 5:335.

15 BF'den Peter Collinson'a, 29 Temmuz 1754; BF'den Cadwallader Colden'a, 14 Temmuz 1754; "Önerilen Birlik Planı," 10 Temmuz 1754; *Autobiography* 141-42; BF'den William Shirley'ye, 4, 22 Aralık 1754.
Gene bakış için, Bernard Bailyn *The Ordeal of Thomas Hutchinson* (Cambridge: Harvard University Press, 1974); Robert Newbold, *The Albany Congress and Plan of Union* (New York: Vantage, 1955), 95-105; Morgan *Franklin*, 83-90; Hawke 116-23; Brands 234-40; Wright 89-94. En renkli hikâye Catherine Drinker Bowen, *The Most Dangerous Man in America* (Boston: Little, Brown, 1974), 91-162'de bulunmaktadır.

Nihai planın kime ait olduğu konusunda Franklin'le Hutchinson arasında mesleki bir tartışma vardır. Hutchinson yıllar sonra yazdığı bir mektupta, planın kendisine ait olduğunu söylemektedir ancak kendi yazdığı bir tarih kitabında "genel bir birlik planının Benjamin Franklin tarafından ortaya atıldığını" belirtir. İşin doğrusu, nihai planın yapısına ve cümle kuruluşlarına bakıldığında, Franklin'in Albany'ye gelmeden önce hazırladığı "Kısa İpuçları"na çok benzediği görülmektedir. Bkz. *Papers* 5:335; Wright 92. Hutchinson'ı savunan bakış için, bkz. Lawrence Gipson, *The British Empire before the American Revolution* (New York: Knopf, 1936-69), 5:126-38.

16 BF'den John Franklin'e, 16 Mart 1755; BF'den Catherine Ray'e, 4 Mart, Mart-Nisan, 11 Eylül, 16 Ekim 1755; Catherine Ray'den BF'ye, 28 Haziran 1755. (İmzasını "Caty" şeklinde atıyordu, fakat Franklin ona "Katy" ya da "Katie" derdi.)

17 Bu konuda en iyi analiz için, Lopez *Private*, 55-57 ve Lopez *Life* 25-29. Lopez'den yapılan alıntı, ilk kitaptandır, ancak sonraki kitapta aynı şekilde tekrarlanmıştı. Aynı zamanda bkz. William Roelker, *Benjamin Franklin and Catherine Ray Greene* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1949). Ayrıca, J.A. Leo Lemay'in *PMHB* 126:2 (Nisan 2002): 336: "Franklin'in flörtlerini ciddi bir cinsel girişim olarak gören biyografi yazarları, sanki bana insan psikolojisinden anlamıyormuş yahut da Paris'teki John Adams gibi bağnazlarmış gibi geliyor" sözüne dikkat çekmekte yarar var.

18 BF'den Catherine Ray'e, 2 Mart 1789.

19 *Autobiography* 143-47; Hawke 124-62; BF'den Peters'a, 17 Eylül 1754; BF'den Collinson'a, 25 Ağustos 1755.

20 *Autobiography* 151-52, 148-51; "Arabalar İçin İlan," 26 Nisan 1755; *Papers* 6:19. (*Autobiography*'deki tarih yanlıştır.)

21 BF'den Peter Collinson'a, 26 Haziran 1755; *Autobiography* 144; Robert Hunter Morris'ten Thomas Penn'e, 16 Haziran 1755.

22 *Autobiography* 154-56; Meclis'ten General Morris'e cevap, 8, 19 Ağustos, 11 Kasım 1755.

23 *Autobiography* 156; Brands 262; Pa. Gazette, 18 Aralık 1755; BF'den James Read'e, 2 Kasım 1755; BF'den Richard Partridge'e, 27 Kasım 1755.

24 BF'den DF'ye, 25 Ocak 1756; *Autobiography* 160-62; Brands 267-69; J. Bennett Nolan, *General Benjamin Franklin* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1936), 62.

25 *Autobiography* 162-63; Brands 270-71; BF'den Collinson'a, 5 Kasım 1756.

26 BF'den George Whitefield'a, 2 Temmuz 1756; BF'den DF'ye, 25 Mart 1756; *Autobiography* 169; Meclis'in cevabı, BF, 29 Ekim 1756; Franklin'in Meclis tarafından atanması, 29 Ocak 1757, *Papers* 7:109; Wright 105; Thomas Penn'den Richard Peters'a, 14 Mayıs 1757.

8. BÖLÜM FIRTINALI SULAR: LONDRA, 1757-1762 (Sayfa 173-202)

---

1 BF'den William Brownrigg'e, 7 Kasım, 1773; Yaşlı Plinius (M.S.23-79) *Natural History* adlı kitabında, kitap 2, bölüm 234, "Yağla her şey duruldu," diye yazmıştı. Plinius bilimadamı ve senatör olmasının yanı sıra, Napoli yakınlarındaki Roma imparatorluk filosunda komutandı, Vezüv Yanardağı patlamasında hayatını kaybetti.

2 BF'den DF'ye, 17 Temmuz 1757; *Autobiography* 175-77.

3 Lopez *Private*, 86.

4 Franklin'in zamanının çoğunu geçirdiği Craven Sokağı'ndaki, şimdi 36 numaralı ev halen ayaktadır ve 2003'te evi küçük bir müzeye dönüştürme çalışmaları başlamıştır. Plan, her bir küçük odanın, Franklin'in Londra hayatının farklı boyutlarını, yani diplomasi, bilim, sosyal

hayat ve yazılarını sergilemesidir. 19. Yüzyıl tuğla cephesi olan ve diğer yapısal özellikleriyle Franklin'in dönemindeki yapılara benzeyen ev, Charing Cross İstasyonu'yla Trafalgar Meydanı'na birkaç yüz metre mesafededir. www.thersa.org/franklin/default.html; www.rsa.org.uk/projects/project_closeup.asp?id=1001; www.cs.mdx.ac.uk/wrt/Siteview/project.html.

5 BF'den PS'ye, 4 Mayıs 1759 ve (ayı belli değil)1759, 1 Mayıs, 13 Eylül 1760.

6 BF'den PS'ye, 13 Eylül 1759, 1 Mayıs, 11 Haziran ("özenli değişiklik" alıntısı da dahil), 13 Eylül ve (günü belli değil) Kasım 1760; PS'den BF'ye, 23 Haziran 1760, (günü belli değil) Ağustos ve 16 Eylül 1760. Aynı zamanda bkz. 1761-62 tarihli mektupları.

7 BF'den PS'ye, 27 Ocak 1783; Wright 110; Clark 140; Lopez *Private*, 83; Randall 123.

8 William Strahan'dan DF'ye, 13 Aralık 1757.

9 BF'den DF'ye, 14 Ocak, 19 Şubat, 10 Haziran 1758; Lopez *Private*, 80; Clark 142-43, 147.

10 BF'den DF'ye, 22 Kasım, 3 Aralık 1757, 10 Haziran 1758, 27 Haziran 1760; Lopez *Private*, 172.

11 Verner Crane, "Dürüst Whigler Kulübü," *William and Mary Quarterly* 23 (1966): 210; Leonard Labaree, "Benjamin Franklin'in İngiliz Arkadaşları," *Proceedings of the American Philosophical Society* 108 (1964): 423; Clark 142; Brands 279; Morgan *Devious*, 15; Hawke 163.

12 Strahan'dan DF'ye, 13 Aralık 1757; BF'den DF'ye, 27 Kasım 1757.

13 Wright 114-15, 216-17.

14 Thomas Penn'den Richard Peters'a, 14 Mayıs 1757.

15 *Autobiography* 177-79.

16 *Autobiography* 178.

17 *Autobiography* 179; "Şikâyet Konuları," BF'den Pennler'e, 20 Ağustos 1757; "Şikâyet Konuları"na cevap, Ferdinand John Paris, 28 Kasım 1758, *Papers* 8:184; Cecil Currey, *Road to Revolution* (Garden City, N.Y.: Anchor, 1968), 35.

18 "Pennsylvania İmtiyazlar Yasası," 28 Ekim 1701, www.constitution.org/bcp/penncharpriv.htm; BF'den Isaac Norris'e, 14 Ocak 1758; Clark 144; Middlekauff 65-66; Brands 301.

19 Thomas Penn'den Richard Peters'a, 5 Temmuz 1758; BF'den Joseph Galloway'e, 17 Şubat 1758; Brands 302; Wright 117.

20 WF'den *Citizen*'ın yayıncısına, Londra'daki Pennsylvania kafeden, 16 Eylül 1757.

21 BF'den DF'ye, 10 Haziran 1758; Skemp *William*, 30-31.

22 Lopez, *Private*, 61-69; Skemp *William*, 24-26, 37; Randall 102-15; WF'den Elizabeth Graeme'e, 26 Şubat, 7 Nisan, 9 Aralık 1757; WF'den Margaret Abercrombie'ye 24 Ekim 1758. *The True Conduct of Persons of Quality*, Nicolas Rémond des Cours tarafından yazıldı ve Fransızca'dan İngilizceye çevrilerek 1694'te Londra'da yayımlandı.

23 BF'den Abiah Franklin'e, 12 Nisan 1750; WF'den BF'ye, 3 Eylül 1758.

24 BF'den DF'ye, 6 Eylül 1758, 29 Ağustos 1759.

25 Dr. Thomas Bray, "Gospel'i Kolonilerdeki Zenciler Arasındaki Yabancılar Arasında Yayma Derneği," docsouth.dsi.internet2.edu/church/pierre/pierre.html; BF'den John Lining'e, 14 Nisan 1757, 17 Haziran 1758; BF'den Cadwallader Colden'a, 25 Şubat 1763.

26 BF'den DF'ye, 6 Eylül 1758.

27 Ferdinand John Paris'in Şikâyet Konuları'na cevabı, 28 Kasım 1758; Thomas ve Richard Penn'den Meclis'e, 28 Kasım 1758; BF'den Isaac Norris'e, 19 Ocak 1759. Bkz. *Papers* 8:178-86; Middlekauff 68-70; Hawke 173; Morgan *Devious*, 38.

28 Morgan *Franklin*, 102, 130; Gordon Wood, "Bilge Adamlar," *New York Review*, 26 Eylül 2002, 44. Morgan'ın kitabıyla ilgili incelemesinde, Wood, Franklin'in tutumunun kolayca tahta olan bağlılığıyla açıklanabileceğini savunmakta ve Morgan'ı, Franklin'i körlükle suçlarken, bizzat kendisini geç kavrayışı nedeniyle kör olmakla suçlamaktadır. "Franklin'e olan yaklaşımında zaman zaman, zarif bir biçimde tarihçilerin 'whig'çilik' adını verdiği, geçmişten gelecek beklentisi çıkartan bir anakronik kısaltma yapan bir bakış açısı taşıyor görünmek-

tedir," diye yazmaktadır. Olasılıklar ışığında, gerçekte başkalarının, yani Pennler'in hem taraftarlarının hem de karşıtlarının okyanusun her iki yanında da Pennsylvania'yı bir kraliyet kolonisine dönüştürebilecek bir destek olmadığını ve asıl sorunun, Britanyalı liderlerin, kolonilerin ekonomik ve siyasi olarak bağımlı olması gerektiği yolundaki genel tavrı olduğunu çok açıkça görebildiği bir sırada, Franklin'in Mülk Sahipleri'ne duyduğu öfkenin, perspektifini kaybetmesine yol açtığını düşünüyorum.

29 BF'den Danışma Meclisi'ne, 20 Eylül 1758; Hawke 176.

30 BF'den Thom Leech'e, 13 Mayıs 1758; Hawke 169, 177; *Papers* 8:60.

31 *Autobiography* 180; Ticaret Komisyonu Raporu, 24 Haziran, 1760, *Papers* 9:125-73; Danışma Meclisi emri, 2 Eylül 1760; Morgan *Devious*, 56-57; Middlekauff 73.

32 Brands 305-6; "Kardeşçe Sevgi Üstüne Kıssa," 1755, *Papers* 6:124; BF'den Lord Kames'e, 3 Mayıs 1760.

33 BF'den David Hume'a, 19 Mayıs 1762.

34 BF'den David Hume'a, 27 Eylül 1760; David Hume'dan BF'ye, 10 Mayıs 1762.

35 BF'den Lord Kames'e, 3 Ocak, 1760; Brands 287; St. Andrews'un yaptığı alıntı, 1 Ekim 1759, *Papers* 8:277.

36 BF'den DF'ye, 5 Mart 1760.

37 Temple Franklin'in mezar taşında doğum tarihi 22 Şubat 1762 olarak geçmektedir, ancak aile içi mektuplaşmalar Şubat 1760'ı işaret etmektedir. Lopez *Private*, 93; Van Doren 290.

38 BF'den Jared Ingersoll'e, 11 Aralık 1762; WF'den SF'ye, 10 Ekim 1761.

39 "Kanada'nın İadesi İçin Mizahi Gerekçeler," Londra, *Chronicle*, 27 Aralık 1759; "Büyük Britanya'nın Çıkarı," Nisan 1760, *Papers* 9:59-100; Jack Greene, "Gurur, Önyargı ve Kıskançlık," Lemay *Reappraising*, 125.

40 BF'den William Strahan'a, 23 Ağustos 1762.

41 Aldridge, *French*, 169, Pierre Cabanis, *Complete Works* (Paris: Bossange frères, 1825), 5:222.

42 Temple Franklin, "Benjamin Franklin'in Anıları," 1:75; Randall 180; Skemp *William*, 38; Brands 328; BF'den JM'ye, 25 Kasım 1752; BF'den PS'ye 11 Ağustos 1762.

43 BF'den John Pringle'a, 1 Aralık 1762.

9. BÖLÜM MEMLEKET İZNİ: PHİLADELPHİA, 1763-1764 (Sayfa 203-215)

---

1 Skemp *William*, 48; Thomas Penn'den James Hamilton'a, Eylül 1762; Clark 170.

2 BF'den Benjamin Waller'a, 1 Ağustos 1763.

3 BF'den Lord Bessborough'ya, Ekim 1761; Lopez *Private*, 100; BF'den DF'ye, 16 Haziran 1763.

4 BF'den PS'ye, 10 Haziran 1763; Lopez *Private*, 100.

5 Hawke 202; BF'den JM'ye, 19 Haziran 1763; BF'den Catherine Ray Greene'e, 1 Ağustos 1763; BF'den William Strahan'a, 8 Ağustos 1763.

6 Lopez *Private*, 114; WF'den William Strahan'a, 25 Nisan 1763; BF'den William Strahan'a, 19 Aralık 1763.

7 BF'den Peter Collinson'a, 19 Aralık 1763; "Lancaster Kasabası'nda Meçhul Şahıslar Tarafından Bu Bölgenin Dostu Olan Birkaç Kızılderiliye Karşı Gerçekleştirilen Son Katliamların Öyküsü," Ocak 1764; Van Doren 307; Hawke 208; Brands 352.

Franklin'in Kızılderililere karşı duyduğu sempati ile sınır Presbiteryenleri ve etnik Almanlara karşı beslediği önyargılar konusunda ilginç bir tarihsel tartışma yaşanmaktadır. Buxbaum

185-219, Franklin'in Presbiteryenlere karşı önyargısını abartıp onu Kızılderililerin "aslında İngilizlerden çok da farklı olmadıklarını" göstermeyi kendine görev edinmiş gibi göstermeye çalışanlardan biridir. Brooke Hindle, "Paxton Çocuklarının Yürüyüşü"nde, *William and Mary Quarterly* (Ekim 1946) benzer bir yaklaşım sergiler. Francis Jennings, *Benjamin Franklin: Politician*'da (New York: Norton, 1996), 158-59, onlara karşı çıkar. Buxbaum'u "tahsilli bir kafası karışık" olarak niteler ve Hindle'ı da "tam bir cehalet"le ve "bağnaz ve ahmakça" yorumlar yapmakla suçlar.

8 BF'den John Fothergill'e, 14 Mart 1764; BF'den Richard Jackson'a, 11 Şubat 1764; Hawke 208.

9 BF'den Lord Kames'e, 2 Haziran 1765; John Penn'den Thomas Penn'e, 5 Mayıs 1764; BF'den John Fothergill'e, 14 Mart 1764; Hawke 211; Brands 356; Van Doren 311.

10 Meclis'in valiye verdiği cevap, 24 Mart 1764.

11 Van Doren 314; Buxbaum 192; Cecil Currey, *Road to Revolution* (Garden City, N.Y.: Anchor, 1968), 58.

12 Pennsylvania Meclisi Kararları, 24 Mart 1764; "Kamusal Konuların Mevcut Durumu Üstüne Soğukkanlı Düşünceler,", 12 Nisan 1764; BF'den Richard Jackson'a, 14, 29 Mart, 1 Eylül 1764; BF'den William Strahan'a, 30 Mart 1764; J. Philip Gleason, "Aşağılık Bir Seçim ve Franklin'in Saygınlığı," *William and Mary Quarterly* (Ekim 1961); Brands 357; Van Doren 313; Morgan *Devious*, 80-83. Franklin Karşıtı Risaleler, *Papers* 11:381'de bulunmaktadır.

13 Hawke 225; Brands 358; Van Doren 316; Buxbaum 12; "Son Protesto Üzerine Düşünceler," 5 Kasım 1764.

14 BF'den Richard Jackson'a, 1 Mayıs 1764; BF'den SF'ye, 8 Kasım 1764; Hawke 222-26.

10. BÖLÜM AJAN PROVOKATÖR: LONDRA, 1765-1770 (Sayfa 217-249)

1 BF'den PS'ye, 12 Aralık 1764.

2 BF'den DF'ye, 27 Aralık 1764, 9,14 Şubat 1765. Franklin'in göreviyle ilgili genel bir bakış için, bkz. Middlekauff; Morgan *Devious*; Cecil Currey, *Road to Revolution* (Garden City, N.Y.: Anchor, 1968); Theodore Draper, *The Struggle for Power* (New York: Times Books, 1996); Edmund Morgan ve Helen Morgan, *The Stamp Act Crisis* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1953).

3 BF'den PS'ye, 20 Temmuz 1768; PS'den BF'ye, 26 Eylül 1768; Noah Webster'dan BF'ye, 24 Mayıs 1786; BF'den Webster'a, 18 Haziran 1786; Van Doren 426; Noah Webster, *Dissertations on the English Language: With Notes, Historical and Critical, to Which Is Added, by Way of Appendix, an Essay on a Reformed Mode of Spelling, with Dr. Franklin's Arguments on That Subject* (Boston: Isaiah Thomas, 1789), edweb.sdsu.edu/people/DKitchen/new_655/wesbter_language.htm.

4 Lopez *Private*, 152; WF'den BF'ye, 2 Ocak 1769; PS'den Barbara Hewson'a, 4 Ekim 1774; PS'den BF'ye, 5 Eylül 1776.

5 Cadwalader Evans'tan BF'ye, 15 Mart 1765; John Penn'den Thomas Penn'e, 16 Mart 1765; Morgan *Devious*, 94.

6 BF'den Joseph Galloway'e, 11 Ekim 1766; Morgan *Devious*, 102. Morgan ve Morgan, *The Stamp Act Crisis*, 89-91; Brands 360-63; Van Doren 320.

7 BF'den John Hughes'a, 9 Ağustos 1765; Morgan *Devious*, 106: Thomas Penn'den William Allen'a, 13 Temmuz 1765.

8 BF'den Charles Thomson'a, 11 Temmuz 1765; Morgan *Devious* 105; Charles Thomson'dan BF'ye, 24 Eylül 1765; John Hughes'tan BF'ye, 17 Eylül 1765.

9 David Hall'dan BF'ye, 6 Eylül 1765; Morgan *Devious*, 106; Wright 188.

10 Samuel Wharton'dan BF'ye, 13 Ekim 1765; John Hughes'tan BF'ye, 12 Eylül 1765; DF'den BF'ye, 22 Eylül 1765; Morgan *Devious*, 107; BF'den DF'ye, 9 Kasım 1765; Brands 368.

11 Patrick Henry'den Virginia Temsilciler Meclisi'ne, 30 Mayıs 1765; BF'den John Hughes'a, 9 Ağustos 1765; Thomas Hutchinson'dan BF'ye, 18 Kasım 1765; Brands 368.

12 BF'den Pennsylvania Meclis komisyonuna, 12 Nisan 1766; Thomas Penn'den John Penn'e, 30 Kasım 1765.

13 BF'den David Hall'a, 9 Kasım 1765; BF'den Joseph Galloway'e, 11 Ekim 1766; John Fothergill'den James Pemberton'a, 27 Şubat 1766; "Kızılderili Mısırını Savunmak ve Bir Cevap," *The Gazetteer*, 2, 15 Ocak 1766.

14 *Public Advertiser*, 22 Mayıs 1765, 2 Ocak 1766.

15 William Warner, "Aydınlanmacı Anonimlik," University of California Santa Barbara, ders, 8 Mart 2002, dc-mrg.english.ucsb.edu/conference/2002/documents/william_warner_anon.html.

16 BF'den JM"ye, 1 Mart 1766; BF'den WF'ye, 9 Kasım 1765; Brands 373; Hawke 235-37.

17 BF'den bilinmeyen alıcıya, 6 Ocak 1766; aynı zamanda bkz. BF'den Cadwalader Evans'a, Mayıs 1766; Wright 187; Van Doren 333.

18 Avam Kamarası'nda verilen ifade, 13 Şubat 1766, *Papers* 13:129-62; Brands 374-76; Van Doren 336-52.

19 William Strahan'dan David Hall'a, 10 Mayıs 1766; Joseph Galloway'den BF'ye, 23 Mayıs, 7 Haziran 1766; Charles Thomson'dan BF'ye, 20 Mayıs 1766; Van Doren 353; Clark 195; Hawke 242.

20 BF'den DF'ye, 6 Nisan 1766.

21 DF'den BF'ye, 10 Şubat, 8, 13 Ekim 1765; BF'den DF'ye, 4 Haziran 1765; Lopez *Private*, 126.

22 David Hall'dan BF'ye, 27 Ocak 1767; BF'den Hall'a, 14 Nisan 1767.

23 BF'den DF'ye, 22 Haziran 1767.

24 Lopez *Private*, 134, E.D.Gillespie, *A Book of Remembrance* (Philadelphia: Lippincott, 1901), 25'ten alıntı.

25 DF'den BF'ye, 25 Nisan 1767; BF'den DF'ye, 23 Mayıs, 22 Haziran 1767; Brands 390; Hawke 255.

26 WF'den BF'ye, Mayıs 1767; RB'den BF'ye, 21 Mayıs 1767; Brands 391.

27 BF'den RB'ye, 5 Ağustos 1767; BF'den DF'ye 5 Ağustos 1767.

28 MS'den DF'ye, 18 Eylül 1767; Lopez *Private*, 139.

29 BF'den DF'ye, 28 Ağustos 1767; BF'den PS'ye, 14 Eylül 1767.

30 BF'den PS'ye, 28 Ağustos 1767; Van Doren 367-69.

31 BF'den DF'ye, 2, 17 Kasım 1767; BF'den PS'ye, 9 Ekim 1767; Brands 395-96; Van Doren 368; Hawke 258.

32 JM'den BF'ye, 1 Aralık 1767; BF'den JM'ye, 21 Şubat 1768.

33 BF'den RB'ye, 13 Ağustos 1768; BF'den DF'ye, 9 Ağustos 1768; Lopez *Private*, 141.

34 BF'den DF'ye, 26 Ocak 1769; Thomas Bond'tan BF'ye, 7 Haziran 1769; DF'den BF'ye, 27 Kasım 1769; Van Doren 404; Lopez *Private*, 143; Brands 456.

35 PS'den BF'ye, 1 Eylül 1769; BF'den PS'ye, 2 Eylül 1769, 31 Mayıs 1770; Lopez *Private*, 154.

36 "Craven Street Gazette," 22-25 Eylül 1770, *Papers* 17:220-26.

37 BF'den Barbeu Dubourg, 28 Temmuz 1768; Lopez *Private*, 27.

38 BF'den MS'ye, 3 Kasım 1772, *Papers*'ta hatalı olarak 1767 şeklinde verilmiştir.

39 "Her İki Ülkenin Dostu," Londra *Chronicle*, 9 Nisan 1767; "Hayırsever," Londra *Chronicle*, 11 Nisan 1767; Brands 386; Hawke 252; Cecil Currey, *Road to Revolution*, 222.

40 "Amerika'nın 1768'den Önceki Hoşnutsuzluğunun Nedenleri" Londra *Chronicle*, 7 Ocak 1768. Yazının imzasız olmasına karşın, Franklin, 1760 tarihli "Büyük Britanya'nın Çıkarı"

başlıklı yazısında kullandığı bir cümleyi hiciv amaçlı kullanarak yazarın kendisi olduğunu belli etmişti: "Rüzgâr esmezse dalgalar yükselmez." Franklin dalgalara hem bilimsel hem de siyasi olarak ilgi duyduğu için bu metafordan hoşlanıyordu.

41 "Bir Çiftçiden Mektuplar'a Önsöz," N.N. (BF), 8 Mayıs 1768, *Papers* 15:110; BF'den WF'ye, 13 Mart 1768.

42 BF'den Joseph Galloway'e, 9 Ocak 1768; BF'den WF'ye, 9 Ocak 1768; BF'den bilinmeyen alıcıya, 28 Kasım 1768; Lib. of Am. 839; Clark 211.

43 BF'den Joseph Galloway'e, 2 Temmuz, 13 Aralık 1768; BF'den WF'ye, 2 Temmuz 1768; Hawke 263, 268; Brands 408.

44 Thomas Crowley'ye, "Francis Lynn" (BF), *Public Advertiser*, 21 Ekim 1768; "İç Savaş Üzerine," N.N. (BF) imzalı, *Public Advertiser*, 25 Ağustos 1768; "İncelemeler," "NMCNPCH" (BF), Londra *Chronicle*, 18 Ağustos 1768; "Görevi Başında Bulunmayan Valiler Üzerine," Twilight (BF), *Public Advertiser*, 27 Ağustos 1768.

45 "Bir Amerikalı"dan (BF) *Gazetteer*'e, 17 Ocak 1769; "Aslan Yavrusu," *Public Advertiser*, 2 Ocak 1770.

46 BF'den William Strahan'a, 29 Kasım 1769.

47 BF'den Charles Thomson'a, 18 Mart 1770; BF'den Samuel Cooper'a, 8 Haziran 1770.

48 Franklin'in Hillsborough ile resmi görüşmesine dair izlenimi, 16 Ocak 1771, *Papers* 18:9; Hawke 290; Brands 431-34.

49 BF'den Samuel Cooper'a, 5 Şubat, 10 Haziran 1771; Strahan'dan WF'ye, 3 Nisan 1771; BF'den Massachusetts Haberleşme Komisyonu'na, 15 Mayıs 1771; Hawke 294-95; Van Doren 387-88.

50 BF'den Thomas Cushing'e, 10 Haziran 1771; Arthur Lee'den Sam Adams'a, 10 Haziran 1771, Richard Henry Lee, *The Life of Arthur Lee* (Boston: Wells and Lilly, 1829); Samuel Cooper'dan BF'ye, 25 Ağustos 1771; Brands 437-38.

11. BÖLÜM ASİ: LONDRA, 1771-1775 (Sayfa 251-287)

---

1 BF'den William Brownrigg'e, 7 Kasım 1773; Charles Tanford, *Ben Franklin Stilled the Waves* (Durham, N.C.: Duke University Press, 1989), 29; Van Doren 419.

2 Jonathan Williams (BF'nin yeğeni), "Kuzey İngiltere'ye Yapılan Yolculuk Günlüğü," 28 Mayıs 1771, *Papers* 18:113; BF'den Thomas Cushing'e, 10 Haziran 1771; BF'den DF'ye, 5 Haziran 1771; Hawke 295; Brands 438.

3 BF'den Jonathan Shipley'e, 24 Haziran 1771.

4 BF'den JM'ye, 17 Temmuz 1771; BF'den Samuel Franklin'e, 19 Temmuz 1771.

5 John Updike, "Birçok Ben," *New Yorker*, 22 Şubat 1988, 112; Charles Angoff, *A Literary History of the American People* (New York: Knopf, 1931); Van Doren 415.
Lemay/Zall Otobiyografisi, özgün metne ve bütün versiyonlarına kapsamlı bir bakış olanağı vermektedir. Yale'daki (New Haven: Yale University Press, 1964) *Franklin Papers*'ın Leonard Labaree ve diğer editörlerden yapılan baskıları güvenilir olduğu gibi, yararlı dipnotlarla doludur. Ayrıca metnin tarihçesi konusunda sağlam bilgi veren bir giriş bölümü bulunmaktadır. Carl Van Doren, *Benjamin Franklin's Autobiographical Writings* (1945; New York: Viking, 2002), 208-11. Van Doren'in Franklin biyografisi de, 414-15, Franklin'in yazma sürecini anlatmaktadır. J. A. Leo Lemay'den de birtakım değerli yazılar bulunmaktadır: "Franklin'in Otobiyografisinde Gösteriş Teması," Lemay *Reappraising*, 372 ve "Franklin ve Otobiyografi," *Eighteenth Century Studies* (1968): 200. İyi bir taslak analizi için -Huntington

Kütüphanesi'nde bulunabilir- bkz. P.M. Zall, "Franklin Otobiyografisi'nin Taslakları," *Huntington Library Quarterly* 39 (1976); P.M. Zall, "Yaşlı Bir Esnaf Olarak Otobiyografi Yazarının Portresi," *The Oldest Revolutionary*, ed. J.A. Leo Lemay (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1976), 53. Lemay ve Zall tarafından yayına hazırlanan Norton Critical baskısında (New York: Norton, 1968), eleştirel alıntıların yanı sıra araştırma yazılarının bir bibliyografyası da bulunmaktadır. Aynı zamanda bkz. Ormond Seavey, *Becoming Benjamin Franklin: The Autobiography and the Life* (University Park: Pennsylvania State University Press, 1988); Henry Steele Commager, Modern Library baskısına giriş (New York: Random House, 1944); Daniel Aaron, Library of America baskısına giriş (New York: Vintage, 1990). Cherbury Lordu Herbert tarafından kaleme alınan anılar (1583-1648), Franklin'in kendi işini kurmasından yedi yıl önce, 1764'te Franklin'in arkadaşı Horace Walpole tarafından yayımlandı. Gilbert Burnet önemli bir İngiliz din adamı ve tarihçiydi. 1688 devrimini *History of My Own Time* adlı kitabında anlatmıştı. Kitabın bir kopyası da Franklin'in Kütüphanecilik Şirketi'nde bulunmaktaydı.

6 BF'den Anna Shipley'e, 13 Ağustos 1771; BF'den Georgiana Shipley'e, 26 Eylül 1772; BF'den DF'ye, 14 Ağustos 1771; Van Doren 416-17.

7 BF'den Thomas Cushing'e, 13 Ocak 1772; BF'den Joshua Babcock'a, 13 Ocak 1772; Brands 440.

8 BF'den Thomas Cushing'e, 13 Ocak 1772; BF'den WF'ye, 30 Ocak 1772.

9 J. Bennett Nolan, *Benjamin Franklin in Scotland and Ireland* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1956). Bu küçük kitap Franklin'in bu seyahatlarde yaptığı şeyleri ayrıntılı bir şekilde ve iyice araştırılmış olarak anlatmaktadır. Adam Smith'in Franklin'e, 1776'de yayımlanan *Ulusların Zenginliği*'ni gösterip göstermediği konusunda birtakım görüş ayrılıkları bulunmaktadır, ancak Smith'in bir yakını gösterdiğini söylemektedir.

10 PS'den BF'ye, 31 Ekim 1771; SF'den RB'ye, 2 Aralık 1771; RB'den DF'ye, 3 Aralık 1771; Mary Bache'den BF'ye, 3 Aralık 1771, 5 Şubat 1772; Lopez *Private*, 143-44.

11 BF'den DF'ye, 28 Ocak 1772; BF'den SF'ye, 29 Ocak 1772; Lopez *Private*, 146; RB'den BF'ye, 6 Nisan 1773; Van Doren 392; Brands 455.

12 BF'den DF'ye, 3 Ekim 1770; BF'den PS'ye 25 Kasım 1771; BF'den DF'ye, 2 Şubat 1773; Brands 456; Van Doren 404, 411.

13 BF'den William Brownrigg'e, 7 Kasım 1773; Stanford 78-80; C.H. Giles, "Franklin'in Bir Çay Kaşığı Yağı," Chemistry&Industry (1961): 1616-34; Stephen Thompson, "Bir Molekül Ne Kadar Küçüktür?" *SHiPS News*, Ocak 1994, www1.umn.edu/ships/words/avogadro.htm; "Moleküllerin Ölçülmesi: Clapham Common'daki Su Birikintisi," www.rosepetruck.chem.brown.edu/Chem10-01/Lab3/Chem10_lab3.htm.

14 BF'den Benjamin Rush'a, 14 Temmuz 1773.

15 BF'den WF'ye, 19 Ağustos 1772.

16 BF'den Cadwalader Evans'a, 20 Şubat 1768.

17 BF'den John Pringle'a, 10 Mayıs 1768.

18 BF'den Peter Franklin'e, 7 Mayıs 1760.

19 BF'den Giambatista Beccaria'ya, 13 Temmuz 1762; www.gigmasters.com/armonica/index.asp.

20 Franklin'den Collinson'a, 9 Mayıs 1753.

21 Medius (BF), "Yoksul İşçiler Üzerine," *The Gentleman's Magazine*, Nisan 1768.

22 Campbell 236.

23 "Kölelik Üzerine Tartışma," *Public Advertiser*, 30 Ocak 1770.

24 Lopez *Private*, 292-98; Gary Nash, "Koloni Philadelphiası'nda Köleler ve Köle Sahipleri," *William and Mary Quarterly* (Nisan 1973): 225-56. Lopez ve Herbert her beş aileden birinin köle sahibi olduğunu ileri sürmektedir ki, bu yanlıştır; bununla birlikte 1790'da kölelerin toplam nüfusun beşte birini oluşturduğu gerçektir. Ancak bu ikisi aynı şey değildir. Ameri-

ka'daki ilk nüfus sayımı olan 1790 nüfus sayımına göre ülke nüfusu 3.893.874'tü, bunların 694.207'si de köleydi. Toplam aile sayısı 410.636 idi ve bunların 47.664'ü köle sahibiydi. 1750'de on üç kolonide tahminen 1.2 milyon kişi yaşamaktaydı ve bunların 236 bini köleydi. Bkz. fisher.lib.virginia.edu/census/; www.eh.net/encyclopedia/wahl.slavery.us.php; Stanley Engerman ve Eugene Genovese, *Race and Slavery in the Western Hemisphere: Quantitative Studies* (Princeton: Princeton University Press, 1975).

25 Anthony Benezet'ten BF'ye, 27 Nisan 1772; BF'den Anthony Benezet'e, 22 Ağustos 1772; BF'den Benjamin Rush'a, 14 Temmuz 1773; "Somerset Davası ve Köle Ticareti," Londra *Chronicle*, 20 Haziran 1772; Lopez *Private*, 299.

26 BF'den WF'ye, 30 Ocak, 19 Ağustos 1772.

27 BF'den WF'ye, 17 Ağustos 1772, 14 Temmuz 1773; BF'den Joseph Galloway'e, 6 Nisan 1773; Van Doren 394-98.

28 BF'den Thomas Cushing'e, 2 Aralık 1772; BF, *Tract Relative to the Affair of the Hutchinson Letters*, 1774, *Papers* 21:414. Bernard Bailyn, *The Ordeal of Thomas Hutchinson* (Cambridge: Harvard University Press, 1974), 221-49'da olay eksiksiz biçimde anlatılmaktadır. Aynı zamanda bkz. Brands 452; Van Doren 461; Wright 224.

29 BF'den Thomas Cushing'e, 9 Mart, 6 Mayıs 1773.

30 "Büyük Bir İmparatorluğu Küçük Bir İmparatorluğa Dönüştürmenin Yolları," *Public Advertiser*, 11 Eylül 1773.

31 "Prusya Kralı'nın Buyruğu," *Public Advertiser*, 23 Eylül 1773.

32 Baron Le Despencer, "Franklin'in Toplu Dua Kitabı'nın Kısaltılmış Versiyonuna Yaptığı Katkılar," 5 Ağustos 1773, Dashwood *Papers*, Bodleian Library, Oxford, *Papers* 20:343; "İsa'nın Öğrettiği Dua'nın Yeni Şekli," *Papers* 15:299; BF'den WF'ye, 6 Ekim 1773. Sir Francis Dashwood 1763'te Le Despencer Lordu olmuştu.

33 BF'den Joseph Galloway'e, 3 Kasım 1773; BF'den Thomas Cushing'e, 2 Şubat 1774.

34 BF'den Thomas Cushing'e, 25 Temmuz 1773; BF'den Londra *Chronicle*'a, 25 Aralık 1773, *Papers* 20:531; BF, *Tract Relative to the Affair of the Hutchinson Letters*, 1774, *Papers* 21:414; Bailyn, *The Ordeal of Thomas Hutchinson*, 255.

35 BF'den Thomas Cushing'e, 15 Şubat 1774; BF'den Thomas Walpole'a, 12 Ocak 1774; Van Doren 462-63.

36 29 Ocak 1774 tarihli oturumlarla Wedderburn'ün konuşmasının kayıtları *Papers* 21:37'de bulunmaktadır. Başta Fleming 248-50; Hawke 324-27; Brands 470-74; Van Doren 462-76 olmak üzere çok sayıda değişiklik yapılmıştır.

37 BF'den Thomas Cushing'e, 15 Şubat 1774; BF'den WF'ye, 2 Şubat 1774; BF'den JM'ye, 17 Şubat 1774.

38 BF'den Jan Ingenhousz'a, 18 Mart 1774; "Hutchinson Mektupları Üzerine Makale," 1774, *Papers* 21:414; Hawke 327; Van Doren 477.

39 Homo Trium Literarum, "Cevap," *Public Advertiser*, 16 Şubat 1774; Boston *Gazette*, 25 Nisan 1774; Brands 477-78.

40 *Public Advertiser*, 15 Nisan, 21 Mayıs 1774.

41 BF'den RB'ye, 17 Şubat 1774; Hawke 329; BF'den JM'ye, 26 Eylül 1774.

42 WF'den BF'ye, 3 Mayıs 1774; WF'den Lord Dartmouth'a, 31 Mayıs 1774; Lord Dartmouth'tan WF'ye, 6 Temmuz 1774; Randall 282-84.

43 BF'den WF'ye, 30 Haziran, 7 Mayıs 1774. 7 Mayıs tarihli mektubunun yılı 1775'tir. Birçok yazar da, Franklin'in Amerika'ya dönüşünün birkaç gün sonrasına rastlayan bu tarihte yazıldığını kabul etmektedir. İşin doğrusu, Yale editörlerinin de kabul ettiği üzere bu tarih yanlış görünmektedir. Franklin 7 Mayıs 1775 Pazar günü herhangi bir mektup yazmamıştı. Buna karşılık 7 Mayıs 1774'te epeyce mektup yazmıştı. Nitekim mektubun tarzı da o zaman yazılanların tarzına benzemektedir.

44 BF'den bilinmeyen alıcıya, 27 Temmuz 1774; BF'den Thomas Cushing'e, 22 Mart 1774; WF'den BF'ye, 5 Temmuz 1774; BF'den WF'ye, 7 Eylül, 12 Ekim 1774.

45 BF'den DF'ye, 10 Eylül 1774; WF'den BF'ye, 24 Aralık 1774.

46 "Londra Müzakereleri Günlüğü," BF'den WF'ye, 22 Mart 1775, *Papers* 21:540; Sparks, Böl. 8.

47 Morgan *Devious*, 241.

48 Bu bölüm Franklin'in 22 Mart 1775 tarihli (yukarda sözü geçen) müzakere günlüğüyle günlüğe düşülen notlardan alınmıştır, *Papers* 21:540. Aynı zamanda, BF'den Charles Thomson'a, 5 Şubat, 13 Mart 1775; BF'den Thomas Cushing'e, 28 Ocak 1775; BF'den Joseph Galloway'e, 5, 25 Şubat 1775; Thomas Walpole'dan BF'ye, 16 Mart 1775; Van Doren 495-523.

49 BF'den Charles Thomson'a, 5 Şubat 1775.

50 Van Doren 521, J.T. Rutt, ed., *The Life and Correspondence of Joseph Priestley* (1817; New York: Thoemmes Press, 1999), 1:227'den alıntı.

12. BÖLÜM BAĞIMSIZLIK: PHİLADELPHİA, 1775-1776 (Sayfa 289-323)

1 "Benjamin Franklin ve Gulf Stream Akıntısı," podaac.jpl.nasa.gov/kids/history.html.

2 BF'den TF'ye, 13 Haziran 1775; Brands 499.

3 Adams Günlüğü 2:127; William Rachel, ed., *Papers of James Madison* (Chicago: University of Chicago Press, 1962), 1:149; Lopez *Private*, 200; Van Doren 530; Hawke 351; Brands 499.

4 BF'den Joseph Galloway'e, 25 Şubat, 8 Mayıs 1775; Van Doren 527; Peter Hutchinson, ed., *The Diary of Thomas Hutchinson* (1884; Boston: Houghton Mifflin, 1991), 2:237.

5 WF'den William Strahan'a, 7 Mayıs 1775. Franklinler'in ilk kez ne zaman yeniden bir araya geldiği konusunda bir belirsizlik vardır. Bazıları bunun Benjamin'in dönüşünden sonraki birkaç gün içinde gerçekleştiğini varsaymakla birlikte buna ilişkin bir kanıt bulamadım. Bkz. Hawke 292, ve Clark 273. Sheila Skemp, William Franklin hakkında yazdığı iki kitapta, William'ın 15-16 Mayıs tarihlerinde meclis oturumlarının sonuna kadar New Jersey'de kaldığını ve bundan kısa bir süre sonra kısa bir süreliğine ilk kez Pennsylvania'a gittiğini belirtmektedir. Bkz. Skemp *William*, 167, 173; Skemp *Benjamin*, 127. Brands 524 de bu kronolojiyi benimsemektedir. Benjamin Franklin'in 7 Mayıs'ta William Franklin'e gönderdiği ve bazı yazarların -Yale editörleri hariç- 1775'te, Franklin'in gelişinden hemen sonra yazıldığını düşündükleri mektup için, aynı zamanda bkz. Böl.11, n.43.

6 Peter Hutchinson, *The Diary of Thomas Hutchinson*, 2:237; Hawke 349; Skemp *William*, 173-79; Fleming 292; Lopez *Private*, 199. Aynı zamanda bkz. Bernard Bailyn, *The Ordeal of Thomas Hutchinson* (Cambridge: Harvard University Press, 1974).

7 BF'den William Strahan'a, gönderilmemiş mektup, 5 Temmuz 1775; BF'den Strahan'a, 7 Temmuz 1775, Strahan'dan BF'ye mektuptan alıntı, 6 Eylül 1775.

8 William Strahan'dan BF'ye, 5 Temmuz, 6 Eylül, 4 Ekim 1775; BF'den Strahan'a, 3 Ekim 1775; Lopez *Private*, 198; Clark 276-77.

9 BF'den Jonathan Shipley'e, 7 Temmuz 1775.

10 BF'den Joseph Priestley'e, 7 Temmuz 1775.

11 "Planlı Savunma ve Kongre'den Meclis'e Teklif," Temmuz 1775, Smyth *Writings*, 412-20 ve *Papers* 22:112. Önerilen giriş bölümü, 23 Mart 1776'dan önce, *Papers* 22:388.

12 Adams'tan Abigail Adams'a, 23 Temmuz 1775; Brands 500; Hawke 354.

13 "Önerilen Konfederasyon Maddeleri," 21 Temmuz 1775, *Papers* 22:120; www.yale.edu/lawweb/avalon/contcong/07-21-75.htm; New England Birleşik Kolonileri Konfederasyon Maddeleri, 19 Mayıs 1643, religiousfreedom.lib.virginia.edu/sacred/colonies_of_ne_1643.html.

14 WF'den BF'ye, 14 Ağustos, 6 Eylül 1775; Lopez *Private*, 202; Skemp *William*, 181.
15 BF'den MS'ye, 17 Temmuz 1775; Lopez *Private*, 201; Dorothea Blount'tan BF'ye, 19 Nisan 1775.
16 BF'den Joseph Priestley'e, 7 Temmuz 1775; BF'den Charles Lee'ye, 11 Şubat 1776; Van Doren 532-36.
17 BF'den David Hartley'e, 3 Ekim 1775; BF'den Joseph Priestley'e, 7 Temmuz, 3 Ekim 1775
18 General Washington'la Konferans Tutanakları, 18-24 Ekim 1775, *Papers* 22:224.
19 BF'den RB'ye, 19 Ekim 1775.
20 Abigail'den John Adams'a, 5 Kasım 1775, Adams Mektupları, 1:320; Van Doren 537.
21 Lopez *Private*, 204; JM'den Catherine Ray Greene'e, 24 Kasım 1775.
22 JM'den Catherine Ray Greene'e, 24 Kasım 1775; Elizabeth Franklin'den TF'ye, 9 Kasım 1775.
23 "Amerika'nın Sembolü Olarak Çıngıraklı Yılan," Amerikalı Bir Tahminci (BF), Pa. Journal, 27 Aralık 1775; www.crwflags.com/fotw/flags/us-ratt.html.
24 WF'den TF'ye, 14 Mart, 3 Haziran 1776; WF'den Lord Germain'e, 28 Mart 1776; BF'den Josiah Quincy'ye, 15 Nisan 1776.
25 Franklin'in Passy Günlüğü, 4 Ekim 1778; BF'den Charles Carroll ve Samuel Chase'e, 27 Mayıs 1776; Allan Everest, ed., *The Journal of Charles Carroll* (1776; New York: Champlain-Upper Hudson Bicentennial Commission, 1976), 50; BF'den John Hancock'a, 1, 8, Mayıs 1776; BF'den George Washington'a, 21 Haziran 1776; Brands 506-8; Van Doren 542-46; Clark 281-84.
26 BF'den RB'ye, 30 Eylül 1774; Thomas Paine, *Common Sense*, 14 Şubat 1776, www.bartleby.com/133/.
27 WF'den TF'ye, 25 Haziran 1776; Skemp *William*, 206-15.
28 Bağımsızlık Bildirgesi üzerine ciltler dolusu yazı kaleme alınmıştır. Bu bölüm Pauline Maier, *American Scripture* (New York: Knopf, 1997); Garry Wills, *Inventing America* (Garden City, N.Y.; Doubleday, 1978); ve Carl Becker, *The Declaration of Independence* (New York: Random House, 1922; Vintage paperback, 1970)'ten alınmıştır. Aynı zamanda bkz. McCullough, 119-36; Adams Günlüğü 2:392, 512-15; Jefferson'dan James Madison'a, 30 Ağustos 1823, *Jefferson Papers* 10:267-69; Bağımsızlık Bildirgesi'nin taslak ve değişiklikleri, www.walika.com/sr/drafting.htm. Aynı zamanda bkz. n.34 altta.
29 Adams Günlüğü 3:336, 2:512-15; *Jefferson Papers* 1:299; Maier 100; "Thomas Jefferson'ın Anıları," www.walika.com/sr/jeff-tells.htm.
30 Maier, *American Scripture*, 38.
31 Sparks, Böl.9, n.62; Kongre Kararı'na Önsöz, *Papers* 22:322. Sparks'ın çalışmasında geçen belge Franklin yazılarından daha eksiksizdir.
32 Becker, *The Declaration of Independence*, 24-25; Adams Günlüğü 2:512; *Jefferson Papers* 7:304.
33 Jefferson'dan BF'ye, 21 Haziran 1776.
34 Bildirge'nin "özgün kabataslağı", metnin, Thomas Jefferson tarafından hazırlanan ilk taslak halindeki temiz kopyadan Kongre tarafından kabul edilen nihai metne gelinceye kadar geçirdiği değişimi göstermektedir. Bu süreç Kongre Kütüphanesi'nde ve www.loc.gov/exhibits/treasures/trt001.html ve www.lcweb.loc.gov/exhibitis/declara/declara4.html internet adreslerinde görülebilir. Aynı zamanda bkz. odur.let.rug.nl/~usa/D/1776-1800/independence/doitj.htm ve www.walika.com/sr/drafting.htm.

"Özgün kabataslağı" bana bizzat gösteren ve her düzeltmeyle ilgili bilgilerini benimle paylaşan Kongre Kütüphanesi tarihçisi Gerhard Gawalt'a teşekkür ederim. Ayrıca sunumu hazırlayan Kongre Kütüphanesi'nden James Billington ile koruma bölümü direktörü Mark Roosa'ya teşekkürler. Dr. Gawalt farklı taslakları gösteren resimlendirilmiş yararlı kitabın

güncellenmiş baskısının editörlüğünü yaparak bir de önsöz yazdı: Julian Boyd, *The Declaration of Independence: The Evolution of the Text* (1945; Washington, DC.: Library of Congress, 1999).

35 Franklin'in yaptığı değişiklikler, Becker, *The Declaration of Independence*, 142'de verilmektedir; Van Doren 550; Maier, *American Scripture*, 136. Aynı zamanda bkz. Wills, *Inventing America*, 181 ve diğer sayfalar. Wills, Franklin'in, Jefferson'ın "tartışma götürmez" sözü üzerinde değişiklik yapıp yapmadığını değil, Locke'un kullandığı tanımı tartışmaktadır. Wills ayrıca Aydınlanmacı İskoç felsefecilerinin etkileri üstüne etkileyici bir analiz yapmaktadır.

36 Maier, *American Scripture*, Ek C, 236-40, Kongre tarafından yapılan bütün düzeltmeleri vermektedir. Garry Wills yapılan değişikliklerin metni araştırmacıların iddia ettiği kadar geliştirmediğini savunmaktadır; Wills, *Inventing America*, 307 ve diğer sayfalar.

37 Thomas Jefferson'dan Robert Walsh'a, 4 Aralık 1818, *Jefferson Papers* 18:169.

38 Sparks 1:408, Böl. 9.

39 Franklin'in 31 Temmuz 1776'da yaptığı konuşma, Adams Günlüğü 2:245; Van Doren 557-58.

40 Smyth *Writings*, 10:57; *Papers* CD 46:u344 konuşmayı 3 Kasım 1789'da, Pennsylvania Anayasası'yla ilgili anılarda tekrar kullandı. Franklin'in yaptığı Büyük Mühür tasarımının tarifi için bkz. James Hutson, Sara Day ve Jaroslav Pelikan, *Religion and the Founding of the American Republic* (Washington, D.C.: Library of Congress, 1998), 50-52; *Jefferson Papers*, LCMS-27748, 181-82.

41 Richard Howe'dan BF'ye, 20 Haziran'da yazıldı, 12 Temmuz 1776'da gönderildi.

42 BF'den Lord Howe'a, 30 Temmuz 1776.

43 Howe'un anıları, *Papers* 22:518; Richard Howe'dan BF'ye, 16 Ağustos 1776.

44 Adams Günlüğü 3:418.

45 Staten Island zirvesini anlatan birçok öykü kaleme alındı: New York Halk Kütüphanesi'nde bulunan ve başka yerlerde de basılan Henry Strachey'nin (Howe'un sekreteri) notları; heyetin Kongre'ye gönderdiği Lord Howe görüşmesinin raporu, Smyth *Writings*, 6:465 ve diğerleri; Adams Günlüğü 3:79, 3:418-22; *Papers* 22:518-20; Howe'un Lord Germain'e sunduğu rapor, 20 Eylül 1776, Londra Devlet Arşivi ve ayrıca *Documents of the American Revolution*'da (Dublin: Irish Academic Press, 1981) yayımlandı; John Adams'tan Abigail Adams'a, 14 Eylül 1776, Adams Mektupları 2:124. Aynı zamanda bkz. Parton 2:148; Van Doren 558-62; Clark 287-91; Brands 518-19; McCullough 156-58.

46 Alsop 30-31.

47 BF'den Benjamin Rush'a, 27 Eylül 1776.

48 "Barış Teklifi Taslağı," 26 Eylül-25 Ekim 1776 arasında bir zamanda yazıldı, *Papers* 22:630; Smyth *Writings*, 454; Cecil Currey, *Code Number 72* (Englewood Cliffs, N.J.:Prentice-Hall, 1972), 73; Van Doren 553.

49 Currey *Code Number 72*, 77-78; Edward Hale Sr. ve Edward Hale Jr., *Franklin in France* (Boston: Roberts Brothers, 1888), 1:67.

50 Elizabeth Franklin'den SF'ye, 12 Temmuz 1776; Elizabeth Franklin'den TF'ye, 16 Temmuz 1776.

51 BF'den TF'ye, 19 Eylül 1776; Elizabeth Franklin'den BF'ye, 6 Ağustos 1776; Skemp *William*, 217.

52 BF'den TF'ye, 19, 22 Eylül 1776; TF'den BF'ye 21 Eylül 1776.

53 BF'den TF'ye, 28 Eylül 1776; WF'den Elizabeth Franklin'e, 25 Kasım 1776.

54 BF'den RB'ye, 2 Haziran 1779.

13. BÖLÜM SARAY ADAMI: PARİS, 1776-1778 (Sayfa 325-348)

1 Franklin'in Passy Günlüğü, 4 Ekim 1778; BF'den SF'ye, 10 Mayıs 1785; BF'den John Hancock'a, 8 Aralık 1776. Hancock'a kongre başkanı sıfatıyla yazmaktaydı.
Franklin'in Paris'teki sosyal yaşamı beklendiği üzere birçok kitaba konu olmuştu. Bunlardan en ilginçleri, Lopez *Cher*; Aldridge *French*; Alsop; Schoenbrun'dur. Eski olmakla birlikte nispeten değerli sayılabilecek bir çalışma da Edward Hale Sr. ve Edward Hale Jr., *Franklin in France*'tir (Boston: Roberts Brothers, 1888). Paris yaşamı, ilk kez 27 Ekim 1964'te sahneye koyulan ve 215 kez sahnelenen *Ben Franklin in Paris,* Mark Sandrich Jr. ve Sidney Michaels, adlı bir müzikale de konu olmuştu.

2 BF'den SF'ye, 3 Haziran 1779; Aldridge *French*, 43; Van Doren 632. Kralın Kontes Diana de Polignac'a verdiği lazımlığın öyküsü, Marie-Antoinette'in nedimesi Madam Henriette de Campan'ın anılarından alınmıştır. Hikâyenin, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Franklin salonunda düzenlenen bir tören sırasında Fransa elçisi tarafından aktarıldığı oldukça iyi bilinmektedir. Bkz. www.info-france-usa.org/news/statmnts/1998/amba0910.asp. Ancak Claude-Anne Lopez, "Öykü hiç güvenilir olmayan bir kaynaktan, mendebur suratlı bir snoptan geliyor ve ben de doğru olmadığını sanıyorum," dedi. Bununla beraber, Lopez öyküyü yorumsuz olarak kendi kitabına aldı, Lopez *Cher*, 184.

3 *The Boston Patriot*, 15 Mayıs 1811, Charles Francis Adams, ed., *The Works of John Adams* (Boston: Little, Brown, 1856) 1:660; Lopez *Cher*, 13; Wright 270.

4 Aldridge *French*, 23, 66, 115, 43, 61; Voltaire, "İngiltere Hakkında Mektuplar" (1733), www.literatureproject.com/letters-Voltaire; Van Doren 570; Abbé Flamarens, *Mémoires Secret*, 17 Ocak 1777.

5 BF'den Emma Thompson'a, 8 Şubat 1777; BF'den PS'ye, 28 Ağustos 1767.

6 BF'den Josiah Quincy'ye, 22 Nisan 1779; BF'den Elizabeth Partridge'e, 11 Ekim 1776.

7 BF'den MS'ye, 25 Ocak 1779; Alsop 76-94; Lopez *Cher*, 123-36; Aldridge *French*, 196-99. Temple'ın mektubu Randall 455'ten, TF'den SF'ye başlığı altında, 25 Kasım 1777. Madam Chaumont'dan yapılan alıntı, Adams Günlüğü'nden 4:64 alınmıştır. Yardımları ve -her ne kadar zor bulunsa da- Franklin'in ev sahibi hakkındaki biyografisi, *France and America in the Revolutionary Era: The Life of Jacques-Donatien Leray de Caumont, 1725-1803* (Providence, R.I.: Berghahn, 1995) için St Bonaventure Üniversitesi'nden Professör Thomas Schaeper'e müteşekkirim.

8 Arthur Lee'den Richard Lee'ye, 12 Eylül 1778; BF'den Kongre'ye, 7 Aralık 1780; Charles Isham, *The Silas Deane Papers* (New York: New-York Historical Society, 1890). Hartford'taki Connecticut Historical Society'deki Silas Deane yazıları hakkında daha fazla bilgi ve kısa bir biyografi için, bkz. www.chs.org/library/ead/htm_faids/deans1789.htm#OB1.3.

9 BF'den Arthur Lee'ye, 3 (gönderilmemiş mektup), 4 Nisan 1778; Van Doren 598.

10 "Z Harfinin Dilekçesi," 1778, *Papers* 28:517.

11 "Silas Deane'e Talimatlar," 2 Mart 1776, Kongre Gizli Yazışmalar Komisyonu, BF ve başkaları tarafından imzalanmış ve görünüşe göre BF tarafından kaleme alınmış, *Papers* 22:369; Sidney Edelstein, "Yaş İşleme Endüstrisinden Notlar: Edward Bancroft'un İkili Hayatı," *American Dyestuff Reporter* (25 Ekim 1954).

12 "Dr. Edwards ile P. Wentworth ve Lord Stormont arasındaki yazışmalar ve bu yazışmada kullanılan araçlar," 13 Aralık 1776, British Library, Londra, Auckland *Papers*, ilave elyazıları 34, 413 (bundan sonra Auckland *Papers*, Add Mss olarak anılacaktır); Edward Bancroft'un Camarthen Markisi'ne gönderdiği kısa not, 17 Eylül 1784, Dışişleri Bakanlığı yazıları, 4:3, Devlet Arşivi, Londra.

Belgelerin bazıları, *Material Relating to the American Revolution from the Auckland Papers*'ta (Yorkshire, England: EP Microform, 1974) ve Benjamin Stevens, ed., *Facsimiles of Manuscripts in European Archives Relating to America, 1773-1783*'te (25 cildi 1898'de yayımlanmış olup, kopyaları Yale'deki Sterlin Kütüphanesi'ndedir) bulunmaktadır. Bu bölümde alıntılanan bazı belgelerin bulunması ve çevriyazısı için Londra'da yardım eden Susan Ann Bennett'e teşekkürlerimi belirtirim.

Ayrıca, John Vaillancourt'un kaleme aldığı gizliliği kaldırılmış yazıları "Edward Bancroft (@ Edwd.Edwards) Estimable Spy," *Studies in Intelligence* (Kış 1961): A53-A67 bana sağlayan Merkezi Haber Alma Örgütü'nün İstihbarat Araştırmaları Merkezi'ne teşekkür borçluyum. Aynı zamanda bkz. Lewis Einstein, *Divided Loyalties* (Boston: Ayer, 1933), 3-48; Cecil Currey, *Code Number 72* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1972); Samuel Bemis, "İngiliz Gizli Servisi ve Fransız-Amerikan İttifakı," *American Historical Review* 29.3 (Nisan 1924). Bunun dışında, Bancroft'u konu edinen eğlenceli fakat hayli kurgusal bir tarihsel roman bulunmaktadır: Arthur Mullin, *Spy: America's First Double Agent, Dr. Edward Bancroft* (Santa Barbara, Calif.: Capra Press, 1987).

Currey, Franklin'in (ve Deane'in) bağlılık duygularının da şüphe götürdüğünü söylemektedir. Kitap ilginç ve bilgi dolu olmakla birlikte, yapılan çözümlemenin ikna edici olmadığını düşünüyorum. Jonathan Dull, *Franklin the Diplomat* (Philadelphia: Amerikan Felsefe Topluluğu'nun Faaliyetleri, 1982), 1:72, 36 ve diğer sayfalar, adlı kitabında ikna edici bir şekilde, Franklin'in, Bancroft'un ilişkileri konusunda dikkatsiz davrandığını ve Deane'in de borsa spekülasyonuna karışmakla birlikte Bancroft'la beraber casusluk yapmadığını belirtmektedir.

13 Auckland *Papers*, Add Mss 34413, f330 ve 402; 46490, f64; 34413, f405-7; Paul Wentworth'ten Suffolk Kontu'na (kuzey bölgesinden sorumlu bakan), "Dr. Edwards'ın gizli mektubundan alıntı, 19 Eylül 1777, Stevens, Yale'de bulunan ve yukarıda söz edilen *Facsimiles*.

14 Kongre için Silas Deane'den Robert Morris'e, 16 Mart 1777; Isham, *The Silas Deane Papers*, 2:24.

15 Arthur Lee'den BF ve John Adams'a, 7 Şubat 1779; Auckland *Papers*, Add Mss, 46490, f52 ve f57.

16 Juliana Ritchie'den BF'ye, 12 Ocak 1777; BF'den Juliana Ritchie'ye, 19 Ocak 1777.

17 Alsop 20.

18 Dull, *Franklin the Diplomat*, 1:72, 9; Alsop 35-40, Henri Doniol'dan, *History of the Participation of France in the Establishment of the United States* (Paris: Imprimerie Nationale, 1866), 1:244.

Franklin'in Fransa'da yürüttüğü diplomasi çabalarına ilişkin iyi bir genel bakış için, Dull'un yukarıda sözü edilen kitabı dışında, Jonathan Dull, *A Diplomatic History of the American Revolution* (New Haven: Yale University Press, 1987); Jonathan Dull, *The French Navy and American Independence* (Princeton: Princeton University Press, 1975); Richard Morris, *The Peacemakers* (New York: Harper&Row, 1965); Samuel Flagg Bemis, *The Diplomacy of the American Revolution* (New York: Appleton, 1935); Stourzh; Ronald Hoffman ve Peter Albert, editörler, *Diplomacy and Revolution* (Charlottesville: University of Virginia Press, 1981). Özgün dökümanlar için, bkz. Francis Wharton, ed., *Revolutionary Diplomatic Correspondence of the United States* (Washingon, D.C.: GPO, 1889). Aynı zamanda bkz. Orville Murphy, *Charles Gravier, Comte de Vergennes* (Albany: State University of New York Press, 1982).

19 Vergennes, 28 Aralık 1776, *Papers* 23:113n; Vergennes'den Noailles Markisi'ne, 10 Ocak 1777, Clark 306.

20 BF'den Vergennes'e, 5 Ocak 1777; Doniol, *History of the Participation of France*, 1:20; Stourzh 137.

21 Bernard Bailyn, *Realism and Idealism in American Foreign Policy* (Princeton: Institute of Advanced Studies, 1994), 13, Bernard Bailyn'den yeniden basıldı, *To Begin the World Anew* (New York: Knopf, 2003).

22 BF'den Gizli Yazışmalar Komisyonu'na (9 Nisan 1777; BF'den Samuel Cooper'a, 1 Mayıs 1777; Brands 532; Stourzh 3. "Sert güç"e karşı "yumuşak güç"le ilgili güncel tartışmalar için, bkz. Joseph Nye, *The Paradox of American Power* (New York: Oxford University Press, 2002). "Tepedeki şehir" görüntüsü Dağdaki Vaaz'dan gelmektedir, Matta 5:14: "Sen dünyanın ışığısın. Tepenin üstüne kurulan şehir gözlerden saklanamaz." Bu vaaz, John Winthrop'un 22 Mart 1630'da, Amerika'ya doğru yol alan *Arabella*'da verdiği "Bir Hıristiyan Hayırseverlik Modeli" başlıklı vaazda da kullanılmıştı. Ronald Reagan bu görüntüyü bütün meslek yaşamı boyunca ve özellikle de 25 Aralık 1974'de Muhafazakâr Siyasi Eylem Komitesi'nde yaptığı konuşmanın başlığı olarak, 1980'de Jimmy Carter'la yaptığı tartışmada, 1980'de John Anderson'la yaptığı tartışmada, 1984 Cumhuriyetçi Parti Konvansiyonu'nda yaptığı konuşmada ve 1989 tarihli veda konuşmasında kullanmıştı.

23 "Çuval Bezlerinin Satışı," 18 Şubat 1777, Lib. of Am. 917; *Papers* 23:480; Van Doren 577. Zayıf Fransızca kelime oyununa dikkatimi çeken Claude-Anne Lopez'e teşekkür borçluyum ["hessian" kelimesi, çuval bezi anlamına da geliyor-e.]

24 Alsop 77; New Jersey *Gazette*, 2 Ekim 1777, Clark 325'ten alıntı.

25 William Parsons'tan BF'ye, 4 Ağustos 1778; Bayan Parsons'tan BF'ye, 12, 17 Ağustos, 2 Ekim, 2 Kasım 1778; BF'den Bayan Parsons'a, 12 Ağustos 1778; BF'den George Washington'a, 29 Mart, 4 Eylül 1777; Washington'dan BF'ye, 17 Ağustos 1777; "Tavsiye Mektubu Örneği," BF, 2 Nisan 1777; Van Doren 578; Clark 335. Franklin, Washington'a gönderdiği 4 Eylül 1777 tarihli mektupta, Baron von Steuben'den Baron de Steuben olarak söz etmekte ve rütbesini de yüzbaşıdan korgenerala çıkarmaktadır. Casus Bancroft, Londra'ya, "Kongre'nin İngilizce bilmeyen Fransız paralı askerleri işe almamaları yolunda" temsilcilere talimat verme kararı aldığını bildirmişti. Böylece "Amerika'da görev almak isteyen binlerce subayın uzun zamandır yaptığı boğucu taleplerden" kurtulabileceklerdi. Edward Bancroft'tan Paul Wentworth'e, Haziran 1777, Auckland *Papers*, Add MSS 46490, f64.

26 Arthur Lee'nin Günlüğü, 27 Kasım 1777, Richard Lee, *Life of Arthur Lee* (Boston: Wells and Lilly, 1829),1:354; Hale and Hale, *Benjamin Franklin in France*, 1:159; *Papers* 25:234n.

27 Franklin'in açıklaması, 4 Aralık 1777; BF'den Vergennes'e, 4 Aralık 1777; Lee, *Life of Arthur Lee*, 1:357; Alsop 93-94; Doniol, *History of the Participation of France*, 2:625. Aynı zamanda bkz. Dull, *A Diplomatic History of the American Revolution*, 89. Dull, Fransızların aylardır, donanma silahlanma programı tamamlanır tamamlanmaz 1778 başlarında İngilizlere karşı savaşa girmeyi planladığını söylemekte, Saratoga'daki Amerikan zaferinin bunda önemli bir etken olmadığını savunmaktadır. Diğerleri bu görüşe karşı çıkmaktadır. Bkz. Claude Van Tyne, "Fransız Hükümetinin Amerika İle Antlaşma Yapmasını Sağlayan Etkenler," *American Historical Review* 21 (1915-16): 528, Dull'dan alıntı.

28 Alsop 103; Cecil Currey, *Code Number 72* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1972), 175-92. Currey bütün bir bölümü Wentworth toplantısına ayırmıştır. Franklin'in ikili tavrı biraz abartılmış görünmekle birlikte, dikkatle araştırılmış ve açıklamalar konmuştur. Aynı zamanda bkz. James Perkins, *France and the American Revolution* (New York: Franklin, 1970), 203-4.

29 Paul Wentworth'ten William Eden'a, 25 Aralık 1777, 7 Ocak 1778; Van Doren 592; Currey, *Code Number 72*, 186; Dull, *Franklin the Diplomat*, 29.

30 BF'den Thomas Cushing'e, Kongre için, 27 Şubat 1778.

31 R.M. Bache, "Franklin'in Tören Giysisi," *PMHB* 23 (1899); 444-52, sayfa 450'den alıntı.

32 Edward Bancroft'tan Paul Wentworth'e, deşifre edilenler, 22, 28 Ocak 1778, Auckland *Papers*, Add Mss 46491, f1 ve f1b; Edward Bancroft'tan Camarthen Markisi'ne kısa not, 17

Eylül 1784, Dışişleri Bakanlığı yazıları 4:3, Devlet Arşivi, Londra; Edward Bancroft'tan Thomas Walpole'a, Mr. White'a iki sayfası görünmez mürekkeple gizlenmiş olarak, 3 Kasım 1777, Auckland *Papers*, Add Mss 34414, f304; Edward Bancroft'un notu, imzasız ve tarihsiz, Samuel Wharton'a gönderilmiş, iki sayfası görünmez mürekkeple yazılmış, Kasım 1777, Auckland *Papers*, Add Mss 34414, f306; Samuel Wharton'dan Edward Bancroft'a mektuplar, 1778, Auckland *Papers*, Add Mss 321, ff6-35; Silas Deane'in Edward Bancroft hakkında anlattıkları, Şubat 1778, Ağustos 1779, Connecticut Tarih Derneği, Hartford, seri 4, dosya 9.12. Jonathan Dull, *Franklin the Diplomat'ta,* 33-36, Bancroft'un borsa spekülasyonlarından söz etmekte ve Silas Deane'in, amacının casusluk yapmak olmamasına karşın, Bancroft'un verdiği içerden bilgilerle Wharton'la birlikte spekülasyon yaparak para kazandığını belirtmektedir. Bu işe bulaşanlardan biri de, zengin ve sıkı bağlantıları olan ve Franklin'e Ohio'dan toprak beratı için çalışan Londralı banker Thomas Walpole'du. Deane 1789'da, Londra'dan Kanada'ya gitmeye hazırlanırken zehirlenerek hayatını kaybetti. Bazıları onun, zehir konusunda uzman olan Bancroft tarafından öldürüldüğünü öne sürmektedir.

33 Lopez *Cher*, 179-83; Alsop 108-10; Van Doren 595; Clark 341.

34 Van Doren 593; Edmund Morgan, *The Birth of the Republic* (Chicago: University of Chicago Press, 1956), 83; Gordon Wood, "O Kadar da Fakir Olmayan Richard," *The New York Review of Books*, June 6, 1996; Samuel Cooper'dan BF'ye, 14 Mayıs 1778. Aynı zamanda bkz. Samuel Cooper'dan BF'ye, 1 Temmuz 1778, Boston'lu din adamı bu mektupta, antlaşmanın, İngiltere'nin Kongre'yi uzlaşmaya ikna etme çabalarını nasıl boşa çıkardığını ve Franklin ve Adams'ın on bir savaş gemisinden oluşan bir İngiliz konvoyu hakkında gönderdiği istihbaratın, Fransız Amiral d'Estaing'i uyarmak üzere nasıl iletildiğini anlatmaktadır.

14. BÖLÜM BON VIVANT: PARİS, 1778-1785 (Sayfa 349-380)

1 Edward Bancroft, "çok gizli alıntılar," 2, 16 Nisan 1778, British Library, Auckland *Papers*, Add Mss 34413, f405-7; Middlekauff 171; McCullough 197, 204, 208, 239. Middlekauff'un kitabındaki Adams'la ilgili bölüm, s. 171-202, aralarındaki ilişkinin aşırılıklarına canlı bir bakış getirmektedir. McCullough, 210-15, Adams'a biraz daha fazla saygı duymakla birlikte, ikilinin birbirine karşı hissettiği duygular üzerine güvenilir bir değerlendirme yapmaktadır.

2 Adams'tan James Lovell'a, 20 Şubat 1779, Adams Mektupları 4:118-19; Middlekauff 189.

3 Lopez *Private*, 237; Lopez *Cher*, 9. Alıntı Pierre-Jean-Georges Cabanis'ten yapılmıştır, *Complete Works* (Paris: Bossange frères, 1825), 2:267.

4 Brands 547-48; Adams Mektupları 2:391, 4:69.

5 BF'den Robert Livingston'a, 22 Temmuz 1783.

6 Diderot, editör, Encyclopédie, www.lib.uchicago.edu/efts/ARTFL/projects/encyc/; Alsop 13; Harold Nicolson, *The Age of Reason* (Londra: Constable, 1960), 268.

7 Çoğu anlatımlarda, bana göre yanlış bir şekilde, takdisin Temple için yapıldığı ileri sürülmektedir. Smith 60, 187 bu gizin izini sürerek ikna edici bir şekilde söz konusu "çocuğun" aslında, tahminen 18 yaşında olan Temple değil, o tarihte 7 yaşında olan küçük torunu Benny olduğu sonucuna varmaktadır. Aldridge *French*, 10, Temple olduğunu söylemiş, fakat *Voltaire and the Century of Light*'ın da (Princeton: Princeton University Press, 1975), 399, aralarında olduğu sonraki yazılarda fikrini değiştirmiştir. Claude-Anne Lopez, bana, Temple'ın "Tanrı ve Özgürlük" yazılı bir mumlu mühür kullandığını anlattı. Lopez buna dayanarak, söz konusu ismin Temple olabileceğini düşünüyor. Aynı zamanda bkz. Voltaire'den Abbé Gaultier'ye, 21 Şubat 1778, *The Works of Voltaire* (Paris: Didot, 1829), 1:290; Hutchinson

Günlüğü ve Mektupları 2:276. Alıntı yapılan gazete *Les Mémoires Secret*, 22 Şubat 1778, Aldridge *French*, 10.

8 Aldridge *French*, 12; Adams Günlüğü 3:147; Van Doren 606.

9 Lopez *Life*, 148-57; Van Doren 655-56; Lemay *Reappraising*, 145.

10 Lopez *Cher*, 34, 29. Yale editörlerinden biri olarak Lopez'in uzmanlık alanı, Franklin'in Fransa günlerinden başlayan yazılarının analiziydi. Lopez'in çevirilerinin, zekice yorumlarının ve onunla yaptığımız kişisel tartışmaların da bu bölümün yazılmasında payı oldu.

11 Madam Brillon'dan BF'ye, 30 Temmuz 1777.

12 Madam Brillon'dan BF'ye, 7 Mart 1778; BF'den Madam Brillon'a, 10 Mart 1778.

13 Madam Brillon'dan BF'ye, 3, 8, Mayıs 1779; Lopez *Cher*, 40, 61-62; Adams Mektupları 4:46; Brands 552.

14 BF'den Madam Brillon'a, 27 Temmuz 1778. Lib. of Am. 1782 baskısını kullanmaktadır ve bazı kaynaklarda son makalede farklı sözcükler kullanılmaktadır. Burada Yale *Papers* ve Amerikan Felsefe Topluluğu baskıları kullanılmıştır; *Papers* 27:164.

15 Madam Brillon'dan BF'ye, 16, 17, 18 Mart, 26 Nisan, 9 Haziran, 27 Temmuz, 13, 17 Eylül 1778; BF'den Madam Brillon'a, 27 Temmuz, 1, 15 Eylül 1778.

16 Madam Brillon'dan BF'ye, 13 Eylül 1778; BF'den Madam Brillon'a, 15 Eylül 1778; Lopez *Cher*, 29-121.

17 "Ephemera", 20 Eylül 1778, Lib. of Am. 922; A. Owen Aldridge, "Franklin Efemeralarının Kaynakları," *New England Quarterly 27* (1954): 388.

18 BF'den Madam Brillon'a, 29 Kasım 1777; Madam Brillon'dan BF'ye, 30 Kasım 1777 (satranç partneri, komşuları Louis-Guillaume le Veillard idi); *Papers* 25:204, 25:218); Madam Brillon'dan BF'ye, 10, 15, 20 Aralık 1778; BF'den Madam Brillon'a, 11? Aralık 1778.

19 Lopez *Cher*, 243-48. Lopez, Antoine Guillois, *Le Salon de Madame Helvétius*'tan (Paris: Calmann Levy, 1894) yararlanmıştır. Claude-Adrien Helvétius, *De l'Esprit* (Paris, 1758; İngilizce çevirisi, *Essays on the Mind*, Londra, 1759); kitap Paris'te halkın önünde yakılmakla beraber zamanının en çok okunan kitaplarından biriydi. Bkz. gallica.bnf.fr/Fonds_textes/T0088614.htm; www.aei.ca/~anbou/mhelv.html.

20 Aldridge *French*, 162; Gilbert Chinard, "Abbé Lefebvre de la Roche'un Benjamin Franklin Derlemesi," *Proceedings of the American Philosophical Society* (1950).

21 BF'den Madam Helvétius'a, 31 Ekim 1778.

22 Aldridge *French*, 165; Adams *Papers* 2:55.

23 BF'den Madam Helvétius'a, Cabanis aracılığıyla, 19 Eylül 1779. Poupon'un bir kedi olması muhtemeldir, ancak bir köpeği olduğunu biliyoruz, dolayısıyla bu olasılık daha yüksektir.

24 Sinekler," *Papers* 34:220; Lib. of Am., 991 (yazının tarihi bilinmediği gibi bu konuda tartışmalar vardır); Lopez *Cher*, 260. Aynı zamanda bkz. Lopez *Cher*, 371n.32 bazı biyografi yazarları Franklin'in Madam Helvétius'a yaptığı teklifi aşırı dramatize ederken, bazıları da fazla önemsiz göstermektedir.

25 "Cennet Bahçeleri," 7 Aralık 1778, Lib. of Am. 924.

26 Turgot'dan Pierre du Pont de Nemours'a, 24 Haziran 1780, Lopez *Cher*, 170.

27 BF'den Thomas Bond'a, 16 Mart 1780.

28 Aldridge *French*, 183. İyi bir değerlendirme için, bkz. Richard Amacher, *Franklin's Wit and Folly: The Bagatelles* (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1953).

29 Madam Brillon'un BF için yazdığı şiir, Ekim 1780, çeviri Lopez *Cher*, 78; "Gut ile Diyalog," 22 Ekim 1780.

30 Madam Brillon'dan BF'ye, 18, 26 Kasım 1780; Lopez *Cher*, 79-81; Aldridge *French*, 166.

31 Lopez *Cher*, 25-26.

32 Conte," Aralık 1778, *Papers* 28:308 ve 1779 başları, Lemay, Lib. of Am. 938; Aldridge *French*, 173; Lopez *Cher*, 90.

33 Abbé Flamarens, 15 Ocak 1777, Aldridge *French*, 61.
34 "Satranç Ahlakı," 28 Haziran 1779; *Papers* 29:750-56, aynı zamanda 1732'de aldığı Junto notlarını göstermektedir. Aynı zamanda bkz. Franklin'in görüşlerinin reddedildiği Jacques Barbeu-Dubourg'tan BF'ye mektup, 3 Temmuz 1779.
35 Aldridge *French*, 197; *Jefferson Papers* 18:168.
36 "Bir Ekonomi Projesi," *Journal of Paris*, 26 Nisan 1784; Poor Richard's, 1735. Aynı zamanda bkz. http://www.standardtime.com; http://www.energy.ca.gov/daylightsaving.html; http://webexhibits.org/daylightsaving.
37 Aldridge *French*, 178.
38 "*** Kraliyet Akademisi'ne," 19 Mayıs 1780 ya da sonrası, Lib. of Am. 952. Aynı zamanda bkz. Carl Japsky, ed., *Fart Proudly* (Columbus, Ohio: Enthea Press, 1990).
39 BF'den Abbé Morellet'ye, ca. 5 Temmuz 1779.
40 SF'den BF'ye, 17 Ocak 1779; BF'den SF'ye, 3 Haziran 1779. General Howe, New York'un savunmasına ağırlık vermek için 1778 Mayıs'ında Philadelphia'daki İngiliz birliklerini geri çeken Sir Henry Clinton'ın yerine geçmişti. General Washington, İngilizleri New Jersey, Monmouth County'deki muharebede durdurmaya çalışmış ancak başarısız olmuştu ve Clinton'ın birlikleri New York'a güvenle yerleşmişti.
41 SB'den BF'ye, 14 Eylül 1779; BF'den SB'ye, 16 Mart 1780. Bkz. "No Watch for Benny, No Feathers for Sally" başlıklı dokunaklı bölüm, Lopez *Private*, 215-32.
42 SF'den BF'ye, 17 Ocak, 25 Eylül 1779, 8 Eylül 1780; BF'den SF'ye, 3 Haziran 1779.
43 RB'den BF'ye, 28 Temmuz 1780; SF'den BF'ye, 9 Eylül 1780; BF'den RB ve SF'ye, 4 Ekim 1780.
44 BF'den SF'ye, 3 Haziran 1779.
45 BF'den Benjamin Bache'ye, 19 Ağustos 1779, 16 Nisan 1781. İlişkilerine dair iyi araştırılmış, güçlü bir değerlendirme için, bkz. Smith, özellikle de 67-70, 77-82. Aynı zamanda Lopez *Private*, 221-30.
46 BF'den Benjamin Bache'ye, 25 Ocak 1782. Aynı zamanda bkz. 3, 30 Mayıs, 19 Ağustos 1779, 18 Temmuz 1780. Gabriel Louis de Marignac'tan BF'ye, 20 Kasım 1781.
47 Catherine Cramer'den BF'ye, 15 Mayıs 1781; RB'den BF'ye, 22 Temmuz 1780.
48 BF'den Benjamin Bache'ye, 25 Eylül 1780; SB'den BF'ye, 14 Ocak 1781.
49 Benjamin Bache'den BF'ye, 30 Ocak 1783; BF'den Benjamin Bache'ye, 2 Mayıs 1783; BF'den Johonnot'a, 26 Ocak 1782.
50 BF'den Brillonlar'a, 20 Nisan, 30 Ekim 1781; Madam Brillon'dan BF'ye, 20 Nisan, 20 Ekim 1781; Lopez *Cher*, 91-101.

15. BÖLÜM ARABULUCU: PARİS, 1778-1785
(Sayfa 381-433)

1 BF'den James Lovell'a (Kongre için), 22 Temmuz 1778; Richard Bache'den BF'ye, 22 Ekim 1778; Van Doren 609.
2 BF'den John Adams'a, 3, 24 Nisan, 10 Mayıs, 5 Haziran 1779; John Adams'tan BF'ye, 13, 29 Nisan, 14, 17 Mayıs 1779; Middlekauff 190-92; McCullough 210-14; Schoenbrun 229.
3 RB'den BF'ye, 8, 22 Ekim 1778; BF'den RB'ye, 2 Haziran 1779; BF'den SF'ye, 3 Haziran 1779.
4 BF'den Lafayette'e, 22 Mart, 1 Ekim 1779; Lafayette'den BF'ye, 12 Temmuz 1779; Lafayette'den TF'ye, 7 Eylül 1779. Aynı zamanda bkz. Harlowe Giles Unger, *Lafayette* (New York: Wiley, 2002).

5 BF'den Lafayette'e, 22 Mart 1779; BF'den John Paul Jones'a, 27 Mayıs, 1, 10 Haziran 1778. Aynı zamanda bkz. Evan Thomas, *John Paul Jones* (New York: Simon&Schuster, 2003). Evan Thomas, bu bölümün hazırlanmasında katkısı bulunan taslağın ilk halini verme nezaketini gösterdiği gibi, bu bölümü okuyup düzeltmeler konusunda katkıda bulundu.

6 Samuel Eliot Morison, *John Paul Jones* (Annapolis, Md.: Naval Institute Press, 1959), 156 ve diğer sayfalar. Alsop 176 aynı zamanda "gösterişli subayla Madam de Chaumont arasındaki ilişkiyi bütün dünya biliyordu," demektedir. Ancak Evan Thomas kendi biyografisinde bu konuda somut bir kanıt bulunmadığını söylemektedir.

7 John Paul Jones'tan BF'ye, 6 Mart 1779; BF'den Jones'a, 14 Mart 1779.

8 BF'den John Paul Jones'a, 27 Nisan 1779; Jones'tan BF'ye, 1 Mayıs 1779.

9 John Paul Jones'tan BF'ye, 26 Mayıs, 3 Ekim 1779; BF'den Jones'a, 15 Ekim 1779. Evan Thomas'ın belirttiği gibi, Jones'un o ünlü "Daha savaşmaya başlamadım," sözünü söyleyip söylemediği kesin değildir.

10 Vergennes'den Adams'a, 15 Şubat 1780; McCullough 232.

11 BF'den George Washington'a, 5 Mart 1780.

12 BF'den David Hartley'e, 2 Şubat 1780.

13 Franklin'in "kötü barış, iyi savaş yoktur," sözü için bkz. BF'den Jonathan Shipley'e, 10 Haziran 1782; BF'den Joseph Banks'e, 27 Temmuz 1783; BF'den Josiah Quincy'ye, 11 Eylül 1783; BF'den Rodolphe-Ferdinand Grand'a, 5 Mart 1786.

14 BF'den Arthur Lee'ye, 21 Mart 1777; Stourzh 160; BF'den Robert Livingston'a, 4 Mart 1782.

15 John Adams'tan Kongre'ye, 18 Nisan 1780, Adams Mektupları 3:151; Vergennes'den John Adams'a, 29 Temmuz 1780, Adams Mektupları 3:243; McCullough 241.

16 Vergennes'den BF'ye, 31 Temmuz 1780; BF'den Vergennes'e, 3 Ağustos 1780; BF'den Samuel Huntington'a (Kongre için), 9 Ağustos 1780. Adams on yıllar sonra *Boston Patriot*'a yazdığı bir makalede hâlâ bu anlaşmazlıktan bahsediyordu, 15 Mayıs, 1811; bkz. Stourzh 159.

17 BF'den John Adams'a, 2 Ekim 1780, 22 Şubat 1781. Adams, bazı yasaları "onun İnanç ve Umut konusundaki erdem ve nezaketine güvenerek" kabul ettiğini belirten soğuk bir cevap yazmıştı. John Adams'tan BF'ye 10 Nisan 1781.

18 Washington'dan BF'ye, 9 Ekim 1780; BF'den Vergennes'e, 13 Şubat 1781.

19 Kur dönüşüm verileri için bkz. sayfa 497. Aynı zamanda bkz. Thomas Schaeper, *France and America in the Revolutionary Era* (Providence: Bergham Books, 1995), 348; John McCusker, *How Much Is That in Real Money?* (New Castle, Del.: Oak Knoll Press, 2001); Ekonomik Tarih Hizmetleri, http://eh.net/hmit/; Enflasyon Dönüşüm Faktörleri, www.orst.edu/Dept/pol_sci/fac/sahr/cf166502.pdf.

20 Ralph Izard'tan Richard Lee'ye, 15 Ekim 1780; Vergennes'den la Luzerne'e, 19 Şubat 1781; Stourzh 153; BF'den Samuel Huntington'a (Kongre için), 12 Mart 1781.

21 Vergennes'den la Luzerne'e, 4 Aralık 1780; Stourzh 167.

22 Stourzh 168; BF'den Samuel Huntington'a (Kongre için), 13 Eylül 1781.

23 BF'den William Carmichael'e, 24 Ağustos 1781; BF'den John Adams'a, 12 Ekim 1781.

24 BF'den Robert Morris'e, 7 Mart 1782.

25 Madam Brillon'dan BF'ye, 20 Ocak, 1 Şubat 1782; BF'den Shelburne'e, 22 Mart, 18 Nisan 1782; BF'den Vergennes'e, 15 Nisan 1782. Aynı zamanda, Franklin'le Shelburne arasındaki ilk görüşmeler için, bkz. BF'den WF'ye, 12, 27 Eylül, 11 Ekim 1766, 13 Haziran, 28 Ağustos 1767.

26 "Barış Görüşmeleri Günlüğü," 9 Mayıs-1 Temmuz 1782, *Papers* CD 37:191. Bu kırk sayfalık günlük Franklin'in gut hastalığı nedeniyle günlük tutmayı bıraktığı 1 Temmuz'a kadar yaptığı görüşme ve toplantıları ayrıntılı biçinde anlatmaktadır. Aşağıdaki anlatım, hem günlükten hem de günlükteki mektuplardan alınmıştır.

Bilgilerin büyük bölümünün kaynağı aynı zamanda *Franklin Papers*'ın 2003 sonuna doğru yayımlanacak olan ve 16 Mart-15 Eylül 1782 dönemini kapsayan 37. cildidir. Burada ayrıca, *Papers* CD'de ve başka yerlerde bulunan Franklin'in yazıları üzerine notlar ve değerlendirmeler de yer almaktadır. Taslağı 2002 sonbaharında okumama izin veren Yale editörlerine teşekkür borçluyum. Editörler ayrıca 2004'te yayımlanacak olan ve görüşmelerin sonuçlarını anlatan 38. ve 39. ciltlere göz atmama olanak sağladılar.

27 "*Boston Independent Chronicle* İlavesi," BF'nin uydurduğu öykü, 12 Mart 1782. Yale editörleri yayımlanacak olan 37. ciltte bu belge üzerine ayrıntılı bir değerlendirme yapmaktadır. Franklin'in bunu gönderdiği kişilerden biri, İngiliz arkadaşı James Hutton'dı. Hutton buna şöyle cevap yazmıştı: "Boston gazetesinde çıkan makale hayali, tümüyle uydurma ve zalimce bir sahtekârlık olmalı. Öyle umuyorum ve öyle olduğuna inanıyorum. Kafa derisi balyaları!!! Ne kral ne de bakanları böyle bir mezalim yapabilir." Buna rağmen en azından Londra'da yayımlanan bir dergi (*Public Advertiser*, 27 Eylül 1782), yazının bazı bölümünü gerçek diye yayımlamıştı. BF'den James Hutton'a, 7 Temmuz 1782; James Hutton'dan BF'ye, 23 Temmuz 1782, *Papers* 37:443, 37:503.

28 "Barış Görüşmeleri Günlüğü" Shelburne'den BF'ye, 28 Nisan 1782; Charles Fox'tan BF'ye, 1 Mayıs 1782.

29 Richard Morris, *The Peacemakers* (New York: Harper&Row, 1965), 274, Greenville ile Oswald'ın, Franklin'in ayrı bir barışı düşünmeyi şiddetle reddettiğini bildirmeyip tersine böyle bir şeye açık olduğunu rapor ettiklerini göstermektedir.

30 BF'den John Adams'a, 2 Haziran 1782.

31 "Barış Görüşmeleri Günlüğü"; BF'den Shelburne'e, 18 Nisan, 10, 13 Mayıs 1782; Shelburne'den BF'ye, 28 Nisan 1782; BF'den Charles James Fox'a, 10 Mayıs 1782; BF'den John Adams'a, 20 Nisan, 2,8 Mayıs 1782; BF'den Henry Laurens'a, 20 Nisan 1782.

32 BF'den Robert Livingston'a, 25, 29 Haziran 1782; BF'den Richard Oswald'a, 25 Haziran 1782. Franklin'in günlüğü 1 Temmuz'da sona ermektedir.

33 Richard Oswald'dan Lord Shelburn'e, 10 Temmuz 1782; BF'den Richard Oswald'a, 12 Temmuz 1782; BF'den Vergennes'e, 24 Temmuz 1782.

34 Lord Shelburne'den Richard Oswald'a, 27 Temmuz 1782; Wright 314.

35 John Jay'den Robert Livingston'a, 18 Eylül, 17 Kasım 1782; Stourzh 178; BF'den Lafayette'e, 17 Eylül 1782.

36 Vergennes'dan la Luzerne'e, 19 Aralık 1782; McCullough 280.

37 Middlekauff 197; Herbert Klinghoffer, "Matthew Ridley'in 1782 Barış Görüşmeleri Sırasında Tuttuğu Günlük," *William and Mary Quarterly* 20.1 (Ocak 1963):123; John Adams'tan Edmund Jennings'e, 20 Temmuz 1782, McCullough 276; Adams Mektupları 3:38; Wright 315.

38 John Adams'tan BF'ye, 13 Eylül 1783; McCullough 277; Wright 316; Stourzh 177; BF'den Robert Livingston'a, 22 Temmuz 1783.

39 BF'den John Jay'e, 10 Eylül 1783; John Adams'tan BF'ye, 13 Eylül 1783; McCullough 282.

40 Samuel Cooper'dan BF'ye, 15 Temmuz 1782; Robert Livingston'dan BF'ye, 23 Haziran 1782; BF'den Richard Oswald'a, 28 Temmuz 1782; Fleming 455.

41 Benjamin Vaughan'dan Lord Shelburne'e, 31 Temmuz, 10 Aralık 1782.

42 "Apologue," Kasım 1782, Lib. of Am. 967; Smyth *Writings*, 8:650.

43 Adams Günlükleri 3:37; Middlekauff 198; Klinghoffer, "Matthew Ridley'in Günlüğü," 132.

44 Vergennes'den la Luzerne'e, 19 Aralık 1782; Vergennes'den BF'ye, 15 Aralık 1782.

45 BF'den Vergennes'e, 17 Aralık 1782; Stourzh 178. Bu yüzden tartışma gizli kalmamıştı: Hâlâ casusluk yapan Edward Bancroft mektubu derhal İngiliz bakanlara göndermişti.

46 Vergennes'den la Luzerne'e, 19 Aralık 1782. Birkaç ay sonra Dışişleri Bakanı Robert Livingston, Fransızların nelere karşı çıktığını sorunca, Franklin, "Ancak antlaşmaya niçin bu kadar

karşı çıktıklarını anlamıyorum. Onların önkoşullarına aykırı bir şart sunulmadı, hiçbir şart zorla dayatılmadı, hepsini kendileri kabul ettiler... Bu konuda Vergennes Kontu'nu uzun süre önce ikna etmiştim. Zamanında en iyisi olarak gördüğümüz şeyi yaptık. Zaten biz yanlış yapmışsak, Kongre bizi dinledikten sonra bizi haklı olarak kınayacaktır." Franklin, Livingston'a, Fransızların balıkçılık hakları konusundaki tavsiyelerinin tek amacının bir anlaşmaya varıldığını göstermek olduğunu söyledi. Adams ise, Fransızların, Amerika'nın balıkçılık hakları konusunda başarılı olmasını istemedikleri için bu önerileri dile getirdiklerini düşünüyordu. Franklin bu mektupta, Fransızlara değerbilirlik göstermediği için Adams'a çıkışır ve bazı konularda Adams'ın "kafasının hiç çalışmadığını" söyler. BF'den Roberts Livingston'a, 22 Temmuz 1783.

47 Van Doren 696-97.

48 BF'den PS'ye, 27 Ocak 1783; BF'den Joseph Banks'e, 27 Temmuz 1783.

49 BF'den Benjamin Bache'ye, 23 Haziran 1783; Robert Pigott'tan BF'ye, 27 Haziran 1783; Smith 79.

50 Dorcas Montgomery'den SB'ye, 23 Temmuz 1783; BF'den PS'ye, 7 Eylül 1783; BF'den SF'ye 27 Temmuz 1783; Benjamin Bache'den RB ve SF'ye, 30 Ekim 1783; Smith 80-82.

51 BF'den PS'ye, 1782, 8 Ocak, 7 Eylül 1783; PS'den BF'ye, 28 Eylül 1783.

52 BF'den PS'ye, 26 Aralık 1783; BF'den RB'ye, 11 Kasım 1783, Van Doren 709.

53 BF'den Robert Livingston'a, 22 Temmuz 1783; Lopez *Cher*, 314.

54 BF'den Joseph Banks'e, 30 Ağustos, 21 Kasım, 1 Aralık 1783. Gaston Tissandier'den *Histoire des ballons et des aéronautes célèbres*, 1783-1800 (Paris: Launette, 1887)'den alıntı yapan Lopez *Cher*, 215-22'de balon yarışı ve çılgınlığı hakkında canlı bir anlatım bulunmaktadır. Aynı zamanda bkz. Lopez *Private*, 267; www.ballooning.org/ballooning/timelime.html; www.balloonzone.com/history.html.

55 Joseph Banks'ten BF'ye, 7 Kasım 1783; BF'den Joseph Banks'e, 21 Kasım 1783; BF'den Jan Ingenhousz'a, 16 Ocak 1784; Lopez *Cher*, 222'de Franklin'in parodi mektubu da bulunmaktadır.

56 BF'den SF'ye, 26 Ocak 1784.

57 "Amerika'ya Göç Edecekler İçin Bilgiler," Şubat 1784; Lib. of Am. 975; Morgan *Franklin*, 297. Edmund Morgan, bana gönderdiği bu kitabın bazı taslak bölümleriyle ilgili değerlendirme mektubunda şöyle diyordu: Franklin'in "anlattıkları temelde doğru fakat aynı zamanda ülkede değer verdiği ve sürekli hale gelmesini veya büyütülmesini umduğu şeylerin de bir ilanı niteliğinde". (2 Aralık 2002)

58 BF'den Benjamin Vaughan'a, 26 Temmuz 1784.

59 BF'den Robert Morris'e, 25 Aralık 1783; BF'den Benjamin Vaughan'a, 14 Mart 1785.

60 BF'den Strahan'a, 24 Ocak 1780, 16 Şubat, 19 Ağustos 1784.

61 Lopez *Cher*, 277-79; Pierre Cabanis, *Complete Works* (Paris: Bossange frères, 1825), 2:348.

62 BF'den George Whatley'e, 21 Ağustos 1784, 23 Mayıs 1785.

63 BF'den TF'ye, 25 Ağustos 1784. Mesmer üzerine birçok kitap ve makale yazılmıştır. Franklin'le bağlantısı çerçevesinde en iyi makale Lopez *Life*, s. 114-26'da bulunmaktadır. Aynı zamanda bkz. Robert Darnton, *Mesmerism and the End of the Enlightenment in France* (Cambridge: Harvard University Press, 1968); Lopez *Cher*, 163-73; Van Doren 713-14.

64 Willard Sterne Randall, *Thomas Jefferson* (New York: Henry Holt, 1993), 370-400; John Adams'tan Robert Livingston'a, 25 Mayıs 1783, James Madison'dan Thomas Jefferson'a, 11 Şubat 1783, Jefferson'dan Madison'a, 14 Şubat 1783, bütün alıntılar Middlekauff 200-201'de bulunmaktadır.

65 WF'den BF'ye, 22 Temmuz 1784.

66 BF'den WF'ye, 16 Ağustos 1784.

67 BF'den TF'ye, 2 Ekim 1784; Lopez *Private* 258.

68 BF'den PS'ye, 19 Mart, 15 Ağustos 1784.
69 Lopez *Private*, 272.
70 PS'den BF'ye, 25 Ekim 1784; PS'den Barbara Hewson'a, 25 Ocak 1785; Lopez *Private*, 269.
71 BF'den PS'ye, 4 Temmuz 1785; BF'den JM'ye, 13 Temmuz 1785; BF'den David Hartley'e, 5 Temmuz 1785.
72 Vergennes'den François Barbé de Marbois'ya, 10 Mayıs 1785; BF'den John Jay'e, 21 Eylül 1785.
73 Lopez *Cher*, 137-39; Lopez *Private* 275; Fawn Brodie, *Thomas Jefferson* (New York: Norton, 1974), 425.
74 Franklin'in seyahat günlüğü, 13-28 Temmuz 1785; *Papers* CD 43:310.
75 WF'den SF'ye, 1 Ağustos 1785; Temple *Writings*, 2:165. John Jay'e yazdığı bir mektupta, 21 Eylül 1785, Shipley ve diğerlerinin kendisini Southampton'da ziyaret ettiklerini anlatırken, William'dan söz etmemektedir.

16. BÖLÜM BİLGE: PHİLADELPHİA, 1785-1790 (Sayfa 435-469)

1 Denizle İlgili Gözlemler," BF'den David Le Roy'a, Ağustos 1785, *Papers* CD 41:384.
2 "İsli Bacaların Nedenleri ve Çözümler," BF'den Jan Ingenhousz'a, 28 Ağustos 1785; "Yeni Bir Soba İçin Tarifler," BF, Ağustos 1785, *Papers* CD 43:380.
3 BF günlüğü, 14 Eylül 1785, yayımlanmamış, *Papers* CD 43:310; BF'den John Jay'e, 21 Eylül 1785.
4 BF'den Jonathan Shipley'e, 24 Şubat 1786.
5 BF'den Polly Stevenson'a, 6 Mayıs 1786.
6 Manasseh Cutler, günlükten alıntı, 13 Temmuz 1787, Smyth *Writings*, 10.478.
7 BF'den Louis-Guillaume le Veillard'a, 15 Nisan 1787; BF'den Ferdinand Grand'a, 22 Nisan 1787.
8 BF'den JM'ye, 21 Eylül 1786; Manasseh Cutler, 13 Temmuz 1787 tarihli günlükten alıntı, Smyth *Writings*, 10:478. Öldüğünde kütüphanesinde bulunan 4.276 cilt kitap sadece 184 poundun az üstünde bir para etmişti. Bkz. "Benjamin Franklin'in taşınır mal ve eşyalarının dökümü ve değerleri," Bache yazıları, Castle Collection, Amerikan Felsefe Topluluğu, Philadelphia.
9 BF'den JM'ye, 20 Eylül 1787; BF'den Profesör Landriani'ye, 14 Ekim 1787.
10 BF'den James Woodmason'a, 25 Temmuz 1780, Londra'daki bir [tüccar-e.] kırtasiyeciyle "yeni icat edilen kopya tekniği" konusundaki konuşma ile Passy'ye gönderilmek üzere verdiği üç basit makine siparişinden söz eden mektup. Woodsmason makineleri Watt'ın fabrikasından geldi. Kırtasiyeci, Franklin'e ödemenin mal tesliminden önce yapılması konusunda ısrar etti. Kırtasiyeci, 1 Kasım 1780 tarihli mektupta Franklin'e, üç makineyi gönderdiğini ve mürekkebin nasıl kullanılacağına dair talimatları anlatmaktadır; *Papers* CD 33:579. Aynı zamanda bkz. fotokopi makinesinin tarihi, http://www.inc.com/articles/it/computers_networks/peripherals/2000.html.
11 "Yüksek Raflardan Kitap Alma Aletinin Tarifi," Ocak 1786, *Papers* CD 43:873; Lib. of Am. 1116.
12 BF'den Catherine (Kitty) Shipley'e, 2 Mayıs 1786; Lib. of Am. 1118.
13 BF'den David Hartley'e, 27 Ekim 1785.
14 BF'den Jonathan Williams'a, 16 Şubat 1786; Jonathan Shipley'e, 24 Şubat 1786; Brands 661.
15 BF'den William Cocke'a, 12 Ağustos 1786.

16 BF'den Thomas Jefferson'a, 19 Nisan 1787.

17 www.nara.gov/exhall/charters/constitution/confath.html.

Aşağıdakilerin çoğu Max Farrand, ed., *Records of the Federal Convention* (New Haven: Yale University Press, 1937) ve özellikle de *Madison's Journals*'taki anlatımlara dayanmaktadır. Bu etkileyici yapıtın birçok baskısı yapılmıştır. En dikkat çekenler Web'den aranabilen versiyonlardır. Bunlardan bazıları, www.yale.edu/lawweb/avalon/debates/debcont.htm ve www.constitution.org/dfc/dfc_000.htm.

Franklin'in konvansiyondaki rolü üzerine iyi bir çözümleme için bkz. William Carr, *The Oldest Delegate* (Newark: University of Delaware Press, 1990); Gordon Wood, *The Creation of the American Public* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1969); Clinton Rossiter, *1787: The Grand Convention* (New York: Macmillan, 1966); Catherine Drinker Bowen, *Miracle at Philadelphia* (Boston: Little, Brown, 1966); Richard Morris, *The Forging of the Union* (New York: Harper&Row, 1987).

18 O hep anlatılan, Franklin'in konvansiyon salonuna tahtırevanla geliş hikâyesi, Catherine Drinker Bowen'ın *Miracle at Philadelphia* s. 34'te çarpıcı bir dille anlatılmaktadır. Aynı zamanda bkz. Smyth *Writings*, 10:477; Brands 674; Van Doren 741. Dikkatli bir araştırmacı olan J.A. Leo Lemay, Franklin'in herhangi bir konvansiyon oturumuna tahtırevanla taşındığına dair hiçbir kanıt bulunmadığını yazmaktadır. Bkz. Lemay, "Son Franklin Araştırmaları, Franklin'in Tahtırevanı üzerine bir Not'la Beraber," *PMHB* 76:2 (Nisan 2002): 339-40. Aslında, Franklin'in kızı Sally'nin, konvansiyon sırasında torunu Temple'a haberler ilettiği yayımlanmamış bir mektup bulunmaktadır: "Senin mektubunu aldığım sırada büyükbaban konvansiyona gitmek için tahtırevanına biniyordu" (SB'den TF'ye, gün ve ayı belli değil, 1787, *Papers* CD 45:u350). Bütün konvansiyon boyunca olmasa da, en azından konvansiyonun başlarında Franklin'in kendini iyi hissetmediğini ve bir tahtırevanı olduğunu biliyoruz. Franklin'in sahip olduğu mallar listesinde "tahtırevan"ın değeri 20 pound olarak verilmektedir ("Benjamin Franklin'in taşınır mal ve eşyalarının dökümü ve değerleri," Bache yazıları, Castle Collection, Amerikan Felsefe Topluluğu, Philadelphia). Tahtırevan, 25 Mayıs 1792 tarihinde, yani ölümünden iki yıl sonra Franklin'in evinden satılan malların listesinde de bulunmaktadır (*Dunlap's American Daily Advertiser*, 21 Mayıs 1792, bir kopyası Amerikan Felsefe Topluluğu'nda bulunmaktadır, ayrıca *PMHB* 23 [1899]:123'de yeniden basılmıştır.) Ayrıca, 1788'de bir arkadaşının tahtırevanı ödünç istediğini de biliyoruz (Bayan Powel'dan BF'ye, yayımlanmamış mektup, 16 Haziran 1788, *Papers* CD 45:558). O nedenle, 28 Mayıs'taki ilk günde konvansiyona tahtırevanla taşındığı yolundaki sözlere inanmanın akla yatkın olduğunu düşünüyorum. Ancak Lemay, Franklin'in konvansiyona düzenli olarak tahtırevanla gitme olasılığının düşük olduğuna haklı olarak dikkat çekmektedir. Franklin'in Eylül ayında kız kardeşine yazdığı gibi, "Hükümet binasına yaptığı düzenli gidiş geliş egzersizleri kendisine iyi gelmişti" (BF'den JM'ye, 20 Eylül 1787, *Papers* CD 45:u167). Bir arkadaşı 1786'nın sonlarında, "Ev içinde üst kata iniş çıkışları sırasında ve zaman zaman da hükümet binasına giderken kendisini engelleyen böbrek taşları dışında hem sağlığı, hem morali, hem de hafızası hâlâ iyiydi" (Samuel Vaughan'dan Richard Price'a, 4 Kasım 1786, *Massachusetts Historical Society Proceedings*, 21.17 [Mayıs 1903]:355).

19 Benjamin Rush'tan Richard Price'a, 2 Haziran 1787, *Massachusetts Historical Society Proceedings* 21.17 (Mayıs 1903):361. Pierce'ın konuşması için bkz. Farrand'ın Konvansiyon Notları, 3:91; Franklin'in konuşmaları, 30 Haziran, 11 Haziran, Madison Günlüğü; Morris, *The Forging of the Union*, 272.

20 Bowen 18.

21 Madison Günlüğü, 31 Mayıs 1787.

22 Madison Günlüğü, 11 Haziran 1787.

23 Madison Günlüğü, 28 Haziran 1787.

24 "Dua İçin Önerge," BF, 28 Haziran 1787; Madison Günlüğü, Farrand, 1:452; *Papers* CD 45:u77; Smyth *Writings*, 9:600.

25 Madison Günlüğü, 30 Haziran 1787.

26 Manasseh Cutler Günlüğü, 13 Temmuz 1787, Smyth *Writings*, 10:478; "Pennsylvania Anayasası'nda Yapılan Değişikliklerle İlgili Sorular ve Görüşler)" 3 Kasım 1789, Smyth *Writings*, 10-57.

27 Madison Günlüğü, 26, 20 Temmuz, 5 Haziran 1787.

28 Madison Günlüğü, 7, 10 Ağustos 1787.

29 Madison Günlüğü, 2 Haziran 1787; BF'den Benjamin Strahan'a, 16 Şubat, 19 Ağustos 1784; Gordon S. Wood, *The Radicalism of the American Revolution* (New York: Random House, 1991), 199. Aynı zamanda bkz. Bölüm 5 n. 25; McCullough 400.

30 Farrand'ın Konvansiyon Notları, 3:85; Samuel Eliot Morison, *Oxford History of the American People* (New York: Oxford University Press, 1965), 1:398.

31 BF'den la Rochefoucauld'ya, 22 Ekim 1788; BF'den Pierre Du Pont de Nemours'a, 9 Haziran 1788.

32 Franklin'in kapanış konuşması, 17 Eylül 1787, *Papers* CD 45:ul61. Bu konuşmanın, biri taslak, biri kopya ve biri Madison'ın notlarıyla beraber olmak üzere birbirinden çok az farklılık gösteren birkaç versiyonu bulunmaktadır. Burada alıntılanan, Franklin'in yazılarının Yale editörleri tarafından kullanılanıdır.

33 Farrand'ın Konvansiyon Notları, 3:85; bkz. memory.loc.gov/ammem/amlaw/lwfr.html.

34 Barbara Oberg, "Sade, Kinayeli, İkna Edici," Lemay *Reappraising*, 176, 189; Rossiter, *1787: The Grand Convention*, 234.

35 Roger Rosenblatt, *Where We Stand* (New York: Harcourt, 2002), 70, Henry May'den alıntı, *The Enlightment in America* (New York: Oxford University Press, 1976). Altında Franklin'in imzası bulunmayan tek büyük kurucu belge, Konfederasyon Maddeleri idi, çünkü Franklin o sırada Fransa'daydı. Roger Sherman, Bağımsızlık Bildirgesi, Konfederasyon Maddeleri ve Anayasa ile birlikte 1774 Deklarasyonu'nu imzaladı, ancak hiçbir antlaşmaya imza atmadı.

36 BF'den JM'ye, 4 Kasım 1787, 3 Ağustos 1789.

37 BF'den Noah Webster'a, 26 Aralık 1789.

38 BF'den Benjamin Vaughan'a, 24 Ekim 1788; aynı zamanda bkz. BF'den Louis-Guillaume Le Veillard'a, 24 Ekim 1788.

39 BF'den Benjamin Vaughan'a, 3 Haziran, 2 Kasım 1789; BF'den Elizabeth Partridge'e, 25 Kasım 1788.

40 BF'den Catherine Ray Greene'e, 2 Mart 1789; BF'den George Washington'a, 18 Eylül 1789.

41 BF'den Jean Baptiste Le Roy'a, 13 Kasım 1789; BF'den Louis-Guillaume le Veillard'a, 24 Ekim 1788.

42 "Halka Sesleniş," 9 Kasım 1789, Smyth *Writings*, 10:66. Mason alıntısı, Farrand'ın Konvansiyon Notları'ndan, 2:370 alınmıştır.

43 Pennsylvania Köleliği Kaldırma Derneği, Kongre'ye Dilekçe, BF, 12 Şubat 1790.

44 "Sidi Mehemet İbrahim, Köle Ticareti Üzerine," BF'den *Federal Gazette*'ye, 23 Mart 1790.

45 Bkz. Bölüm 11; BF'den Richard Price'a, 18 Mart 1785.

46 BF'den William Strahan'a, 19 Ağustos 1784.

47 BF'den bilinmeyen alıcıya, 3 Temmuz 1786, Smyth *Writings*, 9:520; aynı mektup, 13 Aralık 1757, *Papers* 7:293; Thomas Paine, *Akıl Çağı*, eksiksiz olarak ilk kez 1794 yılında yayımlandı, www.ushistory.org/paine/; libertyonline.hypermall.com/Paine/AOR-Frame.html.
Franklin Papers'ın Yale editörleri, "Bu mektubun hem tarihinin hem de adresinin birçok tartışmaya konu olduğunu; bugüne kadar gelebilen üç elyazmasının her birinde farklı tarihler bulunduğunu; Franklin'in elyazısıyla yazılan taslakta, mektubun yazılmasından uzun zaman sonra başka bir kişi tarafından derin biçimde kazımalar yapıldığını" belirtmektedir. Halen

Kongre Kütüphanesi'nde bulunan bu taslağın üstünde, Franklin'in "Yazıyı yayımlamaktan vazgeçmeye ikna etmek için ------- yazılan mektubun müsveddesi" diye bir notu bulunmaktadır. İlk editör ve biyografi yazarlarından biri olan Jared Sparks, silinen satırın, "Phila., 3 Temmuz 1786" olduğunu öne sürmüş ve Thomas Paine'e hitaben yazıldığını belirtmişti (Sparks 10:281). Sparks, "Thomas Paine olduğu sanılan kuşkucu bir yazar Franklin'e din karşıtı bir yazının taslağını gösterince Franklin, iddiaları yanlış bularak ve ilkelerinin düşünülebilecek hiçbir iyilik belirtisi taşımayıp kötülük tohumlarıyla zehirlendiğini belirterek, samimi bir şekilde bunu yayımlanmayıp yakmasını istemişti," diye yazmaktadır. John Bigelow, *The Works of Benjamin Franklin*'de (New York: Putnam's, 1904) ve Smyth de *Writings*'te, 9:520 aynı tarihi kullanmaktadır. Sparks'ın bir öğrencisi tarafından kaleme alınmış farklı bir yorum için bkz. Moncure Conway, *The Life of Thomas Paine* (New York: Putnam's, 1892), vii-viii.
Yale editörleri (*Papers* 7:293n, 1963 baskısı) bu tarihlendirmeyi "akla yatkın" bulmakla birlikte, 1751 ile 1787 arasında değişen altı muhtemel tarih daha saymaktadır. Editörler, Franklin'in Passy'deki memuru tarafından yazılıp tarihlendirilmiş görünen bir Fransızca çevriyazıya dayanarak, biraz da tereddütle 1757 tarihini vermektedir. Ancak notlarında, "Editörler 1757 tarihinde Franklin'e taslak gönderen herhangi bir 'inançsız'ı tespit edemedikleri gibi, Franklin'in yayımlanmama tavsiyesini göz ardı eden özel bir yazıya da rastlamamışlardır," demektedir. 2002 yılında konuyu kendilerine sorduğumda, Yale editörleri tarih konusunda emin olmadıklarını söylemişlerdi. Edmund Morgan, bu kitabın bazı taslak bölümlerine ilişkin değerlendirmeler yaptığı 2 Aralık 2002 tarihli mektubunda, "Mektubun 1786'da Paine'e hitaben yazıldığı şeklindeki iddian, önceki editörlerin 1757 tarihi için ortaya koydukları gerekçelerden daha akla yakın görünüyor," diye yazdı.
1786 tarihinin daha muhtemel olduğunu ve Paine'e hitaben yazıldığına dair inancım şunlara dayanmaktadır. Paine, 1776 yılında İncil'i "küçümsediğini" dile getirmiş ve John Adams'a, "Din konusundaki düşüncelerimi yayımlamayı düşünüyorum, ama en iyisinin bu işi hayatımın son kısmına bırakmak olduğuna inanıyorum," (John Keane, *Tom Paine* [Boston: Little, Brown, 1995], 390) diye yazmıştı. Paine 1786'ya kadar Franklin'e sık sık mektup yazmaktaydı (23 Eylül, 31 Aralık 1785, 31 Mart, 6, 14 Haziran 1786) ve hatta yaptığı köprü tasarımını sergilemek için Franklin'in evinin önündeki bahçeyi kullanmaktaydı. Paine, *Akıl Çağı*'da, Franklin'den beş yerde övgüyle söz etmektedir ("Süleyman'a ait olduğu söylenen özdeyişler... Amerikalı Franklin'inkinden daha zekice ve daha hesaplı değil"). Tanrı'ya inandığını ve "insanların ahlaki görevinin" Tanrı'nın yardımseverliğini "birbirlerine" göstermesi olduğunu söyleyen Paine, Franklin'in deist inancını genel hatlarıyla benimsediğini göstermektedir. Ama aynı zamanda örgütlü dine karşı heretik saldırılarda bulunarak, Franklin'in dikkatli yaklaşımından uzaklaşmaktadır. Kiliselerin, "kendisine, insanoğlunu korkutup köle haline getirmeyi ve güç ve kazancı tekel altına almayı amaçlayan bir insan icadından başka bir şey değilmiş gibi geldiğini" söyler. Ayrıca, "Adına Hıristiyan kilisesi denen teorinin, ilkel mitoloji öykülerinden türediğini" söyleyerek Hıristiyan teolojiyi "saçmalık" olarak nitelemektedir. Ve kitabına, bu düşüncelerini daha önce yayımlamayı düşündüğünü ancak cesaret edemediğini ima ederek başlamaktadır: "Niyetim din hakkındaki düşüncelerimi birkaç yıl önce yayımlamaktı. Ancak bu konunun yaratabileceği zorlukların çok iyi farkındayım, o yüzden yayımlama işini hayatımın daha ileri bir dönemine erteledim."

48 Mikveh İsrail Cemaati Arşivleri, 30 Nisan 1788 (Franklin'in bağışı kırk dört bağış arasında üç büyük bağıştan biri. Franklin ayrıca bağışçı listesinin de en başında bulunuyor), www.mikvehisrael.org/gifs/frank2.jpg; BF'den John Calder'e, 21 Ağustos 1784.

49 BF'den Ezra Stiles'a, 9 Mart 1790.

50 BF'den Thomas Jefferson'a, 8 Nisan 1790.

51 Dr. John Jones ve Benjamin Rush'ın raporları, Sparks ve diğer yerlerde; Pa. Gazette, 21 Nisan 1790; Benjamin Bache'den Margaret Markoe'ye, 2 Mayıs 1790.

52 Mezar kitabesi, 1728; buradaki Temple Franklin'in yayımladığı kitabedir. Bkz. *Papers* CD 41:u539. Franklin ayrıca biraz değiştirilmiş versiyonlarını üretti. Bunlardan biri de "Yazar tarafından / Düzeltilip değiştirildi" diye bitmektedir (*Papers* 1:109a).

53 Son arzu ve vasiyet ve ek vasiyetname, 23 Haziran 1789, *Papers* CD 46:u20.

17. BÖLÜM SONSÖZ (Sayfa 471-475)

1 Son arzu ve vasiyet ve ek vasiyetname, 23 Haziran 1789, *Papers* CD 46:u20; Skemp *William*, 275. www.sln.fi.edu/franklin/family/lastwill.html adresinde bulunmaktadır.

2 WF'den TF'ye, 3 Temmuz 1789; Skemp *William*, 275; Lopez *Private*, 309. Franklin'in otobiyografisinin eksiksiz ve yetkin bir baskısı 1868 yılına kadar yapılmadı.

3 Benjamin Bache ve yazıları üstüne yazılan iki önemli kitap, Jeffery A. Smith, *Franklin and Bache: Envisioning the Enlightened Republic* (New York: Oxford University Press, 1990) ve Richard Rosenfeld, *American Aurora* (New York: St. Martin's, 1997). Aynı zamanda bkz. Bernard Faÿ, *The Two Franklins* (Boston: Little, Brown, 1933).

4 Patricia Nealon, "Ben Franklin'in Vakıf Varlıkları Eyalet'e ve Kente Verilecek," *Boston Globe*, 7 Aralık 1993, A22; Clark DeLeon, "Ben'in Varlıklarını Paylaşmak," *Philadelphia Inquirer*, 7 Şubat 1993, B2; Tom Ferrick Jr., "Ben Franklin'in Bağışı Devam Ediyor," *Philadelphia Inquirer*, 27 Ocak 2002, B1; Tour de Sol Web sitesi, www.nesea.org/transportation/tour; *The Franklin Gazette*, Franklin Dostları A.Ş tarafından basıldı, www.benfranklin2006.org (İlkbahar 2002); Philadelphia Akademileri Yıllık Raporu 2001 ve Web sitesi, www.academiesinc.org. Franklin'in bağışlarıyla ilgili bazı Web siteleri: www.philanthropyroundtable.org/magazines/2000-01/lastpage.html; www.cs.appstate.edu/~sjg/class/1010/wc/finance/benfranklin.html; www.lehighvalleyfoundation.org/support.html #BenFranklin.

18. BÖLÜM SONUÇLAR (Sayfa 477-495)

1 *The Nation*, 9 Temmuz 1868, Norton *Autobiography* 270'te yeniden basıldı. Aynı zamanda bkz. Nian-Sheng Huang, *Benjamin Franklin in American Thought and Culture*, 1790-1990 (Philadelphia: American Philosophical Society, 1994).

2 The Provost Smith belgeleri, *Pennsylvania Gazette*, Nisan 1997, www.upenn.edu/gazette/0497/.

3 John Adams, *Boston Patriot*, 15 Mayıs 1811.

4 Gordon Wood, *The Radicalism of American Revolution* (New York: Vintage, 1991), 347; John Adams'tan TF'ye, 5 Mayıs 1817; Francis, Lord Jeffrey, *Edinburgh Review* 8 (1806), Norton *Autobiography* 253. Jeffrey yazılarla otobiyografinin eski ve yetkin olmayan bir versiyonunu gözden geçirmekteydi.

5 Robert Spiller, "Franklin ve İnsan Olma Sanatı," *Proceedings of the American Philosophical Society* 100.4 (Ağustos 1956): 304.

6 John Keats'ten George ve Georgiana Keats'e, 31 Ekim 1818; Leigh Hunt, *Autobiography* (New York: Harper, 1850), 1:130-32; her ikisi de Norton *Autobiography* 257, 266'da yeniden basıldı.

7 Herman Melville, *Israel Potter* (1855; New York: Library of America, 1985), Bölüm 8, http://www.melville.org/hmisrael.htm; *Autobiography* 45.

8 Emerson Günlükleri 1:375, Campbell 35'ten alıntı; Nathaniel Hawthorne, *Works*, 12:189, *Yale Autobiography* 13'ten alıntı.

9 David Brooks, "Burjuvafobikler Arasında," *The Weekly Standard*, 15 Nisan 2002.

10 Mark Twain, "Merhum Benjamin Franklin," *The Galaxy*, Temmuz 1870.

11 Jim Powell, "Benjamin Franklin'in *Autobiography*'si her türden insanın kendini yetiştirmesine nasıl katkıda bulundu," www.libertystory.net/LSCONNFRAN.htm.

12 Frederick Jackson Turner, *The Dial*'daki makale, Mayıs 1887; William Dean Howells, "Editör Çalışması," *Harper's*, Nisan 1888; Norton *Autobiography*'de yeniden basıldı.

13 Max Weber, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, birinci baskı (Almanca) 1904'te yapıldı ve 1920'de gözden geçirildi (New York: Harper Collins, 1930), 52-53; Van Wyck Brooks, *America's Coming of Age*, ilk kez 1915 yılında makale olarak yayımlandı (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1934); William Carlos Williams, *In the Grain* (New York: New Directions, 1925), 153; Sinclair Lewis, *Babbitt*, ilk baskı 1922 yılında yapıldı, Bölüm 16, Kesim 3, bkz. www.bartleby.com/162/16.html.

14 D.H. Lawrence, "Benjamin Franklin," *Studies in Classic American Literature* (New York: Viking, 1923), 10-16, xroads.virginia.edu/-HYPER/LAWRENCE/dhlch02.htm; Cervantes, *Don Quixote*, kısım 2, bölüm 33; Ezop, "Sütçü Kızla Kovası." Franklin, Edward Bridgen'e gönderdiği mektupta, 2 Ekim 1779 "Dürüstlük en iyi tutumdur," özdeyişine gönderme yapmaktadır, ancak bu madeni paraların üzerinde bulunabilecek bir dizi özdeyişten biriydi ve Franklin bunun kendisine ait olduğunu iddia etmemişti.

15 Charles Angoff, *A Literary History of the American People* (New York: Knopf, 1931), 296-308.

16 Herbert Schneider, *The Puritan Mind* (New York: Henry Holt, 1930); Van Doren 782; I. Bernard Cohen, *Benjamin Franklin's Experiments* (Cambridge: Harvard University Press, 1941), 73.

17 Dale Carnegie'nin *How to Win Friends and Influence People* (1937; New York: Pocket Books, 1994) adlı kitabı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Bölüm 4, n. 6, yukarıda; E. Digby Baltzell, *Puritan Boston and Quaker Philadelphia* (New York: Free Press, 1979), 55.

18 FranklinCovey Web sitesi, www.franklincovey.com; Grady McAllister, "Zaman Yönetimine Sakin Bir Bakış," vasthead.com/Time/tm_papl.html. Peter Jennings ve Todd Brewster, *In Search of America* (New York: Hyperion, 2002), Bölüm 3'te Baylor'lı Profesör Blaine McCormick'in, iş geliştirme kitaplarının babası olarak Franklin hakkında yaptığı ilginç bir sınıf tartışması anlatılmaktadır.

19 Brands 715; Morgan *Franklin*, 314.

20 Alan Taylor, "Bay Uçurtma'nın Lehinde," *The New Republic*, 19 Mart 2001, 39. *1776* adlı oyun, Sherman Edwards ve Peter Stone, 16 Mart 1969'da Broadway 46. Cadde Tiyatrosu'nda sahnelenmeye başladı, 1.217 kez sahnelendi ve 1972 yılında sinemaya uyarlandı; Hem sahnede hem de beyaz perdede Franklin'i Howard Da Silva canlandırdı. *Ben Franklin in Paris*, Mark Sandrich Jr. ve Sidney Michaels, 27 Ekim 1964'te Lunt-Fontanne Tiyatrosu'nda sahnelenmeye başladı ve 215 kez sahnelendi. Franklin'i Robert Preston canlandırdı.

21 David Brooks, "Kurucu Yuppielerimiz," *The Weekly Standard*, 23 Ekim 2000, 32, 35.

22 BF'den JM'ye, 17 Temmuz 1771.

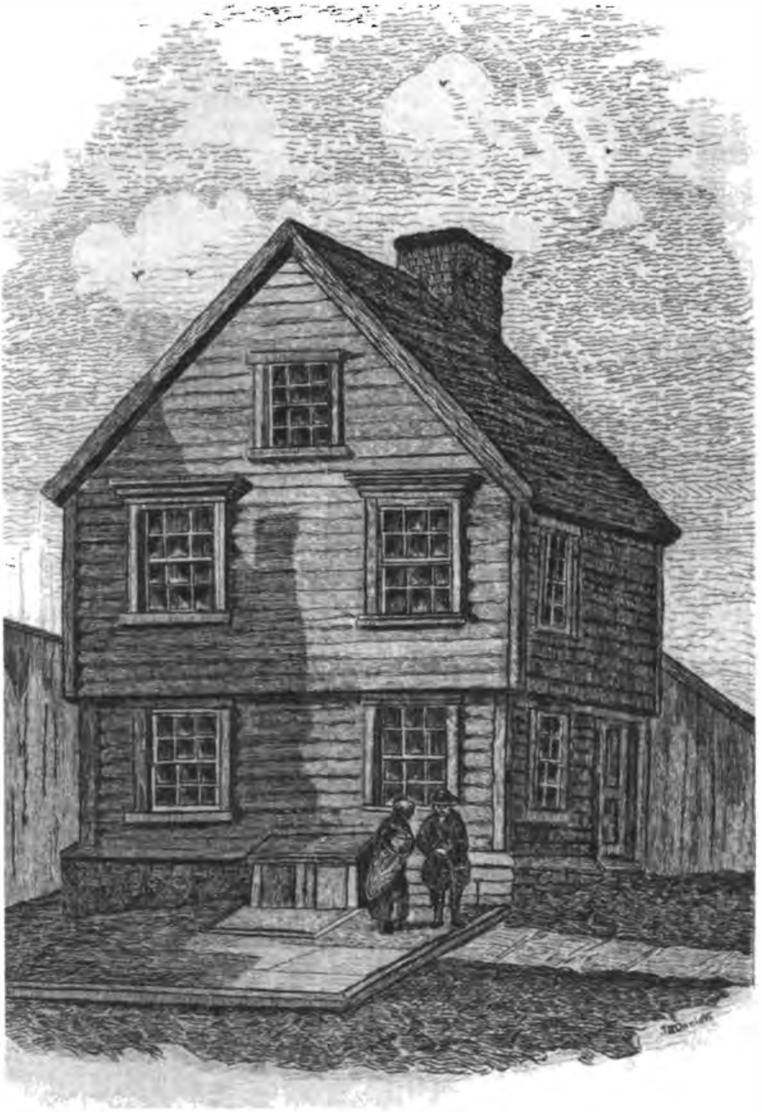
23 Taylor, "Bay Uçurtma'nın Lehinde," 39.

24 Vernon Parrington, *Main Currents in American Thought* (New York: Harcourt, 1930), 1:178.

25 Taylor, "Bay Uçurtma'nın Lehinde," 39.

26 Poor Richard's, 1750; BF'den Louis Le Veillard'a, 6 Mart 1786; *Autobiography* 107 (hepsinde de "boş çuval" satırı kullanılmıştır).
27 Brooks, "Kurucu Yuppielerimiz," 35.
28 *Autobiography* 139.
29 Angoff, *A Literary History of the American People*, 306; Garry Wills, *Under God* (New York: Simon & Schuster, 1990), 380.
30 Henry Steele Commager, *The American Mind* (New Haven: Yale University Press, 1950), 26; John Updike, "Birçok Ben," *New Yorker*, 22 Şubat 1988, 115.
31 David Hume'dan BF'ye, 10 Mayıs 1762; Campbell 356.

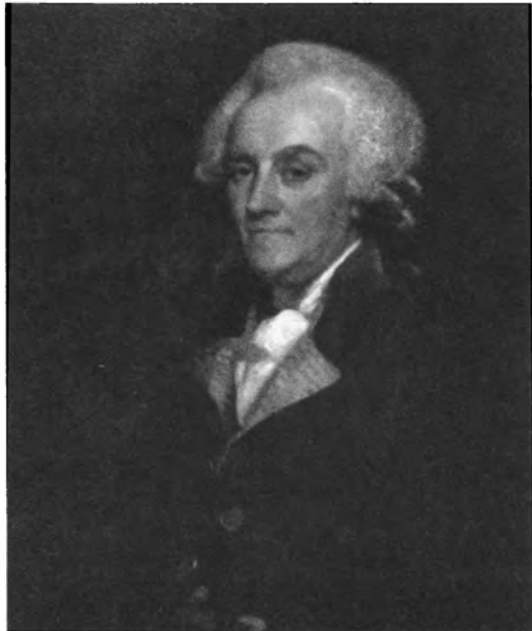
Dizin

Franklin, Boston Milk Sokağı'nda, Old South Kilisesi'nin karşısında bulunan bu evde doğdu.

Deborah Franklin, 1759 civarı.

William Franklin, 1790 civarı.

Sarah "Sally" Franklin Bache, 1793.

Jean-Antoine Houdon'un meşhur Franklin büstü.

4 yaşında çiçek hastalığından ölen Francis Folger Franklin, 1736 civarı.

Poor Richard, 1733.

AN

Almanack

For the Year of Chriſt

1733,

Being the Firſt after LEAP YEAR:

And makes ſince the Creation	Years
By the Account of the Eaſtern *Greeks*	7241
By the Latin Church, when ☉ ent. ♈	6932
By the Computation of *W. W.*	5742
By the *Roman* Chronology	5682
By the *Jewiſh* Rabbies	5494

Wherein is contained

The Lunations, Eclipſes, Judgment of the Weather, Spring Tides, Planets Motions & mutual Aſpects, Sun and Moon's Riſing and Setting, Length of Days, Time of High Water, Fairs, Courts, and obſervable Days.

Fitted to the Latitude of Forty Degrees, and a Meridian of Five Hours Weſt from *London*, but may without ſenſible Error, ſerve all the adjacent Places, even from *Newfoundland* to *South-Carolina*.

By *RICHARD SAUNDERS*, Philom.

PHILADELPHIA:
Printed and ſold by *B. FRANKLIN*, at the New Printing-Office near the Market.

Fakir Richard Almanağı'nın ilk edisyonu.

Benjamin Franklin Gökten Elektrik Çekiyor, Benjamin West.

Franklin'in soba çizimi, 1744.

Franklin'in müzik alanındaki icadı olan cam armonika.

Franklin'in notlarına dayanılarak çizilen bir Gulf Stream haritası.

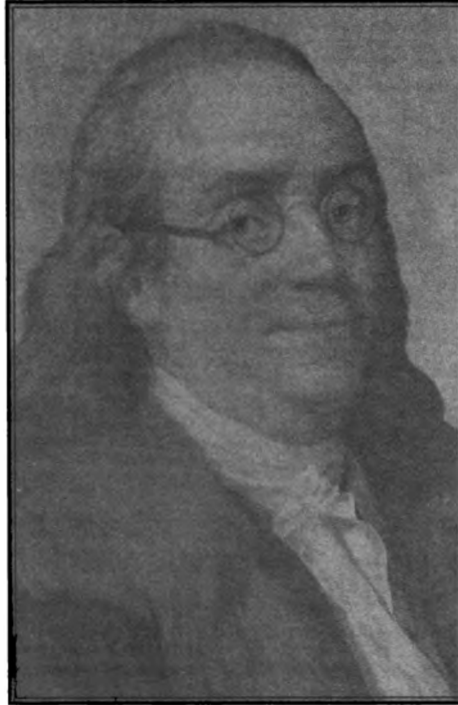
Franklin'in Leyden şişeleriyle yaptığı pil.

Franklin'in statik elektrik üretme makinası.

Franklin'in sade bir beyefendi olarak portresi, 1748.

En tanınan haliyle Benjamin Franklin.

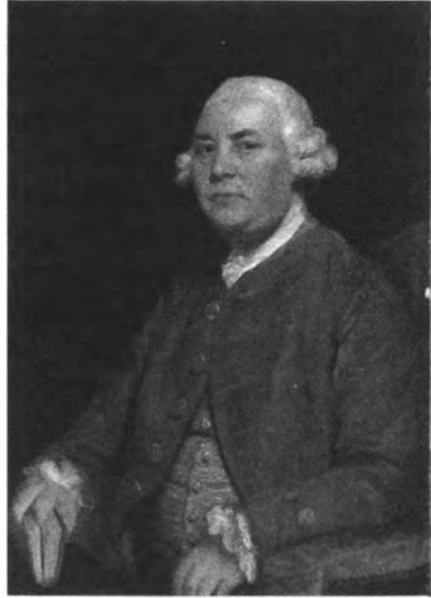

Franklin'in düşmanı Thomas Penn, Pennsylvania'nın Mülk Sahibi.

Pennsylvania hükümet binası, 1778.

Franklin'in Londra, Craven Sokak'taki evi.

Franklin'in arkadaşı William Strahan.

Franklin'in fikri olan Amerika'nın ilk siyasi karikatürü.

Franklin Londra'da, Newton'ın bakışları altında çalışıyor, 1766.

Franklin, Craven Sokağı'ndaki evinde, muhtemelen Polly Stevenson'ı öperken odaya giren Charles Willson Peale'nin çizimi.

Londra'da Cockpit'te türlü aşağılamalara maruz kalan Franklin sessizliğini bozmuyor, 1774.

A Declaration by the Representatives of the UNITED STATES OF AMERICA, in General Congress assembled.

When in the course of human events it becomes necessary for one people to dissolve the political bands which have connected them with another, and to assume among the powers of the earth the separate and equal station to which the laws of nature & of nature's god entitle them, a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the causes which impel them to the separation.

We hold these truths to be self-evident; that all men are created equal; that they are endowed by their creator with inherent & inalienable rights; that among these are life, liberty, & the pursuit of happiness; that to secure these rights, governments are instituted among men, deriving their just powers from the consent of the governed; that whenever any form of government ... these ends, it is the right of the people to alter

Jefferson'ın Bağımsızlık Bildirgesi taslağı üzerinde Franklin ve Adams'ın düzeltmeleri. Franklin, "kutsal ve yadsınamaz" kelimelerini üzerini ters kesme işaretiyle çizerek "apaçık ortada" olarak değiştirdi.

Kongre Bildirgeyi tartışıyor. Franklin ortada uyukluyor.

Siffrèd Duplessis'in meşhur
Franklin portresi, 1778.

Franklin'in, hakkında, "onu öpeceğim günü iple çekiyorum" diye yazdığı Parisli hanım arkadaşı Rosalie Filleul'ün resminden yapılan oyma, 1778.

Franklin ve Parisli hanımlar.

Passy'den bir manzara.

Franklin ve ünlü sansar kürkü şapkası.

Madam Helvétius'un oyma resmi.

Amerikalı müzakereciler Paris'te Britanya ile barış görüşmesinde, bitmemiş resim, Benjamin West, 1783. Temple Franklin, Henry Laurens, Benjamin Franklin, John Adams, John Jay.

ABD Kongre Binasında bulunan ve Anayasa Konvansiyonu sırasında dut ağacı altında Alexander Hamilton, James Wilson ve James Madison'la bir araya gelen Franklin'i gösteren duvar resmi.

ABD'nin kurucu babalarından Benjamin Franklin (1706-1790), ülkenin gelmiş geçmiş en önemli yayıncılarından, bilimadamlarından, mucitlerinden, siyasetçilerinden, diplomatlarından biridir. Paratoneri, bifokal gözlük camını, temiz yanışlı sobayı icat etmiş, kendi adını taşıyan bir yazı fontu geliştirmiştir. ABD'nin posta zincirini oluşturmuştur. İnsanların hayat kalitesini yükseltecek toplumsal projelere kafa yorarak yaşadığı şehirde ödünç kitap veren kütüphaneyi, üniversiteyi, itfaiyeyi, sigorta sistemini kurmuştur. Gazeteci olarak izlediği yayın politikasıyla Amerika'ya özgü saf mizahın ve felsefi pragmatizm anlayışının gelişmesine katkıda bulunduğu gibi, basın ve ifade özgürlüğünün yılmaz savunucuları arasında yer almıştır. Pratik bir siyasetçi olarak Kuzey Amerika'nın doğu kıyısında yer alan İngiliz kolonilerini birleştirip federal modele dayalı ulusal bir hükümet oluşturmayı amaçlayan ufuk açıcı planlar ortaya atmıştır. Karar anı geldiğinde ve tartışmalar yüzünden ilerleme imkânı kalmadığında, ABD anayasasını mümkün kılan politik uzlaşmayı yaratan önergeyi o vermiştir. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin orijinalinde kendi el yazısıyla yaptığı düzeltmeler, bugün hâlâ görülebilmektedir.

Diplomat olarak dış politikada idealizm ile kuvvetler dengesine dayanan gerçekçiliği iç içe geçiren bir yaklaşım geliştirmiştir. Hem ülkesinin temsilcisi olarak İngilizlerle müzakerelerde bulunup, hem de İngiltere'ye karşı Fransa'nın desteğini sağlayan büyükelçi olarak ülkesinin bağımsızlığının maddi temelinin oluşmasına büyük katkılarda bulunmuştur.

Bu başarılarına rağmen orta sınıfın erdem ve değerlerine bağlı kalmış, işinin-gücünün başındaki sıradan insanın bilgeliğine inanmış ve hayatı boyunca kendisini "Matbaacı B. Franklin" olarak tanıtmıştır.

ABD'nin en büyük banknotu olan 100 doların üzerinde onun resmi vardır.

Walter Isaacson, *Time* dergisi genel yayın yönetmenliği yapmış bir gazeteci ve elinizdeki biyografi dışında Albert Einstein ve Steve Jobs biyografileriyle de ses getirmiş bir yazardır.

9 786053 322405